

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ-MANAGEMENT ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

(MBA TOURISM MANAGEMENT)

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*“ Αειφόρος τουριστική ανάπτυξη και δίκαιο
περιβάλλοντος - Διερεύνηση των προοπτικών
με στόχο την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη
στο Δήμο Πρεσπών”*

ΑΡΑΜΠΑΤΖΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, 2014

Περίληψη

Ο σύγχρονος τουρισμός, που πρόδρομό του αποτελούν οι περιηγήσεις που πραγματοποιούσε ο άνθρωπος από την αρχαιότητα, τις τελευταίες δεκαετίες κρίνεται ως ένα πολυδιάστατο φαινόμενο με κοινωνικές, οικονομικές, πολιτιστικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις. Παράλληλα, αποτελεί ένα φαινόμενο συνώνυμο της κατανάλωσης και του ελεύθερου χρόνου στην ανάπτυξη του οποίου συντέλεσαν η τεχνολογία και η άνοδος του βιοτικού επιπέδου.

Η ανάγκη για μια νέα και πιο σφαιρική αντίληψη απέναντι στον τουρισμό έκανε την εμφάνισή της ήδη από τη δεκαετία του 1970, με αφορμή τις οικολογικές, κοινωνικές και πολιτισμικές αρνητικές επιπτώσεις της τουριστικής δραστηριότητας. Η συγκεκριμένη ανάγκη κρίνεται πλέον επιτακτική τον 21^ο αιώνα και βρίσκει εφαρμογή στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

Στη συντριπτική της πλειοψηφία, η τουριστική ανάπτυξη παγκοσμίως(και πολύ περισσότερο στην Ελλάδα) διαθέτει τοποθετημένα τα θεμέλιά της στο τρίπτυχο: α)Ήλιος, β)Θάλασσα και γ)Βουνό. Οι περιοχές αυτού του είδους διακρίνονται για την ευαίσθητη ισορροπία που εκδηλώνεται ανάμεσα στην κοινωνία, το περιβάλλον(Φυσικό και Πολιτισμικό) και την οικονομία. Ως αποτέλεσμα του προτύπου του μαζικού τουρισμού καθίσταται η οικονομική μονοκαλλιέργεια, η εγκατάλειψη, η υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων, η ανεξέλεγκτη οικιστική ανάπτυξη και η μεταβολή στις χρήσεις της γης.

Είναι ευρέως αντιληπτό ότι η τουριστική ανάπτυξη παρουσιάζει αλληλεξάρτηση με τις περιβαλλοντικές συνθήκες από διάφορες απόψεις. Στοιχεία του φυσικού αλλά και του δομημένου περιβάλλοντος αποτελούν εισροή στην τουριστική παραγωγική διαδικασία, η οποία, με τη σειρά της, επηρεάζει το περιβάλλον είτε δυσμενώς είτε ευνοϊκά. Ειδικότερα η τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής, υπό τους κατάλληλους όρους και προϋποθέσεις, μπορεί να συμβάλει στην αναβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος ή ακόμη και στη δημιουργία νέων περιβαλλοντικών αγαθών, ειδικότερα σε ότι αφορά το δομημένο περιβάλλον, κάτι που δεν συμβαίνει με πολλές άλλες σύγχρονες χρήσεις.

Έτσι λοιπόν, τα τελευταία έτη λαμβάνουν χώρα ολοένα και περισσότερες προσπάθειες με κεντρικό άξονα δράσης τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Η βελτίωση της ποιότητας ζωής του ανθρώπου και του περιβάλλοντος κρίνουν υποχρεωτική την ανάγκη υιοθέτησης των αρχών της και προς αυτή την κατεύθυνση δραστηριοποιούνται τα περισσότερα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχοντας εντάξει στην τουριστική στρατηγική τους τις αρχές αυτές.

Η σημερινή περιβαλλοντική κρίση οφείλεται αποκλειστικά στο μοντέλο της οικονομικής ανάπτυξης, το οποίο δεν ήταν ποτέ συμβατό με τη φέρουσα ικανότητα της φύσης. Η κατάσταση έχει επιδεινωθεί σε υψηλό ποσοστό, κάτι που οφείλεται στην παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και την άκρως επιθετική και άναρχη ανάπτυξη του τουριστικού φαινομένου,

καταλήγοντας στα σημερινά αδιέξοδα του φαινομένου του θερμοκηπίου, της μεταβολής του παγκόσμιου κλίματος και της εξάντλησης των φυσικών πόρων.

Η επιδίωξη του στόχου της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, που δεσμεύεται να ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύει την ικανότητα των επόμενων γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες, δεν αποτελεί επιλογή αλλά αναγκαιότητα. Για την Ελλάδα, με τον πλούσιο περιβαλλοντικό, πολιτιστικό και ιστορικό πλούτο η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη μονόδρομο.

Το δέλεαρ για την μελέτη και εκπόνηση ενός στρατηγικού πλαισίου βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης για το Δήμο Πρεσπών, καθίσταται ιδιαίτερα θελκτικό. Η περιορισμένη μέχρι πρότινος τουριστική ανάπτυξη του προορισμού αυτού, καθιστά φανερή την υιοθέτηση και εφαρμογή ενός συνεχούς σχεδιασμού με αποκλειστικό γνώμονα τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και την αποφυγή καταστροφής ή υποβάθμισης των ευαίσθητων οικοσυστημάτων μέσω της υπέρμετρης τουριστικής δραστηριότητας.

Στο τέταρτο μέρος της παρούσας εργασίας, που αφορά τη μελέτη περίπτωσης του Δήμου Πρεσπών, τα συμπεράσματα τα οποία εξάγονται βασίζονται σε δευτερογενή στοιχεία, τα οποία προέρχονται από την Ε.Σ.Υ.Ε, από το διαδίκτυο, από αρθρογραφία, από υπάρχουσα βιβλιογραφία, από τηλεφωνικές συνεντεύξεις, από προσωπική εμπειρία καθώς και από μελέτες που έχουν εκπονηθεί για την περιοχή.

Καταβάλλεται ιδιαίτερη έμφαση στην σπουδαιότητα της έννοιας της αειφορίας για την τοπική κοινωνία, την οικονομία, τον πολιτισμό και τον τουρισμό. Απώτερο στόχο αποτελεί η παρουσίαση των προβλημάτων ή περιορισμών που ανακύπτουν καθώς και ο καθορισμός των στόχων και πολιτικών μέσω των οποίων θα επιτευχθεί η αειφόρος ανάπτυξη του τουρισμού.

Σημαντικοί όροι : Τουριστική Ανάπτυξη, Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη, Δίκαιο Περιβάλλοντος, Δήμος Πρεσπών

Περιεχόμενα

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ: ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΘΕΜΑΤΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ : ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΘΕΜΑΤΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ.....	18
1.1 Η ιστορική εξέλιξη του τουριστικού φαινομένου	19
1.2 Παράμετροι διαμόρφωσης των χαρακτηριστικών της τουριστικής ανάπτυξης.....	21
1.2.1 Χαρακτηριστικά της τουριστικής ζήτησης.....	21
1.2.2 Τουριστικοί πόροι της χώρας ή της περιοχής	21
1.2.3 Επιρροή των προτύπων τουριστικής ανάπτυξης στην προσφορά	21
1.2.4 Φορείς, οργανισμοί και επαγγελματικές ομάδες που εμπλέκονται με τον τουρισμό.....	22
1.2.5 Τουριστικές Επιχειρήσεις	22
1.2.6 Τουριστική Πολιτική	22
1.3 Ανάλυση των επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης στην οικονομία, την κοινωνία, τον πολιτισμό και το περιβάλλον	23
1.3.1 Επιπτώσεις στην Οικονομία	23
1.3.2 Επιπτώσεις στην κοινωνία και τον πολιτισμό	24
1.3.3 Επιπτώσεις στο περιβάλλον	25
1.4 Στάδια τουριστικής ανάπτυξης	26
1.4.1 Η εξέλιξη των σταδίων της τουριστικής ανάπτυξης	26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΟΥΝ ΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	28
2.1 Μελέτη των χαρακτηριστικών των ομάδων που διαμορφώνουν τα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης	29
2.1.1 Διεθνείς φορείς&οργανισμοί που σχετίζονται με την τουριστική ανάπτυξη	29
2.1.2 Επιχειρήσεις που συγκαταλέγονται στον ευρύτερο τουριστικό κλάδο	30
2.1.3 Πολιτικές που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην τουριστική ανάπτυξη	33
2.2 Παράγοντες της τουριστικής ζήτησης και προσφοράς σε διεθνές επίπεδο.....	35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	37
3.1 Τύποι τουριστικών περιοχών	38
3.2 Πόλοι της προσφοράς και της ζήτησης στη διαδικασία της τουριστικής ανάπτυξης ...	39
3.3 Τα κυριότερα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης στο σύγχρονο κόσμο.....	41

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	44
4.1 Λόγοι που επέβαλαν το σχεδιασμό και διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης	45
4.2 Σχεδιασμός τουριστικής ανάπτυξης.....	48

4.2.1 Σημαντικά στοιχεία στο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης	48
4.2.2 Επίπεδα σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης	50
4.2.3 Διαχείριση ενός σχεδίου μάρκετινγκ μιας τουριστικής περιοχής	51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ	53
5.1 Η παγκοσμιοποίηση της τουριστικής ανάπτυξης	54
5.2 Νέος τουρισμός και νέος τουρίστας	55
5.3 Ο ρόλος του μάρκετινγκ τον 21 ^ο αιώνα	57
5.4 Η επιρροή της τεχνολογίας τον 21 ^ο αιώνα.....	58
5.5 Η ανάδειξη της τοπικότητας.....	59
5.6 Η προοπτική για τον τουρισμό το 2020	60

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ , ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ, ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	64
6.1 Ανάγκη θέσπισης πολιτικής για το περιβάλλον	65
6.2 Σύγχρονες πολιτικές – δράσεις για το περιβάλλον.....	66
6.3 Η σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος	67
6.3.1 Οι αντίθετες σχέσεις του τουρισμού με το περιβάλλον	67
6.4 Κοινωνικές δυνάμεις που συμβάλλουν στην περιβαλλοντική αλλαγή	69
6.5 Επιπτώσεις του τουρισμού στον τόπο προορισμού	71
6.6 Οι τρόποι με τους οποίους οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις και οι υπόλοιπες βιομηχανίες επηρεάζουν τον τουρισμό.....	72
6.6.1 Φυσικές Καταστροφές	72
6.6.2 Κλιματική αλλαγή.....	72
6.6.3 Υπόλοιπες βιομηχανίες	73

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	74
7.1 Βασικές έννοιες για την οικολογική βιωσιμότητα και τον τουρισμό	75
7.2 Επιπτώσεις του τουρισμού στους φυσικούς πόρους	77
7.3 Επιπτώσεις του τουρισμού στα φυσικά οικοσυστήματα	79
7.3.1 Διαταραχές στη λειτουργία των οικοσυστημάτων	79
7.3.2 Μεταβολές στη δομή των οικοσυστημάτων και στη μείωση της βιολογικής ποικιλότητας	79
7.3.3 Μείωση του πληθυσμού σπανίων ειδών.....	80
7.4 Επιπτώσεις του τουρισμού σε διάφορους τύπους περιοχών.....	81
7.4.1 Φυσικά πάρκα και προστατευόμενες περιοχές.....	81
7.4.2 Ορεινές περιοχές.....	82
7.4.3 Αγροτικές περιοχές.....	82
7.4.4 Παράκτιες περιοχές.....	82

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΔΟΜΗΜΕΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ84

- 8.1 Επιπτώσεις του τουρισμού σε περιοχές με ξεχωριστή ιστορική και πολιτισμική αξία. 85
- 8.2 Επιπτώσεις του τουρισμού στην τεχνική υποδομή 87
- 8.3 Επιπτώσεις του τουρισμού στην οικιστική ανάπτυξη και αστικοποίηση 87
- 8.4 Περίπτωση έντονης αστικοποίησης λόγω αυξημένης τουριστικής δραστηριότητας ... 88

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Πολιτικές για τον τουρισμό και το περιβάλλον89

- 9.1 Ορισμός Βιώσιμης Τουριστικής ανάπτυξης 90
- 9.2 Αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης..... 92
- 9.3 Εργαλεία Προάσπισης Της Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης 93
- 9.4 Συμμετοχή του τουρισμού στη διατήρηση του περιβάλλοντος 95
- 9.5 Πολιτική για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη..... 96
- 9.6 Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού..... 99

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ..... 101

- 10.1 Μεθοδολογικά εργαλεία της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης..... 103
- 10.2 Επτά βασικές προϋποθέσεις για μια αειφόρο τουριστική ανάπτυξη : Η περίπτωση της Ελλάδας 106
- 10.3 Σύγκριση με το πρότυπο του μαζικού τουρισμού 108
 - 10.3.1 Προβλήματα από την εφαρμογή μη αειφορικού τουρισμού 108
 - 10.3.2 Περίπτωση εφαρμογής Αειφόρου Τουρισμού 110
- 10.4 Αειφόρος Τουριστική Συνείδηση 112
- 10.5 Δείκτες Αειφόρου Τουριστικής Ανάπτυξης..... 113
 - 10.5.1 Παρουσίαση των δεικτών της Αειφόρου Τουριστικής Ανάπτυξης..... 114

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ 120

- 11.1 Πολιτικές και φορείς για την ανάπτυξη του τουρισμού και την προστασία του περιβάλλοντος..... 121
 - 11.1.1 Διεθνές Επίπεδο 121
 - 11.1.2 Εθνικό επίπεδο 122
 - 11.1.3 Σε τοπικό επίπεδο 122
- 11.2 Μέσα και εργαλεία για την επιχειρησιακή εφαρμογή της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης 124
- 11.3 Πολιτική αειφορίας για τον τουρισμό σε τοπικό, περιφερειακό επίπεδο 128

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΕ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ 134

- 12.1 Αντικείμενο του σχεδιασμού 135
- 12.2 Ο επιδιωκόμενος στόχος του σχεδιασμού..... 136
- 12.3 Βασικά χαρακτηριστικά στο σχεδιασμό της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης..... 137
- 12.4 Οι θεμελιώδεις αρχές της διαδικασίας του σχεδιασμού..... 138
- 12.5 Ανάλυση της διαδικασίας του σχεδιασμού 141

12.6 Μελέτη Περίπτωσης - Σχέδιο και Πρόγραμμα Τουριστικής Ανάπτυξης.....	143
12.6.1 Φυσικό Περιβάλλον	143
12.6.2 Πολιτιστικό Περιβάλλον.....	144
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	145

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ
ΔΙΚΑΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Εισαγωγή.....	148
---------------	-----

ΜΕΡΟΣ Α΄ ΓΕΝΙΚΟ

ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	150
---	------------

α. Ιστορική εξέλιξη του δικαίου περιβάλλοντος στην Ελλάδα	151
β. Η κατάσταση του περιβάλλοντος σήμερα	152
γ. Η έννοια του περιβάλλοντος	153
δ. Οι τουριστικοί πόροι και το περιβάλλον.....	154
ε. Προσβολή του περιβάλλοντος	155
στ. Η προστασία του περιβάλλοντος	155
ζ. Η συμβολή του δικαίου στην προστασία του περιβάλλοντος	156
η. Το δικαίωμα στο περιβάλλον.....	157

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β

ΠΗΓΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	159
---	------------

α. Το σύνταγμα.....	159
β. Τα α Ψηφίσματα	159
γ. Οι συντακτικές Πράξεις.....	159
δ. Το κοινοτικό δίκαιο. Το διεθνές δίκαιο και οι διεθνείς συμβάσεις.....	159
ε. Ο νόμος	160
ζ. Πράξεις νομοθετικού περιεχομένου του προέδρου της Δημοκρατίας.....	160
η. Το έθιμο.....	160
θ. Η διοικητική πρακτική, οι εγκύκλιοι και η θεωρία	160

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ

ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	161
---	------------

α. Η αρχή της προλήψεως	161
β. Η αρχή του ρυπαίνοντος.....	161
γ. Η αρχή της συνεργασίας – επικουρικότητας.....	163
δ. Η αρχή της δημοσιότητας	163
ε. Η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης.....	163

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ

Η ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ – Ο νόμος 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος	167
---	------------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε

ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ170

- A. Του φυσικού περιβάλλοντος 170
 - α. Διακήρυξη της Στοκχόλμης 170
 - β. Συνδιάσκεψη του Ρίο 171
- B. Του Πολιτιστικού περιβάλλοντος..... 173

ΜΕΡΟΣ Β - ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

- Εισαγωγή 174

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α

Η ΕΠΙ ΜΕΡΟΥΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....175

- A. Του Φυσικού Περιβάλλοντος..... 176
 - α. Των δασών 177
 - β. Του θαλάσσιου χώρου 178
 - γ . Της Βιοποικιλότητας..... 179
 - δ . Των Τοπίων..... 179
 - ε . Των Παράκτιων ζωνών και μικρών νησιών 180
 - στ. Των Ειδικών Ζωνών..... 181
- B. Προστασία της πολεοδομικής ανάπτυξης της χώρας..... 182
 - α. Προστασία των κοινόχρηστων χώρων 183
- Γ. Προστασία του Πολιτιστικού Περιβάλλοντος 185
- Δ. Προστασία από τις ρυπάνσεις 187
 - α. Προστασία από το θόρυβο 188

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β

ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ189

- A. Εκμετάλλευση αιγιαλών από ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις..... 190
 - α. Διασφαλίσεις 191
 - β. Σε ποιους παραχωρείται η χρήση των αιγιαλών 191
 - γ. Χαρακτήρας ως κοινόχρηστου 191
 - δ. Τρόπος μίσθωσης..... 192
 - ε. Τρόπος χρήσης του αιγιαλού 192
- B. Περιφράξεις γηπέδων 193
 - α. Άδεια περίφραξης 193
 - β. Απόσταση-διακοπή περίφραξης 193
 - γ. Ύψος της περίφραξης 193
- Γ. Επεμβάσεις στις δασικές εκτάσεις από τουριστικές εγκαταστάσεις 194
- Δ. Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης(ΠΟΤΑ)..... 195
 - α. Έννοια-Καταγραφή της περιοχής..... 195
 - β. Στοιχεία του επενδυτικού σχεδίου 195
 - γ. Απαραίτητα στοιχεία για την υποβολή εκδήλωσης ενδιαφέροντος 196

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΑΠΟ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ.....197

- A. Κατηγορίες έργων και δραστηριοτήτων 198

α. Α' κατηγορία	198
β. Β' Κατηγορία	198
γ. Γ' Κατηγορία	199
B. Περιβαλλοντικές μελέτες	200
α. Οι γενικοί στόχοι	200
β. Οι ειδικοί στόχοι	200

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ

Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ

202

α. Το δικαίωμα στην περιβαλλοντική πληροφόρηση	202
β. De lege ferenda	203
γ. Η περιβαλλοντική πληροφόρηση και οι συμμετοχικές διαδικασίες	203

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε

ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

205

α. Οι Ευρωπαϊκές οδηγίες	205
β. Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Περιβάλλοντος	206
γ. Το Δίκτυο " Natura 2000"	209
δ. Οικολογικά Σήματα(Ecolabel) σε τουριστικά καταλύματα	210

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ

Η ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

214

A. Η περιβαλλοντική διαφήμιση από τη σκοπιά του δημοσίου δικαίου	215
α. Το οικολογικό σήμα	215
β. Το κοινοτικό Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου	216
B. Η περιβαλλοντική διαφήμιση από τη σκοπιά του ιδιωτικού δικαίου	217
α. Οι ρυθμίσεις του νόμου 146/1914	217
β. Οι ρυθμίσεις του νόμου 2251/1994	218
γ. Τα έννομα βοηθήματα του ΑΚ	219

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

220

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ-ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ ΜΕ ΣΤΟΧΟ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΠΡΕΣΠΩΝ

Εισαγωγή	221
----------------	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

222

1.1 Φυσικό Περιβάλλον	223
1.1.1 Γεωγραφικός προσδιορισμός και γεωφυσικά χαρακτηριστικά του δήμου Πρεσπών	223
1.1.2 Γεωμορφολογία και κλίμα της περιοχής	224
1.1.3 Παρουσίαση των δημοτικών διαμερισμάτων του Δήμου Πρεσπών	226

1.1.4 Παρουσίαση της χλωρίδας και πανίδας	231
1.1.5 Απεικόνιση του πάρκου των Πρεσπών στην ευρύτερη περιοχή	233
1.1.6 Εθνικοί, Κοινοτικοί και Διεθνείς Κανόνες για την προστασία και τη διαχείριση των Πρεσπών.....	233
1.2 Ανθρωπογενές περιβάλλον	235
1.2.1 Κοινωνικά στοιχεία	236
1.2.2 Οικονομικά Στοιχεία.....	236
1.2.2.1 Πρωτογενής Τομέας.....	237
1.2.2.2 Δευτερογενής Τομέας	239
1.2.2.3 Τριτογενής τομέας.....	239
1.2.3 Η ιστορία, ο πολιτισμός και η αρχιτεκτονική του Δήμου Πρεσπών	241
1.2.3.1 ιστορική Αναδρομή	241
1.2.3.2 Τοπική αρχιτεκτονική.....	242
1.2.3.3 Πολιτιστικές Δραστηριότητες	243
1.2.3.4 Τοπικοί Φορείς Ανάπτυξης και Συνεταιρισμοί	244
1.3 Κοινωνική Υποδομή.....	248
1.3.1 Εκπαίδευση	248
1.3.2 Υγεία	248
1.3.3 Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών.....	249
1.3.4 Προσβασιμότητα.....	249
1.3.5 Συλλογή Απορριμμάτων.....	249

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΠΡΕΣΠΩΝ	250
2.1 Το προφίλ των επισκεπτών	250
2.2 Αποτύπωση της δυναμικότητας των τουριστικών εγκαταστάσεων	250
2.2.1 Κατανομή των καταλυμάτων σε κλίνες στην περιοχή του Δήμου Πρεσπών ..	251
2.3 Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού.....	253
2.3.1 Αγροτουρισμός.....	253
2.3.2 Θρησκευτικός τουρισμός	253
2.3.3 Εκπαιδευτικός Τουρισμός	254
2.3.4 Ιστορικός – Πολιτιστικός Τουρισμός	254
2.3.5 Περιηγητικός τουρισμός	254
2.3.6 Φυσιολατρικός και οικολογικός τουρισμός.....	254
2.3.7 Χειμερινός Ορεινός τουρισμός	254
2.3.8 Αθλητικός τουρισμός και τουρισμός περιπέτειας	255
2.3.9 Τουρισμός Τρίτης ηλικίας	255
2.3.10 Κοινωνικός Τουρισμός	255
2.3.11 Κατασκηνωτικός Τουρισμός.....	255
2.4 Βιοτουριστικές διαδρομές.....	256
2.4.1 Παρατήρηση των πτηνών.....	256
2.4.2 Ανακάλυψη της χλωρίδας.....	256
2.4.3 Μονοπάτια και διαδρομές.....	257

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	259
3.1 Ανάλυση PESTLE	260
3.1.1 Πολιτικό(Political).....	260
3.1.2 Οικονομικό(Economical)	260
3.1.3 Κοινωνικό(Social).....	260
3.1.4 Τεχνολογικό(Technological)	261
3.1.5 Νομικό(Legal)	261
3.1.6 Οικολογικό(Ecological)	261
3.2 S.W.O.T Ανάλυση.....	262
3.2.1 Δυνάμεις(Strengths).....	262
3.2.2 Αδυναμίες(Weaknesses)	263
3.2.3 Ευκαιρίες(Opportunities)	263
3.2.4 Απειλές(Threats)	264
3.3 Αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης	265

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ - ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΠΡΕΣΠΩΝ.....	266
4.1 Σχεδιασμός του μίγματος μάρκετινγκ.....	267
4.1.1 Προϊόν (Product)	268
4.1.2 Προώθηση (Promotion)	268
4.1.3 Τιμή (Price)	268
4.1.4 Κανάλια Διανομής (Place)	269
4.1.5 Προσωπικό (Personnel).....	269
4.1.6 Διαδικασίες (Processes)	269
4.1.7 Φυσική μαρτυρία (Physical Evidence).....	269
4.2 Καθορισμός Στόχων και διαμόρφωση πολιτικής-δράσης	270
4.2.1 Στόχος 1 : Άμβλυση των μειονεξιών που πηγάζουν από την περιθωριοποίηση– Ανάπτυξη και βελτίωση άλλων υποδομών.....	270
4.2.2 Στόχος 2 : Ενίσχυση της υπαίθρου και των τομέων της παραγωγικής διαδικασίας που είναι λιγότερο ανεπτυγμένοι	271
4.2.3 Στόχος 3 : Προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος σε συνάρτηση με τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων	272
4.2.4 Στόχος 4: Προώθηση των εναλλακτικών μορφών τουριστικής ανάπτυξης ...	274

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΠΡΕΣΠΩΝ.....	277
5.1 Χορήγηση Σήματος λειτουργίας.....	277
5.2 Έγκριση καταλληλότητας του κτιρίου	277
5.3 Έγκριση αρχιτεκτονικής μελέτης και προμελετών.....	277
5.4 Έγκριση της επίπλωσης και του λοιπού εξοπλισμού	278
5.5 Αυτοψία.....	278
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	279

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

A' ΜΕΡΟΣ

Πίνακας 1. Κατανομή των πόρων της προσφοράς	40
Πίνακας 2. Προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του νέου τουρισμού	55
Πίνακας 3. Σημαντικότεροι μελλοντικοί τουριστικοί προορισμοί	61

B' ΜΕΡΟΣ

Πίνακας 1. Ερμηνεία της Αειφορίας ή της Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	89
Πίνακας 2. Αρχές βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.....	92
Πίνακας 3. Σημαντικά και αποδοτικά εργαλεία για την εφαρμογή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης-Πλαίσιο 5	124
Πίνακας 4. Σημαντικά και αποδοτικά εργαλεία για την εφαρμογή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης-Πλαίσιο 6	125
Πίνακας 5. Σημαντικά και αποδοτικά εργαλεία για την εφαρμογή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης-Πλαίσιο 7	125
Πίνακας 6. Σημαντικά και αποδοτικά εργαλεία για την εφαρμογή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης-Agenda 21.....	126
Πίνακας 7. Σημαντικά και αποδοτικά εργαλεία για την εφαρμογή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης-Πλαίσιο 8	126
Πίνακας 8. Σημαντικά και αποδοτικά εργαλεία για την εφαρμογή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης-Κοινοτικό Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Ελέγχου(EMAS).....	127
Πίνακας 9. Η διαδικασία του τουριστικού σχεδιασμού	141

Δ' ΜΕΡΟΣ

Πίνακας 1. Κάλυψη εδάφους ανά κατηγορίες χρήσης της γης του Δήμου Πρεσπών.....	224
Πίνακας 2. Μέσες μηνιαίες θερμοκρασίες στους σταθμούς Κούλας	225
Πίνακας 3. Καταγραφή των 13 δημοτικών διαμερισμάτων	226
Πίνακας 4. Καταγραφή 4 οικισμών	226
Πίνακας 5. Καταγραφή των υδάτινων οικοσυστημάτων.....	231
Πίνακας 6. Καταγραφή των χερσαίων οικοσυστημάτων	232
Πίνακας 7. Καταγραφή της χλωρίδας του Εθνικού Δρυμού των Πρεσπών	232
Πίνακας 8. Η νομική προστασία των Πρεσπών	233
Πίνακας 9 . Κατανομή πληθυσμού κατά φύλλο	235
Πίνακας 10. Καταγραφή δασικών συμπλεγμάτων	238
Πίνακας 11. Πανηγύρια Δήμου Πρεσπών.....	244
Πίνακας 12. Κατανομή των καταλυμάτων σε κλίνες στην περιοχή του Δήμου Πρεσπών ...	251

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Διάγραμμα 1. Παράμετροι διαμόρφωσης των χαρ/κών της τουριστικής ανάπτυξης	22
Διάγραμμα 2. Λόγοι που συμβάλλουν στο σχεδιασμό και διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης	45
Διάγραμμα 3. Στοιχεία στο σχεδιασμό τουριστικής ανάπτυξης	49
Διάγραμμα 4. Επίπεδα σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης	51
Διάγραμμα 5. Μακροχρόνιες προβλέψεις τουριστικής κίνησης.....	60

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Διάγραμμα 1. Διακύμανση των θερμοκρασιών στους σταθμούς Κούλας.....	225
Διάγραμμα 2. Απεικόνιση των δημοτικών διαμερισμάτων του Δήμου Πρεσπών.....	227

Ευχαριστίες

Η ολοκλήρωση της διπλωματικής αυτής εργασίας, θα ήταν αδύνατη δίχως την καταλυτικής φύσης υπόδειξη και καθοδήγηση αρμοδίων προσώπων.

Έτσι σε αυτό το σημείο θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στην επιβλέποντα της παρούσας διπλωματικής εργασίας, καθηγήτρια κυρία Σινανιώτη Αριστέα, για την πολύτιμη καθοδήγηση, συμπαράσταση και εξαιρετική συνεργασία.

Στο Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Πρεσπών για την άρτια συνεργασία και εξυπηρέτηση καθώς και για την πρόσβαση σε αρμόδιες υπηρεσίες της υπό μελέτης περιοχής.

Κλείνοντας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμότερες ευχαριστίες στην οικογένειά μου για την αμέριστη ψυχολογική και οικονομική βοήθειά τους καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου, διότι χωρίς αυτούς η συμμετοχή μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα θα ήταν αδύνατη. Η συμβολή τους υπήρξε καταλυτικής σημασίας για την επιτυχή ολοκλήρωσή του.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α.Ε.Δ	Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο
Α.Κ.....	Ελληνικός Αστικός Κώδικας
α.ν.....	αναγκαστικός νόμος
Α.Π.....	Άρειος Πάγος
αρ.....	αριθμός
Άρθ	Άρθρο
Β.δ.....	Βασιλικό Διάταγμα
βλ.....	βλέπε
Γ.Ο.Κ.....	Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός
Γ.Π.Σ.....	Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο
δηλ.....	δηλαδή
Δ.Ε.Κ.....	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
Δ.Κ.....	Δασικός Κώδικας
ΕΕ.....	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ειρ.....	Ειρηνοδικείο
ΕισΑ.....	Εισαγωγικός Νόμος Αστικού Κώδικα
Ε.Κ.....	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
Ε.Κ.Β.Υ.....	Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων
Έκδ.....	έκδοση
Ε.Ο.Κ.....	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕρμΑΚ.....	Ερμηνεία Αστικού Κώδικα
Ε.ΦΟ.Π.....	Ενιαίος Φορέας Περιβάλλοντος
κ.ά.....	και άλλα/άλλοι
κ.ο.κ.....	και ούτω καθεξής

ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής `Δικονομίας
ν. ή Ν.....	νόμος
ν. δ	νομοθετικό διάταγμα
Νμλγ.....	Νομολογία
Νμσχ	Νομοσχέδιο
Ο.Τ.Α.....	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Παρ	παράγραφος
Π. Δ	προεδρικό διάταγμα
Π.Κ	Ποινικός Κώδικας
π.χ.....	παραδείγματος χάρη
Σ. ή Σύντ.....	Σύνταγμα
Σελ	σελίδα
ΣτΕ.....	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΣυνΘΕΚ.....	Συνθήκη Ευρωπαϊκής Κοινότητας
ΣυνΘΕΟΚ	Συνθήκη Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας
Συντ.....	Συντάγματος
Υ. Α.....	Υπουργική Απόφαση
Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ.....	Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
Φ.Ε.Κ.....	Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως
Χ.Υ.Τ.Α.....	Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων

Πρώτο Μέρος

Τουριστική ανάπτυξη: Χαρακτηριστικά και πρότυπα

Ο τουρισμός κατατάσσεται ως ένας από τους πιο δυναμικούς και ταχέως αναπτυσσόμενους κλάδους της παγκόσμιας οικονομίας. Βασικό γνώρισμα του τουρισμού αποτελεί η άμεση συνύπαρξή του με τους υπόλοιπους τομείς παροχής υπηρεσιών της οικονομίας. Συνεπώς, ενισχύει την οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής και κατά επέκταση μιας χώρας συμβάλλοντας στην : α) Δημιουργία εισοδήματος, β) Αύξηση των θέσεων εργασίας, γ) Διεύρυνση των φορολογικών εσόδων, δ) Ανάπτυξη των υπολοίπων κλάδων της οικονομίας (γεωργία, κτηνοτροφία, εμπόριο).

Η συμβολή του τουρισμού στην ανάπτυξη της οικονομίας μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών είναι ιδιαίτερα σημαντική, διότι την εφοδιάζει με συναλλαγματικούς πόρους, δημιουργεί ευκαιρίες απασχόλησης, αυξάνει ή συμπληρώνει τα εισοδήματα του πληθυσμού των αστικών κέντρων και της περιφέρειας, προκαλεί αξιόλογες οικονομικές εισροές στους τόπους της τουριστικής ανάπτυξης κλπ. Συμπληρωματικά με τα παραπάνω, για να χαρακτηριστεί θετική η συμβολή της τουριστικής δραστηριότητας στην ανάπτυξη της οικονομίας μιας χώρας υποδοχής τουριστών, πρέπει η συλλογική πολιτική να είναι αρμονικά με το περιβάλλον σχεδιασμένη.

Σε πολλές χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, η τουριστική ανάπτυξη αποτελεί τροχοπέδη για την οικονομία. Οι τουριστικές τάσεις και προτιμήσεις διαφέρουν από χώρα σε χώρα και με την πάροδο των ετών. Εμφανίζονται χώρες που διαθέτουν έντονη τουριστική ανάπτυξη, ορισμένες που διαθέτουν σχετικά επαρκή ανάπτυξη ενώ κάποιες άλλες χαρακτηρίζονται τουριστικά υποανάπτυκτες.

Για την προώθηση της τουριστικής δραστηριότητας υιοθετούνται διάφορα μέσα και πολιτικές, ωστόσο είναι καταγεγραμμένοι αρνητικοί παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν αρνητικά και συρρικνώνουν την τουριστική ανάπτυξη. Τέτοιοι είναι η εποχικότητα, το πρότυπο του μαζικού τουρισμού, η περιορισμένη ανάπτυξη μορφών εναλλακτικού τουρισμού, η έλλειψη συμπληρωματικών υποδομών καθώς και η υποβαθμισμένη ποιότητα που οφείλεται στο γρήγορο και εύκολο κέρδος.

Η τουριστική ανάπτυξη αναδεικνύεται ως μια κύρια, ζωτική και δομική συνισταμένη της παγκόσμιας οικονομίας. Αποτελεί έναν ιδιαίτερα δυναμικό κλάδο που μπορεί να αποτελέσει με ασφάλεια τον προπομπό της παγκόσμιας ευημερίας και ανάπτυξης. Η επιτυχημένη τουριστική ανάπτυξη δεν αποτελεί υπόθεση διαφόρων συγκυριών. Είναι το τελικό αποτέλεσμα συλλογικών προσπαθειών και ενεργειών που σχεδιάζονται και υλοποιούνται από τους εμπλεκόμενους τουριστικούς φορείς σε όλα τα επίπεδα (εθνικό, περιφερειακό, τοπικό).

Κεφάλαιο 1

Τουριστική ανάπτυξη: έννοια και θέματα ανάλυσης

Ο τουρισμός δεν αποτελεί ένα τυχαίο φαινόμενο των εξελιγμένων σήμερα κοινωνιών, αλλά χρονολογείται από χιλιάδες χρόνια. Κατά την αρχαιότητα ξενία, που είναι ευρέως διαδεδομένη από τα ομηρικά έπη, μαρτυρά την ύπαρξη μιας υποτυπώδους μορφής τουρισμού. Βέβαια, ο τουρισμός στην αρχαιότητα, ήταν πολύ διαφορετικός από το σημερινό τόσο ως προς τη μορφή του όσο και ως προς το περιεχόμενο, καθώς και ως προς τα μέσα ικανοποίησης των τουριστικών αναγκών και επιθυμιών των επισκεπτών.

Τη σύγχρονη μορφή του ο τουρισμός ξεκίνησε να την αποκτά ουσιαστικά μετά το τέλος των εχθροπραξιών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όταν σταδιακά μεν αλλά σταθερά έπαυε να αποτελεί προνόμιο των λίγων και μετατρέπονταν ολοένα και περισσότερο σε δικαίωμα των πολλών. Στην πραγματικότητα, στην εντυπωσιακή ανάπτυξη του τουρισμού συνέβαλλαν πολλοί παράγοντες, κυρίως όμως η ανάπτυξη των μέσων μεταφοράς και επικοινωνίας, η βελτίωση του κατά κεφαλή εισοδήματος των τουριστών, η άνοδος του πολιτιστικού τους επιπέδου, η αύξηση του διαθέσιμου ελεύθερου χρόνου και η ανάπτυξη του κοινωνικού τουρισμού.

Η τουριστική ανάπτυξη σε μια χώρα-περιοχή, συνεπάγεται οικονομικές επιδράσεις κατά βάση, που με τη βοήθεια των κατάλληλων προϋποθέσεων μπορούν να συμβάλλουν αποφασιστικά στην ανάπτυξη της οικονομίας και γενικότερα στην αύξηση της ευημερίας ενός τμήματος του πληθυσμού της αρκετά μεγάλο. Για να θεωρηθεί πιο αποδοτικός ο τουρισμός, θα πρέπει η ανάπτυξή του να είναι ελεγχόμενη και προγραμματισμένη σύμφωνα με πολιτισμικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά κριτήρια πέρα των οικονομικών, ώστε να εφαρμόζεται αρμονικά με τους υπόλοιπους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας.

Αποτελεί γεγονός, πως ο τουρισμός ξεχωρίζει από τους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας λόγω των ξεχωριστών ιδιοτεροτήτων του. Σαν άυλο εξαγωγίμο προϊόν, υπόκειται σε εποχιακές διακυμάνσεις και εμφανίζει υψηλή ελαστικότητα ως προς την τιμή και το εισόδημα. Παράλληλα, διαθέτει ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, που διαπιστώνονται όταν συνδέεται με προϊόντα πρωτογενούς παραγωγής (γεωργικά, κτηνοτροφικά).

Συμπερασματικά λοιπόν, ο τουρισμός κάτω από προϋποθέσεις μπορεί να προσφέρει στις αναπτυσσόμενες χώρες ισχυρό επίπεδο ανάπτυξης. Ο βαθμός στον οποίο ο τουρισμός έχει τη δυνατότητα να αποτελέσει παράγοντα κάθε είδους ανάπτυξης θα εξαρτηθεί από τα χαρακτηριστικά της αναπτυσσόμενης χώρας, από τη δυνατότητα που διαθέτει η πολιτική εξουσία μιας χώρας να καθορίζει και να θέτει ρεαλιστικούς στόχους και κυρίως από τη δυνατότητα να τους εφαρμόζει και να τους πετυχαίνει. Ωστόσο, κατά τη θέσπιση του προγράμματος τουριστικής ανάπτυξης, από τους αρμόδιους φορείς και κατά τη διάρκεια της εκπόνησης των επενδύσεων που αφορούν σε έργα τουριστικής υποδομής και ανωδομής, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και πολιτισμικά, κοινωνικά κριτήρια.

1.1 Η ιστορική εξέλιξη του τουριστικού φαινομένου

Ο τουρισμός αποτελεί μια ιδιαίτερα σημαντική οικονομική δραστηριότητα και οι βάσεις της μορφής του αναφέρονται στον 18^ο και 19^ο αιώνα. Η λέξη τουρισμός έκανε την εμφάνισή της τον 19ο αιώνα και προέρχεται από την αγγλική και γαλλική λέξη *tour*. Οι αρχικοί ταξιδιώτες ήταν επιστήμονες και έμποροι που συνδύαζαν το ταξίδι με το επάγγελμά τους. Η εφεύρεση του χρήματος από τους Σουμέριους καθώς και της σφηνοειδούς γραφής και της ρόδας, τους δίνει τον τίτλο των ιδρυτών του τουρισμού. Η βελτίωση των μεταφορικών μέσων, η χάραξη μεγαλύτερων δρόμων και η ανάπτυξη των θαλάσσιων μεταφορών δίνουν μεγάλη ώθηση στη πραγματοποίηση ταξιδιών.

Οι αρχαίοι Έλληνες και οι Ρωμαίοι ταξίδευαν για εμπορικούς και ιδιωτικούς λόγους. Στην αρχαία Ελλάδα οι Ολυμπιακοί Αγώνες αποτελούσαν τις οργανωμένες εκδηλώσεις με διεθνή συμμετοχή και ξεχωριστό κίνητρο. Ο τουρισμός πάντοτε σχετιζόταν με τον ελεύθερο χρόνο και τις δραστηριότητες που μπορούσαν να επιτελεστούν εντός αυτού. Η εξάπλωση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας οδήγησε στην καλύτερευση του οδικού δικτύου καθώς και στην ασφάλεια των μεταφορών. Πολλές περιοχές μετατρέπονται σε πόλους έλξης τουριστών για θρησκευτικούς και πολιτιστικούς λόγους¹. Τον Μεσαίωνα οι περισσότερες μετακινήσεις πραγματοποιούνταν για θρησκευτικές εκδηλώσεις, γιορτές και ιαματικές θεραπείες. Ήδη από την εποχή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας οι ιαματικές πηγές ήταν πολύ δημοφιλείς, ενώ αργότερα κατά την Αναγέννηση έγιναν κέντρα αναψυχής και διασκέδασης για την υψηλή κοινωνία². Μέσα σε όλα αυτά όμως, τα ταξίδια δεν ήταν ασφαλή λόγω των ληστειών και της πειρατείας. Τα περισσότερα ταξίδια εκείνη την εποχή πραγματοποιούνταν στα Ιεροσόλυμα και τους Αγίους Τόπους. Παράλληλα, εκείνη την περίοδο πραγματοποιήθηκαν μεγάλα ταξίδια εξερευνήσεων και ανακαλύψεων στην Αμερική και την Κίνα.

Την περίοδο της Αναγέννησης οι αριστοκρατικές οικογένειες ξεκίνησαν να ταξιδεύουν στην Ευρώπη για να αναπτύξουν τους πνευματικούς τους ορίζοντες. Τα ταξίδια αυτά ονομάστηκαν "*Grand Tour*". Η ανάπτυξη των προαναφερθέντων ταξιδιών οδήγησε στη μαζικοποίηση του τουρισμού και στη δημιουργία «τουριστικών πακέτων». Ταυτόχρονα ενίσχυσε την ανάπτυξη υποδομών σχετικών με τον τουρισμό όπως ξενοδοχεία, μεταφορικά μέσα. Επιστήμονες και έμποροι ακολουθούν τους ερευνητές σε νέους προορισμούς όπως Αμερική, Κίνα, Αφρική μεταλαμπαδεύοντας τον πολιτισμό της πατρίδας τους³.

Ο 19ος αιώνας αποτελεί την αιτία για ανάπτυξη του τουρισμού που οδήγησε στην μαζικοποίησή του. Προς αυτή την κατεύθυνση συνετέλεσαν η εμφάνιση του σιδηρόδρομου και η ναυπήγηση του ατμόπλοιου. Με την εμφάνιση των παραπάνω ελαττώθηκε το κόστος μεταφοράς και η μετακίνηση έγινε πιο γρήγορη και ασφαλής. Κάνουν την εμφάνισή τους εταιρίες που αναλάμβαναν την οργάνωση του ομαδικού ταξιδιού.

¹ Τσάρτας Πάρις, Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι, Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον Τουρισμό, Εκδόσεις Εξάντας

² Βιτουλαδίτη Ουρανία, Τουριστικό Μάρκετινγκ Φορέων, Οργανώσεων και Επιχειρήσεων, Πάτρα ΕΑΠ

³ Τσάρτας Πάρις, Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι, Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον Τουρισμό, Εκδόσεις Εξάντας

Τον 20^ο αιώνα ο οργανωμένος μαζικός τουρισμός βρίσκεται σε μεγάλη άνθηση και η Ευρώπη αποτελεί τον δημοφιλέστερο τουριστικό προορισμό. Μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου άλλαξαν οι τρόποι πραγματοποίησης του ταξιδιού. Η σιδηροδρομική και αεροπλοϊκή μετακίνηση υποχωρούν σιγά-σιγά λόγω της εισόδου του αυτοκινήτου και του αεροπλάνου.⁴ Η μαζική παραγωγή του αυτοκινήτου οδηγεί στη δημιουργία νέου οδικού δικτύου και στην μεγάλη ανάπτυξη του εσωτερικού τουρισμού. Η χρησιμοποίηση του αεροπλάνου είναι η βάση στην οποία στηρίχθηκε η μαζικοποίηση του διεθνούς τουρισμού στην μεταπολεμική περίοδο. Παράλληλα σημειώθηκε μια ισχυρή ανάπτυξη και των ξενοδοχειακών «αλυσίδων» και των μεγάλων τουριστικών πρακτορείων.

Μετά το 1950 η ανάπτυξη του τουρισμού είναι τεράστια και πλέον κατατάσσεται σε ένα πολύ ισχυρό οικονομικό τομέα. Η τεράστια αυτή οφείλεται στους ακόλουθους παράγοντες:⁵

- Η πολιτική και οικονομική σταθερότητα στις αναπτυγμένες χώρες.
- Η αύξηση του ελεύθερου χρόνου και η παράλληλη ανάπτυξη του «κοινωνικού κράτους» στις αναπτυγμένες χώρες.
- Δημογραφικοί και οικονομικοί παράγοντες.
- Η ανάπτυξη των μαζικών μεταφορικών μέσων
- Οργανωμένος τουρισμός: «δημοκρατικοποίηση» του δικαιώματος στον τουρισμό.
- Η μετατροπή του τουρισμού σε καταναλωτικό προϊόν: διαφοροποίηση τιμών και εξειδίκευση υπηρεσιών.
- Ο τουρισμός γίνεται ένα «σύγχρονο» κοινωνικό αγαθό.
- Ο τουρισμός προωθείται από την πολιτική των εταιριών τουρισμού, των κρατών και των οργανώσεων του κλάδου.
- Ο τουρισμός ως κοινωνικό φαινόμενο που ανταποκρίνεται στα καταναλωτικά πρότυπα που αναπτύσσονται στη μεταπολεμική περίοδο.

⁴ Βιτουλαδίτη Ουρανία, Τουριστικό Μάρκετινγκ Φορέων, Οργανώσεων και Επιχειρήσεων, Πάτρα ΕΑΠ

⁵ Τσάρτας Πάρις, Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι, Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον Τουρισμό, Εκδόσεις Εξάντας

1.2 Παράμετροι διαμόρφωσης των χαρακτηριστικών της τουριστικής ανάπτυξης

Η δυναμική και ταχεία ανάπτυξη του τουριστικού φαινομένου συντέλεσε στην διαμόρφωση διαφόρων προτύπων ανάπτυξης σαν αποτέλεσμα που δημιουργείται μέσα από τα ξεχωριστά χαρακτηριστικά της.

1.2.1 Χαρακτηριστικά της τουριστικής ζήτησης

Η τουριστική ζήτηση ,ως συνιστώσα των ειδικών κινήτρων των τουριστικών ταξιδιών, επηρεάζει άμεσα την πορεία της τουριστικής ανάπτυξης. Προκάλεσε την ανάπτυξη των πρώτων παραθαλάσσιων και ορεινών θέρετρων . μετά το 1985, έρχεται στο προσκήνιο η τάση εξειδίκευσης της τουριστικής ζήτησης που οδηγεί σε παράλληλη τάση για αντίστοιχη εξειδίκευση των υπηρεσιών και προϊόντων που προσφέρονται σε περιοχές με τουριστική ανάπτυξη.

1.2.2 Τουριστικοί πόροι της χώρας ή της περιοχής

Η ύπαρξη συγκεκριμένων τουριστικών πόρων αποτελεί ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τις χώρες ή τις περιοχές που επιθυμούν να αναπτυχθούν τουριστικά. Στους τουριστικούς πόρους εκτός από τους φυσικούς (κλίμα, φυσικό περιβάλλον) και τους πολιτιστικούς(παράδοση, τοπικά ήθη), περιλαμβάνονται οι υποδομές και οι υπηρεσίες που άμεσα ή έμμεσα συμβάλλουν στην τουριστική ανάπτυξη(ξενοδοχεία, ταξιδιωτικά πρακτορεία, μεταφορικά μέσα).Η συνεχής και δυναμική αύξηση των τουριστικών χωρών και περιοχών σε παγκόσμια εμβέλεια επιβάλλει την παράλληλη ανάπτυξη, προβολή και διαχείριση όλων των ειδών τουριστικών πόρων.

1.2.3 Επιρροή των προτύπων τουριστικής ανάπτυξης στην προσφορά

Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου έχουν διαμορφωθεί και παγιωθεί ορισμένα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης, που χαρακτηρίζονται πετυχημένα-κερδοφόρα. Σαν αποτέλεσμα, όσοι φορείς είτε άτομα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των υποδομών Κι υπηρεσιών που αποτελούν την τουριστική προσφορά μιας χώρας, επηρεάζονται άθελα και μη από τα πρότυπα αυτά, πχ τα παραθαλάσσια θέρετρα μαζικού τουρισμού μετατρέπονται σε παραδείγματα προς μίμηση και χαρακτηριστικά της ανάπτυξης τους μεταφέρονται σε διαφορετικές περιοχές ανά τον κόσμο. Με αυτό τον τρόπο, ορισμένα πρότυπα ανάπτυξης παρουσιάζουν σχεδόν όμοια χαρακτηριστικά, ανεξάρτητα από την περιοχή ή τη χώρα που αναπτύσσονται. Ειδικότερα, την τελευταία εικοσαετία παρατηρούνται ορισμένες «κεντρικές τάσεις» στα πρότυπα ανάπτυξης του σύγχρονου κόσμου.

1.2.4 Φορείς, οργανισμοί και επαγγελματικές ομάδες που εμπλέκονται με τον τουρισμό

Η συνεχής ανάπτυξη του τουρισμού και τα αποτελέσματα της στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον των τουριστικών χωρών, οδήγησε στη δημιουργία διαφόρων φορέων και οργανισμών, οι οποίοι με τη σειρά τους σε διεθνές και τοπικό επίπεδο ασχολούνται με την πολιτική, την έρευνα και τη διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης. Οι ποικίλες κοινωνικο-επαγγελματικές ομάδες, όπως οι επιχειρηματίες τουριστικών περιοχών ασχολούνται με την πολιτική σε περιφερειακό και τοπικό κυρίως επίπεδο.

1.2.5 Τουριστικές Επιχειρήσεις

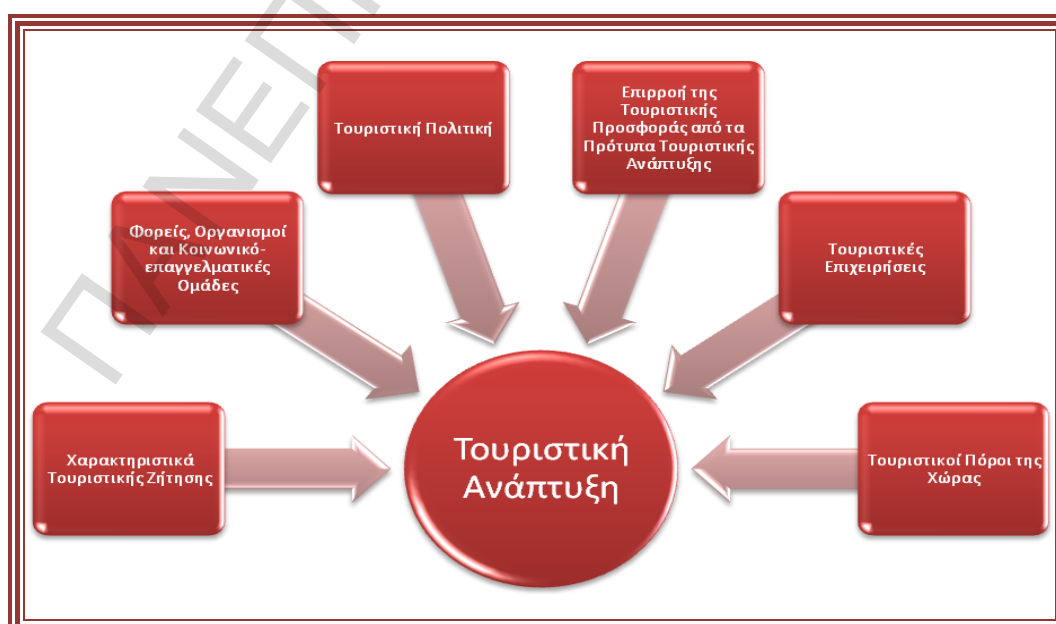
Τις τελευταίες δεκαετίες, η διεθνοποίηση του τουρισμού οδήγησε σε προνομιούχο θέση τις μεγάλες τουριστικές επιχειρήσεις (tour-operators). Η επιρροή τους είναι τόσο ισχυρή, που σε ορισμένες περιπτώσεις διαμορφώνουν την τουριστική ζήτηση και συγκεκριμένα πρότυπα ανάπτυξης. Το ολόένα και μεγαλύτερο πλήθος των οργανωμένων ταξιδιών και η μετατροπή του ταξιδιού σε καθημερινό καταναλωτικό προϊόν, ενισχύουν συνεχώς το ρόλο των συγκεκριμένων επιχειρήσεων.

1.2.6 Τουριστική Πολιτική

Από το 1970 και μετά, πολλοί διεθνείς οργανισμοί αυξάνουν σε όγκο και εύρος τις πολιτικές προγραμματισμού και διαμόρφωσης της τουριστικής ανάπτυξης. Οι περισσότερες από τις παραπάνω πολιτικές προέρχονται από διεθνείς οργανισμούς (ΟΗΕ, WTO, ΕΕ), ενώ άλλες από αναπτυγμένες τουριστικά χώρες. Η συστηματική δράση για αποκέντρωση στη λήψη των αποφάσεων έχει ενισχύσει ιδιαίτερα το ρόλο των ΟΤΑ και των περιφερειακών φορέων στο σχεδιασμό και την προώθηση πολιτικών σχετικών με την τουριστική ανάπτυξη.

Διάγραμμα 1

Παράμετροι διαμόρφωσης των χαρακτηριστικών της τουριστικής ανάπτυξης

1.3 Ανάλυση των επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης στην οικονομία, την κοινωνία, τον πολιτισμό και το περιβάλλον

Η παρακολούθηση και μελέτη των επιπτώσεων του τουρισμού στη δομή των τουριστικών χωρών και περιοχών αποτελεί μία από τις σημαντικότερους παραμέτρους στην ανάλυση των χαρακτηριστικών της τουριστικής ανάπτυξης. Με τον όρο επιπτώσεις αναφέρονται οι αλλαγές που επέρχονται στην οικονομία, στην κοινωνία, στον πολιτισμό και στο περιβάλλον των περιοχών που αναπτύσσεται ο τουρισμός και σχετίζονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της λειτουργίας του τουριστικού τομέα.

1.3.1 Επιπτώσεις στην Οικονομία

Οι κυριότερες από τις επιπτώσεις του τουρισμού στην οικονομία αφορούν τα εξής ζητήματα:

I. Απασχόληση

Ο τουρισμός είναι ένας εντάσεως εργασίας τομέας και δημιουργεί αρκετές θέσεις εργασίας. Ωστόσο, ο εποχικός χαρακτήρας της λειτουργίας του επηρεάζει τα χαρακτηριστικά της απασχόλησης, η οποία τις περισσότερες των περιπτώσεων είναι εποχική, ανειδίκευτη και περιστασιακή. Πολλή σημαντική είναι η συνεισφορά του στην ενδυνάμωση της αυτοαπασχόλησης (εμπορικά καταστήματα, ξενοδοχεία). Πολλές φορές η ενασχόληση με τον τουρισμό συνδυάζεται και με παράλληλη απασχόληση σε άλλους κλάδους της οικονομίας(γεωργία) με αποτέλεσμα την αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος και προϋπολογισμού.

II. Περιφερειακή ανάπτυξη

Πολλά είναι τα παραδείγματα όπου ο τουρισμός έχει συμβάλει δυναμικά στην ανάπτυξη αποβιομηχανοποιημένων περιφερειών, γεωγραφικά απομονωμένων περιοχών. Η τουριστική ανάπτυξη αύξησε τα εισοδήματα, τις επενδύσεις, την απασχόληση(έστω και την εποχική) και διεύρυνε την παραγωγική βάση της τοπικής οικονομίας, με απώτερο αποτέλεσμα την παύση της μετανάστευσης και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου.

III. Ισοζύγιο πληρωμών

Σε πολλές τουριστικές χώρες παρατηρείται μια σημαντική επιβάρυνση στο ισοζύγιο πληρωμών από την ανάγκη να εισάγουν αναγκαία είδη για τη λειτουργία του τουριστικού τομέα. Από την άλλη πλευρά, εμφανίζεται μια θετική επίδραση των συναλλαγματικών εισροών από τον τουρισμό στο ισοζύγιο. Στις αναπτυσσόμενες κυρίως χώρες διαπιστώνουμε και τις δυο προαναφερθέντες επιδράσεις. Το τελικό αποτέλεσμα, θετικό ή μη, εξαρτάται από την ικανότητα των χωρών αυτών να σχεδιάζουν την ευρεία λειτουργία του τουριστικού τομέα.

IV. Φορολογικά έσοδα

Οι επενδύσεις στον ευρύτερο τουριστικό κλάδο με την ταυτόχρονη δημιουργία ποικίλων μικρών επιχειρήσεων στις τουριστικές περιοχές, συμβάλλουν δυναμικά στην αύξηση των φορολογικών εσόδων. Αποτελεί κοινή εκτίμηση ότι η ανάπτυξη του τουρισμού δημιουργεί θετικές επιδράσεις σε πολλούς κλάδους της τοπικής κοινωνίας, όπως η βιομηχανία, οι κατασκευές, μεταφορές, εμπόριο κτλ.

V. Πληθωρισμός και αύξηση της τιμής της γης σε τοπικό επίπεδο

Ένα φαινόμενο που έχει παρατηρηθεί, είναι πως ο τουρισμός δημιουργεί αρκετά συχνά πληθωριστικές πιέσεις, με αποτέλεσμα να αυξάνεται το κόστος ζωής ιδιαίτερα σε περιοχές με μαζική και οργανωμένη ανάπτυξη. Εξαιτίας της εντατικής οικοπεδοποίησης εμφανίζεται υπερβολική αύξηση στις τιμές της γης γεγονός που συνδυάζεται και με την ευρεία τάση για χωρική επέκταση των δραστηριοτήτων του.

1.3.2 Επιπτώσεις στην κοινωνία και τον πολιτισμό

Οι κυριότερες από τις επιπτώσεις του τουρισμού στην κοινωνία και τον πολιτισμό αφορούν στα ακόλουθα ζητήματα:

I. Κοινωνική δομή

Διαμορφώνονται διαφορετικά τόσο τα χαρακτηριστικά όσο και οι λειτουργίες της τοπικής κοινωνίας. Οι πιο εμφανείς αλλαγές παρατηρούνται σε περιοχές της υπαίθρου, σε απομονωμένες (ορεινές) και σε αγροτικές περιοχές. Οι νέες αλλαγές άμεσα ή έμμεσα οδηγούν στη δημιουργία μια νέας αστικοποιημένης κοινωνικής δομής, όπου ο τουρισμός επικρατεί σε όλα τα επίπεδα (απασχόληση, παραγωγική δομή κτλ).

II. Επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα

Τα υψηλά εισοδήματα και η κοινωνική αποδοχή των τουριστικών επαγγελμάτων οδηγεί σε υψηλή κινητικότητα, με απώτερο στόχο την απασχόληση στον τουρισμό ή σε επαγγέλματα που συνδέονται με αυτόν. Σαν αρχική επίπτωση αυτής της τάσης είναι το μοίρασμα των εισοδημάτων του τουρισμού σε ευρύτερα πληθυσμιακά στρώματα, ενώ η δεύτερη είναι η σταδιακή εγκατάλειψη κλάδων, μέσα στους οποίους βρίσκεται η κτηνοτροφία πρωτίστως και η γεωργία. Η κινητικότητα αυτή είναι ιδιαίτερα εμφανής στους νέους και στις γυναίκες αλλά σταδιακά απλώνεται στην ευρύτερη κοινωνική δομή των τουριστικών περιοχών, κυρίως στα αρχικά στάδια της ανάπτυξής τους.

III. Αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις, τα ήθη και τα έθιμα

Η στροφή των κοινωνιών που αναπτύσσεται ο τουρισμός σε παραγωγικές δομές και τρόπο ζωής με χαρακτηριστικά αστικοποίησης και εκσυγχρονισμού, επιφέρει σημαντικές αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις, τα ήθη και τα έθιμα. Χαρακτηριστικές είναι οι αλλαγές στις σχέσεις των δύο φύλων, στον τρόπο ζωής, στη συμπεριφορά ακόμη και στα μέλη της ίδιας κοινωνίας. Οι έντονες αυτές αλλαγές οφείλονται στις νέες παραγωγικές και κοινωνικές δομές που εγκαθίστανται στις τουριστικές περιοχές της υπαίθρου και εμφανίζουν αστικά χαρακτηριστικά.

IV. Εμπορευματοποίηση δραστηριοτήτων και τοπικών προϊόντων

Στη σύγχρονη εποχή είναι εμφανές πως μορφές του τοπικού πολιτισμού όπως πολιτιστικές εκδηλώσεις, χειροτεχνήματα κ.ά. μετατρέπονται σε τουριστικά προϊόντα και πωλούνται στους τουρίστες ως δείγμα της τοπικής πολιτιστικής παράδοσης. Τις περισσότερες φορές τα προϊόντα αυτά είναι χαμηλής ποιότητας και δεν αποδίδουν στην πραγματικότητα τα αληθινά χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης και του πολιτισμού.

1.3.3 Επιπτώσεις στο περιβάλλον

Οι σημαντικότερες από τις επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον αφορούν τα παρακάτω:

I. Φυσικό περιβάλλον

Η συνεχής τουριστική ανάπτυξη, είτε με την επέκταση της στο χώρο της υπαίθρου είτε με την ανάπτυξη μεγάλης έκτασης και όγκου υποδομών, επηρεάζει στο μέγιστο βαθμό την ισορροπία του φυσικού περιβάλλοντος. Οι επιπτώσεις αυτού του είδους είναι πιο δραστικές σε οικολογικά «ευαίσθητες» περιοχές (υγροβιότοποι, ορεινές).

II. Συγκρούσεις στις χρήσεις γης

Η επέκταση του τουρισμού προκαλεί συχνά συγκρούσεις για τη χρήση της γης, σε περιοχές με αγροτικές εκμεταλλεύσεις και παραθαλάσσιες περιοχές. Είναι πολύ έντονο το φαινόμενο της οικοπεδοποίησης, με αποτέλεσμα ο τουρισμός να απορροφά εκτός από τη γη, το νερό και τις διάφορες επενδύσεις του αγροτικού τομέα. Ο τουρισμός δρα <<ολιστικά>> στις περιοχές που αναπτύσσεται καθώς διεκδικεί όλο και περισσότερο χώρο για τις δραστηριότητες και τις υποδομές του.

III. Μεταμόρφωση οικιστικών συνόλων σε τουριστικούς πόρους

Τις περισσότερες φορές παρατηρείται ότι στους παραδοσιακούς οικισμούς και τις περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (υγροβιότοποι, εθνικοί δρυμοί), το φυσικό περιβάλλον αποτελεί έναν ιδιότυπο τουριστικό πόρο που μετατρέπεται σε πόλο έλξης τουριστών. Αναφερόμαστε στην εξέλιξη που οδηγεί στην αναζήτηση νέων τρόπων σχεδιασμού των συγκεκριμένων περιοχών που χαρακτηρίζονται ως περιβαλλοντικά και πολιτισμικά «ευαίσθητοι».

IV. Προβλήματα ανάπτυξης, λειτουργίας και διαχείρισης των τουριστικών περιοχών

Η συνεχής αύξηση των τουριστικών θέρετρων δημιούργησε ζητήματα και προβληματισμούς αναφορικά με το περιβάλλον, τη χωροταξία και την πολεοδομία. Τα περισσότερα από αυτά αφορούν και την ευρύτερη περιοχή μέσα στην οποία αναπτύχθηκαν τα θέρετρα, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν πρότυπα προστασίας και διαχείρισης του δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος των περιοχών αυτών. Κοινή συνισταμένη όλων των προσπαθειών αποτελεί η αναζήτηση προτύπων που εναρμονίζονται με την έννοια της «βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης». Η σημασία, οι αρχές και τα χαρακτηριστικά της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης ταυτίζονται με αυτά της αειφόρου ανάπτυξης.

1.4 Στάδια τουριστικής ανάπτυξης

Με τον όρο «στάδια» περιγράφονται οι διαδοχικές φάσεις της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής, στην κάθε μία από τις οποίες διαμορφώνονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά αναφορικά με την κοινωνικό-οικονομική δομή και στον τύπο των τουριστικών υποδομών και υπηρεσιών. Η εξέλιξη της ανάπτυξης των τουριστικών περιοχών είναι άμεσα εξαρτημένη με διάφορους παράγοντες που διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή.

Τα στάδια της τουριστικής ανάπτυξης είναι άλλοτε τρία, τέσσερα ή πέντε και πολλές φορές συνδέονται με τον κύκλο ζωής του τουριστικού προϊόντος(δημιουργία μέχρι την παρακμή). Επιπρόσθετα, με τη μελέτη των σταδίων αυτών έχουν ασχοληθεί ερευνητές από μια ποικιλία επιστημών όπως: κοινωνιολογία, οικονομία κα.

1.4.1 Η εξέλιξη των σταδίων της τουριστικής ανάπτυξης

Οι περισσότεροι μελετητές πιστεύουν πως ο τουριστικός προορισμός έχει συγκεκριμένη διάρκεια ζωής, η οποία διασχίζει τα τρία στάδια τουριστικής ανάπτυξης και είναι τα ακόλουθα:⁶

1^ο Στάδιο Ανάπτυξης

Η περιοχή είναι άγνωστη ως τουριστικός προορισμός και οι τουρίστες που την επιλέγουν είναι πολύ λίγοι σε αριθμό, ενώ παράλληλα οι επιχειρηματίες που επιθυμούν να ασχοληθούν με τον τουριστικό κλάδο είναι λίγοι. Σταδιακά όμως ο αριθμός τους αυξάνεται με σταθερό ρυθμό. Οι υπάρχουσες υποδομές είναι πολλοί λίγες και οι προσφερόμενες υπηρεσίες υποτυπώδεις, ωστόσο εμφανίζεται μια στροφή της παραγωγικής δομής της περιοχής προς τις υπηρεσίες. Οι επισκέπτες-τουρίστες απολαμβάνουν τη φιλοξενία των ντόπιων αφού και οι ίδιοι επιθυμούν να γνωρίσουν νέους τρόπους σκέψης και πολιτισμού. Οι ντόπιοι επιχειρηματίες σε συνδυασμό με τις νεαρές ηλικίες της περιοχής επιθυμούν να προσελκύσουν όλο και περισσότερους τουρίστες. Τα ουσιαστικότερα και πιο εμφανή γνωρίσματα του σταδίου αυτού είναι : α) Αρχική υποδομή(ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια) σε ξενοδοχεία και καταστήματα εστίασης(ταβέρνες), β) Μικρό μέγεθος τουριστών που ταξιδεύουν ανεξάρτητα και διαλέγουν τη διαμονή σε φιλικές προς το περιβάλλον περιοχές, γ) Μηδενική διαφημιστική εικόνα στις τουριστικές αγορές του οργανωμένου τουρισμού σε μαζικό επίπεδο, δ) Αρχικές-μικρής εμβέλειας τουριστικές επενδύσεις από ντόπιους κατοίκους

2^ο Στάδιο Ανάπτυξης

Στο συγκεκριμένο στάδιο, η περιοχή ξεκινάει να αποκτά μια ξεχωριστή φήμη ως τουριστικός προορισμός. Αυτό έχει ως φυσικό αποτέλεσμα, τη μεταστροφή των ντόπιων και ξένων επιχειρηματιών στην ενασχόληση τους με τον τουριστικό κλάδο. Παρατηρείται μια ζωνή κινητικότητα, ιδιαίτερα από τους νέους και τις γυναίκες προς τα τουριστικά

⁶ Χ. Κοκκώσης-Π. Τσάρτας, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον,σελ.36-40

επαγγέλματα, κάτι που αιτιολογείται με την αύξηση του ρυθμού των επενδύσεων στον τουρισμό(εστιατόρια, μέσα μεταφοράς, καταλύματα). Η συχνή και άμεση επαφή με τους τουρίστες έχει σαν αποτέλεσμα την υιοθέτηση των καταναλωτικών προτύπων που χαρακτηρίζουν τα μεγάλα αστικά κέντρα. Οι σχέσεις αλλοιώνονται σιγά-σιγά και χάνουν τον προσωπικό τους χαρακτήρα, μετατρέπονται σε σχέσεις εμπορίου. Στις αλλαγές αυτές κύριο ρόλο κατέχουν οι μεγάλες τουριστικές επιχειρήσεις με διεθνή αναγνώριση και το κράτος με την εφαρμογή προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης και προβολής της περιοχής. Τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά του δευτέρου σταδίου είναι τα παρακάτω: α) Δημιουργία μιας σύνθετης τουριστικής υποδομής(ξενοδοχειακοί χώροι, εστιατόρια), β) Δαπανούνται υψηλά ποσά από την κυβέρνηση για επενδύσεις καθώς και από ιδιώτες, γ) Χαράσσονται μετατροπές στη χωρική και λειτουργική οργάνωση της περιοχής, δ) Κάνουν την εμφάνιση τους οι πρώτες ομάδες(group) οργανωμένου τουρισμού που ταξιδεύουν χρησιμοποιώντας υπηρεσίες, ε) Η ευρύτερη περιοχή αποκτά ισχυρή διαφημιστική εικόνα.

3ο Στάδιο Ανάπτυξης

Στο συγκεκριμένο στάδιο η περιοχή ωριμάζει ως τουριστικός προορισμός και υιοθετεί τον τύπο ανάπτυξης του οργανωμένου μαζικού τουρισμού. Έτσι, οδηγεί στην αστικοποίηση των χαρακτηριστικών της περιοχής, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα την ανέγερση μεγάλων εγκαταστάσεων και υποδομών για την εξυπηρέτηση των συνεχώς αυξανόμενων αναγκών των τουριστών. Πλέον οι νέοι ρυθμοί της ζωής, τα καταναλωτικά πρότυπα και οι συνήθειες πλησιάζουν και γέρνουν όλο και περισσότερο προς την αστικοποίηση. Οι σχέσεις των τουριστών με το ντόπιους κατοίκους είναι εντελώς απρόσωπες. Οι ολοκληρωτικές αυτές αλλαγές οφείλονται κατά κύριο κανόνα στις τουριστικές επιχειρήσεις διεθνούς εμβέλειας, στους αλλοδαπούς επενδυτές και στην εφαρμογή περιφερειακών τουριστικών πολιτικών. Τα πιο σημαντικά γνωρίσματα του τρίτου σταδίου είναι τα εξής: α) Η οργανωμένη μαζική υποδομή τουρισμού ως ένα συνολικό πακέτο, β) Εφαρμόζονται υπηρεσίες και δραστηριότητες για την ποιοτικότερη εξυπηρέτηση των τουριστών, γ) Η περιοχή μετατρέπεται σε ένα διεθνή προορισμό, δ) Έρχονται κυρίως τουρίστες με οργανωμένα πακέτα τουρισμού διακοπών μέσω tour-operators, ε) Η διαφημιστική εικόνα της περιοχής διεθνοποιείται και συμβάλλει στη μαζική προσέλευση τουριστών

Κεφάλαιο 2

Παράγοντες που διαμορφώνουν τα πρότυπα της τουριστικής ανάπτυξης

Η τελευταία εικοσαετία χαρακτηρίζεται από συστηματικές προσπάθειες διερεύνησης των προϋποθέσεων εφαρμογής νέων προτύπων τουριστικής ανάπτυξης, τα οποία θα ανταποκρίνονται στις σύγχρονες τουριστικές απαιτήσεις για καθαρό περιβάλλον, σεβασμό στις τοπικές ιδιαιτερότητες, αποκέντρωση και συμμετοχή των κατοίκων στις αναπτυξιακές διαδικασίες. Κατά τη διάρκεια της σημερινής εποχής, παρατηρείται μια καθοριστική οργανωτική μετατροπή της τουριστικής ανάπτυξης με ουσιαστικές μεταβολές αναφορικά με τα ταξιδιωτικά κίνητρα, τα νέα κοινωνικά και πολιτιστικά πρότυπα, την ιδιαίζουσα θέση που κατέχει το περιβάλλον και την επιρροή της τεχνολογίας στον τουρισμό.

Στη σημερινή εποχή η τουριστική δραστηριότητα στο ευρύ της φάσμα θεωρείται ως τρόπος δράσης και αντιμετώπισης απέναντι στα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Η εξάρτηση από τον τουρισμό σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με το βαθμό οικονομικής ανάπτυξης, εντούτοις οι επιδιώξεις πολλών χωρών είναι πιο υψηλές. Πολλοί λόγοι συντελούν σε αυτό:

- Ο παγκόσμιος τουρισμός είναι ένας ταχύτατα αναπτυσσόμενος κλάδος από τον οποίο αντλούν τα οφέλη τους διάφορες χώρες-περιοχές καθεμιά με το δικό της ξεχωριστό τρόπο. Το αρχικό κόστος για τουριστικές επενδύσεις είναι αρκετά χαμηλό συγκριτικά με λοιπές βιομηχανικές δραστηριότητες. Είναι επιβεβλημένη η ύπαρξη φυσικών και ανθρωπογενών πόρων που μπορούν να εξελιχτούν σε τουριστικά προϊόντα. Οι τουριστικές επενδύσεις απαιτούν λιγότερο χρονικό διάστημα σε σχέση με άλλες επενδύσεις και τα οφέλη είναι πολλαπλάσια για ολόκληρη την κοινωνία.
- Ο τουρισμός αποτελεί μια βιομηχανία που δεν προκαλεί υψηλό επίπεδο ρύπανσης, αν και τα τελευταία χρόνια παρατηρείται υποβάθμιση του περιβάλλοντος σε πολλούς τουριστικούς προορισμούς. Η υποδομή για τουριστικές δραστηριότητες δεν απαιτεί βιομηχανικές μονάδες σε συνδυασμό με κυκλοφορία βαρέων οχημάτων. Πέρα από αυτά, αν σχεδιαζόταν με τον πλέον κατάλληλο τρόπο θα μπορούσε να βελτιώσει την ποιότητα του περιβάλλοντος.
- Πολλοί τουριστικοί προορισμοί είναι ευρέως διαδεδομένοι λόγω της τουριστικής τους υποδομής-ανάπτυξης. Οι ογκώδεις τουριστικές υποδομές, τα αεροδρόμια, οι μεταφορικές εγκαταστάσεις αποτελούν πόλο έλξης για εκατομμύρια τουριστών. Ωστόσο, η ανάπτυξη αυτού του είδους λαμβάνεται με διαφορετικό τρόπο σαν αποτέλεσμα για τη βελτίωση του τρόπου ζωής των ντόπιων κατοίκων.

2.1 Μελέτη των χαρακτηριστικών των ομάδων που διαμορφώνουν τα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης

Η δυναμική πορεία του τουρισμού οδήγησε στη διαμόρφωση και παγίωση πολλών και διαφορετικών μεταξύ τους προτύπων τουριστικής ανάπτυξης, ως αποτέλεσμα των παραμέτρων που διαμορφώνουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της. Η αρχική διαμόρφωση των προτύπων αυτών αποτελεί αποτέλεσμα επίδρασης διαφόρων παραγόντων, ενώ η καθοριστική συγκρότηση και λειτουργία ενός προτύπου ανάπτυξης εξαρτάται από την αλληλεπίδραση της ζήτησης και της προσφοράς.

2.1.1 Διεθνείς φορείς και οργανισμοί που σχετίζονται με την τουριστική ανάπτυξη

Πρόκειται για φορείς και οργανισμούς, οι οποίοι ασχολούνται με θέματα σχετικά με την πολιτική, την έρευνα, τον προγραμματισμό και την διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης σε παγκόσμιο, περιφερειακό –διεθνές επίπεδο. Το ενδιαφέρον τους για τον τουρισμό έχει σχέση με τη θέση που κατέχει αυτός στην παγκόσμια οικονομία. Ο ρόλος των διεθνών οργανισμών στη τουριστική ανάπτυξη είναι καθοριστικός τόσο για τις αναπτυσσόμενες όσο και για τις αναπτυγμένες χώρες. Τέτοιοι οργανισμοί είναι τα Ηνωμένα Έθνη, η Παγκόσμια Τράπεζα, η Ευρωπαϊκή Ένωση.⁷

Στην διαδικασία της τουριστικής ανάπτυξης εμπλέκονται με τους ακόλουθους τρόπους:

- Συλλέγουν στατιστικά στοιχεία σχετικά με την τουριστική ανάπτυξη σε διεθνές και εθνικό επίπεδο.
- Δημιουργούν ομάδες από ειδικούς επιστήμονες με στόχο τη μελέτη ενός ζητήματος σημαντικού για την ανάπτυξη του τουρισμού (η σχέση περιβάλλοντος -τουρισμού, οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης σε μια περιοχή).
- Προωθούν οργανωμένα σχέδια ανάπτυξης και χρηματοδότησης σε αναπτυσσόμενες χώρες με επίκεντρο τον τουρισμό.
- Λαμβάνουν μέρος στη σχεδίαση και τον προγραμματισμό της τουριστικής ανάπτυξης μέσα από την έκδοση ειδικών δημοσιευμάτων (έρευνες, μελέτες).

Ο ρόλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού⁸ είναι εξαιρετικά σημαντικός σε ζητήματα όπως :α)Καταγραφή και στατιστική ανάλυση δεικτών τουριστικής ανάπτυξης, β)Έκδοση ειδικών δημοσιευμάτων που καταγράφουν τις τάσεις της τουριστικής ζήτησης διεθνώς και σε συγκεκριμένες γεωγραφικές ζώνες, γ)Συμμετοχή στη σχεδίαση και τον προγραμματισμό της πολιτικής και της ανάπτυξης του τουρισμού παγκοσμίως.

Οι εκπρόσωποι κλαδικών συμφερόντων σε διεθνές επίπεδο συμβάλλουν όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια στη σχεδίαση και τον προγραμματισμό της τουριστικής

⁷ WTO,1983,OECD 1994, Pearce D.1992, σελ.1-22, 182-202, Pearce D.1989, σελ.25-52)

⁸ Χ. Κοκκώσης-Π. Τσάρτας, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, σελ.49-50

ανάπτυξης, λειτουργώντας ως ομάδες πίεσης στο διεθνή χώρο σε ότι αφορά στην ενίσχυση και διεύρυνση της τουριστικής οικονομίας.

Οι διεθνείς επιστημονικοί σύλλογοι και σωματεία, που τελευταία έχουν πληθύνει, συνέβαλαν με τη συστηματική επιστημονική μελέτη του τουριστικού φαινομένου στην προώθηση προγραμμάτων και πολιτικών που αποσκοπούν στη διαχείριση και στον έλεγχο της ανάπτυξης του τουρισμού. Παράλληλα υπήρξαν ένας από τους παράγοντες που προώθησαν την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών που συνέβαλαν με τη σειρά τους στην ανάπτυξη προτύπων «ισόρροπης» και «ήπιας» τουριστικής ανάπτυξης.

2.1.2 Επιχειρήσεις που συγκαταλέγονται στον ευρύτερο τουριστικό κλάδο

Αυτή η ομάδα ισχυροποιεί όλο και περισσότερο το ρόλο στην ανάπτυξη του τουρισμού. Στην κατεύθυνση αυτή συνέβαλε και η τάση για οριζόντια και κάθετη(συνένωση ή συνεργασία εταιριών) οργάνωση του τουριστικού τομέα που είχε ως σκοπό την εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που προσέφερε η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και η διεθνής επέκταση του τουρισμού. Η κατάσταση αυτή επέφερε ανταγωνιστικό πλεονέκτημα τις μεγάλες τουριστικές επιχειρήσεις. Οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις επηρεάζουν άμεσα την τουριστική ζήτηση και εμφανίζουν τη δυνατότητα να διαμορφώνουν συγκεκριμένα πρότυπα ανάπτυξης από την πλευρά της προσφοράς. Η συνεχής αύξηση του αριθμού των οργανωμένων ταξιδιών και η μετατροπή του ταξιδιού σε καταναλωτικό προϊόν, ενισχύουν όλο και περισσότερο το ρόλο αυτών των επιχειρήσεων.

Η ανάπτυξη πολλών αλυσίδων ξενοδοχείων και πρακτορείων έχει επιτρέψει σε πολλές επιχειρήσεις να λειτουργούν ως δυναμικοί πόλοι ανάπτυξης σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Η επέκταση των πτήσεων των αεροπορικών εταιριών και η ανάπτυξη των πτήσεων charter συνέβαλε άμεσα στην τουριστική ανάπτυξη ορισμένων περιοχών του κόσμου. Βασικός παράγοντας είναι και οι Tour Operators που λειτουργούν ως παραγωγοί και πωλητές τουριστικών ταξιδιών, ιδιαίτερα οργανωμένων. Συνεπώς οι τουριστικές επιχειρήσεις επηρεάζουν άμεσα τη ζήτηση και την προσφορά, αποτελώντας τον πιο καθοριστικό παράγοντα της γεωγραφικής επέκτασης της τουριστικής ανάπτυξης. Σε αυτή την ομάδα περιλαμβάνονται :

I. Tour Operators

Αποτελούν το δυναμικότερο κλάδο επιχειρηματικής δραστηριότητας στον τουρισμό, καθώς παράγουν και προωθούν το μεγαλύτερο μέρος του παγκόσμιου οργανωμένου τουρισμού. Διαθέτουν τη δυνατότητα να προωθούν τουριστικά προϊόντα σε ιδιαίτερα ανταγωνιστικές τιμές. Τα πακέτα ταξιδιών, εκτός από την ασφάλεια και την χαμηλή τιμή που προσέφεραν στους πελάτες χαρακτηρίζονται από την τυποποίηση των υπηρεσιών και δραστηριοτήτων τους άσχετα με την χώρα ή την εποχή που πραγματοποιείται το ταξίδι. Το μεγαλύτερο ποσοστό των tour operator εμφανίζεται στην Ευρώπη και κυρίως στη Γερμανία, στη Μ. Βρετανία, στη Γαλλία και στις σκανδιναβικές χώρες, όπου και ο οργανωμένος τουρισμός έχει μεγάλη παράδοση. Το γεγονός που τους επέτρεψε να αποτελούν σημαντικότατο

παράγοντα στην ανάπτυξη του τουρισμού είναι η στροφή τους, μέσω επενδύσεων, εξαγωγών, σε όλους τους κλάδους του τουρισμού.

Ιδιαίτερης σημασίας αναδεικνύεται το γεγονός πως για την τουριστική ανάπτυξη περιοχών που αποτελούν νέους προορισμούς καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν οι tour operators. Η επέκταση του κύκλου εργασιών αυτών των εταιριών κάνει τη δυναμική εμφάνισή της σε άλλους κλάδους του τουρισμού, ενώ παράλληλα υπάρχει και τάση ίδρυσης αντίστοιχων εταιριών από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικούς κλάδους του τουρισμού (διεθνείς αλυσίδες ξενοδοχείων, αεροπορικές εταιρίες).

II. Ξενοδοχειακές επιχειρήσεις

Η συστηματική συγχώνευση ξενοδοχειακών εταιριών σε συνδυασμό με την εντυπωσιακή γεωγραφική τους επέκταση στο διεθνή χώρο αποτελεί βασικό τους χαρακτηριστικό κυρίως μετά το 1970. Οι εταιρίες ανήκουν σε άλλους οργανισμούς-ομίλους αναπτυσσόμενων χωρών, ενώ παρατηρείται το φαινόμενο να διαθέτουν θυγατρικές με άλλη ονομασία ή να ανήκουν σε εταιρίες που δεν δραστηριοποιούνται στον τουρισμό. Η σημασία των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων στην ανάπτυξη του τουρισμού καθορίζεται από τους παρακάτω συντελεστές:

- Ορισμένες μεγάλες αλυσίδες ξενοδοχειακών επιχειρήσεων συνδέονται άμεσα ή έμμεσα tour operators, με αεροπορικές εταιρίες, με αλυσίδες εστιατορίων. Το αποτέλεσμα είναι να έχουν προνομιακή θέση στις διαδικασίες ανάπτυξης χωρών ή περιοχών, κυρίως αναπτυσσόμενων προορισμών.
- Τα μεσαία μεγέθους ξενοδοχεία και όσα δεν ανήκουν σε αλυσίδες επηρεάζουν και αυτά με τη σειρά τους την τουριστική ανάπτυξη. Αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της προσφερόμενης υποδομής, ενώ η σταδιακή εξειδίκευση των υπηρεσιών τους επιτρέπει στην τοπική αγορά να προσφέρουν ένα τουριστικό προϊόν-υπηρεσίες ποιοτικότερα και ελκυστικότερα.
- Η σχέση ανάμεσα στην ξενοδοχειακή μονάδα και το μέγεθος της περιοχής ή το επίπεδο ανάπτυξης αποτελεί ουσιαστικό ζήτημα. Η εγκατάσταση μιας μεγάλης και οργανωμένης ξενοδοχειακής μονάδας σε μια περιοχή γεωγραφικά περιορισμένη, με ελάχιστη ανάπτυξη της παραγωγικής δομής της μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά για την συνολική τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.
- Βασικός παράγοντας για την επιρροή που ασκούν οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις στην τουριστική ανάπτυξη είναι πως η πολιτική των ξενοδοχειακών μονάδων επηρεάζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό από την πολιτική των tour operator στην χώρα ή την περιοχή όπου είναι εγκατεστημένες οι προαναφερθέντες μονάδες.

III. Αεροπορικές εταιρίες

Οι αεροπορικές εταιρίες αποτελούν τον καθοριστικό παράγοντα της επέκτασης της τουριστικής ανάπτυξης σε απομονωμένες ή απομακρυσμένες περιοχές από τις χώρες

αποστολής τουριστών. Οι χώρες του «Τρίτου Κόσμου» εξαρτώνται αποκλειστικά από τις αεροπορικές εταιρείες, διότι είναι υπεύθυνοι για τη διακίνηση του υψηλότερου ποσοστού των επισκεπτών. Σημαντική ήταν η ανάπτυξη των ναυλωμένων πτήσεων(charter) που οδήγησε στην τουριστική ανάκαμψη απομακρυσμένες περιοχές . Πολλές όμως είναι και οι αεροπορικές εταιρίες που επέκτειναν τον κύκλο εργασιών τους εκτός από τις ναυλωμένες πτήσεις και σε ξενοδοχειακές αλυσίδες. Με το πέρασμα των χρόνων εφαρμόστηκε συστηματική διασύνδεση της δράσης των Tour Operator με αυτή των αεροπορικών εταιριών και των εταιριών που διαθέτουν αλυσίδες ξενοδοχείων. Σημαντική είναι και η ανάπτυξη ηλεκτρονικών συστημάτων κράτησης θέσεων CRS(Computer Reservation Systems). Τα συστήματα αυτά(GDS, Global Distribution Systems), (SABRE, WORLD SPAN, GALILEO) έδωσαν τη δυνατότητα άμεσης σύνδεσης tour operators, αεροπορικών εταιριών, εταιριών μεταφορών και ξενοδοχείων, γεγονός που διευκόλυνε την διεξαγωγή των ταξιδιών. Οι αεροπορικές εταιρίες συνέβαλαν στην τουριστική ανάπτυξη περιοχών που εμφανίζουν τις ακόλουθες ιδιαιτερότητες:

- Περιοχές που ανήκουν σε αναπτυσσόμενες χώρες του κόσμου ή είναι γεωγραφικά απομακρυσμένες από τις χώρες αποστολής τουριστών. Η κατασκευή ενός σύγχρονου αεροδρομίου, υποδομών και ξενοδοχειακών μονάδων αποτελούν τη βάση της τουριστικής ανάπτυξης τέτοιων περιοχών.
- Περιοχές που έχουν ως απώτερο στόχο την ανάπτυξη υποδομώ για την υποδοχή οργανωμένου μαζικού τουρισμού. Το συγκεκριμένο πρότυπο ανάπτυξης απαιτεί οργάνωση, μαζικότητα και ταχύτητα στη μεταφορά τουριστών.

IV. Λοιπές Τουριστικές Επιχειρήσεις

Στην κατηγορία αυτή συγκαταλέγονται επιχειρήσεις που συνδέονται άμεσα και έμμεσα με τον τουριστικό κλάδο. Ως τουριστικές μπορεί να χαρακτηριστούν οι παρακάτω κατηγορίες επιχειρήσεων, οι οποίοι κατά συνέπεια δικαιούνται να χρησιμοποιούν τον όρο “τουριστικός” σύμφωνα με το Π.Δ 436/61. Ενισχύουν και αυτές με τη σειρά τους την τουριστική ανάπτυξη μέσω των υποδομών και υπηρεσιών που παρέχουν. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων επιχειρήσεων είναι τα εξής:

- **Επιχειρήσεις χερσαίων μεταφορικών μέσων**
Ο κλάδος των ενοικιαζόμενων αυτοκινήτων την τελευταία δεκαετία είναι άμεσα συνδεδεμένος και εξαρτημένος με τους tour operators, τις αεροπορικές εταιρίες και τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις. Επιπρόσθετα, ο κλάδος των τουριστικών λεωφορείων συμβάλλει δυναμικά στην τουριστική ανάπτυξη, διότι αποτελεί απαραίτητο κομμάτι της προσφερόμενης υποδοχής μιας περιοχής.
- **Επιχειρήσεις θαλάσσιων μεταφορικών μέσων**
Αποτελούν καθοριστικό παράγοντα της ανάπτυξης περιοχών που διαθέτουν νησιά, μεγάλο μήκος ακτών και πλούσιους φυσικούς-πολιτιστικούς πόρους. Τέτοιες επιχειρήσεις είναι οι εταιρίες ακτοπλοϊκών σκαφών, κρουαζιερόπλοιων, μηχανοκίνητων και ιστιοπλοϊκών σκαφών.

- **Επιχειρήσεις που κατασκευάζουν και διαχειρίζονται θεματικά πάρκα**
Τα θεματικά πάρκα μεταβάλλονται από τουριστικό προϊόν που απευθύνεται αποκλειστικά σε παιδιά(π.χ. Disneyland, LEGO) σε ένα που στοχεύει σε διάφορες ομάδες πληθυσμού και σχετίζονται με την τεχνολογία και τον πολιτισμό(Μουσεία Τεχνολογίας, Μουσεία που απευθύνονται σε μια ιστορική περίοδο).
- **Επιχειρήσεις που υποστηρίζουν χρηματο – οικονομικά την τουριστική ανάπτυξη**
Στην άνωθεν κατηγορία ανήκουν εταιρίες μελετών και συμβούλων, τράπεζες και κατασκευαστικές εταιρίες που ασχολούνται με διαφορετικά στάδια οργάνωσης και ανάπτυξης τουριστικών υποδομών και υπηρεσιών ή με προγράμματα ανάπτυξης περιοχών. Η παρουσία τους γίνεται ολοένα και πιο καθοριστική λόγω του εντονότερου ανταγωνισμού που επιθυμεί ανταγωνιστικά και ποιοτικά τουριστικά προϊόντα.
- **Επιχειρήσεις εστίασης και αναψυχής**
Η συμβολή τους στην τουριστική ανάπτυξη είναι σημαντική επειδή δραστηριοποιούνται ως συμπληρωματική υποδομή με υποχρεωτική ύπαρξη για την τουριστική ανάπτυξη. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν τα εστιατόρια, αθλητικά κέντρα, κ.ά.

2.1.3 Πολιτικές που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην τουριστική ανάπτυξη⁹

Πολλές από τις πολιτικές που έχουν ως πρωταρχικό μέλημα την ανάπτυξη του τουρισμού προέρχονται από διεθνείς οργανισμούς(Ο.Η.Ε., Ε.Ε.), ενώ άλλες από αναπτυγμένες τουριστικές χώρες και αφορούν διαφορετικές πτυχές της τουριστικής ανάπτυξης. Η αυξανόμενη ζήτηση για διεθνή ταξίδια οδήγησε τις αναπτυγμένες χώρες στην αναζήτηση προϋποθέσεων που θα διευκόλυναν τη διεθνοποίηση των αγορών. Σε συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς που σχετίζονται με την τουριστική ανάπτυξη, οι αναπτυγμένες χώρες προώθησαν σταδιακά αρκετές πολιτικές για την ευρύτερη ανάπτυξη του τουρισμού.

Πρόκειται για πολιτικές στα πλαίσια μιας υπερεθνικής ένωσης ή πολιτική που εφαρμόζεται σε εθνικό ή υπερεθνικό επίπεδο. Πολλές από αυτές τις πολιτικές συνδέθηκαν με τον τουρισμό αναζητώντας σε αυτόν την δυνατότητα αύξησης της απασχόλησης σε περιοχές όπου ο αγροτικός τομέας και η βιομηχανία φθίνουν, καθώς και σε περιοχές όπου απαιτείται εκσυγχρονισμός και αναδιάρθρωση της παραγωγικής δομής με στόχο τη μεσοπρόθεσμη σταθερότητα στην απασχόληση. Οι περισσότερες από αυτές τις πολιτικές βρίσκουν ισχύ στις αναπτυγμένες αλλά και σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες.

- **Πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης**

Η πολιτική αυτή εμφανίζει ως στόχο την ενίσχυση της παραγωγικής δομής της υπαίθρου και τη μείωση της μετανάστευσης προς τα αστικά κέντρα. Ειδικότερα σε αγροτικές, ορεινές περιοχές ο τουρισμός θεωρήθηκε δραστηριότητα ικανή να βελτιώσει τα δεδομένα της

⁹ Σπυλιάνης, 1985, Βαρβαρέσος, 1999, Pearce 1992

απασχόλησης και να εκσυγχρονίσει την παραγωγική δομή. Πολλές φορές τα αποτελέσματα αυτών των πολιτικών δεν ήταν πετυχημένα λόγω έλλειψης σωστού σχεδιασμού, καθώς και οργάνωσης, αλλά το σημαντικό ήταν ότι ενισχύθηκε η αντίληψη πως στα θέματα που αφορούν την τουριστική ανάπτυξη απαιτείται η συμμετοχή των φορέων και όσων κατοικούν και δραστηριοποιούνται στην περιοχή.¹⁰

- **Πολιτική ενίσχυσης του αγροτικού τομέα**

Υπήρξε από τις πιο σημαντικές πολιτικές των αναπτυγμένων χωρών, με στόχο την ενίσχυση του εισοδήματος των αγροτών μέσω της προώθησης νέων και δυναμικών παραγωγικών δραστηριοτήτων. Μεγάλη βαρύτητα δόθηκε στην κατάρτιση νέων αγροτών σε σύγχρονες δραστηριότητες, ώστε να παραμένουν στις περιοχές τους. Ο τουρισμός προωθήθηκε ως επιχειρηματική δραστηριότητα, η οποία μπορούσε να ενισχύει το αγροτικό εισόδημα. Ο αγροτουρισμός, τα καταλύματα σε παραδοσιακούς οικισμούς και άλλες μορφές επιχειρηματικής δραστηριότητας στον αγροτικό χώρο ενισχύθηκαν άμεσα από αυτή την πολιτική και συνέβαλαν στη διαμόρφωση προτύπων ήπιας τουριστικής ανάπτυξης στην ύπαιθρο.

- **Πολιτική προστασίας και διαχείρισης του περιβάλλοντος**

Η πολιτική αυτή έχει ως στόχο την προστασία του περιβάλλοντος σε περιοχές με πλούσιους φυσικούς πόρους ή με παραδοσιακά δομημένο περιβάλλον. Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης πολιτικής είναι τα εξής: α) Προβολή της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης που είναι παράλληλα συνυφασμένη με το φυσικό και δομημένο περιβάλλον μιας περιοχής, β) Υπενθύμιση της ανάγκης για έλεγχο και διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα σε περιοχές με πλούσιους περιβαλλοντικούς και πολιτιστικούς πόρους, γ) Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, δ) Σχεδιασμός ειδικών πολιτικών για τη διαχείριση και τον έλεγχο της τουριστικής ανάπτυξης.

- **Πολιτικές τουρισμού**

Είναι πολιτικές σχετικές με την ανάπτυξη του τουρισμού γενικά ή επιμέρους τμημάτων του. Ζητήματα που απασχόλησαν αυτές τις πολιτικές είναι: α) Ο σχεδιασμός και προγραμματισμός στην τουριστική ανάπτυξη, ώστε να αποφεύγονται δυσμενείς επιπτώσεις στην οικονομία, την κοινωνία, τον πολιτισμό και το περιβάλλον, ειδικά σε αναπτυσσόμενες χώρες, β) Η προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως προτύπων τουρισμού που ενισχύουν μια αειφόρο τουριστική ανάπτυξη, γ) Η προώθηση μιας πολιτικής που θα προστατεύει τα δικαιώματα των τουριστών, δ) Η σύνδεση του τουρισμού με τον πολιτισμό, ε) Η βελτίωση των δομών εκπαίδευσης και κατάρτισης στον τουριστικό τομέα, με στόχο την καλύτερη ποιότητα υπηρεσιών και την αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος.

¹⁰ Inskeep E., 1991, Asworth G.J, Dietvost A.G., 1995

2.2 Παράγοντες της τουριστικής ζήτησης και προσφοράς σε διεθνές επίπεδο

Οι τουριστικές δραστηριότητες μπορούν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες: α) Αυτή που δημιουργείται και εξελίσσεται από την τουριστική βιομηχανία για να υιοθετηθούν από το καταναλωτικό κοινό τα ελκυστικά τουριστικά προϊόντα, β) Αυτή που αναπτύσσεται από τους επισκέπτες, οι οποίοι αναφορικά με τις επιθυμίες τους χρησιμοποιούν το περιβάλλον και τις τουριστικές δραστηριότητες με διαφορετικούς τρόπους.

Η τουριστική δραστηριότητα συν τοις άλλοις, είναι το προϊόν που αναπτύσσεται μέσα από τις τάσεις στην τουριστική αγορά. Το νούμερο των τουριστών που επιλέγει ένα συγκεκριμένο προορισμό, μέσα από την καταγραφή και την μελέτη του φανερώνει τις μεταπτώσεις στην τουριστική αγορά, τις αυξομειώσεις που μπορεί να είναι αποτέλεσμα διεθνών κρίσεων και εσωτερικών υποθέσεων. Η εικόνα ενός τυπικού τουρίστα μεταβάλλεται από περιοχή σε περιοχή και χρόνο με το χρόνο. Οι μεταβολές αυτές αποτελούν τις ρίζες για τις βασικές αλλαγές στην ζήτηση, την προσφορά και τις δραστηριότητες στον τουριστικό τομέα.

I. Παράγοντες της τουριστικής ζήτησης

Οι παράγοντες της τουριστικής ζήτησης δραστηριοποιούνται σε διεθνές και εθνικό επίπεδο. Ορισμένοι χαρακτηρίζονται από μεσοπρόθεσμη σταθερότητα, ενώ άλλοι συνδέονται με την χρονική συγκυρία. Οι βασικότεροι από αυτούς είναι οι παρακάτω:

- **Οι παγιωμένες τάσεις της ζήτησης διεθνώς.** Η ζήτηση για οργανωμένο μαζικό τουρισμό αποτελεί ένα τέτοιο παράδειγμα καθώς επηρεάζει την τουριστική ανάπτυξη πολλών περιοχών.
- **Τα ειδικά κίνητρα των τουριστών.** Τα ταξίδια οφείλονται σε διάφορα κίνητρα των τουριστών-επισκεπτών. Τα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης επηρεάζονται ανάλογα, διαμορφώνοντας τις κατάλληλες υποδομές και υπηρεσίες.
- **Η διαφήμιση.** Αποτελεί έναν καθοριστικό παράγοντα διότι ο ανταγωνισμός μεταξύ των τουριστικών περιοχών είναι πολύ έντονος.
- **Η πολιτική των tour operator για μια συγκεκριμένη περιοχή.** Ο ρόλος των tour operator διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των τάσεων της ζήτησης.
- **Η γεωγραφική θέση της περιοχής.** Αν η τουριστική περιοχή τοποθετείται γεωγραφικά σε μια από τις παραδοσιακά αναπτυγμένες ζώνες τουρισμού, αυτό επηρεάζει τη ζήτησή της θετικά.
- **Το μάρκετινγκ.** Η υιοθέτηση ενός ισχυρού σχεδίου μάρκετινγκ καθορίζει τη σύνθεση της ζήτησης και την ανάπτυξη της περιοχής.
- **Η συγκυρία στις χώρες αποστολής ή υποδοχής τουριστών.** Τέτοιες περιπτώσεις είναι οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές κρίσεις.

II. Παράγοντες της τουριστικής προσφοράς

Σε αυτή την κατηγορία καταγράφονται οι πόροι που διαθέτει η περιοχή ή αυτοί που έχουν δημιουργηθεί από ιδιώτες και δημόσιους φορείς. Η έλλειψη του υποχρεωτικού αριθμού των πόρων αυτών λειτουργεί ως αρνητικός παράγοντας στην τουριστική ανάπτυξη. Οι κυριότεροι από αυτούς είναι:

- **Οι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι της περιοχής.** Καταγράφονται οι διαθέσιμοι πόροι που διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στα διάφορα είδη της τουριστικής ζήτησης(το περιβάλλον, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις, η πολιτιστική παράδοση).
- **Ανθρωπογενείς πόροι.** Πρόκειται για πόρους που αναφέρονται στο δομημένο περιβάλλον(μουσεία, ιστορικά κέντρα, παραδοσιακοί οικισμοί).
- **Υποδομές και υπηρεσίες.** Περιλαμβάνονται όλες οι υποδομές και υπηρεσίες που άμεσα ή έμμεσα παίζουν σημαντικό ρόλο στην επιλογή των επισκεπτών για τη διαμονή τους στην περιοχή (ξενοδοχεία, μεταφορικά μέσα, επιχειρήσεις εστίασης).

Στη σύγχρονη οικονομική πραγματικότητα κάνουν την εμφάνισή τους τέσσερις μορφές τουριστικής αγοράς:¹¹

- **Ο τέλειος τουριστικός ανταγωνισμός.** Παρατηρείται ένας μεγάλος αριθμός τουριστικών επιχειρήσεων και επισκεπτών, το προσφερόμενο προϊόν είναι ομοιογενές, υπάρχει ελεύθερη είσοδος και έξοδος από την αγορά, ενώ οι αγοραστές και οι πάροχοι των προϊόντων-υπηρεσιών διαθέτουν πλήρη γνώση των συνθηκών που επικρατούν στην αγορά.
- **Το καθαρό τουριστικό μονοπώλιο.** Αποτελεί το αντίθετο άκρο του τέλειου τουριστικού ανταγωνισμού. Ολόκληρη η παραγωγή ενός τουριστικού προϊόντος συγκεντρώνεται σε ένα μόνο παραγωγό. Συνεπώς υπάρχει μια μόνο τουριστική επιχείρηση που αντιπροσωπεύει ολόκληρο τον τουριστικό κλάδο.
- **Ο μονοπωλιακός τουριστικός ανταγωνισμός.** Βρίσκεται ανάμεσα στον τέλειο ανταγωνισμό και το τουριστικό μονοπώλιο. Υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός τουριστικών επιχειρήσεων που προσφέρουν παρόμοια τουριστικά προϊόντα, τα οποία είναι στενά υποκατάστατα.
- **Το τουριστικό ολιγοπώλιο.** Χαρακτηρίζεται από περιορισμένο αριθμό τουριστικών επιχειρήσεων, που καθεμία παράγει σημαντικό μέρος της συνολικά προσφερόμενης ποσότητας. Για την είσοδο και έξοδο των επιχειρήσεων από την αγορά εμφανίζονται εμπόδια και περιορισμοί.

¹¹ Sinclair T., Stabler M., (2002) *The economics of tourism*. Routledge, σελ. 58-69.

Κεφάλαιο 3

Πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης

Στα πλαίσια του διεθνή ανταγωνισμού, η τουριστική δραστηριότητα έχει εξελιχθεί και έχει λάβει διάφορες μορφές. Η δραστηριότητα αυτή εμφανίζεται σε μια ευρεία περιοχή εγκαταστάσεων αναψυχής και γεωγραφική περιοχή, ξεκινώντας από αυθημερόν εκδρομή, εθνικά ταξίδια μέχρι τον παγκόσμιο τουρισμό. Εν ολίγοις, η τουριστική δραστηριότητα εμφανίζεται σε ορισμένες περιοχές:

- Σε περιοχές που δημιουργούν τουρισμό, όπου οι υπηρεσίες παρέχονται από τα ταξιδιωτικά πρακτορεία, γραφεία, μεταφορικές επιχειρήσεις.
- Σε περιοχές τουριστικών προορισμών που εμφανίζουν μια συγκέντρωση από θέλγητρα και ανέσεις.
- Σε ζώνες διακίνησης οι οποίες συνδέουν διάφορους τουριστικούς προορισμούς-περιοχές.

Η μελέτη της περιβαλλοντικής επίδρασης του τουρισμού είναι απαραίτητο να προσδιορισθεί και στις δυο περιοχές προορισμού όπως και στις ζώνες διακίνησης. Ωστόσο, η πολυπλοκότητα των δυσμενών επιδράσεων του τελευταίου είναι πιο έκδηλη στις περιοχές προορισμού, διότι η κάθε τουριστική δραστηριότητα περιλαμβάνει διάφορους τύπους χρήσεων του χώρου.

Η παγκόσμια τουριστική ανάπτυξη εξαρτάται από την ευρύτερη ανάπτυξη μιας ομάδας αναπτυγμένων χωρών (Γερμανία, Αμερική, Γαλλία, Καναδάς, Μεγάλη Βρετανία, Σουηδία, Ελβετία, Ρωσία κ.α), οι οποίες διαμορφώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό της ετήσιας τουριστικής ζήτησης. Το ειδικό βάρος που διαθέτει η τουριστική ανάπτυξη για την κάθε χώρα σε οικονομικό και αναπτυξιακό επίπεδο είναι συνυφασμένη με τον τύπο ανάπτυξης που η τελευταία ακολούθησε.

Πρόκειται για σχεδιασμένη ανάπτυξη μεγάλων τουριστικών καταλυμάτων είτε κοινοτήτων που διαθέτουν τουριστικούς πόρους με τρόπο που εξασφαλίζεται η ένωση της επένδυσης με την τοπική κοινωνικοοικονομική και περιβαλλοντική δομή. Ωστόσο σε πολλές περιπτώσεις, είναι παραδεκτό πως τα ολοκληρωμένα αυτά έργα έχουν δημιουργήσει αυτόνομους θύλακες ανάπτυξης που λειτουργούν ανεξάρτητα από την τοπική ανάπτυξη δίχως να αντλούν τους τοπικούς υλικούς και ανθρωπίνους πόρους.

3.1 Τύποι τουριστικών περιοχών

Η ραγδαία αύξηση των τουριστικών περιοχών, έχει προκαλέσει φαινόμενα ισχυρού ανταγωνισμού μεταξύ των χωρών ακόμη και των περιοχών της ίδιας χώρας. Η σύνθεση και ποιότητα των περιοχών αυτών αποτελεί κρίσιμο παράγοντα της ελκυστικότητας και ανταγωνιστικότητας τους. Η υιοθέτηση ενός ή περισσοτέρων προτύπων τουρισμού οδηγεί στην επιβίωση μιας τουριστικής περιοχής στο παιχνίδι του ανταγωνισμού.

Ο πρώτος τύπος τουριστικής περιοχής, διατηρεί ισχυρή παράδοση και επέκταση ενώ κυρίαρχο χαρακτηριστικό της είναι η υιοθέτηση και ανάπτυξη ενός και μοναδικού προτύπου τουριστικής ανάπτυξης. Το συγκεκριμένο πρότυπο αποτελεί τη δομή λειτουργίας της κοινωνίας. Η ταυτόχρονη ύπαρξη διαφορετικών προτύπων είναι σαφώς πολλή περιορισμένη και λειτουργούν ως συμπληρωματικά. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις προτύπων αυτού του τύπου τουριστικής περιοχής αποτελούν τα πρότυπα του μαζικού τουρισμού.

Ο δεύτερος τύπος τουριστικής περιοχής αναφέρεται σε δύο πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης με παρόμοια χαρακτηριστικά. Παραδείγματα του συγκεκριμένου τύπου αποτελούν: ο οργανωμένος τουρισμός και παραθερισμός, τουρισμός σε θύλακες και παραθερισμός.

Ο τελευταίος τύπος, δεν είναι ευρέως διαδεδομένος και συνδυάζεται με την έλλειψη σχεδιασμού. Η προώθηση διαφορετικών προτύπων τουρισμού θεωρήθηκε μέρος μιας προσπάθειας για ισορροπημένη ανάπτυξη. Περιπτώσεις αυτού του τύπου είναι: α) Ομάδα προτύπων με το μαζικό τουρισμό, τουρισμό σε θύλακες, αστικό τουρισμό, β) Ομάδα προτύπων με τον εναλλακτικό τουρισμό, τουρισμό υπαίθρου, αστικό τουρισμό

Η προσαρμογή του Χωροταξικού Σχεδιασμού στις νέες προκλήσεις και πολιτικές, για τη βελτίωση της απόδοσης στον κλάδο του τουρισμού, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος στο πλαίσιο της ασκούμενης δημοσιονομικής πολιτικής και η προώθηση της υγιούς επιχειρηματικότητας, αποτελούν βασικές προτεραιότητες κατά το Υπουργείο Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής.

Στη βάση αυτών, προτείνεται να περιληφθούν στα κίνητρα του επενδυτικού νόμου η ίδρυση ή επέκταση και εκσυγχρονισμός ξενοδοχειακών μονάδων που αναβαθμίζονται σε κατηγορία τουλάχιστον 3 αστέρων, οι επενδύσεις που αφορούν σε εγκαταστάσεις Ειδικής Τουριστικής Υποδομής, οι επενδύσεις που αφορούν υποδοχείς τουριστικών δραστηριοτήτων, οι επενδύσεις που αφορούν σε μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων κτισμάτων σε ξενοδοχεία τουλάχιστον 2 αστέρων και οι επενδύσεις που αφορούν σε εκσυγχρονισμό camping.

Με βάση το νομοσχέδιο, η Ελλάδα χωρίζεται σε κατηγορίες περιοχών, στην καθεμιά από τις οποίες θα ισχύουν διαφορετικές κατευθύνσεις για την ίδρυση ή εκσυγχρονισμό τουριστικών μονάδων και αντίστοιχοι όροι δόμησης. Φυσικά, όλα αυτά ισχύουν για τα εκτός σχεδίου αγροτεμάχια, ενώ στα εντός σχεδίου οι όροι δόμησης παραμένουν ως έχουν, με βάση την αντίστοιχη τεχνική νομοθεσία περί εντός σχεδίου δόμησης.

3.2 Πόλοι της προσφοράς και της ζήτησης στη διαδικασία της τουριστικής ανάπτυξης

Βασική προϋπόθεση για τη σωστή τουριστική ανάπτυξη είναι η οργάνωση, διαχείριση των πόρων, υποδομών και υπηρεσιών από την πλευρά της προσφοράς καθώς και των τουριστικών ρευμάτων που συνθέτουν τη ζήτηση για κάθε τουριστική περιοχή.

I. Οι πόλοι της προσφοράς

Οι φυσικοί και περιβαλλοντικοί πόροι (κλίμα, τοπία, θάλασσα, άγρια φύση, οροσειρές) αποτελούν σε πολλές περιπτώσεις τα βασικότερα κίνητρα για την επιλογή ενός προορισμού. Η ποικιλομορφία σε συνδυασμό με την προστασία τους αποτελούν ουσιαστικές παραμέτρους της ζήτησης για τους παραπάνω πόρους. Καταγράφονται ως τα κίνητρα για ειδικές μορφές τουρισμού(οικοτουρισμό, χειμερινό τουρισμό).

Οι πολιτισμικοί και ιστορικοί πόροι (μνημεία, ήθη και έθιμα, γλώσσα, παράδοση και ιστορία) με το χαρακτηριστικό της γνωριμίας μεταξύ των πολιτισμών, αποτελούν ισχυρό μοχλό κίνησης της τουριστικής ζήτησης. Σε αυτούς τους πόρους οφείλεται ο πολιτισμικός και εκπαιδευτικός τουρισμός.

Οι ανθρωπογενείς πόροι(παραδοσιακοί οικισμοί, μουσεία, θεματικά και περιβαλλοντικά πάρκα, ιστορικά κέντρα), είναι πολυσύνθετοι και δημιουργούνται από τον άνθρωπο(πολιτισμός, ιστορία).

Τα περιβαλλοντικά πάρκα αποτελούν σύνθετους τουριστικούς πόρους, διότι αποτελούνται από τη σύνθεση διαφορετικών στοιχείων (πολιτισμός, περιβάλλον) και η ανθρώπινη παρέμβαση δεν είναι σημαντική για τη διαμόρφωσή τους.

Οι υποδομές και υπηρεσίες(ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις, εταιρίες μεταφορών, λιμάνια, αεροδρόμια, επιχειρήσεις εστίασης, οδικό δίκτυο) αποτελούν τα θεμέλια του τουριστικού τομέα. Η ποιότητα, το εύρος και η διαχείρισή τους αναδεικνύουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της προσφοράς στις τουριστικές περιοχές.

II. Οι πόλοι της ζήτησης

Τα τουριστικά ρεύματα, τα οποία καταγράφουν τη διακίνηση-ζήτηση των τουριστών σε γεωγραφική(περιοχές επίσκεψης) και κοινωνιολογική(κίνητρα ταξιδιού) διάσταση. Μέσα από αυτή την καταγραφή, δημιουργήθηκαν οι τουριστικές ζώνες.

Η γεωγραφική διάσταση των τουριστικών ρευμάτων, αφορά τα ρεύματα που κατευθύνονται στην Ευρώπη, Βόρεια Αμερική, Αφρική κλπ. Τα ταξίδια είναι είτε κοντινής απόστασης είτε μακρινής. Το δεύτερο ρεύμα καταγράφει τον εσωτερικό τουρισμό, δηλαδή ταξίδια εντός της χώρας. Τέλος, το τρίτο τουριστικό ρεύμα αναφέρεται στον περιηγητικό τουρισμό.

Η κοινωνιολογική διάσταση των τουριστικών ρευμάτων, αφορά τον τύπο και τα κίνητρα των ταξιδιωτών. Ως προς τον τύπο διακρίνονται τα οργανωμένα ταξίδια και τα ανεξάρτητα. Ως προς τα κίνητρα κατηγοριοποιούνται σε: αναψυχή, επαγγελματικούς λόγους, εμπειρία κλπ.

Πίνακας 1
Κατανομή των πόρων της προσφοράς

<i>ΦΥΣΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ</i>	<i>ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΙ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ</i>	<i>ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΠΟΡΟΙ</i>	<i>ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ</i>
Φυσικό περιβάλλον, Κλίμα	Μνημεία	Παραδοσιακοί Οικισμοί, Κτίρια	Ξενοδοχεία, Εταιρίες Μεταφορών
Άγρια Φύση	Ήθη, Έθιμα	Μουσεία, Ιστορικά Κέντρα	Αεροδρόμιο, Λιμάνια
Θάλασσα, Λίμνες, Τοπία	Παράδοση, Θρησκεία	Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική	Οδικό Δίκτυο, Υποδομές
Ακτές, Βουνά	Ιστορία, Τέχνες	Θεματικά Πάρκα	Επιχειρήσεις Εστίασης και Αναψυχής
Εθνικοί Δρυμοί, Πάρκα	Τοπικά Προϊόντα	Προστατευόμενες Περιοχές	Ταξιδιωτικά Πρακτορεία

Πηγή: Χ. Κοκκώσης-Π. Τσάρτας, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Κριτική 2001, σελ. 73

3.3 Τα κυριότερα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης στο σύγχρονο κόσμο

Είναι πολλά τα πρότυπα της τουριστικής ανάπτυξης που εφαρμόζονται στις διάφορες τουριστικές περιοχές, ενώ παρατηρούνται ορισμένες διαφορές στον τρόπο διαχείρισής τους. Παρακάτω, παρατίθενται τα κυριότερα πρότυπα ανάπτυξης στον τουρισμό, επισημαίνοντας τα ξεχωριστά γνωρίσματα της ζήτησης, της προσφοράς και της ανάπτυξής τους.

I. Πρότυπο οργανωμένου μαζικού τουρισμού διακοπών

Το συγκεκριμένο πρότυπο είναι το κυρίαρχο στην τουριστική αγορά μετά το 1970 και είναι άμεσα υπεύθυνο για την οικονομικό-κοινωνική ανάπτυξη πολλών χωρών και περιοχών. Τα σημαντικότερα γνωρίσματα της ανάπτυξης του είναι : α)Οι εκτεταμένες και οργανωμένες υποδομές και υπηρεσίες, β)Η ουσιαστική παρουσία του στην παραγωγική δομή της περιοχής, με αποτέλεσμα οι υπόλοιποι κλάδοι να είναι πλήρως εξαρτημένοι από τον τουρισμό, γ)Οι αρνητικές συνέπειες της ανάπτυξης στα μέλη της τοπικής κοινωνίας. Η ζήτηση για αυτό το πρότυπο εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις αναπτυγμένες χώρες, όπου οι πληρωμένες διακοπές(all-inclusive), είναι πλέον πολύ διαδεδομένες. Οι tour operators προωθούν οργανωμένα πακέτα διακοπών και συνεπώς επηρεάζονται οι τουρίστες ως προς την επιλογή του είδους και της τοποθεσίας των διακοπών τους. Ιδιαίτερο γνώρισμα αυτού του είδους ανάπτυξης, είναι η εποχικότητα της ζήτησης με αιχμή, το καλοκαίρι ή το χειμώνα.¹²

II. Πρότυπο ενταγμένο στο τοπικό αναπτυξιακό πλαίσιο: αστικός τουρισμός, τουρισμός υπαίθρου

Το παραπάνω πρότυπο είναι ευρέως διαδεδομένο και η ανάπτυξη του είναι ενταγμένη στην παραγωγική δομή της τοπικής περιοχής. Παρατηρούνται δύο περιπτώσεις: ο αστικός τουρισμός και ο τουρισμός της υπαίθρου.

Στον αστικό τουρισμό, η ανάπτυξη είναι συνδεδεμένη με τις υποδομές και υπηρεσίες που εξυπηρετούν τους τουρίστες με σκοπό ταξιδιού τα συνέδρια, τις επαγγελματικές υποχρεώσεις, τον πολιτιστικό και εκπαιδευτικό τουρισμό. Οι υποδομές του τουρισμού αποτελούν κομμάτι της γενικότερης υποδομής της πόλης ,μέσα στην οποία ο τουρισμός αποτελεί ένα βασικό πυλώνα ανάπτυξης.

Στον υπαίθριο τουρισμό, το πρότυπο αυτό συνδέεται με την ανάπτυξη υποδομών και υπηρεσιών τόσο του τουρισμού για διακοπές, όσο και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Κύριο χαρακτηριστικό είναι το μικρό εύρος των εγκαταστάσεων και η ένταξη της τουριστικής ανάπτυξης στην παραγωγική δομή της περιοχής, όπου επικρατούν κατά κύριο κανόνα οι αγροτικές εργασίες και τρόπος ζωής.¹³

¹² Gazes G,σελ 101-315,Turner L. και Ash J.,1975,σελ.129-254

¹³ Law C.M 1993,Gazes G-Potier F 1996,Lane B 1993,texeraud F-Daumas S 1986

III. Πρότυπο βιώσιμου τουρισμού με χρήση ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού

Την τελευταία 30ετία έχουν αυξηθεί οι προσπάθειες για την προώθηση ενός είδους τουριστικής ανάπτυξης, βασικό χαρακτηριστικό του οποίου θα είναι η βιώσιμη ανάπτυξη. Οι περιοχές στις οποίες σχεδιάζεται για να εφαρμοστεί είναι δύο, από τη μία αυτές που έχουν υιοθετήσει τον οργανωμένο μαζικό τουρισμό και από την άλλη εκείνες που τοποθετούνται στα πρώτα στάδια της ανάπτυξής τους και είναι ικανές με τις κατάλληλες διεργασίες να αποκτήσουν βιώσιμα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά. Οι ουσιαστικές ελλείψεις που παρουσιάζει η σχεδίαση της τουριστικής ανάπτυξης έχουν οδηγήσει στη δημιουργία και εφαρμογή προγραμμάτων βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Αξιοσημείωτο γεγονός αποτελεί η προώθηση αυτού του προτύπου από εθνικούς φορείς που δραστηριοποιούνται επάνω στην τουριστική ανάπτυξη και φανερώνει πως ο αειφόρος τουρισμός θα επεκταθεί σταδιακά σε όλο τον πλανήτη. Η παραπάνω διαπίστωση ενισχύεται από την συνεχή ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού που συμβάλλουν στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Τόσο στις ειδικές όσο και στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού η ζήτηση εξαρτάται από την ύπαρξη ενός ειδικού κινήτρου (πχ οικολογία, πολιτισμός) και από το βαθμό ανάπτυξης μιας ξεχωριστής υποδομής στις τουριστικές περιοχές που σκοπεύει στην ποιοτικότερη εξυπηρέτηση των επισκεπτών – τουριστών. Κοινή συνισταμένη τόσο στη ζήτηση όσο και στην προσφορά των προαναφερθέντων μορφών τουρισμού αποτελεί ο σεβασμός της τοπικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής δομής.¹⁴

Στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού χρησιμοποιούνται για δύο στόχους: Αφενός για την προσφορά μεγαλύτερου αριθμού εξειδικευμένων υπηρεσιών και αφετέρου στη δημιουργία ενός προτύπου που θα ενταχθεί με απόλυτη ισορροπία στην υπάρχουσα δομή είτε θα διαμορφώσει μια νέα παραγωγική δομή στον τουριστικό τομέα. Απώτερο στόχο αποτελεί η διαμόρφωση της κατάλληλης υποδομής για την προσφορά τουριστικών υπηρεσιών που θα ανταποκρίνεται επάξια στους διαφορετικούς τύπους ζήτησης και θα συμβάλλει από τη μεριά της στην ανατροφοδότηση της ανάπτυξης.

IV. Πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης σε θύλακες

Το πρότυπο αυτό παρουσιάζει αλματώδη ανάπτυξη τα τελευταία είκοσι έτη και αναφέρεται κυρίως σε περιοχές με οργανωμένο τουρισμό διακοπών και περιοχές παραθερισμού. Βασικό γνώρισμά του αποτελεί η συγκροτημένη ανάπτυξη τουριστικών υποδομών και υπηρεσιών που αποτελούν ένα θύλακα με ξεχωριστά χαρακτηριστικά. Τέτοια παραδείγματα είναι τα τουριστικά χωριά(με τη μορφή club διακοπών),οι περιοχές με θεματικά πάρκα(Disneyland,εμπορικά κέντρα σε συνδυασμό με καζίνο, μαρίνες). Η αρχή της λειτουργίας τους βασίζεται στη μερική ή και πλήρη αυτονομία και ανεξαρτησία από τις υπάρχουσες υποδομές που έχει η περιοχή.¹⁵

¹⁴ Smith V.L-Eadington W.R 1992,Weiler B.-Hall M.C 1992,Τσάρτας Π.1996

¹⁵ Baud Bovy M.-Lawson F 1997,σελ. 89-113,Eyssartel A.M._Rochette B 1992

V. Πρότυπο Παραθερισμού

Αναφέρεται στο πρότυπο που στηρίζεται στην εντυπωσιακή αύξηση των παραθεριστικών θέρετρων στην περίμετρο των μεγάλων αστικών κέντρων. Συνεπώς έρχονται αντιμέτωπες οργανωμένες περιοχές παραθερισμού, η ανάπτυξη των οποίων εμφανίζει πολλά όμοια γνωρίσματα με αυτή του οργανωμένου τουρισμού διακοπών και του τουρισμού σε θύλακες. Οι ομοιότητες αυτές αναφέρονται στην οργάνωση των περιοχών, στις υποδομές, στα κίνητρα του ταξιδιού. Οι επιπτώσεις της ανάπτυξης τους είναι τις περισσότερες φορές δυσμενείς και παρόμοιες με αυτές των περιοχών οργανωμένου τουρισμού διακοπών. Στις σύγχρονες κοινωνίες ο τρόπος ζωής, τα προβλήματα των μεγαλουπόλεων και η αύξηση του ελεύθερου χρόνου συνιστούν παράγοντες που ενισχύουν την επέκταση αυτού του προτύπου.¹⁶

VI. Πρότυπο εναλλακτικού τουρισμού

Τις τελευταίες δεκαετίες το πρότυπο αυτό εντοπίζεται σε περιοχές της υπαίθρου με πλούσιους περιβαλλοντικούς πόρους. Πολλές φορές το πρότυπο στηρίζεται στην ανάπτυξη μιας μορφής εναλλακτικού τουρισμού, ενώ σε άλλες στην ανάπτυξη περισσότερων. Σε αρκετές περιπτώσεις, παρατηρείται η ανάπτυξη του προαναφερθέντος προτύπου να αποκτά μαζικά χαρακτηριστικά, με φυσικό επακόλουθο να καταγράφονται δυσμενείς επιπτώσεις σε οικολογικά και κοινωνικά ευαίσθητες περιοχές, κυρίως της υπαίθρου. Το γεγονός αυτό έρχεται να αντικρουστεί με τον πραγματικό στόχο μιας τέτοιας ανάπτυξης. Συνεπώς, αποτελεί ορθολογική ανάγκη να πραγματοποιηθεί σχεδιασμός, προγραμματισμός και διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης.

¹⁶ Baud Bovy M., Lawson F 1997,σελ 83-86,Pearce D.,σελ.77-82

Κεφάλαιο 4

Σχεδιασμός και διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης

Ο στρατηγικός σχεδιασμός του τουρισμού αποτελεί το κλειδί της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Πρωταρχικό στόχο του σχεδιασμού αποτελεί ο συνδυασμός της τουριστικής ανάπτυξης με τα ξεχωριστά γνωρίσματα κάθε περιοχής μέσα στα πλαίσια των παγκόσμιων τουριστικών τάσεων. Ο σχεδιασμός πρέπει να αντικατοπτρίζει τις ανάγκες και προσδοκίες του δυνητικού σύγχρονου τουρίστα/επισκέπτη που εμφανίζει υψηλές απαιτήσεις.

Η τουριστική ανάπτυξη πρέπει να υποστηρίζεται από τον κατάλληλο στρατηγικό σχεδιασμό. Μόνο με την υιοθέτηση και εφαρμογή ενός σχεδίου που χαράσσεται σε όλα τα επίπεδα διοίκησης και οργάνωσης(εθνικό, περιφερειακό, τοπικό), ο τουρισμός θα αποτελέσει ένα εργαλείο εξόδου από την οικονομική κρίση και θα χαρακτηριστεί ως πυλώνας ανάπτυξης και ευημερίας.

Ο σχεδιασμός πρέπει να διαθέτει συγκεκριμένους και μεμπτούς στόχους:¹⁷

Για τον τουριστικό κλάδο

- Αύξηση του αριθμού των εισερχομένων τουριστών
- Ποιοτική αναβάθμιση των τουριστικών υποδομών
- Προσέλκυση τουρισμού υψηλών απαιτήσεων

Για τον κλάδο της οικονομίας

- Αύξηση των θέσεων εργασίας
- Μεγιστοποίηση του τουριστικού εισοδήματος
- Διάχυση των ωφελειών στην κοινωνία

Για την ευρύτερη ανάπτυξη

- Σύνδεση του τουρισμού με τους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας
- Σεβασμό στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον

Το πρότυπο χωρικής οργάνωσης της τουριστικής δραστηριότητας, οι παράμετροι διαμόρφωσης της, η συμβατότητα της με τους πόρους που επιχειρεί να αξιοποιήσει καθώς και ο βαθμός διάχυσης των αποτελεσμάτων της στην κοινωνία, δε διαμορφώνονται μέχρι σήμερα στη βάση ενός σχεδιασμού που τον αποφασίζει και τον υλοποιεί η πολιτεία, αλλά με έναν τυχαίο και συχνά ασύδοτο τρόπο. Η ανάγκη για ένα ολοκληρωμένο σχεδιασμό για τον τουρισμό αναγνωρίστηκε με αρκετή καθυστέρηση και αφού ορισμένα προβλήματα οξύνθηκαν υπερβολικά και προκάλεσαν μη ανατρέψιμες επιπτώσεις σε αξιόλογους τουριστικούς πόρους.

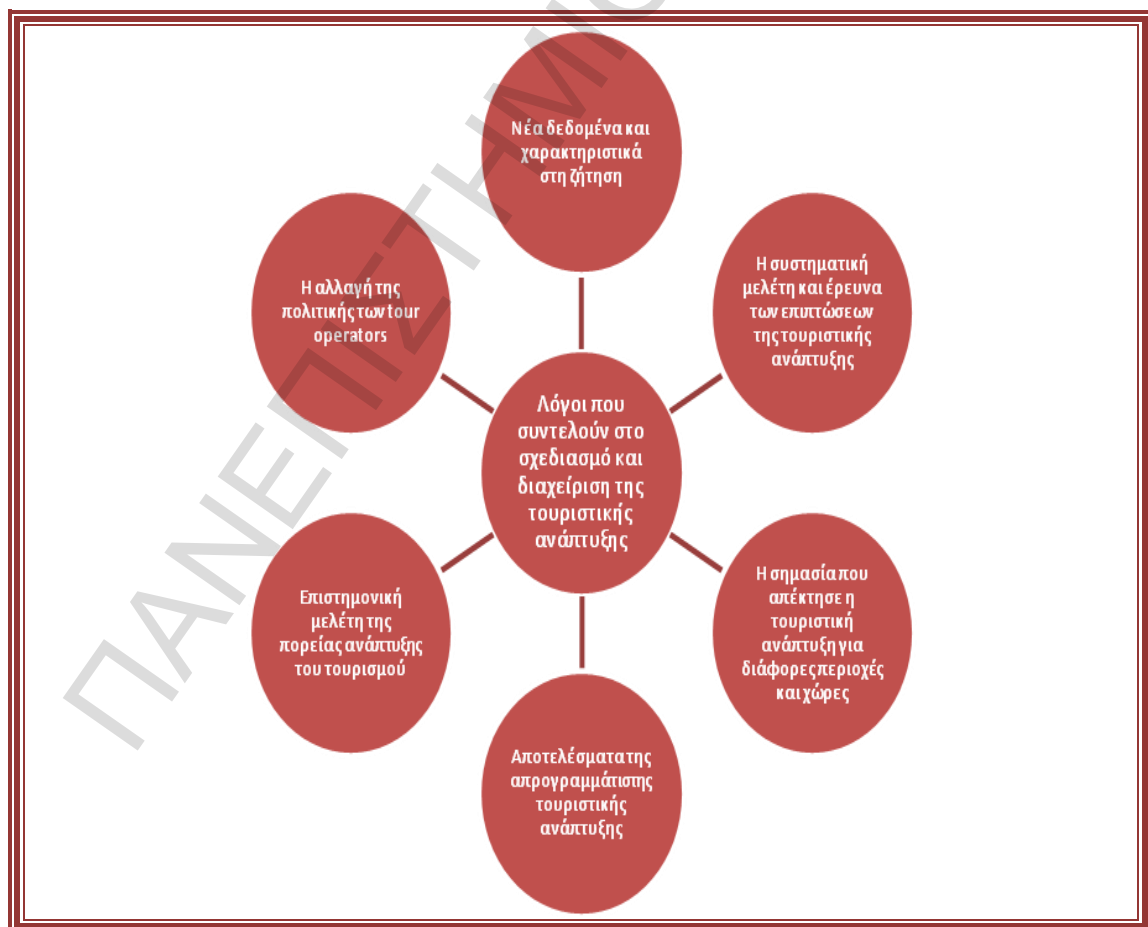
¹⁷ <http://sete.gr/GR/KENTRO%20TYPOY/Idisis%20ke%20Anakinosis/?naID=2188>

4.1 Λόγοι που επέβαλαν το σχεδιασμό και διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης

Ο τουρισμός έχει αναπτυχθεί ιδιαίτερα μεταπολεμικά διεθνώς και έχει αναδειχθεί για πολλές χώρες ή περιοχές ένας πολύ σημαντικός τομέας της οικονομίας τους. Η ικανότητα που έχει ο κάθε τόπος να αναπτυχθεί τουριστικά εξαρτάται κατά κύριο λόγο από τη φέρουσα ικανότητά του, καθώς επίσης και από άλλες παραμέτρους που μπορεί να μεταβάλλονται από τόπο σε τόπο, αλλά και με το χρόνο. Η τουριστική ανάπτυξη ενός τόπου έχει πολύ σημαντικές επιπτώσεις για τον τόπο αυτό, οι οποίες μπορεί να είναι θετικές ή αρνητικές. Οι επιπτώσεις αυτές αναφέρονται κύρια στην οικονομία του τόπου, η οποία μπορεί να αναπτυχθεί και να διαφοροποιηθεί η παραγωγική βάση της περιοχής, καθώς επίσης και στην τοπική κοινωνία, η οποία υφίσταται μεταβολές και αστικοποιείται. Παράλληλα, παρατηρούνται σημαντικές επιπτώσεις και στο περιβάλλον, τόσο το φυσικό όσο και το οικιστικό, γεγονός που επιβάλλει ιδιαίτερη διαχείριση από τους τοπικούς φορείς. Τα τελευταία χρόνια, οι αρμόδιοι φορείς τονίζουν επανειλημμένα πως πρέπει να υπάρχει κατάλληλος σχεδιασμός, προγραμματισμός και διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης.

Διάγραμμα 2

Λόγοι που συμβάλλουν στο σχεδιασμό και διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης

Πηγή: Κοκκώσης, Πάρις Τσάρτας, Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον, Εκδόσεις Κριτική, 2001, σελ.91

I. Αποτέλεσμα της απρογραμματίστης τουριστικής ανάπτυξης των μεταπολεμικών δεκαετιών

Η σταδιακή ανάπτυξη του τουρισμού δημιούργησε έντονες δυσκολίες για τη συστηματική διαχείρισή του. Η επέκταση στο χώρο, ανέδειξε τα πρώτα προβλήματα στην περιβαλλοντική, χωροταξική και πολεοδομική διαχείριση. Ο αυξανόμενος αριθμός των τουριστών σε συνδυασμό με την εποχικότητα οδήγησαν σε έντονες πιέσεις στη λειτουργία των τουριστικών πόλεων. Αποτέλεσμα των παραπάνω, υπήρξε η υποβάθμιση της ποιότητας ζωής παρά την οικονομική ανάπτυξη. Το συμπέρασμα που προέκυψε ήταν πως απαιτείται ειδικό σχέδιο δράσης για τον τουριστική ανάπτυξη σε διεθνές και τοπικό επίπεδο.¹⁸

II. Η συστηματική μελέτη και έρευνα των επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης

Η μελέτη των επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης ενίσχυσε την κριτική για τα υπάρχοντα πρότυπα τουρισμού που δημιουργούν στην κοινωνία αρνητικά οικονομικά, περιβαλλοντικά και πολιτισμικά αποτελέσματα(οργανωμένος μαζικός τουρισμός). Μέσα από αυτή τη μελέτη αναδείχθηκε η ανάγκη για την δημιουργία προτύπων τουριστικής ανάπτυξης που προωθούν το σεβασμό στις τοπικές παραδόσεις, ήθη και έθιμα, στο περιβάλλον, την κοινωνία και τον πολιτισμό.

III. Η ιδιαίτερη σημασία που απέκτησε η τουριστική ανάπτυξη για ένα μεγάλο αριθμό περιοχών του κόσμου

Η τουριστική ανάπτυξη αρχικά είχε περιοριστεί στις αναπτυγμένες χώρες του κόσμου. Μετά το 1970 παρατηρήθηκε γεωγραφική εξάπλωση της τουριστικής ανάπτυξης σε διάφορες περιοχές του πλανήτη. Άμεσο αποτέλεσμα της συγκεκριμένης εξέλιξης ήταν η ανάδειξη του τουρισμού σε αποκλειστικό πόλο ανάπτυξης των αναπτυσσόμενων χωρών.¹⁹ Δεύτερη συνέπεια υπήρξε η ανάγκη για εξειδίκευση των σχεδίων δράσης, ώστε να ανταποκρίνονται στις διαφορετικότητες της κάθε περιοχής. Επίσης, κρίθηκε σκόπιμη η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στη σχεδίαση της τουριστικής ανάπτυξης.

IV. Η αλλαγή της πολιτικής των tour operators στην τουριστική ανάπτυξη

Από το 1980 και έπειτα, παρατηρείται μια σημαντική αλλαγή στη στάση των tour operator. Παρότι συνεχίζουν να προωθούν κατά κύρια βάση το μαζικό τουρισμό, εντούτοις μέσω της εκπαίδευσης του προσωπικού και σχεδιασμού ειδικών υπηρεσιών, συμβάλλουν στη δημιουργία ενός νέου τύπου ανάπτυξης που συνυπάρχει με τις τοπικές συνήθειες και το περιβάλλον. Η αλλαγή αυτή οφείλεται στις αλλαγές στη ζήτηση των τουριστών, που επιλέγουν με μεγαλύτερη συχνότητα προορισμούς με αποκλειστικό κριτήριο τις ποιοτικές υπηρεσίες.²⁰

¹⁸ WTO,1993,Bosselman F,Peterson C.A, McCarthy C,1999

¹⁹ Harrison D,1995,Lockhart D.G,Drakakis-Smith D,1997,WTO 1994,Σελ.81-241

²⁰ Klemm M.S, Martin-Quiros M.A 1996,Bywater 1992,Sirakaya E. McLellan R.1998

V. Νέα δεδομένα και χαρακτηριστικά της ζήτησης

Κατά τη δεκαετία του 1980,σκιαγράφονται ριζικές μεταβολές στην τουριστική ζήτηση, που επηρεάζουν την τουριστική ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο. Αφενός οι αλλαγές αυτές οφείλονται στα κίνητρα των τουριστών(περιβάλλον, φύση, παράδοση) και ενδυναμώνουν τη δημιουργία εναλλακτικών προτύπων ανάπτυξης σε τουριστικές περιοχές. Η τάση αυτή ενισχύεται από την προώθηση θεσμών που αναφέρονται στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των τουριστών σε ένα τόπο προορισμού και αναδεικνύουν τη διαφύλαξη της τοπικής ανάπτυξης ως κύριο συστατικό του σύγχρονου τουρίστα.²¹ Παρατηρείται μια τάση στη ζήτηση που αναζητά τουριστικές περιοχές με ήπια και ισόρροπα αναπτυξιακά γνωρίσματα.

VI. Επιστημονικός σχεδιασμός και ανάλυση της πορείας ανάπτυξης του τουρισμού

Η συμμετοχή επιστημόνων στις τουριστικές χώρες πάνω σε θέματα σχεδιασμού της τουριστικής πολιτικής, εκπαίδευσης, έρευνας και ανάλυσης έχει συμβάλει σε τεράστιο βαθμό στην αύξηση, τη βελτίωση της ποιότητας και την ανάλυση των αποτελεσμάτων. Το γεγονός αυτό έχει οδηγήσει στη διατύπωση διαφόρων προτάσεων σχετικά με το σχεδιασμό και τη διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης με θετικά αποτελέσματα στο μέλλον.

Οι δυσμενείς επιπτώσεις που παρατηρήθηκαν σε πολλούς τόπους εξ' αιτίας της τουριστικής τους ανάπτυξης, επιβάλλουν σήμερα τον εκ των προτέρων σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής, καθώς επίσης και τη διαχείρισή της στη συνέχεια. Για το σχεδιασμό λαμβάνονται υπ' όψη μια σειρά από παράγοντες της περιοχής, οι οποίοι αναφέρονται τόσο στη φέρουσα ικανότητά της, όσο και στις υποδομές της ίδιας αλλά και της ευρύτερης περιοχής. Επίσης αναφέρονται στο ανθρώπινο δυναμικό της συγκεκριμένης περιοχής και τις ισχύουσες πολιτικές για τουριστική ανάπτυξη. Ο σχεδιασμός περιλαμβάνει την κατάστρωση του σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης, το οποίο περιλαμβάνει διάφορες διαδοχικές φάσεις. Όμως δεν αρκεί μόνο ο σχεδιασμός προκειμένου να επιτευχθεί τουριστική ανάπτυξη. Είναι απαραίτητη στη συνέχεια η διαχείρισή της σε επίπεδο χωροταξικό, πολεοδομικό, περιβαλλοντικό κλπ, αλλά και η εφαρμογή ενός τουριστικού σχεδίου μάρκετινγκ.

²¹ Lea J.P.1993,Wheeler M.1994,Kwansa F.A,Farrar A.L 1992

4.2 Σχεδιασμός τουριστικής ανάπτυξης

Αποτελεί επιτακτική ανάγκη η μετάβαση από ένα μοντέλο μαζικού και μονοθεματικού τουρισμού σε ένα πολυδιάστατο μοντέλο τουρισμού με πλήθος ειδικών μορφών. Ο χωροταξικός σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης με βάση μια ενιαία στρατηγική με κοινό όραμα θα ενισχύσει την τουριστική δραστηριότητα, την αειφόρο ανάπτυξη σε όλους τους τομείς (οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό) καθώς και την αύξηση του αριθμού των επισκεπτών.

Ωστόσο, για να αποτελέσει ο χωροταξικός σχεδιασμός της τουριστικής δραστηριότητας ένα καθοριστικής σημασίας αναπτυξιακό συστατικό και εργαλείο, πρέπει να εστιάζεται στους ακόλουθους άξονες:

- Σεβασμό στο περιβάλλον
- Στη δημιουργία και ανάπτυξη ήπιας μορφής τουριστικών επενδύσεων
- Στη διαμόρφωση ενός σωστά οργανωμένου χώρου

Ο κατάλληλος σχεδιασμός για το τουριστικό φαινόμενο, καθίσταται ως ένα ουσιαστικό εργαλείο για την ευρύτερη ανάπτυξη και ταυτόχρονα παρέχει τη δυνατότητα για μια φιλική και άμεσα συνυφασμένη με το περιβάλλον οικονομική ανάπτυξη, η οποία με τη σειρά της θα προσφέρει πολλαπλά οφέλη στα μέλη της κοινωνίας. Τα ιδιαίτερα γνωρίσματα του κάθε τόπου σε συνδυασμό με τη δυνατότητα της τοπικής υποδομής να ανταποκριθεί στα διάφορα κίνητρα των διαρκώς και απαιτητικότερων τουριστών αποτελούν τις βασικές παραμέτρους στο σύγχρονο τουρισμό.

4.2.1 Σημαντικά στοιχεία στο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης

Οι βασικότεροι παράγοντες πάνω στους οποίους πρέπει να αναπτυχθεί η διαδικασία σχεδιασμού για την τουριστική ανάπτυξη είναι οι ακόλουθοι:²²

I. Τουριστικοί πόροι της περιοχής

Η καταγραφή των τουριστικών πόρων μιας συγκεκριμένης περιοχής καθώς και η αξιολόγησή τους, αποτελεί το δομικό συστατικό της διαδικασίας του σχεδιασμού. Ωστόσο, πρέπει να ταξινομηθούν οι δυνατότητες για την τουριστική εκμετάλλευση των συγκεκριμένων πόρων.

II. Τουριστικές υποδομές και υπηρεσίες

Αναφέρεται στις τουριστικές και ευρύτερες επιχειρήσεις τόσο του δημοσίου όσο και του ιδιωτικού τομέα (ξενοδοχεία, εστιατόρια, τουριστικά πρακτορεία) που περιβάλλουν τον τουριστικό κλάδο.

²²(Baud- Bovy M.- Lawson F.,1997, σελ.24-61,145-177, WTO, 1993,σελ.39-42)

III. Ευρύτερες υποδομές και υπηρεσίες

Πρόκειται για το μεταφορικό δίκτυο της περιοχής, τις υποδομές και τις υπηρεσίες σε θέματα υγείας, εμπορίου κα(οδικό δίκτυο, λιμάνια).

IV. Υποδομές και υπηρεσίες σε εθνικό επίπεδο

Καταγράφεται η ύπαρξη ευρύτερων υποδομών και υπηρεσιών σε εθνικό επίπεδο, που περιλαμβάνουν το τουριστικό προϊόν ολόκληρης της χώρας. Ανώτερος στόχος είναι η ανάδειξη και ανάπτυξη του τουρισμού σε εθνικό επίπεδο.

V. Σχέδιο μάρκετινγκ

Εντοπίζεται το σχέδιο προώθησης της περιοχής ή ακόμα και της χώρας. Παράλληλα, μελετώνται τα σχέδια προβολής που έχουν διατυπωθεί και εφαρμοστεί στο παρελθόν.

VI. Γενικό θεσμικό πλαίσιο τουριστικής ανάπτυξης

Γίνεται αναφορά στο υπάρχον θεσμικό πλαίσιο της χώρας σε τουριστικά θέματα ανάπτυξης(επενδύσεις, φοροαπαλλαγές, εκπαίδευση, χωροταξική και περιβαλλοντική πολιτική).

VII. Έρευνες αγοράς και μελέτες που αναφέρονται στην τουριστική ζήτηση για την περιοχή

Χρησιμοποιούνται εξειδικευμένες μελέτες και έρευνες που υπολογίζουν και προβλέπουν τη ζήτηση και την προσφορά τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών.

VIII. Ανθρώπινοι Πόροι

Υπολογίζονται οι ανθρώπινοι πόροι και τα γνωρίσματα τους που συνδέονται με την τουριστική ανάπτυξη (εκπαίδευση και κατάρτιση σε τουριστικά θέματα – επαγγέλματα).

Διάγραμμα 3

Στοιχεία στο σχεδιασμό τουριστικής ανάπτυξης

4.2.2 Επίπεδα σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης

Ο σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης πρέπει να αποδίδει έμφαση στην ισορροπία ανάμεσα στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον. Στο πλαίσιο αυτό, υιοθετούνται σχέδια τουριστικής ανάπτυξης σε τοπικό, διεθνές και περιφερειακό επίπεδο τα οποία στοχεύουν στη σύνδεση των κλάδων της οικονομίας με τον τουρισμό καθώς και στην ανάδειξη του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος. Εντούτοις, για την επιτυχή έκβαση ενός σχεδίου για την τουριστική ανάπτυξη είναι απαραίτητη η συμμετοχή και συνεργασία του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα με γνώμονα το κοινό συμφέρον.

Ο τουριστικός σχεδιασμός υλοποιείται σε διαφορετικά επίπεδα που καθορίζονται από τη διοικητική και γεωγραφική διαίρεση των κρατών, από τα ειδικά χαρακτηριστικά και το φυσικό περιβάλλον.²³

- **Διεθνές επίπεδο**

Δύο ή περισσότερες χώρες συνδυάζονται για την τουριστική ανάπτυξη περιοχών με ίδιους πόρους. Ο πολυδιάστατος χαρακτήρας των ταξιδιών και η ανάγκη για συμφέρουσες λύσεις σε τουριστικές περιοχές που περικλείουν γεωγραφικές ζώνες διαφορετικών κρατών, αποτελούν παράγοντες που υιοθετούν το συγκεκριμένο τύπο σχεδιασμού.

- **Εθνικό επίπεδο**

Σε αυτό το επίπεδο σχεδιάζονται οι κατάλληλες ενέργειες που πρέπει να πραγματοποιηθούν για την προβολή και ανάπτυξη τουριστικών περιοχών. Αναφέρονται οι περιοχές αυτές που πρέπει να αναπτυχθούν, οι διάφοροι τύποι τουρισμού, τα επενδυτικά κίνητρα. Αναγνωρίζεται η σημασία της τουριστικής ανάπτυξης για τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας.

- **Περιφερειακό επίπεδο**

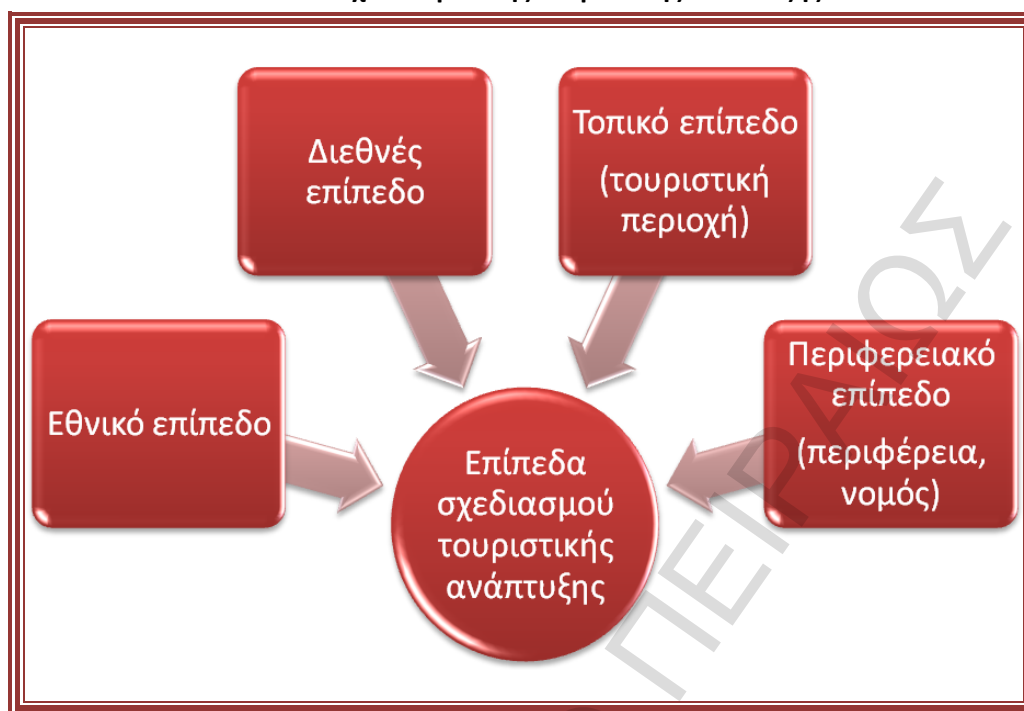
Οι στόχοι του τουριστικού σχεδιασμού για το συγκεκριμένο επίπεδο στοχεύουν στα εξής: να αναδείξουν τους τουριστικούς πόρους μιας περιφέρειας-νομού ή επαρχίας, να προωθήσουν περιβαλλοντικές πολιτικές, να μεταλαμπαδεύσουν την αντίληψη πως η τουριστική ανάπτυξη είναι ικανή να συμβάλει στην περιφερειακή ανάπτυξη.

- **Τοπικό επίπεδο**

Αναφέρεται σε τουριστικές περιοχές με κοινό χαρακτηριστικό την διαχείριση των πόρων. Τέτοιες περιοχές είναι οι : παραθαλάσσιες, οι ορεινές, τα περιβαλλοντικά πάρκα, οι ιστορικές πόλεις, οι παραδοσιακοί οικισμοί. Ωστόσο, παρουσιάζουν διαφορές ως προς την έκταση και την ένταξη τους στον ίδιο νομό, περιφέρεια. Βασικός παράγοντας είναι η ανάδειξη και προστασία των πόρων των προαναφερθέντων περιοχών.

²³ Pearce D.σελ 249-279,WTO 1994,σελ 81-241,Baud-Bovy M.σελ 202)

Διάγραμμα 4
Επίπεδα σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης

Πηγή: Χ. Κοκκώσης –Π. Τσάρτας, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Κριτική 2001, σελ. 100

4.2.3 Διαχείριση ενός σχεδίου μάρκετινγκ μιας τουριστικής περιοχής

Η οργάνωση, προώθηση και διαχείριση ενός συγκεκριμένου σχεδίου μάρκετινγκ αποτελεί στοιχείο μακροπρόθεσμης σταθερότητας της τουριστικής ανάπτυξης. Οι βασικότεροι στόχοι της υιοθέτησης και υλοποίησης ενός τέτοιου σχεδίου είναι οι ακόλουθοι:

- **Η συστηματική προβολή της περιοχής.** Στον ισχυρό ανταγωνισμό, το μάρκετινγκ μιας τουριστικής περιοχής σε συνδυασμό με όλα τα μέσα που διαθέτει (συνεργασία με tour operator, δημόσιες σχέσεις, πωλήσεις, διαφημιστικές εκστρατείες) είναι επιβεβλημένο για τη συνεχή και σταθερή προβολή στη διεθνή και εθνική αγορά.
- **Η συγκρότηση μιας ξεχωριστής διαφημιστικής καμπάνιας της περιοχής.** Το μάρκετινγκ πρέπει να εστιάζει στην ανάδειξη των πόρων της περιοχής τα οποία θα αποτελέσουν και θα αναδειχθούν σε ανταγωνιστικά της πλεονεκτήματα.
- **Η διαρκής αναζήτηση νέων αγορών και ομάδων στόχων.** Η συνεχής αύξηση του αριθμού των καταναλωτών τουριστικών ταξιδιών σε συνδυασμό με τη διαρκή τάση για εξειδίκευση της ζήτησης, δίνουν την ευκαιρία-δυνατότητα σε περισσότερες περιοχές να διεκδικούν κομμάτια της παγκόσμιας τουριστικής ζήτησης-κίνησης. Το μάρκετινγκ οφείλει να επικεντρώνεται σε νέες αγορές-στόχους και ομάδες καταναλωτών, οι οποίοι ενδιαφέρονται για τους τουριστικούς πόρους που διαθέτει η περιοχή.

- **Η συνεργασία με κατοίκους, κρατικούς, ιδιωτικούς φορείς και επιχειρήσεις της περιοχής.** Το πρόγραμμα μάρκετινγκ πρέπει να αποτελεί την ένωση από απόψεις διαφορετικών ομάδων και φορέων που συμμετέχουν στις διαδικασίες τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής.
- **Η σύνδεση του σχεδίου μάρκετινγκ με τους στόχους της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής.** Το σχέδιο πρέπει να είναι άμεσα συνυφασμένο με τις βασικές επιλογές της τουριστικής ανάπτυξης. Είναι επιβεβλημένη η ύπαρξη συγκεκριμένων στόχων στη διαμόρφωση της ζήτησης και διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης.

Πλέον ο ανταγωνισμός μετατοπίζεται από εθνικό σε τοπικό επίπεδο. Συνεπώς, αυξάνεται ο αριθμός των περιοχών που ανταγωνίζονται και μια τουριστική περιοχή σε ένα νησί μπορεί να ανταγωνιστεί μια άλλη στο ίδιο νησί ή άλλες σε υπόλοιπα νησιά.

Στην Ελλάδα, τη βασική ευθύνη για την προβολή και προώθηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος στις αγορές του εξωτερικού. Με όραμα «να γίνει η Ελλάδα ηγετικός Ευρωπαϊκός προορισμός για όλο το χρόνο», ο ΕΟΤ έχει ως στρατηγική κατεύθυνση να αποκαταστήσει τη φήμη της Ελλάδας στο εξωτερικό επαναπροσδιορίζοντας «rebranding» και επανατοποθετώντας «repositioning» το όνομα «brand name» Ελλάδα στις συνειδήσεις των τουριστών και συνεργατών παγκοσμίως. Για να το επιτύχει, αναδεικνύει τη ταυτότητα, τα διαχρονικά χαρακτηριστικά και τις αξίες της Ελλάδας, επιχειρώντας να ξεφύγει από την αποκλειστική εστίαση στο κλασικό στερεότυπο μοντέλο των 3S (ήλιος, άμμος, θάλασσα – sea, sun, sand) με την εφαρμογή πληθώρας εργαλείων του μείγματος προώθησης (εκδόσεις, πολυμέσα, συνεργασίες-συνέργειες, καταχωρήσεις σε έντυπα, αφίσες, διαφημίσεις, συμμετοχή σε διεθνείς εκθέσεις τουρισμού, δελτία τύπου, ταξίδια εξοικείωσης, διαδικτυακή πύλη, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, κ.ά.).

Η αυξημένη σημασία που διαδραματίζει το μάρκετινγκ σε επίπεδο ελληνικού τουρισμού, έχει ωθήσει και άλλους φορείς της χώρας στο να αναλάβουν σχετικές πρωτοβουλίες. Αναγνωρίζοντας την ανάγκη για συντονισμένη δράση σε θέματα στρατηγικής, προβολής και προώθησης του ελληνικού τουρισμού διεθνώς, ο Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (ΞΕΕ) και η Ένωση Εταιρειών Διαφήμισης και Επικοινωνίας Ελλάδας (ΕΔΕΕ) προχωρούν στη σύσταση της «Marketing Greece», ενός μη κερδοσκοπικού οργανισμού, που όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται «δημιουργείται από τους φορείς του τουρισμού για τον τουρισμό». Η «Marketing Greece» στοχεύει στην προβολή του ελληνικού τουρισμού σε συνεργασία με τους κλαδικούς φορείς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, καθώς και στην προσέλκυση περισσότερων διεθνών επισκεπτών από συγκεκριμένες αγορές στόχους στη χώρα μας. Προθέσεις για αντίστοιχες κινήσεις έχουν εκφράσει κατά καιρούς και άλλοι φορείς, όπως η Περιφέρεια Κρήτης, η οποία προωθεί την ίδρυση της Εταιρείας Τουρισμού Κρήτης, στην οποία θα συμμετέχουν φορείς της αυτοδιοίκησης και νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου.²⁴

²⁴ www.savemarketing.gr

Κεφάλαιο 5

Η ανάπτυξη του τουρισμού τον 21^ο αιώνα

Οι ραγδαίοι ρυθμοί αύξησης των εσόδων και του αριθμού των ταξιδιωτών συνεχίζονται και τον 21^ο αιώνα. Μέσω της τεχνολογικής ανάπτυξης των μέσων μεταφοράς, ο τουρισμός επεκτείνεται γεωγραφικά και χωρικά και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές. Περιοχές που δεν διέθεταν αξιόλογους τουριστικούς πόρους, εμπλέκονται μέσω τεχνητών πόρων στις διαδικασίες ανάπτυξης. Η εξειδίκευση της ζήτησης εντάσσει στον τουριστικό ανταγωνισμό και περιοχές απομονωμένες αλλά με πλούσιους περιβαλλοντικούς και πολιτισμικούς πόρους.

Οι τουριστικές δραστηριότητες οδήγησαν στην οικονομική και χωρική επέκταση. Το γεγονός αυτό απαιτούσε από νέες αρχές στον προγραμματισμό, την οργάνωση και διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης. Η προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί πρωτεύον θέμα έρευνας στους αρμόδιους τουριστικούς φορείς. Η πολυδιάστατη τουριστική ανάπτυξη οδήγησε στην αναζήτηση νέων προτύπων εναλλακτικού τουρισμού. Η σταδιακή στροφή στο τοπικό επίπεδο ανάπτυξης του τουρισμού συνδέθηκε με την ανάδειξη της τοπικότητας στον έλεγχο και την συμμετοχή των ντόπιων στις διαδικασίες της ανάπτυξης. Οι εντυπωσιακές τεχνολογικές εξελίξεις σε τομείς της οργάνωσης, της διεξαγωγής των τουριστικών ταξιδιών οδηγούν σε ριζικές ανατροπές πολλά από τα μέχρι πρότινος δεδομένα της τουριστικής ανάπτυξης.

Η πορεία του διεθνούς τουρισμού, παρά τις επιμέρους διακυμάνσεις, δείχνει αξιοσημείωτη αντοχή και παρουσιάζει μια σταθερή ανοδική μέση τάση, όπως δείχνουν τα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού τουρισμού (WTO). Ας υπενθυμίσουμε ότι τη χαμηλή αύξηση του 1991, λόγω του πολέμου στον Κόλπο, κατά 1,2%, ακολούθησε αύξηση του διεθνούς τουρισμού το 1992 κατά 8,2%. Εκτιμάται ότι η μακροπρόθεσμη αυτή τάση δεν πρόκειται να μεταβληθεί, και ο τουρισμός θα εξακολουθήσει και αυτόν τον αιώνα να αναπτύσσεται και να συμβάλλει στην επικοινωνία και την κατανόηση των κοινωνιών και των πολιτισμών.

Τα υιοθετούμενα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης του τουρισμού αποτελούν το προϊόν της δυναμικής τουριστικής ανάπτυξης και των προβληματισμών για τις επιπτώσεις της. Ο ολοένα και αυξανόμενος ανταγωνισμός, η έλλειψη τεχνογνωσίας είναι οι παράμετροι στις επιλογές των τουριστικών περιοχών και στα πρότυπα που αυτές υιοθετούν. Το μεγάλο ποσοστό των διεθνών ταξιδιών παράγεται και ενεργοποιείται κυρίως από τις αναπτυγμένες τουριστικά χώρες. Ο έλεγχος της ζήτησης από τις αναπτυγμένες χώρες επηρεάζει άμεσα τα χαρακτηριστικά και τις επιλογές της τουριστικής ανάπτυξης. Όσον αφορά την οργάνωση των προσφερόμενων υποδομών και υπηρεσιών, αφορά κυρίως σε νεότερες τουριστικές περιοχές, όπου υπάρχουν ελλείψεις ως προς την οργάνωση και διαχείριση των υποδομών και υπηρεσιών.

5.1 Η παγκοσμιοποίηση της τουριστικής ανάπτυξης

Η περίοδος μετά το 1980, χαρακτηρίζεται ως περίοδος παγκοσμιοποίησης της τουριστικής ανάπτυξης. Διευρύνεται ο αριθμός των χωρών που αναπτύσσονται τουριστικά και ταυτόχρονα καταργούνται πολλοί περιορισμοί στις μετακινήσεις των τουριστών-επισκεπτών. Με αυτό τον τρόπο δημιουργούνται νέες αγορές στην Ευρώπη, την Ασία, την Αφρική και την περιοχή του Ειρηνικού. Οι πιο σημαντικές χώρες που αποτελούν την πηγή της αποστολής(Γερμανία, Γαλλία, Καναδάς, Ιαπωνία, Γαλλία) συγκεντρώνουν και την πλειοψηφία των επιχειρήσεων που ασχολούνται με την παραγωγή τουριστικών προϊόντων, τη διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης και την οργάνωση υποδομών και υπηρεσιών(εταιρίες μεταφορών, αλυσίδες ξενοδοχείων, tour operators).²⁵

- Τα υιοθετούμενα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης του τουρισμού αποτελούν το προϊόν της δυναμικής τουριστικής ανάπτυξης και των προβληματισμών για τις επιπτώσεις της. Ο συνεχής και εντονότερος ανταγωνισμός, η έλλειψη τεχνογνωσίας, η σύντομη απόδοση είναι οι βασικοί παράγοντες στις επιλογές των τουριστικών περιοχών και στα πρότυπα που αυτές υιοθετούν. Το πιο σημαντικό πρόβλημα για τα επόμενα χρόνια θα είναι η μεταφορά προτύπων σε τουριστικές περιοχές που βρίσκονται υπό ανάπτυξη, δίχως να συνυπολογίζονται το τοπικό εργατικό δυναμικό, οι πολιτισμικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες της περιοχής.
- Ο έλεγχος της ζήτησης από τις αναπτυσσόμενες χώρες επηρεάζει άμεσα τα χαρακτηριστικά και τις επιλογές της τουριστικής ανάπτυξης και πιο συγκεκριμένα των αναπτυσσόμενων τουριστικών περιοχών οι οποίες επιθυμούν να προσελκύσουν κομμάτι της ζήτησης.
- Η οργάνωση των προσφερόμενων υποδομών και υπηρεσιών αναφέρεται σε νεότερες τουριστικές περιοχές, όπου καταγράφονται ελλείψεις ως προς την οργάνωση και διαχείριση των υποδομών και υπηρεσιών. Οι περιοχές αυτές έχουν ανάγκη από την παραγωγή της δικής τους τεχνογνωσίας και εκπαίδευσης προσωπικού.

Ο τουρισμός να αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους μοχλούς ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας. Καταναλωτικό αγαθό που ενδιαφέρει σχεδόν όλες τις κοινωνικές ομάδες και δημιουργεί ρυθμούς αύξησης εσόδων, ιδιαίτερα για τις χώρες υποδοχής. Πολλά όμως έχουν αλλάξει στην χωρική και γεωγραφική επέκταση του τουρισμού. Ταυτόχρονα, περιοχές που δεν διαθέτουν κλασικούς ή ικανοποιητικούς τουριστικούς πόρους αποφασίζουν να κατασκευάσουν τεχνητές υποδομές και να συμμετάσχουν στην τουριστική. Ένας άλλος παράγων, η συνεχής εξειδίκευση στον τουρισμό, δίνει την δυνατότητα σε περιοχές μικρής κλίμακας αλλά πλούσιες περιβαλλοντικά και πολιτιστικά, να γίνουν πόλοι έλξης ειδικών εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

²⁵ Χ. Κοκκώσης- Π. Τσάρτας, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, σελ.113-115

5.2 Νέος τουρισμός και νέος τουρίστας

Ο νέος τουρισμός αποτελεί ένα σύγχρονο φαινόμενο παροχής μη τυποποιημένων τουριστικών υπηρεσιών, εντελώς αντίθετων με αυτές του μαζικού τουρισμού. Ουσιαστικά, πρόκειται για τουριστικές υπηρεσίες που προσφέρονται σε ανταγωνιστικές τιμές, παράγονται σε μεγάλο αριθμό ωστόσο, βασική προϋπόθεση τους παραμένει ο σεβασμός και η προστασία του κοινωνικο-πολιτισμικού περιβάλλοντος στις περιοχές υποδοχής.²⁶ Η έννοια του περιβάλλοντος για το νέο τουρισμό συμπεριλαμβάνει την ευρεία έννοια του περιβάλλοντος, με την κοινωνική, πολιτισμική, οικονομική και φυσική του αξία.

Πίνακας 2
Προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του νέου τουρισμού

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ 1	Διακοπές που είναι προσαρμοσμένες στις απαιτήσεις του τουρίστα και προσφέρονται σε ανταγωνιστικές τιμές, σχεδόν όμοιες με αυτές των μαζικών διακοπών.
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ 2	Παραγωγή υπηρεσιών υπηρεσιών που είναι προσαρμοσμένες στις ανάγκες των επισκεπτών.
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ 3	Μη εφαρμογή του μάρκετινγκ μαζικού τουρισμού. Τα τουριστικά προϊόντα – υπηρεσίες απευθύνονται σε τουρίστες με διαφορετικές ανάγκες, κίνητρα, εισοδήματα, ενδιαφέροντα.
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ 4	Προφίλ τουρίστα: Μορφωμένος, Προσαρμοστικός, περιβαλλοντικές ευαισθησίες.
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ 5	Πρωταρχικό παράγοντα της ταξιδιωτικής εμπειρίας αποτελούν το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον.

Οι μεταβολές στις αξίες και στον τρόπο ζωής, οι δημογραφικές αλλαγές και η ανάπτυξη της τεχνολογίας οδήγησαν στην εμφάνιση και υιοθέτηση του νέου τουρισμού. Ο νέος τουρίστας, αναζητά εναλλακτικές μορφές τουρισμού, οι οποίες παρέχουν υψηλές

²⁶ Poon 1997

δυνατότητες για αειφόρο ανάπτυξη. Επιθυμεί την απόκτηση νέων ταξιδιωτικών εμπειριών που είναι συνυφασμένες με το περιβάλλον και την προστασία του.

Το ποσοστό του νέου τουρισμού, στη σημερινή εποχή είναι σχετικά μικρό συγκριτικά με αυτό του μαζικού οργανωμένου τουρισμού. Ωστόσο, συνεχώς αυξάνεται και υιοθετούνται πρακτικές και δράσεις που οδηγούν στον αειφόρο τουρισμό. Τα περιβαλλοντικά προβλήματα αποτελούν βασικό παράγοντα στο σχεδιασμό του νέου τουρισμού. Η ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας και των δημόσιων-ιδιωτικών φορέων θα οδηγήσει σε σύντομο χρονικό διάστημα την επίτευξη του στόχου της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης. Στον τομέα της τουριστικής ζήτησης, εμφανίζεται ένας ενεργητικός προσανατολισμός προς την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος με τις μορφές του οικοτουρισμού, του εναλλακτικού τουρισμού, του πράσινου τουρισμού.

Με το ξεκίνημα του 21ου αιώνα, διαπιστώθηκαν ήδη η εμφάνιση ορισμένων νέων βασικών τάσεων στον τουρισμό:

- Αυξανόμενο ενδιαφέρον για την ασφάλεια.
- Συντομότερα και συχνότερα ταξίδια διακοπών, αλλά λιγότερα ολιγοήμερα διαλείμματα σαββατοκύριακου.
- Μεταστροφή από τα μακρινά και υπερπόντια ταξίδια προς τα εσωτερικά και ενδοπεριφερειακά ταξίδια.
- Μεταστροφή από τις εναέριες στις επίγειες μεταφορές, παρά την παράλληλη αύξηση της ζήτησης για χαμηλού κόστους αερομεταφορές.
- Συνεχιζόμενη τάση προς όψιμες κρατήσεις και αυξανόμενη χρήση του διαδικτύου για αγορές ταξιδιών.
- Αυξανόμενη ζήτηση για μερικώς “πακετοποιημένες” ή ανεξάρτητα και ατομικά διαμορφωμένες διακοπές, σε βάρος των παραδοσιακών συνολικών πακέτων.
- Μεγαλύτερο ενδιαφέρον για διακοπές που προσφέρουν εμπειρίες που περιλαμβάνουν τοπικό πολιτισμό και επαφή με τη φύση.
- Επικράτηση και αναμονή προσφορών και ευκαιριών τελευταίας στιγμής.

Σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα οι τάσεις αυτές, αν συγκριθούν με τα χαρακτηριστικά που είχε ο τουρισμός κατά τις προηγούμενες δεκαετίες, θα προσδιορίζονται από τρεις καθοριστικούς πόλους:

- Την τεχνολογία
- Τη σχέση εργασίας- ελευθέρου χρόνου
- Την ασφάλεια

5.3 Ο ρόλος του μάρκετινγκ τον 21^ο αιώνα

Τις επόμενες δεκαετίες ο ανταγωνισμός θα γίνει όλο και πιο έντονος, καθώς μεταφέρεται από το εθνικό σε επίπεδο τουριστικής περιοχής και προορισμού. Μια τουριστική περιοχή ενός ελληνικού νησιού είναι σε θέση να ανταγωνίζεται μια γειτονική τουριστική περιοχή στο ίδιο νησί, διάφορες τουριστικές περιοχές που βρίσκονται σε διαφορετικές περιφέρειες της Ελλάδας, νησιωτικές περιοχές διαφόρων χωρών με παρόμοια χαρακτηριστικά. Συνεπώς, γίνεται όλο και πιο απαραίτητος ο ρόλος του μάρκετινγκ των τουριστικών προορισμών διότι ταυτίζεται με την επιβίωση και ανάπτυξη του προορισμού.

Πολλές τουριστικές περιοχές κατάφεραν να επιβιώσουν διότι κατείχαν μια σταθερή ζήτηση για μεγάλο χρονικό διάστημα. Το γεγονός αυτό, τους οδήγησε σε λανθασμένα συμπεράσματα για το ρόλο της λειτουργίας του μάρκετινγκ. Η σημερινή υποβάθμιση των συγκεκριμένων περιοχών, τους ανάγκασε να υιοθετήσουν ένα νέο, πιο επιθετικό τουριστικό μάρκετινγκ, τα βασικά χαρακτηριστικά του οποίου είναι τα ακόλουθα:

- Η διαφημιστική εικόνα που σχεδιάζεται μέσα από το μάρκετινγκ έχει μεγαλύτερη αξία από αυτή κάθε άλλης τουριστικής επιχείρησης που λειτουργεί σε αυτή την περιοχή.
- Το μάρκετινγκ του τουριστικού προορισμού επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από το αντίστοιχο της χώρας μέσα στην οποία ανήκει, τις περισσότερες φορές όμως το προβαλλόμενο προϊόν της περιοχής διαθέτει μεγαλύτερη ισχύ από αυτή του εθνικά προβαλλόμενου προϊόντος.
- Η διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος συγκριτικά με αυτά των υπολοίπων περιοχών και η ανάδειξη των χαρακτηριστικών που προσδίδουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε κάθε περιοχή.

Η σημασία του τουρισμού για μια χώρα(και δη της Ελλάδας), επιβάλλει την εφαρμογή μιας στρατηγικής μάρκετινγκ με γνώμονα την αποτελεσματική προβολή του τουριστικού προϊόντος στη διεθνή αγορά. Η ανάγκη αυτή είναι ιδιαίτερα έντονη τον 21^ο αιώνα, διότι καταγράφεται υψηλό ποσοστό ανταγωνισμού από χώρες αναβαθμισμένης ποιότητας, διαφοροποίησης και χαμηλού κόστους. Συνεπώς, σημαντικός παράγοντας για τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας μιας χώρας-περιοχής, αποτελεί η ολοκληρωμένη στρατηγική προβολής και μάρκετινγκ του τουριστικού προϊόντος, η οποία είναι επιβεβλημένο να επαναπροσδιοριστεί και να εκσυγχρονιστεί.

5.4 Η επιρροή της τεχνολογίας τον 21^ο αιώνα

Το κύριο χαρακτηριστικό της τελευταίας δεκαετίας είναι οι ριζικές αλλαγές στις εφαρμογές της τεχνολογίας στον τουρισμό. Οι αλλαγές αναφέρονται στην αυτόνομη επιλογή των ταξιδιών από τους τουρίστες, γεγονός που ευνοήθηκε από την αυξανόμενη χρήση των υπολογιστών και την επέκταση του Διαδικτύου. Η τεχνολογική πρόοδος και ιδιαίτερα η ανάπτυξη και επέκταση του Διαδικτύου είχε ως αποτέλεσμα την άμεση πρόσβαση του τουρίστα-καταναλωτή σε πηγές πληροφόρησης τουριστικών ταξιδιών, αλλά και επαφή με τουριστικές επιχειρήσεις (ξενοδοχεία, τουριστικά γραφεία, εταιρίες ενοικίασης αυτοκινήτων). Οι τεχνολογικές εφαρμογές που είναι στη διάθεση του τουρίστα-καταναλωτή είναι α) Η δυνατότητα πληροφόρησης για κάθε τύπο ταξιδιού, τιμές, καταλύματα, μεταφορικά μέσα κ.ά., β) Η δυνατότητα αγοράς μέσω Διαδικτύου χωρίς τη μεσολάβηση πρακτορείων

Ενδιαφέρουσες είναι και οι τεχνολογικές εξελίξεις που αφορούν την παραγωγή νέων τουριστικών προϊόντων ή τον εκσυγχρονισμό παλαιότερων. Ορισμένες εφαρμογές που συνδέονται άμεσα με την τουριστική ανάπτυξη είναι α) Η επέκταση του Internet, που μεταφέρει τη δυνατότητα να αναζητεί ο τουρίστας περιοχές και καταλύματα, β) Έχει αυξηθεί η ζήτηση για περιοχές και επιχειρήσεις που διαθέτουν συνεδριακά κέντρα ή ανάλογους χώρους, γ) Αυξάνονται τα θεματικά πάρκα και τα μουσεία που χρησιμοποιούν την τεχνολογία για να προσελκύσουν τουρίστες, δ) Αναπτύσσονται τα τουριστικά χωριά, δηλαδή περιοχές που έχουν χαρακτηριστικά παραθερισμού και θεματικού πάρκου, ε) Γίνονται προσπάθειες για δημιουργία εικονικών ταξιδιών.

Σύμφωνα με τις ανάγκες που προέκυψαν λόγω της εξέλιξης των τεχνολογιών και του μεγάλου ανταγωνισμού που δημιουργήθηκε, ολοένα και περισσότερες τουριστικές επιχειρήσεις αναπτύσσουν διαδικτυακές υπηρεσίες και χρησιμοποιούν αυτές τις νέες τεχνολογίες. Αυτός ο τρόπος επιχειρηματικότητας είναι γνωστός και ως «*Ηλεκτρονικός Τουρισμός ή e-Tourism*». Αποτελεί έναν εξελισσόμενο τομέα που ορίζεται ως η χρήση των τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών στην τουριστική βιομηχανία. Παρέχει ένα σύνολο δυνατοτήτων που προσφέρουν το διαδίκτυο και οι άλλες τεχνολογίες σε άτομα που επιθυμούν να ταξιδέψουν. Οι καταναλωτές μπορούν να ενημερωθούν, να αναζητήσουν, να συγκρίνουν και να επιλέξουν οποιαδήποτε τουριστική υπηρεσία επιθυμούν όπως ξενοδοχειακό κατάλυμα, ενοικίαση αυτοκινήτου, ακτοπλοϊκά και αεροπορικά εισιτήρια.

Στην τουριστική αγορά, ισχυρότερες παρουσιάζονται οι αεροπορικές εταιρίες κατέχοντας το 50% της συνολικής αγοράς. Αυτό οφείλεται και στην ανάπτυξη των χαμηλού κόστους (low-cost) εταιριών όπως κάποιες αεροπορικές εταιρίες που δε διαθέτουν φυσικά καταστήματα, οι οποίες προσφέρουν αεροπορικά εισιτήρια σε πολύ χαμηλές τιμές δημιουργώντας έτσι και έναν ουσιαστικό ανταγωνισμό σε αυτόν τον τομέα. Ακολουθούν οι ξενοδοχειακές μονάδες, ενώ στη συνέχεια οι εταιρίες ενοικίασης αυτοκινήτων και ακτοπλοϊκές εταιρίες, προσφέροντας όλες υπηρεσίες και προϊόντα μέσω διαδικτύου. Τέλος, παρατηρείται πως οι καταναλωτές σε πολύ μεγάλο βαθμό προτιμούν να επιλέγουν τα προσωποποιημένα πακέτα προσφορών παρά τα μαζικά.

5.5 Η ανάδειξη της τοπικότητας

Η πολιτική της αποκέντρωσης των αρμοδιοτήτων συνέβαλε στη μεταφορά του ειδικού βάρους της τουριστικής ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο. Τα ζητήματα της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης συνδέονται με τις παραμέτρους συγκρότησης της τοπικότητας στον τουρισμό και με τις διαδικασίες διαχείρισής της.

Οι παράμετροι που συγκροτούν την τοπικότητα σε ένα τουριστικό προορισμό είναι οι παρακάτω:

- Ανάδειξη μιας περιοχής σε τουριστικό προορισμό περιφερειακής, εθνικής και διεθνούς εμβέλειας. Η διαδικασία αυτή, συνοδεύεται από την ανάπτυξη των γενικότερων υποδομών και υπηρεσιών για την ποιοτικότερη εξυπηρέτηση των τουριστών.
- Η τουριστική ανάπτυξη είναι βασισμένη σε ένα συγκεκριμένο τουριστικό πόρο της περιοχής (ένα μνημείο, θεματικό πάρκο).
- Συστηματική προβολή των ξεχωριστών χαρακτηριστικών (ιστορία, πολιτισμός) της τουριστικής περιοχής ως μέσο για τη διαφοροποίηση συγκριτικά με τους υπόλοιπους ανταγωνιστές.
- Παράλληλα με την τουριστική ανάπτυξη αναπτύσσεται η κοινωνική, περιβαλλοντική και οικονομική δομή. Ο τουρισμός λειτουργεί συμπληρωματικά στην τοπική παραγωγική δομή και δεν είναι ο αποκλειστικός μοχλός κίνησής της.
- Προβολή των προϊόντων και υπηρεσιών της τοπικής παράδοσης(πολιτισμικές εκδηλώσεις, παραγωγή τοπικών προϊόντων) που συνθέτουν το τοπικό τουριστικό προϊόν.

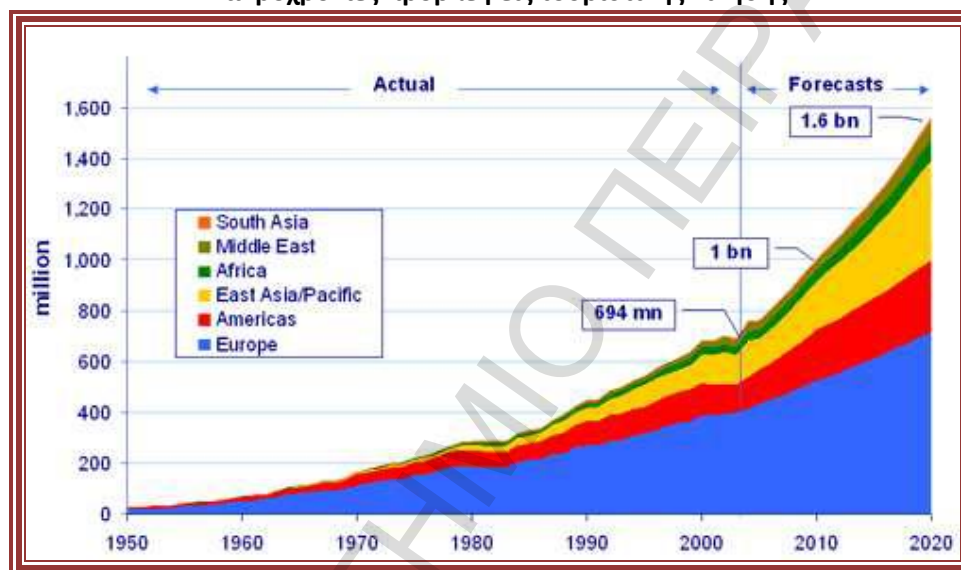
Η παράδοση εξωθείται σε ένα στατικό πλαίσιο με ελλιπή δυναμικά στοιχεία και ισχνή επαφή με τη σύγχρονη αναπτυξιακή δυναμική. Η δυστοκία της αποτελεσματικής σύνδεσης της παράδοσης με τα νέα κοινωνικά αναπτυξιακά πρότυπα αποτυπώνεται κυρίως στην εσφαλμένη αντίληψη για την ταύτιση της παράδοσης με την πολιτιστική κληρονομιά. Τούτη η δυστοκία παράγει αναπότρεπτες στρεβλώσεις και δημιουργεί εμπόδια σε νέες καινοτόμες αναπτυξιακές διαδικασίες.

Την τελευταία εικοσαετία η Τουριστική Πολιτική έχει αναδείξει την ιδιαίτερη σημασία του «*Τοπικού Στοιχείου*», ως καθοριστικό συστατικό του Σύγχρονου Τουρισμού. Στο πλαίσιο αυτό παρατηρείται πως όλοι οι Διεθνείς Οργανισμοί που συμβάλλουν άμεσα στην παραγωγή Πολιτικών και Δράσεων στον τουρισμό επισημαίνουν την ανάγκη να αποκεντρωθεί πλήρως η διαδικασία του σχεδιασμού, του προγραμματισμού και της λήψης αποφάσεων σε ζητήματα που αφορούν την τουριστική ανάπτυξη.

5.6 Η προοπτική για τον τουρισμό το 2020

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού έχει επιχειρήσει να πραγματοποιήσει μια πρόβλεψη της ανάπτυξης του τουρισμού μέχρι το 2020. Ουσιαστικό αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας είναι οι ποσοτικές προβλέψεις, οι οποίες καλύπτουν μια χρονική περίοδο 25 χρόνων, έχοντας ως βάση το 1995. Η εξέλιξη του τουρισμού τα τελευταία χρόνια είναι ασύμμετρη για αυτό το λόγο ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού αρκείται προς το παρόν στις μακροπρόθεσμες προβλέψεις του. Οι τάσεις των προβλέψεων θεωρούνται ότι δεν έχουν μεταβληθεί σημαντικά.

Διάγραμμα 5
Μακροχρόνιες προβλέψεις τουριστικής κίνησης

Πηγή: Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων

Σύμφωνα με τις προβλέψεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού οι διεθνείς αφίξεις

πρόκειται να ξεπεράσουν το 1,6 δισεκατομμύριο μέχρι το 2020. Οι συνολικές αφίξεις τουριστών ανά περιοχή δείχνουν ότι ως το 2020 οι κυριότερες περιοχές άφιξης τουριστών θα είναι η Ευρώπη, η ανατολική Ασία, ο Ειρηνικός και η Αμερική, ενώ ακολουθούν η Αφρική, η Μέση Ανατολή και η Νότια Ασία. Η ανατολική Ασία και ο Ειρηνικός, η Νότια Ασία, η Μέση Ανατολή και η Αφρική προβλέπεται ότι θα εμφανίσουν ποσοστά αύξησης μεγαλύτερα από 5% το χρόνο, σε σχέση με τον παγκόσμιο μέσο όρο του 4,1%. Οι περισσότερες ώριμες περιοχές της Ευρώπης και της Αμερικής αναμένεται ότι θα εμφανίσουν ποσοστά αύξησης μικρότερα από το μέσο όρο. Η Ευρώπη θα συνεχίσει να διατηρεί το μεγαλύτερο μερίδιο των διεθνών αφίξεων, αν και θα υπάρξει μια αξιοπρόσεχτη μείωση.

Πίνακας 3
Σημαντικότεροι μελλοντικοί τουριστικοί προορισμοί

	Base Year	Forecasts		Market share (%)		Average annual growth rate (%)
	1995	2010	2020	1995	2020	1995-2020
	(Million)					
World	565	1006	1561	100	100	4.1
Africa	20	47	77	3.6	5.0	5.5
Americas	110	190	282	19.3	18.1	3.8
East Asia and the Pacific	81	195	397	14.4	25.4	6.5
Europe	336	527	717	59.8	45.9	3.1
Middle East	14	36	69	2.2	4.4	6.7
South Asia	4	11	19	0.7	1.2	6.2

Πηγή: Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων

Παρατηρούμε διαφορετικές τάσεις της τουριστικής ανάπτυξης με δυναμικές μεταβολές όσον αφορά τα κίνητρα των τουριστικών ταξιδιών, τον κοινωνικό ρόλο των τουριστών. Οι τάσεις αυτές είναι : α)Τα νέα κοινωνικά και πολιτιστικά πρότυπα των τουριστών, β)Η ιδιαίτερη σημασία που αποκτάει το περιβάλλον και η προστασία του για το σύγχρονο τουρισμό, γ)Οι επιπτώσεις των εξελίξεων της τεχνολογίας στον τουρισμό.

Αναμφισβήτητα η συγκροτημένη προώθηση και ανάδειξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού δύναται να αποτελέσει σημαντική πηγή τοπικής, περιφερειακής και εθνικής οικονομικής ανάπτυξης, αφού συμβάλλει στη δραστηριοποίηση παραγωγικών μονάδων που δρουν συμπληρωματικά με τον τουρισμό και γενικότερα στην ενδογενή αειφόρο τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη.

Χρειάζεται, λοιπόν, στρατηγικός προγραμματισμός, συντονισμός και συνεργασία όλων των αρμόδιων φορέων του νομού, προσφέροντας υπηρεσίες εξασφαλισμένης ποιότητας που θα ανταποκρίνονται και θα ικανοποιούν τις επιθυμίες και τις προτιμήσεις των τουριστών, αλλά θα προκαλούν και το ενδιαφέρον τους για την κρητική διατροφή, τον πολιτιστικό και φυσικό πλούτο, την ιστορία και τις αξίες της κάθε τουριστικής περιοχής.

Δεύτερο μέρος

Τουρισμός και περιβάλλον: Επιπτώσεις , σχεδιασμός, και πολιτικές προστασίας

Η τουριστική ανάπτυξη βρίσκεται σε συνεχή αλληλεξάρτηση με το περιβάλλον(είτε φυσικό είτε δομημένο). Τόσο στοιχεία του φυσικού όσο και του δομημένου περιβάλλοντος, αποτελούν καθοριστική εισροή στην τουριστική παραγωγική διαδικασία. Όπως όμως και κάθε παραγωγική διαδικασία, έτσι και αυτή παρουσιάζει περιβαλλοντικές εκροές, οι οποίες με τη σειρά τους είναι ικανές να επηρεάσουν το περιβάλλον είτε ευνοϊκά, είτε δυσμενώς.

Η τουριστική δραστηριότητα συνεπάγεται τη χρήση περιβαλλοντικών πόρων συμπεριλαμβανομένου της κατανάλωσής τους, της υποβάθμισής τους καθώς και της ολικής καταστροφή τους. Πιο συγκεκριμένα, η μεταπήδηση από την πρωταρχική χρήση μιας παραλιακής ζώνης στην τουριστική χρήση και η εγκατάσταση σε αυτήν τουριστικών επιχειρήσεων, συμβάλλει στην αλλαγή διαφόρων χαρακτηριστικών(φυσικά και αισθητικά).

Κατά γενικό κανόνα, οι τρόποι με τους οποίους η τουριστική ανάπτυξη δύναται να βλάψει το περιβάλλον στους τουριστικούς προορισμούς είναι οι ακόλουθοι:²⁷

- Η υπερβολική άντληση υδάτινων πόρων όταν η συγκέντρωση επισκεπτών σε μια περιοχή και η ικανοποίηση των αναγκών τους σε πόσιμο νερό, για πισίνες, για την άρδευση γηπέδων γκολφ κλπ. υπερβαίνει τις δυνατότητες φυσικής αναπλήρωσης των αποθεμάτων των υδροφόρων πηγών.
- Οι κίνδυνοι μμόλυνσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος λόγω ελλείψεων ή αδυναμιών στο σύστημα διαχείρισης στερεών αποβλήτων από τουριστικές δραστηριότητες.
- Καταστροφή ή υποβάθμιση των παραλιακών βιοτόπων.
- Παράνομη ή ανεξέλεγκτη δόμηση, που καταλήγει σε υποβάθμιση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος καθώς και της αισθητικής του τοπίου.
- Η δημιουργία πυρκαγιών στις δασικές κυρίως εκτάσεις.
- Η δημιουργία εποχικής κυκλοφοριακής συμφόρησης και η ανάγκη για πρόσθετα έργα συγκοινωνιακής και μεταφορικής υποδομής, τα οποία πολλές φορές καταλήγουν σε υποβάθμιση των ευαίσθητων περιοχών.

Από την άλλη πλευρά όμως, ανεξάρτητα από τις δυσμενείς αυτές συνέπειες, ως επακόλουθο της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής είναι η ανάπτυξη νέων περιβαλλοντικών συνθηκών σε αυτήν, οι οποίες σε αντίθεση με τις αρχικές, διαθέτουν την

²⁷ www.grhotels.gr/ Τουριστική Ανάπτυξη και περιβαλλοντική Προστασία/Συμπεράσματα και Προτάσεις

ικανότητα να εμφανίσουν πλεονεκτήματα. Επιπρόσθετα, η τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής, σε συνάρτηση με τους κατάλληλους όρους και προϋποθέσεις, δύναται να αναβαθμίσει την περιβαλλοντική ποιότητα.

Η τουριστική ανάπτυξη δεν είναι υπεύθυνη σε περιπτώσεις τεράστιων δυσμενών περιβαλλοντικών επιπτώσεων με ανεπανόρθωτες φυσικές καταστροφές όπως παρατηρείται με άλλους τομείς της οικονομίας (πρωτογενής, ενεργειακός, μεταφορικός τομέας). Τα πιο συνηθισμένα περιβαλλοντικά προβλήματα που οφείλονται στην τουριστική δραστηριότητα χαρακτηρίζονται ως τοπικής σημασίας και μπορούν να αντιμετωπιστούν με την κατάλληλη υποδομή, είτε να προληφθούν με τον κατάλληλο σχεδιασμό και πολιτική.

Ανάμεσα στην τουριστική ανάπτυξη και το περιβάλλον(φυσικό και δομημένο), πρέπει να θέτονται περιορισμοί προκειμένου να αποφεύγεται η υποβάθμιση της περιβαλλοντικής ποιότητας. Οι ανάγκες και οι προοπτικές εξέλιξης της τουριστικής ανάπτυξης μακροπρόθεσμα σε συνάρτηση με την προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να αποτελέσουν πηγή συσκέψεων για την υιοθέτηση νέων πρωτοβουλιών και κανονιστικών ρυθμίσεων οι οποίες θα ενισχύουν την τουριστική δραστηριότητα ενώ παράλληλα θα διατηρούν την περιβαλλοντική ποιότητα.

Η τουριστική ανάπτυξη συνδέεται στενά με την ποιότητα του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων. Η σχέση αυτή όπως εξάλλου είναι αναμενόμενο, εκτός από τις προφανείς αρνητικές επιπτώσεις, που αφορούν κύρια στην πίεση που υφίστανται σημαντικοί περιβαλλοντικοί πόροι όπως το νερό και η καλλιεργήσιμη γη, επιφέρει και θετικές επιπτώσεις στα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος:

- Διατήρηση και ανάπτυξη σημαντικών φυσικών περιοχών οι οποίες αποτελούν πόλους τουριστικής έλξης.
- Βελτίωση της περιβαλλοντικής ποιότητας καθώς ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει το κίνητρο για τον έλεγχο της ποιότητας του νερού, του αέρα, της ηχορύπανσης, των απορριμμάτων.
- Αναβάθμιση του περιβάλλοντος, καθώς τουριστικές εγκαταστάσεις σωστά σχεδιασμένες, μπορούν να αναβαθμίσουν αγροτικά ή αστικά τοπία που διαφορετικά δεν θα υπήρχε ενδιαφέρον γι' αυτά.
- Βελτίωση των υποδομών κυρίως των οδικών και αεροπορικών υποδομών, των υποδομών ύδρευσης, αποχέτευσης, διάθεσης απορριμμάτων, επεξεργασίας υγρών αποβλήτων και επικοινωνιών.
- Αύξηση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης. Το ενδιαφέρον των επισκεπτών για τη φύση και η συνειδητοποίηση της σημασίας της διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος για την τουριστική ανάπτυξη οδηγεί στην αύξηση της ευαισθητοποίηση των κατοίκων για το περιβάλλον.

Κεφάλαιο 6

Τουρισμός και περιβάλλον

Ο τουρισμός μεταβάλλει σταδιακά τη λειτουργία του φυσικού περιβάλλοντος και της τοπικής κοινωνίας. Αποτελεί ισχυρό καταναλωτή για τους διαθέσιμους φυσικούς πόρους ενώ ταυτόχρονα παράγει μεγάλα φορτία αποβλήτων. Η τουριστική δραστηριότητα έχει την τάση να κάνει την εμφάνισή της στις πιο ευαίσθητες οικολογικά περιοχές. Οι πιο συνηθισμένες αρνητικές επιπτώσεις του της ανάπτυξης του τουρισμού παρατηρούνται σε παράκτιες περιοχές, διότι τείνουν να μετατρέψουν το φυσικό έδαφος σε τουριστικές εγκαταστάσεις.

Η δίχως μέτρο συγκέντρωση των τουριστικών δραστηριοτήτων σε ορισμένες περιοχές(μαζικός τουρισμός) παρουσιάζει μια ποικιλία δυσμενών αποτελεσμάτων, τα πιο σημαντικά από τα οποία είναι: υπερκατανάλωση των φυσικών πόρων, εξασθένηση της βιοποικιλότητας, ατμοσφαιρική και υδάτινη ρύπανση, παράκτια διάβρωση και περιβαλλοντική υποβάθμιση.

Η υπερσυγκέντρωση του μεγαλύτερου πλήθους τουριστών σε παράκτιες περιοχές αποτελεί το βασικό γνώρισμα του Μεσογειακού και Ελληνικού τουρισμού. Στον ελληνικό χώρο, το 92% των τουριστικών δραστηριοτήτων καταγράφεται στις παραθαλάσσιες περιοχές και τα νησιά. Με το πέρασμα των ετών, η υπερσυγκέντρωση μετατράπηκε σε ανεξέλεγκτη εξάπλωση κάτι που δημιουργεί προβλήματα σε διάφορους τομείς.

Η υπερβολική ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού οδήγησε περιοχές με πλούσιο φυσικό και ιστορικό περιβάλλον να υποβαθμιστούν ποιοτικά, με απώτερο αποτέλεσμα την έλλειψη του ανταγωνιστικού τους πλεονεκτήματος και άμεση συνέπεια την οικονομική, περιβαλλοντική και πολιτισμική καταστροφή τους. Άκρως αντίθετο προς αυτή την κατεύθυνση, αποτελεί η συστηματική μεταβολή στις προτιμήσεις των τουριστών την τελευταία δεκαετία. Ο σύγχρονος τουρίστας αναζητά την αναψυχή του σε διαφορετικές παραστάσεις από αυτές της καθημερινότητας του. Πλέον οι τουρίστες αναζητούν και στρέφονται προς ειδικές μορφές τουρισμού, άριστα προσαρμοσμένες με το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον του κάθε τόπου. Οι νέες μορφές είναι σαφώς πιο ποιοτικές από το μαζικό τουρισμό και επιδεικνύουν το σεβασμό που αναλογεί στο περιβάλλον. Μέρος αυτής της ποιότητας είναι και το περιβάλλον. Ο τουρισμός σιγά-σιγά επανεξετάζει τις αξίες του με βάση την ποιότητα και την φυσική και πολιτισμική κληρονομιά του τόπου προορισμού. Είναι επιβεβλημένη η συμβατότητα μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος, που στηρίζεται στις αρχές της αειφορίας.

Η αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων που έχουν την πηγή τους στον τουρισμό, θα πρέπει να στηρίζεται στην αντίληψη πως η ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας πρέπει να στηρίζεται στην προστασία του περιβάλλοντος στο γενικότερο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης μιας περιοχής.

6.1 Ανάγκη θέσπισης πολιτικής για το περιβάλλον

Τα σημερινά χρόνια, έχει καθιερωθεί σε άμεση προτεραιότητα η αντιμετώπιση των προβλημάτων του περιβάλλοντος. Αρχικά, οι προσπάθειες ξεκίνησαν με μια αναποτελεσματική προσέγγιση σε περιβαλλοντικά θέματα με ανεπαρκή επιστημονική γνώση. Τα πολυδιάστατα χαρακτηριστικά των περιβαλλοντικών συνεπειών επιζητούν την εφαρμογή της κατάλληλης πολιτικής. Με το πέρασμα των χρόνων, υιοθετήθηκαν πιο συγκροτημένες πολιτικές και δράσεις για την περιβαλλοντική προστασία και διαχείριση. Διεθνώς, έχουν ιδρυθεί θεσμοθετημένοι φορείς και διοικητικές αρχές που έχουν ως αποκλειστικό στόχο την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών συνεπειών.

Η τουριστική ανάπτυξη είναι άμεσα συνδεδεμένη με το περιβάλλον. Στοιχεία του φυσικού και του δομημένου περιβάλλοντος αποτελούν εισροή στην τουριστική παραγωγική διαδικασία, η οποία, με τη σειρά της, επηρεάζει το περιβάλλον είτε δυσμενώς είτε ευνοϊκά.

Πρέπει να γίνει ευρέως κατανοητό πως το τοπίο δεν αποτελεί στιγμιαία μόνο απεικόνιση της σημερινής κατάστασης, αλλά εγγράφει μέσα του και την αποτύπωση του ιστορικού και πολιτιστικού στίγματος της περιοχής, της συνέχειας της μέσα στο χρόνο. Αποτελεί ακόμη αναπόσπαστο μέρος της συλλογικής μνήμης, και με την έννοια αυτή αφορά την ίδια την ποιότητα της ζωής των ανθρώπων.

Ο τουρισμός αποτελεί διεθνώς οικονομική δραστηριότητα με σημαντικές θετικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη και την απασχόληση. Οι υποδομές που δημιουργούνται για την τουριστική δραστηριότητα συμβάλλουν στην τοπική ανάπτυξη, όπως επίσης δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας είτε διατηρούνται θέσεις εργασίας, και μάλιστα, συχνά, σε περιοχές που βρίσκονται σε βιομηχανική ή αγροτική παρακμή.

Η τουριστική ανάπτυξη επίσης, εμμέσως συμπαρασύρει ανοδικά και πολλούς άλλους παραγωγικούς τομείς με τους οποίους συνδέεται στενά, όπως: η οικοδομική δραστηριότητα και τα τεχνικά έργα, το λιανικό εμπόριο, δραστηριότητες αναψυχής και εστίασης καθώς και πολυάριθμους τομείς παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών που έχουν σχέση με την αναψυχή και την ταξιδιωτική εμπειρία.

Ταυτόχρονα, οι τουριστικές δραστηριότητες εντάσσονται στις οικονομικές εκείνες δραστηριότητες οι οποίες επηρεάζουν αλλά και επηρεάζονται σε σημαντικό βαθμό από το περιβάλλον και μάλιστα με την ευρεία του έννοια: φυσικό περιβάλλον, τοπίο, οικιστικό περιβάλλον, πολιτιστική κληρονομιά, σύγχρονη κουλτούρα και πολιτισμός των ανθρώπων ενός τόπου.

6.2 Σύγχρονες πολιτικές – δράσεις για το περιβάλλον

Η πολιτική για τη διαφύλαξη του περιβάλλοντος έχει διαφοροποιηθεί σε μεγάλο βαθμό σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια και αυτό οφείλεται κυρίως στα ακόλουθα:

- I. Πλέον δεν είναι αποτελεσματικό η προστασία να επικεντρώνεται σε ένα συγκεκριμένο είδος που απειλείται με εξαφάνιση, αλλά να εφαρμόζεται σε ολόκληρο το οικοσύστημα μέσα στο οποίο ανήκει.
- II. Το περιβάλλον έχει αποκτήσει την κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική του διάσταση, πέρα από τη φυσική και βιολογική. Η έννοια του συμπεριλαμβάνει και το δομημένο περιβάλλον εκτός από το φυσικό. Σημαντικά ζητήματα στη διαφύλαξή του αποτελούν: ο θόρυβος, η δημιουργία χώρων για αναψυχή.

Το έκτο κοινοτικό πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον, με τον τίτλο «*Περιβάλλον 2010 - Το μέλλον μας, η επιλογή μας*», καλύπτει τη χρονική περίοδο από 22 Ιουλίου 2002 μέχρι 21 Ιουλίου 2012. Ωστόσο, για να αντιμετωπιστούν οι σημερινές περιβαλλοντικές προκλήσεις, θα χρειαστεί να πραγματοποιηθεί υπέρβαση της αυστηρά νομοθετικής στρατηγικής και αντικατάστασή της από μια στρατηγική προσέγγιση. Η προσέγγιση αυτή πρέπει να αξιοποιήσει διάφορα εργαλεία και μέτρα, ώστε να επηρεάσει τις αποφάσεις που λαμβάνονται από τους επιχειρηματικούς κύκλους, τους καταναλωτές, τους πολιτικούς φορείς, και τους πολίτες.

Προτρέπονται λοιπόν οι ακόλουθοι άξονες στρατηγικής δράσης:

- Βελτίωση της εφαρμογής της ισχύουσας νομοθεσίας
- Ενσωμάτωση του περιβάλλοντος στις άλλες πολιτικές
- Συνεργασία με την αγορά
- Ενεργό συμμετοχή των πολιτών και αλλαγή της συμπεριφοράς τους
- Συνεκτίμηση του περιβάλλοντος στις αποφάσεις που αφορούν τη χωροταξία και χωροταξική διαχείριση

Ενδεικτικά αναφέρεται το ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης για το περιβάλλον, τον τουρισμό, τον πολιτισμό, τα τοπικά προϊόντα στην περιοχή του κορινθιακού Κόλπου, το οποίο προωθείται από την Αναπτυξιακή Φωκίδας. Το συγκεκριμένο σχέδιο εντάσσεται στα πλαίσια εφαρμογής του τοπικού προγράμματος «*Προσέγγισης Leader*». Το σχέδιο συνεργασίας αφορά την ανάληψη κοινών δράσεων ανάδειξης, προβολής και ενημέρωσης του τοπικού πληθυσμού για θέματα αναφορικά με το περιβάλλον και τον πολιτισμό, τις τουριστικές διαδρομές και τα τοπικά προϊόντα.

6.3 Η σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος

Ο τουρισμός στηρίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και παράλληλα δημιουργεί πιέσεις στους πόρους αυτούς με αρνητικές αλλά και θετικές συνέπειες και πιθανώς κινδύνους σημαντικής αλλοίωσης τους, απώλειας και υποβάθμισής τους. Η σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος έχει αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία τα τελευταία έτη διότι: α) Αυξάνεται ο διεθνής ανταγωνισμός στον τουρισμό καθώς νέοι προορισμοί κάνουν την εμφάνισή τους στην τουριστική αγορά ,παραχωρώντας στον επισκέπτη ένα ανέπαφο περιβάλλον ως τουριστικό προϊόν και β) Ο σημερινός τουρίστας αναζητά ένα καλύτερο περιβάλλον, όχι μόνο στον τόπο διαμονής του αλλά και στον τόπο προορισμού για τις διακοπές του.

Ο τουρισμός, ως δραστηριότητα, επιφέρει σημαντικές μεταρρυθμίσεις στην οικονομία, στην κοινωνία σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο. Χαρακτηρίζεται ως ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, το οποίο βρίσκεται σε μια κατάσταση συνεχούς αλληλεξάρτησης με το φυσικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό περιβάλλον .Μέχρι σήμερα, η επικρατέστερη μορφή τουρισμού είναι ο αποκαλούμενος «μαζικός» τουρισμός ,δηλαδή η οργανωμένη μετακίνηση ομάδας ανθρώπων για ορισμένο χρονικό διάστημα αναζητώντας αναψυχή σε παραθαλάσσιους προορισμούς.

Ωστόσο, τα τελευταία έτη παρατηρείται μια μεταστροφή στις προτιμήσεις των τουριστών. Πλέον αναζητούν πιο ανεξάρτητες μορφές τουρισμού, προσαρμοσμένες στις ξεχωριστές απαιτήσεις του καθενός. Όλες αυτές οι ειδικές μορφές που συχνά αποκαλούνται και ως επιλεκτικός τουρισμός, συγκροτούν ένα διαρκώς αυξανόμενο ποσοστό των παγκόσμιο μετακινήσεων. Τα αίτια που οδηγούν σε μια τέτοια κατεύθυνση πρέπει να αναζητηθούν:

- Στην ικανοποίηση μέσω της ανακάλυψης, απόκτησης νέων εμπειριών και γνώσης
- Στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου και στις αλλαγές που έχουν δημιουργηθεί στις αξίες και τις ανάγκες των μελών της κοινωνίας
- Στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος με γρήγορους ρυθμούς λόγω της ανεξέλεγκτης ανθρώπινης δραστηριότητας
- Στην αλληλεξάρτηση ανθρώπινης δραστηριότητας και φύσης
- Στην ευαισθητοποίηση σε θέματα πολιτισμικής προστασίας και διατήρηση της ταυτότητας

6.3.1 Οι αντίθετες σχέσεις του τουρισμού με το περιβάλλον

Ο τουρισμός εμφανίζει δύο αντίθετες σχέσεις με το περιβάλλον: μια συνυπαρξιακή και μια σχέση σύγκρουσης. Η συμβολή του τουρισμού στη δημιουργία πάρκων άγριων ζώων και η συντήρηση ιστορικών κτιρίων αποτελούν μερικά παραδείγματα. Ωστόσο, η ρύπανση των ακτών, η καταστροφή των φυσικών οικοσυστημάτων, αποτελούν ενδεικτικά παραδείγματα της σύγκρουσης. Οι επιπτώσεις του τουρισμού στα θέλγητρα του περιβάλλοντος δεν έχουν εξακριβωθεί ακόμη. Αλλαγές στην υποδομή και ανωδομή των αστικών κέντρων και η ανάπτυξη παραθεριστικών κατοικιών σε εξοχικές εκτάσεις, συγκαταλέγονται στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Βασικές αρχές αρχιτεκτονικής αγνοήθηκαν παντελώς, με

αποτέλεσμα η ανέγερση ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων να συμβάλλει στην αρχιτεκτονική ρύπανση. Η συγκέντρωση τουριστικών εγκαταστάσεων σε κέντρα διακοπών έχει επιφέρει πίεση στη χρήση του εδάφους, υπέρμετρη υποδομή, συμφόρηση.

Οι έρευνες φανερώνουν πως ο τουρισμός και το περιβάλλον βρίσκονται σε σύγκρουση. Οι κίνδυνοι είναι ιδιαίτερα μεγάλοι σε περιοχές με εντατική ανάπτυξη και σε ευπαθή περιβάλλοντα. Εντούτοις, υπάρχουν περιβαλλοντικοί περιορισμοί στην τουριστική ανάπτυξη σε ορισμένο χρόνο και τόπο. Με την ενημέρωση που υπάρχει για τις δυσμενείς επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο περιβάλλον, οι φορείς για τον προγραμματισμό της προστασίας του περιβάλλοντος θα πρέπει να αναπροσανατολίσουν την τουριστική πολιτική και να δώσουν μεγαλύτερη έμφαση στη διαφύλαξη του περιβάλλοντος από την ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη.

Η Ελλάδα, μια χώρα με υπέροχο φυσικό περιβάλλον και εξαιρετικό κλίμα, είναι ακόμα δέσμια του μαζικού τουρισμού και του εποχικού μοντέλου "ήλιος & θάλασσα", οπότε οι υποδομές της δοκιμάζονται τα καλοκαίρια και υπολειπόμενος τον υπόλοιπο χρόνο. Αυτές ακριβώς οι υποδομές (αεροδρόμια, λιμάνια, οδικές αρτηρίες, νοσοκομεία και κέντρα υγείας, αλλά και εγκαταστάσεις βιολογικού καθαρισμού, ΧΥΤΑ, αφαλατώσεις) είναι που απαιτούνται για να λειτουργήσει σωστά ένας ποιοτικός τουρισμός.

Στο θεσμικό επίπεδο, όλα ξεκινούν από το Γενικό Χωροταξικό Σχέδιο (ΓΧΣ) για την ανάπτυξη της χώρας και του αντίστοιχου Ειδικού Πλαισίου για τον Τουρισμό. Σε αυτά τα σχέδια πρέπει εξ' αρχής να γίνεται η επιλογή των περιοχών εκείνων, χερσαίων και υδάτινων, όπου απαγορεύεται οποιαδήποτε ανθρώπινη δραστηριότητα πέραν εκείνης που αποσκοπεί στην προστασία τους. Μιλάμε για τους εθνικούς δρυμούς, τα εθνικά πάρκα, τα εθνικά μνημεία, οι περιοχές Natura, και οτιδήποτε άλλο θέτει μια περιοχή εκτός οικονομικής συναλλαγής, ώστε να προστατευθεί για πάντα προς όφελος των επερχόμενων γενεών. Τα ΓΧΣ εκφράζουν τη συνολική πολιτική της κοινωνίας αναφορικά με τις υπόλοιπες περιοχές: γεωργία και αλιεία, οικιστικές και βιομηχανικές περιοχές, μεταφορικές και διαμετακομιστικές υποδομές, εξοχική κατοικία και τουρισμός. Όλα πρέπει να τύχουν ολοκληρωμένης και ισορροπημένης αντιμετώπισης στα πλαίσια των προτεραιοτήτων που τίθενται για ανάπτυξη και ευημερία.

6.4 Κοινωνικές δυνάμεις που συμβάλλουν στην περιβαλλοντική αλλαγή

Σήμερα, οι φυσικές περιοχές σε ολόκληρο τον κόσμο προσφέρουν ευκολότερη πρόσβαση σε ολόενα και περισσότερους επισκέπτες. Το ερώτημα που προκύπτει είναι πως μπορεί να επιτραπεί η χρήση παράλληλα με τη διατήρηση της ακεραιότητας των πόρων. Μια λύση αποτελεί ο περιορισμός της χρήσης. Οι αντίπαλοι της περιορισμένης χρήσης υποστηρίζουν ότι μια τέτοια κίνηση θα οδηγήσει σε μια κατάσταση όπου μόνο οι ευκατάστατοι θα μπορούν να έρθουν σε επαφή με μια φυσική εμπειρία. Ο τουρισμός δηλαδή, θα στηρίζεται στις επιθυμίες-δραστηριότητες της ελίτ. Άλλοι υποστηρίζουν πως είναι απαραίτητη η μόρφωση των ανθρώπων σχετικά με τη σχέση ανθρώπου και γης, εξασφαλίζοντας έτσι τη σωστή χρήση και την απόλαυση της φύσης.

Ο Filani (1975) αναφέρει τρεις κοινωνικές αλλαγές που επηρέασαν ουσιαστικά και δραστικά την περιβαλλοντική ακεραιότητα. Οι δυνάμεις που επηρεάζουν την ποιότητα του περιβάλλοντος είναι οι ακόλουθες:

- Ταχεία ανάπτυξη του πληθυσμού, γεγονός που οδήγησε σε μια σταθερή ανάπτυξη της ζήτησης για επιπλέον αξιοποίηση των ανανεώσιμων πόρων.
- Αυξανόμενη βιομηχανική ανάπτυξη, που επιτάχυνε τη μόλυνση αέρα και νερού.
- Η γενική απουσία γνώσης, από την πλευρά των επισκεπτών, πάνω στην αξία των φυσικών πόρων και των αλληλοεξαρτημένων στοιχείων του περιβάλλοντος.

I. Επιπτώσεις που προέρχονται από τους τουρίστες

Οι περιστασιακοί τουρίστες τις περισσότερες φορές δε διαθέτουν το ιστορικό πλαίσιο ώστε να αξιολογούν τις πράξεις τους. Αυτό που βλέπουν είναι αυτό που υπήρχε και προϋπάρχει. Το πρόβλημα γίνεται εντονότερο μόνο όταν το οικοσύστημα παρουσιάζει σοβαρά σημάδια καταστροφής. Στις περισσότερες περιπτώσεις μπορεί να είναι πολύ αργά για αν σωθεί ο φυσικός πόρος. Κάθε περιοχή έχει μια συγκεκριμένη φέρουσα δυναμική ικανότητα, η περιβαλλοντική καταστροφή θα κάνει την εμφάνιση της μόνο όταν υπάρξει υπέρβαση αυτού του ορίου. Επιπρόσθετα, ο τουρισμός λειτουργεί σε ένα κλειστό περιβάλλον. Από τη στιγμή που θα εμφανιστεί υποδομή και υπερδομή, είναι σχεδόν αδύνατη η αντιστροφή της κατεύθυνσης της ανάπτυξης. Όταν το επίπεδο της ανάπτυξης υπερβεί τη φέρουσα δυναμικότητα της τουριστικής περιοχής, τα αρνητικά αποτελέσματα στα οικοσυστήματα θα κάνουν την εμφάνιση τους στο βραχυχρόνιο μέλλον.

Σε πολλές περιπτώσεις οι τουρίστες παύουν να έλκονται από τους φυσικούς πόρους μιας περιοχής όταν πλέον η ανάπτυξη έχει υπερβεί κατά πολύ τη φέρουσα δυναμικότητα του περιβάλλοντος. Σε μια τέτοια περίπτωση, η τουριστική περιοχή διαθέτει δυο επιλογές. Η πρώτη, είναι η αντιστροφή της ροής ανάπτυξης- γεγονός που πολύ σπάνια συμβαίνει. Συνήθως γίνεται μια συνολική προσπάθεια μεταστροφής του ενδιαφέροντος των τουριστών από τους φυσικούς πόρους σε τεχνικά αξιοθέατα. Πολύ συχνά η περιβαλλοντική καταστροφή γίνεται αποδεκτή ως μια συνέπεια των τουριστικών δραστηριοτήτων. Αναζητούνται τεχνικές λύσεις αντί για τον καθορισμό των ορίων χρήσης. Ο βιολογικός

καθαρισμός των αποβλήτων επεκτείνει τη φέρουσα δυναμικότητα του περιβάλλοντος και δεν αναβάλλει την καταστροφή για περιορισμένο χρονικό διάστημα.

Πολλοί υποστηρίζουν πως οι τουρίστες είναι αθώοι για τις περιβαλλοντικές καταστροφές λόγω της άγνοιας τους. Ο τουρίστας δεν είναι σε θέση να αντιληφθεί την υποβάθμιση του περιβάλλοντος αν δεν επισκέπτεται συχνά την περιοχή. Ωστόσο, οι ντόπιοι κάτοικοι παρατηρούν την καταστροφή του περιβάλλοντος και είναι απορίας άξιο γιατί δεν αντιδρούν. Οι κάτοικοι της Χαβάης πιστεύουν πως η προστασία του περιβάλλοντος είναι πιο σημαντική από την οικονομική ανάπτυξη. Σε πολλές περιοχές όμως, οι κάτοικοι είναι απρόθυμοι να μειώσουν το βιοτικό τους επίπεδο προκειμένου να προστατέψουν το περιβάλλον.

II. Επιπτώσεις που προέρχονται από τη βιομηχανία

Οι περισσότερες επιχειρήσεις γνωρίζουν τους κύκλους ζωής των τουριστικών προϊόντων και προορισμών. Λειτουργούν μέσα σε ένα αβέβαιο επαγγελματικό περιβάλλον και επειδή δε γνωρίζουν πότε η περιοχή θα εισέλθει στο στάδιο της ωριμότητας, επιλέγουν να λειτουργήσουν την επιχείρησή τους κατά τρόπο που θα μεγιστοποιήσει τα κέρδη τους. Ακόμη και αν η περιοχή αντιμετωπίζει σταδιακή υποβάθμιση του περιβάλλοντος, οι επιχειρήσεις που τροφοδοτούνται με δαπάνες τουριστών είναι κερδοφόρες. Η μείωση της τουριστικής δραστηριότητας με σκοπό τη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, θα συναντήσει τις αντιδράσεις των τουριστικών επιχειρήσεων.

Το σύστημα διακίνησης που λειτουργεί στον τουρισμό είναι πολυσύνθετο και συμπεριλαμβάνει και τις μεταφορικές επιχειρήσεις. Το κάθε στοιχείο της αλυσίδας ωφελείται από την αύξηση της κίνησης. Κύριο μέλημα μιας αεροπορικής εταιρίας αποτελεί η μεταφορά επισκεπτών όπου αυτοί επιθυμούν, με μόνη προϋπόθεση να λάβει άδεια προσγείωσης στην περιοχή αυτή. Πολλοί υποστηρίζουν πως η περιβαλλοντική αλλαγή μπορεί να οδηγήσει σε μείωση της τουριστικής κίνησης. Η ευθύνη της τοπικής κοινότητας είναι πολλή μεγάλη για τον καθορισμό των ορίων της τουριστικής κίνησης. Κάτι τέτοιο είναι αρκετά δύσκολο στις ανεπτυγμένες χώρες και δυσχεραίνεται περισσότερο από την κατάσταση που επικρατεί στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου υπάρχει υπερπληθυσμός και καμία άλλη βιομηχανία δεν παράγει εισοδήματα πέρα του τουρισμού. Η οποιαδήποτε κίνηση μείωσης του τουρισμού για την προστασία του περιβάλλοντος θα μειώσει δραματικά την εισροή του ξένου συναλλάγματος.

6.5 Επιπτώσεις του τουρισμού στον τόπο προορισμού

Ο τουρισμός, μέσα από τις δραστηριότητές του, επιδρά σε πολύ μεγάλο βαθμό με το φυσικό περιβάλλον, σε σημείο που όταν υποβαθμίζεται το φυσικό περιβάλλον να πλήττει το τουριστικό προϊόν. Αυτό οφείλεται στην μορφή του μαζικού – βιομηχανοποιημένου που έχει πάρει ο τουρισμός τις τελευταίες δεκαετίες.

Οι αρνητικές επομένως επιδράσεις του τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον εμφανίζονται όταν ο τουρισμός ξεπερνά τη φέρουσα ικανότητα του φυσικού περιβάλλοντος, όταν δηλαδή η τουριστική ανάπτυξη ξεπεράσει τα όρια αντοχής του τόπου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της τουριστικής ανάπτυξης, την υποβάθμιση του τουριστικού προϊόντος και του φυσικού περιβάλλοντος.

Οι επιπτώσεις του τουρισμού μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε τέσσερα επιμέρους θέματα: α)Φυσικό περιβάλλον(φυσικά οικοσυστήματα και φυσικοί πόροι), β)Δομημένο περιβάλλον, ειδικότερα στην αρχιτεκτονική κληρονομιά αλλά και στη δομή, γ)Κοινωνικό περιβάλλον(ήθη και έθιμα), δ)Οικονομικό περιβάλλον(τοπική και εθνική κλίμακα)

Οι διάφορες επιπτώσεις του τουρισμού οφείλονται στην πολυπλοκότητα της δομής του. Οι παράγοντες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον τουρισμό δεν είναι καθαρά οικονομικοί, αλλά και κοινωνικοί και πολιτισμικοί. Η ανάπτυξη κάθε ανθρώπινης δραστηριότητας επιφέρει επιπτώσεις στο περιβάλλον. Κατά πόσο όμως οι επιπτώσεις αυτές επιφέρουν ριζικές αλλαγές στη δομή των οικοσυστημάτων?

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι αρνητικές επιπτώσεις του τουριστικού φαινομένου στους πόρους κατά τη διαδικασία παραγωγής ή κατανάλωσης τους. Γενικά, τα αρνητικά αποτελέσματα του τουρισμού στη φυσική και πολιτισμική κληρονομιά μπορεί να ανέρχονται σε φυσική φθορά ή απώλεια λόγω της χρήσης των. Μερικές από τις επιπτώσεις στην τοπική κοινωνία είναι οι ακόλουθες: αύξηση εγκληματικότητας, απώλεια γλωσσικών στοιχείων, εγκατάλειψη παραδοσιακού τρόπου ζωής, πορνεία, εκμετάλλευση.

Παρόλα αυτά, ο τουρισμός προσδίδει και θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον: α)Συμμετοχή στην προστασία και αναβάθμιση των φυσικών και πολιτισμικών πόρων μιας περιοχής, β)Βελτίωση της ποιότητας ζωής λόγω των έργων υποδομής. Επίσης είναι υψίστης σημασίας ο ρόλος του τουρισμού στην τοπική ανάπτυξη, ειδικότερα σε μικρά νησιά ή ορεινά χωριά. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο τουρισμός αποτελεί τη μοναδική ευκαιρία για ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας και συγκράτησης του ντόπιου πληθυσμού.

Οι γενικεύσεις για τις επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον είναι πολύ δύσκολες, διότι κάθε περιοχή έχει τις δικές της ιδιαιτερότητες, διαφορετική μορφή τουρισμού και ευρύτερο σχέδιο δράσης. Η συνειδητοποίηση της ανάγκης για ποιότητα του περιβάλλοντος σε ένα τουριστικό προορισμό έχει επιφέρει την ανάγκη για σχεδιασμό σε τοπικό και εθνικό επίπεδο με κύριο άξονα την αξιοποίηση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Οι τουρίστες, ο τοπικός πληθυσμός και οι σχετικοί φορείς, έχουν κατανοήσει ολοένα και περισσότερο πως ο τουρισμός στηρίζεται για τη συνεχή και αυξανόμενη επιτυχία του στην ποιότητα του περιβάλλοντος υποδοχής.

6.6 Οι τρόποι με τους οποίους οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις και οι υπόλοιπες βιομηχανίες επηρεάζουν τον τουρισμό²⁸

Ο τουρισμός είναι ένας ιδιαίτερα ευαίσθητος βιομηχανικός τομέας, που αντιδρά άμεσα στις παγκόσμιες οικονομικό-κοινωνικό-πολιτικές και φυσικές προκλήσεις και εξαρτάται από το γινόμενο δύο βασικών μεταβλητών. Η πρώτη μεταβλητή αφορά το παρεχόμενο τουριστικό προϊόν και η δεύτερη τη ζήτηση του τουριστικού προϊόντος. Όσο αυξάνονται οι δύο αυτές μεταβλητές τόσο αυξάνονται και τα έσοδα από τον τουρισμό. Τη σημερινή εποχή, η πρώτη μεταβλητή (προϊόν) παραμένει σχεδόν σταθερή (ή ελαφρά αναβαθμισμένη, όχι όμως στο βαθμό που απαιτείται) σε σχέση με τα προηγούμενα έτη. Όμως, η δεύτερη μεταβλητή (ζήτηση) παρουσιάζει κάμψη κυρίως λόγω της παγκόσμιας οικονομικής και κατά επέκταση κοινωνικής κρίση.

6.6.1 Φυσικές Καταστροφές

Οι πλημμύρες, οι σεισμοί, οι πυρκαγιές των δασικών εκτάσεων, οι χιονοστιβάδες, η ξηρασία καθώς και οι ασθένειες διαθέτουν τη δυνατότητα να έχουν σημαντική επίπτωση στον τουριστική δραστηριότητα σε μια περιοχή και κατά συνέπεια στην ευρύτερη τουριστική βιομηχανία. Τέτοια περίπτωση ήταν η ασθένεια των «τρελών αγελάδων» το 2001 στην Αγγλία, γεγονός που είχε μειώσει δραματικά τις τουριστικές αφίξεις στη χώρα. Μέσα από διάφορες έρευνες έχει διαπιστωθεί πως το 75% των ξενοδοχείων στην Αγγλία, το 81% στη Σκωτία και το 85% στην Ουαλία επηρεάζονται ακόμη σε μεγάλο βαθμό από την προαναφερθέντα ασθένεια.

6.6.2 Κλιματική αλλαγή

Η κλιματική αλλαγή είναι σε θέση να επηρεάσει τη συχνότητα των καταιγίδων, γεγονός που ίσως επιδράσει στην τουριστική βιομηχανία και μειώσει τις αφίξεις των επισκεπτών στην περιοχή. Παρόμοιες περιπτώσεις είναι και αυτές της ξηρασίας και των θερμών κυμάτων. Η θέρμανση του πλανήτη προκαλεί:

- Μειωμένη πτώση χιονιού στα χιονοδρομικά κέντρα, γεγονός που συρρικνώνει την τουριστική περίοδο για προορισμούς τέτοιου είδους. Σε περιοχές της Ασίας και της Μεσογείου, οι δυνητικοί τουρίστες θα αποφύγουν τουριστικούς προορισμούς λόγω της υψηλής θερμοκρασίας.
- Βλάβες σε ευπαθή οικοσυστήματα, όπως τα τροπικά δάση λόγω της αύξησης της θερμοκρασίας και της μειωμένης βροχόπτωσης.
- Αύξηση του επιπέδου της θάλασσας σαν αποτέλεσμα της τήξης των πάγων. Τα αυξημένα κατά πολύ επίπεδα της θάλασσας θα απειλήσουν τις παραλιακές περιοχές με την εμφάνιση πλημμύρων με συνέπεια την απώλεια των παράκτιων

²⁸ Σωτ. Καρβούνης-Δημ. Γεωργακέλλος, Διαχείριση του Περιβάλλοντος-Επιχειρήσεις και Βιώσιμη Ανάπτυξη, Σελ.800

περιοχών. Οι παραλίες και τα νησιά που αποτελούν τον κύριο πόλο έλξης για τους τουρίστες είναι και αυτές που θα πληγούν περισσότερο.

- Τα έντονα τουριστικά φαινόμενα, όπως ανεμοστρόβιλοι θα κάνουν την εμφάνισή τους σε περιοχές όπως η Ν.Α Ασία.

6.6.3 Υπόλοιπες βιομηχανίες

Οι επιπτώσεις από τις διάφορες βιομηχανίες εμφανίζουν δραματικές επιπτώσεις στην τουριστική δραστηριότητα, διότι προηγουμένως έχουν προκαλέσει ιδιαίτερα σημαντική μόλυνση και υποβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος.

- Οι διάφορες πετρελαιοκηλίδες είναι ικανές να προκαλέσουν απίστευτες καταστροφές σε ελάχιστο χρονικό διάστημα στις τουριστικές παράκτιες και νησιωτικές περιοχές. Είδη της θάλασσας, της ξηράς καθώς και το τουριστικό δυναμικό της περιοχής επηρεάζονται ιδιαίτερα αρνητικά.
- Οι αγροτικές απορροές, τα βιομηχανικά λύματα προκαλούν ρύπανση των νερών και σε ορισμένες περιπτώσεις όπως στην Αδριατική το 1990 μπορεί να προκαλέσουν την ανεξέλεγκτη αύξηση των φυκιών. Αναφορικά με τη Μεσόγειο, ο βυθός της σε πολλά σημεία εμφανίζει κατάλοιπα που το πάχος τους ξεπερνά τα 70 εκατοστά. Τα περισσότερα θαλάσσια είδη αναγκάστηκαν να τραπούν σε φυγή και αν αναζητήσουν αλλού ένα πιο φιλικό περιβάλλον.
- Η αλιεία με εκρηκτικά και γενικότερα με απαγορευμένους τρόπους οδηγούν σε άμεση καταστροφή και ερήμωση του βυθού της θάλασσας. Σαν συνέπεια του γεγονότος αυτού, παρατηρείται και η σταδιακή απομάκρυνση των επισκεπτών.

Κεφάλαιο 7

Επιπτώσεις του τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον

Οι φυσικοί κατά κύριο λόγο πόροι σε αλληλεξάρτηση με τους ανθρώπινους αποτελούν την πηγαία βάση ολόκληρης της τουριστικής δραστηριότητας. Η συνεχής και δυναμική τουριστική ανάπτυξη στηρίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων μιας χώρας-περιοχής. Εντούτοις, η ανεξέλεγκτη και άτακτη τουριστική ανάπτυξη προκαλεί ανεπανόρθωτες όσο και δυσμενείς επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον, όπως αλλοίωση ή ακόμη και υποβάθμισή του.

Οι αρνητικές επιπτώσεις από τον τουρισμό, κάνουν την εμφάνισή τους στην περίπτωση της ανεξέλεγκτης χρήσης και κατανάλωσης των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων, διότι το επίπεδο αυτό είναι σαφώς πολύ υψηλότερο από αυτό της ικανότητας του περιβάλλοντος να αντέξει την πίεση αυτή. Οι τουριστικές δραστηριότητες δίχως σωστό προγραμματισμό και σχεδιασμό είναι ικανές να αποτελέσουν απειλή για φυσικά οικοσυστήματα παγκοσμίως. Η έντονη τουριστική πίεση σε μια περιοχή διαθέτει τη δυνατότητα να προκαλέσει διάβρωση του εδάφους, ρύπανση, ρίψη αποβλήτων στα υδροφόρους ορίζοντες, αποψίλωση και εμπρησμούς δασών.

Οι περιοχές που διαθέτουν αυξημένη ανάπτυξη ανθρώπινων δραστηριοτήτων είναι αυτές που παρουσιάζουν αξιόλογους φυσικούς πόρους και πλεονεκτήματα λόγω θέσης. Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια αναπτύσσονται στις παράκτιες ζώνες τουριστικές δραστηριότητες. Ωστόσο, η εντατικοποίηση αυτή, αυξάνει τις πιέσεις τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους, οδηγεί στην υποβάθμιση της ποιότητάς τους, η οποία όμως αποτελεί το βασικό συστατικό για την ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας.

Στην περίπτωση της Ελλάδας εξακολουθούν να πραγματοποιούνται μεγάλα λάθη στο βωμό του τουρισμού για χάρη του φυσικού περιβάλλοντος. Μεγάλοι δρόμοι έχουνε διανοιχθεί και διανοίγονται για την εύκολη πρόσβαση των ανθρώπων στα τουριστικά καταλύματα αυξάνοντας την ηχορύπανση και την ατμοσφαιρική ρύπανση, καταστρέφοντας παράλληλα και το φυσικό περιβάλλον. Μεγάλες τουριστικές εγκαταστάσεις έχουνε δημιουργηθεί μειώνοντας σε μεγάλο βαθμό τις γεωργικές εκτάσεις και τις απρόσιτες φυσικές περιοχές, ρυπαίνοντας παράλληλα το έδαφος και το υπέδαφος. Αυξήθηκε και αυξάνεται η ζήτηση σε νερό αλλά και σε ηλεκτρικό ρεύμα με τεράστιες επιπτώσεις στο ευρύτερο αλλά και τοπικό περιβάλλον. Πολλές παραλίες, λόγω της «υπερφόρτωσης» τουριστών, έχουν ρυπανθεί, ενώ λόγω των κλιματικών αλλαγών ολοένα οι καύσωνες επιδεινώνονται τους καλοκαιρινούς μήνες.

7.1 Βασικές έννοιες για την οικολογική βιωσιμότητα και τον τουρισμό

Αειφορία σημαίνει ότι το φυσικό περιβάλλον είναι υποχρεωτικό να προστατεύεται ώστε να διατηρείται για πάντα η ικανότητα του περιβάλλοντος να εκτελεί τις λειτουργίες του. Πρέπει να παρέχεται η δυνατότητα και στις μελλοντικές γενιές να απολαμβάνουν στο ίδιο ή και μεγαλύτερο επίπεδο τους περιβαλλοντικούς πόρους. Η μελέτη της σχέσης ανάμεσα στο φυσικό περιβάλλον και την τουριστική ανάπτυξη εντοπίζει ένα αριθμό αρχών που συνθέτουν την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης. Παρακάτω παρατίθενται οι βασικές αρχές της αειφόρου ανάπτυξης:

I. Φέρουσα Ικανότητα (Carrying Capacity)

Η συγκεκριμένη αρχή αποτελεί την πεμπτούσια της οικοκεντρικής προσέγγισης της αειφόρου ανάπτυξης. Αποκτά ξεχωριστή σημασία για μια περιοχή και καθορίζει την ικανότητα της για συντήρηση συγκεκριμένου αριθμού ανθρώπων, πανίδας, χλωρίδας.

Η έννοια της φυσικής φέρουσας ικανότητας, δηλαδή το ελάχιστο μέγεθος φυσικού χώρου που ενδείκνυται για να αναπτυχθεί μια δραστηριότητα χωρίς να υποστεί βλάβη το σύστημα (πχ ο μέγιστος αριθμός επισκεπτών που μπορεί να δεχθεί ένας Εθνικός Δρυμός)

Η έννοια της οικολογικής φέρουσας ικανότητας που κάνει αναφορά στον αριθμό των οργανισμών που ένα οικοσύστημα μπορεί να φιλοξενήσει. Ο ορισμός της παραπάνω ικανότητας είναι ο εξής: «Είναι ο μέγιστος αριθμός ενός είδους που μπορεί ένα οικοσύστημα να υποστηρίξει αεναώς. Όταν το επίπεδο του μέγιστου πληθυσμού ξεπερνιέται, τότε οι πόροι αρχίζουν να σπανίζουν με συνέπεια να φθίνει ο ίδιος ο πληθυσμός»²⁹ Εκφράζεται η άποψη πως σε ένα μικρο-περιβάλλον, είναι δυνατό να απορροφηθεί ένα ανώτατο όριο ενός είδους δίχως να υπάρξουν καταστροφικές συνέπειες. Ωστόσο, δεν έχει προσδιορισθεί επιστημονικά το ανώτατο όριο πάνω από το οποίο η ανάπτυξη θεωρείται μη αποδεκτή. Αποτελεί βασικό παράγοντα να προσδιορισθεί με κάθε τρόπο το επίπεδο πέρα από το οποίο θα υπάρξει μη αναστρέψιμη ζημία για το περιβάλλον. Επομένως, πρέπει να υπάρξουν οι κατάλληλες υποδομές και κανονισμοί ότι δεν θα καταστραφεί μια τουριστική περιοχή από την πλευρά των τουριστών – επισκεπτών με αποτέλεσμα την υποβάθμιση του περιβάλλοντος σε μόνιμη βάση.

Ήδη έχουν εμφανιστεί συστήματα και δείκτες που αξιολογούν τους κινδύνους από την ανθρώπινη παρουσία σε ευαίσθητες περιβαλλοντικά περιοχές. Τις περισσότερες φορές όμως η φέρουσα ικανότητα αποτελεί αιτία συγκρούσεων ανάμεσα σε περιοχές που παρατηρείται φυσική ομορφιά και αναπτυξιακών πιέσεων.

II. Βιοποικιλότητα (Biodiversity)

Η διατήρηση της βιοποικιλότητας είναι από τις πιο σημαντικές αρχές της αειφορίας. Συμπεριλαμβάνει τόσο την προστασία και διατήρηση του ζωικού και φυτικού κεφαλαίου, όσο και τη διατήρηση των ανανεώσιμων πόρων. Ο ορισμός της βιοποικιλότητας είναι ο

²⁹ Van Dieren, 1995, σελ. 49

παρακάτω: «Η ποικιλία των οργανισμών του ζωικού και φυτικού κεφαλαίου γήινων, εναέριων και υδάτινων, καθώς και τα διάφορα συμπλέγματα οικοσυστημάτων που βιώνουν σε αυτά»(Department Of Environment,1994).

III. Δια-γενεαλογική Δικαιοσύνη(Intergenerational equity)

Οι ανάγκες των μελλοντικών γενεών θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τις δραστηριότητες της σύγχρονης εποχής. Οι σημερινές γενεές είναι υποχρεωμένες να παραδώσουν στις επόμενες τον ίδιο αριθμό πόρων που οι ίδιοι κληρονόμησαν. Αυτό απαιτεί την ελαχιστοποίηση της χρήσης των μη ανανεώσιμων πόρων, μείωση της σπατάλης και αύξηση της αποδοτικότητας. Οι γνώσεις μας για το φυσικό περιβάλλον είναι πολύ περιορισμένες και συνεπώς οι αποφάσεις του σήμερα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη και προβληματισμούς για δραστηριότητες τα αποτελέσματα των οποίων θα είναι ορατά μακροχρόνια.

IV. Δια-χωρική υπευθυνότητα(Transfortier responsibility)

Οι αρνητικές επιπτώσεις σε μια περιοχή δεν πρέπει να μεταβιβάζονται ως περιβαλλοντικά προβλήματα σε μια άλλη. Τα περιβαλλοντικά προβλήματα δεν αναγνωρίζουν χωρικό σημείο αναφοράς.

V. Συμμετοχή(Participation)

Η συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων στη λήψη αποφάσεων, αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης. Η τοπική Ατζέντα 21 παρέχει τη δυνατότητα της εμπλοκής της τοπικής κοινωνίας στο σχεδιασμό της αειφόρου ανάπτυξης. Οι ομάδες που εμπλέκονται στην Ατζέντα αυτή είναι: τοπική αυτοδιοίκηση, επιχειρήσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις, νεολαία, ντόπιοι κάτοικοι, συνδικάτα.

VI. Αφομοιωτική ικανότητα(Assimilative capacity)

Ο κάθε φυσικός αποδέκτης ρύπων παρουσιάζει ορισμένες δυνατότητες αυτοκαθαρισμού. Η ικανότητά του να αφομοιώνει συγκεκριμένες ποσότητες και παράλληλα να διατηρεί τα περιβαλλοντικά του πρότυπα ονομάζεται αφομοιωτική ικανότητα.

VII. Ολιστική Προσέγγιση (Holistic approach)

Η φύση και το περιβάλλον που αποτελούν κλειδιά της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης δεν επιδέχονται διοικητικά όρια και διακρίσεις. Η προστασία του περιβάλλοντος θα πρέπει να αντιμετωπίζεται μέσω μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης που να διαχέεται σε περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές δράσεις.

7.2 Επιπτώσεις του τουρισμού στους φυσικούς πόρους

Κάθε τουριστική δραστηριότητα εξαρτάται με κάποιον τρόπο από τους περιβαλλοντικούς πόρους. Οι φυσικοί πόροι χρησιμοποιούνται για να παρέχουν στους τουρίστες θέρμανση, τροφή, υγιεινή και πόσιμο νερό. Ωστόσο το περιβάλλον καλείται να απορροφήσει τα απόβλητα που παράγονται (π.χ. οικιακά απόβλητα). Η τουριστική δραστηριότητα πολλές φορές παραμελεί την εξάρτηση από τους φυσικούς πόρους. Οι πιέσεις, που ασκούνται ως αποτέλεσμα της τουριστικής ανάπτυξης, μπορεί να είναι τόσο μεγάλες ώστε η δραστηριότητα να αποβεί μη βιώσιμη και να οδηγήσει σε υποβάθμιση και ελαχιστοποίηση των πόρων.

Οι παράκτιοι και οι θαλάσσιοι πόροι είναι ιδιαίτερα σημαντικοί παγκοσμίως για τον τουρισμό. Για παράδειγμα, ένα ταξίδι στην ενδοχώρα, μόνο κάποια μίλια μακριά από γνωστά τουριστικά κέντρα οδηγεί τους επισκέπτες σε περιοχές που είναι ουσιαστικά άθικτες από τουριστική δραστηριότητα. Η υποδομή που απαιτείται για να στηρίξει τη στενή τουριστική ζώνη, μπορεί να επεκταθεί σε μια ευρύτερη περιοχή. Σε αυτό καταγράφονται υπηρεσίες όπως υδροδότηση, πρόσβαση σε οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο, αεροδρόμια κ.ά. Εν κατακλείδι, ο τουρισμός μπορεί να είναι συγκεντρωμένος σε μια περιοχή, αλλά οι επιπτώσεις και η επίδραση του διαθέτουν την ικανότητα να επεκταθούν σε μια πολύ μεγαλύτερη περιοχή.

Είναι αποδεδειγμένο πως ο τουρισμός αποφέρει αρνητικά αποτελέσματα στο φυσικούς πόρους και στα οικοσυστήματα. Οι τουριστικές δραστηριότητες, όπως κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα, εμφανίζουν άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις στο νερό, το έδαφος, τον αέρα και την ενέργεια.

1. Νερό

Η κατανάλωση νερού κατά μέσο όρο ανέρχεται στα 450 λίτρα για κάθε τουρίστα στα ξενοδοχεία Πέντε Αστέρων και περίπου στα 280 λίτρα για τα ξενοδοχεία χαμηλότερων αστεριών. Η ζήτηση για νερό περιλαμβάνει τις απαιτήσεις για την καθαριότητα, για πόση, για συντήρηση και συναφή δραστηριότητες. Οι σύγχρονες τάσεις απαιτούν σημαντικές ποσότητες νερού. Για παράδειγμα, τα είδη κηποτεχνίας έχουν υψηλές απαιτήσεις σε ποσότητες νερού. Το ίδιο συμβαίνει και με τις εγκαταστάσεις γκολφ, που επιβάλλουν την εξασφάλιση σημαντικής ποσότητας νερού. Οι παραπάνω χρήσεις του νερού συγκρούονται με τις ανάγκες για άλλες χρήσεις, όπως τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Τις περισσότερες φορές αναζητούνται υπόγειοι υδάτινοι πόροι με γεωτρήσεις, με αποτέλεσμα να αποδυναμώνουν τον υδροφόρο ορίζοντα και συνεπώς αποδυναμώνεται η ευρεία ανάπτυξη της περιοχής.

Κατά τη διάρκεια της ζήτησης αιχμής, ιδίως σε πολλά νησιά και παράκτιες περιοχές, οι υψηλές απαιτήσεις σε ποσότητες νερού αποτελούν πρωτεύον πρόβλημα. Τα περισσότερα νησιά διαθέτουν περιορισμένη φέρουσα ικανότητα διότι στερούνται υδάτινων αποθεμάτων, ικανών να ανταπεξέλθουν στη μεγάλη ζήτηση κατά του θερινού μήνες. Οι υδροφορείς δέχονται έντονη πίεση σε σύντομη χρονική και αδυνατούν να τα φέρουν εις

πέρας. Η συνεχής και δίχως όρια άντληση των παράκτιων υδροφορέων, προκαλεί τις περισσότερες φορές φαινόμενα υφαλμύρωσης, μιας επίπτωσης που είναι μη αντιστρεπτή.

II. Έδαφος

Τα κάθε είδους εμπόδια στο φυσικό υδρογραφικό δίκτυο που μεταφέρει ιζήματα από τα ανώτερα μέρη της λεκάνης απορροής έχει ως επακόλουθο τη μείωση των χερσαίων στερεοπαροχών στο θαλάσσιο αποδέκτη και στη συνέχεια ακολουθεί διάβρωση της ακτής. Σε αρκετές περιπτώσεις εφαρμόζονται τεχνικά έργα για τη διόρθωση, τα οποία επιλύουν τοπικά το πρόβλημα με αποτέλεσμα να προκαλούν προβλήματα στις γειτονικές περιοχές.

Ο σχεδιασμός δίχως επαρκή οργάνωση στα λιμενικά και έργα της παράκτιας ζώνης επηρεάζει αρνητικά τη μορφοποίηση της ακτής οδηγώντας στη διάβρωση, με αποτέλεσμα στην αναποτελεσματικότητα των έργων και πρόσθετο κόστος. Επιπρόσθετα, οικοδομικές δραστηριότητες οδηγούν σε εκτεταμένες αμμοληψίες(λιμάνια ,προβλήτες).

Η ανεξέλεγκτη απόρριψη των σκουπιδιών αποτελεί ένα συνηθισμένο φαινόμενο σε τουριστικές περιοχές, πράγμα που πέρα της οπτικής ρύπανσης αποτελεί και εστία μόλυνσης. Η διαχείριση των αποβλήτων είναι ανεπαρκής και δε λαμβάνεται κανένα ουσιαστικό μέτρο για την πιθανότητα δημιουργίας εκχυλισμάτων και στραγγισμάτων στο έδαφος και τους υπόγειους υδάτινους ορίζοντες.

III. Αέρας

Η ατμόσφαιρα επιβαρύνεται μέσω της τουριστικής δραστηριότητας. Η παρατεταμένη χρήση οχημάτων για τις μετακινήσεις τουριστών και ντόπιων με την ταυτόχρονη καύση ορυκτών καυσίμων για την παραγωγή ενέργειας, συμβάλλουν στην αύξηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και στον επηρεασμό του ευρύτερου κλίματος.

Οι μεταφορές που είναι συνδεδεμένες με τον τουρισμό καταναλώνουν το 3% της συνολικής καταναλισκόμενης ενέργειας στην Ευρώπη. Τα 2/3 των τουριστών της Μεσογείου χρησιμοποιούν το αυτοκίνητο για τις μετακινήσεις τους (110 εκατομμύρια επιβάτες και 36 εκατομμύρια αυτοκίνητα κάθε χρόνο).

Ουσίες που εξαντλούν τη στιβάδα του όζοντος είναι οι χλωροφθοράνθρακες (CFC_s). Η τουριστική βιομηχανία συντελεί στην εξάντληση της στιβάδας του όζοντος μέσω της κατασκευής νέων εγκαταστάσεων καθώς και της λειτουργίας και συντήρησής τους. Ψυγεία, συσκευές κλιματισμού περιέχουν ουσίες που χρησιμοποιούνται ευρέως σε ξενοδοχεία και συμβάλλουν προς αυτή την κατεύθυνση. Επίσης, το 2015 προβλέπεται πως η μισή από την ετήσια καταστροφή της στιβάδας του όζοντος θα οφείλεται στα αεροπορικά ταξίδια.

IV. Ενέργεια

Η ενέργεια δεν αποτελεί φυσικό πόρο, ωστόσο συμπεριλαμβάνεται σε αυτή την κατηγορία διότι η παραγωγή ενέργειας απαιτεί κατανάλωση κάποιου μη ανανεώσιμου φυσικού πόρου(π.χ. υδρογονάνθρακες). Η τουριστική ανάπτυξη σε μια περιοχή επιφέρει ως άμεσο αποτέλεσμα την αύξηση της κατανάλωσης ενέργειας, η οποία απαιτεί την αύξηση

παραγωγής ενέργειας. Η αυξανόμενη παραγωγή ενέργειας έχει ως επακόλουθο τις αρνητικές επιπτώσεις για το περιβάλλον.

7.3 Επιπτώσεις του τουρισμού στα φυσικά οικοσυστήματα

Οι άμεσες και οι έμμεσες επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στα φυσικά οικοσυστήματα κατατάσσονται στις παρακάτω κατηγορίες: α) Στη λειτουργία των οικοσυστημάτων, στη δομή των οικοσυστημάτων των βιοκοινοτήτων-μείωση της βιοποικιλότητας και στη μείωση του πληθυσμού των σπανίων ειδών.

7.3.1 Διαταραχές στη λειτουργία των οικοσυστημάτων

Η κατασκευή τουριστικών μονάδων και εγκαταστάσεων καταλαμβάνει σημαντικό χώρο σε περιοχές που αναπτύσσονται τα φυσικά οικοσυστήματα. Παράλληλα, επιφέρει αρνητικά αποτελέσματα στον υδρολογικό κύκλο, το μικροκλίμα, τη διακίνηση των ειδών, περιορίζοντας το ζωτικό τους χώρο με τη φυσική διακοπή λόγω της δόμησης και με λειτουργικές διαταραχές λόγω της ηχορύπανσης, διακίνησης οχημάτων κ.α. Η επέκταση και συντήρηση του οδικού δικτύου επιδρά αρνητικά στη λειτουργία των φυσικών οικοσυστημάτων. Αυτό οφείλεται στην αποψίλωση δασικών εκτάσεων και τον κατακερματισμό του φυσικού χώρου. Ο θόρυβος κατά την κατασκευή και τη λειτουργία του οδικού δικτύου δρα αρνητικά στην πανίδα, ενώ τα καυσαέρια επηρεάζουν τη χλωρίδα.

Τα έργα υποδομής καταλαμβάνουν μεγάλες επιφάνειες γης και καταστρέφουν τα παράκτια οικοσυστήματα. Η κατασκευή και λειτουργία λιμανιών οδηγεί σε εκτεταμένες αλλαγές στη φυσική κυκλοφορία του νερού καθώς και στην εκβάθυνση και απόρριψη των αδρανών υλικών. Επίσης τα αεροδρόμια απαιτούν μεγάλες εκτάσεις για εγκαταστάσεις, ωστόσο ο θόρυβος αλλά και η διακίνηση προσώπων-οχημάτων αποφέρει αρνητικές επιπτώσεις στην αναπαραγωγή και επώαση των πτηνών. Η μείωση της έκτασης του φυσικού περιβάλλοντος για την αύξηση της δόμησης που επιβάλλει η εξυπηρέτηση των τουριστικών αναγκών, επιδρά αρνητικά στη δομή και λειτουργία των οικοσυστημάτων και τη βιολογική ποικιλότητα των ειδών. Ο ζωτικός χώρος των φυσικών πληθυσμών διακόπτεται από την τουριστική ανάπτυξη, με επακόλουθο τη δημιουργία αποκομμένων υποσυνόλων του αρχικού πληθυσμού.

7.3.2 Μεταβολές στη δομή των οικοσυστημάτων και στη μείωση της βιολογικής ποικιλότητας

Η αύξηση των υγρών αποβλήτων έχει ως άμεση συνέπεια τη δημιουργία ευτροφισμού. Η βιωσιμότητα του τουρισμού πολλές φορές συνοδεύεται από υποβάθμιση στους υγρούς αποδέκτες όταν ξεπερνιέται η αφομοιωτική ικανότητα αυτών. Ο ευτροφισμός είναι το αποτέλεσμα στη μεταβολή της βιοκοινότητας λόγω της διάθεσης αποβλήτων από αγωγούς αστικών λυμάτων πόλεων, αγωγούς λυμάτων ξενοδοχείων. Σαν αποτέλεσμα όλων αυτών είναι η μείωση της διαφάνειας του θαλασσινού νερού και υπερβολική ανάπτυξη φυτοπλαγκτόν. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η αλλαγή στη δομή των

φυτοκοινοτήτων στις αμμοθίνες γεγονός που έχει την πηγή του στην πίεση που ακούν οι λουόμενοι, στη στάθμευση και διακίνηση οχημάτων.

7.3.3 Μείωση του πληθυσμού σπανίων ειδών

Οι δραστηριότητες που συνεπάγονται με τον τουρισμό και την ανάπτυξη του είναι ικανές να εμποδίσουν τις βιολογικές διαδικασίες που αφορούν σπάνια είδη. Σαν παράδειγμα, αναφέρουμε την περίπτωση της τουριστικής ανάπτυξης σε αμμώδεις ακτές που δρα αρνητικά στην αναπαραγωγή ζώων που χρησιμοποιούν την άμμο για την εκκόλαψη των αυγών τους(χελώνα *Caretta Caretta*). Επιπρόσθετα τα θαλάσσια σπορ επηρεάζουν αρνητικά σπάνια θηλαστικά(φώκια *Monachus Monachus*).

Η ανάπτυξη του τουρισμού στην Ελλάδα των τελευταίων δεκαετιών έχει γίνει η αιτία για την καταστροφή περιοχών εξαιρετικού φυσικού κάλλους, παραλιών και νησιωτικών περιοχών. Η συνεχιζόμενη αστικοποίηση του πληθυσμού, οι ανοργάνωτες και δίχως σχέδιο επεκτεινόμενες τουριστικές εγκαταστάσεις έχουν προκαλέσει σημαντικά περιβαλλοντικά προβλήματα τόσο στο αστικό δομημένο περιβάλλον, όσο και στις λοιπές περιοχές.

Ο χαρακτήρας και το μέγεθος της οικολογικής κρίσης οφείλεται στην ανεξέλεγκτη οικονομική μεγέθυνση των τελευταίων δεκαετιών. Είναι φανερό πως τα «σύγχρονα» μοντέλα ανάπτυξης που βασίστηκαν στην υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων και στην υπερκατανάλωση, έχουν δημιουργήσει τρομακτικά αδιέξοδα και απειλώντας την ταυτότητα του φυσικού περιβάλλοντος και κατά επέκταση του πλανήτη.

Στην Ελλάδα, η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία σε συνεργασία με την Ελληνική Ζωολογική Εταιρεία υλοποιεί πρόγραμμα επικαιροποίησης του Κόκκινου Καταλόγου των Απειλούμενων Πουλιών της Ελλάδας. Ακολουθώντας συγκεκριμένη μεθοδολογία, σχηματίστηκε ο ελληνικός Κόκκινος Κατάλογος που περιλαμβάνει 62 Απειλούμενα είδη πουλιών και 16 Σχεδόν Απειλούμενα.

Δυστυχώς, βάσει των στοιχείων της επικαιροποίησης αυτής, που ολοκληρώθηκε πρόσφατα, προκύπτει ότι για ορισμένα είδη πουλιών, το καθεστώς διατήρησής τους έχει χειροτερεύσει, με αποτέλεσμα 15 είδη να κατατάσσονται πλέον σε υψηλότερη κατηγορία κινδύνου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Ασπροπάρης (*Neophron percnopterus*) του οποίου ο πληθυσμός στην Ελλάδα παρουσιάζει ραγδαία μείωση.

Παράλληλα όμως, υπάρχουν και περιπτώσεις ειδών που, σε σχέση με την πρώτη έκδοση του Ελληνικού Κόκκινου Καταλόγου το 1992, έχουν αντίστροφη πορεία. Μετά την εφαρμογή συγκεκριμένων δράσεων για την προστασία τους, το καθεστώς διατήρησης ειδών, όπως τα δύο είδη πελεκάνων (*Pelecanus crispus* και *Pelecanus onocrotalus*) και η Λαγγόνα (*Phalacrocorax pygmeus*), έχει βελτιωθεί.

7.4 Επιπτώσεις του τουρισμού σε διάφορους τύπους περιοχών

Ελκυστικές περιοχές (παραλίες, βουνά, λίμνες) αποτελούν μεταβατικές ζώνες που περιέχουν οικοσυστήματα από σπάνια είδη φυτών και ζώων. Η πιο συνηθισμένη τουριστική επίπτωση σε τέτοιες περιοχές είναι η υποβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος. Το οικοσύστημα είναι μια γεωγραφική περιοχή που αποτελείται από τους ζωντανούς οργανισμούς, το φυσικό περιβάλλον μέσα στο οποίο κατοικούν καθώς και τους φυσικούς κύκλους. Τα πιο ευαίσθητα οικοσυστήματα είναι τα τροπικά δάση, οι υγροβιότοποι, οι κοραλλιογενείς περιοχές. Οι πιέσεις που δέχονται τα παραπάνω οικοσυστήματα είναι ιδιαίτερα έντονες λόγω της ελκυστικότητάς τους από τους επισκέπτες.

Η τουριστική ανάπτυξη και η ανάγκη για κατασκευή κάθε είδους τουριστικών εγκαταστάσεων συνεπάγεται με την εξόρυξη άμμου, διάβρωση της παραλίας και του εδάφους, εκτεταμένη κάλυψη του χώματος με τσιμέντο και άσφαλτο. Η κατασκευή οδικού δικτύου, αεροδρομίου, μαρίνας μπορεί να προκαλέσει την απώλεια φυσικών οικοσυστημάτων και υποβάθμιση του τοπίου.

7.4.1 Φυσικά πάρκα και προστατευόμενες περιοχές

Οι συγκεκριμένες περιοχές δέχονται ολοένα και μεγαλύτερο πλήθος τουριστών που αναζητούν να έρθουν σε επαφή με «άθικτες» περιοχές. Αρχικά, αυτή η μορφή τουρισμού χαρακτηριζόταν συμβατή με το περιβάλλον. Ωστόσο, λόγω του υψηλού αριθμού επισκεπτών έκαναν την εμφάνισή τους σημαντικοί κίνδυνοι για την ύπαρξη των οικοσυστημάτων.

Η αυξανόμενη συγκέντρωση επισκεπτών και αυτοκινήτων δημιούργησε κυκλοφοριακά προβλήματα και ατμοσφαιρική ρύπανση στους ευαίσθητους χώρους. Παράλληλα, έκαναν την εμφάνισή τους προβλήματα στην αναπαραγωγή των σπάνιων ειδών, λόγω της υπερσυγκέντρωσης τουριστών που επιθυμούν να παρατηρήσουν την άγρια φύση. Είναι εύκολα αντιληπτό πως αν δεν υπάρξει κάποια ουσιαστική πολιτική προστασίας και δράσης, οι συγκεκριμένες προστατευόμενες περιοχές θα μεταβληθούν σε σύντομο χρονικό διάστημα σε τόπο εξαφάνισης. Η ανεξέλεγκτη εισβολή <<ξένων>> ως προς τα σπάνια είδη επισκεπτών δημιουργούν αλλαγές στη δυναμική των πληθυσμών και η ανάπτυξη του τουρισμού έρχεται σε σύγκρουση με παραδοσιακές δραστηριότητες (γεωργία, κτηνοτροφία).

Οι τουρίστες χρησιμοποιώντας συγκεκριμένα μονοπάτια ποδοπατούν τα φυτά και πολλές φορές προκαλούν καταστροφή που με τη σειρά της οδηγεί στην απώλεια της βιοποικιλότητας. Επιπρόσθετα, οι άνθρωποι καταστροφές είναι πιο φανερές και απότομες όταν οι επισκέπτες μεταβάλλουν τις καθιερωμένες διαδρομές.

7.4.2 Ορεινές περιοχές

Ο χειμερινός τουρισμός, αποτελεί μια εναλλακτική μορφή τουρισμού που απαριθμεί πολλούς θαυμαστές διαφορετικής καταγωγής και ηλικίας. Οι ορεινές περιοχές έρχονται αντιμέτωπες με μια σειρά δυσμενών επιπτώσεων εξαιτίας της τουριστικής δραστηριότητας, όπως υλοτομία, διάβρωση του εδάφους και όχληση. Η αποψίλωση των δασικών εκτάσεων οδηγεί αναπόφευκτα σε διάβρωση του εδάφους και δημιουργία χιονοστιβάδων από έργα υποδομής(οδικές προσβάσεις, χιονοδρομικά κέντρα). Πιο συγκεκριμένα, σε προορισμούς για χειμερινό τουρισμό τα αρνητικά αποτελέσματα είναι καταστροφικά λόγω της μη ελεγχόμενης ανάπτυξης χιονοδρομικών κέντρων και κατασκευής ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων. Σαν ενδεικτικό παράδειγμα, παρατίθεται πως για την παραγωγή τεχνητού χιονιού απαιτούνται τεράστιες ποσότητες νερού, σχεδόν 28 εκατομμύρια λίτρα νερού για κάθε χιλιόμετρο πίστας. Επιπρόσθετα, δημιουργούνται αρνητικές επιπτώσεις στους φυσικούς κύκλους και το κλίμα, διότι το τεχνητό χιόνι λιώνει πολύ αργότερα με αποτέλεσμα τη μείωση της περιόδου ανάκτησης φυτικών ειδών των Άλπεων. Η κατασκευή εγκαταστάσεων για να εξυπηρετηθούν οι επισκέπτες απαιτεί την κοπή πολλών δέντρων δάσους που προορίζεται για χιονοδρομικό κέντρο.

7.4.3 Αγροτικές περιοχές

Οι τουρίστες επιθυμούν την παραμονή τους σε παραδοσιακούς τόπους, όπου θα έρθουν σε άμεση επαφή με τη φύση. Κατά κύριο λόγο, η πλειονότητα των αγροτικών περιοχών είναι εύκολα προσβάσιμη και για αυτό το λόγο αποτελεί σημείο αναφοράς ανάμεσα στις επιθυμίες των τουριστών. Η μείωση των αγροτικών εισοδημάτων ανάγκασε πολλές αγροτικές οικογένειες να μετατρέψουν σταδιακά τα κτήματά τους σε αγροτουριστικές περιοχές-επιχειρήσεις. Ακόμη, δεν έχουν καταγραφεί σημαντικές συνέπειες στο περιβάλλον από τη συγκεκριμένη εναλλακτική μορφή τουρισμού, λόγω του μικρού μεγέθους των θαυμαστών της.

7.4.4 Παράκτιες περιοχές

Η μη σχεδιασμένη εγκατάσταση και επέκταση ξενοδοχειακών και συναφών τουριστικών επιχειρήσεων οδηγεί στην αισθητική υποβάθμιση τις παράκτιες περιοχές. Για την κατασκευή των εγκαταστάσεων δεσμεύονται τεράστιες εκτάσεις γης και παράλληλα δημιουργούνται και έργα υποδομής –υποστήριξης(αεροδρόμια, οδικά δίκτυα).Η υποβάθμιση του θαλάσσιου περιβάλλοντος, οφείλεται στο γεγονός πως μόνο το 32% από τα λύματα που καταλήγουν στη θάλασσα δέχεται την απαιτούμενη επεξεργασία. Σε αυτό το ποσοστό πρέπει να συμπεριληφθεί επιπρόσθετα και η μόλυνση από τα σκάφη αναψυχής. Η αλόγιστη κατανάλωση πόσιμου νερού και η εκμετάλλευση της αλιείας αποτελούν επιπλέον παραδείγματα μη βιώσιμης εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων.

Η ανάπτυξη μαρίνων και κυματοθραυστών τις περισσότερες φορές προκαλεί αλλαγές στα ρέματα και στη ζώνη της παραλίας. Επίσης, τα δομικά υλικά που είναι υποχρεωτικά για τέτοιου είδους κατασκευές επηρεάζουν αρνητικά τα φυτά της ακτής και κατά επέκταση τα οικοσυστήματα. Στις περιοχές των μαρίνων, λαμβάνουν χώρα τουριστικές δραστηριότητες όπως αγκυροβόληση, καταδύσεις, ιστιοπλοΐα και είναι υπεύθυνες σε υψηλό ποσοστό για

τη ριζική υποβάθμιση του περιβάλλοντος με δυσμενείς επιπτώσεις στον κύκλο ζωής των θαλάσσιων οργανισμών. Η υπερβολική οικιστική ανάπτυξη πλησίον των μαρίνων και η εκτεταμένη κάλυψη με τσιμέντο-άσφαλτο οδηγεί αναπόφευκτα στην ολοκληρωτική καταστροφή του οικοσυστήματος.

Η προστασία και η ανάδειξη του περιβάλλοντος, σύμφωνα με τον Σύνδεσμο Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), αποτελεί βασική προϋπόθεση για την εξασφάλιση της μακροχρόνιας βιωσιμότητας και επικερδούς λειτουργίας των τουριστικών επιχειρήσεων. Στο πλαίσιο αυτό, τα όρια της τουριστικής ανάπτυξης πρέπει να καθορίζονται με τρόπο ώστε να αποκλείουν όχι μόνο τις άμεσες, αλλά και τις μακροπρόθεσμες αρνητικές επιδράσεις για το περιβάλλον.

Η τουριστική οικονομία στην Ελλάδα είναι τόσο αναπτυγμένη σε βαθμό που είναι αναπόφευκτο να υπάρχουν και φαινόμενα επιβάρυνσης του περιβάλλοντος τόσο από μεμονωμένες τουριστικές επιχειρήσεις, όσο και σαν αποτέλεσμα μη ορθολογικού σχεδιασμού εκ μέρους της κεντρικής εξουσίας και του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Ο ΣΕΤΕ θεωρεί ότι είναι χρέος της Πολιτείας να θεσπίσει αυστηρούς κανόνες και να τιμωρήσει παραδειγματικά κάθε παραβάτη. *«Η τουριστική αγορά επισημαίνει είναι ώριμη, οι τεχνολογίες που διασφαλίζουν την προστασία του περιβάλλοντος σε σχέση με την ανάπτυξη υπάρχουν, συνεπώς δεν υπάρχει δικαιολογία για εκούσια ή ακούσια λάθη».*

Κεφάλαιο 8

Επιπτώσεις του τουρισμού στο δομημένο περιβάλλον

Οι τουριστικές δραστηριότητες επιφέρουν αρνητικές επιπτώσεις και στο δομημένο περιβάλλον μιας περιοχής, πέρα από το φυσικό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι περιοχές με πολιτισμική και ιστορική κληρονομιά, διότι η προστασία και διατήρηση αυτών είναι επιβεβλημένη όχι μόνο για ιστορικούς και εθνικούς λόγους, αλλά γιατί αποτελεί βασική υποδομή για τη διατήρηση της τουριστικής τους ανάπτυξης. Ο τουρισμός, όπως και οποιαδήποτε ανθρώπινη δραστηριότητα επιφέρει αρνητικά αποτελέσματα στο δομημένο περιβάλλον. Ωστόσο, οι τουριστικές επιπτώσεις σε περιοχές με ξεχωριστή ιστορική και πολιτισμική αξία αποκτούν ιδιαίτερη σημασία, ιδίως στην τεχνική υποδομή που αποτελεί τη βάση εξυπηρέτησης των κατοίκων, επισκεπτών και στην οικιστικά ανάπτυξη της περιοχής γενικότερα. Γενικότερα, ο τουρισμός είναι πολυσύνθετος και πολυδιάστατος, συνεπώς θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερη σημασία στο σχεδιασμό και την πολιτική.

Το ανθρωπογενές περιβάλλον αποτελεί μαζί με το φυσικό την αρχική τουριστική προσφορά. Ανθρωπογενείς τουριστικοί πόροι είναι τα μνημεία όλων των εποχών, τα παραδοσιακά κτίσματα και οι οικισμοί, αλλά και σύγχρονα κτίσματα, τόποι ή μνημεία που λειτουργούν ως τουριστικά αξιοθέατα και πόλοι έλξης τουριστών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα αιγαιοπελαγίτικα νησιά με τα κλιμακωτά χωράφια, τις πέτρινες μάντρες και τα δρομάκια ανάμεσα τους, τα εκκλησάκια, οι ανεμόμυλοι και οι αγροκίες.

Η συνύπαρξη τουρισμού και περιβάλλοντος, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενα κεφάλαια, δεν είναι πάντοτε αρμονική. Μακροπρόθεσμα η αλλοίωση και η υποβάθμιση του περιβάλλοντος(φυσικού και πολιτιστικού) επιδρά αρνητικά στο ίδιο το τουριστικό φαινόμενο. Η καταστροφή του τουριστικού πόρου καταστρέφει εν τέλει τον ίδιο τον τουρισμό, ενώ από την άλλη πλευρά, η φροντίδα και η μέριμνα για το περιβάλλον σε όλες τους τις διατάσεις αποτελεί την βασική όψη της ίδιας της ανάπτυξης.

Ο ολοκληρωμένος σχεδιασμός, προγραμματισμός και έλεγχος της τουριστικής ανάπτυξης σε συνδυασμό με την ορθολογική διαχείριση των πόρων διαθέτει τη δυνατότητα να διασφαλίσει το φυσικό και δομημένο περιβάλλον από τις αρνητικές συνέπειες του τουρισμού.

8.1 Επιπτώσεις του τουρισμού σε περιοχές με ξεχωριστή ιστορική και πολιτισμική αξία

Ως τουριστικοί πόροι θεωρούνται τα παραδοσιακά κτίσματα, προϊστορικά, μεσαιωνικά, βυζαντινά και νεότερα μνημεία αλλά και σύγχρονα κτίσματα. Η παραδοχή πως άμεσος υπαίτιος για τις αλλαγές στο δομημένο περιβάλλον είναι ο τουριστική δραστηριότητα είναι λανθασμένη. Το δομημένο περιβάλλον με ιστορική και πολιτισμική αξία εισπράττει ισχυρές πιέσεις από τον τουρισμό, λόγω του ξεχωριστού ενδιαφέροντός του. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν ιστορικοί οικισμοί, οι οποίοι απειλούνται από την ανεξέλεγκτη ροή επισκεπτών ανά χρόνο (Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου, Ακρόπολη, Κνωσός, Βενετία, Santiago de Compostella, Αγία Σοφία κ.α.). Η χημική και φυσική αλλοίωση των τοιχογραφιών από τη συνεχή διακίνηση των επισκεπτών, η φυσική φθορά των μαρμάρων είναι σημαντικά ζητήματα που χρήζουν αντιμετώπισης. Αρχικά, η προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς ήταν συνυφασμένη με τα μνημεία ιστορικής αξίας και στα οικιστικά σύνολα. Σήμερα όμως, γίνεται όλο και περισσότερο κατανοητό πως είναι επιβεβλημένη η προστασία του ευρύτερου τοπίου από την αυθαίρετη δόμηση, την αστικοποίηση, την κατασκευή τουριστικών μονάδων και υποδομών εκτός κλίμακας που δεν προωθούν τα φυσικά και πολιτισμικά γνωρίσματα του κάθε τόπου.

Παράλληλα με τα μνημεία, ιδιαίτερη αντιμετώπιση χρήζουν και τα αστικά κέντρα με ιστορική και αρχαιολογική κληρονομιά. Η οικονομική ανάπτυξη τέτοιων περιοχών, όπως το Παρίσι, η Βενετία και η Ρώμη βασίζεται στον τουρισμό. Οι επισκέπτες στα αστικά κέντρα με ξεχωριστή αξία, δεν επικεντρώνονται αποκλειστικά στην ξενάγηση στα ιστορικά μνημεία και γνωριμία με την πολιτισμική κληρονομιά, αλλά επιθυμούν την επαφή με όλους τους τομείς του πολιτισμού. Οι περιοχές αυτές, λόγω της ελκυστικότητάς τους, δέχονται ένα πολύ μεγάλο αριθμό τουριστών και συνεπώς οι πιέσεις στο περιβάλλον και η ποιοτική υποβάθμιση του είναι πολύ έντονες. Τα προβλήματα δε δημιουργούνται τόσο από την άγνοια και την έλλειψη περιβαλλοντικής συνείδησης όσο από τον υπερβολικό όγκο των επισκεπτών σε ένα συγκεκριμένο χώρο την ίδια χρονική στιγμή. Η σύναξη αυτή απειλεί τα μνημεία και τα κτίρια, γεγονός που οφείλεται στη φθορά-χρήση των χώρων και από τη ρύπανση που δημιουργείται. Παράλληλα αρνητικά αποτελέσματα που προκαλούνται είναι η κυκλοφοριακή συγκέντρωση, ο θόρυβος, η στάθμευση, τα απορρίμματα, η αστικοποίηση γύρω από τις από τις προαναφερθέντες περιοχές προκειμένου να ικανοποιηθεί η ζήτηση σε εστιατόρια, ξενοδοχεία κ.α.

Ωστόσο ο τουρισμός, δεν αποδίδει αποκλειστικά αρνητικές συνέπειες, αλλά σε πολλές περιπτώσεις συμβάλλει θετικά στην ανάδειξη και προστασία των αρχαιολογικών χώρων καθώς αναγκάζει τους αρμόδιους τοπικούς και διεθνείς φορείς να αναλάβουν εποικοδομητική δράση. Η τουριστική ανάπτυξη και το ενδιαφέρον για την παράδοση και την ιστορία, οδήγησε του κατοίκους αυτών των περιοχών να ανακαινίσουν τα κτίρια που χρησιμοποιούνται ως ξενώνες. Βέβαια, μέσα σε όλα αυτά, σε διάφορες περιοχές η αναγνώριση της αξίας των συγκεκριμένων περιοχών συνοδεύτηκε από φαινόμενα κερδοσκοπίας ως αποτέλεσμα της υπερβολικής αύξησης της τιμής ακινήτων, οδηγώντας τις περισσότερες φορές την απόκτηση αυτών από αλλοδαπούς ή κατοίκους που δεν είχαν καμία σχέση με τον τόπο (Μονεμβασιά). Παρατηρείται επίσης πως οι προσφερόμενες

υπηρεσίες στοχεύουν κυρίως στην εξυπηρέτηση των επισκεπτών παρά των ντόπιων κατοίκων.

Τα τελευταία χρόνια είναι ευρέως διαδεδομένο πως η προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς μιας περιοχής είναι μέρος της ταυτότητας ενός λαού. Παρατηρούνται αρκετές πρωτοβουλίες που έχουν στόχο την διαφύλαξη των πολιτισμικών πόρων. Ωστόσο, καταγράφονται και υπερβολικοί περιορισμοί: απαγόρευση εισόδου σε μνημεία και η ξενάγηση πραγματοποιείται μέσω οπτικοακουστικών μέσων από μεγάλη απόσταση (Stone hedge, Ηνωμένο Βασίλειο), με αποτέλεσμα ο επισκέπτης να μην έχει μια βιωματική εμπειρία.

Ο Εκπαιδευτικός Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO) επιζητεί να προωθήσει την αναγνώριση, προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, η οποία έχει σημαντική αξία για τον άνθρωπο. Ο όρος "Πολιτιστική Κληρονομιά" αναφέρεται σε μνημεία, ομάδες κτισμάτων και χώρων με ιστορική, αισθητική, αρχαιολογική, επιστημονική, εθνολογική ή ανθρωπολογική αξία.

Η Συνθήκη για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση της UNESCO στις 16 Νοεμβρίου 1972. Με την υπογραφή της, τα κράτη αναγνωρίζουν ότι οι χώροι που βρίσκονται στην εθνική επικράτεια τους και έχουν εγγραφεί στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς, αποτελούν, με κάθε επιφύλαξη της εθνικής κυριαρχίας και των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, παγκόσμια κληρονομιά «για την προστασία της οποίας είναι υπεύθυνη η διεθνής κοινότητα, που πρέπει να εργαστεί ως σύνολο για αυτό τον σκοπό».

Η Ελλάδα έχει συνυπογράψει από το 1981 τη Συνθήκη της UNESCO για την προστασία των μνημείων και χώρων παγκόσμιας κληρονομιάς. Στόχος της UNESCO είναι η προστασία από κάθε είδους φθορά και καταστροφή, προκειμένου αυτά να κληροδοτηθούν στις γενιές του μέλλοντος. Τα ελληνικά μνημεία που ανήκουν στον κατάλογο των μνημείων της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO είναι τα κάτωθι:

- Ναός Επικούρειου Απόλλωνος – Βάσσεις (1986)
- Αρχαιολογικός χώρος Ακρόπολης (1987)
- Αρχαιολογικός χώρος Δελφών (1987)
- Άγιο Όρος - Άθως (1988)
- Μετέωρα (1988)
- Παλαιοχριστιανικά και βυζαντινά μνημεία Θεσσαλονίκης (1988)
- Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου (1988)
- Αρχαιολογικός χώρος Ολυμπίας (1989)
- Αρχαιολογικός χώρος Μυστρά (1989)
- Αρχαιολογικός χώρος Δήλου (1990)
- Μονή Δαφνίου, Μονή Όσιου Λουκά και Νέα Μονή Χίου (1990)
- Αρχαιολογικός χώρος Ηραίου Σάμου (1992)
- Αρχαιολογικός χώρος Αιγών (Βεργίνα) (1996)

8.2 Επιπτώσεις του τουρισμού στην τεχνική υποδομή

Οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στην υποδομή διακρίνονται σε:

- Χρήση της υφιστάμενης υποδομής, διότι εξαιτίας του τουρισμού επιβαρύνεται το οδικό δίκτυο (ύδρευση) και οι αποδέκτες (υδάτινοι αποδέκτες) κυρίως την «υψηλή» τουριστική περίοδο.
- Ανάγκη για τη δημιουργία νέας ή επέκταση της υπάρχουσας υποδομής. Τα περισσότερα προβλήματα πηγάζουν από την έλλειψη κατάλληλου σχεδιασμού και λανθασμένης οριοθέτησης. Επιπρόσθετα, το κόστος για την κατασκευή υποδομών είναι πολύ υψηλό και επιβαρύνει την τοπική κοινωνία. Η συντήρηση δε, της τεχνικής υποδομής στις τουριστικές περιοχές συνεπάγεται με αυξημένο λειτουργικό κόστος λόγω της υπερ-χρησιμοποίησης της την τουριστική περίοδο και την υπολειτουργία της τις υπόλοιπες.

8.3 Επιπτώσεις του τουρισμού στην οικιστική ανάπτυξη και αστικοποίηση

- Η αυθαίρετη δόμηση. Χαρακτηρίζεται ως το πιο σοβαρό πρόβλημα για τις παράκτιες και ορεινές περιοχές. Η αυθαιρεσία αυτή συνοδεύεται με την κατασκευή τουριστικών εγκαταστάσεων και κατοικιών. Ο τουρισμός δεν είναι η αποκλειστική αιτία αυτού του φαινομένου, βασικοί υπεύθυνοι είναι η έλλειψη κρατικού ελέγχου και η απουσία πολιτικής για τη χρήση της γης.
- Η αστικοποίηση του αγροτικού χώρου. Το φαινόμενο αυτό είναι πολύ έντονο στις παράκτιες περιοχές. Αναφέρεται ως μια γραμμικού είδους ανάπτυξη σε μικρή απόσταση και παράλληλα από την ακτή. Η αστικοποίηση είναι άρτια συνδεδεμένη με την ανάπτυξη και επέκταση του οικιστικού στον αγροτικό χώρο. Απαιτούνται ουσιαστικές παρεμβάσεις ώστε να αναπτυχθούν οι υποδομές και οι τουριστικές δραστηριότητες. Το πρόβλημα είναι, πως η μετατροπή αυτή γίνεται σχεδόν πάντα με έντονους ρυθμούς και με αυθαίρετες διαδικασίες.

8.4 Περίπτωση έντονης αστικοποίησης λόγω αυξημένης τουριστικής δραστηριότητας

Η Μύκονος, αποτελεί ένα ευρέως διαδεδομένο τουριστικό προορισμό, που τοποθετείται στο ώριμο στάδιο της ανάπτυξης και εμφανίζει τα αρχικά σημάδια κορεσμού. Η έκταση του νησιού είναι : 103,50 τετραγωνικά χλμ, με 81,5 χλμ ακτής, με περιορισμένους υδάτινους πόρους και αρχιτεκτονική κληρονομιά. Ωστόσο, η υπερβολική συγκέντρωση τουριστών απειλεί σοβαρά την ανάπτυξη του νησιού. Η χώρα της Μυκόνου, που το 1960 καταλάμβανε 33 εκτάρια, τριπλασίασε το μέγεθός σε 100 εκτάρια το 1990 λόγω της αστικοποίησης. Στη Χώρα συγκεντρώνεται το 85% του πληθυσμού. Οι κλίνες το 1960 ανέρχονταν μετά βίας στις 100 και τώρα διαθέτει περίπου 6000 κλίνες ξενοδοχείων, 4800 κλίνες ενοικιαζόμενων δωματίων κοκ. Στην πραγματικότητα, οι συνολικές κλίνες ξεπερνούν τις 35000.

Είναι ηλίου φαεινότερο πλέον, πως η Μύκονος αρχίζει σιγά-σιγά να εμφανίζει στοιχεία κορεσμού. Οι πολιτικές-δράσεις που θα υιοθετηθούν και θα εφαρμοσθούν πρέπει να στοχεύουν στον έλεγχο της ανάπτυξης μέσω του σχεδιασμού, στον καθορισμό περιβαλλοντικών κριτηρίων και ορίων, στην ευαισθητοποίηση των εμπλεκόμενων φορέων και στην ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού.³⁰

³⁰ Coccossis H, Parpairis A, Tourism and Carrying capacity In Coastal Areas, Myconos Priestley G.K, Edwards J.A, Coccossis H, Sustainable Tourism, European Experiences

Κεφάλαιο 9

Πολιτικές για τον τουρισμό και το περιβάλλον

Το φαινόμενο του τουρισμού επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τους τουριστικούς προορισμούς. Το περιβάλλον αποτελεί αδιαίρετο κομμάτι της ευρύτερης ανάπτυξης μιας περιοχής, συνεπώς η οποιαδήποτε πολιτική για το περιβάλλον ασκεί σημαντική επίδραση στην τουριστική ανάπτυξη. Η τουριστική δραστηριότητα είναι επιβεβλημένο να αντιμετωπίζεται ως αναπόσπαστο τμήμα ενός πολυσύνθετου οικονομικού, πολιτιστικού, κοινωνικού και περιβαλλοντικού συστήματος. Τη σημερινή εποχή, η τουριστική ανάπτυξη πρέπει να συμπορεύεται με τις εθνικές, τοπικές, περιφερειακές ιδιαιτερότητες και συνθήκες με στόχο την αρμονική συνύπαρξη με το τοπίο καθώς και το φυσικό/πολιτισμικό περιβάλλον.

Η εμπειριστατωμένη μελέτη των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που οφείλονται στην τουριστική ανάπτυξη καθιστά απαραίτητο το σχεδιασμό και προγραμματισμό της τουριστικής πολιτικής με περιβαλλοντικά κριτήρια. Ο σχεδιασμός της πολιτικής αυτής σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο κρίνεται σκόπιμο να εμπεριέχει όλες τις επί μέρους επιδιώξεις σε ένα συνολικό σχέδιο και πρόγραμμα με γνώμονα τις αρχές της βιώσιμης και αειφόρου ανάπτυξης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει μεριμνήσει ιδιαίτερα αναφορικά με θέματα τουρισμού και περιβάλλοντος. Στις πολιτικές της ο όρος «αειφορία» διατυπώθηκε για πρώτη φορά το 1992 και από εκείνη τη στιγμή συμπεριλαμβάνεται σε τομείς όπως η ενέργεια, οι μεταφορές και ο τουρισμός (Διάσκεψη Κορυφής, 1992). Πιο συγκεκριμένα, η «Agenda 21» και οι «Μελέτες περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» περιγράφουν τα κοινωνικά, πολιτιστικά, περιβαλλοντικά κριτήρια καθώς και τις οικοδομικές αρχές με απώτερο στόχο τη δημιουργία ενός προτύπου βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.

Πίνακας 1

Ερμηνεία της Αειφορίας ή της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Η ανάπτυξη που επιδιώκει παράλληλα την επίτευξη και μεγιστοποίηση των βιολογικών, οικονομικών και κοινωνικών στόχων. (Barbier, 1987)

Η κατάσταση όπου οι απαιτήσεις από το περιβάλλον που τίθενται από τους ανθρώπους και το εμπόριο μπορεί να ικανοποιηθούν χωρίς να μειώνεται η ικανότητα του περιβάλλοντος να παρέχει την ίδια ικανοποίηση και στις μελλοντικές γενεές. (Hawken, 1993)

Πηγή: Buchholz R., 1998, Principles of Environmental Management, The Greening of Business, Prentice Hall, Inc

9.1 Ορισμός Βιώσιμης Τουριστικής ανάπτυξης

Με τον όρο «βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη» αναφέρεται το είδος της τουριστικής ανάπτυξης που λαμβάνει δράση ισόρροπα στην τοπική, κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική και περιβαλλοντική δομή της οποιασδήποτε τουριστικής περιοχής ,δημιουργώντας ταυτόχρονα προϋποθέσεις για τη συνεχή ανατροφοδότησή της.

Οι αρνητικές κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές και οικολογικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης με την παράλληλη κριτική που παρουσιάσθηκε στο πρότυπο του μαζικού τουρισμού, δημιούργησαν τις κατάλληλες βάσεις για μια νέα θεώρηση στην πολιτική του τουρισμού. Πλέον η οπτική αυτή δεν πρέπει να συγκεντρώνει την προσοχή της μόνο στην απαλοιφή των αρνητικών επιπτώσεων αλλά θα πρέπει να συμπορεύεται με τα χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής ,μέσα σε ένα περιβάλλον στρατηγικής για βιώσιμη ανάπτυξη.

Η στρατηγική της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί μια διαρκή εξέλιξη και προσαρμογή μέχρι να εφαρμοστεί η απόλυτη ισορροπία ανάμεσα στις ακόλουθες παραμέτρους:

- Της αποτελεσματικότητας της οικονομίας
- Της κοινωνικής δικαιοσύνης
- Της προστασίας του περιβάλλοντος

Τα κύρια χαρακτηριστικά της βιώσιμης ανάπτυξης συγκαταλέγονται στα παρακάτω: προστασία του περιβάλλοντος, ανάπτυξη των κλάδων της οικονομίας δίχως εξαιρέσεις, συνεχή ανατροφοδότηση της παραγωγικής δομής, αυτάρκεια και αυτονομία της τοπικής περιοχής, ενεργό συμμετοχή του ντόπιου πληθυσμού στη λήψη πρωτοβουλιών και στις διαδικασίες ανάπτυξης. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός τουρισμού δίνει την εξής ερμηνεία: «η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη ικανοποιεί τις ανάγκες των τωρινών τουριστών και των περιοχών που τους φιλοξενούν και παράλληλα προστατεύει και ενισχύει τις ευκαιρίες για το μέλλον. Θεωρείται ότι η ανάπτυξη αυτή οδηγεί στη διαχείριση όλων των πόρων με τέτοιο τρόπο ώστε οι οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες να είναι δυνατό να εκπληρώνονται ενώ παράλληλα διατηρείται η πολιτισμική ακεραιότητα, οι ουσιώδεις οικολογικές διαδικασίες, η βιολογική ποικιλότητα και τα συστήματα υποστήριξης της ζωής. Τα προϊόντα του βιώσιμου τουρισμού είναι προϊόντα που λειτουργούν σε αρμονία με το τοπικό περιβάλλον, την κοινωνία και τους πολιτισμούς, έτσι ώστε αυτά να καρπώνονται όλα τα οφέλη και να μην αποτελούν θύματα τουριστικής ανάπτυξης».³¹

Η ανάπτυξη του τουρισμού πρέπει να είναι συνυφασμένη με την προστασία του περιβάλλοντος, να επιδεικνύει σεβασμό στις παραδόσεις της τοπικής κοινωνίας και να είναι οικονομικά βιώσιμη. Βασική προϋπόθεση για την πραγματοποίηση βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί ο σχεδιασμός οργανωμένου σχεδίου δράσης από τους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς και ο κατάλληλος συντονισμός τους. Για τον ουσιαστικό και ωφέλιμο σχεδιασμό πρέπει να αποδίδεται ιδιαίτερη έμφαση στα ακόλουθα: α)Τους διαθέσιμους τουριστικούς πόρους κάθε περιοχής και τις δυνατότητές τους, β)Τις διαθέσιμες τουριστικές υποδομές, γ)

³¹ W.T.O(1998),Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism, Madrid

Το είδος και την ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών, δ)Το θεσμοθετημένο πλαίσιο για την τουριστική ανάπτυξη, ε)Το γενικότερο επίπεδο των υποδομών που ακούν επιρροή στην προσφορά και τη ζήτηση, στ)Το τουριστικό σχέδιο μάρκετινγκ και προώθησης, ζ)Το διαθέσιμο ανθρώπινο δυναμικό, η)Τις υπάρχουσες έρευνες και μελέτες που αναφέρονται στις προοπτικές τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής.

Για την εφαρμογή της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, βασική προϋπόθεση επίτευξης αποτελεί η Τοπική Ατζέντα 21. Ουσιαστικά, είναι η εξουσιοδότηση προς τις τοπικές διοικήσεις να σχεδιάσουν τις δράσεις τους προς τη βιωσιμότητα της ανάπτυξης. Με αυτό τον τρόπο, συνδέονται ο τουριστικός σχεδιασμός με την τουριστική ανάπτυξη και την περιβαλλοντική συνείδηση. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, ο τουρισμός είναι συνυφασμένος με την ευρύτερη τοπική ανάπτυξη και διαφύλαξη του περιβάλλοντος, υπενθυμίζοντας τη σημασία του για την τοπική κοινωνία και οικονομία. Παρατηρείται μια συνεργασία των εθνικών φορέων-επιχειρήσεων με τους τοπικούς φορείς, ώστε να τονιστούν τα προβλήματα που προκύπτουν από την έλλειψη σχεδιασμού και παρέχονται συμβουλές-ρυθμίσεις για την ανάπτυξη του τουρισμού σε προστατευόμενες και «ευαίσθητες» περιοχές.

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης και η σημασία που της αποδίδεται σήμερα διαμορφώθηκε μόλις τις τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα. Προέκυψε από μία στροφή στην αντίληψη των πραγμάτων, η οποία αρχικά εκφράστηκε ως ανησυχία για τα περιβαλλοντικά προβλήματα (και τις επιπτώσεις που έχει η υποβάθμιση του περιβάλλοντος στην υγεία και στην ποιότητα ζωής των ανθρώπων, αλλά και στην οικονομική ανάπτυξη) και ως συνειδητοποίηση ότι οι φυσικοί πόροι έπρεπε να διατηρηθούν και για τις επόμενες γενεές. Η πετρελαϊκή κρίση του 1973 και η οικονομική ύφεση της δεκαετίας του '70 δημιούργησαν στην ουσία τις πρώτες σοβαρές αμφιβολίες για δυνατότητα των οικονομιών να μεγεθύνονται απεριόριστα, θέτοντας έτσι επί τάπητος το θέμα της σπανιότητας των φυσικών πόρων.

9.2 Αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης

Οι καθοριστικές αρχές που πρέπει να διέπουν τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη βρίσκουν εφαρμογή μέσα από τις ευρύτερες αρχές για τη βιώσιμη ανάπτυξη, όπως αυτές αποτυπώθηκαν στην Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο της Βραζιλίας το 1992.

Τη σημερινή εποχή, ο τουρισμός αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο που διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στις επιθυμίες των ανθρώπων και παράλληλα καθίσταται ως βασικό συστατικό ανάπτυξης στην οικονομία, την κοινωνία και τον πολιτισμό. Εντούτοις, πολλές φορές προκαλεί είτε ακούσια είτε εκούσια, υποβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος, τόσο του φυσικού όσο και του πολιτισμικού.

Πίνακας 2
Αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης

ΑΡΧΕΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Βιωσιμότητα στην τουριστική ανάπτυξη σημαίνει πως πρέπει να είναι φιλική με το περιβάλλον στο παρόν και στο μέλλον καθώς και οικονομικά βιώσιμη και κοινωνικά δίκαιη για τις κοινωνίες.
Ο τουρισμός πρέπει να είναι εναρμονισμένος με το φυσικό, πολιτισμικό και ανθρώπινο περιβάλλον.
Ο τουρισμός πρέπει να μεριμνά για τις επιπτώσεις του στην πολιτισμική κληρονομιά και την παράδοση της τοπικής κοινωνίας.
Είναι επιβεβλημένη η συμμετοχή όλων των φορέων του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα καθώς και ο συντονισμός σε όλα τα επίπεδα.
Ο τουρισμός πρέπει να στηρίζεται στη διεύρυνση των ευκαιριών για τις τοπικές κοινωνίες συμβάλλοντας στο μέγιστο στην τοπική οικονομία.
Ο τουρισμός πρέπει να συμβάλλει αποτελεσματικά στη βελτίωση της ποιότητας ζωής στον τόπο προορισμού.
Ιδιαίτερη συμμετοχή πρέπει να δοθεί στο ρόλο και τις επιπτώσεις στο περιβάλλον από τις μεταφορές, στην αξιοποίηση εναλλακτικών μορφών ενέργειας και στη διαχείριση των αποβλήτων.
Η υιοθέτηση και εφαρμογή περιβαλλοντικά φιλικής δεοντολογίας είναι σημαντική για όλους τους δρώντες στον τουρισμό.
Η ευαισθητοποίηση όλων είναι σημαντική για την εφαρμογή των παραπάνω αρχών και στόχων.

9.3 Εργαλεία Προάσπισης Της Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης

Η εφαρμογή μιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης έρχεται αντιμέτωπη με πολλές δυσκολίες που προέρχονται από την πολυσύνθετη φύση του τουρισμού και την αδυναμία συνεργασίας των αρμόδιων φορέων. Έχουν διατυπωθεί διάφορα εργαλεία που αφορούν τη σχεδίαση, εφαρμογή και αξιολόγηση των δράσεων αλλά και την υιοθέτηση πολιτικών που είναι άρτια εναρμονισμένες με τη βιώσιμη ανάπτυξη.³²

I. Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

Αφορά την αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που πηγάζουν από την ανθρώπινη δραστηριότητα (κατασκευή ξενοδοχειακών και τουριστικών εγκαταστάσεων, οδικών δικτύων). Το εργαλείο που υπολογίζει τις επιπτώσεις αυτές είναι η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων. Σημαντικότεροι στόχοι αποτελούν: α) η έγκυρη ενημέρωση των υπευθύνων για την ανέγερση κάθε έργου σχετικά με τις αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις αυτού, β) η διατύπωση εναλλακτικών προσεγγίσεων που θα περιορίζουν τις συνέπειες στο περιβάλλον, γ) η ενημέρωση των τοπικών αρχών και της κοινωνίας για τα αποτελέσματα της έγκρισης ενός έργου.

II. Περιβαλλοντικός Έλεγχος

Παρέχει την ευκαιρία στις τουριστικές επιχειρήσεις να αξιολογήσουν την περιβαλλοντική τους απόδοση. Είναι αναγκαίο να εντοπιστούν και να περιοριστούν οι αρνητικές συνέπειες στο περιβάλλον. Οι επιχειρήσεις πρέπει να συμμορφωθούν με την υπάρχουσα νομοθεσία και να προωθήσουν μια πολιτική προστασίας του περιβάλλοντος.

III. Εκτίμηση Φέρουσας Ικανότητας

Αποτελεί εργαλείο για τον καθορισμό της ικανότητας μιας περιοχής να ανταπεξέλθει στη συνεχώς αυξανόμενη ανάπτυξη του τουρισμού και των υπολοίπων οικονομικών δραστηριοτήτων. Η φέρουσα ικανότητα αναφέρεται σε κάθε περιοχή ξεχωριστά, λόγω της ύπαρξης διαφορετικότητας και βασίζεται σε τρεις διαστάσεις: φυσικό-οικονομική, κοινωνικο-δημογραφική, πολιτικό-οικονομική. Κάθε διάσταση έχει τον δικό της αριθμό βαρύτητας, λόγω των ιδιαιτεροτήτων της.

IV. Συστήματα Διαχείρισης Επισκεπτών

Έχουν ως στόχο τη χωρική και χρονική κατανομή των τουριστών σε μια συγκεκριμένη περιοχή, ώστε να υπάρξει προστασία του περιβάλλοντος από την υποβάθμισή του. Η κατανομή πρέπει να γίνει σύμφωνα με τις προϋποθέσεις της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης ώστε να αποφευχθεί η υπερσυγκέντρωση των επισκεπτών.

³² WWF Ελλάδα, Συνήγορος του Πολίτη, (2009), Οδηγός για το Περιβάλλον, Νομικός Οδηγός

V. Δείκτες Βιώσιμου Τουρισμού

Κύριο μέλημά τους είναι η παρακολούθηση του επιπέδου εφαρμογής της βιώσιμης ανάπτυξης. Οι δείκτες αναφέρονται σε όλες τις διαστάσεις: περιβαλλοντική, οικονομική, κοινωνική. Κάθε τουριστική περιοχή διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες λόγω των χαρακτηριστικών και απαιτήσεών της.

VI. Πιστοποίηση και Οικολογική Σήμανση

Οι τουριστικές επιχειρήσεις που εφαρμόζουν τις περιβαλλοντικές ρυθμίσεις που θέτουν οι εθνικοί φορείς, επιβραβεύονται με το οικολογικό σήμα. Έχουν αναγνωριστεί Ευρωπαϊκά και Διεθνή προγράμματα οικολογικής σήμανσης που φανερώνουν περιβαλλοντικές, κοινωνικο-πολιτιστικές και οικονομικές δράσεις βιώσιμου τουρισμού.

VII. Ευρωπαϊκό Βραβείο για τον Τουρισμό και το Περιβάλλον

Το 1995, θεσπίστηκε από την Ε.Ε με σκοπό: α)Τη γνωστοποίηση της βιώσιμης ανάπτυξης σε όλους τους τουριστικούς τομείς, β)Τη μόνιμη επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ όλων των αρμόδιων φορέων για την τουριστική ανάπτυξη, γ)Την επιβράβευση δράσεων που συνδέουν το περιβάλλον και τον τουρισμό.

Στην ουσία, απώτερος στόχος δεν είναι η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη, αλλά η γενικά η αειφόρος ανάπτυξη. Οι έννοιες της αειφορίας και της αειφόρου ανάπτυξης έχουν ενσωματωθεί έτσι και στο σχεδιασμό και την ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας με αποτέλεσμα να μιλάμε πλέον για αειφόρο τουριστική ανάπτυξη. Η διαρκής και ισόρροπη ανάπτυξη, η αειφόρος ή βιώσιμη ανάπτυξη και οι βιώσιμες ή εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι έννοιες και όροι που χρησιμοποιούνται συχνά τελευταία, μερικές φορές κατά διαφορετικό τρόπο και σημασία.

Στην περίπτωση του τουρισμού η αειφορία συναρτάται με εκείνα τα είδη τουρισμού που εναρμονίζονται με τις φυσικές, πολιτιστικές και κοινωνικοοικονομικές δομές μιας περιοχής, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται το μέγιστο οικονομικό αποτέλεσμα με ταυτόχρονη ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων. Τέλος, αναφορικά με τη χωρική ισορροπία, η αρχή της αειφορίας επιβάλλει τα οφέλη από τον τουρισμό να μοιράζονται σε πιο πολλές κοινωνίες, οι οποίες να μη συγκεντρώνονται σε μια στενή παράκτια λωρίδα ή μια γραφική κοιλάδα.

9.4 Συμμετοχή του τουρισμού στη διατήρηση του περιβάλλοντος

Η τουριστική δραστηριότητα σε όλο της το φάσμα έχει τη δυνατότητα να συμβάλλει στην προσπάθεια για την προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος με τους ακόλουθους τρόπους:

I. Χρηματοοικονομική Συμμετοχή

Ο τουριστικός κλάδος μπορεί να συμμετέχει στη διατήρηση των ευαίσθητων οικοσυστημάτων, μέρος των εισιτηρίων για την είσοδο σε πάρκα και παρόμοια μέρη μπορεί να διατεθεί και να χρησιμοποιηθεί για τη διαχείριση των περιβαλλοντικά ευάλωτων περιοχών.

Αξιοσημείωτο μέτρο, αποτελεί η συλλογή ποσού από τους φόρους εισοδημάτων, επί των πωλήσεων εξοπλισμού αναψυχής και από τα τέλη αδειών για διάφορες δραστηριότητες αναψυχής μπορεί να αποδειχθούν ευεργετικά στην προστασία των φυσικών οικοσυστημάτων. Σε πολλές χώρες τα έσοδα αυτά χρησιμοποιούνται για τη συντήρηση των πάρκων.

II. Βελτιωμένη περιβαλλοντική διαχείριση και προγραμματισμός

Κατάλληλη περιβαλλοντική διαχείριση των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων δύναται να πολλαπλασιάσει τα κέρδη για τα φυσικά οικοσυστήματα. Κάτι τέτοιο όμως απαιτεί ουσιαστικό και προσεκτικό σχεδιασμό που να εμπεριέχει τη διατήρηση των περιβαλλοντικών πόρων της περιοχής. Ο συστηματικός προγραμματισμός και σχεδιασμός για την τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής λειτουργεί ως ανασταλτικός παράγοντας για την υποβάθμιση των περιβαλλοντικών πόρων και γενικότερα της ποιότητας του περιβάλλοντος.

III. Βελτίωση της Περιβαλλοντικής Συνειδήσεως

Η τουριστική δραστηριότητα μπορεί να συμμετέχει ενεργά στην προστασία του περιβάλλοντος και στη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Οι φυσικοί πόροι είναι ιδιαίτερα ελκυστικοί και η ανάγκη για την προστασία και διατήρησή τους οδηγεί στην κατασκευή εθνικών πάρκων. Πολλοί τουριστικοί προορισμοί είναι ευρέως διαδεδομένοι εξαιτίας των εθνικών τους πάρκων.

IV. Εναλλακτική Εκμετάλλευση

Ο τουρισμός μπορεί να παρέχει εναλλακτικές λύσεις σε θέματα ανάπτυξης που σε διαφορετικές περιπτώσεις θα εμφάνιζαν δυσμενείς περιβαλλοντικές συνέπειες.

V. Ρυθμιστικά μέτρα

Οι ενδεδειγμένοι έλεγχοι στις τουριστικές δραστηριότητες και μετακινήσεις των επισκεπτών στις προστατευόμενες περιοχές διαθέτουν την ικανότητα να περιορίσουν τα αρνητικά αποτελέσματα στο οικοσύστημα και να ενισχύσουν το επίπεδο ζωτικότητας της περιοχής.

9.5 Πολιτική για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη

Οι πολιτικές και οι δράσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη μιας τουριστικής περιοχής διέπονται από βασικές αρχές και κανόνες. Ωστόσο, κάθε τύπο τουριστικής περιοχής επιδεικνύει τα δικά του, ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και απαιτεί ξεχωριστή μεταχείριση και αντιμετώπιση. Το Άτυπο Συμβούλιο Υπουργών Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έλαβε δράση στις 13-15 Μαΐου το 1994 στη Σαντορίνη, με θέμα συζήτησης «*Τουρισμός και Περιβάλλον*», επικεντρώθηκε σε ορισμένες περιοχές της Ε.Ε που η ποιότητα του περιβάλλοντος δέχεται ουσιαστικές πιέσεις από την τουριστική ανάπτυξη:

- Αστικές περιοχές με ιστορικό χαρακτήρα, που συγκεντρώνουν υψηλό νούμερο επισκεπτών και έρχονται αντιμέτωπες με την υποβάθμιση του περιβάλλοντος και λειτουργικά προβλήματα.
- Ορεινές και αγροτικές περιοχές, οι φυσικοί πόροι των οποίων απειλούνται από τη συνεχόμενη τουριστική ανάπτυξη.
- Παράκτιες περιοχές, με έντονη τουριστική ανάπτυξη που αντιμετωπίζουν προβλήματα όπως ανεπάρκεια νερού, ρύπανση των υδάτινων πόρων, υπερσυγκεντρώσεις στις παραλίες.

I. Αστικές περιοχές με ιδιαίτερη ιστορική και πολιτισμική αξία

Ο ιστορικός και αρχαιολογικός πλούτος αρκετών αστικών περιοχών σε συνδυασμό με την υποδομή την οποία διαθέτουν, όπως μουσεία, εκθεσιακοί χώροι, αποτελούν πόλους τουριστικής έλξης προς αυτές τις περιοχές. Ιδιαίτερα τα μεγάλα αστικά κέντρα, όπως για παράδειγμα το Λονδίνο, το Παρίσι, η Ρώμη, η Αθήνα και άλλες μεγάλες πόλεις αποτελούν σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς. Ειδικότερα:

- Τα περισσότερα τουριστικά αξιοθέατα στην Ευρώπη τα οποία παρουσιάζουν ιστορικό, πολιτιστικό και θρησκευτικό ενδιαφέρον ανήκουν ή είναι τοποθετημένα πολύ κοντά σε αστικές περιοχές.
- Στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη, πόλεις που παρουσιάζουν πολιτιστικό ενδιαφέρον προσελκύουν όλο και περισσότερους τουρίστες από την δυτική Ευρώπη(Βουδαπέστη, Πράγα).
- Ο κατάλογος της παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO περιλαμβάνει πολιτιστικούς, φυσικούς και μικτούς χώρους με απώτερο σκοπό την εξασφάλιση προστασίας αυτών των περιοχών.

Η ανάπτυξη του τουρισμού δημιουργεί δυσμενείς επιπτώσεις στο ήδη βεβαρυμμένο περιβάλλον των περιοχών αυτών (Κυκλοφοριακό πρόβλημα, συγκρούσεις σε χρήση της γης). Παράλληλα, επιδρά και θετικά δημιουργώντας γενικότερη αναγέννηση όχι μόνο σε

επίπεδο απασχόλησης και εισοδήματος, αλλά ως μέτρο πίεσης στην τοπική κοινωνία να υιοθετήσει μέτρα για την προστασία και ανάδειξη της πολιτισμικής κληρονομιάς.

Για να εξασφαλιστεί η θετική δράση του τουρισμού και να μειωθούν οι επιπτώσεις από την ανάπτυξή του, είναι επιβεβλημένη η σύνδεση τουρισμού και περιβάλλοντος στα τοπικά σχέδια ανάπτυξης, η διαμόρφωση και υιοθέτηση ειδικών σχεδίων που θα αντιμετωπίζουν τα προβλήματα που έχουν παρουσιαστεί. Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στα παρακάτω προβλήματα: α) Αντιμετώπιση της ηχορύπανσης, β) Αντιμετώπιση κυκλοφοριακών προβλημάτων, γ) Προστασία των πολιτιστικών πόρων από την παρουσία μεγάλου αριθμού τουριστών, δ) Διαχείριση της ροής των τουριστών με άμεση επιδίωξη την αποφυγή της υπερσυγκέντρωσης, ε) Ανάπτυξη του τουρισμού μέσα στα όρια της υπάρχουσας υποδομής, στ) Αντιμετώπιση σύνθετων προβλημάτων (όπως η αύξηση των τιμών γης).

II. Ορεινές και αγροτικές περιοχές

Οι ορεινές περιοχές αντιμετωπίζουν πρόβλημα συρρίκνωσης του πληθυσμού, γεγονός που οφείλεται στις περιορισμένες δυνατότητες απασχόλησης σε αυτές τις περιοχές. Η εγκατάλειψη αυτή θεωρείται από μερικούς πως λειτουργεί ευεργετικά ως προς την ποιότητα των φυσικών πόρων και οικοσυστημάτων. Ωστόσο, η εγκατάλειψη παραδοσιακών δραστηριοτήτων (καλλιέργεια γης), αποφέρει την υποβάθμιση του περιβάλλοντος λόγω της διάβρωσης του εδάφους. Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος δεν συνδέεται μόνο με την εγκατάλειψη αλλά και με την αλόγιστη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων.

Οι αγροτικές περιοχές έχουν μετατραπεί σε: α) μια οικολογική πραγματικότητα, η οποία ελέγχεται από τα οικοσυστήματα και τα συστατικά τους, ενώ βρίσκεται σε μια δυναμική ισορροπία και αλληλοϋποστήριξη, β) μια ανθρώπινη δημιουργία βασισμένη στην ύπαιθρο και αποτελούμενη από αγροτικές εκτάσεις και δάση.

Η τουριστική ανάπτυξη κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις μπορεί να λειτουργήσει θετικά και να συμβάλλει στη βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών και αγροτικών περιοχών. Γίνεται αντιληπτό ότι απαιτείται ανάληψη πρωτοβουλιών που θα αποσκοπούν στην:

- Προστασία και αποκατάσταση περιοχών οι οποίες αντιμετωπίζουν σημαντικούς φυσικούς κινδύνους, όπως η διάβρωση του εδάφους η οποία οφείλεται στην εγκατάλειψη ή την υπερβολική ανάπτυξη του τουρισμού.
- Ανάπτυξη των περιοχών με κριτήριο την φέρουσα ικανότητα των φυσικών πόρων, εδάφους, νερού.
- Διαχείριση της ροής των επισκεπτών με αποτέλεσμα να αποφεύγεται η χωρική και χρονική υπερσυγκέντρωση.
- Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού και των τουριστών καθώς και προώθηση των παραδοσιακών οικονομικών δραστηριοτήτων, οι οποίες μπορούν, σε συνδυασμό με τον τουρισμό, να συμβάλουν στην αύξηση του εισοδήματος.

- Προστασία και προβολή περιβαλλοντικών στοιχείων, στο πλαίσιο μιας μορφής τουρισμού που σέβεται τα περιβαλλοντικά γνωρίσματα.
- Προστασία και διαχείριση φυσικών περιοχών, μέσω του σχεδιασμού ειδικών πολιτικών.

III. Παράκτιες Περιοχές

Ο παράκτιος χώρος συγκεντρώνει ένα μεγάλο ποσοστό πληθυσμού σε παράκτιες κοινότητες, τα περισσότερα αστικά κέντρα, πλήθος ανθρώπινων δραστηριοτήτων και σημαντικό μέρος των υποδομών. Παράλληλα, στις παράκτιες ζώνες συνυπάρχουν και αλληλεπιδρούν η θάλασσα, η ξηρά και ο αέρας. Πάνω από 50% των ευάλωτων και ευαίσθητων οικοσυστημάτων της Ευρώπης βρίσκονται σε παράκτιες περιοχές. Έρχονται αντιμέτωπες με διάφορες πιέσεις που υφίστανται από τις ανθρώπινες δραστηριότητες και την οικιστική ανάπτυξη, που πολλές φορές οδηγούν σε υποβάθμιση των φυσικών οικοσυστημάτων και πόρων. Η υπερσυγκέντρωση ανθρώπινων δραστηριοτήτων είναι ιδιαίτερα σημαντική στις ισπανικές και γαλλικές ακτές λόγω των υψηλών ρυθμών ανάπτυξης.

Το 85% περίπου της διεθνούς τουριστικής κίνησης στη Μεσόγειο καταγράφεται στις παράκτιες περιοχές. Αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στους κλιματικούς παράγοντες, στις καθαρές ακτές και στους πολιτισμικούς πόρους. Η τουριστική ανάπτυξη βέβαια, αποδίδει και ευκαιρίες απασχόλησης και σε πολλές περιπτώσεις αποτελεί τη μοναδική εναλλακτική δυνατότητα για διεύρυνση του εισοδήματος. Πέρα από αυτά όμως, η παρουσία της είναι συνδεδεμένη με δυσμενείς επιπτώσεις στην ποιότητα του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.

Τα προβλήματα και οι δυνατότητες ανάπτυξης του παράκτιου χώρου επιβάλλουν την ανάγκη της ορθολογικής διαχείρισής του στο πλαίσιο μιας στρατηγικής βιώσιμης ανάπτυξης. Είναι ιδιαίτερα σημαντικός ο ρόλος του χωροταξικού σχεδιασμού ως πολιτικής συντονισμού και εξειδίκευσης των δραστηριοτήτων και των υποδομών, παράλληλα με την προστασία των φυσικών οικοσυστημάτων. Η υιοθέτηση προγραμμάτων θα στοχεύει στη μείωση των πιέσεων που υφίστανται οι φυσικοί πόροι: α) Το πόσιμο νερό, με μέτρα για την εξοικονόμηση και την ανακύκλωσή του, β) Την ενέργεια, με μέτρα εξοικονόμησης της.

9.6 Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού

Ο τουρισμός και το περιβάλλον αποτελούν ένα ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Συγκεκριμένα, το 5^ο Πρόγραμμα Δράσης για το περιβάλλον με τίτλο «Προς την Αειφορία», παραδέχεται πως ο τουρισμός αποτελεί ένα από τους κυριότερους κλάδους με ύψιστη προτεραιότητα. Εκτιμάται πως ο τουρισμός στις χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης επηρεάζει σε πολύ μεγάλο βαθμό τους βιότοπούς τους, τους φυσικούς τους πόρους καθώς και τις υποδομές τους.

Όλα τα μέλη της ΕΕ έχουν καταλήξει στις παρακάτω αποφάσεις για την αποφυγή των περιβαλλοντικών προβλημάτων στον τουρισμό με απώτερο στόχο τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη:

- Η προστασία της ποιότητας του περιβάλλοντος αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη και διατήρηση της τουριστικής δραστηριότητας μέσα σε ένα πλαίσιο αειφόρου ανάπτυξης.
- Οι τοπικές προσπάθειες διαχείρισης πρέπει να συμβαδίζουν με τη γενικότερη πολιτική που απευθύνεται σε ευρύτερους παράγοντες οι οποίοι διαμορφώνουν τον τουρισμό.
- Είναι αναγκαίο να δραστηριοποιηθούν όλοι όσοι εμπλέκονται στον τουρισμό κάτω από το πρίσμα της κοινής ευθύνης.

Στην πραγματικότητα καταγράφονται διάφορες πολιτικές σε εθνικό και τοπικό επίπεδο για την αντιμετώπιση των δυσμενών επιπτώσεων από τον τουρισμό. Εντούτοις, είναι αναγκαίο να συμπληρωθούν και από δράσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο: α) Οι περιοχές της Ευρώπης κατέχουν άφθονους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους, αποκτώντας έτσι ισχυρό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα ως τουριστικοί προορισμοί ανά τον πλανήτη, β) Οι τουριστικές δραστηριότητες αναπτύσσουν την πολιτιστική συνείδηση ανάμεσα στα ευρωπαϊκά κράτη, γ) Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιφέρει ουσιαστικές πιέσεις σε ορισμένες τουριστικές περιοχές, δ) Η πολιτική της ΕΕ μέσω του Διαρθρωτικού Ταμείου επηρεάζει σημαντικά την τουριστική ανάπτυξη με επιπτώσεις για το περιβάλλον.

Σύμφωνα με τις αρχές που σχεδιάστηκαν στο 5^ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον, αναπτύχθηκαν βασικές πρωτοβουλίες που στηρίζονται στην αλληλεπίδραση μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος. Οι πρωτοβουλίες αφορούσαν:

- Το είδος του τουρισμού. Συμφωνήθηκε να υπάρξει πιο συντονισμένη διαχείριση του μαζικού τουρισμού καθώς και ολοκληρωμένη σχεδίαση σε εθνικό και τοπικό επίπεδο των παράκτιων και ορεινών περιοχών.
- Τη συμπεριφορά των τουριστών. Συνεχής προσπάθεια για βελτίωση της περιβαλλοντικής ευαισθησίας, απελευθέρωση των μεταφορών με τρένο, αεροπλάνο και λεωφορεία με παράλληλα αύξηση του οριακού κόστους χρήσης των ΙΧ αυτοκίνητα καθώς και διασπορά στη χρονική διάρκεια των διακοπών

- Την ποιότητα των τουριστικών υπηρεσιών. Αποφασίστηκε συνεχής προώθηση νέων μορφών τουρισμού που σέβονται το περιβάλλον καθώς και της περιβαλλοντικής ευαισθησίας σε όσους δραστηριοποιούνται στον τουριστικό κλάδο(συμπεριλαμβανομένης και της τοπικής κοινωνίας).

Για να παραμείνει η Ευρώπη ο πρώτος τουριστικός προορισμός στον κόσμο, η Επιτροπή προτείνει ένα νέο πλαίσιο συντονισμένων τουριστικών δράσεων σε επίπεδο ΕΕ για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της ικανότητας αειφόρου ανάπτυξης του ευρωπαϊκού τουρισμού. Σύμφωνα με τη στρατηγική «Ευρώπη 2020», το φάσμα των τουριστικών δραστηριοτήτων σε επίπεδο ΕΕ μπορεί να αναπτυχθεί βάση των παρακάτω προτεραιοτήτων:³³

- Ανάπτυξη του συστήματος δεικτών για τη βιώσιμη διαχείριση των προορισμών.
- Προσπάθεια για περισσότερη ευαισθητοποίηση από την πλευρά των ευρωπαϊών τουριστών αναφορικά με τους προορισμούς, συμπεριλαμβανομένων πληροφοριών για τη μεταφορά και τις σχέσεις με τον τοπικό πληθυσμό.
- Υιοθέτηση του ευρωπαϊκού σήματος τουρισμού ποιότητας.
- Αναγνώριση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής ώστε να προστατεύεται η βιομηχανία τουρισμού από βλαβερές επενδύσεις με ταυτόχρονη ανάπτυξη εναλλακτικών τουριστικών μορφών.
- Προώθηση στρατηγικής για βιώσιμο παράκτιο και θαλάσσιο τουρισμό.
- Διεύρυνση της συνεργασίας της ΕΕ με αναδυόμενες χώρες για την προώθηση προτύπων βιώσιμης και υπεύθυνης τουριστικής ανάπτυξης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση προτείνει μια νέα πολιτική για τον τουρισμό ώστε να υπάρξει καλύτερη ανταπόκριση στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο τομέας αυτός και να αξιοποιηθεί πλήρως το δυναμικό του. Η δημογραφική εξέλιξη, ο παγκόσμιος ανταγωνισμός, το ενδιαφέρον για την αειφορία και η ζήτηση για ορισμένες ειδικές μορφές τουρισμού αποτελούν σήμερα προκλήσεις τις οποίες πρέπει να αντιμετωπίσει η Ευρώπη.

Στην προοπτική αυτή, ο συντονισμός, η εταιρική σχέση και ο διάλογος μεταξύ των φορέων του εν λόγω τομέα έχουν ουσιαστική σημασία, δεδομένου ότι ο τουρισμός χαρακτηρίζεται από τη μεγάλη ποικιλομορφία των φορέων. Οι δημόσιες αρχές, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, πρέπει να συνεργάζονται με τον ιδιωτικό τομέα, τους τομεακούς κοινωνικούς εταίρους και τα ενδιαφερόμενα μέρη. Η Επιτροπή θα συνεχίσει τις προσπάθειές της για την αποτελεσματική και διαφανή πληροφόρηση της συμβουλευτικής επιτροπής για τον τουρισμό σχετικά με τις πρωτοβουλίες που συνδέονται με τον τουρισμό, οι οποίες περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα εργασιών της.

³³ http://europa.eu/legislation_summaries/enterprise/industry/et0004_el.htm

Κεφάλαιο 10

Αειφορία και τουρισμός

Ο τουριστικός τομέας αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά επίπεδα μελέτης της αειφόρου ανάπτυξης. Ο αειφόρος τουρισμός έκανε την εμφάνιση του το 1990 ως αποτέλεσμα της παραπάνω έκθεσης. Ο μοναδικός παράγοντας που βρίσκεται σε θέση να μετατρέψει τη φύση του τουρισμού είναι η εισαγωγή της αειφόρου ανάπτυξης.(Butler, 1999). Η επιτροπή για την Αειφόρο Ανάπτυξη του Τουρισμού (WTO Committee On Sustainable Development of Tourism), εισήγαγε ένα νέο, πιο ολοκληρωμένο ορισμό για τη αειφορία στον τουρισμό: Ο νέος ορισμός αποδίδει έμφαση στην ισορροπία μεταξύ περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών πτυχών στον τουρισμό, στην ανάγκη για εφαρμογή όλων των αρχών της αειφορίας σε όλους τους τομείς του τουρισμού αλλά και σε παγκόσμιους στόχους.

Τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν από την ανεξέλεγκτη, δίχως προγραμματισμό τουριστική ανάπτυξη και αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων από τη μαζική συσσώρευση τουριστών, οδήγησαν στην ανάγκη την υιοθέτηση ενός μοντέλου τουρισμού, το οποίο θα σέβεται το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον της χώρας φιλοξενίας, στοχεύοντας στην παράλληλη οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική αειφόρο ανάπτυξη.

Στην έννοια του αειφορικού τουρισμού περιλαμβάνεται η ουσιαστική δέσμευση απέναντι στα φυσικά οικοσυστήματα και η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας σε οποιαδήποτε τουριστική δραστηριότητα και ανάπτυξη. Ο αειφόρος τουρισμός ορίζεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού(WTO), το Συμβούλιο Τουρισμού(WTTC) και το Συμβούλιο Γης ως:³⁴

«Η Ανάπτυξη Αειφορικού Τουρισμού ικανοποιεί τις ανάγκες των τωρινών τουριστών και των περιοχών που τους φιλοξενούν και παράλληλα προστατεύει και ενισχύει τις ευκαιρίες για το μέλλον. Θεωρείται ότι η ανάπτυξη αυτή οδηγεί στη διαχείριση όλων των πόρων με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι δυνατό να εκπληρώνονται οι οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες, ενώ παράλληλα να διατηρείται η πολιτιστική ακεραιότητα, οι ουσιώδεις οικολογικές διαδικασίες, η βιολογική ποικιλότητα και τα συστήματα υποστήριξης της ζωής. Τα προϊόντα αειφορικού τουρισμού είναι προϊόντα που λειτουργούν σε αρμονία με το τοπικό περιβάλλον, την κοινωνία και τους πολιτισμούς, έτσι ώστε αυτά να καρπώνονται όλα τα οφέλη και να μην αποτελούν θύματα τουριστικής ανάπτυξης».

Η αειφόρος ανάπτυξη δημιουργήθηκε μέσω της προσπάθειας επικοινωνίας ανάμεσα στις περιβαλλοντικές ανησυχίες για τις οικολογικές συνέπειες των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και στις ανησυχίες για θέματα ανάπτυξης. Η έννοια της αειφορίας αναφέρθηκε για πρώτη φορά σε επίσημο κείμενο το 1980 στην Πρώτη Παγκόσμια Στρατηγική για τη Διατήρηση. Ο πιο διαδεδομένος ορισμός για την αειφόρο ανάπτυξη είναι αυτός της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη(WCED) του 1987. Αειφόρος Ανάπτυξη

³⁴ http://www.coastlearn.org/gr/tourism-gr/con_tourism.html

λοιπόν, είναι η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να συμβαδίζει τις των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες.

Οι παράγοντες που θα οδηγήσουν την τουριστική βιομηχανία στην κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης είναι οι ακόλουθοι:

- Αύξηση της ευαισθητοποίησης για την εξοικονόμηση κόστους που προέρχεται από την κατανάλωση ευαίσθητων πόρων.
- Οι επαγγελματίες του τουριστικού τομέα και οι πράκτορες αναγνωρίζουν ότι η περιβαλλοντική ποιότητα είναι ουσιώδης για ένα ανταγωνιστικό προϊόν.
- Η αντίληψη κυβερνήσεων και πρακτόρων ότι η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να ασκήσει αρνητική επίδραση στο περιβάλλον.
- Η αύξηση της ευαισθητοποίησης των κοινωνιών σχετικά με τη δυνατότητά τους να επηρεάζουν την τουριστική πολιτική.

Παράλληλα με τις δυσμενείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις που οφείλονται στον τουρισμό, ενισχύονται οι απαιτήσεις των τουριστών για πρότυπα που σέβονται τον αειφορικό τουρισμό. Πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν πως οι τουρίστες έχουν αποτύχει να ασκήσουν πίεση που θεωρείται απαραίτητη για τη διασφάλιση μιας σημαντικής αλλαγής στα περιβαλλοντικά ζητήματα. Χαρακτηριστική είναι η έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το MORI (Market Opinion Research International) και κατέληξε στο συμπέρασμα πως οι τουρίστες σε μια περιοχή δεν αντιμετωπίζουν τον τουρισμό ως μια μεγάλη αιτία περιβαλλοντικής ζημίας, αν και παρατηρούνται στοιχεία μιας περιβαλλοντικά ευσυνείδητης συμπεριφοράς.

Ο παγκόσμιος τουρισμός αντιμετωπίζει μεγάλες προκλήσεις εν όψει του 21ου αιώνα, οι οποίες σχετίζονται με την αειφόρο ανάπτυξη, την αντιμετώπιση των ανισοτήτων σε ζητήματα πλούτου και ευκαιριών αλλά και την ορθή κατανομή και διαχείριση των υπαρχόντων φυσικών πόρων. Όπως ακριβώς συμβαίνει με κάθε ζωντανό κομμάτι της παγκόσμιας οικονομίας, που έρχεται αντιμέτωπο με τη διαρκώς εξελισσόμενη διεθνή πραγματικότητα.

Οι αναπτυσσόμενες χώρες φαίνεται να δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση της "πράσινης" αγοράς και στη χρήση «πράσινων» τεχνολογιών προκειμένου να διασφαλίσουν την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη. Σε αυτό τον τομέα όμως η Ελλάδα φαίνεται για άλλη μια φορά ουραγός.

10.1 Μεθοδολογικά εργαλεία της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης

Στην προσπάθεια για να εφαρμοστεί ένα πρότυπο τουρισμού με σαφή προσανατολισμό στην αειφορία, είναι υποχρεωτικό να καταρτιστούν τα σχέδια της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης τόσο από τη δημόσια όσο και από την ιδιωτική σκοπιά. Βασικό μέλημα και των δύο πρέπει να αποτελεί η προώθηση του τουρισμού μέσα από την προστασία του περιβάλλοντος. Στην προσπάθεια να μελετηθεί η διαδικασία και η πρόοδος της αειφόρου ανάπτυξης είναι απαραίτητη η συμμετοχή ορισμένων δεικτών, που συμβάλλουν στην αξιολόγηση και το συντονισμό της αειφόρου ανάπτυξης. Υπάρχουν τριών ειδών δείκτες, για τη μελέτη της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης-οικολογικοί, κοινωνικοί, οικονομικοί. Οι δείκτες καθοδηγούν με γνώμονα τις εκάστοτε απαιτήσεις.

Σε Διεθνές επίπεδο έχει επικρατήσει ένας μεγάλος αριθμός συστάσεων και ενεργειών που σκοπεύουν στην ανάπτυξη του τουρισμού και την προστασία του περιβάλλοντος. Ωστόσο οι συστάσεις αυτές δεν έχουν υποχρεωτικό χαρακτήρα, με αποτέλεσμα μέχρι σήμερα να μην υπάρχει καμία διεθνής συμφωνία που να συνδέει τον τουρισμό με την υπεράσπιση των περιβαλλοντικών πόρων. Μέσα σε όλα αυτά έχουν διατυπωθεί ορισμένες πρωτοβουλίες για την επίτευξη βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Η προώθηση του βιώσιμου τουρισμού έχει αναγνωρισθεί και διατυπωθεί σε διεθνές επίπεδο μέσα από την Ατζέντα 21.

Η Ατζέντα 21 είναι ένα μια δράση για την προστασία του περιβάλλοντος και την αναβάθμιση των όρων διαβίωσης που υπεγράφη από τους 178 ηγέτες που έλαβαν μέρος στην Παγκόσμια Διάσκεψη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, το 1992. Αποτελείται από συλλογικές προσπάθειες που πρέπει να λάβουν δράση από κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμούς για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης.

Ο παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού κατανοεί τον ρόλο του τουρισμού ως μια δραστηριότητα της παγκόσμιας οικονομίας και τις επιπτώσεις που επιφέρει στο ευρύτερο περιβάλλον, δημιούργησε σε συνδυασμό με το World Travel and Tourism και το Earth Council, μια Ατζέντα 21 για την Ταξιδιωτική και τουριστική βιομηχανία. Στη συγκεκριμένη ατζέντα αναφέρονται με παραστατικό τρόπο οι βασικοί άξονες πάνω στους οποίους πρέπει να λάβουν δράση οι κρατικοί φορείς και η τουριστική βιομηχανία.

Οι αρμοδιότητες των κρατικών οργανισμών πρέπει να επικεντρώνονται:

- Στην αξιολόγηση του υπάρχοντος οικονομικού πλαισίου για την επίτευξη της αειφορίας του τουρισμού
- Στη σχεδίαση ήπιας τουριστικής ανάπτυξης και προϊόντων αειφόρου τουρισμού
- Στην συνεχή εκπαίδευση και κατάρτιση
- Στην αξιολόγηση της επιτυχίας και εφαρμογής του επιθυμητού στόχου

Παράλληλα, οι άξονες δράσης της τουριστικής βιομηχανίας πρέπει να εστιάζονται:

- Στη μείωση της παραγωγής σκουπιδιών, κατανάλωσης νερού, ατμοσφαιρικής ρύπανσης

- Στην εξοικονόμηση ενέργειας
- Στη συστηματική διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων

Οι παραπάνω άξονες δεν έχουν υποχρεωτικό χαρακτήρα, αλλά στηρίζονται τόσο στην πληροφόρηση των τουριστικών επιχειρήσεων όσο και του τουριστικού κοινού. Τις τελευταίες δεκαετίες, ισχυροί ταξιδιωτικοί πράκτορες έχουν υιοθετήσει και συμπεριλάβει στα συμβόλαια με τα ξενοδοχεία και τους τουρίστες, όρους που αναφέρονται σε περιβαλλοντικά θέματα, ενώ την ίδια δυνατότητα διαθέτουν και οι κυβερνήσεις στις περιπτώσεις που διαπράττουν συμφωνίες τουριστικής συνεργασίας.

Συνεπώς αποτελεί ύψιστη ανάγκη να λάβουν δράση πολιτικές που θα βασίζονται στις αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και θα οδηγήσουν στην αποκατάσταση της ισορροπίας μεταξύ περιβάλλοντος και τουρισμού. Κρίνεται σκόπιμο, κάθε τουριστική περιοχή να διαφυλάξει το φυσικό και κοινωνικό της κεφάλαιο. Τα κατάλληλα σχέδια τουριστικής ανάπτυξης πρέπει να προϋπάρχουν από οποιαδήποτε ενέργεια, για να καθορίζονται με σαφή και κατανοητό τρόπο οι διαδικασίες καθορισμού της γης. Η πολιτεία πρέπει να επιβραβεύει τις επενδύσεις στον τουρισμό που εφαρμόζουν τον πυλώνα της αειφορίας με οικονομική ενίσχυση και σημαντικές φορολογικές απαλλαγές. Μέσα σε όλα αυτά, είναι εξίσου σημαντικό να προάγει την περιβαλλοντική εκπαίδευση, ιδιαίτερα σε περιοχές που διαθέτουν τον χαρακτηρισμό οικολογικά και πολιτισμικά <<ευαίσθητες>>.

Η αναστρέψιμη υποβάθμιση των πολιτιστικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών ενός τουριστικού προορισμού από την άναρχη τουριστική ανάπτυξη, οδηγεί αναπόφευκτα στην απώλεια των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων της περιοχής-προορισμού (φύση και πολιτισμός) και οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια στην κατάρρευση της οικονομικής δραστηριότητας των τουριστικών περιοχών. Οι επιπτώσεις μιας τέτοιας δραστηριότητας είναι τεράστιες και η κατανάλωση και καταπάτηση των φυσικών πόρων απειλητική.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού είναι βέβαιος πως ο αειφόρος τουρισμός μπορεί να υπάρξει στην πραγματικότητα και ήδη παρατηρούνται περιοχές που οδηγούνται με μεγάλη επιτυχία σε αυτή την πορεία. Βασική προϋπόθεση είναι η ουσιαστική συνεργασία όλων των αρμόδιων φορέων με στόχο τη δημιουργία και τον καθορισμό του αναπτυξιακού μοντέλου της περιοχής τους. Η τουριστική ανάπτυξη κάθε χώρας-περιοχής είναι μοναδική και αποτελεί χρέος της τοπικής κοινωνίας να διατηρήσει το περιβάλλον, την αισθητική του τόπου, του πολιτισμού και της ιστορίας. Πρωταρχικός στόχος πρέπει να είναι η ύπαρξη των κατάλληλων συστημάτων για τη διατήρηση των φυσικών πόρων, των απαραίτητων υποδομών για να αντέξουν την πίεση από το μεγάλο αριθμό των επισκεπτών και η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ωστόσο, οι τουρίστες/επισκέπτες είναι υποχρεωμένοι να ενημερώνονται για τις επιπτώσεις της συμπεριφοράς τους στις χώρες που επιλέγουν να επισκεφθούν. Ένα απλό παράδειγμα αποτελεί η προσαρμογή των καταναλωτικών τους συνηθειών στην ανάγκη για προστασία των φυσικών πόρων της περιοχής που επισκέπτονται. Εκτιμάται πως η κατανάλωση νερού ανά κάτοικο στην Ελλάδα ανέρχεται περίπου στα 150 λίτρα μέρα ανά άτομο. Η κατανάλωση νερού ανά τουρίστα κυμαίνεται γύρω στα 400 λίτρα τη μέρα. Οι τουρίστες δεν έχουν

ενημερωθεί σωστά και από την άλλη πλευρά, οι επιχειρήσεις δεν έχουν εφαρμόσει διάφορες τεχνολογίες για την εξοικονόμηση του νερού. Είναι γεγονός, πως ορισμένες τουριστικές επιχειρήσεις κατάφεραν να μειώσουν κατά 40% την κατανάλωση του νερού με την υιοθέτηση τεχνολογιών με ιδιαίτερα χαμηλά κόστος.

Πολλές φορές, ο αειφόρος τουρισμός ταυτίζεται ή συγκρίνεται λανθασμένα με τον «οικοτουρισμό». Αν μεγάλος αριθμός οικοτουριστών με υπερκαταναλωτικές συνήθειες εισβάλλει άναρχα σε φυσικές περιοχές, μικρά χωριά και πόλεις που δε διαθέτουν την κατάλληλη υποδομή, τότε είναι αναπόφευκτο πως ο τουρισμός αυτός θα ξεπεράσει κατά πολύ τις πραγματικές δυνατότητες της συγκεκριμένης περιοχής και θα οδηγήσει με μαθηματική ακρίβεια στην τμηματική ή ακόμη και ολική κατάρρευση του οικοσυστήματος.

Για να κατανοήσει κανείς καλύτερα τη βαθύτερη σημασία του αειφόρου τουρισμού, είναι σκόπιμο να συμβουλευτεί τα λόγια του βουλευτή Χέρμαν Σεέρ(χαρακτηρίζεται και ως «μαχητής του ηλίου»): Η οικονομία σήμερα στηρίζεται με ανεξέλεγκτο τρόπο στα εξαντλούμενα φυσικά αποθέματα. Ο σημερινός κόσμος αποτελείται από τις όλο και περισσότερες συγκρούσεις για τα υπολειπόμενα αποθέματα. Η προσδοκία ότι μπορούμε να συνεχίσουμε να πορευόμαστε όπως σήμερα είναι αυταπάτη.³⁵ Η συνεχής και ραγδαία υποβάθμιση του πλανήτη και ο κλονισμός της παγκόσμιας οικονομίας, θέτουν ως απαραίτατο όρο την υιοθέτηση του αειφόρου μοντέλου στον τουρισμό.

Η κυριότερη πρόκληση για τη βιομηχανία του τουρισμού, τις επιχειρήσεις και τους προορισμούς είναι η αναζήτηση απαντήσεων στο ερώτημα, εάν είναι δυνατή η διαχείριση της τουριστικής δραστηριότητας παγκοσμίως και της αναμενόμενης ανάπτυξης κατά τις δύο επόμενες δεκαετίες, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η καλή χρήση των φυσικών πόρων, παράλληλα με την εμπορική επιτυχία του τομέα. Η τουριστική βιομηχανία αντλεί τη δύναμή της από εύθραυστες πηγές, όπως το περιβάλλον, η ιστορία και ο πολιτισμός και συχνά χαρακτηρίζεται ως νόμισμα με δύο όψεις: Από τη μια συνεισφέρει στην οικονομική άνθιση μιας περιοχής και από την άλλη είναι παράγοντας περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιβαρύνσεων. Ο τομέας κινδυνεύει να επιδεινώσει ή ακόμα και να καταναλώσει τη δική του βάση πόρων παραγωγής εσόδων και επομένως να καταστεί οικονομικά και κοινωνικά μη βιώσιμος. Η υπερβολική χρήση των υποδομών χωρίς πρόβλεψη για επένδυση στη συντήρηση, η ανεξέλεγκτη ανάπτυξη με σοβαρές επιπτώσεις στο οικοσύστημα, οι τοπικιστικές συμπεριφορές απληστίας και προσωπικού κέρδους είναι πολύ πιθανό να προκαλέσουν ανυπολόγιστη ζημιά σε έναν τουριστικό προορισμό “υποθηκεύοντας” το μέλλον του.

³⁵ Χέρμαν Σεέρ, Βουλευτής του Γερμανικού Κοινοβουλίου

10.2 Επτά βασικές προϋποθέσεις για μια αειφόρο τουριστική ανάπτυξη : Η περίπτωση Της Ελλάδας

Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης καθίσταται ως υψίστης σημασίας θέμα. Αρκετά θέματα έχουν αποτελέσει θέματα έρευνας και μελέτης σχετικά με την παγκόσμια τουριστική κίνηση από οικονομική, περιβαλλοντική και πολιτισμική πλευρά.

Στην Ελλάδα, η ευαισθητοποίηση του τουρισμού απέναντι στις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης, ενισχύθηκε ιδιαίτερα πολύ με την ίδρυση του υπουργείου τουρισμού κατά κύριο λόγο. Ωστόσο, η ανάπτυξη του οικοτουρισμού και του «πράσινου» τουρισμού βοήθησαν προς αυτή την κατεύθυνση. Πρωτεύον μέλημα αποτελεί η αποστροφή των τουριστικών επιλογών από το μαζικό και οργανωμένο τουρισμό σε προορισμούς μέσα στο φυσικό περιβάλλον και τις τοπικές κοινωνίες.

Αποτελεί κοινή ομολογία ότι ο τουρισμός αποτελεί τον βασικό κλάδο ή την «ατμομηχανή» της ελληνικής οικονομίας. Ωστόσο, τα τελευταία έτη το ελληνικό τουριστικό προϊόν υποβαθμίζεται και δεν είναι ανταγωνιστικό. Παρακάτω εξετάζονται ορισμένες βασικές προϋποθέσεις που είναι ικανές να οδηγήσουν σε μια συνεχή και βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη τη χώρα.³⁶

- I. Η διαφοροποίηση του προτύπου ανάπτυξης που είναι αποκλειστικά συνδεδεμένος με τον οργανωμένο μαζικό τουρισμό διακοπών. Το πρότυπο αυτό ταυτίζεται με μικρή τουριστική περίοδο, συνδέεται με συγκεκριμένες ευρωπαϊκές αγορές και προωθεί τον τουρισμό σε βάρος άλλων κλάδων της τοπικής οικονομίας. Η μαζική ζήτηση για τις υπηρεσίες και υποδομές αυτού του προτύπου οδήγησε σταδιακά στην υποβάθμιση της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.
- II. Ο πλουραλισμός του ελληνικού τουριστικού προϊόντος με υποδομές, προϊόντα και υπηρεσίες δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο μια ποιοτική αγορά. Προσπάθειες προς αυτήν την κατεύθυνση έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια (ΕΟΤ, ιδιώτες) αλλά χαρακτηρίζονται από έλλειψη συντονισμού και ελλιπές μάρκετινγκ. Ταυτόχρονα οι περισσότεροι ανταγωνιστές μας διαθέτουν παρόμοια τουριστικά προϊόντα εδώ και πολλές δεκαετίες, γεγονός που τους επέτρεψε τόσο την ποιοτική διαφοροποίηση του προϊόντος τους, όσο και την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.
- III. Ο γεωγραφικός καταμερισμός της προσφοράς τουριστικού προϊόντος, ώστε να εξαλειφτεί το σημερινό αρνητικό φαινόμενο της υπερσυγκέντρωσης σε έναν σχετικά μικρό αριθμό νησιωτικών και παράκτιων περιοχών είναι η τρίτη προϋπόθεση. Στις περιοχές αυτές τα περιβαλλοντικά προβλήματα, το υψηλό κόστος υποδομών, η υποβάθμιση του τοπικού προϊόντος, τα χαμηλά εισοδήματα αποτελούν ορισμένες βασικές επιπτώσεις αυτής της κατάστασης. Επιπλέον πολλές

³⁶ Πάρις Τσάρτας, Καθηγητής Τουριστικής Ανάπτυξης, Άρθρο στην Καθημερινή, 15/10/2013

άλλες περιοχές της χώρας με πλούσιους τουριστικούς πόρους έχουν στερηθεί τα οφέλη πολλών δεκαετιών λόγω αυτής της υπερσυγκέντρωσης.

- IV. Η έλλειψη συνέπειας. Ακόμη και οι λίγες προσπάθειες που έγιναν από τις εκάστοτε κυβερνήσεις, ήταν αποσπασματικές και μικρής χρονικής διάρκειας, με αρνητικές συνέπειες. Η ίδρυση υπουργείου Τουρισμού είναι σαφώς μια θετική εξέλιξη που όμως σε σχέση με τους περισσότερους ανταγωνιστές μας στον διεθνή χώρο έχει καθυστερήσει για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα.
- V. Η αναβάθμιση και διαφοροποίηση της προσφοράς(υποδομές, υπηρεσίες, δραστηριότητες, ανθρώπινο δυναμικό) του ελληνικού τουρισμού απαιτείται επίσης άμεσα αν δεν θέλουμε να χάσουμε στο παιχνίδι του διεθνούς ανταγωνισμού, ο οποίος αυξάνεται διαρκώς και περισσότερο με νέες χώρες, νέους προορισμούς, νέα προϊόντα, χαμηλότερες τιμές, αλλά περιορισμένες προοπτικές ανάπτυξης των χωρών αποστολής τουριστών. Σε αυτήν τη ζοφερή πραγματικότητα χρειάζονται γενναίες αποφάσεις (κίνητρα και θεσμικό πλαίσιο) με στόχο αφενός την ποιοτική βελτίωση και αφετέρου τη σταδιακή «έξοδο» (μέσω αλλαγής χρήσης η οριστικού κλεισίματος) πολλών επιχειρήσεων, κυρίως καταλυμάτων από την αγορά. Αυτά τα μέτρα είναι απαραίτητα όχι μόνον για να βελτιωθεί η εικόνα του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, αλλά και για να ελεγχθεί ο υπερεπαγγελματισμός, τμήμα του οποίου σχετίζεται με κακής ποιότητας ή παράνομες επιχειρηματικές δραστηριότητες.
- VI. Η επανατοποθέτηση των προτεραιοτήτων της ζήτησης και εξειδίκευση του τουριστικού μάρκετινγκ, με σκοπό την αναβάθμιση και δυναμική προβολή της «εικόνας» της χώρας. Η Ελλάδα πρέπει να αναζητήσει πλέον νέες αγορές ή νέες ομάδες-στόχους στις ήδη υπάρχουσες, επιδιώκοντας σταθερά την αύξηση αλλά και τη βελτίωση της ποιότητας των τουριστών.
- VII. Η έβδομη προϋπόθεση συνδέεται με τον σχεδιασμό της βιώσιμης ανάπτυξης, ο οποίος προϋποθέτει συμμετοχικές διαδικασίες από όλες τις πλευρές. Η διεθνής εμπειρία στις ανεπτυγμένες χώρες φανερώνει ότι οι συμμετέχοντες είναι: το κράτος, ο ιδιωτικός τομέας, οι ΟΤΑ, οι ειδικοί και σε ορισμένες περιπτώσεις προστίθενται οι φορείς εκπροσώπησης των πολιτών που έχουν άμεση σχέση με τον τουρισμό και την ανάπτυξη. Στην Ελλάδα ο σχεδιασμός παρέμενε υπόθεση του κεντρικού κράτους και λιγότερο των ΟΤΑ.

10.3 Σύγκριση με το πρότυπο του μαζικού τουρισμού

Ο μαζικός τουρισμός αναφέρεται στη μαζική συγκέντρωση-υπερσυγκέντρωση τουριστών σε ένα συγκεκριμένο τουριστικό προορισμό μια δεδομένη χρονική στιγμή. Με αυτό τον τρόπο εντείνεται η ποιοτική υποβάθμιση του περιβάλλοντος, διότι ξεπερνιέται κατά μεγάλο βαθμό η φέρουσα ικανότητα των προορισμών. Ανεξάρτητα από την περιβαλλοντική υποβάθμιση, παρατηρείται και κοινωνικό κόστος-υποβάθμιση στην τοπική κοινωνία.

Τα συστατικά ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού είναι τα εξής: α) Ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις μεγάλου μεγέθους, β) Άμεση εξάρτηση της τοπικής κοινωνίας από τον τουρισμό, γ) Οι tour-operators καθορίζουν την τουριστική ζήτηση, δ) Εποχικότητα της ζήτησης, ιδιαίτερα το καλοκαίρι.

Η υπερσυγκέντρωση των τουριστών σε συγκεκριμένες περιοχές οδήγησε στην εντατικότερη ανθρώπινη επέμβαση στο φυσικό περιβάλλον, με επακόλουθο τη δημιουργία περιβαλλοντικών απωλειών και επιπτώσεων. Η καταστροφή βιότοπων, η μείωση του βιοποικιλότητας, η ρύπανση των υδάτινων φορέων και η ευρύτερη καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος, υποβαθμίζουν τα ανταγωνιστικά φυσικά πλεονεκτήματα της κάθε χώρας.

Η αλληλουχία μεταξύ του μαζικού τουρισμού και της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης, φανερώνει τις θετικές επιδράσεις των ήπιων μορφών τουρισμού στην κοινωνία, το περιβάλλον, την οικονομία και τον πολιτισμό. Οι δυσμενείς επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού δεν εμφανίζονται τόσο στο βραχυχρόνιο όσο στο μακροχρόνιο μέλλον. Οι περιοχές που στοχεύουν και επενδύουν στο μαζικό τουρισμό υφίστανται χρόνο με το χρόνο αρνητικά αποτελέσματα που οφείλονται στη συγκέντρωση υποδομής και τουριστών. Ο μαζικός τουρισμός είναι καταστροφικός ως προς τους φυσικούς πλουτοπαραγωγικούς πόρους διότι αλλοιώνει σταδιακά το φυσικό και δομημένο περιβάλλον.

10.3.1 Προβλήματα από την εφαρμογή μη αειφόρου τουρισμού³⁷

Ο σύγχρονος μαζικός τουρισμός με την άναρχη ανάπτυξή του πίεσε ισχυρά σε βάθος χρόνου το φυσικό περιβάλλον και την τοπική κουλτούρα, με αποτέλεσμα ο κίνδυνος καταστροφής των τουριστικών περιοχών να είναι ορατός. Η ανάγκη δημιουργίας τουριστικής υποδομής και η παρουσία δυσανάλογα μεγάλου σε σχέση με την τοπική υποδομή αριθμού τουριστών, λειτούργησαν ενισχυτικά στην περιβαλλοντική υποβάθμιση. Παρατηρήθηκε ανεξέλεγκτη οικοδόμηση με αποτέλεσμα τη διάβρωση του τοπίου. Φυσική κατάληξη των παραπάνω ήταν η περιβαλλοντική και αισθητική ρύπανση.

Η ασυμβατότητα της σύγχρονης τουριστικής δραστηριότητας με το περιβάλλον έχει δημιουργήσει πολλά προβλήματα όπως η αλλοίωση της τοπικής αρχιτεκτονικής, η διατάραξη της περιβαλλοντικής και πολιτιστικής αρμονίας του χώρου ή η καταπάτηση και οικοδόμηση περιοχών με σπάνια φυσική ομορφιά. Το περιεχόμενο και οι κύριοι στόχοι της

³⁷ http://www.coastlearn.org/gr/tourism-gr/why_problems.html

έννοιας «τουρισμός» περιλαμβάνουν -μεταξύ άλλων- την απόλαυση της φύσης και την επαφή, γνωριμία και αλληλεπίδραση των λαών.

Ο τουρισμός μπορεί να ασκήσει μεγάλη πίεση στους φυσικούς πόρους όπως το νερό, το έδαφος, τον αέρα κα. Σύμφωνα με την Τρίτη Αξιολόγηση του περιβάλλοντος της Ευρώπης (Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος, 2003), οι άμεσες επιπτώσεις του τουρισμού στους ανθρώπους και στο περιβάλλον των τουριστικών προορισμών, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη συγκέντρωση τουριστών σε τόπο και χρόνο(εποχικότητα) και εξαρτώνται από τα παρακάτω:

- Εντατική χρήση νερού και εδάφους από κάθε είδους τουριστικών εγκαταστάσεων.
- Την απρόσκοπτη διανομή και κατανάλωση ενέργειας.
- Αλλαγές του τοπίου που οφείλονται στην κατασκευή υποδομών, κτιρίων και εγκαταστάσεων.
- Την ατμοσφαιρική ρύπανση και τα στερεά απόβλητα.
- Τη συμπίεση των εδαφών.
- Διατάραξη της πανίδας και της τοπικής κοινωνίας

I. Επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα

Η έλλειψη σχεδιασμού για τις χρήσεις της γης και όρων δόμησης σε πολλούς προορισμούς επιτάχυναν την εξάπλωση αναπτυξιακών επεμβάσεων κατά μήκος των ακτογραμμών. Η εξάπλωση αφορά τις τουριστικές εγκαταστάσεις και την ενίσχυση υποδομών όπως είναι οι δρόμοι, οι οικισμοί, οι χώροι στάθμευσης, οι περιοχές παροχής υπηρεσιών και εναπόθεσης απορριμμάτων. Οι παράκτιοι υγρότοποι συχνά αποξηραίνονται και προσχώνονται εξαιτίας της έλλειψης αρκετών περιοχών κατάλληλων για κατασκευή τουριστικών εγκαταστάσεων και υποδομών. Οι δραστηριότητες αυτές μπορεί να προκαλέσουν υποβάθμιση στο τοπικό οικοσύστημα, ακόμη και καταστροφή του μακροπρόθεσμα.

Στις θαλάσσιες περιοχές, πολλές τουριστικές δραστηριότητες ασκούνται μέσα ή γύρω από εύθραυστα οικοσυστήματα. Αλιεία, καταδύσεις είναι μερικές μόνο από τις δραστηριότητες που είναι δυνατό να προκαλέσουν άμεση ζημία στα είδη ή υποβάθμιση των θαλάσσιων οικοτόπων. Μέσα σε όλα αυτά, επισκέπτες και άγρια ζωή είναι δυνατό να καταλήξουν σε ανταγωνισμό για τους λιγοστούς φυσικούς πόρους, όπως είναι το νερό, οι δασικές περιοχές, οι αμμόλοφοι κ.ά. Οι τουρίστες που χρησιμοποιούν τα μονοπάτια συνεχώς, καταπατούν τη βλάστηση και το έδαφος και συνεπώς προκαλούν ζημία που είναι δυνατό να οδηγήσει σε απώλεια της βιοποικιλότητας και σε άλλες επιβλαβείς επιπτώσεις.

II. Πιέσεις στους υδάτινους πόρους

Το νερό αποτελεί έναν από τους πιο κρίσιμους φυσικούς πόρους. Η τουριστική βιομηχανία γενικά εκμεταλλεύεται υπερβολικά τους υδάτινους πόρους προς όφελος των ξενοδοχείων, αλλά και για την προσωπική χρήση νερού από τους τουρίστες. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε ελλείψεις ύδατος και υποβάθμιση των υδάτινων αποθεμάτων, καθώς επίσης και στην παραγωγή ενός μεγαλύτερου όγκου υγρών αποβλήτων.

III. Ρύπανση νερού

Η κατασκευή ξενοδοχείων και διαφόρων εγκαταστάσεων προκαλεί αυξημένη πίεση στις εγκαταστάσεις επεξεργασίας αποβλήτων, ειδικότερα για το λόγο ότι πολλοί προορισμοί έχουν αρκετές φορές περισσότερους κατοίκους κατά την υψηλή τουριστική περίοδο από ότι κατά τη χαμηλή. Οι εγκαταστάσεις επεξεργασίας υγρών αποβλήτων συχνά είναι σχεδιασμένες έτσι ώστε να μην ανταποκρίνονται στη δραματική αύξηση του όγκου των υγρών αποβλήτων κατά την υψηλή τουριστική περίοδο. Τα υγρά απόβλητα έχουν ρυπάνει θάλασσες και λίμνες που περιβάλλουν τουριστικούς πόλους έλξης και έχουν καταστρέψει τη χλωρίδα και την πανίδα.

IV. Υποβάθμιση εκτάσεων

Οι φυσικοί πόροι, ανανεώσιμοι και μη, αντιμετωπίζουν άμεσο κίνδυνο από την κατασκευή τουριστικών εγκαταστάσεων, οδικών δικτύων και αεροδρομίων. Ο κίνδυνος αυτός οφείλεται στη χρήση εκτάσεων για δημιουργία καταλυμάτων, για άλλες παροχές υποδομών και για τη χρήση οικοδομικών υλικών.

V. Χρησιμοποίηση ενέργειας

Τα ξενοδοχεία αποτελούν μεγάλους καταναλωτές νερού. Ένας τουρίστας που διαμένει σε ένα ξενοδοχείο χρησιμοποιεί κατά μέσο όρο 1/3 περισσότερο νερό ημερησίως από ό,τι ένας ντόπιος κάτοικος. Η κατανάλωση ενέργειας ανά τετραγωνικό μέτρο ημερησίως από ένα ξενοδοχείο χαμηλής κατηγορίας είναι 157 kWh (380 kWh σε ένα ξενοδοχείο τεσσάρων αστέρων) (ΕΕΑ, 2003). Εντούτοις, η υποδομή δεν έχει σχεδιαστεί έτσι ώστε να αντιμετωπίζει τις περιόδους αιχμής.

VI. Ατμοσφαιρική ρύπανση και θόρυβος

Ο τουρισμός αυτή τη στιγμή αφορά το 60% των αεροπορικών ταξιδιών και γι' αυτόν το λόγο είναι υπεύθυνος για σημαντικό ποσοστό αέριων εκπομπών. Η ηχορύπανση από αεροπλάνα, αυτοκίνητα, μοτοσικλέτες, λεωφορεία, καθώς επίσης και από οχήματα αναψυχής όπως μηχανοκίνητα οχήματα χιονιού και θαλάσσης, αποτελούν ένα συνεχώς αυξανόμενο πρόβλημα του τουρισμού.

10.3.2 Περίπτωση εφαρμογής Αειφόρου Τουρισμού

Η Μαγιόρκα αποτελεί ένα από τα πιο ανεπτυγμένα νησιά της Ευρώπης, που δέχεται ετησίως όσους τουρίστες δέχεται και η Ελλάδα, αντιμετώπισε στα τέλη του 1980 σημαντικά ζητήματα-προβλήματα με τον τουρισμό της. Μετά από πολλά χρόνια έντονης τουριστικής ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού, εμφανίστηκε μείωση των διανυκτερεύσεων και του εισοδήματος από τον τουρισμό καθώς και ουσιαστική κάμψη των αφίξεων. Αρχικά θεώρησαν πως τα ζητήματα αυτά ίσως και να οφειλόταν στον ολοένα και αυξανόμενο διεθνή ανταγωνισμό, αργότερα όμως διαπίστωσαν πως ο σπουδαιότερος παράγοντας ήταν η σοβαρή περιβαλλοντική υποβάθμιση στα τουριστικά θέρετρα και η απαξίωση της τουριστικής υποδομής. Πραγματικά, η Πλάγια ντελ Πάλμα, το κύριο τουριστικό θέρετρο, με 7 χιλιόμετρα παραλία και πίσω της σε βάθος 7 και 8 οικοδομικών τετραγώνων πενταόροφες πολυκατοικίες και ξενοδοχεία κατά μήκος ενός οδικού άξονα με εμπορικά καταστήματα και

εστιατόρια/μπαρ, απείχε σημαντικά από το πρότυπο θέρετρου για πολλούς επισκέπτες, θυμίζοντάς τους τόσοι άλλους παρόμοιους προορισμούς δίχως χαρακτήρα. Επιπρόσθετα, οι παραλίες του νησιού ξεκίνησαν να οικοδομούνται γρήγορα σε αναζήτηση νέων τόπων παραθερισμού. Ο θόρυβος, το κυκλοφοριακό πρόβλημα, η φύση που εξαφανιζόταν συμπλήρωναν την απογοητευτική εικόνα. Η κρίση οδηγούσε σε μείωση τιμών, μείωση των εισοδημάτων και των εσόδων, καταστρέφοντας την τοπική οικονομία και κοινωνία.

Το αδιέξοδο που είχε επέλθει η περιοχή, απασχόλησε έντονα τους τοπικούς παράγοντες και επιχειρηματίες που επεξεργάστηκαν από κοινού μια στρατηγική εξόδου από την κρίση που απέδωσε θεαματικά αποτελέσματα και σε βάθος χρόνου τα πέντε έτη τα αρνητικά στοιχεία ανατράπηκαν ολοσχερώς. Βασικό στοιχείο αποτέλεσε η ενεργός συμμετοχή όλων στο σχέδιο: η κυβέρνηση δαπάνησε χρήματα και μεγαλύτερη αυτονομία στην περιφέρεια μου σε συνδυασμό με την τοπική αυτοδιοίκηση ανέλαβε την κατάρτιση του σχεδίου δράσης, οι τοπικοί φορείς ανέλαβαν προγράμματα αναβάθμισης της υποδομής και δημιουργία νέας. Βασικά σημεία της στρατηγικής ήταν η κατάρτιση ενός χωροταξικού σχεδίου για το νησί για την προστασία όλων των παραλιών και οι περιοχές που δεν είχαν κτιστεί ως φυσικά πάρκα, απαγορεύτηκε η επέκταση των οικισμών, απαγορεύτηκε η ανέγερση νέων μονάδων εκτός από την κατηγορία υπερπολυτελείας, αποφασίστηκε η μείωση των κλινών, γκρεμίζοντας υποχρεωτικά τις παλαιότερες μονάδες. Συμφώνησαν για το πάγωμα των τιμών για μια τριετία, προώθησαν την τοπική αγροτική παραγωγή στον τουρισμό.

Η Μαγιόρκα έφτιαξε ένα αεροδρόμιο αντίστοιχου μεγέθους με το «Ελευθέριος Βενιζέλος» χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της παραχώρησης σε ιδιώτες επενδυτές, την ίδια που πρώτος εφάρμοσε στην Ελλάδα ο Στέφανος Μάνος για τα Σπάτα, την Αττική Οδό, το Μετρό Αθηνών και τη Γέφυρα Ρίο-Αντίρριο, τα καλύτερα έργα που έχουν γίνει ποτέ στη χώρα μας (έργα τα οποία χρειάστηκε πρώτα να ακυρώσει όταν ανέλαβε το ΥΠΕΧΩΔΕ, γιατί πήγαιναν ως «δημόσια» έργα, της ρεμούλας δηλαδή). Το αεροδρόμιο της Μαγιόρκα εξυπηρετεί 22εκ. επιβάτες όταν η Αθήνα μόλις 14εκ.! Η Μαγιόρκα έφτιαξε επίσης 20 εξαίσια γήπεδα γκολφ και 29 εξαιρετικές μαρίνες, ενώ το οδικό της δίκτυο είναι Ευρωπαϊκών προδιαγραφών, με τούνελ σε όλα τα δύσβατα σημεία (παραχωρήσεις, επίσης, με διόδους), διατηρώντας παράλληλα και τη γραφικότητα του ορεινού της δικτύου. Την ανάπτυξη της πλήρωσαν εξ' ολοκλήρου ιδιώτες επενδυτές και όχι ο λαός της. Οι ντόπιοι εργολάβοι πήραν δουλειές με φούντες, άνθισε το εμπόριο, τα μαγαζιά, οι υπηρεσίες, και όλα τα επαγγέλματα, ενώ όλα έγιναν με τοπικά χωροταξικά και πολεοδομικά σχέδια ώστε πουθενά να μη βλέπεις τις ασχήμιες που έκαναν άλλες περιοχές της Ισπανίας πάνω στη θάλασσα. Τι κάνουμε εμείς στην Κρήτη; Περιμένουμε ακόμη από το χρεοκοπημένο κράτος να μας λύσει τα προβλήματα των αεροδρομίων, των δρόμων, των λιμανιών, κλπ. αντί να τα παραχωρήσουμε άμεσα σε ιδιώτες ώστε να αναπτυχθούν προς όφελος της κοινωνίας.

Η Μαγιόρκα, αποτελεί ένα πολύ ενδιαφέρον παράδειγμα που φανερώνει πως με συνεργασία και θέληση μπορεί ένας τουριστικός προορισμός να ξεπεράσει μια ισχυρή κρίση, με βασικό εφιαλτήριο την αναβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος.

10.4 Αειφόρος Τουριστική Συνείδηση

Η σύνδεση της εκπαίδευσης για το περιβάλλον και την αειφορία με τον αειφόρο τουρισμό είναι ιδιαίτερα σημαντική, διότι συμβάλλει μέσα από προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, δίκτυα και δράσεις σε συνεργασία με τοπικούς και κοινωνικούς φορείς, στην καλλιέργεια αειφόρου τουριστικής συνείδησης στην κοινωνία των πολιτών.

Οι τουρίστες, οι επενδυτές και οι κάτοικοι μιας κοινωνίας υποδοχής τουριστών, βρίσκονται σε θέση να επιλέξουν τη μορφή του τουρισμού, που ενδιαφέρεται για το περιβάλλον και τον άνθρωπο. Για να επιτευχθεί ωστόσο κάτι τέτοιο, πρέπει να υπάρξει καλλιέργεια τουριστικής συνείδησης μέσα από την εκπαίδευση και το περιβάλλον και την αειφορία, που ξεκινά από την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και συνεχίζεται με τη διαβίου εκπαίδευση και αγωγή των ενηλίκων. Η ανάπτυξη αειφόρου τουριστικής συνείδησης έχει να κάνει με την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων, την καλλιέργεια περιβαλλοντικής και πολιτιστικής ευαισθητοποίησης και σεβασμού, την παροχή θετικών εμπειριών τόσο από την πλευρά των τουριστών όσο και από την πλευρά των φιλοξενούντων, την παροχή άμεσων οικονομικών οφελών για τη διατήρηση του περιβάλλοντος και τη βελτίωση της τοπικής κοινωνίας.

Πολύ σημαντικό εργαλείο για την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη αποτελεί η σύνδεση της εκπαίδευσης για το περιβάλλον με τον αειφόρο τουρισμό. Μέσα από τα κατάλληλα προγράμματα εκπαίδευσης και δράσεις συμβάλλουν στην καλλιέργεια αειφόρου τουριστικής συνείδησης στην τοπική κοινωνία.

Κύριο μέλημα όλων αποτελεί ο περιορισμός των δυσμενών επιπτώσεων στο περιβάλλον, η βελτίωση της κοινωνικής και οικονομικής ευημερίας του ντόπιου πληθυσμού δημιουργώντας τις απαραίτητες υποδομές για μια βιώσιμη μελλοντική ανάπτυξη. Η αειφόρος τουριστική συνείδηση συνδυάζεται με την καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης, με το σεβασμό και την προστασία της φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς.

Είναι σαφές πως ο αειφόρος τουρισμός δεν είναι μορφή τουρισμού. Αντίθετα, μπορεί να χαρακτηρίζει οποιοδήποτε είδος τουρισμού. Πρόκειται για χαρακτηριστικό που εγγυάται μια ορισμένη ποιότητα σε κάθε μορφή τουρισμού και τουριστικής δραστηριότητας. Σήμερα, ο τουρισμός αποστασιοποιείται από τις τοπικές κοινωνίες, απομακρύνεται πλέον από γνωστικές διαδικασίες και περιορίζεται σε επιπόλαιες προσλήψεις θεάματος και πληροφοριών. Μια πληθώρα νέων τουριστικών επιλογών, όπως πχ. ο αγροτικός, συνεδριακός, θρησκευτικός, ιαματικός και χειμερινός τουρισμός, επιχειρούν την επαναπροσέγγιση της τουριστικής εμπειρίας με άλλες, παραγωγικές ή πολιτιστικές δραστηριότητες.

Στόχος των νέων αυτών μορφών τουρισμού είναι η εξοικείωση του τουρίστα με τις τοπικές αρετές, τα τοπία, τις τροφές, τα τραγούδια, το χορό, τη ζωγραφική, την οδοιπορία, τη δημιουργία, εντάσσοντάς τα στο περιβάλλον των διακοπών. Πρέπει να βασίζεται επίσης στην ολοκληρωμένη ανάλυση ωφελειών και επιβαρύνσεων και -κατά συνέπεια- να μην περιορίζεται από βραχυχρόνιους υπολογισμούς.

10.5 Δείκτες Αειφόρου Τουριστικής Ανάπτυξης

Οι δείκτες αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης αποτελούν ένα εργαλείο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την αειφόρο τουριστική διαχείριση και την αειφόρο ανάπτυξη τουριστικών περιοχών. Οι δείκτες αυτοί χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση των αναπτυξιακών επιλογών, των επεμβάσεων στο περιβάλλον και των επιπτώσεων που ασκούνται στους οικονομικούς, περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς τομείς. Στοχεύουν στην αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης καθώς και μελλοντικών αναπτυξιακών επεμβάσεων στον χώρο που δραστηριοποιείται και διαμορφώνεται το τουριστικό προϊόν.

Ο καθορισμός δεικτών για ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή διότι αναφέρεται σε περιοχές με υφιστάμενη παγιωμένη κατάσταση στην τουριστική τους ανάπτυξη που στηρίζεται στον μαζικό τουρισμό. Οι περιοχές αυτές έχουν ανεπτυγμένη υποδομή και δίκτυα. Οι παρακάτω δείκτες αναφέρονται στην παρακολούθηση της δημιουργίας και εξέλιξης μίας τουριστικής περιοχής. Επιπλέον, οι δείκτες αυτοί, συνήθως αναπτύσσονται με επίκεντρο τους τουριστικούς προορισμούς αναπτυσσόμενων χωρών, οι οποίοι παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές σε θέματα φυσικού, κοινωνικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, οργάνωσης και υποδομής. Παρά τα όποια κοινά σημεία που εμφανίζονται στις γενικές κατευθύνσεις της αειφόρου ανάπτυξης και των αναγκών της τουριστικής βιομηχανίας, υπάρχει η ανάγκη για τον προσδιορισμό δεικτών με επίκεντρο τις ανάγκες των ήδη ανεπτυγμένων τουριστικά περιοχών.

Η πιο διαδεδομένη πρόταση δεικτών για την αειφόρο ανάπτυξη προτάθηκε από τον ΟΟΣΑ (OECD, 1994) το *Pressure-State-Response (PSR) system* το οποίο υιοθετήθηκε από τους περισσότερους διεθνείς οργανισμούς. Αποτελείται από δείκτες των παρακάτω ειδών: α) Δείκτες «πίεσης» οι οποίοι περιγράφουν δραστηριότητες με δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον, β) Δείκτες «υφιστάμενης κατάστασης» οι οποίοι περιγράφουν την υφιστάμενη κατάσταση, γ) Δείκτες «ανταπόκρισης» που περιγράφουν δράσεις και πολιτικές που εφαρμόστηκαν για την αειφόρο ανάπτυξη.

Στον καθορισμό των δεικτών είναι επιβεβλημένο να καθορίζεται από την αρχή η κλίμακα εφαρμογής (τοπικό, περιφερειακό, εθνικό επίπεδο). Η επιλογή της κλίμακας είναι πρωταρχικής σημασίας, ωστόσο κάποιοι δείκτες είναι σε θέση να χρησιμοποιηθούν σε όλα τα προαναφερθέντα επίπεδα ενώ άλλοι αναφέρονται αποκλειστικά σε ένα από όλα αυτά.

Για να εξαχθεί ένα ασφαλές συμπέρασμα είναι υποχρεωτικό όλοι οι δείκτες να υπολογισθούν την ίδια χρονική περίοδο. Πολλές φορές κάτι τέτοιο δεν μπορεί να εφαρμοσθεί στην πράξη διότι οι διαθέσιμες πληροφορίες είναι ελλιπείς. Βέβαια για να επιτευχθεί μία ολοκληρωμένη και επιτυχής παρακολούθηση και μελέτη των δεικτών πρέπει να τοποθετηθεί σε ένα ενιαίο χρονικό διάγραμμα.

Παράλληλα, για τον υπολογισμό των δεικτών είναι απαραίτητος ο καθορισμός της εποχικότητας της εργασίας στον τουριστικό κλάδο. Η απασχόληση συγκεκριμένους μήνες το χρόνο με αποτέλεσμα την μείωση των εισοδημάτων μπορεί να χαρακτηριστεί σαν αρνητική

συνέπεια, όμως πρέπει να προσδιορισθεί σε συνδυασμό με το ετήσιο παραγόμενο εισόδημα και την ύπαρξη συμπληρωματικών εργασιών(γεωργία, κτηνοτροφία). Είναι πιθανό τα εισοδήματα από την τουριστική εργασία να επαρκούν για τη διαβίωση ενός έτους. Πολλές φορές όμως είναι γεγονός πως οι κάτοικοι δραστηριοποιούνται με τον τουρισμό τους θερινούς μήνες και με τη γεωργία, κτηνοτροφία τους χειμερινούς. Με αυτόν το τρόπο ενισχύουν τις παραδοσιακές ασχολίες και την ποικιλομορφία των οικονομικών δραστηριοτήτων στην περιοχή. Πρέπει λοιπόν, να οριοθετούνται οι προϋποθέσεις εκείνες που είναι καθοριστικές για την αιεφόρο ανάπτυξη τουριστικών περιοχών. Οι μελέτες σε τοπικό επίπεδο είναι πολύ σημαντικές επειδή συγκεκριμενοποιούνται σε συγκεκριμένες προϋποθέσεις που δύσκολα υπολογίζονται στο γενικό πλαίσιο.

10.5.1 Παρουσίαση των δεικτών αιεφόρου τουριστικής ανάπτυξης

Είναι προφανές πως η παγκόσμια εξέλιξη του τουρισμού δε μπορεί να συνεχιστεί χωρίς σχεδιασμό και οργάνωση. Η σχέση μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος θα πρέπει να καταλαμβάνει σημαντική θέση στις προτεραιότητες των σχεδίων δράσης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Αλλά και οι επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στην τουριστική βιομηχανία, οι ίδιοι οι τουρίστες, καθώς και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι ανάγκη σε συνεργασία με τις κυβερνήσεις να βοηθούν και να καθοδηγούν το έργο της περιβαλλοντικής προστασίας μέσω της εκπαίδευσης, της πληροφόρησης και του κατάλληλου σχεδιασμού. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι, επίσης, για οποιαδήποτε τουριστική δραστηριότητα να λαμβάνεται υπόψη η κατανομή της τουριστικής κίνησης στον τόπο και το χρόνο για αποφυγή αλλοίωσης του τοπίου.

Η σχέση μεταξύ του τουρισμού και της οικονομίας επιβάλλει τη λογική διαχείριση των τουριστικών πόρων, ώστε να χρησιμοποιούνται χωρίς όμως να εξαντλούνται. Στα πλαίσια της φιλοσοφίας αυτής αναπτύσσεται μια ιδιαίτερη σχέση μεταξύ τουριστικής δραστηριότητας και διαθέσιμων τουριστικών πόρων, που διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην οποιαδήποτε μορφής τουριστική ανάπτυξη. Με βάση όλα τα προηγούμενα, λοιπόν, προέκυψε τα τελευταία χρόνια η ανάγκη για έναν «φιλικό» προς το περιβάλλον τουρισμό. Η ανάπτυξη αυτού του τουρισμού ονομάστηκε «Αιεφόρος» και ορίζει το μοντέλο διαχείρισης των φυσικών οικοσυστημάτων και των ανανεώσιμων φυσικών πόρων, σύμφωνα με το οποίο η περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα πρέπει να εξασφαλίζει τη διαρκή αξιοποίηση των φυσικών πόρων, να μην προκαλεί δηλαδή ανεπανόρθωτη βλάβη στο περιβάλλον υπονομεύοντας το μέλλον των επερχόμενων γενεών, αλλά να επιτυγχάνει τη σταθερή περιβαλλοντική ποιότητα, την ισορροπία και -στην περίπτωση μας- την παρατεταμένη τουριστική ανάπτυξη. Σκοπός της είναι να αλλάξει την επιβαρυντική για το περιβάλλον λειτουργία του τουρισμού, ώστε να ελαχιστοποιηθούν ενδεχόμενες παρενέργειες της τουριστικής ανάπτυξης, όπως η αστικοποίηση, η μόλυνση και η διάβρωση του φυσικού χώρου.

1^η Αρχή: Αειφόρος χρήση των πόρων

Η έννοια του πόρου περιλαμβάνει φυσικούς (νερό, ενέργεια, τοπίο, βιοποικιλότητα, νερό κολύμβησης κλπ), κοινωνικούς και πολιτιστικούς πόρους. Έμφαση δίνεται στο νερό και την ενέργεια διότι αποτελούν τον καθοριστικό παράγοντα για κάθε μορφή ανάπτυξης.

<i>Ανανεώσιμες μορφές ενέργειας που χρησιμοποιούν τα τουριστικά καταλύματα ως ποσοστό της ενέργειας που καταναλώνεται.</i>	Ένδειξη λήψης μέτρων για προστασία του περιβάλλοντος από τη χρήση μη ανανεώσιμων πόρων αλλά και την υποβάθμιση που προκαλείται από τη χρήση τους.
<i>% νερού που ανακυκλώνεται</i>	
<i>Κατανάλωση νερού κατά τουρίστα</i>	Πρέπει να συγκρίνεται με : Α) πρότυπα κατανάλωσης Β) τη σχετική αφθονία στην περιοχή Γ) την κατανάλωση πριν και μετά τα μέτρα
<i>Σχέση κατανάλωσης νερού οικιακής / τουριστικής / αγροτικής χρήσης</i>	Φανερώνει τον ανταγωνισμό των Καταναλώσεων
<i>Υπαρξη διαδικασιών παρακολούθησης του νερού ύδρευσης</i>	Δείχνει την αντίληψη που υπάρχει για τον πόρο στην περιοχή
<i>Υπαρξη διαδικασιών συνεχούς παρακολούθησης και μέτρησης της ποιότητας των νερών κολύμβησης</i>	Δείχνει την αντίληψη που υπάρχει για τον πόρο στην περιοχή
<i>Αναλογία παραλιών που έχουν βραβευθεί με γαλάζια σημαία</i>	Ένδειξη της ποιότητας του νερού και της ευρύτερης παραλίας
<i>M² παραλίας / τουρίστα</i>	Ένδειξη της αντίληψης του ελεύθερου χώρου ως φυσικού πόρου αλλά και της ποιότητας της τουριστικής εμπειρίας
<i>Χειμερινός πληθυσμός / καλοκαιρινό πληθυσμό</i>	Δείκτης της κοινωνικής πίεσης
<i>Αριθμός bars-clubs / πληθυσμό</i>	Φανερώνει την κοινωνική πίεση
<i>Ρυθμός αύξησης του πληθυσμού</i>	Δείκτης συγκράτησης του πληθυσμού, κοινωνικής μεταβολής

2^η Αρχή : Μείωση της υπερκατανάλωσης και της παραγωγής απορριμμάτων

Η έννοια της παραπάνω αρχής περιλαμβάνει: α) Προστασία των πόρων από την υπερκατανάλωση, β) Μείωση της πίεσης στο περιβάλλον από τη διάθεση των αποβλήτων.

<i>Παραγωγή απορριμμάτων χειμώνα / καλοκαίρι</i>	Είναι φανερό ότι η καλοκαιρινή παραγωγή απορριμμάτων είναι πολλαπλάσια της χειμερινής
<i>% ανακύκλωσης υλικών</i>	Δείκτης θετικής δράσης για μείωση όγκου απορριμμάτων (λιγότερη πίεση στο περιβάλλον) και επαναχρησιμοποίησης υλικών
<i>Αριθμός τουριστικών επιχειρήσεων που εφαρμόζουν κάποια συστήματα μείωσης κατανάλωσης ΦΠ και γενικότερα φιλικών προς το περιβάλλον πρακτικών σαν % όλων των τουριστικών επιχειρήσεων</i>	Δείκτης θετικής δράσης από τις ίδιες τις τουριστικές επιχειρήσεις για μείωση των πιέσεων στους φυσικούς πόρους και το περιβάλλον
<i>% παραγόμενων απορριμμάτων που διοχετεύονται σε ΧΥΤΑ</i>	Τρόπος διαχείρισης των απορριμμάτων
<i>% των λυμάτων που δέχονται επεξεργασία</i>	Δείκτης ορθολογικής και βιώσιμης διαχείρισης των υγρών αποβλήτων

3^η Αρχή : Διατήρηση της ποικιλότητας

Η έννοια της ποικιλότητας περιλαμβάνει τη βιοποικιλότητα, κοινωνική και πολιτιστική ποικιλότητα.

<i>Αριθμός περιοχών φυσικού ενδιαφέροντος υπό καθεστώς προστασίας</i>	Ένδειξη υιοθέτησης μέτρων για προστασία
<i>Αριθμός περιοχών πολιτιστικού ενδιαφέροντος υπό καθεστώς προστασίας</i>	Ένδειξη πρόληψης μέτρων για διατήρηση
<i>Αριθμός απειλούμενων-υπό εξαφάνιση ειδών στην περιοχή</i>	Ένδειξη πίεσης και ανάγκης εφαρμογής μέτρων
<i>Επιστημονικές μελέτες που έχουν γίνει για το φυσικό περιβάλλον-οικοσυστήματα της περιοχής</i>	Ένδειξη ευαισθητοποίησης και μέριμνας για το φυσικό περιβάλλον

4^η Αρχή : Ενσωμάτωση του τουρισμού στο σχεδιασμό

Σε αυτή την αρχή μελετώνται δυο αρχές : α) Η ύπαρξη σχεδιασμού και β) Προώθηση του τουρισμού.

<i>Αντιλήψεις των τουριστών για το μέρος που επισκέπτονται</i>	Αποδεικνύει την ύπαρξη τουριστικού σχεδιασμού και προγράμματος μάρκετινγκ
<i>Αριθμός διαφορετικών τουριστικών προϊόντων που προσφέρονται στην περιοχή</i>	Δείκτης της ποικιλομορφίας του τουριστικού προϊόντος
<i>% κλινών που λειτουργούν το χειμώνα</i>	Δείκτης για την προσπάθεια επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου
<i>% κλινών καταλυμάτων που διαθέτουν συνεδριακούς χώρους</i>	Δείκτης δυναμικότητας των ξενοδοχείων με συνεδριακούς χώρους
<i>% τουριστών που έχουν πάρει πακέτο από Tour Operators</i>	Δείκτης εξάρτησης του τουριστικού προϊόντος από T.O
<i>Ύπαρξη πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού</i>	Ένδειξη σχεδιασμού της ανάπτυξης και της προστασίας του περιβάλλοντος
<i>Ύπαρξη μελετών για την αειφόρο ανάπτυξη</i>	Ένδειξη ενδιαφέροντος

5^η Αρχή : Υποστήριξη της τοπικής οικονομίας

Η υποστήριξη της τοπικής οικονομίας θεωρείται σημαντική για την ανάπτυξη οποιασδήποτε τουριστικής δραστηριότητας. Η αποκλειστική εξάρτηση από τον τουρισμό, η συμβολή του στη δημιουργία θέσεων εργασίας, η αλληλεπίδραση των οικονομικών δραστηριοτήτων είναι θέματα που πρέπει να εξεταστούν ενδελεχώς.

<i>% απασχόλησης στον τουρισμό</i>	Δείκτης του προφίλ της οικονομίας και εξάρτησης από τον τουρισμό
<i>% «ντόπιων» που εργάζονται στον τουρισμό (ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης στον τουρισμό)</i>	Δείκτης της συμμετοχής των ντόπιων κατοίκων στον τουριστικό κλάδο
<i>Οικονομικά οφέλη από τον τουρισμό σαν % επί των συνολικών</i>	Δείκτης οικονομικής βαρύτητας του τουρισμού ως οικονομική δραστηριότητα σε σχέση με τις υπόλοιπες
<i>Μεταβολή του οικονομικού προϊόντος ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας από τότε που ξεκίνησε η τουριστική ανάπτυξη</i>	Δείκτης της διαχρονικής εξέλιξης της οικονομίας σε σχέση με τον τουρισμό
<i>% «ντόπιων» τουριστικών επιχειρήσεων</i>	Δείκτης της συμμετοχής των ντόπιων στον τουριστικό κλάδο

6^η Αρχή : Εκπαίδευση

Η εκπαίδευση των ασχολούμενων με τον τουρισμό εξασφαλίζει την καλύτερη απόδοση και επομένως συντελεί στην αειφορία της ανάπτυξής του. Οι δείκτες που αναφέρονται στην αρχή έχουν νόημα κυρίως σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

<i>% απασχολούμενων στον τουρισμό που έχουν αποφοιτήσει από σχολή τουριστικών σπουδών</i>	Αποδεικνύει το επίπεδο εκπαίδευσης των απασχολούμενων στον τουρισμό
<i>% ωρών σε σεμινάρια για τον τουρισμό ως προς το σύνολο των ωρών σεμιναρίων που έχουν πραγματοποιηθεί</i>	Φανερώνει τη σχετική έμφαση που αποδίδεται στον τουρισμό σχετικά με την εξειδίκευση και την κατάρτιση

7^η Αρχή : Συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και των αρμόδιων φορέων

Η αρχή αυτή αφορά την επικοινωνία και ανταλλαγή πληροφοριών-απόψεων με απώτερο στόχο την ευαισθητοποίηση των πολιτών και φορέων (δημόσιων και ιδιωτικών) καθώς και την κατανόηση σε ζητήματα αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης.

<i>Υπαρξη ενημερωτικών καθώς και εκπαιδευτικών προγραμμάτων για το κοινό</i>	Δείκτης της ευαισθητοποίησης
<i>Συνεργασία Δήμου – ιδιωτών σε θέματα τουριστικής ανάπτυξης</i>	Δείκτης της ευαισθητοποίησης και λήψης πρωτοβουλιών

8^η Αρχή : Διεξαγωγή ερευνών

Η διεξαγωγή ερευνών αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό εργαλείο για την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη καθώς μπορεί να οδηγήσει στην επίλυση προβλημάτων ενώ παράλληλα προσφέρει μεθόδους αντιμετώπισης των δυσμενών επιπτώσεων.

<i>Αριθμός μελετών-ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί και σχετίζονται τις αντιλήψεις των τουριστών</i>	Αποδεικνύει το ενδιαφέρον για σωστή και συστηματική διαχείριση και προώθηση του τουριστικού προϊόντος
<i>Μελέτες-έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί και υπολογίζουν τις αντιλήψεις των ντόπιου πληθυσμού</i>	Ενεργή συμμετοχή του ντόπιου πληθυσμού στην επίλυση ζητημάτων αναφορικά με την τουριστική ανάπτυξη
<i>Αριθμός συνεδρίων με θέμα την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη</i>	Τρόπος αντίληψης και αντιμετώπισης της τουριστικής ανάπτυξης
<i>Αριθμός μελετών που έχουν γίνει για την οικονομική αποδοτικότητα του τουρισμού / αριθμό μελετών που έχουν γίνει για τις επιπτώσεις του τουρισμού</i>	Τρόπος αντίληψης και αντιμετώπισης της τουριστικής ανάπτυξης

Σε πολλά κράτη με σημαντική τουριστική δραστηριότητα, κυρίως αυτά που ακολουθούν το πρότυπο του οργανωμένου μαζικού τουρισμού, ή σε περιοχές με πρωτογενή ανάπτυξη, άρχισε τα τελευταία χρόνια να επαναπροσδιορίζεται η τουριστική πολιτική, ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπιστούν σοβαρά προβλήματα των τουριστικών τους οικονομιών. Η ανάπτυξη νέων, εναλλακτικών μορφών τουρισμού προτάθηκε ως διέξοδος και, ίσως, ως προάγγελος μιας αναπτυξιακής πορείας με ανοδικές τάσεις. Η αιεφόρος τουριστική ανάπτυξη επηρεάζεται κυρίως από το γενικότερο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης, που αναπόφευκτα πρέπει να έχει ως στόχο την οικονομικοκοινωνική ισορροπία και την προστασία του περιβάλλοντος. Επιβεβλημένη, επίσης, είναι η ενίσχυση όλων των παραγόντων που συμβάλλουν στην ανατροφοδότηση της ανάπτυξης, όπως η έρευνα, η εκπαίδευση, το μάρκετινγκ, η ιδιωτική πρωτοβουλία κ.λπ. Το ειδικό θεσμικό πλαίσιο αποτελεί προϋπόθεση και προοπτική της αιεφόρου ανάπτυξης με βάση το πλαίσιο αυτό θα προωθούνται και θα κατευθύνονται οι διαδικασίες του τοπικού αναπτυξιακού σχεδιασμού, ο οποίος θα έχει ως βασικό άξονα ανάπτυξης τη χρήση των ειδικών εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Η εφαρμογή προγραμμάτων αιεφορίας στον τουρισμό χαρακτηρίζεται από διαφορετικό βαθμό επιτυχίας σε συνάρτηση με την περιοχή και αυτό σχετίζεται άμεσα με τις σημαντικές ελλείψεις στο σχεδιασμό και τον προγραμματισμό της τουριστικής ανάπτυξης, καθώς και με την πρακτική εφαρμογή του σχεδιασμού.

Το πρότυπο αυτό παρουσιάζει επεκτατικές τάσεις στο διεθνή χώρο, λόγω του ότι υιοθετείται από όλο και περισσότερους τουριστικούς προορισμούς, ενώ ταυτόχρονα προωθείται από διεθνείς και εθνικούς φορείς που σχετίζονται με την τουριστική πολιτική και ανάπτυξη. Στις εναλλακτικές μορφές οι τουρίστες συχνά επιλέγουν έναν τρόπο οργάνωσης και διεξαγωγής του ταξιδιού, στον οποίο κυριαρχεί η αυτονομία στις επιλογές και η περιήγηση με μικρή ή ελάχιστη χρήση υπηρεσιών οργανωμένου τουρισμού. Φυσικό είναι στις περιπτώσεις αυτές να καταγράφεται και η ανάπτυξη μιας ειδικής υποδομής που εξυπηρετεί τους συγκεκριμένους τουρίστες. Στόχος είναι η δημιουργία και εξέλιξη εξειδικευμένων υπηρεσιών για συγκεκριμένο τύπο τουριστικής ζήτησης, καθώς και η συγκρότηση προτύπου ανάπτυξης, που είτε θα βελτιώσει την υπάρχουσα παραγωγική δομή είτε θα δημιουργήσει μια νέα, η οποία θα στηρίζεται στην ανάδειξη και ενίσχυση των υποδομών και υπηρεσιών των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Η ανατροφοδότηση της τουριστικής ανάπτυξης αποτελεί βασική επίτευξη και σκοπό του προτύπου της αιεφόρου ανάπτυξης μέσα από τη δημιουργία υποδομών προσφοράς που θα αναβαθμίζουν όχι μόνο το τουριστικό προϊόν, αλλά και τη ζωή της κοινωνίας στο παρόν και το μέλλον.

Κεφάλαιο 11

Φορείς και μέσα άσκησης πολιτικής για το περιβάλλον και τον τουρισμό

Η τουριστική ανάπτυξη παρουσιάζει αλληλεξάρτηση με στοιχεία του φυσικού, κατά κύριο λόγο, αλλά και του δομημένου περιβάλλοντος. Ωστόσο, μπορεί να επηρεάζει το περιβάλλον είτε θετικά είτε αρνητικά. Η παραγωγή τουριστικών υπηρεσιών συνδυάζεται με την κατανάλωση περιβαλλοντικών πόρων καθώς και με την ανάλωση ή την υποβάθμισή τους.

Παράλληλα όμως με όλα αυτά, αποτέλεσμα της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής αποτελεί και η δημιουργία νέων περιβαλλοντικών συνθηκών σε αυτήν. Πιο συγκεκριμένα η τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής, υπό τους κατάλληλους όρους και προϋποθέσεις, μπορεί να συμβάλει στην αναβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος ή ακόμη και στη δημιουργία νέων περιβαλλοντικών αγαθών. Η ελκυστικότητα πολλών τουριστικών περιοχών ανά τον κόσμο οφείλεται σε υψηλό ποσοστό στα ανθρωπογενή τους στοιχεία και ιδίως στο χαρακτήρα του δομημένου και οικιστικού τους περιβάλλοντος.

Με κριτήριο τη συμμετοχή του στη διαμόρφωση του ΑΕΠ, τη δημιουργία θέσεων εργασίας και τις εξαγωγικές του επιδόσεις, ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους ζωτικότερους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Η συμβολή του αυτή είναι καθοριστικής σημασίας για τις περιφέρειες και τις περιοχές που προσφέρουν τουριστικές υπηρεσίες, πολλές από τις οποίες είναι οικονομικά ευπαθείς. Η επικράτηση της τουριστικής δραστηριότητας ως παράγοντα οικονομικής και περιφερειακής ανάπτυξης σε καμία περίπτωση δεν υποβαθμίζει το ρόλο της περιβαλλοντικής ποιότητας. Η οργάνωση του τουριστικού φαινομένου ωστόσο είναι πολυσύνθετη και εμπλέκονται σε αυτήν παγκόσμιοι, εθνικοί και τοπικοί φορείς αλλά και μεμονωμένοι πολίτες, υιοθετώντας συντονισμένες δράσεις και πολιτικές.

11.1 Πολιτικές και φορείς για την ανάπτυξη του τουρισμού και την προστασία του περιβάλλοντος

Σύμφωνα με τις νέες προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίοι καθορίστηκαν στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» και για να παραμείνει η Ευρώπη ο πρώτος τουριστικός προορισμός στον πλανήτη, η Επιτροπή προτείνει ένα νέο πλαίσιο συντονισμένων τουριστικών δράσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της ικανότητας αειφόρου ανάπτυξης του ευρωπαϊκού τουρισμού.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας αναγνώρισε τη σημασία του τουρισμού, αναθέτοντας στην ΕΕ την αρμοδιότητα να στηρίζει, να συντονίζει και να συμπληρώνει τις δράσεις των χωρών της ΕΕ στον τομέα αυτό. Ο καθορισμός και η διασαφήνιση των αρμοδιοτήτων της ΕΕ στον τομέα αυτό καθιστά δυνατή τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου πλαισίου δράσης. Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, τα ειδικά μέτρα της ΕΕ στον τομέα του τουρισμού πρέπει να έχουν ως στόχο:

- Την ενθάρρυνση της δημιουργίας ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ανάπτυξη επιχειρήσεων στον τουριστικό κλάδο.
- Την προώθηση συνεργασίας μεταξύ των χωρών της ΕΕ, ειδικότερα με την ανταλλαγή ουσιαστικής πρακτικής.

11.1.1 Διεθνές Επίπεδο

Σε διεθνές επίπεδο, έχουν διατυπωθεί διάφορες συστάσεις, πολλοί λίγες της από αυτές έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα. Της θεσμικές ρυθμίσεις σε εθνικό επίπεδο παρουσιάζουν μεγαλύτερη επίδραση, ωστόσο αποδεικνύονται αναποτελεσματικές λόγω της απουσίας ελεγκτικών μηχανισμών. Μέχρι σήμερα δεν υπάρχει καμία συμφωνία με δεσμευτικό περιεχόμενο που να συνδέει τον τουρισμό με την προστασία της φύσης. Η Agenda 21 και η Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα αποτελούν δυναμικές πρωτοβουλίες για την επίτευξη αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης. Πιο συγκεκριμένα:

- Η ανάγκη για την προώθηση του βιώσιμου τουρισμού έχει αναγνωριστεί διεθνώς μέσω της Agenda 21.
- Στο Συνέδριο για το Περιβάλλον και την Βιοποικιλότητα (Βερολίνο,1997), οι υπουργοί τουρισμού συμφώνησαν για πρώτη φορά σχετικά με της αρχές του βιώσιμου τουρισμού.
- Η Ευρωπαϊκή Ένωση τονίζει ότι ο τουρισμός και οι μεταφορές αποτελούν τομείς με σημαντική επίπτωση στο περιβάλλον και είναι υποχρέωση όλων να ενσωματωθεί η περιβαλλοντική πολιτική στο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης(Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Δράσης για την Αειφορία).
- Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού(WTO), επιθυμεί να αναπτύξει τον τουρισμό ως μέσο για την προώθηση της παγκόσμιας ειρήνης, οικονομικής ανάπτυξης και εμπορίου.
- Ο WTTC(World Tourism and Travel Council) είναι μια διεθνής ένωση με μέλη από όλους της τομείς του τουρισμού και των ταξιδιών. Βασικό μέλημά της είναι η

προώθηση της τουριστικής ανάπτυξης που είναι άρτια συνδεδεμένη με την προστασία του περιβάλλοντος.

- Το International Federation of Tour Operators (IFTO), σχεδίασε και πραγματοποίησε ένα πρόγραμμα(ECOMOST) βασισμένο στην ανάπτυξη και της επιπτώσεις του τουρισμού στη Μαγιόρκα και τη Ρόδο.
- Το Πρωτόκολλο των Άλπεων εμπεριέχει τη συμφωνία όλων των αλπικών χωρών να προωθήσουν τον βιώσιμο τουρισμό. Επιπρόσθετα, το Κεφάλαιο για το Μεσογειακό Τουρισμό αποσκοπεί στην προστασία της τοπικής κληρονομιάς(1^ο Διυπουργικό Συνέδριο για το Βιώσιμο Τουρισμό, Γαλλία 1995).
- Η Ευρωπαϊκή Ένωση το 1996 δημιούργησε το Δίκτυο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον Τουρισμό και το Περιβάλλον με στόχο να παρέχει πληροφορίες για θέματα τουρισμού και περιβάλλοντος.
- Παράλληλα, η ΕΕ μέσω των προγραμμάτων Thermie και Life, αποσκοπεί στην αύξηση της ενεργειακής απόδοσης και στη χρησιμοποίηση ήπιων μορφών ενέργειας από της τουριστικές επιχειρήσεις.
- Το Συμβούλιο της Ευρώπης μέσω σεμιναρίων, εκδηλώσεων προσπαθεί να προωθήσει τον αειφόρο τουρισμό.

11.1.2 Εθνικό επίπεδο

Στο επίπεδο αυτό παραμένει άλυτο πρόβλημα η αποτελεσματικότητα μιας αειφόρου ανάπτυξης για τον τουρισμό, διότι η προσφορά και ζήτηση διαμορφώνεται σε υπερεθνικό τομέα. Οι διάφορες δράσεις εστιάζονται στην ανάγκη για ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος και υπηρεσιών μιας χώρας, με απώτερους στόχους την άμβλυση της εποχικότητας, τη μεγιστοποίηση των ωφελειών από πλευράς συναλλάγματος και την προστασία του περιβάλλοντος ως τουριστικού πόρου.

Η ανάπτυξη και διεύρυνση του τουρισμού έρχεται σε συνδυασμό με την ανάδειξη και προστασία του φυσικού-πολιτιστικού περιβάλλοντος μέσω των παρακάτω:

- Ποιοτική αναβάθμιση των τουριστικών προϊόντων.
- Συμβολή στην ιδιαιτερότητα της τοπικής φυσιογνωμίας και κουλτούρας.
- Ανάπτυξη των επενδύσεων του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα στα είδη τουρισμού που σέβονται το περιβάλλον.
- Ανάπτυξη του τουρισμού σε περιοχές που δεν έχουν αξιοποιήσει επαρκώς τις δυνατότητές τους.

11.1.3 Σε τοπικό επίπεδο

Η ανάδειξη της τοπικής ταυτότητας μέσω ενός προγράμματος σχεδιασμού, με την ενεργή συμμετοχή του ντόπιου πληθυσμού στο πλαίσιο της τοπικής ανάπτυξης. Ο τοπικός πληθυσμός πρέπει να ευαισθητοποιηθεί μέσα από σωστή ενημέρωση και κατάρτιση, ώστε να λάβει ενεργό ρόλο στην προώθηση της τοπικής ανάπτυξης σε διεθνή και εθνική διάσταση. Ο πολεοδομικός και χωροταξικός σχεδιασμός σε συνδυασμό με την κατάλληλη πολιτική περιβαλλοντικής διαχείρισης είναι τα απαραίτητα προαπαιτούμενα για μια αειφόρο τουριστική ανάπτυξη. Κύρια συστατικά μιας τέτοιας στρατηγικής αποτελούν:

- Η θέσπιση αυστηρών κανόνων στη δόμηση στις τουριστικές περιοχές με τη χρησιμοποίηση ήπιων μορφών ενέργειας(Βιοκλιματική αρχιτεκτονική).
- Η τήρηση περιβαλλοντικών προτύπων.
- Η δημιουργία προστατευόμενων ζωνών γύρω από ευαίσθητες περιβαλλοντικά περιοχές.
- Η καλλιέργεια πνεύματος ευαισθησίας των τουριστών και του ντόπιου πληθυσμού σε περιβαλλοντικά θέματα.

Συνοψίζοντας, οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν για την εφαρμογή του Οδηγού 21, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για τη σταδιακή ενσωμάτωση των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών διαστάσεων της βιώσιμης ανάπτυξης στη χάραξη, το σχεδιασμό και την υλοποίηση κυβερνητικών πολιτικών σε εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο.

Σε επίπεδο κοινοτικών συνθηκών και πολιτικής η πρώτη αναφορά στην έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης γίνεται στο άρθρο 2 της Συνθήκης του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ριζική αλλαγή όμως στην κοινοτική φιλοσοφία προσέγγισης του αναπτυξιακού φαινομένου υπό το πρίσμα των νέων δεδομένων της βιώσιμης ανάπτυξης και η υιοθέτηση μιας νέας κοινοτικής περιβαλλοντικής πολιτικής γίνεται με το Πέμπτο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον (1993-2000) με τίτλο « Με στόχο την Αειφορία» το οποίο θέτει και τις προϋποθέσεις για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης και καθορίζει το περιεχόμενο και το χρονοδιάγραμμα της κοινοτικής περιβαλλοντικής πολιτικής. Ακολουθεί η Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997), η οποία κατοχυρώνει πλέον και θεσμικά ως πολιτικό και στρατηγικό στόχο της κοινοτικής περιβαλλοντικής πολιτικής την έννοια της αειφορίας.

Παρά τις σημαντικές καθυστερήσεις και υπαναχωρήσεις που καταγράφηκαν από τη Διάσκεψη του Ρίο το 1992, οι αρχές της Βιώσιμης Ανάπτυξης έχουν αποτυπωθεί σε όλα τα επίσημα κείμενα της ΕΕ.

Το 1997, η συνθήκη του Άμστερνταμ ανέδειξε τη Βιώσιμη Ανάπτυξη ως κεντρικό στοιχείο της Ευρωπαϊκής πολιτικής, ενώ οι επόμενες Συναντήσεις Κορυφής προχώρησαν στη σταδιακή ανάπτυξη και εξειδίκευση των τριών διαστάσεων που συνθέτουν την έννοια της βιωσιμότητας. Σημαντικοί σταθμοί αυτής της πορείας είναι η Σύνοδος Κορυφής στο Γκέτεμποργκ, τον Ιούνιο του 2001, όπου ολοκληρώνονται οι κατευθύνσεις της Λισσαβόνας και διατυπώνεται πλέον η «Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη» με την σαφή προσθήκη και εξειδίκευση της περιβαλλοντικής διάστασης. Επιβεβαιώνεται με αυτό τον τρόπο, η ανάγκη συστηματικής παρακολούθησης της προόδου των χωρών-μελών για την επίτευξη των στόχων της.

11.2 Μέσα και εργαλεία για την επιχειρησιακή εφαρμογή της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης

Οι δράσεις για βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη έρχονται αντιμέτωπες με διάφορες δυσκολίες που οφείλονται στην ασάφεια ως προς το επίπεδο ολοκλήρωσης και το γεωγραφικό χώρο αναφοράς. Τα μεθοδολογικά προβλήματα εμφανίζουν την ύπαρξή τους στην αδυναμία συσχέτισης κοινωνικοοικονομικών παραγόντων-διαδικασιών που ανάγονται σε ευρύτερες γεωγραφικές κλίμακες και περιβαλλοντικά προβλήματα.

Τα σημαντικότερα και πιο αποδοτικά εργαλεία που μπορούν να υιοθετηθούν είναι οι Μελέτες των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, η χάραξη ζωνών, ο σχεδιασμός και η απόδοση βραβείων και οικολογικών σημάτων για τις τουριστικές(και μη) επιχειρήσεις που προωθούν δράσεις για το βιώσιμο τουρισμό.

Πίνακας 3

Σημαντικά και αποδοτικά εργαλεία για την εφαρμογή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης

ΠΛΑΙΣΙΟ 5 ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΒΡΑΒΕΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ(ΥΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ ΤΟ 1995 ΣΤΗΝ ΕΕ) ΚΑΙ ΣΤΟΧΕΥΕΙ:
Να δημοσιοποιήσει την έννοια της βιωσιμότητας σε όλους τους οικονομικούς τομείς του τουρισμού μέσω της ενημέρωσης γύρω από τους βασικούς κανόνες συμπεριφοράς και τα μέτρα που είναι αναγκαίο να υιοθετηθούν
Να εδραιώσει τη σταθερή και μόνιμη επικοινωνία μεταξύ των ντόπιων κατοίκων, των ανθρώπων που δείχνουν έντονο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη του τουρισμού, των εκπροσώπων της διοίκησης και των υπολοίπων τομέων που σχετικών με την ανάπτυξη του τουρισμού
Να βραβεύσει ένα σημαντικό κομμάτι «exemplary» πολιτικών στον κλάδο του τουρισμού και του περιβάλλοντος που δεν θα περιορίζονται σε ένα αριθμό πρωτοβουλιών

Πηγή: www.europa.int/dg

Πίνακας 4
Σημαντικά και αποδοτικά εργαλεία για την εφαρμογή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης

<p>ΠΛΑΙΣΙΟ 6 ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ (ENVIRONMENTAL-QUALITY SEALS)</p>
<p>«Environmental Quality Seal», της Γερμανικής Ένωσης Ξενοδόχων και ιδιοκτητών εστιατορίων</p>
<p>«Blue Swallow of the travel compatibly group», για τους ταξιδιωτικούς πράκτορες</p>
<p>«Green Suitcase», της Ένωσης Οικολογικού τουρισμού στην Ευρώπη</p>

Πηγή: GFANC, 1997

Παράλληλα, ένα πολύ ξεχωριστό εργαλείο με τη χρήση του οποίου ενθαρρύνεται η εφαρμογή δράσεων για την προστασία του περιβάλλοντος, αποτελεί και η οικοσήμανση (Eco-label). Οι τουριστικές επιχειρήσεις, ανταγωνίζονται μεταξύ τους για την απόκτηση του σήματος αυτού έχοντας ως σκοπό την διάκριση και διαφοροποίηση. Με την οικοσήμανση, ενισχύεται η επιλογή των τουριστών προς όφελος επιχειρήσεων και προορισμών που αναπτύσσουν δραστηριότητες συμβατές με τη διαφύλαξη του περιβάλλοντος.

Επιπρόσθετα με όλα τα παραπάνω, ένα σημαντικό και σύνθετο εργαλείο αποτελεί η Φέρουσα ικανότητα για τουριστική ανάπτυξη. Εφαρμόζεται στην αντοχή ενός οικοσυστήματος να υποστηρίξει διάφορες δραστηριότητες. Επιθυμητός στόχος είναι η εύρεση ενός επιθυμητού επιπέδου καθορισμού του μέγιστου οριακού επιπέδου χρήσης των πόρων που συνδυάζει τις περιβαλλοντικές, οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές και δομικές παραμέτρους.

Πίνακας 5
Σημαντικά και αποδοτικά εργαλεία για την εφαρμογή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης

<p>ΠΛΑΙΣΙΟ 7 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΦΥΓΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ: ΣΧΕΔΙΑΖΟΝΤΑΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ</p>
<p>Στη Γαλλία, το 1975, συγκροτήθηκε το «Conservatoire du littoral» και προστατεύθηκαν 37.000 εκτάρια ακτών. Με τον τρόπο αυτό, πολλές τουριστικές περιοχές διατήρησαν την ακεραιότητά τους μέσω του αποκλεισμού της τουριστικής τους ανάπτυξης.</p>
<p>Ανάλογη πολιτική, εφαρμόζεται και στη Μεγάλη Βρετανία δια μέσω του British National Trust. Τα αποτελέσματα αυτής της δράσης, είναι η απόκτηση γης στις ακτές συνολικού μήκους 800 χλμ.</p>
<p>Στο γερμανικό κρατίδιο Baden-Wurtemberg, υπήρξε επιβάρυνση του εκάστοτε επισκέπτη με 30 pfennig σε κάθε διανυκτέρευση ώστε να σχεδιαστούν βραχυπρόθεσμα προγράμματα</p>

προστασίας και συντήρησης του τοπίου της περιοχής.

Στην Ελλάδα, παρέχονται φοροαπαλλαγές που στοχεύουν στην ανάπτυξη τουριστικών εγκαταστάσεων σε παραμεθόριες περιοχές για λόγους ανάπτυξης της περιφέρειας και όχι σχετικούς με την διαφύλαξη του περιβάλλοντος. Εξάιρεση αποτελεί η υιοθέτηση εναλλακτικών μορφών ενέργειας σε ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις.

Πίνακας 6

Σημαντικά και αποδοτικά εργαλεία για την εφαρμογή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης

AGENDA 21, WTTC, WTO

Η Ατζέντα 21, συμβουλεύει στην κατανόηση και εφαρμογή οικονομικών, κοινωνικών, πολιτισμικών και περιβαλλοντικών κριτηρίων σαν αδιαίρετο κομμάτι κάθε ενέργειας και απόφασης. Η υιοθέτηση της, τονίζει πως οι όλες οι δραστηριότητες της επιχείρησης συνδυάζονται με το περιβαλλοντικό πρόγραμμα. Το πρόγραμμα αυτό ποικίλει ανάλογα με το μέγεθος της εταιρίας, τη λειτουργική της δομή, ωστόσο τα δομικά συστατικά του παραμένουν τα ίδια για όλες τις επιχειρήσεις.

Το πλαίσιο 8 παρουσιάζει τον περιβαλλοντικό έλεγχο σε ξενοδοχειακές μονάδες και χαρακτηρίζεται ως ουσιαστικό εργαλείο για την προώθηση μιας πολιτικής για την προστασία του περιβάλλοντος.

Πίνακας 7

Σημαντικά και αποδοτικά εργαλεία για την εφαρμογή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης

ΠΛΑΙΣΙΟ 8 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Οι ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις και δραστηριότητες επηρεάζουν τη λειτουργία του περιβάλλοντος. Καταναλώνουν μεγάλες ποσότητες νερού και ενέργειας για την καλύτερη εξυπηρέτηση των πελατών τους ενώ παράλληλα χρησιμοποιούν επικίνδυνες ουσίες(χλωροφθοράνρακες) και παράγουν απόβλητα.

Παρουσιάζονται διάφοροι τρόποι για τη διαχείριση ενός ξενοδοχείου που να είναι συμβατές με την προστασία του περιβάλλοντος και εμφανίζουν όφελος και για τις δυο πλευρές(ξενοδοχείο και περιβάλλον). Η κάθε πολιτική που θα ακολουθηθεί διαφέρει ανάλογα με την κατηγορία και την έκταση του ξενοδοχείου, λόγω: α)των λειτουργικών χαρακτηριστικών και του είδους των πελατών, β) των σημείων εκκίνησης, γ)νομοθεσίας κάθε χώρας, δ)των τοπικών και εθνικών προτεραιοτήτων.

Πηγή:http://europa.eu/youreurope/business/product/chemicals-packaging-labelling-classification/index_el.htm#greece_el_keeping-to-environmental-rules

Πίνακας 8

Σημαντικά και αποδοτικά εργαλεία για την εφαρμογή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης

ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΥ(EMAS)

Διατηρεί το νομικό του περιεχόμενο στον κανονισμό 1836/93/ΕΟΚ και εφαρμόστηκε αρχικά το 1995. Αφορά τη συμμετοχή επιχειρήσεων του βιομηχανικού τομέα στο σύστημα αυτό. Στόχος του κανονισμού είναι η αξιολόγηση και αναβάθμιση της περιβαλλοντικής επίδοσης των βιομηχανιών και η μείωση στο ελάχιστο των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τη λειτουργία των βιομηχανικών μονάδων στους οποίους θα εφαρμοστεί. Τα μέσα για τη συνεχή βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης είναι μια διατυπωμένη περιβαλλοντική πολιτική και ένα προσαρμοσμένο σύστημα διαχείρισης. Στόχος του κανονισμού είναι η σύνταξη της περιβαλλοντικής δήλωσης και η πιστοποίηση της επιχείρησης από κατάλληλο φορέα.

Πηγή: http://europa.eu/legislation_summaries/enterprise/business_environment/ev0022_el.htm

Η αειφόρος ανάπτυξη ή βιώσιμη ανάπτυξη αναφέρεται στην οικονομική ανάπτυξη που σχεδιάζεται και υλοποιείται λαμβάνοντας υπόψη την προστασία του περιβάλλοντος και τη βιωσιμότητα. Γνώμονας της αειφορίας είναι η μέγιστη δυνατή απολαβή αγαθών από το περιβάλλον, χωρίς όμως να διακόπτεται η φυσική παραγωγή αυτών των προϊόντων σε ικανοποιητική ποσότητα και στο μέλλον. Η βιώσιμη ανάπτυξη προϋποθέτει ανάπτυξη των παραγωγικών δομών της οικονομίας παράλληλα με τη δημιουργία υποδομών για μία ευαίσθητη στάση απέναντι στο φυσικό περιβάλλον και στα οικολογικά προβλήματα. Η βιωσιμότητα υπονοεί ότι οι φυσικοί πόροι υφίστανται εκμετάλλευση με ρυθμό μικρότερο από αυτόν με τον οποίον ανανεώνονται, διαφορετικά λαμβάνει χώρα περιβαλλοντική υποβάθμιση. Θεωρητικά, το μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα της περιβαλλοντικής υποβάθμισης είναι η ανικανότητα του γήινου οικοσυστήματος να υποστηρίξει την ανθρώπινη ζωή (οικολογική κρίση).

11.3 Πολιτική αειφορίας για τον τουρισμό σε τοπικό, περιφερειακό επίπεδο

Η προώθηση πολιτικών βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης οδήγησε γνωστές ξενοδοχειακές αλυσίδες (Intercontinental, Crecotel) στην ανάπτυξη προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης τα οποία είχαν ως αποκλειστικό στόχο: α) Την υιοθέτηση πολιτικών περιβαλλοντικής διαχείρισης στη λειτουργία των ξενοδοχείων, β) Την ευαισθητοποίηση του προσωπικού αλλά και των τουριστών στο ζήτημα της προστασίας του περιβάλλοντος, γ) Τη χρήση τεχνικών και πρακτικών που συμβάλλουν στην περιβαλλοντική ήπια λειτουργία των τμημάτων της μονάδας, δ) Την προβολή ενός βιώσιμου μοντέλου διαχείρισης και λειτουργίας των ξενοδοχειακών μονάδων, η οποία θα αποτελέσει αφορμή για την προσέλκυση τουριστών με ξεχωριστά κίνητρα και απαίτηση για ποιοτικότερες υπηρεσίες.

Η Ευρώπη είναι ο ελκυστικότερος τουριστικός προορισμός στον κόσμο και ο τουρισμός συμβάλλει σε σημαντικό βαθμό στην ανάπτυξη και στη δημιουργία θέσεων εργασίας στην Ευρώπη. Εντούτοις, η ανταγωνιστικότητα του τομέα σχετίζεται στενά με την αειφορία, δεδομένου ότι η ποιότητα των τουριστικών προορισμών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το φυσικό περιβάλλον τους και τις τοπικές κοινότητες. Για αυτόν το λόγο, είναι απαραίτητη η υιοθέτηση μιας ολιστικής προσέγγισης που αποσκοπεί ταυτόχρονα στην οικονομική ευημερία του τομέα αλλά και στην κοινωνική συνοχή, στην προστασία του περιβάλλοντος και στην προώθηση του πολιτισμού των ευρωπαϊκών τουριστικών προορισμών.

I. Η περίπτωση του Κάβο Σίδερο³⁸

Το έργο Κάβο Σίδερο είναι μία διεθνούς επιπέδου ήπια αειφόρο ολοκληρωμένη τουριστική ανάπτυξη. Αναπτύσσεται σε μία περιοχή έκτασης περίπου 25.000 στρεμμάτων στη Χερσόνησο Σίδερο στο ΒΑ άκρο του Νομού Λασιθίου Κρήτης και ανήκει διοικητικά στο Δήμο Ιτάνου. Φορέας υλοποίησης του Έργου είναι η βρετανική εταιρεία Loyalward Ltd. – Minoan Group και επελέγη για την αξιοποίηση της περιοχής μετά από διεθνή διαγωνισμό. Η περιοχή ανήκει στο κοινωφελές εκκλησιαστικό ίδρυμα «Παναγία η Ακρωτηριανή» και βρίσκεται σε τόπο κοινοτικής σημασίας. Παράλληλα, ένα κομμάτι της τμήμα της αποτελεί ζώνη ειδικής προστασίας για την ορνιθοπανίδα του Ευρωπαϊκού δικτύου «ΦΥΣΗ 2000».

Το Κάβο Σίδερο χαρακτηρίζεται ως:

- μία από τις μεγαλύτερες διεθνείς επενδύσεις, που σχεδιάζονται σήμερα στην Ελλάδα και στη Νότια Ευρώπη γενικότερα ύψους 1.2 δισεκατομμυρίων ευρώ.
- Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της θα αποφέρουν ώθηση στην Ελλάδα ώστε να έρθει σε πλεονεκτική θέση για να καταλάβει μία από τις πρώτες θέσεις στον αειφορικό τουρισμό παγκοσμίως.
- μία από τις πιο δημιουργικές και συγχρόνως αειφόρες στρατηγικές κατασκευής ακινήτων σε Ελλάδα και Ευρώπη.

³⁸ www.imis.gr

Η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη αποτελούν τα προπύργια για το Σχεδιασμό της επένδυσης. Οι βασικές αρχές σχεδιασμού που υλοποιήθηκαν είναι οι ακόλουθες:

- Ένταξη της επένδυσης στη φέρουσα ικανότητα των οικοσυστημάτων και των ανθρωπογενών συστημάτων της περιοχής.
- Εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου συστήματος αειφόρου διαχείρισης.
- Ολοκληρωμένος αειφόρος σχεδιασμός.

Το Κάβο Σίδερο, ακολουθώντας τις παραπάνω βασικές αρχές σχεδιασμού και με βασικό χαρακτηριστικό την ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων, την εφαρμογή δραστικών περιορισμών στα μεγέθη του δομημένου περιβάλλοντος και την αειφόρο διαχείριση του συνόλου της περιοχής, έκτασης 25.000 στρεμμάτων πετυχαίνει τα εξής: α)Εξασφαλίζει την προστασία, β)Ενίσχυση, γ)Ανάδειξη του φυσικού-κοινωνικού και πολιτιστικού κεφαλαίου που αποτελούν τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της συγκεκριμένης τουριστικής περιοχής-περιφέρειας. Ο υλοποιούμενος συντελεστής δόμησης αντιστοιχεί στο 1/10 του επιτρεπόμενου και το σύνολο των κτισμάτων των τουριστικών χωριών και των συνοδευτικών εγκαταστάσεων καλύπτουν το 0.7% της συνολικής έκτασης.

Στόχος του σχεδιασμού είναι η δημιουργία τουριστικών χωριών και εγκαταστάσεων, αρμονικά ενταγμένων στο τοπίο, που θα αντικατοπτρίζουν την καλλιτεχνία του περιβάλλοντος. Σχετικά με το δομημένο περιβάλλον, οι αρχιτεκτονικές λύσεις είναι υιοθετημένες από τις παραδοσιακές μεθόδους προσανατολισμού και δόμησης στη βορειοανατολική Κρήτη. Τα χαρακτηριστικά των κτιρίων, η επιλογή των υλικών, των χρωμάτων και των διακοσμητικών στοιχείων έγινε μετά από λεπτομερή μελέτη και αξιολόγηση της Κρητικής αρχιτεκτονικής παράδοσης.

Το Κάβο Σίδερο θα προσφέρει 2.300 άμεσες και περισσότερες από 1.000 έμμεσες θέσεις εργασίας σε διάφορες ειδικότητες και κλάδους, εξασφαλίζοντας την απασχόληση στο ανθρώπινο δυναμικό της ευρύτερης περιοχής και περιφέρειας. Επιπρόσθετα, θα αναστρέψει την τάση μετανάστευσης, των νέων ηλικιών κυρίως, από την περιοχή.

Η υλοποίηση του έργου θα προσδώσει κίνητρα στους νέους να αναβαθμίσουν τις επαγγελματικές τους ικανότητες και θα δημιουργήσει τις απαραίτητες υποδομές και πόρους για την ενίσχυση της πολυμορφίας και την αναβίωση του παραδοσιακού τρόπου γεωργικής παραγωγής με έμφαση στις βιολογικές καλλιέργειες.

Η τουριστική ζήτηση θα δραστηριοποιείται όλο το χρόνο, θα προσφέρει εισόδημα και θα ενισχύει ουσιαστικά τη δυνατότητα παραγωγής, προσφοράς και κατανάλωσης τοπικών προϊόντων σε όλη τη διάρκεια του χρόνου και όχι εποχιακά. Ταυτόχρονα θα επιφέρει σημαντικά οφέλη στην αναβάθμιση των υποδομών, τοπικών οδικών δικτύων και των μεταφορών.

Το Συνεδριακό Κέντρο, το Πολιτιστικό και Περιβαλλοντικό Κέντρο, το Αμφιθέατρο, καθώς οι αθλητικές υποδομές της επένδυσης θα αξιοποιούνται από την τοπική κοινωνία με τη

διοργάνωση εκδηλώσεων για την προβολή της τοπικής κληρονομιάς και παράδοσης, για περιβαλλοντικά και εκπαιδευτικά προγράμματα κ.α. Ο πολύπλευρος και αειφόρος σχεδιασμός του Έργου θα συμβάλλει στη διαφύλαξη και ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της περιοχής. Πηγή της έμπνευσης για την κατασκευή του έργου αποτελεί η πολιτισμική και κοινωνική κληρονομιά της περιοχής και της παράδοση των κατοίκων της. Μείζον στόχος αποτελεί η ειρηνική ένταξή στο πολιτισμικό περιβάλλον της περιοχής.

Σε συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες και τους τοπικούς φορείς υλοποιούνται προγράμματα ευαισθητοποίησης που θα συνδυάζουν την αναψυχή με τη μάθηση των γνωρισμάτων του πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής.

Τα μέτρα που εφαρμόστηκαν για τη διατήρηση του τοπίου της περιοχής περιλαμβάνουν:

- Επιλογή κατάλληλων τοποθεσιών για την οριοθέτηση των εγκαταστάσεων που ευνοούν τη φυσική εναρμόνισή τους στο τοπίο και την εφαρμογή της Κρητικής Αρχιτεκτονικής.
- Φυτεύσεις των κοινόχρηστων χώρων στις δημιουργούμενες ζώνες περιβαλλοντικού χαρακτήρα στις περιοχές περιμετρικά των τουριστικών εγκαταστάσεων.
- Ομαλή ένταξη των γηπέδων του Γκολφ στο τοπίο, που σχεδιάστηκαν σε αρμονία με το ανάγλυφο και το χαρακτήρα της περιοχής.
- Η κατανάλωση νερού και η ποιότητα των υδάτινων πόρων θα παρακολουθείται συστηματικά και θα αξιολογούνται οι επιδόσεις σε σχέση με την επίτευξη των στόχων αειφόρου διαχείρισης του έργου.
- Οι ανάγκες σε νερό αστικής κατανάλωσης ανέρχονται σε 874.800 m³ /έτος, ποσότητα που θα καλύπτεται από το Δημοτικό υδραγωγείο Παλαικάστρου. Οι απαιτούμενες υποδομές για την επέκταση του δικτύου θα υλοποιηθούν από τον φορέα της κατασκευής της επένδυσης
- Οι ανάγκες άρδευσης των γηπέδων γκολφ και της άρδευσης του διακοσμητικού πρασίνου στα σχεδιαζόμενα τουριστικά χωριά, θα καλύπτονται στο σύνολό τους από την παραγωγή του Σταθμού Αφαλάτωσης ο οποίος θα κατασκευασθεί από τον φορέα επένδυσης. Επιπροσθέτως η ποιότητα του αφαλατωμένου νερού θα καλύπτει προδιαγραφές του πόσιμου νερού, διασφαλίζοντας έτσι την προστασία των υπόγειων νερών.
- Στα πλαίσια της αειφόρου διαχείρισης των υδάτινων πόρων τα επεξεργασμένα νερά από τις μονάδες βιολογικού καθαρισμού, θα αξιοποιούνται στο σύνολό τους για την άρδευση των αγροτικών και περιβαλλοντικών περιφερειακών περιοχών.

Στο σχεδιασμό και προγραμματισμό του έργου υιοθετήθηκε μια σειρά μέτρων για την εξοικονόμηση ενέργειας : α)Κατάλληλος προσανατολισμός και βιοκλιματικός σχεδιασμός των κτιρίων, β)Επιλογή δομικών υλικών με αυξημένες θερμομονωτικές επιδόσεις, γ) Περιβαλλοντικά φιλικά συστήματα κλιματισμού, δ)Αξιοποίηση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας(ηλιακά συστήματα, φωτοβολταϊκές διατάξεις, αξιοποίηση της αιολικής ενέργειας).

Η συνολική κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας του Έργου Κάβο Σίδερo υπολογίζεται σε 0.6% σε σχέση με την κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας από το Περιφερειακό Δίκτυο της Κρήτης. Από το σύνολο αυτό 55,7% θα προέρχεται από ηλεκτρική ενέργεια, το 16,5% από υδρογονάνθρακες και τέλος το 27,8% από ηλιακή ενέργεια. Η ετήσια ενεργειακή ζήτηση είναι κατά 50% μικρότερη από τη ζήτηση για ένα τουριστικό έργο αντίστοιχου μεγέθους. Το 5,5% της συνολικής ετήσιας κατανάλωσης ενέργειας θα προέρχεται από την αιολική ενέργεια και συνολικά περίπου το 33% της ετήσιας κατανάλωσης ενέργειας θα καλύπτεται από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ηλιακή και αιολική).

Τα γήπεδα γκολφ θα καλυφθούν με χλοοτάπητα της ποικιλίας *Seashore Paspalum*. Η ποικιλία αυτή επιλέχθηκε λόγω των περιορισμένων απαιτήσεων άρδευσης, μειωμένων αναγκών σε λιπάσματα και παρασιτοκτόνα. Για την συνεχή παρακολούθηση και βελτίωση της αειφόρου λειτουργίας και διαχείρισης των γηπέδων γκολφ ο αρμόδιος φορέας της επένδυσης του έργου δεσμεύεται να πιστοποιηθεί και από τα δύο διεθνώς αναγνωρισμένα προγράμματα περιβαλλοντικής πιστοποίησης γηπέδων γκολφ των φορέων *“Committed to Green”* και *“Audubon Signature Cooperative Sanctuary Programme”*.

Με την εφαρμογή των απαραίτητων μέτρων για την προστασία και αναβάθμιση της χλωρίδας και της πανίδας της περιοχής η επένδυση ενισχύει ουσιαστικά την ακεραιότητα των προτεινόμενων τόπων «ΦΥΣΗ 2000». Στα μέτρα που προβλέπονται στο σχεδιασμό για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος περιλαμβάνονται μέτρα αντιτυρικής προστασίας, μέτρα ελέγχου της λαθροθηρίας, ορθολογική διαχείριση της βοσκής, προώθηση βιολογικών καλλιεργειών. Επιπλέον προβλέπονται ειδικά μέτρα που περιλαμβάνουν τη χάραξη δικτύου οικολογικών μονοπατιών, την κατασκευή και λειτουργία κέντρου έρευνας και ανάδειξης του φυσικού πλούτου της περιοχής, την ίδρυση βοτανικού κήπου με είδη τοπικής χλωρίδας, προγράμματα περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης του κοινού κ.α.

Άμεσος σκοπός είναι αειφόρος ανάπτυξη των περιοχών φέρουσας ικανότητας φυσικών και πολιτιστικών πόρων, που θα εξασφαλίζει στο μέλλον τη διατήρηση και ανάδειξη των χαρακτηριστικών της περιοχής. Το Κάβο Σίδερo συμβάλλει αποτελεσματικά και ριζικά στην επίτευξη των εθνικών στόχων για την τουριστική ανάπτυξη της χώρας με τη δημιουργία μονάδων και εγκαταστάσεων υψηλής ποιότητας.

Επιτυγχάνεται η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και η ανάπτυξη ειδικών θεματικών μορφών τουρισμού που στοχεύουν στην αναβάθμιση του ρόλου της χώρας στο διεθνή τουριστικό χάρτη. Παράλληλα, χρησιμοποιείται το πλαίσιο των δημόσιων επενδύσεων για τα έργα υποδομής που έχουν υλοποιηθεί ή προγραμματίζονται στην περιοχή, αναμένεται να προσελκύσει περισσότερες διεθνείς, δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις, συμβάλλοντας στην ενίσχυση των θέσεων εργασίας, τη συγκράτηση του πληθυσμού, την αύξηση των εισοδημάτων και δημιουργεί θετικά πολλαπλασιαστικά οφέλη.

II. Αειφόρος διαχείριση ορεινών όγκων με χιονοδρομικά κέντρα

Στην συνέχεια παρουσιάζονται δράσεις και πολιτικές που εφαρμόστηκαν σε βουνά του εξωτερικού, κυρίως με πρωτοβουλία χιονοδρομικών κέντρων που εδρεύουν σε αυτά, για την αειφόρο διαχείρισή τους, την ελαχιστοποίηση επιπτώσεων στο περιβάλλον από τις ανθρώπινες δραστηριότητες, καθώς και την προώθηση περιβαλλοντικής συνείδησής στους επισκέπτες και τους κατοίκους της περιοχής, με την ταυτόχρονη ανάδειξη της φυσικής ομορφιάς. Το επίκεντρο αποτελεί το χιονοδρομικό κέντρο, που χαρακτηρίζεται ως βασικός άξονας πίεσης προς το οικοσύστημα του βουνού και την αειφορία.

- **Άσπεν (Η.Π.Α)³⁹**

Το Άσπεν είναι το πιο αναγνωρίσιμο χιονοδρομικό κέντρο των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Υπολογίζεται πως συγκεντρώνει περίπου 1,3 εκατομμύρια επισκέπτες κατά τη διάρκεια της χειμερινής περιόδου. Είναι γνωστό για τις όμορφες πίστες του, την ποιοτική εξυπηρέτηση, την ποικιλία των δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων, αλλά και την παρουσία επωνύμων προσωπικοτήτων. Εντούτοις, είναι λιγότερο διαδεδομένη στο ευρύ κοινό, η περιβαλλοντική του πολιτική και η προσήλωσή του σε μια προσπάθεια ελαχιστοποίησης των επιπτώσεων στο οικοσύστημα του βουνού και της αλλοίωσης του φυσικού περιβάλλοντος εξαιτίας των ανθρώπινων δραστηριοτήτων.

Το Άσπεν παρουσιάζεται πρώτο στη λίστα με τις επιτυχημένες πρακτικές αειφόρου διαχείρισης, όπως έχει κερδίσει την πρώτη θέση ανάμεσα στα χιονοδρομικά κέντρα του κόσμου σε πολλές λίστες με θέμα την περιβαλλοντική ευσυνειδησία και ευαισθησία, όχι μόνο για τις δράσεις στις οποίες έχει προχωρήσει για την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά κυρίως επειδή είναι πρωτοπόρος στον τομέα αυτό.

Παράλληλα, αποτελεί το πρώτο χιονοδρομικό κέντρο που ανακοίνωσε πολιτική προστασίας του περιβάλλοντος, το πρώτο που χρησιμοποίησε ηλεκτρική ενέργεια σε ποσοστό 100% από ανανεώσιμες πηγές, ενώ είναι και το πρώτο χιονοδρομικό κέντρο το οποίο προχώρησε σε καμπάνια ενημέρωσης για τις κλιματικές αλλαγές. Επιπρόσθετα, είναι το πρώτο χιονοδρομικό κέντρο στις Η.Π.Α το οποίο έχει αποκτήσει την πιστοποίηση ISO 14001. Το χιονοδρομικό του Άσπεν εκτείνεται στις πλαγιές τεσσάρων βουνών (Aspen Mountain, Aspen Highlands, Snowmass, Buttermilk), σε μεγάλη έκταση και διαφορά υψομέτρου, κάτι που επεξηγεί πως οι δραστηριότητές του επηρεάζουν διαφορετικά οικοσυστήματα.

Σημαντικές επενδύσεις έχουν γίνει στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, κάτι που είναι πολύ σημαντικό, μια και οι απαιτήσεις σε ενέργεια ενός χιονοδρομικού κέντρου τέτοιας έκτασης είναι πολύ μεγάλες και η ενδεχόμενη χρήση ορυκτών καυσίμων για την κάλυψη των αναγκών θα προκαλούσε σημαντική ατμοσφαιρική ρύπανση. Συγκεκριμένα, έχει κατασκευαστεί το μεγαλύτερο συγκρότημα φωτοβολταϊκών στοιχείων στην βιομηχανία του σκι, ενώ λειτουργεί επίσης ένα μικρό υδροηλεκτρικό εργοστάσιο για την κάλυψη ενός ποσοστού των αναγκών σε ενέργεια. Η κάλυψη των υπόλοιπων αναγκών γίνεται με την

³⁹ www.parnassos-ski.gr/page.aspx?itemID=SPG49

αγορά αιολικής ενέργειας. Επιπλέον, τα οχήματα του χιονοδρομικού κέντρου λειτουργούν καταναλώνοντας βιοκαύσιμα.

Μέσα σε όλα αυτά έχει δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανέγερση νέων κατασκευών με μεθόδους, οι οποίες εξασφαλίζουν την ελαχιστοποίηση της επίδρασης στο περιβάλλον. Ο LEED, ο οποίος είναι ένας οργανισμός που έχει δώσει οδηγίες για την σχεδίαση, την κατασκευή και την λειτουργία κτιρίων για να μπορούν να χαρακτηριστούν ως «πράσινα» ή φιλικά προς το περιβάλλον, έχει πιστοποιήσει διάφορα κτίρια στο χιονοδρομικό κέντρο. Εκτός από το χιονοδρομικό κέντρο του Άσπεν, δράσεις για την προστασία και την αποκατάσταση του περιβάλλοντος επιτελούνται και από άλλους φορείς στην περιοχή. Το Independence Pass Foundation είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός, ο οποίος έχει προχωρήσει σε δράσεις όπως η αφαίρεση μεταλλικών φραχτών από τις πλαγιές του βουνού, η αποκατάσταση της βλάστησης και η σταθεροποίηση του διαβρωμένου εδάφους. Εκτός από τις δράσεις αποκατάστασης του περιβάλλοντος σημαντική είναι και η επιμόρφωση και εκμάθηση των σχολικών γκρουπ. Κάθε χρόνο παιδιά από σχολεία της περιοχής μαθαίνουν για το περιβάλλον και συνεισφέρουν σε προγράμματα αποκατάστασης της βλάστησης. Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού λειτουργούν κατασκηνώσεις, οι οποίες φέρνουν τα παιδιά σε επαφή με τους φυσικούς πόρους του περιβάλλοντος.

Ωστόσο, για τη διατήρηση και προάσπιση του περιβάλλοντος δεν είναι αρκετές μόνο οι δράσεις του χιονοδρομικού κέντρου και των οργανισμών της περιοχής, αλλά απαιτείται και περιβαλλοντική συνείδηση από τους χιλιάδες επισκέπτες των βουνών. Προς αυτή την κατεύθυνση, διοργανώνονται ξεναγήσεις στο βουνό με τη συνοδεία δασοφύλακα, ο οποίος εξηγεί στους επισκέπτες το περιβάλλον, την πανίδα και χλωρίδα, την ιστορία της περιοχής κλπ.

Σημαντικό παράγοντα για την ανάδειξη της ευρύτερης περιοχής, διαδραματίζουν οι πολιτιστικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα. Το χιονοδρομικό κέντρο λειτουργεί καθ' όλη την διάρκεια του χρόνου προσφέροντας αθλητικές δραστηριότητες που περιλαμβάνουν εκτός από σκι και snowboard, ποδηλασία, αναρρίχηση, προσεκτικά διατηρημένες διαδρομές για πεζοπορία, ιππασία, rafting. Κατά την διάρκεια του χρόνου γίνονται πολλές συναυλίες σε διάφορα είδη μουσικής, που καλύπτουν όλες τις προτιμήσεις. Διάφορα φεστιβάλ επίσης λαμβάνουν χώρα με θέματα που ποικίλουν, από φεστιβάλ λογοτεχνίας και κινηματογράφου, μέχρι φεστιβάλ ιδεών και ανταλλαγής απόψεων για θέματα όπως το περιβάλλον, η παγκοσμιοποίηση, οι τέχνες κλπ. Επίσης, διάφορα σεμινάρια και φιλανθρωπικές εκδηλώσεις πραγματοποιούνται κάθε χρόνο. Γίνονται, τέλος, πολλοί διαγωνισμοί κατά τη διάρκεια του χρόνου, σε επαγγελματικό ή ερασιτεχνικό επίπεδο, σε αγωνίσματα όπως κατάβαση, άλματα, επίδειξης, cross country, ακόμη και διαγωνισμός δημιουργίας πρωτότυπου έλκηθρου.

Το Άσπεν είναι ένα παράδειγμα προς μίμηση για τις σημαντικές επενδύσεις που έχει κάνει για την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά και για την πλειάδα των δραστηριοτήτων και πολιτιστικών εκδηλώσεων που διοργανώνει, οι οποίες αναδεικνύουν τα βουνά της περιοχής ως έναν δημοφιλή τουριστικό προορισμό.

Κεφάλαιο 12

Σχεδιασμός για τον τουρισμό σε συνάρτηση με το περιβάλλον

Η ανάπτυξη του τουρισμού δεν αφορά μόνο όσους ασχολούνται με το συγκεκριμένο κλάδο διότι η βασική του ιδιότητα είναι να επηρεάζει και τους υπόλοιπους οικονομικούς τομείς και το περιβάλλον στην ευρεία του κλίμακα. Μια λανθασμένη συνύπαρξη της τουριστικής δραστηριότητας με τους λοιπούς οικονομικούς κλάδους αποτελεί την αιτία για την εμφάνιση δυσμενών επιπτώσεων στην μετέπειτα εξέλιξη ολόκληρης της οικονομίας. Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό πως είναι επιβεβλημένη η υιοθέτηση και εφαρμογή των κατάλληλων προϋποθέσεων για την αιεφόρο τουριστική ανάπτυξη.

Ο τουρισμός αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό οικονομικό παράγοντα που συμβάλει στην ευρύτερη ανάπτυξη πολλών περιοχών. Το σύστημα δράσης όμως του τουρισμού είναι πολύπλοκο και σύνθετο και εμπλέκονται σε αυτό φορείς από παγκόσμιο, εθνικό και τοπικό επίπεδο. Η τουριστική αιεφόρος ανάπτυξη είναι συνδεδεμένη με τη γενικότερη ανάπτυξη ενός τόπου και άμεσα προσαρτημένη με την προστασία της φυσικής και πολιτιστικής του κληρονομιάς. Οι διάφορες δράσεις σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο πρέπει να αναδείξουν την αλληλεξάρτηση τουρισμού και περιβάλλοντος μέσω μιας στρατηγικής αιεφόρου ανάπτυξης.

Παράλληλα με το σωστό σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης, πρέπει να γίνει κατανοητή εκ των προτέρων η διαφορά ανάμεσα στην έννοια «σχεδιασμός τουριστικής πολιτικής» και «σχεδιασμός για την τουριστική ανάπτυξη». Η πρώτη κάνει αναφορά στη στρατηγική ανάπτυξης του τουρισμού και περιλαμβάνει μια συνολική θεώρηση της τουριστικής δραστηριότητας(οικονομική ανάπτυξη, προώθηση τουριστικού προϊόντος) ενώ η δεύτερη αποτελεί κομμάτι του σχεδιασμού τουριστικής πολιτικής και αναφέρεται στη χωρική κατανομή του τουρισμού σε χωρικές ενότητες καθώς και στον τρόπο οργάνωσης του τουρισμού στις περιοχές αυτές.

Μέσω της διατύπωσης του ευρύτερου στόχου και της αποστολής του Στρατηγικού Σχεδίου, με γνώμονα τη διάγνωση της δυναμικής της τουριστικής ανάπτυξης, παρατίθεται προτεραιότητα στους τομείς:

- Μεταφορές
- Καταλύματα και εγκαταστάσεις
- Τουριστικές περιοχές
- Θεσμικό πλαίσιο
- Ποιότητα υπηρεσιών
- Δραστηριότητες

12.1 Αντικείμενο του σχεδιασμού

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αυξημένη τάση για διακοπές σε παρθένες, ξεχωριστού φυσικού κάλλους και οικολογικής αξίας, με έντονο στοιχείο της συμμετοχής, της περιπέτειας, της ανακάλυψης, της γνώσης και της επαφής με νέους πολιτισμούς. Οι προορισμοί του μαζικού τουρισμού όπου επικρατεί υποβαθμισμένο δομημένο, φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον άρχισαν να δέχονται έντονη κριτική και να πλησιάζουν στο όριο του κύκλου ζωής τους. Η νέα τάση για τον τουρισμό στη φύση και ενεργή συμμετοχή, εντάσσεται στο ευρύ κλίμα ενδιαφέροντος που αναπτύχθηκε στον κόσμο για την κατάσταση του περιβάλλοντος. Αποτέλεσμα του παραπάνω, ήταν και η επιθυμία για το σχεδιασμό ενός αειφόρου τουριστικού προϊόντος.

Μέσα από το σχεδιασμό καθορίζονται οι στόχοι και οι μέθοδοι για την ομαλή επίτευξή τους. Ο σχεδιασμός για την τουριστική επιθυμεί την σωστή κατανομή της ανάπτυξης στο χώρο, με τέτοιο τρόπο ώστε να μεγιστοποιούνται τα οφέλη και να ελαχιστοποιούνται οι δυσμενείς συνέπειες από την υπέρμετρη τουριστική ανάπτυξη στην ευρύτερη περιοχή.

Απώτερος στόχος της διαδικασίας του σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης είναι η οργάνωση της με βάση ένα αειφορικό πρότυπο. Η κατάλληλη επιλογή του προτύπου γίνεται αναφορικά με τους τουριστικούς πόρους, το περιβάλλον, τις συμπληρωματικές δραστηριότητες, τις δυνατότητες καθώς και τις προοπτικές ανάπτυξης του τουριστικού προϊόντος σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. Ο σχεδιασμός για το τουριστικό προϊόν αποτελεί κομμάτι μιας ευρύτερης διαδικασίας σχεδιασμού κάποιας οικονομικής δραστηριότητας. Με το πέρασμα των χρόνων, ο τουριστικός κλάδος διαδραματίζει σπουδαιότερο ρόλο στον οικονομικό σχεδιασμό της περιοχής.

Ο σχεδιασμός για την τουριστική ανάπτυξη εμφανίζει διαφορετικά γνωρίσματα ανάλογα με τα διοικητικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα, σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο ο χαρακτήρας ο σχεδιασμός διαθέτει κυρίως γενικευμένες κατευθύνσεις με την κατασκευή βασικών υποδομών και την παροχή επενδυτικών κινήτρων. Από την άλλη πλευρά, σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας, ο σχεδιασμός προσδιορίζει πιο συγκεκριμένες κατασκευές όπως λιμάνια, οδικά δίκτυα και συμπληρωματικά έργα σε περιορισμένες γεωγραφικές εκτάσεις.

Είναι σημαντικό να κατανοηθεί από τους αρμόδιους φορείς πως ο τουρισμός αποτελεί μικρογραφία μιας επιχείρησης. Για την αποτελεσματική διοίκηση και λειτουργία της απαιτούνται προμελέτες σκοπιμότητας, έρευνες αγοράς, μελέτες σκοπιμότητας, μάρκετινγκ προϊόντος και στρατηγικός σχεδιασμός. Αποτελεί λοιπόν επιτακτική ανάγκη, το σχεδιασμό του σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο υπό το πρίσμα συντονισμένων ενεργειών.

12.2 Ο επιδιωκόμενος στόχος του σχεδιασμού

Ο τουρισμός αποτελεί έναν κλάδο που αναπτύσσεται σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Μια επιτυχημένη στρατηγική τουριστικής ανάπτυξης πρέπει να σχεδιάζεται από εθνικό σε τοπικό επίπεδο. Η στρατηγική είναι αυτή που προσδιορίζει το ρόλο που διαδραματίζει ο τουρισμός και αποσαφηνίζει τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των στοιχείων που αποτελούν το τουριστικό προϊόν και των υπολοίπων συνιστωσών που απαρτίζουν το ευρύτερο σύστημα.⁴⁰

Οι περιβαλλοντικοί και πολιτισμικοί πόροι κατέχουν σημαντικό ρόλο στο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης. Ωστόσο, για την ποιοτικότερη εφαρμογή της παραπάνω αρχής πρέπει να τηρούνται εκ των προτέρων ορισμένες προϋποθέσεις:

- Ο στρατηγικός σχεδιασμός πρέπει να έχει τους πυλώνες του στην εφαρμογή πρακτικών που είναι συνυφασμένες με την περιβαλλοντική προστασία.
- Ο στρατηγικός σχεδιασμός πρέπει να αναπτύσσεται με αποκλειστικό γνώμονα εναλλακτικές μορφές τουρισμού που έρχονται σε σύγκρουση με το μαζικό τουρισμό.
- Οι τοπικές και εθνικές αρχές είναι υπεύθυνες για την προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος.

Ο στρατηγικός σχεδιασμός είναι απαραίτητος σε περιοχές που τοποθετούνται στη φάση της ανάπτυξης όσο και σε αυτές που χαρακτηρίζονται ως ιδιαίτερα αναπτυγμένες. Στην πρώτη περίπτωση, είναι επιβεβλημένος για τη σωστή οργάνωση και αξιοποίησή του τουρισμού, ενώ στη δεύτερη για την επέκταση της βιωσιμότητάς του.

Η χωρική οργάνωση μιας τουριστικής περιοχής εφαρμόζεται σε ένα χάρτη που απεικονίζει τις διάφορες χρήσεις της γης. Σε αυτόν ρυθμίζονται οι ζώνες με κοινά γνωρίσματα αναφορικά με τη λειτουργία και τον τύπο της ανάπτυξης (ξενοδοχειακές ζώνες, ζώνες κατοικίας κτ). Κάθε χρήση διαθέτει τους δικούς της κανόνες δόμησης, δραστηριότητες, πυκνότητες. Πιο συγκεκριμένα, σε αυτό το χάρτη απεικονίζονται με ακρίβεια οι ζώνες της τουριστικής δραστηριότητας, οι ζώνες πρασίνου, οι ζώνες οδικού δικτύου, οι ζώνες δημοσίων έργων και λοιπές υποδομές.

Ο χάρτης με τις χρήσεις της γης υιοθετείται και σχεδιάζεται από την Κεντρική Διοίκηση ή Ιδιωτικό Φορέα και καταλήγει στην τελική του μορφή κατόπιν της καταγραφής των χαρακτηριστικών, πόρων, δικτύων της περιοχής, την μελέτη της τουριστικής ζήτησης και προσφοράς, το θεσμικό πλαίσιο, καθώς και τα χρηματοδοτικά κονδύλια. Ο σχεδιασμός είναι είτε βραχυπρόθεσμος (μέχρι 6 έτη) είτε μακροπρόθεσμος (10-15 έτη).

⁴⁰ Inskeep E., National and Regional Tourism Planning, Routledge-London 1994

12.3 Βασικά χαρακτηριστικά στο σχεδιασμό της αιιφόρου τουριστικής ανάπτυξης

Ο τουρισμός, εμπεριέχει διάφορα στοιχεία τα οποία πρέπει να μελετηθούν κατάλληλα και να γίνουν κατανοητά, ώστε να σχεδιαστούν με προσοχή και να εφαρμοστούν με τον πλέον ολοκληρωμένο τρόπο για να καταστεί εφικτή η τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής.

I. Τουριστικές Αγορές

Είναι επιβεβλημένο να υπάρχουν τουριστικές αγορές για την περιοχή. Οι αγορές αυτές μπορεί να είναι είτε διεθνείς, είτε εγχώριες είτε συνδυασμός και των δύο. Τα κίνητρα των τουριστών μπορεί να είναι γενικού είτε ειδικού ενδιαφέροντος. Οι χρήσεις των σημείων προσέλκυσης, των υπηρεσιών και της ευρύτερης υποδομής πρέπει να λαμβάνονται πολύ σοβαρά υπόψη για την ουσιαστική και συνεχή ανάπτυξη.

II. Σημεία προσέλκυσης και δραστηριότητες

Σημεία προσέλκυσης μπορεί να αποτελούν τα πάρκα, οι παράκτιες περιοχές και παραλίες, αρχαιολογικοί χώροι, στοιχεία πολιτισμού, ήθη και έθιμα, φεστιβάλ, αθλητικά γεγονότα. Όλα τα παραπάνω στοιχεία υπό την σωστή μελέτη, επίβλεψη και καθοδήγηση μπορούν να αναδειχθούν σαν σημεία προσέλκυσης και να συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον χιλιάδων τουριστών.

III. Καταλύματα

Είναι επιβεβλημένη η δημιουργία ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων και άλλου είδους καταλυμάτων για τους δυνητικούς τουρίστες-επισκέπτες. Μέσα σε αυτά συμπεριλαμβάνονται τα εστιατόρια και κάθε είδους τουριστική επιχείρηση. Παραδοσιακές και σπάνια είδη καταλυμάτων είναι σε θέση να αποτελέσουν ξεχωριστά σημεία προσέλκυσης. Χωρίς την απαραίτητη ξενοδοχειακή υποδομή, οι επισκέπτες δεν είναι δυνατό να πραγματοποιήσουν διανυκτερεύσεις στην ευρύτερη περιοχή και συνεπώς οδηγούνται αποκλειστικά σε μονοήμερες εκδρομές.

IV. Λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις και υπηρεσίες

Στους τουρίστες πρέπει να παρέχονται διαφόρων ειδών ταξιδιωτικές διευκολύνσεις και οδηγίες. Η παροχή πληροφοριών για τουριστικές εγκαταστάσεις και υπηρεσίες είναι υποχρεωτική. Πολλές τουριστικές εγκαταστάσεις παρέχουν πολλά είδη εξυπηρέτησης, όπως :τράπεζες, ανταλλακτήρια συναλλάγματος, ταχυδρομικές υπηρεσίες, κομμωτήρια κα. Η δημόσια ασφάλεια στην περιοχή είναι επιβεβλημένη για την προστασία των τουριστών από εγκληματικές ενέργειες. Υποχρεωτική είναι και η ύπαρξη των κατάλληλων συνθηκών υγιεινής, για την αποφυγή εκδήλωσης ασθενειών.

12.4 Οι θεμελιώδεις αρχές της διαδικασίας του σχεδιασμού

Ο σχεδιασμός για τον τουρισμό πρέπει να διαθέτει εκ των προτέρων προσδιορισμένους στόχους, όπως αντιμετώπιση του εποχιακού τουρισμού και παροχή ποιοτικών υπηρεσιών προς τους επισκέπτες. Παράλληλα, η πολιτική που θα υλοποιηθεί πρέπει να προτρέπει τον το δυναμικό τουρίστα για εξερεύνηση της περιοχής, ένταξή του στις τοπικές κοινωνίες, αναζήτηση νέων εμπειριών και απομάκρυνσή του από πρότυπα μαζικού τουρισμού. Είναι γεγονός πως υπάρχουν διάφορες μορφές τουρισμού, διάφορα είδη επισκεπτών ανάλογα με την ηλικία/τα κίνητρα/ιδιαιτερότητες, συνεπώς είναι αναγκαία η αξιοποίηση ολόενα και περισσότερων μορφών που να αντικατοπτρίζονται στα προαναφερθέντα. Οι περιοχές υποδοχής βρίσκονται σε θέση να ασκήσουν επιρροή αποκλειστικά μέσω της προώθησης ενός τουριστικού προϊόντος και εικόνας που θα ικανοποιεί τις απαιτήσεις των επισκεπτών.

Βασικό συστατικό του σχεδιασμού είναι η συνύπαρξή του με τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας αλλά και των επισκεπτών, τους τουριστικούς πόρους, την τοπική οικονομία, τις υπάρχουσες υποδομές, τη δημογραφία κ.ά. Προκειμένου να χαρακτηριστεί ως αειφόρος η τουριστική ανάπτυξη πρέπει τα διάφορα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη να κατανέμονται με συστηματικό τρόπο σε ολόκληρη την κοινωνία. Η ανάλυση της φέρουσας ικανότητας και ο περιβαλλοντικός σχεδιασμός αποτελούν καθοριστικά στοιχεία για τον εντοπισμό και αντιμετώπιση των δυσμενών περιβαλλοντικών, κοινωνικών και πολιτισμικών επιπτώσεων από την άναρχη τουριστική ανάπτυξη.

Η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη ικανοποιεί τις απαιτήσεις των τωρινών επισκεπτών καθώς και των τουριστικών προορισμών ενώ ταυτοχρόνως προστατεύει και ενισχύει τις ευκαιρίες ανάπτυξης για τις μελλοντικές γενιές. Ο σχεδιασμός του τουρισμού πρέπει να είναι εναρμονισμένος με τις εκάστοτε κοινωνικές-οικονομικές δραστηριότητες σε όλα τα επίπεδα διοίκησης(εθνικό, περιφερειακό, τοπικό) ώστε να εξασφαλίζεται η βέλτιστη χρήση των τουριστικών πόρων με το ελάχιστο δυνατό περιβαλλοντικό-κοινωνικό-οικονομικό κόστος.

Οι θεμελιώδεις αρχές της διαδικασίας του σχεδιασμού είναι οι ακόλουθες:

1. Επέκταση του τουριστικού προϊόντος με κατεύθυνση νέους και ταυτόχρονα βιώσιμους τουριστικούς προορισμούς

Αποτελεί παράγοντα υψίστης σημασίας η προστασία, αξιοποίηση, διαχείριση του φυσικού και ιστορικού περιβάλλοντος. Κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί μέσω δημοσίων έργων για την περιβαλλοντική διαχείριση των περιβαλλοντικών πόρων, παρεμβάσεων για την αποκατάσταση και ανάδειξη των αρχαιολογικών-ιστορικών χώρων/ μνημείων/ παραδοσιακών οικισμών. Παράλληλα, μέσω της ίδρυσης και εγκατάστασης ειδικών φορέων διαχείρισης θα ελέγχεται η επισκεψιμότητα/υποδοχή στο φυσικό και ιστορικό περιβάλλον ενώ πρέπει να θεσμοθετηθούν ειδικοί όροι/περιορισμοί στην αυθαίρετη και άναρχη δόμηση-χρήση της γης. Η ανάπτυξη της κατάλληλης υποδομής για τους τουριστικούς τόπους κρίνεται σκόπιμη ώστε να μην αλλοιωθεί ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της περιοχής.

Επίσης, η ικανοποιητική πρόσβαση στην ευρύτερη τουριστική περιοχή προσελκύει επισκέπτες και διευρύνει τις τουριστικές αγορές.

II. Δημιουργία εναλλακτικών τουριστικών προορισμών

Προκειμένου να επιτευχθεί βελτίωση και δημιουργία νέων ειδικών τουριστικών υποδομών, συνίσταται η αξιοποίηση των τουριστικών ακινήτων του ΕΟΤ καθώς και η αξιοποίηση των δημοτικών εκτάσεων γης προς την κατασκευή υποδομών εναλλακτικού τουρισμού. Επίσης, είναι αναγκαίο να υπάρξει ενίσχυση των τουριστικών επιχειρήσεων για την προσφορά ποιοτικών υπηρεσιών εναλλακτικού τουρισμού δια μέσου της παροχής ειδικών κινήτρων(συνήθως οικονομικών) για τη βελτίωση και δημιουργία ειδικού εξοπλισμού και εγκαταστάσεων. Από την άλλη, πρέπει να υπάρξει και υποστήριξη της ανάπτυξης των θεματικών μορφών τουρισμού από την κεντρική διοίκηση μέσω της προώθησης τους στην τουριστική αγορά. Οι τουριστικοί τόποι πρέπει να παρέχουν μεγάλο εύρος τουριστικών εγκαταστάσεων και υπηρεσιών προκειμένου να ικανοποιούνται σε υψηλό βαθμό οι επισκέπτες. Ο τουριστικός τόπος πρέπει να σχεδιάζεται με βάση τη θέση του στην ευρύτερη περιοχή. Ωστόσο, η οικονομική βιωσιμότητα ενός νεοσύστατου τουριστικού προορισμού δεν είναι σε θέση να εξασφαλιστεί από την πρώτη στιγμή. Γι' αυτό το λόγο, η κεντρική διοίκηση πρέπει να αναπτύξει πρώτη τις αρχικές τουριστικές εγκαταστάσεις ώστε να ακολουθήσουν οι ιδιωτικές επενδύσεις.

III. Βιώσιμη αποκατάσταση των ώριμων τουριστικών περιοχών

Σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο αποτελεί επιβεβλημένη κίνηση ο έλεγχος και η διαχείριση της ανάπτυξης των ώριμων τουριστικών περιοχών. Ωστόσο, για να επιτευχθεί κάτι ανάλογο πρέπει να σχεδιασθούν και να εφαρμοσθούν προγράμματα που θα μελετούν την φέρουσα ικανότητα σε τέτοιου είδους περιοχές καθώς και συνεργασίες μεταξύ των δημοτικών αρχών για τη διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης τοπικά, σε στόχο τη βελτίωση της ποιότητας και την αντιμετώπιση των αρνητικών αποτελεσμάτων. Η εφαρμογή συγκεκριμένων προτύπων για τη χρήση της γης και την τουριστική ανάπτυξη κρίνεται απαραίτητη για τη διατήρηση της μοναδικότητας του τοπίου. Στην περίπτωση που απώτερος στόχος είναι η βελτίωση της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος σε τέτοιου είδους προορισμούς πρέπει να υπάρξει άμεση σύνδεση και επικοινωνία με υποδομές και υπηρεσίες εναλλακτικού τουρισμού, αντιμετώπιση του κορεσμένου ξενοδοχειακού αποθέματος με ταυτόχρονη υιοθέτηση εναλλακτικών μορφών διαμονής και τύπου καταλυμάτων, κατασκευή συμπληρωματικών υποδομών για την ικανοποίηση των επισκεπτών.

IV. Αυστηρός έλεγχος των δυσμενών τουριστικών επιπτώσεων στο περιβάλλον

Για τον αποτελεσματικό έλεγχο των πρακτικών τουριστικής κατανάλωσης και αναψυχής στο φυσικό περιβάλλον, ξεκινώντας από εθνικό επίπεδο πρέπει να εφαρμοστεί μια Χάρτα Ευαισθητοποιημένης Συμπεριφοράς Στη Φύση, να υπάρξει συστηματική ενημέρωση του τοπικού πληθυσμού και των επισκεπτών μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την προστασία των φυσικών πόρων. Παράλληλα, πρέπει να υπάρχει αυστηρότερος έλεγχος των

μεταφορικών υποδομών στους τουριστικούς προορισμούς μέσω της δημιουργίας ειδικών χώρων στάθμευσης στα αξιοθέατα, της ανάπτυξης των Μέσων μαζικής μεταφοράς στα οδικά δίκτυα, της βελτίωσης της επικοινωνίας μεταξύ των πυλών εισόδου και τουριστικών προορισμών. Σημαντικό παράγοντα αποτελεί η αφύπνιση του τουριστικού κλάδου και η ενεργός συμμετοχή του στην προστασία του περιβάλλοντος. Οι αρμόδιες αρχές πρέπει να προτρέπουν τις τουριστικές επιχειρήσεις να συμμετέχουν σε προγράμματα προστασίας της φύσης ενώ από τη μεριά τους οι τουριστικές επιχειρήσεις πρέπει να ενημερώνουν τους επισκέπτες τους και να τους ευαισθητοποιούν σε περιβαλλοντικά ζητήματα μέσω της εθελοντικής τους συμμετοχής σε διάφορα προγράμματα.

V. Βελτίωση της ποιότητας και ανταγωνιστικότητας των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών-προϊόντων

Η προσφορά τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής ποιότητας είναι επιβεβλημένη και πρέπει να διατηρείται μέσα από την υιοθέτηση των κατάλληλων αναπτυξιακών προτύπων. Σε εθνικό επίπεδο, οι κρατικές αρχές πρέπει να μεριμνήσουν για την υιοθέτηση περιβαλλοντικών προτύπων από τις τουριστικές επιχειρήσεις. Σε συνεργασία με τις περιφέρειες και τους δήμους συνίσταται να παρέχουν χρηματοδοτικά κίνητρα στις τουριστικές επιχειρήσεις για τη χρήση εναλλακτικών μορφών ενέργειας φιλικών προς το περιβάλλον. Επιπρόσθετα, για την ανάπτυξη του υγιή ανταγωνισμού μεταξύ των τουριστικών προορισμών μια ουσιαστική κίνηση είναι η απονομή σήματος αειφορίας στους τουριστικούς προορισμούς που προβάλλουν με ξεχωριστό τρόπο την παράδοση, τα φυσικά οικοσυστήματα και τον πολιτισμό τους. Η χρηματοδότηση για έναν τουριστικό τόπο πρέπει να στοχεύει στην δημιουργία υποδομής και λοιπών εγκαταστάσεων που θα πλαισιώνουν την τουριστική δραστηριότητα. Μέσω της παροχής ειδικών κινήτρων στις μικρομεσαίες κυρίως τουριστικές επιχειρήσεις με αντάλλαγμα την υιοθέτηση περιβαλλοντικών προτύπων στις εγκαταστάσεις τους, στον εξοπλισμό τους και στη χρήση ενεργειακών πόρων ενισχύει την ανταγωνιστικότητά τους.

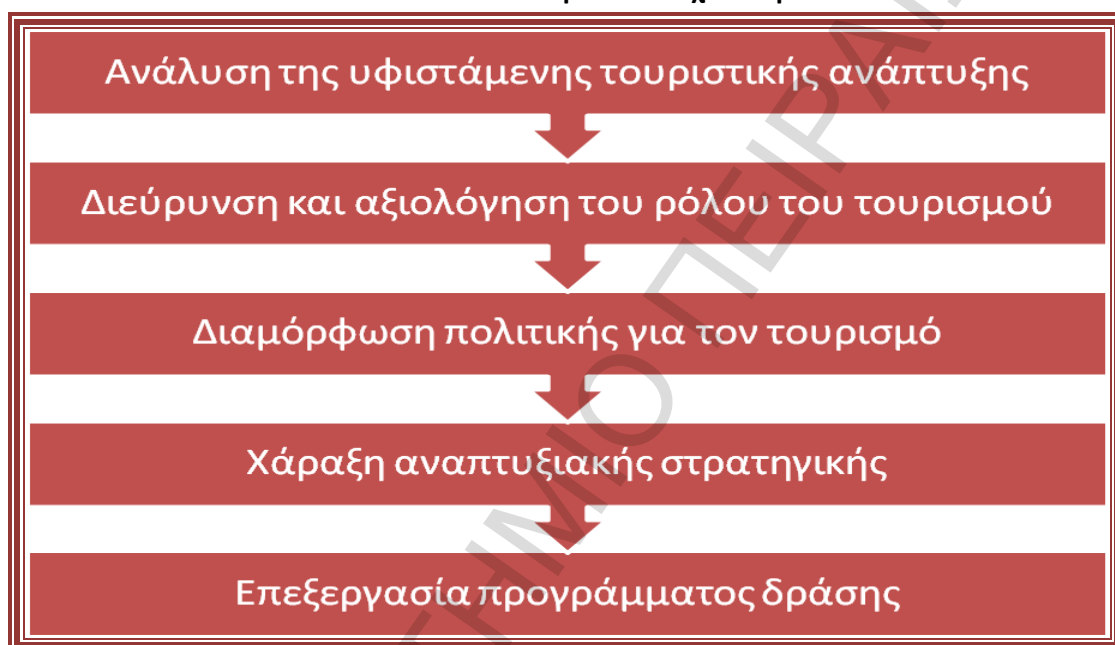
VI. Συστηματική προώθηση του τουριστικού προϊόντος σε νέες αγορές, μη κορεσμένες

Για τον αποτελεσματικό τουριστικό σχεδιασμό κρίνεται απαραίτητη η συνεργασία μεταξύ ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, tour operators και των υπολοίπων επαγγελματιών του κλάδου με ενιαίο σκοπό τη δημιουργία δικτύων προώθησης του τουριστικού προϊόντος στην αγορά. Ταυτόχρονα πρέπει να επιχειρηθεί ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ του τουριστικού τομέα με τους συμπληρωματικούς τομείς περιμετρικά από αυτόν όπως και η συστηματική προώθηση πακέτων εναλλακτικού τουρισμού σε μη περιόδους έντονης τουριστικής ζήτησης. Η συνεργασία μεταξύ των φορέων(εθνικών, περιφερειακών, τοπικών) είναι επιβεβλημένη με στόχο την προώθηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού κατά χωρική/θεματική ενότητα μέσω του διαδικτύου σε όλες τις τουριστικές αγορές. Μια πετυχημένη πολιτική μάρκετινγκ θα προσελκύσει ολοένα και περισσότερους τουρίστες αλλά και επενδυτές στην ευρύτερη περιοχή.

12.5 Ανάλυση της διαδικασίας του σχεδιασμού

Είναι γεγονός πως ο σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης ποικίλει ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής. Οι στόχοι θέτονται μέσα από αυτή τη διαδικασία είναι άρτια συνυφασμένοι με την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής. Βασική παράμετρος είναι η σύνδεση του τουρισμού με τους επιμέρους κλάδους της οικονομίας ώστε να μεγιστοποιηθούν τα οφέλη και να περιοριστούν οι τυχόν απώλειες.

Πίνακας 9
Η διαδικασία του τουριστικού σχεδιασμού

Πηγή: Χ. Κοκκώσης-Π. Τσάρτας, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Εκδόσεις Κριτική σελ.270

Στο αρχικό στάδιο, είναι επιβεβλημένη η μελέτη και ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης, ώστε να γίνουν κατανοητά τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της περιοχής που μελετάται, διότι είναι αυτά που ασκούν επιρροή στον τουρισμό της περιοχής.

Στο δεύτερο στάδιο, επεξεργάζονται τα δεδομένα και οι πληροφορίες που έχουν προκύψει ύστερα από την μελέτη της σημασίας του τουρισμού για την περιοχή. Σε πρώτο βαθμό, καταβάλλεται μια προσπάθεια για την εκτίμηση του τουρισμού συγκριτικά με τις υπόλοιπες οικονομικές δραστηριότητες καθώς και για τη συμβολή του στην ανάπτυξη της κοινωνικής υποδομής. Ταυτόχρονα, μελετάται ο βαθμός ενίσχυσης του τουρισμού στα διάφορα επίπεδα διοίκησης. Είναι σημαντικό να καταγραφούν οι προσδοκίες της τουριστικής δραστηριότητας, διότι η ανάπτυξη θα στηριχθεί σε πολύ υψηλό ποσοστό από τις ιδιωτικές επενδύσεις.

Στο αμέσως επόμενο στάδιο, καθορίζεται η πολιτική για τον τουρισμό η οποία συμπορεύεται με την πολιτική της ευρύτερης ανάπτυξης για την περιοχή. Ο επιτυχημένος σχεδιασμός της τουριστικής πολιτικής, απαιτεί τον καθορισμό των ουσιαστικών στόχων, δίχως ωστόσο ο ένας να υπερτερεί του άλλου.

Οι κινητήριες μοχλοί που αποτελούν την τουριστική πολιτική είναι οι παρακάτω:

- Η ικανοποίηση των επισκεπτών
- Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος
- Η επαρκής ροή εισοδημάτων στους επενδυτές

Στο τέταρτο στάδιο, χαράσσεται η αναπτυξιακή στρατηγική, δηλαδή γίνεται ο καθορισμός και η επιλογή των μέσων με τη χρήση των οποίων οι διαθέσιμοι πόροι θα ανταποκριθούν στα επιθυμητά αποτελέσματα. Πρέπει να υπάρξει ισορροπία μεταξύ τουριστικής ζήτησης και προσφοράς σε συνδυασμό με τη χρησιμοποίηση των απαραίτητων πόρων. Παράλληλα, εντείνονται οι προσπάθειες για ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος καθώς και της διεύρυνσης των τουριστικών αγορών στις οποίες αυτό απευθύνεται.

Στο τελικό στάδιο, το πρόγραμμα δράσης κατατάσσεται σε πέντε στάδια: α)Θεσμική οργάνωση, β)Ανάπτυξη, γ)Πρωώθηση στην τουριστική αγορά, δ)Ανθρώπινο δυναμικό, ε)Χρηματοδότηση. Ο σχεδιασμός πρέπει να συνυπολογίζει και γενικότερους παράγοντες(θεσμικό πλαίσιο) ώστε να χαρακτηριστεί επιτυχής και να μπορεί να εφαρμοστεί με ασφάλεια.

Ο τουριστικός σχεδιασμός έχει ως αντικείμενο τη διάγνωση προβλημάτων, αναγκών και δυνατοτήτων, την πρόβλεψη μελλοντικών τάσεων και εξελίξεων καθώς και τη ρύθμιση ή και διάρθρωση παραμέτρων που συνθέτουν ή επηρεάζουν το αναπτυξιακό περιβάλλον έχοντας ως επιδίωξη τις αλλαγές εκείνες, που προάγουν ή μεγιστοποιούν τα οφέλη(οικονομικά, κοινωνικά, περιβαλλοντικά) της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Μέσω της διαδικασίας του αειφόρου σχεδιασμού επιτυγχάνεται:

- Η επέκταση και βελτιστοποίηση της χρονικής περιόδου λειτουργίας και των ποσοστών πληρότητας των ξενοδοχείων.
- Η αναβάθμιση της αισθητικής του δομημένου περιβάλλοντος των τουριστικών περιοχών, ιδιαίτερα στους νευραλγικούς τομείς της καθαριότητας, της εξυγίανσης και της αναβάθμισης του περιβάλλοντος.
- Η βελτίωση της φθίνουσας ανταγωνιστικότητας της τουριστικής βιομηχανίας σε σύγκριση με ανταγωνιστικούς προορισμούς.
- Η καλλιέργεια και προβολή της τουριστικής συνείδησης και φιλοξενίας μεταξύ του συνόλου του πληθυσμού.
- Η προώθηση του επαγγελματισμού μεταξύ αυτών που παρέχουν τις τουριστικές υπηρεσίες μέσω της διαρκούς αναβάθμισης γνώσεων, δεξιοτήτων και των ικανοτήτων των ανθρώπινων πόρων που ασχολούνται στην τουριστική βιομηχανία.

12.6 Μελέτη Περίπτωσης - Σχέδιο και Πρόγραμμα Τουριστικής Ανάπτυξης⁴¹

Η ανάγκη για σχεδιασμό και διαχείριση του τουρισμού αποτελεί καθοριστική προϋπόθεση στην τουριστική αναπτυξιακή πολιτική, που είναι συνυφασμένη με την προστασία του περιβάλλοντος. Ο τουρισμός κατέχει πρωτεύοντα ρόλο στην ανάπτυξη μιας χώρας συνεπώς πρέπει να υπάρχει στρατηγικός σχεδιασμός σε εθνικό επίπεδο που θα καταλήγει μετέπειτα μέχρι το τοπικό. Συχνά, η έννοια σχεδιασμού και διαχείρισης του τουρισμού παρερμηνεύονται, διότι από πολλούς αντιμετωπίζονται ως διαφορετικές διαδικασίες. Στην πράξη όμως, σχεδιασμός και διαχείριση αποτελούν διαδικασίες αλληλοσυμπληρωμένες που έχουν ως βασικό κριτήριο την τουριστική ανάπτυξη.

Ανά τον πλανήτη αναγνωρίζεται από κοινού η σημασία ανάπτυξης του τουρισμού με συστηματικό τρόπο, παράγοντας έτσι οικονομικά οφέλη για την περιοχή, δίχως να υποβαθμίζεται η ποιότητα του περιβάλλοντος και του πολιτισμού. Παρακάτω παρατίθενται περιπτώσεις όπου ο στρατηγικός σχεδιασμός του τουρισμού δημιούργησε οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά οφέλη στις τοπικές κοινωνίες.

12.6.1 Φυσικό Περιβάλλον

- **Huascarán National Park, Peru⁴²**

Το εθνικό πάρκο αποτελεί τη βάση προστασίας των υψηλότερων κορυφών των Περουβιανών Άνδεων. Το πάρκο ιδρύθηκε το 1975, κηρύχθηκε ως μνημείο παγκόσμιας εθνικής κληρονομιάς(1985) και σε συνδυασμό με την καλή προσβασιμότητα προς αυτό επέφερε ως αποτέλεσμα την αύξηση της επισκεψιμότητας, φτάνοντας τα τελευταία χρόνια τους 150.000 επισκέπτες ανά έτος. Παράλληλα, συνεισφέρει καθοριστικά στο σύνολο της τοπικής οικονομίας με ποσοστό γύρω στο 20% επί των συνολικών εισοδημάτων. Μολονότι, τη συνεχή ροή επισκεπτών, η έλλειψη συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας στην διαχείριση του τουρισμού, η έλλειψη οργανωμένης προσπάθειας σχεδιασμού τουριστικών προγραμμάτων για την εύρεση εναλλακτικών προορισμών οδήγησε σε σταδιακή υποβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος. Το παραπάνω δυσμενές αποτέλεσμα αντιμετωπίστηκε με τη δημιουργία και εφαρμογή Σχεδίου Τουριστικής Διαχείρισης, με απώτερο στόχο τον αναπροσανατολισμό της τουριστικής δραστηριότητας. Βασικές προϋποθέσεις για την επιτυχή έκβαση του σχεδίου είναι : η συμμετοχή, η άμεση συνεργασία στην αναζήτηση κοινών στόχων μεταξύ της διαχείρισης του πάρκου, των τουριστικών επιχειρήσεων και της τοπικής κοινωνίας. Το σχέδιο προώθησε την ανάπτυξη του τοπικού τουρισμού, την αναζήτηση κινήτρων δημιουργίας ιδιωτικών επενδύσεων για υπηρεσίες και υποδομές μέσα στο πάρκο και στην ανάγκη για διατήρηση και ανάπτυξη

⁴¹ Δ. Τριανταφύλλου, Μηχανικός Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Υποψήφια Διδάκτωρ Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη Ορεινών Περιοχών

⁴² whc.unesco.org/en/list/333

εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε συνδυασμό με την προστασία των φυσικών οικοσυστημάτων. Το σχέδιο αποτέλεσε επίσημη κυβερνητική πολιτική, με αποτέλεσμα την αύξηση των επενδύσεων στις υποδομές και στην εκπαίδευση των τοπικών κοινωνιών, στην ενδυνάμωση της συνεργασίας μεταξύ της διεύθυνσης του πάρκου και της τοπικής κοινωνίας, στη δημιουργία συμπληρωματικών υποδομών και επενδύσεων καθώς και στη διατήρηση και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής.

12.6.2 Πολιτιστικό Περιβάλλον

- **The Appalachians, USA⁴³**

Οι κάτοικοι στην συγκεκριμένη περιοχή διατηρούσαν παραδοσιακές οικογενειακές επιχειρήσεις που στήριζαν τον τουριστικό κλάδο, που στην προκειμένη περίπτωση αποτελεί την βάση της τοπικής οικονομίας. Το 1993 ένας μη κυβερνητικός οργανισμός αναζήτησε την επίτευξη της αειφορίας για τον τουρισμό, την οικονομία και τον πολιτισμό των κοινωνιών που εμφανίζουν αυτά τα χαρακτηριστικά. Η χρήση του πιο υποτιμημένου στοιχείου τους που είναι η κληρονομιά σε παραδοσιακές τέχνες αποτέλεσε την διέξοδο για την αναβίωση. Η συγκεκριμένη ορεινή περιοχή φιλοξενούσε τους καλύτερους τεχνίτες, τα καλύτερα σχολεία εκμάθησης παραδοσιακών τεχνών με αποτέλεσμα τα έσοδα πώλησης των τοπικών προϊόντων να αποτελούν τη βάση της οικονομίας για την τοπική κοινωνία. Η δράση του οργανισμού για την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη της περιοχής στηρίχθηκε στην αποκλειστικότητα της. Η πολιτιστική παράδοση της περιοχής είναι μοναδική και συνδέεται με την ανάπτυξη έχοντας ως αποτέλεσμα την αύξηση του εισοδήματος της τοπικής κοινωνίας. Η υιοθέτηση και εφαρμογή του συγκεκριμένου προγράμματος έχει επιτύχει συνεχή αύξηση της ροής των επισκεπτών καθώς και σε μεγιστοποίηση του εισοδήματος αποτρέποντας με αυτό τον τρόπο την υποβάθμιση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

⁴³ www.adventure.com

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Ο τουρισμός αποτελεί παγκοσμίως έναν από τους πιο σπουδαίους και καθοριστικούς τομείς της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης. Από τη μεταπολεμική περίοδο και έπειτα, καταγράφεται μια συστηματική άνθηση της τουριστικής ανάπτυξης ανά τον πλανήτη. Η συγκεκριμένη ανάπτυξη στα πρώτα της βήματα ακολούθησε το πρότυπο του μαζικού οργανωμένου τουρισμού και επικεντρώθηκε κατά βάση στις παραθαλάσσιες και νησιωτικές περιοχές.

Ωστόσο, με την πάροδο των ετών το πρότυπο του μαζικού και οργανωμένου τουρισμού παρουσίασε μια σταδιακή φθορά, διότι αποτέλεσε βασική πηγή υποβάθμισης ή ακόμη και καταστροφής του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Επιθυμία κάθε χώρας και περιοχής είναι η προώθηση της τουριστικής δραστηριότητας λόγω της αύξησης των εσόδων από τη ροή συναλλάγματος, παραμερίζοντας βέβαια την τουριστική φέρουσα ικανότητα που διαθέτει κάθε τουριστικός προορισμός. Συνεπώς, θεωρείται σκόπιμο η απομάκρυνση επεκτατικών δραστηριοτήτων και σχεδίων σύμφωνα με τα πλαίσια του μαζικού τουρισμού. Επιτακτική ανάγκη καθίσταται η μεταστροφή του τουριστικού προτύπου προς μια περισσότερο ήπια και φιλική προς το περιβάλλον ανάπτυξη, όπου ο επισκέπτης θα συνεισφέρει στη διατήρηση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.

Τον 21^ο αιώνα η τουριστική ανάπτυξη πρέπει να είναι άρτια συνυφασμένη με το πρότυπο της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης, η οποία στηρίζεται στη σχεδιασμένη κατανομή και χρήση των πόρων ώστε να επιτυγχάνεται οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη δίχως να διαταράσσεται το φυσικό περιβάλλον και τα οικοσυστήματα καθώς και η πολιτιστική ταυτότητα κάθε περιοχής. Παράλληλα μέσα στα πλαίσια της αειφορίας ενισχύονται οι τοπικές αγορές και αγροτικές περιοχές, η συμμετοχή των ντόπιων κατοίκων στην ανάπτυξη της περιοχής τους και με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται κοινωνική συνοχή. Μέσω των προαναφερθέντων, απομακρύνονται τυχόν φαινόμενα κερδοσκοπίας και εύκολου-γρήγορου πλουτισμού, διότι οι κάτοικοι μιας τουριστικής περιοχής συμμετέχουν οι ίδιοι ενεργά στην ευρύτερη ανάπτυξη του τόπου τους.

Πλέον η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη αποτελεί τον πυρήνα της παγκόσμιας τουριστικής ζήτησης και προσφοράς. Μελετώντας τις σύγχρονες τουριστικές τάσεις και τα κίνητρα-επιθυμίες του νέου τουρίστα, εξάγεται το συμπέρασμα πως η επαφή με τη φύση και η ενεργός συμμετοχή σε διάφορες δραστηριότητες επιτάσσουν την απομάκρυνση του τουρισμού από το μαζικό πρότυπο και τη στροφή του προς εναλλακτικές μορφές.

Προκειμένου όμως να επιτευχθούν όλα τα παραπάνω, απαιτείται κατάλληλος σχεδιασμός και εφαρμογή ενός εμπειριστατωμένου σχεδίου αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης. Βασική προϋπόθεση για την επιτυχημένη έκβαση του σχεδίου αυτού, αποτελεί η ενσωμάτωση της έννοιας της αειφορίας στην ευρύτερη στρατηγική οικονομικής ανάπτυξης. Πιο συγκεκριμένα ο αειφόρος σχεδιασμός για τον τουρισμό πρέπει να αξιοποιεί τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα(φυσικούς, δομημένους και ανθρώπινους πόρους) μιας χώρας-περιοχής ώστε να την διαφοροποιεί συγκριτικά με τους ανταγωνιστές της. Η τουριστική πολιτική πρέπει να υιοθετείται σε διεθνές, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Μια πετυχημένη πολιτική αιεφόρου ανάπτυξης περιλαμβάνει τις δράσεις όλων των αρμόδιων φορέων, δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Επιπρόσθετα, ο σχεδιασμός πρέπει να ξεκινά από διεθνές επίπεδο και να καταλήγει σε τοπικό, με την ενεργό συμμετοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης, των ντόπιων κατοίκων και των επιχειρηματιών. Κοινό μέλημα όλων καθίσταται η δημιουργία και προώθηση ενός ελκυστικού και ανταγωνιστικού τουριστικού προϊόντος σύμφωνα με τις αρχές της βιωσιμότητας απομακρυσμένο από τα πλαίσια του μαζικού τουρισμού.

Η πολιτεία από την πλευρά της μέσω του κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου πρέπει να ενισχύσει την αιεφόρο τουριστική ανάπτυξη με την παράλληλη διατήρηση του περιβάλλοντος. Από την άλλη πλευρά, οι ιδιώτες μέσω της υιοθέτησης περιβαλλοντικής πολιτικής υπό το πρίσμα της αιεφορίας μπορούν να συμβάλουν στην ενδυνάμωση της τουριστικής ανάπτυξης ικανοποιώντας τις απαιτήσεις των επισκεπτών και ενισχύοντας την περιβαλλοντική φροντίδα.

Τα τελευταία έτη ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις τουριστικές περιοχές έχει οξυνθεί ιδιαίτερα και πλέον έχει μεταφερθεί σε επίπεδο ποιότητας. Ο αιεφόρος τουρισμός θα αποδώσει ένα ποιοτικό και οικονομικό τουριστικό προϊόν το οποίο θα σέβεται, θα προστατεύει και θα αναδεικνύει το φυσικό περιβάλλον, τον πολιτισμό και τις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής. Πρέπει να γίνει κατανοητό πως μέσω της αιεφόρου τουριστικής ανάπτυξης θα επέλθει συνολικότερη ανάπτυξη της κοινωνίας σε όλους τους τομείς.

Τέλος, κατανοώντας τη σημασία της αιεφόρου τουριστικής ανάπτυξης ως απαραίτητο συστατικό για την ανάπτυξη της χώρας, παρατίθενται οι ακόλουθες προτάσεις:

Από την πλευρά της πολιτείας

- Πραγματοποίηση ειδικού σχεδιασμού τουριστικής ανάπτυξης με στόχο την ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον.
- Ειδικό θεσμικό πλαίσιο που θα προωθεί τις διαδικασίες της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης καθώς και την τοπική συμμετοχή.
- Ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων και χρήσεων που στηρίζονται σε επιστημονικές μελέτες αναφορικά με τους ανανεώσιμους πόρους.
- Προώθηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως βασικού άξονα της εθνικής και τοπικής τουριστικής ανάπτυξης.
- Αναβάθμιση της αισθητικής του δομημένου περιβάλλοντος των τουριστικών περιοχών, ιδιαίτερα στους νευραλγικούς τομείς της καθαριότητας και της αναβάθμισης της ποιότητας του περιβάλλοντος.
- Παροχή στήριξης προς τις ξενοδοχειακές μονάδες για τις απαιτούμενες επενδύσεις που στοχεύουν στον εκσυγχρονισμό και αναβάθμιση.

- Καλλιέργεια και προβολή της τουριστικής και περιβαλλοντικής συνείδησης ανάμεσα στους πολίτες.
- Κατασκευή συμπληρωματικών έργων για τη βελτίωση αφενός της ζωής των πολιτών και αφετέρου για την ποιοτικότερη εξυπηρέτηση των επισκεπτών.
- Ενημέρωση των πολιτών και επιχειρηματιών για θέματα προστασίας του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.
- Αξιοποίηση εγκαταλελειμμένων περιοχών και κτιρίων.
- Βελτίωση της διαφημιστικής εκστρατείας και προβολής της χώρας μέσα από το διαδίκτυο και διεθνείς συναντήσεις.
- Συνεχή οργάνωση ημερίδων και σεμιναρίων αναφορικά με αναπτυξιακά προγράμματα και χρηματοδοτικές ενισχύσεις.
- Ενθάρρυνση υιοθέτησης κοινωνικών πολιτικών και πρακτικών.
- Ίδρυση κέντρων που θα προωθούν το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

Από την πλευρά των πολιτών

- Συμμόρφωση με τους χωροταξικούς, πολεοδομικούς και περιβαλλοντικούς περιορισμούς.
- Συμμετοχή σε σεμινάρια με θέματα τον τουρισμό και το περιβάλλον.
- Συνεργασία της τοπικής κοινωνίας με τους επιχειρηματίες και την τοπική αυτοδιοίκηση.
- Ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων και άσκηση πρακτικών φιλικών προς το περιβάλλον.
- Επίδειξη σεβασμού στο περιβάλλον και τις απαιτήσεις των τουριστών.
- Βελτίωση της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος.
- Εφαρμογή των μέτρων και πολιτικών που συμβάλλουν στην προστασία και ανάδειξη του τοπικού φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.
- Κατανόηση της σημασίας και του ρόλου του περιβάλλοντος για την τοπική τουριστική ανάπτυξη.
- Ουσιαστική συμμετοχή στο σχεδιασμό και την εφαρμογή αναπτυξιακών δράσεων.
- Σχεδιασμός δράσεων προβολής που θα αναδεικνύουν τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής.

Τρίτο Μέρος

Δίκαιο Περιβάλλοντος

Το περιβάλλον και η προστασία του από τις δυσμενείς επιπτώσεις της απρόσκοπτης οικονομικής ανάπτυξης, του μαζικού τουρισμού και γενικότερα του σύγχρονου καταναλωτικού τρόπου ζωής, αποτελούν αντικείμενο επιστημονικής μελέτης. Ο καθορισμός των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των στοιχείων που το αποτελούν καθώς και τις σχέσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας με το φυσικό και τεχνητό περιβάλλον σε συνδυασμό με τη νομική ρύθμιση των κανόνων δημοσίου-ιδιωτικού δικαίου που τις διέπουν, αποτελούν αντικείμενα έρευνας των θετικών και κοινωνικών επιστημών.

Η καταστροφή και η υποβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος καθίσταται ως πηγή έντονου κοινωνικού προβληματισμού, διότι είναι ζωτικής σημασίας η ανάγκη για βιώσιμο και καλαίσθητο περιβάλλον. Η αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος δεν αποτελεί υπόθεση ενός μόνου κράτους ή μιας κοινωνίας ατόμων. Το περιβάλλον δε διαθέτει όρια και η άρνηση λήψης των κατάλληλων μέτρων για τη διατήρησή του επιφέρουν αρνητικά αποτελέσματα στους πολίτες ομόρων κρατών ή ακόμα και ολόκληρου του πλανήτη(π.χ Τσερνομπίλ, 26 Απριλίου 1986).

Η συνεχής κατάχρηση των περιβαλλοντικών αγαθών(αέρας, υδάτινα ρεύματα, θάλασσα, ενεργειακοί ορίζοντες) οδήγησε με ομολογουμένως υπερβολική καθυστέρηση πως τα συγκεκριμένα αγαθά δεν είναι ανεξάντλητα και δεν προσβάλλονται. Η απρογραμμάτιστη και άναρχη επέμβαση στο περιβάλλον διαταράσσει την ισορροπία ανάμεσα στους ζωντανούς οργανισμούς και το ζωτικό τους χώρο και είναι ικανή να οδηγήσει στη δίχως επιστροφή καταστροφή των αλληλοεξαρτώμενων βιολογικών ισορροπιών. Είναι ευρέως κατανοητό πως το περιβάλλον υφίσταται ανεξάρτητα από την ανθρώπινη δραστηριότητα, ενώ η ανθρώπινη ζωή δεν υφίσταται δίχως την παρουσία ενός ισορροπημένου περιβάλλοντος.

Συνεπώς, το ζήτημα της περιβαλλοντικής φροντίδας πρέπει να καθίσταται ως αντικείμενο μελέτης σε ευρωπαϊκή και διεθνή κλίμακα. Η ευρεία αντιμετώπιση του περιβαλλοντικού προβλήματος αναφέρεται ως σεβασμός προς το περιβάλλον αυτοτελώς αλλά και ως απαίτηση για την ομαλή διαβίωση των πολιτών. Τα περιβαλλοντικά ζητήματα δεν αποτελούν πρόσφορο έδαφος για πολιτική εκμετάλλευση αλλά ζωτικής σημασίας κριτήριο για τη διατήρηση της υγείας του ανθρώπου και κατ' επέκταση της επιβίωσής του.

Με τον όρο «δίκαιο» αναφέρεται ένα ευρύ σύνολο υποχρεωτικών κανόνων κοινωνικής συμβίωσης η παράβαση των οποίων επισύρει κυρώσεις της πολιτικά οργανωμένης κοινωνίας. Στην ανθρώπινη κοινωνία κρίνεται ως απαραίτητη η υιοθέτηση αρχών και κανόνων με απώτερο στόχο τη συμμόρφωση της ανθρώπινης συμπεριφοράς-δραστηριότητας προς αυτούς, για την επίτευξη αρμονικής κοινωνικής συμβίωσης.

Οι νόμοι, οι κανόνες δικαίου διατυπώνουν την προστασία για τις εθνολογικές, θρησκευτικές, πολιτιστικές, περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές ιδιαιτερότητες κάθε οργανωμένης κοινωνίας στα πλαίσια ενός κράτους. Βασική προϋπόθεση είναι η ύπαρξη ενός εξελισσόμενου πολιτισμού, ο οποίος αναπτύσσεται με τη βοήθεια ενός συνεχώς εξελισσόμενου συστήματος δικαίου. Το όραμα κοινωνική ειρήνη, αποτυπώνεται αποκλειστικά μέσω της νομοθεσίας, η οποία είναι απαραίτητη για την επίτευξη της «ευταξίας», σύμφωνα με τον Αριστοτέλη.

Αποτελεί γεγονός πως δεν μπορεί να αμφισβητηθεί η σημασία του τουρισμού για μια χώρα, ιδίως για την Ελλάδα, τόσο από οικονομική όσο και από κοινωνική άποψη. Ωστόσο, οι επιπτώσεις του χαρακτηρίζονται από αρνητικές μέχρι καταστροφικές τόσο απέναντι στο φυσικό όσο και στο πολιτιστικό περιβάλλον. Ουσιαστικής σημασίας στην προστασία και διαφύλαξη του περιβάλλοντος είναι ο ρόλος του ΕΟΤ, με τη ενεργό συμμετοχή του και εποπτεία των φυσικών και πολιτιστικών αξιών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποδίδει ξεχωριστή έμφαση στα θέματα προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Παράλληλα, έχει διαπιστώσει πως το φυσικό περιβάλλον και η πολιτιστική κληρονομιά αποτελούν πηγές του τουρισμού στην Ευρώπη. Οι αξίες αυτές αποτελούν τους πιο καθοριστικούς πόρους για την τουριστική δραστηριότητα στην Ελλάδα, συνεπώς πρέπει να διαφυλαχθούν ως κόρη οφθαλμού.

Στο τμήμα που ακολουθεί, παρουσιάζονται σε γενικές και πιο ειδικές γραμμές, τα βασικότερα μέτρα που έχει θεσπίσει η ελληνική πολιτεία για την προστασία και διατήρηση του φυσικού, κοινωνικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα, παρατίθενται τα ουσιαστικά σημεία του νόμου 1650 «περί προστασίας του περιβάλλοντος» που τέθηκε σε ισχύ το 1986. Παράλληλα, αναφέρονται κοινοτικές Οδηγίες, Προεδρικά Διατάγματα και Υπουργικές Αποφάσεις στα ειδικότερα θέματα του συγκεκριμένου νόμου.

Μέσω του νόμου 1650/1986, επιδιώκονται τα ακόλουθα:

- Η προστασία του εδάφους και η λήψη των αναγκαίων μέτρων, ώστε οι χρήσεις του να γίνονται σύμφωνα με τις φυσικές του ιδιότητες και την παραγωγική του ικανότητα.
- Η προστασία των επιφανειακών και υπόγειων νερών, τα οποία χαρακτηρίζονται ως φυσικοί πόροι και οικοσυστήματα
- Η προστασία της ατμόσφαιρας
- Η προστασία και διατήρηση της φύσης, του τοπίου και περιοχών με πλούσια βιολογική, οικολογική και αισθητική αξία
- Η προστασία των ακτών των θαλασσών, των ποταμών, του βυθού ως φυσικών πόρων και στοιχείων του τοπίου
- Η ευαισθητοποίηση και ενεργός συμμετοχή των πολιτών σε περιβαλλοντικά ζητήματα, κατόπιν σωστής πληροφόρησης και εκπαίδευσης

ΜΕΡΟΣ Α΄ ΓΕΝΙΚΟ

Ορισμός και σκοπός του δικαίου περιβάλλοντος

Δίκαιο προστασίας του περιβάλλοντος ορίζεται ένα σύνολο κανόνων δικαίου(διατάξεων) οι οποίοι οριοθετούν την ανθρώπινη ατομική ή συλλογική δράση και επιδιώκουν την επίτευξη ισορροπίας ανάμεσα στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και οποιασδήποτε άλλης ανθρώπινης δραστηριότητας.

Απώτερος σκοπός της ελληνικής νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος με βάση το άρθρο 1 του νόμου 1650/1986, αποτελεί «*Η θέσπιση θεμελιωδών κανόνων και η καθιέρωση κριτηρίων και μηχανισμών, ώστε ο άνθρωπος, σαν οντότητα και μέλος του κοινωνικού συνόλου, να ζει σ' ένα υψηλής ποιότητας περιβάλλον, μέσα στο οποίο να προστατεύεται η υγεία του και να αναπτύσσεται η προσωπικότητά του*».

Άμεσοι στόχοι του προαναφερθέντος νόμου όπως βρίσκονται καταγεγραμμένοι στην παράγραφο 2 του άρθρου 1 είναι οι ακόλουθοι:

- Η αποτροπή της ρύπανσης και γενικότερα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος καθώς και η λήψη όλων των αναγκαίων για το σκοπό αυτό προληπτικών μέτρων.
- Η διασφάλιση της ανθρώπινης υγείας από τις διάφορες μορφές υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ειδικότερα από τη ρύπανση και τις οχλήσεις.
- Η προώθηση της ισόρροπου ανάπτυξης του εθνικού χώρου συνολικά και των επί μέρους γεωγραφικών και οικιστικών ενοτήτων του και μέσα από την ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος.
- Η διασφάλιση της δυνατότητας ανανέωσης των φυσικών πόρων καθώς και η ορθολογική αξιοποίηση των μη ανανεώσιμων ή σπανίων σε σχέση με τις τωρινές και μελλοντικές ανάγκες με κριτήρια την προστασία του περιβάλλοντος.
- Η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας των φυσικών οικοσυστημάτων και η διασφάλιση της αναπαραγωγικής τους ικανότητας.
- Η αποκατάσταση του περιβάλλοντος.

Πιο συγκεκριμένα, επιδιώξεις του νομοθέτη είναι οι παρακάτω:

- Η προστασία του εδάφους και η λήψη των αναγκαίων μέτρων, ώστε οι χρήσεις του να πραγματοποιούνται σύμφωνα με τις φυσικές ιδιότητές του και την παραγωγική του ικανότητα.
- Η προστασία των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, διότι θεωρούνται ως φυσικοί πόροι και οικοσυστήματα.
- Η προστασία της ατμόσφαιρας.
- Η προστασία και η διατήρηση της φύσης και του τοπίου και πιο συγκεκριμένα των περιοχών με πλούσια βιολογική, οικολογική, αισθητική και γεωμορφολογική αξία.
- Η προστασία των ακτών και θαλασσών, οχθών των ποταμών, των λιμνών, του βυθού και των νησίδων ως φυσικών πόρων, ως στοιχεία οικοσυστημάτων και στοιχείων του ευρύτερου τοπίου.

- Ο καθορισμός της επιθυμητής και της επιτρεπόμενης ποιότητας των φυσικών αποδεκτών, καθώς και των κάθε είδους επιτρεπομένων εκπομπών αποβλήτων, με την καθιέρωση και χρησιμοποίηση κατάλληλων παραμέτρων και οριακών τιμών, ώστε να μην προκαλείται υποβάθμιση του περιβάλλοντος, με κριτήρια: α)την επιστημονική γνώση και εμπειρία, β)την καλύτερη διαθέσιμη και οικονομικά εφικτή τεχνολογία, γ)τις τοπικές συνθήκες και ιδιομορφίες του περιβάλλοντος και του πληθυσμού, δ)την προϋπάρχουσα διαμόρφωση συλλογικής χρήσεως μιας περιοχής, ε)τα υφιστάμενα χωροταξικά και αναπτυξιακά σχέδια.
- Η ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των πολιτών στα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος μέσα από τη σωστή πληροφόρηση και εκπαίδευση.

α. Ιστορική εξέλιξη του δικαίου περιβάλλοντος στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα το πρόβλημα της ρύπανσης του περιβάλλοντος έκανε την εμφάνισή του 1960, χωρίς όμως να δοθεί η ανάλογη και πρέπουσα σημασία από τη μεριά της πολιτείας. Ορόσημο για την Ελλάδα στο θέμα προστασίας του περιβάλλοντος αποτέλεσε το έτος 1975 με την ψήφιση του τρέχοντος Συντάγματος (όπως τροποποιήθηκε το 1986 και το 2001), το οποίο βάση του άρθρου 24 καθιέρωσε για πρώτη φορά στη συνταγματική ιστορία της χώρας την άμεση συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με το άρθρο 24, η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για την προστασία και διατήρησή του το κράτος έχει υποχρέωση να υιοθετεί και να εφαρμόζει στην πράξη ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αειφορίας.

Η Ελλάδα κατατάχθηκε στην πρωτοπορία της συνταγματικής προστασίας του περιβάλλοντος ανάμεσα στα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μέχρι τότε συνταγματικής προστασίας καταλάμβανε αποκλειστικά η ανθρώπινη ζωή με το άρθρο 13 του Συντάγματος του 1952 και το άρθρο 7 του Συντάγματος του 1927. Επομένως μόνο έμμεσα η προστασία του περιβάλλοντος σχετιζόταν με την προστασία της ζωής του ανθρώπου, η οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με ένα ισορροπημένο φυσικό περιβάλλον.

Πριν το 1975, δεν υπήρχε συγκροτημένο νομικό πλαίσιο από την κρατική πλευρά παρά μόνο η ιδιωτική πρωτοβουλία κυριαρχούσε στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος. Το 1938 ιδρύθηκε η Φιλοδοσική Ένωση Αθηνών με τον α.ν. 12.476/1938. Παράλληλα, αμέσως μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου λήφθηκαν οι πρώτες πρωτοβουλίες από το Τεχνικό Επιμελητήριο, με κυρίαρχο γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος. Το 1957 συγκροτήθηκε στην Αθήνα η Επιτροπή για την προστασία του Εθνικού Τοπίου, η οποία συγκρότησε μόνιμο συλλογικό όργανο με την ονομασία "Κοσμητεία Εθνικού Τοπίου και Πόλεων", και ανέφερε, "... είναι απαλλαγμένο από κάθε εξάρτηση πολιτική ή κρατική... και από κάθε ιδιωτικό συμφέρον".

Το 1974 η Ακαδημία Αθηνών εξέδωσε Γενική Διακήρυξη για τη ρύπανση και τη μόλυνση του περιβάλλοντος, την αλλοίωση του φυσικού τοπίου και την προστασία των ιστορικών

χώρων και των αρχαιοτήτων. Από το 1991 λειτουργεί στη Θεσσαλονίκη το Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων- Υγροτόπων ως επιστημονικός αυτόνομος οργανισμός του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Γουλανδρή. Μέσα σε όλα αυτά ουσιαστικό βήμα για την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος επικαλείται το "Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού", το οποίο ιδρύθηκε ως ν.π.ι.δ. (ν. 2026/1992).

Κομβική είναι η συμβολή του Συμβουλίου Επικρατείας στην όλη εξέλιξη του δικαίου περιβάλλοντος στην χώρα μας. Το Ε' Τμήμα του ΣτΕ έχει καταστεί κύριος θεματοφύλακας του περιβάλλοντος και με τη νομολογία του επιδιώκει να διαμορφώσει περιβαλλοντική συνείδηση τόσο στους πολίτες, όσο και στην δημοσία διοίκηση. Λαμβάνει δράση από το 1992 και ασχολείται με ζητήματα φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος(π. χ τα δάση, την πανίδα, τη χλωρίδα, τους αιγιαλούς, τα μνημεία, τους παραδοσιακούς οικισμούς και την βιώσιμη ανάπτυξη της χώρας).

Το άρθρο 24 του Συντάγματος αποτελεί θεμέλιο λίθο της εθνικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Το άρθρο 24 ορίζει πως «η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξη του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας».

Ο νόμος 1650/1986 είναι ο βασικός νόμος για το περιβάλλον στην Ελλάδα. Ορίζει την προστασία του περιβάλλοντος ως απαραίτητη προϋπόθεση «ώστε ο άνθρωπος, ως άτομο και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου, να ζει σε ένα υψηλής ποιότητας περιβάλλον μέσα στο οποίο προστατεύεται η υγεία του και ευνοείται η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του» - αλλά και ως «θεμελιώδες και αναπόσπαστο μέρος της πολιτιστικής και αναπτυξιακής διαδικασίας και πολιτικής». Παράλληλα, οριοθετούνται «η διασφάλιση της ανανέωσης των φυσικών πόρων και η ορθολογική αξιοποίηση των μη ανανεώσιμων πόρων», όπως και «η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας των φυσικών οικοσυστημάτων και η διασφάλιση της αναπαραγωγικής τους ικανότητας». Οι νόμοι 743/1977 "Περί προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων", 947/1979 "Περί οικιστικών Περιοχών" και 998/1979 "Περί Προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της χώρας" αναφέρονται σε θέματα διαχείρισης βιολογικών πόρων.

β. Η κατάσταση του περιβάλλοντος σήμερα

«Η προστασία του περιβάλλοντος έχει μέλλον, διότι χωρίς αυτή δεν μπορεί να υπάρξει μέλλον». Η δραματική αυτή ρήση του γερμανού δημοσιολόγου Μ.Κloerfer αποδεικνύεται ολοένα και περισσότερο αληθινή στις μέρες μας. Η σημερινή κατάσταση του περιβάλλοντος είναι ιδιαίτερα ανησυχητική: η υπερεκμετάλλευση του περιβάλλοντος έχει οδηγήσει στην εξάντληση των φυσικών πόρων, στον απορφάνισμό της βιοποικιλότητας και την αποψίλωση των δασών, στην «τρύπα» του όζοντος, στη ρύπανση των υδάτων, στην υποβάθμιση των εδαφών και του αστικού περιβάλλοντος καθώς και στην ερήμωση ορισμένων περιοχών.

Οι σύγχρονοι περιβαλλοντολόγοι έχουν τονίσει την πολυπλοκότητα του οικολογικού ζητήματος και ο κίνδυνος κορεσμού του θέματος. Το δίκαιο του περιβάλλοντος αναπτύχθηκε μετά από τραυματικές οικολογικές καταστροφές. Στην Ελλάδα, το οικολογικό ζήτημα αποτελεί αντικείμενο δημόσιας συζήτησης τα τελευταία 40 χρόνια, ιδίως μετά την ψήφιση του Συντάγματος του 1975 και του πολύ σημαντικού άρθρου 24, που κατέστησε την προστασία του περιβάλλοντος ως μια από τις θεμελιώδεις αποστολές του κράτους. Η προστασία του περιβάλλοντος έχει διέλθει από δυο στάδια: α) την προστασία ως μέσο για την εξασφάλιση άλλων έννομων αγαθών και β) την προστασία του ως αυτοσκοπό.

Νόμος για την προστασία του περιβάλλοντος ψηφίσθηκε για πρώτη φορά το 1912 (ΔΚΣΤ/1912), για την προστασία από την βιομηχανική δραστηριότητα. Με το β. δ 1510/1922 ορίστηκαν οι προδιαγραφές για τη διάθεση των υγρών αποβλήτων. Η Ελλάδα, μαζί με τη Γαλλία, την Ισπανία και την Ιταλία, διαθέτουν σε κοινοτικό επίπεδο τις χειρότερες επιδόσεις στην εφαρμογή της κοινοτικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας στους τομείς των αποβλήτων, της προστασίας της φύσης, της αξιολόγησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και της ποιότητας του αέρα-υδάτων.

γ. Η έννοια του περιβάλλοντος

Γενικά, ο όρος περιβάλλον χρησιμοποιείται για να δηλώνει ενότητες προσώπων που συνδέονται μεταξύ τους από το χαρακτηριστικό πως ανήκουν στην ίδια οικογένεια, στον ίδιο επαγγελματικό χώρο, στην ίδια κοινωνική ομάδα. Αρχικά γίνεται αναφορά στο ανθρώπινο περιβάλλον που αποτελείται από υποκείμενα δικαίου ενώ στη δεύτερη περίπτωση πρόκειται για το πραγματικό περιβάλλον, που αποτελεί αντικείμενο δικαίου.

Πολλές φορές ως πραγματικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται μόνο το φυσικό περιβάλλον που αποτελείται από τα φυσικά αγαθά (νερό, αέρα, έδαφος, θάλασσα, χλωρίδα, πανίδα) και άλλες φορές παρατηρείται μια πλήρης γενίκευση που καταλήγει στο συμπέρασμα ότι όλα είναι περιβάλλον. Σε αυτή την περίπτωση η νομική προστασία του περιβάλλοντος καταλαμβάνει και το τεχνητό περιβάλλον που διακρίνεται σε οικιστικό και πολιτιστικό.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του ν. 1650/1986 η έννοια του περιβάλλοντος περιλαμβάνει «*το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων, τα οποία βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτισμική παράδοση και τις αισθητικές αξίες*».

Η ευρεία έννοια του περιβάλλοντος υιοθετείται από τις διατάξεις του άρθρου 24 του Συντάγματος οι οποίες δημιουργούν υποχρέωση του κράτους να λαμβάνει μέτρα για την προστασία του φυσικού (άρθρο 24 παράγραφος 1 και 117 παράγραφος 3 και 4) όσο και του πολιτιστικού περιβάλλοντος (άρθρο 24 παράγραφοι 2-5) όσο και από τον εκτελεστικό νόμο 1650/1986 . Οι παραπάνω διατάξεις αποσκοπούν στην προστασία του κάθε αγαθού που επηρεάζει την ποιότητα ζωής των πολιτών. Είναι φανερός ο σκοπός του συνταγματικού και του κοινού νομοθέτη να διευρύνουν το προστατευτικό πεδίο των διατάξεων του δικαίου περιβάλλοντος και να καλύψουν την ανεξάντλητη ποικιλία των περιβαλλοντικών αγαθών και της προσβολής τους. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί πως η ασαφής

διατύπωση τους δεν επιτρέπει την ξεκάθαρη προσαρμογή τους στις ιδιαίτερες απαιτήσεις της κάθε κατηγορίας περιβαλλοντικών αγαθών.

Αποτελεί γεγονός ότι η συνταγματική κάλυψη έχει τόσο τη σημασία του φυσικού όσο και του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Η προστασία των δασών, της χωροταξικής και πολεοδομικής αναπτύξεως ανήκουν στον τομέα της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Η προστασία του περιβάλλοντος επεκτείνεται και στον πολιτιστικό τομέα. Αναφέρεται η υποχρέωση του κράτους να προωθεί την ανάπτυξη και παραγωγή της τέχνης, της επιστήμης, την προστασία των μνημείων και παραδοσιακών περιοχών.

Ο νόμος 360/1976 “ Περί Χωροταξίας και Περιβάλλοντος” καθορίζει τις έννοιες φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον :

- *Φυσικό περιβάλλον*, χαρακτηρίζεται ο περιβάλλον τον άνθρωπο χερσαίος, θαλάσσιος και εναέριος χώρος, συμπεριλαμβανομένου της χλωρίδας, πανίδας και φυσικών πόρων.
- *Πολιτιστικό περιβάλλον*, χαρακτηρίζεται τα στοιχεία του πολιτισμού, όπως ιστορικοί χώροι, πολιτισμική κληρονομιά της χώρας.

Το περιβάλλον ως προστατευόμενο αγαθό του ιδιωτικού και του δημοσίου δικαίου ταυτίζεται με το ζωτικό χώρο του ανθρώπου, το σύνολο των αγαθών που είναι υποχρεωτικά για την επιβίωσή του, την ποιότητα της ζωής του και τη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Παράλληλα, το περιβάλλον δεν αποτελεί ένα απλό μέσο για την ικανοποίηση των ανθρωπίνων αναγκών και πρέπει να χαρακτηριστεί ως αυτοτελώς προστατευόμενο έννομο αγαθό.

δ. Οι τουριστικοί πόροι και το περιβάλλον

Οι σημαντικότεροι πόροι για την ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος μπορεί να είναι φυσικοί, ιστορικοί και ανθρώπινες δημιουργίες. Σε μια τουριστική περιοχή είναι απαραίτητη η διάκριση μεταξύ των βασικών τουριστικών στοιχείων που προσελκύουν κατά κύριο λόγο τους τουρίστες και των δευτερευόντων που περιλαμβάνουν ένα μεγάλο φάσμα τουριστικών ενδιαφερόντων. Τα βασικά στοιχεία είναι αυτά που προσελκύουν τους τουρίστες και οφείλονται στους πόρους και στη δραστηριότητα.

Επιπρόσθετα τα βασικά στοιχεία διακρίνονται από τα ευχάριστα χαρακτηριστικά τα οποία υποστηρίζουν την ελκυστικότητα μιας τουριστικής περιοχής, ωστόσο θεωρούνται δευτερεύοντα. Βέβαια, είναι η ύπαρξή τους είναι ιδιαίτερα σημαντική για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη ενός πλήρους τουριστικού προϊόντος. Προκειμένου να εκτιμηθεί η επίπτωση του τουρισμού είναι επιβεβλημένη ανάγκη να αναγνωρισθούν τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος στο οποίο βρίσκονται τα τουριστικά προϊόντα. Με την ευρεία έννοια, το περιβάλλον περιλαμβάνει όλα τα χαρακτηριστικά της περιοχής, όχι μόνο τα φυσικά αλλά και τα κοινωνικά. Αναφέρεται σε ολόκληρο το χώρο που λαμβάνει δράση η τουριστική δραστηριότητα. Ο συγκεκριμένος χώρος ίσως να είναι η ύπαιθρος, η παραλία, το βουνό, ένα ποτάμι. Επιπλέον όμως μπορεί να είναι μια πόλη, ένα αγροτικό χωριό, ένα ιστορικό μνημείο.

ε. Προσβολή του περιβάλλοντος

Η ποιότητα του περιβάλλοντος (φυσικού και δομημένου), κρίνεται απαραίτητη για τον τουρισμό. Ωστόσο, η σχέση ανάμεσα στον τουρισμό και το περιβάλλον χαρακτηρίζεται ως πολύπλοκη. Περιλαμβάνει διάφορες δραστηριότητες που εμφανίζουν δυσμενείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Πολλές από αυτές τις επιπτώσεις συνδέονται με τις κατασκευές γενικής υποδομής(δρόμοι, τουριστικές εγκαταστάσεις, αεροδρόμια, μαρίνες, ξενοδοχεία). Οι αρνητικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης μπορεί να καταστρέψουν σταδιακά τους περιβαλλοντικούς πόρους από τους οποίους εξαρτάται η ανάπτυξη.

Η προσβολή του περιβάλλοντος συντελείται είτε με τη ρύπανσή του, είτε με τη μόλυνσή του, είτε με την υποβάθμισή του.

Κατά το νόμο 1650/86 (άρθρο 2), *«Ρύπανση, είναι η παρουσία στο περιβάλλον ρύπων, δηλαδή κάθε είδους ουσιών, θορύβων και άλλων μορφών ενέργειας που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, στους ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα ή υλικές ζημιές και γενικά να καταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις χρήσεις του».*

«Μόλυνση, είναι η μορφή ρυπάνσεως, η οποία χαρακτηρίζεται από την παρουσία παθογόνων μικροοργανισμών στο περιβάλλον ή δεικτών που φανερώνουν την παρουσία τέτοιων μικροοργανισμών».

«Υποβάθμιση, είναι η πρόκληση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρυπάνσεως ή οποιασδήποτε μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι δυνατό να έχει αρνητικές συνέπειες στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες».

στ. Η προστασία του περιβάλλοντος

Ως προστασία του περιβάλλοντος νοείται *«Το σύνολο των ενεργειών, μέτρων και έργων, τα οποία έχουν ως στόχο την πρόληψη της υποβαθμίσεως του περιβάλλοντος, την αποκατάσταση, διατήρηση ή βελτίωση του».* Στην προστασία του περιβάλλοντος περιλαμβάνονται οι οριακές τιμές ποιότητας της ατμόσφαιρας, των υδάτων, μέτρα για την προστασία του εδάφους, για τη διαχείριση των αποβλήτων, για την προστασία από το θόρυβο.

Η προστασία του περιβάλλοντος θέτει ως σκοπό την υιοθέτηση και εφαρμογή μέτρων, δράσεων και ενεργειών για τη διατήρηση της ποιότητας του περιβάλλοντος, με τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται καλύτερη ποιότητα ζωής και να επιτυγχάνεται η βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο, αποτελεί αναγκαία παράμετρο η διαχείριση των μέσων παραγωγής, με βάση την αρχή της αειφορίας. Η οικονομική ανάπτυξη δεν πρέπει να λειτουργεί ανασταλτικά στην μέριμνα για τη φροντίδα του περιβάλλοντος.

Ιδιαίτερης συνταγματικής προστασίας σε συνδυασμό με τα άρθρα 24 και 117, παράγραφοι 3 και 4, τυγχάνουν τα δάση. Δεν επιτρέπεται ο αποχαρκτηρισμός των δημόσιων ή ιδιωτικών δασών τα οποία καταστράφηκαν. Τα δάση αυτά κηρύσσονται αναδασωτέα και

δεν προορίζονται για άλλο προορισμό. Πάγια είναι η σχετική νομολογία του ΣτΕ για τα δημόσια δάση. Επιτρέπεται η μεταβολή του προορισμού τους, μόνο αν προέχει για την εθνική οικονομία η αγροτική εκμετάλλευσή τους για δημόσιο συμφέρον. Παράλληλα, προστατεύεται η χωροταξική αναδιάρθρωση της χώρας, η πολεοδομική ανάπτυξή της και οι παραδοσιακές περιοχές.

Ο τουρισμός δύναται να δημιουργήσει θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον συμμετέχοντας στην περιβαλλοντική προστασία και διατήρηση των πόρων. Αποτελεί μια προϋπόθεση για την ενίσχυση των περιβαλλοντικών αξιών και μπορεί να δράσει ως εργαλείο για την οικονομική προστασία των φυσικών περιοχών.

ζ. Η συμβολή του δικαίου στην προστασία του περιβάλλοντος

Η αξιοποίηση του δικαίου, ως ένα από τα πιο σημαντικά όπλα στην πρόληψη και αποκατάσταση των προσβολών του περιβάλλοντος και της διαφύλαξης της οικολογικής ισορροπίας, αποτελεί πολιτική επιλογή που εφαρμόστηκε τα τελευταία χρόνια αφού προηγουμένως είχαν οξυνθεί τα περιβαλλοντικά προβλήματα.

Το δίκαιο προσπάθησε να δημιουργήσει ένα πλαίσιο για την αναστροφή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος σε παγκόσμιο επίπεδο. Λόγω της ιδιότητας του περιβάλλοντος να μην έχει σύνορα, είναι αναγκαία η νομοθετική θωράκιση της προστασίας του σε εθνικό, κοινοτικό και διεθνές επίπεδο με την υπογραφή διεθνών συμβάσεων.

Στα πλαίσια του δημοσίου δικαίου συμπεριλαμβάνεται η προσπάθεια προστασίας του περιβάλλοντος. Οι νεότεροι νόμοι εισάγουν την ποινικοποίηση βλαπτικών στο περιβάλλον πράξεων. Όμως η ποινικοποίηση λειτουργεί ως αφητηρία προλήψεως χωρίς να μπορεί να συμβάλει στην αποκατάσταση της υποβάθμισης. Το δίκαιο περιβάλλοντος, είτε θεωρηθεί ιδιαίτερος κλάδος του δικαίου είτε πλέγμα διάσπαρτων κανόνων στους κλάδους του δικαίου οι οποίοι εκφράζουν τη συνταγματική αρχή της προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και ο έλεγχος εφαρμογής του, δεν μπορεί να αποτελέσουν από μόνα τους λύση στα προβλήματα του περιβάλλοντος.

Το συμπέρασμα αυτό συνεπάγεται αβίαστα από την ρεαλιστική θεώρηση της ελληνικής πραγματικότητας. Παρά το πλούσιο νομοθετικό πλαίσιο και τις προσπάθειες του ΣτΕ και των πολιτικών δικαστηρίων ώστε αν διασφαλίσουν την εφαρμογή του, η αποτελεσματικότητα των νομοθετικών παρεμβάσεων είναι μειωμένη. Αποτελεί γεγονός πως η προστασία του περιβάλλοντος δεν μπορεί να επιτευχθεί με την αποσπασματική νομοθέτηση, αλλά απαιτείται αλλαγή των κοινωνικών και πολιτικών αξιών και προτεραιοτήτων, ώστε να σταματήσει το δίκαιο του περιβάλλοντος να αντιμετωπίζεται ως περιττό εμπόδιο στην οικονομική ανάπτυξη.

Το δίκαιο περιβάλλοντος, διαθέτει σημαντική συμβολή στην επίλυση της κρίσης του περιβάλλοντος, όχι μόνο σε εθνικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο. Σε εθνικό επίπεδο, αναπτύχθηκε μέσω της νομολογίας η οποία δημιούργησε περιβαλλοντική συνείδηση

μεταξύ των πολιτών αλλά και στη Δημόσια Διοίκηση. Σε κοινοτικό επίπεδο, εμπλουτίστηκαν οι Συνθήκες της Ρώμης μέσω των Συνθηκών Maastricht, Amsterdam, Nice.

η. Το δικαίωμα στο περιβάλλον

Η νομοθεσία καθόρισε τον μικτό χαρακτήρα του δικαιώματος στο περιβάλλον, διότι αυτό διαθέτει χαρακτηριστικά ατομικού, πολιτικού και κοινωνικού δικαιώματος.

I. Ατομικό Δικαίωμα

Η θεώρησή του ως ατομικό δικαίωμα, περιγράφει την ελευθερία του ατόμου από τις κρατικές παρεμβάσεις. Η λειτουργία των ατομικών δικαιωμάτων χαρακτηρίζεται ως αμυντική διότι τοποθετεί όρια και πλαίσια στην κρατική εξουσία. Κάτω από αυτή την οπτική το δικαίωμα στο περιβάλλον υποδηλώνει υποχρέωση του κράτους να μην προσβάλλει με άμεσο ή έμμεσο τρόπο το περιβάλλον των ατόμων με δραστηριότητες που λαμβάνει στο πλαίσιο της δημόσιας εξουσίας. Η νομική ισχύς του δικαιώματος στο περιβάλλον καθιερώνει έναν άμεσο κανόνα δικαίου που παράγει έννομα αποτελέσματα από μόνος του, χωρίς να απαιτείται η έκδοση σχετικού νόμου. Επομένως, κάθε άτομο, το οποίο προσβάλλεται από μια διοικητική πράξη στο έννομο αγαθό το οποίο συνιστά το περιβάλλον του, μπορεί να ζητήσει ένδικη προστασία, στηριζόμενο απευθείας στη συνταγματική διάταξη του άρθρου 24§1Σ και να ζητήσει την ακύρωση της πράξης, η οποία έχει δυσμενείς επιπτώσεις και προκαλεί βλάβη στο περιβάλλον.

II. Κοινωνικό Δικαίωμα

Ο χαρακτηρισμός του ως κοινωνικό δικαίωμα, συνίσταται στην υιοθέτηση και εφαρμογή μέτρων προστασία του περιβάλλοντος από την κρατική εξουσία. Αποτελεί συγκεκριμενοποίηση του δικαιώματος για την ανάπτυξη της προσωπικότητας. Το δικαίωμα στο περιβάλλον, ως δικαίωμα το οποίου το περιεχόμενο αποτελεί αξίωση για περιβάλλον υγιεινό και οικολογικά ισορροπο, εντάσσεται στην κατηγορία των δικαιωμάτων για την ικανοποίηση των οποίων δεν αρκεί η αρνητική αποχή του κράτους, αλλά απαιτείται η λήψη θετικών μέτρων. Και από την νομολογία γίνεται αποδεκτή η παραδοχή της φύσης και της ισχύος του άρθρου 24§1, ως διάταξης, η οποία έχει το χαρακτήρα κοινωνικού δικαιώματος (ΣτΕ 4617/86, 3682/86).

III. Πολιτικό Δικαίωμα

Το δικαίωμα στο περιβάλλον ως δικαίωμα συμμετοχής των ατόμων στην προστασία του περιβάλλοντος, εκλαμβάνεται στην πιο ευρεία του έννοια: συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που αφορούν την ορθολογική διαχείριση, τη συντήρηση, τη βελτίωση και την αποκατάσταση του περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα, πρώτο στοιχείο του δικαιώματος συμμετοχής στην προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί το δικαίωμα για πληροφόρηση των ατόμων απέναντι στη διοίκηση για ζητήματα περιβάλλοντος. Το δεύτερο στοιχείο της έννοιας της συμμετοχής αποτελεί τη συμμετοχή ατόμων ή ενώσεων προσώπων που έχουν ως έργο τους την προστασία του περιβάλλοντος, στις διοικητικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Δημιουργείται στην πράξη έννομο συμφέρον για περιβαλλοντικά θέματα σε μεμονωμένους πολίτες, ωστόσο η νομολογία το δικαιολογούσε μόνο σε νομικά πρόσωπα ή σε ομάδες προσώπων. Με την αναθεώρηση του 2001, η αιφύρορς αρχή

θεσπίστηκε ως αναπόσπαστος παράγοντας μέσω του οποίου λαμβάνονται προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα της κρατικής εξουσίας για την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Επισυνάπτοντας όλα τα προαναφερθέντα, εξάγεται το συμπέρασμα πως το δικαίωμα στο περιβάλλον είναι ένα δικαίωμα για ένα περιβάλλον υγιεινό και οικολογικά ισόρροπο. Το δικαίωμα αυτό προστατεύει την αντίστοιχη κρατική υποχρέωση και προβλέπεται στο άρθρο 24 παράγραφος 1 μετά τη σχετική προσθήκη με τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Στην απόφαση ΣτΕ 3146/86 χαρακτηρίζεται ως κοινωνικό δικαίωμα χρήσης του φυσικού περιβάλλοντος.

Το δικαίωμα στο περιβάλλον προστατεύει αφενός την υγεία του ανθρώπου και την ποιότητα τη ζωής του αλλά αφετέρου και τα ίδια τα περιβαλλοντικά στοιχεία. Γίνεται δεκτό ότι το φυσικό περιβάλλον έχει αναχθεί σε αυτοτελώς προστατευόμενο αγαθό, προκειμένου να εξασφαλισθεί η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας της χώρας και η διαφύλαξη των φυσικών πόρων προς χάρη και των επόμενων γενεών.

Το δικαίωμα στο περιβάλλον μπορεί να προσδιοριστεί ως το δικαίωμα του ατόμου για τη δημιουργία, διατήρηση και αποκατάσταση συνθηκών, οι οποίες εξασφαλίζουν τη ζωή, την υγεία, την ποιότητα ζωής, φυσικής, ηθικής, πνευματικής και κοινωνικής, και το ίδιο το περιβάλλον ως άμεσα προστατευόμενο έννομο αγαθό.

Το περιεχόμενο του δικαιώματος στο περιβάλλον είναι σύνθετο. Το δικαίωμα αυτό είναι προσωπικό υπό την έννοια ότι προστατεύει την υγεία και τη ζωή, αγαθά κατεξοχήν προσωπικά καθώς και υπό την έννοια ότι το περιβάλλον ανήκει σε όλους και αποτελεί κοινό αγαθό και είναι δικαίωμα συλλογικό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β

ΠΗΓΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Οι βασικές πηγές του ελληνικού δικαίου προστασίας του περιβάλλοντος είναι: α) Το Σύνταγμα, β) Οι νόμοι και οι διοικητικές κανονιστικές πράξεις που έχουν εκδοθεί για την εφαρμογή τους (διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις), καθώς και γ) Η νομολογία των δικαστηρίων και πιο συγκεκριμένα του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣΤΕ).

Το Σύνταγμα 1975, με τις τελευταίες αναθεωρήσεις (1986/2001). Περιλαμβάνει Ψηφίσματα, Συντακτικές Πράξεις και αρχές συνταγματικής ισχύς. Το κοινοτικό δίκαιο, το διεθνές δίκαιο και οι διεθνείς συμβάσεις που έχουν κυρωθεί νομοθετικά. Ο νόμος με τη μορφή του τυπικού είτε με τη μορφή του ουσιαστικού νόμου. Παράλληλα υπάρχουν και τα έθιμα, η νομολογία, οι εγκύκλιοι και η θεωρία.

Η προστασία του περιβάλλοντος αναφέρεται στο άρθρο 24 του ελληνικού Συντάγματος 1975/1986/2001 και αποτελεί αξιολήπτου κίνηση από τα διεθνείς και ευρωπαϊκές νομοθεσίες. Πιο συγκεκριμένα, κατοχυρώνεται η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος ως καθοριστική υποχρέωση του κράτους, το οποίο από τη μεριά του πρέπει να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για την αποτελεσματική του προστασία.

α. Το σύνταγμα

Κύρια πηγή του δικαίου περιβάλλοντος αποτελεί το Σύνταγμα 1975/1986/2001 και περιλαμβάνει τόσο τα Ψηφίσματα όσο και τις Συντακτικές Πράξεις. Το ισχύον Σύνταγμα αναφέρεται για πρώτη φορά με άρρητο και άμεσο τρόπο στο θέμα της προστασίας του περιβάλλοντος στο άρθρο 24.

β. Τα Ψηφίσματα

Τα ψηφίσματα είναι πράξεις που εκδίδονται από συντακτικές Βουλές και ρυθμίζουν θέματα της κοινωνίας και της Δημόσιας Διοίκησης. Διαθέτουν μεταβατικό χαρακτήρα, αυξημένο τυπικό κύρος και προέρχονται από τη Βουλή. Επίσης διαθέτουν προσωρινό χαρακτήρα και ρυθμίζουν ειδικά θέματα.

γ. Οι συντακτικές Πράξεις

Οι συντακτικές πράξεις, διάφορες των Ψηφισμάτων, εκδίδονται από την εκτελεστική λειτουργία κατά παρέκκλιση από την ισχύουσα συνταγματική τάξη. Συνεπώς, είναι πράξεις όχι νομίμων πολιτειακών οργάνων, οι οποίες δεν στηρίζονται στην αρχή της νομιμότητας, αλλά στη δύναμη της επιβολής. Εκδίδονται κατά τη διάρκεια πολιτιστικών ανωμαλιών, είτε αμέσως είτε μετά από αυτές.

δ. Το κοινοτικό δίκαιο. Το διεθνές δίκαιο και οι διεθνείς συμβάσεις

Το κοινοτικό δίκαιο διακρίνεται σε : α) Πρωτογενές δίκαιο και β) Δευτερογενές δίκαιο.

Στο πρώτο περιλαμβάνονται οι κανόνες που περιέχονται στις Συνθήκες. Στο δεύτερο αναλύονται οι λοιποί κανόνες δικαίου, που εκδίδονται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σε κοινή διαδικασία με το Συμβούλιο και την Επιτροπή. Πρόκειται δηλαδή για τους κανονισμούς, τις οδηγίες και τις Αποφάσεις που απευθύνονται στα κράτη μέλη της Ε.Ο.Κ. Οι κανόνες του κοινοτικού δικαίου υπερισχύουν όλων των κανόνων δικαίου των κρατών μελών.

- **Το Διεθνές Δίκαιο**

Είναι ευρέως διαδεδομένος ο διεθνής χαρακτήρας του δικαίου περιβάλλοντος όπως και η κυριαρχούσα τάση για τη διεθνοποίησή του. Αυτό προκύπτει από το πλήθος των διεθνών συμβάσεων και αποφάσεων των διεθνών Οργανισμών.

- **Διεθνείς Συμβάσεις**

Οι υφιστάμενες διεθνείς συμβάσεις ξεπερνούν τις 400 και προωθούν την περιβαλλοντική συνείδηση και προστασία με τη σκέψη πως η ρύπανση δεν αναγνωρίζει σύνορα. Η θάλασσα γενικώς αποτελεί αντικείμενο ρυθμίσεως των περισσότερων από τις διεθνείς συμβάσεις.

ε. Ο νόμος

Οι τυπικοί νόμοι, οι οποίοι ψηφίζονται στη Βουλή και δημοσιεύονται στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως με ειδική απαρίθμηση αποτελούν πηγή του δικαίου περιβάλλοντος, υπό την απαραίτητη προϋπόθεση ότι ρυθμίζουν ύλη του κλάδου.

ζ. Πράξεις νομοθετικού περιεχομένου του Προέδρου της Δημοκρατίας

Ανάμεσα στις αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας περιλαμβάνεται και η δυνατότητα έκδοσης πράξεων νομοθετικού περιεχομένου για όλα τα ζητήματα, εκτός από εκείνα που απαιτείται ψήφιση τυπικού νόμου. Οι πράξεις αυτές θεωρούνται ως πράξεις νομοθετικής λειτουργίας, ιδιότυπου χαρακτήρα.

η. Το έθιμο

Σύμφωνα με τη γενική αρχή του δημοσίου δικαίου μόνο τα γραπτά κείμενα αποτελούν πηγή του διοικητικού δικαίου και κατά συνέπεια του δικαίου περιβάλλοντος. Κάτι τέτοιο έρχεται σε πλήρη αντίθεση με ότι ισχύει στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου, όπου ο νόμος και το έθιμο χαρακτηρίζονται ως πηγές του δικαίου.

θ. Η διοικητική πρακτική, οι εγκύκλιοι και η θεωρία

Η διοικητική πρακτική περιέχει πράξεις κρατικών οργάνων, οι οποίες δεν οδηγούν σε νομοθετική ρύθμιση. Ωστόσο συντελούν στη σωστή ερμηνεία των νόμων, αλλά δεν αποτελούν πηγή του δικαίου, επειδή δεν περιέχουν νομικούς κανόνες. Οι εγκύκλιοι βοηθούν τη Διοίκηση στη σωστή ερμηνεία του νόμου και δεν αποτελούν πηγή δικαίου. Την εγκύκλιο εκδίδει μια διοικητική αρχή και την κοινοποιεί σε υποδεέστερες οι οποίες υποχρεούνται σε εφαρμογή της από υπηρεσιακή δέσμευση και όχι εκ νόμου. Η επιστήμη η

οποία προάγει το δίκαιο δε δύναται να αποκαλεστεί ως πηγή δικαίου. Αντικείμενό της αποτελεί η γνώση του δικαίου και η ανάλυσή του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ

Κύρια χαρακτηριστικά του δικαίου περιβάλλοντος

Μέσα στην παράγραφο 2 του άρθρου 174 ΣυνθεΚ, περιγράφονται ορισμένες αρχές που αναφέρονται στο περιεχόμενο των κοινοτικών ρυθμίσεων που αφορούν το περιβάλλον. Χαρακτηρίζονται ως γενικές αρχές, με βάση της οποίες ο κοινοτικός νομοθέτης θα πάρει πληροφορίες και κατευθυντήριες οδηγίες για το χειρισμό του περιβάλλοντος, ως έννομου αγαθού.

Αναλυτικότερα, το άρθρο 174 παράγραφος 2 ΣυνθεΚ αναφέρει πως: « Η πολιτική της Κοινότητας στον τομέα του περιβάλλοντος αποβλέπει σε υψηλό επίπεδο προστασίας και λαμβάνει υπόψη την ποικιλομορφία των καταστάσεων της διάφορες περιοχές της Κοινότητας. Βασίζεται της αρχές της προφύλαξης και της προληπτικής δράσης, της επανόρθωσης των καταστροφών του περιβάλλοντος καθώς και στην αρχή ο ρυπαίνων πληρώνει».

α. Η αρχή της προλήψεως

Βασική επιδίωξη του δικαίου για την προστασία του περιβάλλοντος δεν πρέπει να είναι η εξουδετέρωση προσβολών του περιβάλλοντος, αλλά η αποφυγή ή η πρόσληψη δυσμενών για το περιβάλλον επιβαρύνσεων. Η αρχή αυτή αποτελεί πρώτη θεμελιακή αρχή μιας οικολογικής πολιτικής ενός σύγχρονου κράτους, όταν αυτό επιθυμεί αν προστατέψει με συνέπεια τον περιβάλλοντα χώρο του. Η αρχή της προλήψεως ισχύει ως πολιτική απαίτηση για την καλύτερη προστασία του περιβάλλοντος και υιοθετείται από τις νομοθεσίες των κρατών-μελών της Ε.Ε. Τη συγκεκριμένη αρχή υιοθετεί και ο ν.1650/1986. Ωστόσο πρέπει να συνδυάζεται και με την αποτελεσματική δράση της διοικήσεως στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος.

β. Η αρχή του ρυπαίνοντος

Η αρχή της προλήψεως αποβλέπει στην απευθείας προστασία του περιβάλλοντος, η αρχή του ρυπαίνοντος τίθεται σε εφαρμογή όταν έχει πραγματοποιηθεί η προσβολή του περιβάλλοντος. Εκείνος ο οποίος επιβαρύνει το περιβάλλον υποχρεώνεται να αναλάβει το κόστος για την εξουδετέρωση της προσβολής ή ακόμη και για την μελλοντική αποφυγή της επιβαρύνσεως ή τέλος να καταβάλλει αντισταθμιστικό ποσό για τη βλάβη, την οποία προξένησε.

Πρόβλημα εμφανίζεται όταν έχουμε ομάδες προσώπων ως ρυπαίνοντα, όπως συμβαίνει με τους παραγωγούς και τους καταναλωτές. Η δυσκολία στις περιπτώσεις αυτές έγκειται στο γεγονός ότι δεν προβλέπεται σε ποιο σημείο η αλυσίδα των ρυπαίνοντων θα γίνει στην πράξη η επιμέτρηση της δαπάνης. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, οι δαπάνες για την

αποκατάσταση του περιβάλλοντος δεν πρέπει να επιβαρύνουν αμέτοχους τρίτους ή το σύνολο των φορολογουμένων εν γένει.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να καταβάλλεται στη διαμόρφωση του ύψους των οριζόμενων προστίμων. Μια άποψη αναφέρει πως το επιβαλλόμενο πρόστιμο πρέπει να καθορίζεται ανάλογα με τη συγκεκριμένη βλάβη του περιβάλλοντος, ώστε να καλύπτεται η δαπάνη για την αναγκαία επανόρθωση και επαναφορά των πραγμάτων στην πρότερα κατάσταση, όσο κάτι τέτοιο είναι εφικτό. Η άλλη άποψη είναι πως η αρχή του ρυπαίνοντος είναι δυνατό να λειτουργήσει και ως αρχή προλήψεως έναντι των πολιτών, όταν αυτοί γνωρίζουν το επαπειλούμενο πρόστιμο. Η αρχή αυτή αναγνωρίζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και από τα κράτη μέλη της. Οι ρυθμίσεις που θεσπίζονται από διάφορες ευρωπαϊκές χώρες αποβλέπουν:

- Στην επιβολή φόρων ή επιβαρύνσεων. Τα έσοδα από τις λεγόμενες επιβαρύνσεις διατίθενται ως επιδοτήσεις προς τους ρυπαντές, για το σκοπό να θέσουν σε εφαρμογή τα μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος, ενώ τα έσοδα από τους φόρους ενισχύουν τον προϋπολογισμό.
- Επιστρεπτές προκαταβολές ως κίνητρο για τους ρυπαντές για να ανακυκλώνουν τα προϊόντα τους.

Η αρχή έχει αναγνωριστεί και στο κείμενο της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (άρθρο 174, παραγρ. 2 εδ. 2 ΣΕΚ). Η κυρίαρχη σκέψη είναι πως το κόστος που προκαλείται από τη δραστηριότητα του ρυπαίνοντος δεν πρέπει να μετακαλείται στο κοινωνικό σύνολο, αλλά πρέπει να το επωμίζεται ο ρυπαντής. Ζήτημα αποτελεί πως θα καταστεί δυνατός ο έλεγχος ώστε ο ρυπαντής να μη μετακυλήσει το κόστος της δαπάνης στην τιμή του προϊόντος, οπότε οι τελικοί αποδέκτες του προστίμου είναι τελικά οι καταναλωτές και όχι ο ρυπαντής.

Ο χρήστης λοιπόν, καλείται να πληρώσει με τη σκέψη ότι καταναλώνει τους φυσικούς πόρους οι οποίοι δεν είναι απεριόριστοι. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν η τοποθέτηση συστήματος βιολογικού καθαρισμού αποβλήτων στα ξενοδοχεία και η ανάληψη κόστους για την αποκατάσταση των ρυπανθέντων υδάτων από τα απόβλητα.

Επακόλουθο της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» είναι και η θέσπιση περιβαλλοντικών φόρων και επιβαρύνσεων. Το σωστό είναι πως το κεφάλαιο που δημιουργείται από τις περιβαλλοντικές επιβαρύνσεις να χρησιμοποιείται για την εξάλειψη των περιβαλλοντικών προσβολών και όχι για την ενίσχυση του κρατικού προϋπολογισμού.

Οι οικολογικοί φόροι θεσπίζονται επί των προϊόντων χωρίς να αποκλείεται να επιβληθούν και επί των δραστηριοτήτων, οι οποίες ρυπαίνουν το περιβάλλον. Η διαφορά με τις περιβαλλοντικές επιβαρύνσεις είναι ότι το προϊόν τους κατατίθεται στον κρατικό προϋπολογισμό. Χαρακτηριστική περίπτωση οικολογικού φόρου, αποτελεί η περίπτωση των Βαλεαρίδων νήσων. Ο φόρος αυτός αποβλέπει στην αποκατάσταση του περιβάλλοντος της περιοχής από τις επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού. Το μέτρο ύστερα από αίτημα της Κυβέρνησης της Ισπανίας κρίθηκε πως δεν είναι αντίθετο με τους γενικότερους συνταγματικούς κανόνες. Οι τοπικοί τουριστικοί επιχειρηματίες προσέφεραν συμβολικές εκπτώσεις προκειμένου να μην αποθαρρύνουν την προσέλκυση τουριστών.

γ. Η αρχή της συνεργασίας – επικουρικότητας

Η αρχή της συνεργασίας σημαίνει την ανάγκη κοινής δράσης κράτους και κοινωνίας για την προστασία του περιβάλλοντος. Την παραπάνω αρχή ασπάζεται ο ν.1650/1986 και την ονομάζει αρχή της οικονομικής ισορροπίας. Την αρχή της συνεργασίας πιστοποιεί και το άρθρο 38 παρ.4 του ν.1845/1989 σύμφωνα με το οποίο κάθε πολίτης έχει υποχρέωση να συνδράμει στην αντιμετώπιση δασικών παρεμβάσεων.

Η αρχή της επικουρικότητας, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εξασφάλιση της πλήρους υλοποίησης των σκοπών, στόχων και μέτρων με τις κατάλληλες εθνικές, περιφερειακές και τοπικές προσπάθειες και πρωτοβουλίες σε περίπτωση κατά την οποία οι τελευταίες αδυνατούν να δράσουν αποτελεσματικά. Σύμφωνα με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (άρθρο 5 ΣΕΚ) η τελευταία αναλαμβάνει δράση με βάση την αρχή της επικουρικότητας, μόνο αν οι στόχοι της δράσης δεν μπορούν να επιτευχθούν από τα μέλη της. Συνδυάζεται η αρχή της επικουρικότητας με την ευρύτερη έννοια της κοινής ευθύνης. Η έννοια αυτή αναφέρεται στο συνδυασμό φορέων και μέσων στα κατάλληλα επίπεδα, χωρίς να αμφισβητείται η κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ε.Ε, των κρατών-μελών, των περιφερειών και τοπικών αρχών.

δ. Η αρχή της δημοσιότητας

Η αρχή της δημοσιότητας αναφέρεται στη φανερό δράση των διοικητικών οργάνων. Σύμφωνα με το ν.1599 το δικαίωμα γνώσεως των διοικητικών εγγράφων επιτρέπει και εγγυάται την πληροφόρηση των πολιτών για τις διοικητικές δραστηριότητες, ενώ τους δίνει τη δυνατότητα να αμφισβητήσουν το νόμιμο των ενεργειών της Διοικήσεως και επομένως να υπερασπίσουν αποτελεσματικότερα τα συμφέροντά τους. Στο πεδίο αυτό, υπάρχει η Σύμβαση του Aarhus που τέθηκε σε ισχύ στις 30/10/2001 και κατοχυρώνεται το δικαίωμα του πολίτη να λαμβάνει πληροφορίες σχετικές με την περιβαλλοντική κατάσταση που είναι στα χέρια των κρατικών αρχών.

ε. Η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης⁴⁴

Η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης θεωρείται ως η πιο σημαντική αρχή του δικαίου περιβάλλοντος, καθώς ενσωματώνει το σύνολο των λοιπών περιβαλλοντικών αρχών. Η αρχή βρίσκει έρεισμα στο διεθνές και το Ευρωπαϊκό δίκαιο καθώς και στους σχετικούς κανόνες δικαίου του Ελληνικού Συντάγματος και της εγχώριας της έννομης τάξης. Μολονότι έχει γενικό και αφηρημένο χαρακτήρα, έχει μεγάλη αξία ως κατευθυντήριος κανόνας.

Ως αρχή της αειφόρου ανάπτυξης ορίζεται η γενική αρχή δικαίου που επιτάσσει τη διαχείριση και εκμετάλλευση των φυσικών πόρων με τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η εις το διηνεκές διατήρησή τους για τις επόμενες γενιές. Η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης βρίσκει τη νομική της βάση τόσο στο διεθνές και το Ευρωπαϊκό δίκαιο όσο και στο Ελληνικό Σύνταγμα και την εθνική περιβαλλοντική νομοθεσία. Κατ' αρχάς, η αρχή καταγράφεται σε

⁴⁴ Άρθρο του Αντώνιου Βρούμα, Η Αρχή της Αειφόρου Ανάπτυξης στο Δίκαιο Προστασίας του Περιβάλλοντος, Δίκαιο και Τεχνολογία/Νομικές Υπηρεσίες <http://www.lawandtech.eu/nea-eidiseis/i-arxi-tis-aeiforou-anaptyksis-sto-dikaio-prostasias-tou-periballontos.html>

διεθνές επίπεδο για πρώτη φορά με ολοκληρωμένο τρόπο στην έκθεση «Bruntland» του 1987, μολονότι οι θεωρητικές της ρίζες μπορούν να αναζητηθούν στη Διακήρυξη της Στοκχόλμης του 1972 καθώς και στην Τελική Πράξη της Συνδιάσκεψης για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (Ελσίνκι 1975). Στη συνέχεια, καθιερώνεται επισήμως ως γενική αρχή του διεθνούς περιβαλλοντικού δικαίου με τη Διακήρυξη του Ρίο και την Ατζέντα 21, διεθνή κείμενα τα οποία, μολονότι είναι μη δεσμευτικού χαρακτήρα, έχουν ωστόσο παγκόσμια ακτινοβολία. Στο Ευρωπαϊκό δίκαιο η αρχή αναφέρεται ρητώς τόσο στο προοίμιο και τα άρθρα 3 § 3 και 5 καθώς και 21 § 2δ της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και στο άρθρο 11 της Συνθήκης για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στην Ελληνική έννομη τάξη η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης αποκτά συνταγματική περιωπή πλέον και ρητώς με την αναθεώρηση του 2001 και την κατοχύρωση στο Σύνταγμα της συγγενούς αρχής της αειφορίας. Περαιτέρω, εξειδικεύεται σε μία σειρά από εθνικούς κανόνες δικαίου, όπως ενδεικτικά το άρθρο 1 § 3 του Ν. 1650/1986, το άρθρο 1 του Ν. 2508/1997 αλλά και το άρθρο 281 του Αστικού Κώδικα, δια του οποίου εισάγεται αποτελεσματικά και στο ιδιωτικό δίκαιο.

Σκοπός της αρχής αποτελεί η επίτευξη ισορροπίας μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος. Για να επιτευχθούν οι καταβαλλόμενες προσπάθειες για την προστασία του περιβάλλοντος απαιτούνται προσπάθειες για τη μείωση των στοιχείων που προκαλούν περιβαλλοντικές προσβολές. Η στρατηγική της αρχής εστιάζεται στο μέτρο άριστον. Συνεπώς, ούτε οι οικολόγοι που είναι αντίθετοι με κάθε μορφή ανάπτυξης αλλά ούτε και οι επιχειρηματίες που στοχεύουν στο υπερβολικό κέρδος και δεν ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη μπορούν να συμμετέχουν σε αυτή.

Η εφαρμογή της αρχής προϋποθέτει το συνδυασμό της με διάφορες αρχές, οι οποίες έχουν αναπτυχθεί κυρίως από τη νομολογία με την εξειδίκευσή της για την αντιμετώπιση ειδικών περιπτώσεων. Οι αρχές αυτές είναι οι ακόλουθες:

- **Η αρχή της ήπιας ανάπτυξης** – Διακρίνει σε ευπαθή και ευαίσθητα οικοσυστήματα, όπως αυτά των δασών, μικρών νησιών ή ακτών, και επιτάσσει τη συμβατότητα μόνο μίας ανάπτυξη ήπιας μορφής. Σύμφωνα με την ΣτΕ 3606/2007 «σημαντικό στοιχείο του φυσικού περιβάλλοντος είναι τα ευπαθή ή ευαίσθητα οικοσυστήματα, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και τα μικρά νησιά, τα οποία αποτελούν σχετικά απομονωμένα οικοσυστήματα με εύθραυστη ισορροπία και ως εκ τούτου είναι δεκτικά μόνο ήπιας ανάπτυξης και για την προστασία των οποίων ουσιώδη όρο αποτελεί ο χωροταξικός σχεδιασμός, με τον οποίο πρέπει να επιδιώκεται η διατήρηση αμείωτου του πολιτιστικού και φυσικού κεφαλαίου και των οικοσυστημάτων του νησιού και η αποτροπή εκείνων των μορφών ανάπτυξης που δεν είναι συμβατές προς τον πιο πάνω σκοπό. Οι αρχές αυτές είναι εφαρμοστέες και για τη θέσπιση, με βάση τις διατάξεις του άρθρου 4 παρ. 1 του ν. 1577/1985 (Α 210), όπως αντικαταστάθηκαν με το άρθρο 3 του ν. 2831/2000, ρυθμίσεων για μικρά νησιά, ιδίως αν αφορούν ευρύτερες ενότητες ή ολόκληρο νησί».
- **Η αρχή του σεβασμού της φέρουσας ικανότητας των οικοσυστημάτων** – Αναφέρει ότι κάθε οικοσύστημα φέρει ορισμένη ικανότητα για αφομοίωση ανθρωπογενών επεμβάσεων, χωρίς να επέρχεται η υποβάθμισή του. Σύμφωνα με την ΣτΕ Ολ

705/2006 «από την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης απορρέει η υποχρέωση σχεδιασμού και προγραμματισμού για την εξόρυξη πρώτων υλών και αδρανών υλικών, ώστε να εξασφαλίζεται αφενός μεν η μείωση των δυσμενών για το περιβάλλον επιπτώσεων και ο σεβασμός της φέρουσας ικανότητας της περιοχής, στην οποία αναπτύσσεται η σχετική δραστηριότητα, αφετέρου δε η ορθολογική και με φειδώ εκμετάλλευση των φυσικών πόρων» .

- **Η αρχή της διατήρησης της ικανότητας ανασύστασης ή αποκατάστασης του φυσικού κεφαλαίου** – Αποτελεί αποτέλεσμα ειδικότερων αρχών, όπως αυτών του σεβασμού της βιολογικής ισορροπίας, της προστασίας της βιοποικιλότητας, της δυνατότητας ανασύστασης του περιβάλλοντος, της μικρότερης διατάραξης αυτού.
- **Η αρχή του περιβαλλοντικού κερτημένου** – Εξαιρετικά σημαντική αρχή που στηρίζεται στο πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο όσο και στο άρθρο 24 παρ. 1 και 2 Σύνταγμα. Περιεχόμενό της είναι πως ο κοινός νομοθέτης δεν μπορεί να μεταβάλει τις ισχύουσες κάθε φορά περιβαλλοντικές ρυθμίσεις με τρόπο ώστε να επιδεινώνεται η προστασία του υπάρχοντος φυσικού ή οικιστικού περιβάλλοντος αλλά μπορεί να επεμβαίνει μόνο για να βελτιώνει το επίπεδο της περιβαλλοντικής προστασίας. Στην απόφαση ΣτΕ 301/2002 που αφορά το «πολεοδομικό κερτημένο», ειδικότερη έκφραση του περιβαλλοντικού, αναφέρεται ότι «κατά την έννοια του άρθρου 24 παρ. 1 και 2 του Συντάγματος, ο κοινός νομοθέτης μπορεί καταρχήν να τροποποιεί τις πολεοδομικές ρυθμίσεις και να μεταβάλει τους υφιστάμενους όρους δομήσεως των σχεδίων πόλεων, η εισαγόμενη όμως ρύθμιση πρέπει να βελτιώνει τις συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων. Σε καμιά περίπτωση δεν επιτρέπεται να επέρχεται, με τις νέες πολεοδομικές ρυθμίσεις, επιδείνωση των όρων διαβίωσης, δηλαδή υποβάθμιση του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος».
- **Η αρχή του υψηλού επιπέδου προστασίας** – Αποτελεί αρχή του κοινοτικού δικαίου προστασίας του περιβάλλοντος, που θεμελιώνεται στα άρθρα 2, 95 παρ. 3, 152, 153, 174 παρ. 2 Συνθ ΕΚ. Επιβάλλει τη διαρκή βελτίωση της προστασίας και της ποιότητας του περιβάλλοντος ως στόχο της πολιτείας. Αναφορικά με την αοριστία της είναι δεδομένο πως η αρχή αυτή δεν έχει άμεση κανονιστική ισχύ δίχως περαιτέρω εξειδίκευση, ωστόσο θεωρείται ότι μέσα από το ρητό στόχο της διαρκούς βελτίωσης του κοινοτικού επιπέδου προστασίας απαγορεύει κατ' ουσία την υποβάθμιση του.
- **Η αρχή της ενσωμάτωσης**-Αποτελεί βασική αρχή του Κοινοτικού δικαίου περιβάλλοντος, όπως θεμελιώνεται στο άρθρο 6 ΣυνθΕΚ, εξειδικεύοντας την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης. Σύμφωνα με την αρχή της ενσωμάτωσης «κατά την κατάρτιση και εφαρμογή των τομεακών κοινοτικών πολιτικών και δράσεων, όπως αυτών της γεωργίας, της ενέργειας, του τουρισμού, των μεταφορών, θα πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη η περιβαλλοντική παράμετρος. Με αυτό τον τρόπο η διαρκής ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής πολιτικής σε όλη την έκταση της κοινοτικής έννομης τάξης καθίσταται υποχρεωτική τόσο για τον κοινοτικό νομοθέτη στο στάδιο της κατάρτισης όσο και για τα κράτη – μέλη στο στάδιο της εφαρμογής των κοινοτικών κανόνων δικαίου».

Από τα θετικά σημεία της παγκοσμιοποίησης στον περιβαλλοντικό τομέα που σύμφωνα με την αρχή δεν έχει σύνορα είναι η από κοινού απόφαση πολλών κρατών για την ποιοτικότερη επίλυση του ζητήματος. Για το λόγο αυτό επεκτείνονται συνεχώς οι διεθνείς συμβάσεις σε θέματα περιβαλλοντικής προστασίας. Απώτερος σκοπός είναι η βιώσιμη ανάπτυξη. Τη βιώσιμη ανάπτυξη θα πρέπει να τη θεωρήσουμε ως στοιχείο για την καλύτερη εφαρμογή όχι μόνο του διεθνούς και κοινοτικού δικαίου, αλλά και του εθνικού δικαίου για την άσκηση πολιτικής στον εθνικό τομέα.

Η χρήση εναλλακτικών πηγών ενέργειας, η σωστή διαχείριση των υδάτινων πόρων, ο περιορισμός της ατμοσφαιρικής ρύπανσης αποτελούν τα ουσιαστικά στοιχεία που χρήσουν αντιμετώπιση για μια αειφόρο στρατηγική. Με την τελευταία Αναθεώρηση του 2001 στο άρθρο 24 προστέθηκε διάταξη σύμφωνα με την οποία για τη διαφύλαξη του περιβάλλοντος το κράτος έχει την υποχρέωση να παίρνει προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα, στο πλαίσιο της αειφόρου αρχής, κάτι που φανερώνει τη συνταγματική πλέον στήριξή της.

Η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης δεσμεύει τη νομοθετική, δικαστική και εκτελεστική εξουσία για την όσο το δυνατόν πληρέστερη και πιο εκτεταμένη εφαρμογή της. Η δεσμευτικότητά της όμως θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή στα πλαίσια της διακριτικής ευχέρειας των πολιτειακών οργάνων να προβαίνουν σε σταθμίσεις με άλλους παράγοντες, της οικονομικής ανάπτυξης, την περιφερειακής ανάπτυξης, την εξασφάλιση εργασίας για τους πολίτες. Η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης δεν αποτελεί «καθαρή» αρχή του δικαίου προστασίας του περιβάλλοντος αλλά σύνθετη αρχή δικαίου, στην οποία γίνεται απόπειρα να συμβιβαστεί η σχέση ανάμεσα στην αειφορία και την οικονομική μεγέθυνση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ

Η Γενική Προστασία του Περιβάλλοντος – Ο νόμος 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος

Οι νόμοι για την προστασία του περιβάλλοντος ξεκίνησαν με το Σουηδικό Δίκαιο για την προστασία του περιβάλλοντος το 1969 μέχρι το Τσέχικο Δίκαιο το 1991. Η Ελλάδα απέκτησε νόμο για την προστασία του περιβάλλοντος στις 10 Οκτωβρίου 1986. Οι διαφορές ανάμεσα στους νόμους οφείλονται στη δομή τους, στην έκτασή τους, στη νομοθετική πρακτική των χωρών. Οι περιβαλλοντικοί νόμοι είναι γνωστοί για την περιεκτική τους φύση. Καθορίζουν όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες που έρχονται σε επαφή με το περιβάλλον.

Οι περιβαλλοντικοί νόμοι βασίζονται σε τέσσερα θεμελιώδη χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος και της χρήσης τους από την ανθρώπινη δραστηριότητα:

- Το περιβάλλον δεν είναι στατικό, αλλά ένα δυναμικό σύστημα με ευαίσθητες αλληλεπιδράσεις. Κάθε αλλαγή σε οποιοδήποτε στοιχείο του είναι ικανή να προκαλέσει μεταβολή σε ολόκληρο το σύστημα.
- Η βλάβη στο περιβάλλον δεν κάνει την εμφάνισή της αμέσως αλλά όταν πλέον είναι πολύ αργά για τη διόρθωσή της.
- Οι φυσικοί πόροι είναι σπάνιοι. Στη σημερινή εποχή είναι αναγκαίο να υφίστανται ορθολογική χρήση όχι μόνο οι μη ανανεώσιμοι φυσικοί πόροι αλλά και οι υπόλοιποι.
- Η περιβαλλοντική προστασία είναι ξεχωριστής σημασίας για τη διατήρηση υγιούς περιβάλλοντος.

Ο νόμος 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος θεωρείται θεσμικό πλαίσιο και στηρίζεται στο άρθρο 24 του Συντάγματος. Κύριος σκοπός του νομοθέτη υπήρξε η υλοποίηση της συνταγματικής επιταγής για την προστασία του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος. Τα δημόσια και τα ιδιωτικά έργα κατατάσσονται στις ακόλουθες κατηγορίες, ανάλογα με τις επιπτώσεις που προκαλούν στο περιβάλλον(άρθρο 3 του νόμου).

- Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν τα έργα που λόγω της φύσεώς του είναι δυνατό να προκαλέσουν σοβαρούς κινδύνους στο περιβάλλον(π. χ πυρηνική ενέργεια).
- Στη δεύτερη, τα έργα που χωρίς να προκαλούν σοβαρούς κινδύνους στο περιβάλλον, οφείλουν να υποβάλλονται σε γενικές προδιαγραφές που προβλέπονται από κανονιστικές διατάξεις.
- Στην Τρίτη, αυτά που προκαλούν μικρό κίνδυνο ή όχληση στο περιβάλλον (π. χ παραγωγή αυτοκινήτων).

Καινοτομία που προστατεύει το περιβάλλον αποτελεί η διάταξη του άρθρου 4, βάσει της οποίας για την πραγματοποίηση ή επέκταση υφιστάμενων έργων απαιτείται η έγκριση

όρων για την προστασία του περιβάλλοντος που αποτελεί σε κάθε περίπτωση απαραίτητη προϋπόθεση για τη χορήγηση άδειας εγκαταστάσεως και πραγματοποίησης του έργου. Το περιεχόμενο της μελέτης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων προσδιορίζεται από το νόμο (άρθρο 5) και οφείλει να περιλαμβάνει:

- I. Περιγραφή του έργου ή της δραστηριότητας με πληροφορίες για το χώρο εγκατάστασης, το σχεδιασμό καθώς και το μέγεθος του
- II. Εντοπισμό και αξιολόγηση των σημαντικών επιπτώσεων στο περιβάλλον
- III. Περιγραφή των μέτρων για την πρόληψη
- IV. Εξέταση των εναλλακτικών λύσεων και υπόδειξη των κύριων λόγων για την επιλογή της προτεινόμενης λύσης
- V. Περίληψη του συνόλου της μελέτης

Παράλληλα, σύμφωνα με την 3672/2001 απόφαση του ΣτΕ η προέγκριση χωροθετήσεως πρέπει να εναρμονίζεται με τις γενικές και ειδικές κατευθύνσεις της χωροταξικής πολιτικής που προκύπτουν από εγκεκριμένα σχέδια και προγράμματα. Η προέγκριση χωροθετήσεως γίνεται μετά από συνεκτίμηση στοιχείων χωροταξικού σχεδιασμού της ευρύτερης περιοχής και ιδίως της συμβατότητας της αιτούμενης εγκαταστάσεως με άλλες υφιστάμενες χρήσεις και λειτουργίες, της προστασίας των ανανεώσιμων φυσικών πόρων, της ανάγκης προστασίας της απασχόλησης ώστε να τεκμηριώνεται η καταλληλότητα του τόπου εγκαταστάσεως της δραστηριότητας και να διασφαλίζεται η βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής. Ο νόμος προβλέπει τη δυνατότητα ελέγχου για τήρηση των περιβαλλοντικών όρων, μέτρα για την προστασία της ατμόσφαιρας και της ποιότητας των υδάτων. Επίσης τα μέτρα επεκτείνονται στην προστασία του εδάφους και στη διαχείριση στερεών αποβλήτων καθώς και στη προστασία από το θόρυβο (άρθρο 14 του νόμου).

Ο νομοθέτης αναγνωρίζει τη δυνατότητα σφραγίσεως ακινήτων σε περίπτωση διαφορετικής χρήσης από εκείνης που προβλέπεται στην περιοχή. Το συγκεκριμένο μέτρο λαμβάνεται σε περιοχές της χώρας και οικισμούς εξαιτίας του ιδιαίτερου χαρακτήρα τους. Παράλληλα συγκροτούνται Κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος από τη νομαρχία, βασικός σκοπός των οποίων είναι ο έλεγχος για την τήρηση των περιβαλλοντικών όρων και της νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος. Για τους απαραίτητους ελέγχους διαθέτουν το δικαίωμα να εισέρχονται σε όλες τις εγκαταστάσεις και οι υπεύθυνοι λειτουργίας των τελευταίων έχουν την υποχρέωση να παρέχουν τις απαραίτητες πληροφορίες και δικαιολογητικά ώστε να περάσουν επιτυχώς τον έλεγχο (άρθρο 26).

Έχει ιδρυθεί ο Ενιαίος Φορέας Περιβάλλοντος (άρθρο 25) που αποτελεί νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου και διαθέτει διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια. Βασικοί στόχοι του αποτελούν : α) Ο καθορισμός των οριακών τιμών για κάθε παράμετρο του περιβάλλοντος, β) Η ίδρυση δικτύων μέτρησης των περιβαλλοντικών παραμέτρων, γ) Η συλλογή πληροφοριών που αναφέρονται στο περιβάλλον, δ) Η συνεχής έρευνα για το περιβάλλον.

Ο νόμος προβλέπει ποινικές και διοικητικές κυρώσεις, όπως και αστική ευθύνη για οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο προκαλέσει ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος (άρθρο 28). Με φυλάκιση τριών μηνών ως και δύο ετών και χρηματική ποινή τιμωρείται κάποιος:

- Που προκαλεί ή υποβαθμίζει το περιβάλλον με πράξη ή παράλειψη, η οποία αντιβαίνει στις διατάξεις του νόμου αυτού και των εκδιδόμενων διαταγμάτων.
- Που ασκεί δραστηριότητα χωρίς την απαιτούμενη άδεια ή έγκριση όπως και αν υπερβαίνει τα όρια αυτής, με συνέπεια την υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Σε περίπτωση που τα παραπάνω αδικήματα διαπράχθηκαν από αμέλεια επιβάλλεται ποινή μέχρι ενός έτους. Ποινή ενός έτους τουλάχιστον επιβάλλεται αν από το είδος ή την ποσότητα των ρύπων και την έκταση της υποβάθμισης του περιβάλλοντος δημιουργήθηκε κίνδυνος θανάτου(έως δέκα έτη, παράγραφοι 3 και 4). Ανεξάρτητα όμως από την ποινική κύρωση και την αστική ευθύνη, προβλέπεται ως διοικητική κύρωση πρόστιμο ύψους 50 έως 500.000 σε φυσικά και νομικά πρόσωπα που προκαλούν οποιαδήποτε ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος ή παραβαίνουν τις διατάξεις του νόμου (άρθρο 30, παράγραφος 1).

Το δίκαιο του περιβάλλοντος διακρίνεται σε :

- **Πρωτογενές ή άμεσο**, δηλαδή το σύνολο των διατάξεων που αφορούν στην πρόληψη ή την καταστολή των βλαβερών επενεργειών στο φυσικό περιβάλλον.
- **Δευτερογενές ή έμμεσο**, δηλαδή το δίκαιο που επιλαμβάνεται του προγραμματισμού, της διαχείρισης, της χωροταξίας και άλλων σύστοιχων πεδίων.
- **Τριτογενές**, δηλαδή αυτό που περιλαμβάνει τα στοιχεία εκείνα του δικαίου τα οποία δεν αποσκοπούν καταρχήν στην προστασία του περιβάλλοντος, αλλά τα οποία μπορούν να έχουν αντανεκλαστική συνέπεια, όπως επί παραδείγματι αγωγές ιδιοκτητών ή γενικώς ατόμων που έχουν έννομο συμφέρον και οι οποίες θεμελιώνονται σε κανόνες του αστικού δικαίου.

Κεφάλαιο Ε

Διεθνής Προστασία του περιβάλλοντος

Το σημαντικότερο γνώρισμα του διεθνούς δικαίου περιβάλλοντος είναι η συμβατική του προέλευση. Σε αντίθεση με την εθιμική εξέλιξη των παραδοσιακών κλάδων του διεθνούς δικαίου, το δίκαιο περιβάλλοντος παρουσίασε μια έντονη θεσμική διάσταση. Η Συνδιάσκεψη για το Ανθρώπινο Περιβάλλον που έλαβε δράση στη Στοκχόλμη το 1972 από τα Ηνωμένα Έθνη, έθεσε σε ισχύ τη σημερινή χιονοστιβάδα διατάξεων, ρυθμίσεων και πρωτοβουλιών. Με την ίδρυση του πρώτου διεθνούς οργανισμού με ειδικευση Στο Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (United Nations Environment Programme), η δημιουργία νέων κανόνων δικαίου συντελείται στο πλαίσιο εξειδικευμένων οργανισμών, η δράση των οποίων συνεισφέρει στην αειφόρο προστασία του περιβάλλοντος.

Η παραδοσιακή μέθοδος της διπλωματικής συνδιάσκεψης είναι ιδιαίτερα αργή για να ανταπεξέλθει στις συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες. Όργανο νομοθετικής παραγωγής στο χώρο αποτελεί η σύμβαση-πλαίσιο, ένα διεθνές συμβατικό κείμενο δεσμευτικό για όλα τα κράτη που το υπογράφουν, το οποίο περιέχει συχνά μια αφηρημένη υποχρέωση «για προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος» ή μια ιδιαίτερως μικρή υποχρέωση «να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για την πρόληψη, μείωση και έλεγχο της ρύπανσης του περιβάλλοντος». Η συγκεκριμένη υποχρέωση παραμένει στα όρια μιας εθιμικής υποχρέωσης για την προστασία του περιβάλλοντος και χαρακτηρίζεται περισσότερο ως εξαγγελία. Ωστόσο, πέρα της όποιας γενικότητας, μέσω της παραπάνω εξασφαλίζεται ένα ελάχιστο επίπεδο περιβαλλοντικής προστασίας.

Α. Του φυσικού περιβάλλοντος

Το περιβάλλον δεν διαθέτει σύνορα, οπότε για την αποτελεσματική προστασία του καθίσταται επιβεβλημένη η υπογραφή διεθνών Συμβάσεων μεταξύ κρατών και Διεθνών Οργανισμών. Η περιβαλλοντική υποβάθμιση οδήγησε στην εξαγωγή του συμπεράσματος πως μόνο η από κοινού συνεργασία θα επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Σταθμοί στην ιστορία του Διεθνούς Δικαίου Περιβάλλοντος αποτελούν η Διακήρυξη της Στοκχόλμης το 1972 και τη Διακήρυξη του Ρίο το 1992. Υιοθετήθηκαν υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και ταυτόχρονα αποτέλεσαν τις μεγαλύτερες προσπάθειες διερεύνησης των συνθηκών που οδηγούν στην περιβαλλοντική υποβάθμιση του πλανήτη καθώς και της αποτελεσματικής εφαρμογής συγκεκριμένων μέτρων για τη διαχείριση του περιβάλλοντος.

α. Διακήρυξη της Στοκχόλμης

Η Διακήρυξη της Στοκχόλμης συγκεντρώνει και απεικονίζει τις φιλοδοξίες όλων των λαών του πλανήτη για ένα ποιοτικότερο περιβάλλον, δίχως όμως να καθορίζει δράσεις και υποχρεώσεις στις διάφορες κυβερνήσεις για την πραγμάτωση των άνωθεν προσδοκιών. Αν και δεν εμφανίζει δεσμευτικό χαρακτήρα, εντούτοις η Διακήρυξη της Στοκχόλμης

θεωρείται ως ο θεμέλιος λίθος του σύγχρονου Διεθνούς Περιβαλλοντικού Δικαίου. Ιδιαίτερα πρέπει να επισημανθεί η 1 αρχή της διακήρυξης σύμφωνα με την οποία « ο άνθρωπος έχει το θεμελιώδες δικαίωμα στην ελευθερία, στην ισότητα και στις επαρκείς συνθήκες ζωής σε ένα περιβάλλον τέτοιας ποιότητας που θα του επιτρέπει να ζει με αξιοπρέπεια και ευημερία».

Η Διακήρυξη της Στοκχόλμης δεν επιφέρει συμβατικά κείμενα σαν αποτέλεσμα, ωστόσο θέτει τα αρχικά τις πρώτες βάσεις για την ανάπτυξη του δικαίου περιβάλλοντος. Νομιμοποιεί το ρόλο των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και των Διεθνών Οργανισμών με δικαίωμα ενεργής συμμετοχής σε συμβούλια και ψηφίσματα, ενισχύει το ρόλο τους και τους μετατρέπει σε αρωγούς των κυβερνήσεων στην ανάπτυξη θεσμικού πλαισίου για την προστασία του περιβάλλοντος.

β. Συνδιάσκεψη του Ρίο

Η Συνδιάσκεψη του Ρίο πραγματοποιήθηκε το 1992 σε μια χρονική περίοδο όπου η διεθνής κοινότητα δραστηριοποιούνταν σε περιβαλλοντικά θέματα και πιο συγκεκριμένα με την καταστροφή και υποβάθμιση των οικοσυστημάτων στον πλανήτη. Συγκρότησε πέντε σημαντικά κείμενα από τα οποία τα δύο είναι δεσμευτικού χαρακτήρα. Πρόκειται για τη σύμβαση αναφορικά με τη βιοποικιλότητα και την αλλαγή του κλίματος. Τα κείμενα που διαθέτουν μη δεσμευτικό χαρακτήρα είναι η Διακήρυξη για το Περιβάλλον και την ανάπτυξη, η Agenda 21 και η δήλωση Αρχών για την προστασία και ανάπτυξη των δασών. Παράλληλα, μέσω της Συνδιάσκεψης του Ρίο, ιδρύεται ένα νέο διεθνές όργανο «*Η Επιτροπή για τη βιώσιμη ανάπτυξη (UN Commission on Sustainable Development)*», όπου τα κράτη παραδίδουν την ετήσια πρόοδό τους συγκριτικά με τα προκαθορισμένα πρότυπα βιωσιμότητας.

Η βασική έννοια που δεσπόζει με ξεχωριστό τρόπο στην Διακήρυξη του Ρίο είναι η αειφόρος ανάπτυξη(Αειφόρος είναι η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν δικές τους ανάγκες). Η αρχή 1 της Διακήρυξης του Ρίο αναφέρει πως: «*οι άνθρωποι δικαιούνται μια υγιή και παραγωγική ζωή σε αρμονία με τη φύση*».

Ταυτόχρονα, σημαντικό σημείο που πηγάζει μέσα από τη Διακήρυξη του Ρίο είναι η πρόσβαση στις πληροφορίες και στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα. Τονίζεται η υποχρέωση των κυβερνήσεων για τόνωση της περιβαλλοντικής συνείδησης και ευαισθησίας των πολιτών, μέσω της επίσημης πληροφόρησης και πρόσβασης στη δικαιοσύνη. Σε αυτό κάνει λόγο, η αρχή 10 της Διακήρυξης του Ρίο που αφορά την ουσιαστική συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων και στο δικαίωμα τους να έχουν πρόσβαση σε περιβαλλοντικές πληροφορίες. Πιο συγκεκριμένα αναφέρει: «*τα περιβαλλοντικά θέματα αντιμετωπίζονται ποιοτικότερα με τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων πολιτών. Σε εθνικό επίπεδο, κάθε ιδιώτης δύναται να του παρέχεται κατάλληλη πρόσβαση στην πληροφόρηση σχετικά με το περιβάλλον που έχουν στην κατοχή τους οι δημόσιες αρχές, συμπεριλαμβανόμενης της πληροφόρησης για επικίνδυνες ουσίες και δραστηριότητες μέσα στις τοπικές κοινωνίες καθώς και την ευκαιρία να συμμετέχει στις*

διαδικασίες λήψης αποφάσεων». Μελανό σημείο από νομικής άποψης καθίσταται ο μη καθορισμός των ορίων της συγκεκριμένης πληροφόρησης.

Στην Ελλάδα με το άρθρο 28 παράγραφος 1 του Συντάγματος αναγνωρίζεται η υπεροχή του Διεθνούς Δικαίου έναντι οποιασδήποτε άλλης διάταξης του νόμου. Παράλληλα με το άρθρο 24 του Συντάγματος αποτελεί υποχρέωση της Πολιτείας να προστατεύει το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Συνεπώς το ελληνικό δίκαιο περιβάλλοντος προέρχεται προέχοντας από το διεθνή και τον κοινοτικό χώρο, με την εθνική πρωτοβουλία να περιορίζεται συχνά σε διατάξεις εφαρμογής των διεθνώς συμφωνημένων κανόνων.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ενδιαφερόμενη άμεσα για την προστασία του περιβάλλοντος, δεν περιορίζεται αποκλειστικά στο πλαίσιο των κρατών-μελών της, αλλά φροντίζει για την ευρύτερη δυνατή διατήρησή του, διότι σέβεται την αρχή πως το περιβάλλον δεν διατηρεί σύνορα και οποιαδήποτε προσβολή του επιφέρει δυσμενείς επιπτώσεις στο εσωτερικό της.

Στο άρθρο 174 της ΣΕΚ Παράγραφος 2, ορίζεται πως η προστασία και η βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος στηρίζονται στις αρχές της προφύλαξης και της προλήψεως. Παράλληλα, μη την υπογραφή της Σύμβασης του Aarhus, δημιουργήθηκε επιπλέον παράγωγο δίκαιο με διάφορες Οδηγίες. Πιο συγκεκριμένα, η Οδηγία 2003/4 αναφέρεται στην πρόσβαση για περιβαλλοντικές πληροφορίες ενώ η Οδηγία 2003/35 αναφέρεται στην δημόσια συμμετοχή για την κατάρτιση περιβαλλοντικών προγραμμάτων. Αξίζει να αναφερθεί η Απόφαση 99/1214/ΕΟΚ, βάση της οποίας η Κοινότητα προχώρησε σε έγκριση του Πρωτοκόλλου του 1995 για τις ειδικά προστατευόμενες περιοχές και την βιοποικιλότητα στη Μεσόγειο. Με την Απόφαση 82/461/ΕΟΚ προστατεύονται τα αποδημητικά είδη της άγριας πανίδας.

Στη Διεθνή Συνδιάσκεψη του Ρίο, το 1992, διατυπώθηκαν για πρώτη φορά και επίσημα οι αρχές της Βιώσιμης Ανάπτυξης. Εκεί η Βιώσιμη Ανάπτυξη ορίζεται ως: η ανάπτυξη που παρέχει μακροπρόθεσμα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά οφέλη φροντίζοντας τις ανάγκες της παρούσας και των μελλοντικών γενεών.

Οι συνθήκες του Maastricht το 1992, του Amsterdam το 1997 και η Διεθνής Συνδιάσκεψη του Johannesburg το 2002, δέκα χρόνια μετά το Ρίο, επιβεβαίωσαν την αναγκαιότητα της βιωσιμότητας και την καθιέρωσαν τόσο σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και διεθνώς.

Στη Συνδιάσκεψη στο Ρίο, τονίστηκε η ανάγκη προόδου και αποφυγής οπισθοδρόμησης. Προβληματισμοί εκφράστηκαν, σχετικά με την πορεία αναγνώρισης του δικαιώματος στην ανάπτυξη καθώς και του ρόλου και της αποτελεσματικότητας των διεθνών οργανισμών και άλλων μη κρατικών δρώντων.

Στο επίκεντρο τέθηκε η προβληματική της σχέσης μεταξύ περιβάλλοντος και οικονομίας και η σημασία μετάβασης σε πράσινα πρότυπα. Κομβικό ρόλο για τη βιώσιμη ανάπτυξη θεωρείται ότι θα συντελέσουν η ανάπτυξη της τεχνολογίας και η ενεργή συμμετοχή όλων των κοινωνικών ομάδων (νέων, γυναικών).

B. Του Πολιτιστικού περιβάλλοντος

Οι Ευρωπαίοι πολίτες ένιωσαν την ανάγκη να προστατέψουν τον πολιτιστικό τους πλούτο μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και ταυτόχρονα να τον προστατέψουν. Με το νόμο 4194/1961 η Ελλάδα επικύρωσε την Ευρωπαϊκή Μορφωτική Σύμβαση στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης με αντικειμενικό σκοπό την μελέτη της ιστορίας και του πολιτισμού των συμβαλλόμενων μερών.

Επιπρόσθετα, με το νόμο 1103/1980 η Ελλάδα επικύρωσε τη Σύμβαση Παρισίων του 1970 για τα «ληπτέα μέτρα για την απαγόρευση και παρεμπόδιση της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβίβασης της κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών». Ανάλογα επικυρώθηκαν από την Ελλάδα με νόμο 1114/1981 η Διεθνής Σύμβαση της Χάγης του 1954 «Περί προστασίας των Πολιτιστικών αγαθών σε περιπτώσεις ένοπλης σύρραξης» και με το νόμο 1126/81 η Διεθνής Σύμβαση των Παρισίων για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς, στα πλαίσια της UNESCO. Με το νόμο 2039/1992 το ελληνικό κράτος κύρωσε τη Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης.

Οι προαναφερθέντες Διεθνείς Συμβάσεις συνετέλεσαν στην εξέλιξη της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος, διότι καθόρισαν τις έννοιες και τους ορισμούς που υιοθετήθηκαν μετέπειτα από τα Δικαστήρια. Η εθνική νομοθεσία της Ελλάδας ενστερνίσθηκε τα παραπάνω δεδομένα με το νόμο 3028/2002 αναφορικά με την πολιτιστική κληρονομιά.

Η διεθνής Κοινότητα, διαπιστώνοντας ότι η πολιτιστική κληρονομιά και η φυσική κληρονομιά απειλούνται ολοένα και περισσότερο όχι μόνο από τη συνήθη φθορά, αλλά και από την εξέλιξη της κοινωνικής, οικονομικής και τουριστικής ζωής και θεωρώντας ότι η φθορά ή η εξαφάνιση κάποιου από τα αγαθά αυτά καθιστά «ολεθρίως πτωχότερη την κληρονομιά όλων των λαών», υπέγραψε στο Παρίσι, στις 16 Νοεμβρίου 1972, τη Σύμβαση για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς.

Ως πολιτιστική κληρονομιά νοούνται:

- Τα μνημεία, δηλαδή αρχιτεκτονικά έργα, σημαντικά έργα γλυπτικής και ζωγραφικής, έργα ή κατασκευές αρχαιολογικού χαρακτήρα, επιγραφές, σπήλαια και σύνολα έργων παγκόσμιας αξίας από ιστορική, καλλιτεχνική ή επιστημονική άποψη.
- Τα σύνολα των οικοδομημάτων, τα οποία λόγω της αρχιτεκτονικής τους, της ομοιογένειας τους ή της θέσης τους έχουν παγκόσμια αξία από ιστορική, καλλιτεχνική και επιστημονική άποψη.
- Τα τοπία, δηλαδή τα έργα του ανθρώπου και της φύσης, καθώς και εκτάσεις στις οποίες περιλαμβάνονται και οι αρχαιολογικοί χώροι, οι οποίες έχουν παγκόσμια ιστορική, αισθητική και εθνολογική άποψη.

ΜΕΡΟΣ Β - ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Στο συγκεκριμένο μέρος, θα παρουσιαστούν τα δημόσια ή ιδιωτικά έργα καθώς και οι δραστηριότητες που έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον, καθώς και σε ποιους τομείς κρίνεται αναγκαίο να λαμβάνονται ξεχωριστά μέτρα προστασίας. Όπως αναφέρθηκε προγενέστερα, περιβάλλον είναι το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες.

Σκοπός της Πολιτείας που θέσπισε το νόμο για την προστασία του περιβάλλοντος ήταν η καθιέρωση θεμελιωδών κανόνων και μηχανισμών, ώστε ο άνθρωπος να διαβιώνει σε ένα υψηλής ποιότητας περιβάλλον, μέσα στο οποίο να προστατεύεται η υγεία του και να ευνοείται η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Οι πιο ουσιαστικοί στόχοι είναι οι ακόλουθοι:

- Αποτροπή της ρύπανσης και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος καθώς και η λήψη προληπτικών μέτρων
- Η διασφάλιση της ανθρώπινης υγείας από τις διάφορες μορφές υποβάθμισης του περιβάλλοντος
- Η προώθηση της ισόρροπης ανάπτυξης του εθνικού χώρου συνολικά μέσα από την ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος
- Η διασφάλιση της δυνατότητας ανανέωσης φυσικών πόρων και η ορθολογική αξιοποίηση των μη ανανεώσιμων σε σχέση με τις τωρινές και μελλοντικές ανάγκες
- Η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας των φυσικών οικοσυστημάτων
- Η αποκατάσταση του περιβάλλοντος

Το άρθρο 24 του Συντάγματος δεν προσδιορίζει την έννοια του περιβάλλοντος ούτε απαριθμεί τα προστατευόμενα αγαθά του. Η πιο ενδελεχής εξειδίκευση των αγαθών του φυσικού (άρθρο 24 παράγραφος 1,117 §§3 και 4), οικιστικού (άρθρο 24 §§ 2-5)και πολιτιστικού (άρθρο 24§ 6) περιβάλλοντος, αποτελεί έργο της επιστήμης και της νομολογίας. Το ΣτΕ έχει δράσει δυναμικά στον καθορισμό του προστατευτικού πεδίου του άρθρου 24 του Συντάγματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α

Η επί μέρους προστασία του Περιβάλλοντος

Η προστασία του περιβάλλοντος διαθέτει καθοριστική σημασία για την ποιότητα ζωής των σημερινών και μελλοντικών γενεών. Αυτό που ωστόσο αποτελεί πρόκληση είναι ο συνδυασμός της προστασίας του περιβάλλοντος με τη συνεχή οικονομική ανάπτυξη, με βιώσιμο τρόπο. Η περιβαλλοντική πολιτική της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης στηρίζεται στην πεποίθηση πως η ύπαρξη υψηλών περιβαλλοντικών προτύπων τονώνει την καινοτομία και τις επιχειρηματικές δυνατότητες. Η οικονομική, η κοινωνική, η τουριστική και η περιβαλλοντική πολιτική είναι άμεσα συνδεδεμένες μεταξύ τους.

Το νερό, και ειδικά το γλυκό νερό, είναι ένας από τους πιο σημαντικούς φυσικούς πόρους. Η τουριστική βιομηχανία υπερκαταναλώνει υδάτινους πόρους για ξενοδοχεία, πισίνες, γήπεδα γκολφ και προσωπική χρήση νερού από τους τουρίστες. Το γεγονός αυτό οδηγεί σε έλλειψη νερού καθώς και στη δημιουργία υψηλού όγκου υγρών αποβλήτων.

Παράλληλα, η τουριστική δραστηριότητα είναι σε θέση να δημιουργήσει μεγάλη πίεση στους τοπικούς πόρους όπως η ενέργεια, τα τρόφιμα και λοιπές πρώτες ύλες. Πολλοί τουριστικοί προορισμοί εμφανίζουν δεκαπλάσιο πληθυσμό κατά την εποχή «αιχμής» απ' ότι στην πραγματικότητα. Συνεπώς, δημιουργείται υψηλή ζήτηση για τους πόρους, προκειμένου να καλυφθούν οι υψηλές προσδοκίες των τουριστών(κατάλληλη θέρμανση, ζεστό νερό).

Οι γήινοι πόροι περιλαμβάνουν μεταλλεύματα, ορυκτά καύσιμα, δάση, υγροβιότοπους και φυσικά τοπία. Οι αυξανόμενες κατασκευές για τουριστικές εγκαταστάσεις αυξάνουν την πίεση σε αυτούς τους πόρους. Δυσμενείς επιπτώσεις στους φυσικούς πόρους προκαλούνται από τις ανεξέλεγκτες τουριστικές υποδομές και χρήση οικοδομικών υλικών. Αξίζει να επισημανθεί πως υποβάθμιση των οικοσυστημάτων και απώλεια της βιοποικιλότητας συχνά προκαλούν τουριστικές δραστηριότητες συμπεριλαμβανομένου της πεζοπορίας, των καταδύσεων, του ψαρέματος, της ιστιοπλοΐας και της κρουαζιέρας.

Κυρίαρχο χαρακτηριστικό της θεωρίας και νομολογίας του ΣτΕ αποτελεί η συνολική προσέγγιση των περιβαλλοντικών αγαθών και η αξιοποίηση των οικοσυστημάτων. Η φύση αποτελεί αντικείμενο προστασίας όχι ως άθροισμα μεμονωμένων στοιχείων αλλά ως ένα ενιαίο σύνολο που αποτελείται από πολλά μικρότερα υποσύνολα. Τα δάση, οι ακτές, οι υγροβιότοποι, τα τοπία αντιμετωπίζονται αδιαίρετα, με συναίσθηση της αλληλεπίδρασης των δομικών τους στοιχείων και της ανάγκης για διαφύλαξή τους. Η ανάπτυξη τουριστικών εγκαταστάσεων για στέγαση, τροφοδοσία νερού, αναψυχή περιλαμβάνουν την εξόρυξη άμμου, τη διάβρωση της παραλίας και την εκτεταμένη αντικατάσταση του χώματος με τσιμέντο.

A. Του Φυσικού Περιβάλλοντος

Η προστασία της φύσης και του τοπίου αφορά την προστασία των ευαίσθητων οικοσυστημάτων, της άγριας χλωρίδας και πανίδας, των βιοτόπων, του τοπίου κατά τρόπο συνολικό. Οι διατάξεις για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος είναι ιδιαίτερα σημαντικές, διότι είναι εμπνευσμένες από διεθνή νομοθετήματα και υιοθετούν μια μέθοδο προστασίας του περιβάλλοντος, το οποίο απαιτεί συνολικό και εξατομικευμένο χειρισμό, διαμορφωμένο ανάλογα με τα εκάστοτε χαρακτηριστικά του.

Η φύση και το τοπίο προστατεύονται και διατηρούνται, ώστε να εξασφαλίζονται οι φυσικές διεργασίες, η αποδοτικότητα των πόρων, η εξέλιξη των οικοσυστημάτων καθώς και η ποικιλομορφία και η σπανιότητά τους. Αντικείμενα προστασίας και διατήρησης αποτελούν χερσαίες, υδάτινες ή μεικτού χαρακτήρα περιοχές, μεμονωμένα στοιχεία ή σύνολα της φύσης και του τοπίου, εξαιτίας της οικολογικής, βιολογικής, επιστημονικής και αισθητικής σημασίας τους. Επιπρόσθετα, αντικείμενα προστασίας αποτελούν τα είδη αυτοφυούς χλωρίδας και άγριας πανίδας.

Στο άρθρο 18 του νόμου καθορίζονται τα αντικείμενα προστασίας της φύσης που είναι χερσαίες, υδάτινες, μικτού χαρακτήρα περιοχές που μπορούν να λάβουν το χαρακτηρισμό:

- **Περιοχές απόλυτης προστασίας**

Αναφέρεται σε εκτάσεις με ιδιαίτερα ευαίσθητα οικοσυστήματα ή βιότοπους, που απειλούνται με εξαφάνιση των ειδών χλωρίδας και πανίδας, στις οποίες απαγορεύεται κάθε δραστηριότητα, εξαιρουμένων επιστημονικών ερευνών ή εργασιών που αποσκοπούν στη διατήρηση των χαρακτηριστικών τους (άρθρο 19 παράγραφος 1).

- **Περιοχές προστασίας της φύσης**

Σύμφωνα με το άρθρο 19 και την παράγραφο 2, γίνεται αναφορά σε εκτάσεις υψηλής οικολογικής και βιολογικής αξίας, οι οποίες προστατεύονται από κάθε δραστηριότητα που θα δύναται να αλλοιώσει τη φυσιολογία τους, ενώ με ειδικούς κανονισμούς καθορίζονται οι επιτρεπόμενες δραστηριότητες.

- **Εθνικά πάρκα**

Εμπεριέχει εκτεταμένες υδάτινες, χερσαίες, υδάτινες ή μικτού χαρακτήρα περιοχές ανεπηρέαστες από την ανθρώπινη δραστηριότητα στις οποίες παρατηρείται μεγάλος αριθμός και ποικιλία αξιόλογων βιολογικών, οικολογικών και αισθητικών στοιχείων. Ο χαρακτηρισμός εκτεταμένων περιοχών ως εθνικών πάρκων στοχεύει στη διαφύλαξη της φυσικής κληρονομιάς με τον περιορισμό των έργων μέσα στα όριά τους (άρθρο 19 παράγραφος 3).

- **Προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί, τοπία και στοιχεία του τοπίου**

Τέτοιες περιοχές χαρακτηρίζονται φυσικοί σχηματισμοί ή μεμονωμένα δημιουργήματα της φύσης που διαθέτουν ξεχωριστή επιστημονική, οικολογική και αισθητική αξία. Βάση του άρθρου 19 και της παραγράφου 4, απαγορεύεται ρητά κάθε είδους δραστηριότητα που καταστρέφει, φθείρει ή αλλοιώνει τις περιοχές αυτές.

- **Περιοχές οικοανάπτυξης**

Με αυτό τον ορισμό αναφέρονται περιοχές που περιλαμβάνουν χωριά ή οικισμούς, λόγω της ιδιαίτερης αξίας τους και των φυσικών και πολιτιστικών τους χαρακτηριστικών και παράλληλα προσφέρουν δυνατότητες για ανάπτυξη δραστηριοτήτων προστασίας της φύσης και του τοπίου.

Για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας με την οδηγία 85/337/ΕΟΚ ψηφίσθηκε ο νόμος 1650/8639 που αναφέρεται «στην προστασία του περιβάλλοντος» και θεμελιώνεται στο άρθρο 24 του Συντάγματος. Στη συνέχεια τροποποιήθηκε με το νόμο 3010/2002 αναφορικά με τη συσχέτιση του νόμου 1650/1986 με τις οδηγίες 97/11/ΕΕ και 96/61/ΕΕ. Η έννοια του περιβάλλοντος αναφέρεται στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, ωστόσο ο προκαθορισμένος νόμος ασχολείται κατά βάση με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

α. Των δασών

Καθοριστικό μέλημα στη θέσπιση ειδικού νόμου για την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων υπήρξε ο καθορισμός των μέτρων προστασίας τους, με στόχο τη διατήρηση και βελτίωση του όλου φυσικού περιβάλλοντος, σε συνάρτηση με το ιδιαίτερο νομικό καθεστώς, που διέπει την ιδιοκτησία και την εκμετάλλευσή τους.

Η ελληνική νομοθεσία έχει μεριμνήσει ιδιαίτερα στο ζήτημα αυτό, διότι τα δάση χαρακτηρίζονται ως εθνικό κεφάλαιο. Συνεπώς, η προστασία τους αποτελεί υποχρέωση τόσο των κρατικών οργάνων όσο και των πολιτών.

Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 24 του Συντάγματος «Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων. Η σύνταξη δασολογίου συνιστά υποχρέωση του κράτους. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, εκτός αν προέχει για την Εθνική Οικονομία ή αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη χρήση που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον»

Σκοπός του δάσους, πέρα όλων των άλλων πλεονεκτημάτων του, είναι η προστασία των εδαφών από τη διάβρωση και η ρύθμιση της ροής των υδάτων των βροχοπτώσεων και των υδάτινων ρευμάτων στις ορεινές λεκάνες απορροής των ποταμών. Οι παράγραφοι 3 και 4 του άρθρου 117 του Συντάγματος επιδιώκουν την προστασία δημόσιων ή ιδιωτικών δασών και δασικών εκτάσεων που καταστράφηκαν με πυρκαγιά ή αποψιλώθηκαν με άλλο τρόπο, ώστε να μην αποβάλλουν το χαρακτήρα αυτό και τις κηρύσσει υποχρεωτικά αναδασωτέες αποκλείοντας έτσι αν διατεθούν για άλλο προορισμό.

Ο σχετικός νόμος για την προστασία των δασών είναι ο 998/1979 ο οποίος θεωρεί ως προστατευτέα και μη δυνάμενα να μεταβάλλουν προορισμό ή χρήση τα εντός πόλεων και οικιστικών περιοχών πάρκα που καλύπτονται από δασική βλάστηση, ανεξάρτητα αν αυτή έχει δημιουργηθεί τεχνητός ή φυσικώς.

β. Του θαλάσσιου χώρου

Η έννοια του θαλάσσιου περιβάλλοντος είναι ευρεία και δεν περιλαμβάνει μόνο την έκταση την οποία καλύπτει η θάλασσα, αλλά και τις εκβολές των διάφορων ποταμών όπως και τα θαλάσσια οικοσυστήματα, δηλαδή το σύνολο της θαλάσσιας χλωρίδας και πανίδας.

Η έννοια της ρυπάνσεως είναι άμεση ή έμμεση εισαγωγή ουσιών από την ανθρώπινη δραστηριότητα μέσα στο θαλάσσιο περιβάλλον, με αποτέλεσμα να εμφανίζεται αλλοίωση της φυσικής κατάστασης της θάλασσας, της θαλάσσιας πανίδας και χλωρίδας. Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω είναι το θαλάσσιο περιβάλλον αν καθίσταται ακατάλληλο για κάθε χρήση που υφίσταται. Παράλληλα υπάρχει και η μόλυνση του θαλάσσιου περιβάλλοντος, μια έννοια πιο ευρεία από τη ρύπανση και παρουσιάζεται με τη μόνιμη παρουσία παθογόνων μικροοργανισμών στα ύδατα.

Τα αποτελέσματα της ρύπανσης και της μόλυνσης είναι πολύ ορατά: α) Προκαλούν κίνδυνο της δημόσιας υγείας για τους λουόμενους και καταστροφή του αλιευτικού πλούτου. Επιπρόσθετα συντείνουν στη ριζική μείωση του πλουτοπαραγωγικού στοιχείου του τουρισμού, όταν μεγάλες παραλιακές εκτάσεις χαρακτηρίζονται ως ακατάλληλες για κολύμβηση.

Τα αίτια που προκαλούν δυσμενείς επιπτώσεις στα θαλάσσια ύδατα προέρχονται τόσο από την ξηρά όσο και από τη θάλασσα. Λόγω του μεγέθους του θαλάσσιου περιβάλλοντος είναι φυσικό οι προσπάθειες για την προστασία του να απαιτούν τη σύμφωνα βούληση περισσότερων κρατών. Ανώφελο θα ήταν η προστασία αυτού αποκλειστικά από μια χώρα εάν όμορες χώρες αρνούνται να συμμετέχουν στην άσκηση παρόμοιας νομοθεσίας και πολιτικής.

Πέρα από τις εθνικές διατάξεις, σημαντικοί αξία έχουν και οι διεθνείς κανόνες. Οι κανόνες αυτοί περιέχονται στις υπογραφείσες Διεθνείς Συμβάσεις και Πρωτόκολλα και αναφέρονται στην προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Από την Ελλάδα είναι επικυρωμένοι με τη διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 28 του Συντάγματος.

Δυο πολύ σημαντικές συμβάσεις είναι η *OilPol (Oil Pollution)* του 1954 και η *Marpol (Maritime Pollution)* του 1973/78. Αναφέρονται σε θέματα προλήψεως της θαλάσσιας ρύπανσης είτε από τη διακίνηση των πλοίων είτε από ατυχήματα πλοίων. Αξίζει παράλληλα να αναφερθεί η Συνθήκη *Ramsar (1971)* για την προστασία των υγροτόπων, ιδιαίτερα γιατί στην Ελλάδα υπάρχουν αρκετοί υγρότοποι υψηλής οικολογικής σημασίας. Κύριο αντικείμενο της Συνθήκης αυτής, είναι η προστασία των υδροβίων όσο και των παρυδάτιων πτηνών. Η συγκεκριμένη σύμβαση διαθέτει δώδεκα άρθρα που αναγνωρίζουν την αλληλεξάρτηση ανθρώπου και περιβάλλοντος. Λαμβάνουν υπόψη τη θεμελιώδη σημασία των υγροτόπων και πιστεύουν πως συνιστούν υψηλής αξίας οικονομική, πολιτιστική και κοινωνική πηγή για αειφόρο ανάπτυξη. Τέλος, θεωρεί πως η περιφρούρηση των υγροτόπων με τη χλωρίδα και την πανίδα τους εξασφαλίζεται μόνο με εθνική πολιτική σε συνδυασμό με την ανάλογη διεθνή πρωτοβουλία για διεθνή προστασία.

γ . Της Βιοποικιλότητας

Βιοποικιλότητα είναι ο ορισμός που δίνεται στην ποικιλία της ζωής πάνω στη γη. Ο τουρισμός συνδέεται άμεσα με τη βιοποικιλότητα ενώ οι θελκτικοί προορισμοί δημιουργούνται από πλούσιο και ποικίλο περιβάλλον. Είναι δυνατό να προκαλείται απώλεια της βιοποικιλότητας όταν το έδαφος και οι πόροι λιγοστεύουν από την υπερβολική χρήση και όταν οι επιπτώσεις στη βλάστηση, στην άγρια ζωή, στα βουνά, στο παράκτιο περιβάλλον και στους υδάτινους πόρους ξεπερνούν κατά πολύ τη φέρουσα δυναμικότητα. Στην πραγματικότητα απώλεια της βιοποικιλότητας σημαίνει απώλεια του τουριστικού δυναμικού.

Η μείωση της ποικιλίας των ειδών λόγω της καταστροφής των φυσικών τους βιοτόπων είναι εμφανής. Ως βιοποικιλότητα αναφέρεται : η γενετική ποικιλότητα, η ποικιλότητα της πανίδας και της χλωρίδας και η οικολογική ποικιλότητα.

Η βιοποικιλότητα αποτέλεσε αντικείμενο διεθνούς σύμβασης στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 1992 και η Ελλάδα κύρωσε με το νόμο 2204/1994. Η προστασία της βιοποικιλότητας, είναι εναντίον κάθε ανθρώπινης ενέργειας που μπορεί να προκαλέσει αφανισμό ή υποβάθμιση του οικοσυστήματος. Κατά την πάγια νομολογία του ΣτΕ 2759-2761/1994 η συνταγματική απαίτηση της προστασίας της βιοποικιλότητας πρέπει να ενσωματώνεται σε κάθε πολιτική και ενέργεια του κράτους, ώστε η τελευταία να καθίσταται βιώσιμη. Ειδικότερα για την κατασκευή έργων, ανεξαρτήτου του σκοπού τους, θα λάβουν το χαρακτηρισμό βιώσιμα μόνο αν δεν προκύπτει κίνδυνος για το περιβάλλον. Για παράδειγμα, η χάραξη οδικού δικτύου στο οποίο παρεμβάλλονται οι βιότοποι της καφετιάς αρκούδας, πρέπει να γίνεται με τρόπο που να αποκλείει την παραμικρή διατάραξη του βιότοπου αυτής και του κινδύνου απώλειας των ελάχιστων ατόμων του είδους.

δ . Των Τοπίων

Συχνά ο τουρισμός δεν μπορεί να ολοκληρώσει τις δομές του με τα φυσικά χαρακτηριστικά και την τοπική αρχιτεκτονική. Μεγάλα, κυρίαρχα κτίρια τουριστικών εγκαταστάσεων με πρωτόγνωρη σχεδίαση δύναται να αλλοιώσουν το τοπίο σε κάθε φυσικό περιβάλλον καθώς έρχονται σε αντίθεση με το τοπικό οικιστικό σχέδιο.

Η έλλειψη σχεδιασμού χρήσεως της γης καθώς και οικοδομικών κανονισμών σε πολλούς προορισμούς διευκόλυνε την οικιστική ανάπτυξη κατά μήκος των παραλιών, κοιλάδων και συναφών τοπίων. Το συγκεκριμένο γεγονός ωστόσο, αλλοιώνει τα αρχικά χαρακτηριστικά, αφού εκτός από τις τουριστικές εγκαταστάσεις δημιουργούνται αναπόφευκτα υποστηρικτικές υποδομές όπως δρόμοι, χώροι στάθμευσης και διάθεσης αποβλήτων.

Η προστασία του περιβάλλοντος δεν έχει ως αποκλειστικό στόχο τη διασφάλιση της οικολογικής ισορροπίας αλλά και την εξασφάλιση της ακεραιότητας της φυσικής κληρονομιάς. Συνεπώς υπάγονται σε ξεχωριστή προστασία τα οικοσυστήματα, όχι μόνο λόγω του ευπαθούς χαρακτήρα τους ή της οικολογικής σημασίας τους, αλλά και για την ιδιαίτερη αισθητική τους αξία. Αποβλέποντας στην πραγμάτωση της συνταγματικής

επιταγής για σφαιρική προστασία του περιβάλλοντος, ο νόμος 1650/1986 θεσπίζει στα άρθρα 18 επ, ιδιαίτερο καθεστώς για τα τοπία.

Παράλληλα, με την ΣτΕ 2164/1994 « κατά το πνεύμα και τον σκοπό των συνταγματικών διατάξεων επιβάλλεται ειδική προστασία μεταξύ άλλων και των περιοχών των οποίων τα οικοσυστήματα έχουν ιδιαίτερη αισθητική αξία συνδυαζόμενη μάλιστα και με πολιτιστικά ανθρωπογενή χαρακτηριστικά με τα οποία αποτελούν ενιαίο σύνολο. Στόχος της προστασίας αυτής, αποτελεί η διατήρηση στο διηνεκές αναλλοίωτων των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών στοιχείων και της φυσιογνωμίας των συστημάτων. Κατά συνέπεια, τα ανώτερα ενιαία και αυτοτελή σύνολα τοπίου, φυσικού και πολιτισμικού χαρακτήρα δεν μπορούν να γίνουν αντικείμενα πολεοδόμησης. Ούτε να ενταχθούν στον οικιστικό ιστό πόλεως, επειδή η ένταξή τους στο πολεοδομικό σχέδιο συνεπάγεται την κατάλυση της αναγκαιάς για τη διατήρηση της αυτοτέλειας και την αλλοίωση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών στοιχείων και της φυσιογνωμίας τους, κάτι που είναι αντίθετο με τη συνταγματική επιταγή του άρθρου 24».

ε . Των Παράκτιων ζωνών και μικρών νησιών

Οι παράκτιες ζώνες κινδυνεύουν από την άναρχη τουριστική ανάπτυξη, την πληθώρα των επισκεπτών και τη δημιουργία εγκαταστάσεων (λιμάνια, ξενοδοχεία κα) για την εξυπηρέτησή τους όσο και από την απρογραμματίστη οικονομική εκμετάλλευση του φυσικού πλούτου τους. Ο α. ν 2344/1940 περί αιγιαλού και παραλίας αντικαταστάθηκε με το ν.2971/2001 (ΦΕΚ Α 285). Σύμφωνα με το άρθρο 1 ως αιγιαλός ορίζεται η ζώνη της ξηράς που βρέχεται από τη θάλασσα από τις μεγαλύτερες αναβάσεις των κυμάτων. Παραλία είναι η ζώνη ξηράς που προστίθεται στον αιγιαλό και καθορίζεται σε πλάτος μέχρι και 50 μέτρα από την οριογραμμή του αιγιαλού προς εξυπηρέτηση της επικοινωνίας της ξηράς με τη θάλασσα και αντίστροφα. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του νόμου, τόσο ο αιγιαλός όσο και η παραλία είναι κοινόχρηστα και ανήκουν κατά κυριότητα στο Δημόσιο. Σύμφωνα με το νόμο 2971/2001 ο κύριος προορισμός της ζώνης του αιγιαλού και της παραλίας είναι η ελεύθερη πρόσβαση προς αυτές. Σε κάθε περίπτωση δεν επιτρέπεται η κατασκευή κτισμάτων παρά μόνο για κοινωφελείς περιβαλλοντικούς και πολιτιστικούς σκοπούς.

Το ΣτΕ αντιμετωπίζει ζητήματα προστασίας του παράκτιου χώρου με βάση τις διατάξεις του άρθρου 24 του Συντάγματος από έργα και δραστηριότητες που επιφυλάσσουν κινδύνους αλλοίωσης και υποβάθμισής του, δεν περιορίζεται στην τυπική διάκριση αιγιαλού και παραλίας αλλά ενισχύει τη συνολική προστασία του παράκτιου χώρου, διότι είναι ένα ευπαθές οικοσύστημα.⁴⁵ Τεχνική επέμβαση στις ακτές, για δημόσιο συμφέρον, επιτρέπεται μόνο στο πλαίσιο ευρύτερου σχεδιασμού δίχως όμως να προσβάλλει την αισθητική της ακτής που αποτελεί φυσικό και οπτικό πόρο.⁴⁶

Το άρθρο 23 του ν. 1337/1986 απαγορεύει τις περιφράξεις ιδιοκτησιών σε περιοχές εντός εγκεκριμένων σχεδίων πόλεων ή οικισμών πριν από το 1923 και σε ζώνη πλάτους 500 μέτρων από την ακτή. Οι περιφράξεις μπορούν να κατεδαφιστούν με απόφαση της πολεοδομικής αρχής αν η περίφραξη εμποδίζει την πρόσβαση στην ακτή. Η διάταξη αυτή,

⁴⁵ ΠΕ ΣτΕ/96, ΣτΕ 304, 2829/1993, 3818/1995, 265/1997, 2805/1992

⁴⁶ ΠΕ ΣτΕ 668/1995

αποσκοπεί στη διασφάλιση του δικαιώματος χρήσης του αιγιαλού και στην αποφυγή της υποβάθμισης του παράκτιου περιβάλλοντος. Στοιχειώδες μέτρο προστασίας των ακτών αποτελεί και η απαγόρευση οποιασδήποτε κατασκευής ή διάνοιξης οδών κατά μήκος της ακτής σε βάθος τουλάχιστον 100 μέτρα.⁴⁷

Ο κανόνας για τη βιώσιμη ανάπτυξη ισχύει και για τα νησιά, των οποίων η οικιστική, οικονομική, τουριστική ανάπτυξη πρέπει να συνδέεται με τη διατήρηση του χαρακτήρα τους, του νησιωτικού, φυσικού περιβάλλοντος τους και του τοπίου τους. Άμεσος σκοπός όλων των προαναφερθέντων είναι η διατήρηση και προστασία της φέρουσας ικανότητάς τους, ως παραδοσιακά και ευαίσθητα οικοσυστήματα.⁴⁸ Οι οικιστικές πιέσεις για την απόκτηση πρώτης ή δεύτερης κατοικίας πρέπει να απορροφώνται εντός του υφιστάμενου δικτύου οικισμών και υπό την προϋπόθεση πως δεν έχουν ξεπεραστεί τα όρια της φέρουσας ικανότητας του.

Όπως έχει κριθεί, από τις διατάξεις των άρθρων 24 και 106 του Συντάγματος και των άρθρων 2 και 130 Ρ της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, όπως ισχύουν με την τροποποίηση τους με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, κυρωθείσα με το νόμο 2077/1992 Α 136 προκύπτει ο θεμελιώδης κανόνας της βιώσιμης ανάπτυξης κατά τον οποίο κάθε δημόσια πολιτική στο φυσικό περιβάλλον πρέπει να ενσωματώνει και να διέπεται κατά κύριο λόγο από τα κριτήρια προστασίας του περιβάλλοντος ώστε να εξασφαλίζεται η περίπτωση βλάβης του.

Πιο συγκεκριμένα, η νομολογία του ΣτΕ 2993/1998 αναφορικά με την προστασία της ακτής τόσο ως φυσικού όσο και ως πολιτιστικού αγαθού, με την οποία ακυρώθηκαν πράξεις που επέτρεπαν την εγκατάσταση στη μικρή ακτή των Αγκαθωτών Σύρου εξέδρα αναψυχής λουομένων συνδεόμενης με πλωτή εξέδρα για την πρόσδεση των ταχύπλων σκαφών. Η απόφαση αυτή στηρίζεται στη θεωρία πως : *«Οι ακτές των μικρών νησιών αποτελούν ευπαθή οικοσυστήματα και τυγχάνουν ξεχωριστής προστασίας από το άρθρο 24 του Συντάγματος. Οι τεχνικές εγκαταστάσεις και δραστηριότητες συνιστούν αλλοίωση της ακτογραμμής και του τοπίου συνεπώς δε θεωρούνται επιτρεπτές για λόγους δημοσίου συμφέροντος και βιώσιμης ανάπτυξης»*.

στ. Των Ειδικών Ζωνών

Με Προεδρικό Διάταγμα που εκδίδεται κατόπιν πρότασης του Υπουργείου Οικονομικών και ΠΕΧΩΔΕ, ως «*Ζώνες ειδικών περιβαλλοντικών ενισχύσεων*», χαρακτηρίζονται περιοχές που εμφανίζουν βασικά περιβαλλοντικά ζητήματα και δεν ικανοποιούν συγκεκριμένες παραμέτρους ποιότητας. Μέσω των Προεδρικών Διαταγμάτων λοιπόν, καθορίζονται οι περιοχές αυτές καθώς και οι περιορισμοί-μέτρα στη χρήση της γης για την προστασία του περιβάλλοντος.

Ταυτόχρονα «*Ζώνες Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων*», αποκαλούνται περιοχές που είναι κατάλληλες για ανάπτυξη τουριστικών και αγροτικών δραστηριοτήτων. Ο

⁴⁷ ΠΕ ΣτΕ 16/1996,253/1996, ΣτΕ 3818/1995

⁴⁸ ΣτΕ 3406/2001, 637/1998, ΠΕ ΣτΕ 633/2002, 536/2002, 210/2002, 120/2002, 432/2001

συντελεστής δόμησης περιοχών που προορίζονται για τουριστικές δραστηριότητες δεν πρέπει να ξεπερνά το 0,6.

B. Προστασία της πολεοδομικής ανάπτυξης της χώρας

Το δομημένο περιβάλλον σχεδιάζεται και προστατεύεται από του νόμους που αναφέρονται στον πολεοδομικό και χωροταξικό σχεδιασμό καθώς και εκείνους που αφορούν τον τρόπο δόμησης και εκμετάλλευσης του χώρου. Το 1975 ψηφίσθηκε ο νόμος 360/76 σχετικά με «τη χωροταξία και το περιβάλλον». Το μέλλον του συγκεκριμένου νόμου ωστόσο δεν ήταν αξιόλογο, διότι δεν εφαρμόσθηκε πλήρως παρά μόνο υιοθετήθηκαν στην πράξη ορισμένες διατάξεις του. Οι πιο βασικές διατάξεις του έμειναν ανενεργές και ο απώτερος σκοπός του για Χωροταξικό Σχεδιασμό παρέμεινε αδρανής, επειδή η πολιτική βούληση για την εφαρμογή του υπήρξε ανύπαρκτη. Ο νόμος 2742/1999 που αναφέρεται στον χωροταξικό σχεδιασμό, την αειφόρο ανάπτυξη και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς δεν έχει εφαρμοστεί μέχρι και σήμερα.

Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 24 του Συντάγματος «*Η χωροταξική αναδιάρθρωση της χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδόμηση και η επέκταση πόλεων και των οικιστικών εν γένει περιοχών, τελεί υπό την ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του κράτους, με απώτερο στόχο την εξυπηρέτηση, λειτουργικότητα και ανάπτυξη των οικισμών και την εξασφάλιση των καλύτερων όρων διαβίωσης*».

Για την υλοποίηση της συνταγματικής επιταγής εξεδόθη ο νόμος 2742/1999 για τον χωροταξικό σχεδιασμό. Στην πραγματοποίηση αυτών των στόχων, καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ). Ο νομοθέτης έχει τη δυνατότητα να τροποποιεί τις πολεοδομικές ρυθμίσεις και να μεταβάλλει τους όρους δόμησης, αλλά πρέπει να βελτιώνει τις συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων. Εντούτοις, δεν επιτρέπεται να επέρχεται με τις νέες πολεοδομικές ρυθμίσεις επιδείνωση των όρων διαβίωσης, δηλαδή υποβάθμιση του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος με άμεση συνέπεια την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής. Με την επιταγή της παραγράφου 2 του άρθρου 24 του Συντάγματος καθορίζεται ότι ο κανονιστικός νομοθέτης πρέπει να λαμβάνει τα προσφορότερα μέτρα σε κάθε περίπτωση για την αρμονική ανάπτυξη τόσο των πόλεων, όσο και των οικισμών στο σημείο που προβλέπουν τη δημιουργία ή επέκταση κοινόχρηστων χώρων.

Τα παραπάνω έχουν ως σκοπό να περιορίσουν τις νομοθετικές ατέλειες οι οποίες από τις αρχές του 1960 δημιούργησαν μια άναρχη πολεοδομική ανάπτυξη μέσα και γύρω από τουριστικές περιοχές και μεγάλα αστικά κέντρα.

Το ν.δ του 1923 αναφορικά με «*τα σχέδια πόλεων, συνοικισμών του κράτους καθώς και οικοδομής αυτών*», ήταν αυτό που καθόρισε για πρώτη φορά τα πολεοδομικά σχέδια σχεδόν σε όλη την Ελλάδα, διακρίνοντας τις περιοχές εντός και εκτός σχεδίου. Στο νόμο αυτό, κυριαρχούσε η συμμετοχή των πολιτών στο σχεδιασμό της περιοχής τους. Τη σημερινή εποχή, η συμμετοχή αυτή καθορίζεται από το νόμο 1337/1983.

Παράλληλα με όλα τα παραπάνω, καθοριστικό ρόλο στην προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας των ελληνικών πόλεων διαδραματίζει ο νόμος 880/79 σχετικά με «τον προσδιορισμό του ανωτάτου ορίου συντελεστή δόμησης». Εν τούτοις, η λανθασμένη ερμηνεία και εφαρμογή του προαναφερθέντος νόμου οδήγησε το ΣτΕ, ύστερα από 12 χρόνια εφαρμογής, να τον κρίνει αντισυνταγματικό με το σκεπτικό ότι επιτρέπεται η μεταφορά σε περιοχές που δεν έχουν προκαθοριστεί και σε οποιαδήποτε περιοχή εντός ή εκτός, ακόμα τότε, σχεδίου πόλεως χωρίς να ερευνάται αν η περιοχή αυτή μπορεί να ανεχτεί το επιπλέον βάρος από τη μεταφορά του συντελεστού. Κατά τη γνώμη του Δικαστηρίου, η Διοίκηση ενέκρινε τη μεταφορά με μοναδικό κριτήριο την καταλληλότητα του ακινήτου που δέχεται τον συντελεστή και όχι την καταλληλότητα (φέρουσα ικανότητα) της συγκεκριμένης περιοχής. Συνέπεια αυτής της πρακτικής είναι η υποβάθμιση του οικιστικού περιβάλλοντος.

Ο νόμος 1337/1983 που αναφερόταν στην επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων και την οικιστική ανάπτυξη προσπάθησε να συνυπολογίζεται στη διαδικασία του πολεοδομικού σχεδιασμού η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος σε συνάρτηση με ο δομημένο περιβάλλον καθορίζει τις Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου. Από την άλλη μεριά, για την προστασία του αρχιτεκτονικού πλούτου καθώς και των ιστορικών κέντρων των πόλεων ρυθμίζει τις Ζώνες Ειδικής Ενίσχυσης και τις Ζώνες Ειδικών Κινήτρων.

Ο νόμος 2508/1997 αποσκοπεί στη «βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των οικισμών». Σύμφωνα με αυτόν καταγράφονται οι βασικές αρχές, οι όροι και οι διαδικασίες για τον πολεοδομικό σχεδιασμό και τη βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των περιοχών, πόλεων και οικισμών της Ελλάδας. Ο συγκεκριμένος νόμος έρχεται για να υποστηρίξει και να συμπληρώσει τον 1337/1983.

α. Προστασία των κοινόχρηστων χώρων

Στο πλαίσιο απαγόρευσης μεταβολής του οικιστικού περιβάλλοντος εντάσσεται και η προστασία των κοινόχρηστων χώρων που βρίσκονται εντός οικιστικών περιοχών. Από το άρθρο 24 του Συντάγματος και πιο συγκεκριμένα από τις αρχές προστασίας του οικιστικού περιβάλλοντος και την επιταγή βελτίωσης των όρων διαβίωσης εντός των πόλεων, συνάγεται πως κατά την τροποποίηση εγκεκριμένων σχεδίων πόλεως δεν συγχωρείται η μείωση των κοινόχρηστων χώρων. Σύμφωνα με τα παραπάνω, προστατεύεται η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης και του πολεοδομικού κεκτημένου. Από τη μία πλευρά κρίνεται δυνατή η αναδιάταξη των χώρων αυτών για πολεοδομικούς λόγους, από την άλλη πλευρά όμως το καθαρό ποσοστό των κοινόχρηστων χώρων πρέπει να παραμένει σταθερό στο προηγούμενο ποσοστό στην περίπτωση που δεν αυξάνεται.

Για τη σημασία των ελεύθερων χώρων πρασίνου για το περιβάλλον των μεγαλουπόλεων έχει αποφανθεί το Συμβούλιο της Επικρατείας, καθιερώνοντας τον κανόνα της απαγόρευσης μείωσης των κοινόχρηστων χώρων πρασίνου. Παράλληλα, η απόφαση 2242/1994 αντιμετωπίζοντας την ταυτόχρονη ανάγκη για διατήρηση των κοινόχρηστων χώρων πρασίνου καθώς και αυτή των αστικών αναπλάσεων, δέχτηκε πως η αναδιάταξη των χώρων είναι νόμιμη και συνταγματικά ανεκτή, υπό τον απαραίτητο όρο ότι από αυτή την

ανάπλαση δε θα μειώνεται στο ελάχιστο η έκταση, την οποία καταλαμβάνουν στην πόλη οι χώροι πρασίνου. Συνεπώς, ο νομοθέτης οδηγείται στο πλαίσιο των αστικών αναπλάσεων σε αναδιάρθρωση των χώρων αυτών για πολεοδομικούς λόγους, πλην όμως το ποσοστό των κοινόχρηστων χώρων αν δεν αυξάνεται, πρέπει να παραμένει τουλάχιστον το ίδιο.

Σύμφωνα με τη ΣτΕ 2242/1994, συνταγματικά προστατευόμενο αγαθό δεν αποτελεί μόνο το φυσικό αλλά και το οικιστικό περιβάλλον, από τα σημαντικότερα στοιχεία του οποίου είναι και ελεύθεροι κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου οι οποίοι προκειμένου ίδια των σύγχρονων μεγαλουπόλεων αποτελούν το εντελώς απαραίτητο για την υγεία των ανθρώπων υποκατάστατο του φυσικού περιβάλλοντος. Η διατήρηση των συγκεκριμένων χώρων αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα για την προστασία της ποιότητας του αστικού περιβάλλοντος, με τέτοιο τρόπο ώστε και η ελάχιστη απώλεια μιας τέτοιας έκτασης να συγκαταλέγεται ως ανεπίτρεπτη επιδείνωση του οικιστικού περιβάλλοντος.

Τέλος, αξίζει να επισημανθεί πως αρμόδιοι φορείς για κάθε κοινόχρηστο χώρο αποτελούν οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η Πολεοδομία και η Αστυνομία. Ο συντονισμός πολλών φορέων στην αντιμετώπιση προβλημάτων των χώρων αυτών δυσχεραίνει την επίλυση καθώς και τον έλεγχό τους. Οι κοινόχρηστοι χώροι αποτελούν ταυτόχρονα μια σημαντική πηγή εσόδων για τους ΟΤΑ. Ο Αστικός Κώδικας (ΑΚ 970) παρέχει το δικαίωμα στην αρχή, στην κυριότητα της οποίας βρίσκεται ο κοινόχρηστος χώρος να παραχωρεί σε ιδιώτες δικαιώματα σε αυτόν και να εισπράττει τέλη(άρθρο 3 νόμου 1512/1985, άρθρο 3 ν. 1080/1992, ν. 4093/2012) ή να συνάπτει με ιδιώτες συμβάσεις μίσθωσης του κοινόχρηστου πράγματος(ν. 2009/1992). Ο νομοθέτης παραχωρεί συγκεκριμένο ποσοστό του κοινόχρηστου χώρου, αφήνοντας το υπόλοιπο ελεύθερο για κοινή και ανεμπόδιστη χρήση.

Γ. Προστασία του Πολιτιστικού περιβάλλοντος

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς κωδικοποιήθηκε με το νόμο 5351/1932 αναφορικά με τις «*αρχαιότητες*», ο οποίος μέχρι πριν λίγα έτη λειτουργούσε ως το αναπόσπαστο εφόδιο για την προστασία των μνημείων. Ο νόμος αυτός τροποποιήθηκε από το νόμο 1469/1950 που ανέφερε «*την προστασία ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μετά το 1830*», ο οποίος επέκτεινε τα πλαίσια του προγενέστερου νόμου σε μνημεία, οικοδομήματα, ιστορικούς τόπους.

Το 1985 υπογράφηκε η Σύμβαση της Γρανάδας, που στόχευε με τη σειρά της στην προστασία της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς-ένα ενιαίο αγαθό για όλα τα κράτη-μέλη Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το περιεχόμενο της σύμβασης αυτής προσδιορίζει ως αντικείμενο προστασίας τα μνημεία, τα αρχιτεκτονικά σύνολα και τους ιστορικούς τόπους. Διατηρώντας ως πηγή έμπνευσης και επιρροής την προαναφερθέντα σύμβαση, το ελληνικό κράτος προχώρησε στην ψήφιση του νόμου 3028/2002 «*για την προστασία των αρχαιοτήτων και της πολιτιστικής κληρονομιάς*». Ο συγκεκριμένος νόμος, κατηγοριοποίησε τα μνημεία σε αρχαία και νεότερα ενώ διατύπωσε τις έννοιες των αρχαιολογικών χώρων και των περιοχών με ιστορική σημασία με γνώμονα τις νεότερες επιστημονικές και νομολογιακές θέσεις, συνυπολογίζοντας τραγούδια, πανηγύρια, καθώς και μνημεία άλλων πολιτισμών.

Τη σημερινή εποχή, η ποιότητα του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη δυνατότητα πρόσβασης σε αυτό αποτελούν αναπόσπαστα κομμάτια της καθημερινής ζωής των πολιτών. Η ερμηνεία του πολιτιστικού περιβάλλοντος διατηρεί ένα μεγάλο εύρος διότι πέρα από τα μνημεία, περιλαμβάνει κάθε στοιχείο προερχόμενο από την ανθρώπινη δραστηριότητα που με τη σειρά του δημιουργεί την ιστορική, καλλιτεχνική, τεχνολογική και πολιτιστική ταυτότητα της Ελλάδας. Παρατηρείται μια διαρκής προσπάθεια για διεύρυνση του νόμου 3028/2002 περί «*προστασίας των αρχαιοτήτων και της πολιτιστικής κληρονομιάς*», ώστε να ενταχθούν στο περιεχόμενό του περισσότερα μνημεία, παραδοσιακοί οικισμοί, ήθη, έθιμα, διατηρητέα κτίσματα και αρχαιολογικοί χώροι.

Το άρθρο 24 του Συντάγματος εντάσσει στην Προστασία του περιβάλλοντος τόσο το φυσικό όσο και το πολιτισμικό περιβάλλον. Η προστασία αυτή αναφέρεται στη διατήρηση των πολιτιστικών στοιχείων και στην αποφυγή κάθε βλάβης, αλλοίωσης και υποβάθμισης του χώρου που περιλαμβάνει τα μνημεία. Σχετικό είναι το Πρ. Δ 578/1975. Η συνταγματική προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος θεμελιώνεται στο άρθρο 24 παράγραφος 1 και 6, σύμφωνα με το οποίο η προστασία καταλαμβάνει μνημεία, παραδοσιακές περιοχές και στοιχεία.

Στα άρθρα 1 και 2 του νέου νόμου 3028/2002 στην πολιτισμική κληρονομιά περιλαμβάνονται τα πολιτιστικά αγαθά, τα μνημεία, αρχαία, τα άυλα πολιτιστικά αγαθά, οι αρχαιολογικοί χώροι και οι ιστορικοί τόποι που θεωρούνται ως εδαφικές, θαλάσσιες, λιμναίες ή ποτάμιες εκτάσεις που αποτέλεσαν το χώρο ιστορικών γεγονότων.

Το ΣτΕ με τον αριθμό 99/2004 Π.Ε συντάσσει το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον σε αυτοτελώς προστατευόμενα αγαθά προκειμένου να εξασφαλισθεί η οικολογική ισορροπία, η διαφύλαξη των φυσικών πόρων και από την άλλη η διάσωση και προστασία των μνημείων που συνθέτουν την πολιτιστική κληρονομιά της χώρας. Επίσης, το ΣτΕ με τον αριθμό 92/2004 Π.Ε κατέληξε πως στα μέτρα προστασίας του άρθρου 24 του Συντάγματος για την διατήρηση των παραδοσιακών οικισμών συγκαταλέγονται η οριοθέτηση, οι προστατευτικοί όροι δόμησης, η πολεοδομική μελέτη και ο χαρακτηρισμός του ως παραδοσιακός ο οποίος απαιτεί την υπαγωγή τους σε προστατευτικό καθεστώς, σε απώτερο στόχο τη διαφύλαξη των παραδοσιακών χαρακτηριστικών τους και την εναρμόνιση των νέων οικοδομημάτων με τα παραδοσιακά υφιστάμενα πρότυπα.

Το Συμβούλιο της Επικρατείας είναι πεπεισμένο πως η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς δεν περιορίζεται από τις διατάξεις περί προστασίας που συγκαταλέγονται στο άρθρο 17 του Συντάγματος. Η πολιτεία επιχειρεί να προστατεύσει την αρχιτεκτονική κληρονομιά και το δομημένο περιβάλλον μέσω της καθιέρωσης και της παροχής κινήτρων, όπως χαμηλότοκα δάνεια για την επισκευή διατηρητέων κτιρίων, φορολογικές απαλλαγές κ.α. Ωστόσο, καθίσταται επιβεβλημένη η προσαρμογή στις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής και στα φυσιογνωμικά της ξεχωριστά γνωρίσματα. Επιπρόσθετα, σε παραδοσιακές περιοχές που δε διαθέτουν σχέδιο δόμησης, η εξωτερική εμφάνιση κάθε είδους έργου πρέπει να εναρμονίζεται πλήρως με το φυσικό και δομημένο περιβάλλον της περιοχής. Το Π.Ε 34/2004 αποφάσισε πως οι όροι της δόμησης αποβλέπουν στην ελάττωση του όγκου και του ύψους των νέων οικοδομών, για να μην συγκρούονται με το φυσικό και παραδοσιακό περιβάλλον, έτσι ώστε να προστατευτεί η παραδοσιακή αρχιτεκτονική.

Σύμφωνα με όλα τα προαναφερθέντα, η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και ταυτότητας ενός τόπου-περιοχής αποτελεί πρωταρχική υποχρέωση του κράτους, το οποίο επιβάλλεται να λαμβάνει και να εφαρμόζει στο έπακρο όλα τα συμφωνηθέντα μέτρα, ώστε να παραδοθεί αναλλοίωτη στις μετέπειτα γενιές ο πολιτιστικός χαρακτήρας του παρελθόντος.

Δ. Προστασία από τις ρυπάνσεις

Ο τουρισμός είναι σε θέση να προκαλέσει τις ίδιες μορφές ρύπανσης όπως κάθε άλλη βιομηχανία: α)Αέριες εκπομπές, β)Θόρυβο, γ)Στερεά-Υγρά απόβλητα, δ)Λιπαντικά και χημικά.

Πιο συγκεκριμένα, οι μεταφορές από αέρα, οι οδικές και σιδηροδρομικές μεταφορές αυξάνονται συνεχώς εξαιτίας του αριθμού των τουριστών. Οι αεροπορικές μεταφορές διαθέτουν σημαντικό μερίδιο συμμετοχής στη ρύπανση του αέρα. Οι εκπομπές από τις μεταφορές και από την παραγωγή ενέργειας συνδέονται με την όξινη βροχή, την υπερθέρμανση του πλανήτη. Ένα παράδειγμα αποτελεί πως στις πολύ θερμές η ψυχρές χώρες, τα τουριστικά λεωφορεία διατηρούν τους κινητήρες σε λειτουργία για ώρες ενώ οι τουρίστες πραγματοποιούν τις επισκέψεις τους επειδή οι τελευταίοι επιθυμούν να επιστρέψουν σε κλιματιζόμενο λεωφορείο.

Επιπρόσθετα με όλα τα προαναφερθέντα, σε περιοχές με υψηλές συγκεντρώσεις τουριστικών δραστηριοτήτων και παρουσία φυσικών θέλγητρων, η διάθεση των αποβλήτων αποτελεί σημαντικό ζήτημα, ενώ η ακατάλληλη διάθεσή τους ρυπαίνει το φυσικό και δομημένο περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα, τα κρουαζιερόπλοια στην Καραϊβική παράγουν περισσότερους από 70.000 τόνους απόβλητα κάθε χρόνο. Οι τουρίστες που επισκέπτονται ορεινές περιοχές αφήνουν πίσω τον εξοπλισμό τους με συνέπεια να υποβαθμίζεται το περιβάλλον.

Η κατασκευή ξενοδοχείων και εγκαταστάσεων αναψυχής οδηγεί σε αυξημένη ρύπανση από λύματα. Τα υγρά απόβλητα είναι υπεύθυνα για τη ρύπανση θαλασσών και λιμνών περιμετρικά των τουριστικών προορισμών, καταστρέφοντας την πανίδα και τη χλωρίδα.

Η παράγραφος 2 του άρθρου 2 του νόμου 1650/1986 καθορίζει τις έννοιες της ρύπανσης, μόλυνσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Οι ειδικές διατάξεις του Υγειονομικού Κανονισμού καθορίζουν τα μέτρα για τη μείωση εκπομπών ενεργειών που επιβαρύνουν την ατμόσφαιρα. Ο καπνός από τα αυτοκίνητα, ο μόλυβδος από την καύση της βενζίνης επιβαρύνουν και υποβαθμίζουν την ποιότητα της ατμόσφαιρας. Επιπρόσθετα τα προβλήματα της ρύπανσης αντιμετωπίζονται : α)Από το νόμο 1327/1983 «Για αντιμετώπιση έκτακτων επεισοδίων ρύπανσης του περιβάλλοντος» που αναφέρει την εφαρμογή υποχρεωτικών μέτρων για την καταπολέμηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και από το νόμο 2094/1992 για τον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας που προβλέπει τη μείωση των καυσαερίων που εκπέμπονται από οχήματα.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί πως η Ελλάδα ήρθε αντιμέτωπη με μια προσφυγή που κατέθεσε εναντίον της η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2004 για παραβίαση της κοινοτικής νομοθεσίας αναφορικά με την ατμοσφαιρική ρύπανση και την ποιότητα του αέρα. Η κατηγορία με την οποία η Ελλάδα βρισκόταν αντιμέτωπη ήταν πως δεν ενσωμάτωσε στο εθνικό της δίκαιο κοινοτικές Οδηγίες που αποσκοπούν στην ελάττωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης.

Οι περιορισμοί που αποσκοπούν στην προστασία της ατμόσφαιρας και εφαρμόζονται στις τουριστικές εγκαταστάσεις είναι οι εξής: α)Εφαρμογή τεχνολογίας απορρύπανσης,

β)Ωράρια λειτουργίας, γ)Μέθοδοι καταπολέμησης οσμών, δ)Εγκατάσταση οργάνων ελέγχου της ποιότητας και ποσότητας των αέριων αποβλήτων, ε)Δειγματοληπτικές Διαδικασίες.

α. Προστασία από το θόρυβο

Με Προεδρικό Διάταγμα, που εκδίδεται κατόπιν πρότασης του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας και ΥΠΕΧΩΔΕ, καθορίζονται οι οριακές τιμές στάθμης θορύβου και δονήσεων στους χώρους κατοικίας ή συνάθροισης κοινού καθώς και τα όρια θορύβου σε αντιθορυβικές ζώνες με γνώμονα τον περιορισμό της ενόχλησης και την προστασία της υγείας.

Πιο συγκεκριμένα, καθορίζονται περιορισμοί στην παραγωγή, εισαγωγή, εμπορία και χρήση κάθε είδους οχημάτων, μηχανημάτων ή οργάνων που κατά τη διάρκεια της λειτουργίας τους προκαλούν ηχητική ενόχληση ή έχουν προορισμό την παραγωγή ήχου. Μεταξύ των έργων που προκαλούν θόρυβο συγκαταλέγονται σύμφωνα με το νόμο και τα κέντρα διασκέδασης, χώροι ψυχαγωγίας, κινηματογράφοι.

Τα μέτρα προστασίας και οι περιορισμοί που επιβάλλονται στις άνωθεν δραστηριότητες είναι τα εξής: α)Οριακή τιμή στάθμης θορύβου στο περιβάλλον που επηρεάζεται από τα έργα ή τις δραστηριότητες, β)Τρόπο μέτρησής του, γ)Τεχνικά μέτρα μείωσης ήχου και δονήσεων, δ)Μεθόδους μέτρησης της απόδοσής τους, ε)Ωράρια λειτουργίας, στ) Εγκατάσταση οργάνων μέτρησης στάθμης θορύβου και ζ)Ελάχιστες αποστάσεις από κατοικίες.

Επιπρόσθετα, ύστερα από εισήγηση της τοπικής αυτοδιοίκησης καθορίζονται αντιθορυβικές ζώνες κατά μήκος χώρων όπου κινούνται μέσα μεταφοράς(δρόμων, λιμανιών, αεροδρομίων), γύρω από αρχαιολογικούς χώρους, τοπία ή ιστορικά μνημεία καθώς και χώρους νοσηλείας, εκπαίδευσης και πολιτιστικών εκδηλώσεων. Περαιτέρω ανάπτυξη δραστηριοτήτων εντός της ζώνης αυτής επιτυγχάνεται κατόπιν ειδικής μελέτης του ΥΠΕΧΩΔΕ.

Κεφάλαιο Β

Εκμετάλλευση του φυσικού περιβάλλοντος

Μετά τη βιομηχανική επανάσταση έχει καταγραφεί μεγάλη ανθρώπινη παρέμβαση στο φυσικό περιβάλλον λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης και της οικονομικής ανάπτυξης. Στις μεγάλες πόλεις συγκεντρώνεται ένας τεράστιος αριθμός ανθρώπων, σε μια πολύ μικρή όμως έκταση. Έτσι, οι δραστηριότητες των ανθρώπων αυτών αθροίζονται συνεχώς και φτάνουν σε τέτοιο σημείο που το φυσικό περιβάλλον δεν μπορεί να τις αντιμετωπίσει, με αποτέλεσμα την άμεση εμφάνιση οικολογικών προβλημάτων. Συνεπώς, ρυπαίνεται η ατμόσφαιρα και οι υδάτινοι πόροι, κυρίως από τις καύσεις στους κινητήρες των μέσων μεταφοράς, στους καυστήρες των κατοικιών και στις βιομηχανικές εγκαταστάσεις. Με ανάλογο τρόπο ρυπαίνονται και τα ύδατα των θαλάσσιων υδάτων και των ποταμών, τα απορρίμματα αυξάνονται συνεχώς, ενώ παράλληλα καταστρέφεται και το έδαφος, διότι οι ανάγκες των ανθρώπων αυξάνονται συνεχώς και έτσι εκχερσώνονται εκτάσεις για ανέγερση κτιρίων ή καλλιέργεια. Άλλα συναφή προβλήματα είναι η τρύπα του όζοντος, η όξινη βροχή, η παγκόσμια θέρμανση, η μείωση της βιοποικιλότητας και η αναμενόμενη εξάντληση των ορυκτών καυσίμων.

Ωστόσο, μετά τη δεκαετία του 1960, με την εμφάνιση του οικολογικού κινήματος, των πράσινων πολιτικών κομμάτων, της επιστήμης των μηχανικών περιβάλλοντος και της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης, κάνουν την εμφάνισή τους δράσεις για την επίλυση των προαναφερθέντων ζητημάτων.

Οι ανεξέλεγκτες και άναρχες ανθρώπινες επεμβάσεις πάνω στο περιβάλλον επιφέρουν ως αποτέλεσμα τη διατάραξη της περιβαλλοντικής ισορροπίας, την αλλοίωση των φυσικών του διεργασιών και ευρύτερα την υποβάθμιση της ποιότητας της ανθρώπινης ζωής. Οι αλόγιστες παρεμβάσεις του ανθρώπου στο περιβάλλον καθώς και η καταχρηστική χρησιμοποίηση - εκμετάλλευση του φυσικού πλούτου καταλήγουν βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα σε δυσμενή αποτελέσματα. Υποβαθμίζονται, καταστρέφονται ή εξαφανίζονται καθοριστικά αγαθά για την εξέλιξη της ζωής, τα οποία εσφαλμένα θεωρούνταν μέχρι σήμερα ανεξάντλητα ή αναλλοίωτα (πόσιμο νερό, καθαρός αέρας, φυσικά τοπία, γλωρίδα, πανίδα).

Αρνητικές επιπτώσεις από τον τουρισμό παρατηρούνται όταν το επίπεδο χρήσεως από τους επισκέπτες είναι μεγαλύτερο από την ικανότητα του περιβάλλοντος να αντέξει αυτή τη χρήση μέσα σε αποδεκτά όρια. Πολλές τουριστικές δραστηριότητες είναι απειλές για διάφορες φυσικές περιοχές. Οι απειλές και οι πιέσεις στ φυσικά οικοσυστήματα είναι ιδιαίτερα έντονες διότι τα μέρη αυτά είναι άκρως ελκυστικά, τόσο για τους τουρίστες όσο και σε αυτούς που επιθυμούν να εκμεταλλευτούν οικονομικά τις περιοχές αυτές.

A. Εκμετάλλευση αιγιαλών από ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις

Είναι ευρέως παρατηρημένο πως οι ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις εγκαθίστανται δίπλα στη θάλασσα, διότι με αυτό τον τρόπο αποτελούν πόλο έλξης για χιλιάδες τουριστών. Συνεπώς, περιφράσσουν τον αιγιαλό ή διαμορφώνουν τον περιβάλλοντα χώρο έτσι ώστε να εμποδίζεται ή ακόμα να αποτρέπεται η πρόσβαση του κοινού στη θάλασσα, που δεν βρίσκεται στο πελατολόγιο του ξενοδοχείου.

Οι αιγιαλοί και οι παραλίες αν και είναι αγαθά εκτός οικονομικής συναλλαγής, αντιμετωπίζονται ως αντικείμενο σκληρής οικονομικής διαπραγμάτευσης μεταξύ Δημοσίου και επιχειρηματιών που επιδιώκουν να πλουτίσουν σε βάρος του κοινωνικού συνόλου, εκμεταλλευόμενοι ένα κοινό αγαθό στο όνομα της οικονομικής ανάπτυξης, που απέχει πολύ από το να θεωρείται βιώσιμη.

Η συνταγματική όμως υποχρέωση για προστασία των ακτών, η οποία εκτείνεται στη θαλάσσια και χερσαία ζώνη αυτών ως ιδιαιτέρως ευπαθών οικοσυστημάτων, περιλαμβάνει την κατά το φυσικό προορισμό χρήση τους, τη διασφάλιση του δικαιώματος της ελεύθερης πρόσβασης σε αυτές, καθώς επίσης και την κοινοχρησία τους.

Οι πρόσφατες νομοθετικές ρυθμίσεις σχετικά με τη διαχείριση του αιγιαλού και της παραλίας εστιάζουν, κατά κύριο λόγο, στην εξασφάλιση οικονομικού ανταλλάγματος από την παραχώρηση της χρήσης τους, ενώ η υποχρέωση προστασίας τους εξαιτίας των χρήσεων αυτών δεν θεωρείται μείζονος σημασίας ζήτημα

Μέσα από την αναζήτηση στις Διατάξεις του Εμπράγματος δικαίου του Αστικού Κώδικα, καταγράφεται πως οι αιγιαλοί αποτελούν αγαθό κοινής χρήσης και συνεπώς χαρακτηρίζονται εκτός συναλλαγών (δηλαδή, δεν υπάρχουν εμπράγματα δικαιώματα πάνω σε αυτά). Η έννοια του αιγιαλού παρατίθεται μέσα από το άρθρο 1 του α.ν 2344/40 και αποτελεί τμήμα της γης, του το περιβάλλει θάλασσα, με όριο προς την ξηρά το σημείο εκείνο στο ποίο φθάνουν τα μεγαλύτερα από τα χειμερινά κύματα. Από την πλευρά της θάλασσας, ο αιγιαλός θεωρείται ότι φτάνει μέχρι εκεί που ξεκινά η χωρική θάλασσα, το σημείο δηλαδή που φτάνει η υποχώρηση των υδάτων όταν επικρατεί απόλυτη νηνεμία.

Οι έννοιες του αιγιαλού και της παραλίας δεν ταυτίζονται. Η παραλία δεν προσδιορίζεται από φυσικά φαινόμενα όπως ο αιγιαλός αλλά με πράξη της διοίκησης που εκδίδεται στην περίπτωση που κριθεί ότι πρέπει να διαπλατυνθεί ο αιγιαλός. Ξεκινά από τα όρια του αιγιαλού, το πλάτος της μπορεί να είναι μέχρι είκοσι μέτρα από τη γραμμή της μέσης στάθμης του και δημιουργείται είτε με παραχώρηση είτε με αναγκαστική απαλλοτρίωση.

Ο αιγιαλός μπορεί να χρησιμοποιηθεί και να αξιοποιηθεί από παρακείμενη ξενοδοχειακή μονάδα, ύστερα από την παραχώρηση που γίνεται σε αυτή από το Δήμο, με το ανάλογο αντίτιμο βέβαια και με την προϋπόθεση πως λαμβάνονται όλα τα απαραίτητα μέτρα, ώστε να μην αίρεται ο χαρακτήρας τους ως κοινόχρηστου.

α. Διασφαλίσεις

Η παραχώρηση της χρήσης πραγματοποιείται με δημόσιο διαγωνισμό. Εντούτοις, σε ορισμένες περιπτώσεις είναι εφικτή και η απευθείας παραχώρηση. Η χρονική διάρκεια της μίσθωσης κυμαίνεται από ένα ως πέντε χρόνια. Στους χώρους που εκμισθώνονται απαγορεύεται η εγκατάσταση επιχειρήσεων ή η άσκηση επαγγέλματος από τρίτους. Παράλληλα, δεν επιτρέπεται η περαιτέρω μίσθωσή του σε τρίτους.

Πολύ σημαντικό σημείο είναι αυτό που αναφέρεται στην απαγόρευση ή παρεμπόδιση ή προβολή κωλυμάτων που εμποδίζουν την ελεύθερη προσπέλαση του κοινού στον αιγιαλό. Η παράβαση των όρων αυτών από την πλευρά των μισθωτών αποτελεί καθοριστικό λόγο άμεσης καταγγελίας και λύσης της σύμβασης και δεν μπορεί παρά να έχει ως συνέπεια τη διαδικασία επιβολής διοικητικών και δικαστικών μέτρων. Τα συγκεκριμένα μέτρα εφαρμόζονται και στους παράνομους καταπατητές των μη μισθωμένων αιγιαλών.

β. Σε ποιους παραχωρείται η χρήση των αιγιαλών

Ο νομάρχης μετά από γνώμη του νομαρχιακού συμβουλίου, βρίσκεται σε θέση να παραχωρήσει κατά χρήση κοινόχρηστους χώρους, δίχως όμως να μεταβάλλεται ο κοινόχρηστος χαρακτήρας τους. Επιτρέπεται η παραχώρηση δικαιώματος χρήσης του αιγιαλού σε πρόσωπα που εκμεταλλεύονται ξενοδοχεία ή κέντρα αναψυχής, μετά από τη σύμφωνα γνώμη του ΕΟΤ. Η παραχώρηση σε ξενοδοχειακές επιχειρήσεις διαπράττεται δίχως δημοπρασία, ενώ απαγορεύεται η παραχώρηση σε τρίτους του αιγιαλού μπροστά στα ξενοδοχεία. Μάλιστα η παραχώρηση αυτή είναι υποχρεωτική, εφόσον υποβληθεί έγκαιρα από τους ενδιαφερόμενους η σχετική αίτηση.

Αναφορικά με τη μίσθωση με δημόσιο διαγωνισμό, προτιμούνται όσοι διαθέτουν επιχειρήσεις ή οικόπεδα συνεχόμενα με το χώρο μίσθωσης του αιγιαλού και της παραλίας. Επίσης, παραχώρηση έκτασης αιγιαλού και θάλασσας μπορεί να πραγματοποιηθεί και από το Υπουργείο Οικονομικών βάση του αναπτυξιακού νόμου. Η παραχώρηση αυτή γίνεται για 15 χρόνια από την έναρξη της παραγωγικής της δράσης.

γ. Χαρακτήρας ως κοινόχρηστου

Με βάση την ελληνική νομοθεσία, καμία παραχώρηση της χρήσης του αιγιαλού δεν είναι εφικτή, όταν από την παραχώρηση αυτή αναιρείται ο χαρακτήρας του χώρου ως κοινόχρηστου. Εξαιρέση αποτελεί ο νόμος 4171/1971 «Για τη λήψη γενικών μέτρων για την υποβοήθηση της ανάπτυξης της οικονομίας της χώρας», σύμφωνα με τον οποίο είναι εφικτή η παραχώρηση χρήσης του αιγιαλού σε επιχειρήσεις που υπάγονται στο νόμο αυτό (μπορεί να υπάρχουν ξενοδοχειακές και τουριστικές επιχειρήσεις).

Το Συμβούλιο της Επικρατείας, αποδέχθηκε πως η παραχώρηση χρήσης του αιγιαλού, η τοποθέτηση ορίων και η πληρωμή εισιτηρίου για την είσοδο στο χώρο αυτό δεν είναι δυνατό να θεωρηθούν ότι αναιρούν την εξυπηρέτηση της κοινής χρήσης επειδή το αντίστοιχο εισιτήριο καταβάλλεται όχι για τη χρήση του κοινόχρηστου χώρου αλλά για τις πρόσθετες εξυπηρετήσεις που παρέχονται μέσα σε αυτόν και η τοποθέτηση ορίων έχει ως σκοπό να κάνει δυνατή τη ρύθμιση αυτή. Βέβαια όλα προαναφερθέντα ισχύουν με την

προϋπόθεση πως η πράξη παραχώρησης περιέχει σαφείς και συγκεκριμένους όρους, που καθορίζουν τις διάφορες υποχρεώσεις εκείνου που εκμεταλλεύεται το χώρο.

Ειδικός νόμος, ορίζει πως τα ακίνητα(κτίσματα, τμήματα αιγιαλών) που ανήκουν στο δημόσιο, είναι δυνατό να χαρακτηρίζονται ως τουριστικά δημόσια κτίσματα και αν ανατίθεται η διοίκηση και η διαχείρισή τους στον ΕΟΤ, ο ποίος με τη σειρά του μπορεί να τα παραχωρεί σε τρίτους.

δ. Τρόπος μίσθωσης

Το μίσθωμα στις περιπτώσεις παραχώρησης χρήσης αιγιαλού σε ξενοδοχειακές επιχειρήσεις καθορίζεται με την απόφαση παραχώρησης. Το ύψος του μισθώματος πρέπει να είναι ετήσιο και υπολογίζεται στο $\frac{1}{4}$ της κατώτατης τιμής διανυκτέρευσης δίκλινου δωματίου, όπως αυτή καθορίζεται από τον ΕΟΤ κάθε χρόνο για την αντίστοιχη τάξη, επί του αριθμού των κλινών που έχουν δηλωθεί στον ΕΟΤ, δίχως να λαμβάνονται υπόψη επιπλέον επιβαρύνσεις. Ο υπολογισμός αυτός δε λαμβάνεται υπόψη εφόσον το καθεστώς μισθώσεως ή χρήσης που ίσχυε ήδη είναι ευνοϊκότερο για το Δημόσιο ή τους ΟΤΑ, οπότε και διατηρείται όπως έχει.

Για τον καθορισμό του μισθώματος λαμβάνονται υπόψη τα κατώτατα όρια τιμών των ξενοδοχείων και όχι οι ανώτατες τιμές που εγκρίνει ο ΕΟΤ. Πιο συγκεκριμένα, οι κατώτατες αυτές τιμές δίκλινου δωματίου τέθηκαν σα βάση για να υπάρχει ίση μεταχείριση όλων των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και για την απλούστευση του τρόπου υπολογισμού του μισθώματος χρήσης αιγιαλού, ώστε να μη χρειάζεται ειδικός έλεγχος σε κάθε περίπτωση.

ε. Τρόπος χρήσης του αιγιαλού

Η παραχώρηση χρήσης του αιγιαλού πρέπει να είναι απλή. Δηλαδή, να μην περιφράσσεται ο αιγιαλός, ωστόσο πρέπει να λαμβάνεται ειδική πρόνοια για θέματα υγιεινής, αισθητικής, ρύπανσης και αλλοίωσής του. Ταυτόχρονα, δεν επιτρέπεται η διέλευση τροχοφόρων και η δημιουργία μόνιμων εγκαταστάσεων πάνω στον αιγιαλό, με εξαίρεση την τοποθέτηση ομπρελών, καθισμάτων και ξαπλώστρων.

Θεωρείται ιδιαίτερα σκόπιμο να τονισθεί πως παρά τις σχετικές διατάξεις, οδηγίες και διαταγές του Υπουργείου Οικονομικών και του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας για τη λήψη μέτρων προστασίας του αιγιαλού και της παραλίας, διάφορες επιχειρήσεις και πρόσωπα προβαίνουν σε προσχώσεις θαλάσσιων εκτάσεων, περιφράξεις ακτών, κατασκευές αποβάθρων και μικρών λιμένων, καταλήψεις των χώρων του αιγιαλού και της παραλίας και γενικά σε ενέργειες που αναιρούν τον κοινόχρηστο χαρακτήρα τους. Κάτι αντίστοιχο παρατηρείται και στις περιπτώσεις που παραχωρείται νομίμως η χρήση του αιγιαλού, ο οποίος τελικά δεν καθίσταται προσιτός σε όλους.

B. Περιφράξεις γηπέδων

Τη σημερινή εποχή, έχει επιτραπεί με βάση Προεδρικό Διάταγμα η περίφραξη μέσα σε ζώνη πλάτους 500 μέτρων από την ακτή ή την όχθη δημόσιας λίμνης για την προστασία ορισμένων ειδικών καλλιεργειών αλλά και ορισμένων ειδικών χρήσεων. Φυσικά, μέσα σε αυτές υπάγονται οι τουριστικές και οι ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις.

α. Άδεια περίφραξης

Για κάθε είδους περίφραξη απαιτείται άδεια που εκδίδεται από την αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία. Πρέπει να δικαιολογείται απόλυτα η αναγκαιότητα της περίφραξης καθώς και η έκταση που πρέπει να περιφραχθεί. Παρ' όλα αυτά, δε χρειάζεται άδεια για περίφραξη όταν οι εγκαταστάσεις διαθέτουν τα παρακάτω γνωρίσματα:

- Είναι αγροτικού χαρακτήρα
- Δεν είναι πόλοι τουριστικού ενδιαφέροντος. Δεν έρχονται σε επαφή με πόλους τουριστικού ενδιαφέροντος, παραδοσιακούς οικισμούς και αστικά κέντρα.

β. Απόσταση-διακοπή περίφραξης

Η περίφραξη τουριστικών εγκαταστάσεων τοποθετείται σε απόσταση όχι μεγαλύτερη από πέντε μέτρα γύρω από το περίγραμμα του κτιρίου ή γύρω από τα ακραία κτίσματα του συγκροτήματος. Δεν επιτρέπεται η περίφραξη ολόκληρου του οικοπέδου. Αντίθετα, κρίνεται αναγκαίο να αφήνεται απερίφρακτο τμήμα γηπέδου πλάτους τριών μέτρων, τουλάχιστον στο ένα όριο του γηπέδου.

Παράλληλα με όλα τα προαναφερθέντα, σε περίπτωση που το πρόσωπο του γηπέδου που είναι παράλληλο στην ακτή είναι μεγαλύτερο ή ίσο με 300 μέτρα, επιβάλλεται διακοπή της περίφραξης με αποτέλεσμα να υπάρχει ένα απερίφρακτο τμήμα γηπέδου κάθετο προς την ακτή, με πλάτος τουλάχιστον τρία μέτρα.

γ. Ύψος της περίφραξης

Το συνολικό ύψος της περίφραξης δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει τα δύομιση μέτρα. Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί η κατασκευή της περίφραξης να είναι συμπαγής.

Σε ειδικές περιπτώσεις, επιτρέπεται συμπαγές περίφραγμα, όπου αυτό επιβάλλεται από την Αρχαιολογική υπηρεσία και σε καθορισμένο ύψος. Οι ακριβείς διαστάσεις, το ύψος και ο τρόπος κατασκευής των περιφράξεων καθορίζονται από την πολεοδομική υπηρεσία.

Γ. Επεμβάσεις στις δασικές εκτάσεις από τουριστικές εγκαταστάσεις

Η κατασκευή εγκαταστάσεων για να εξυπηρετήσουν τους ενδιαφερόμενους για το σκι, απαιτεί συχνά την κοπή πολλών δέντρων μιας δασικής έκτασης που παρέχει τις απαιτούμενες προδιαγραφές. Οι δραστηριότητες αυτές πολλές φορές προκαλούν ανεξέλεγκτη αναταραχή και διάβρωση του τοπικού οικοσυστήματος, ακόμη και μακροπρόθεσμη καταστροφή.

Είναι επιθυμητή η παραχώρηση δημοσίων δασών ή δασικών εκτάσεων στον ΕΟΤ για τουριστική αξιοποίησή τους, μετά από πρόταση του ΕΟΤ, που θα πρέπει να στηρίζεται σε μελέτη τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής και του Συμβουλίου Δασικής Πολιτικής. Ως τουριστική αξιοποίηση, ο νόμος εννοεί την κατασκευή κάθε είδους εγκαταστάσεων για τη διαβίωση και αναψυχή ατόμων καθώς και την ανάλογη διαμόρφωση ολόκληρου του χώρου.

Ωστόσο, η παραπάνω παραχώρηση δεν δύναται να περιλαμβάνει δασικές εκτάσεις και δάση που παρουσιάζουν έντονο αισθητικό, οικολογικό, επιστημονικό και γεωμορφολογικό ενδιαφέρον. Υπάρχει εξαίρεση, με βάση την οποία επιτρέπεται η δημιουργία ξενώνων στις προαναφερθέντες κατηγορίες δασών, εφόσον με αυτές εξυπηρετούνται εγκαταστάσεις ορειβασίας ή χειμερινού αθλητισμού και σύμφωνα με ένα προκαθορισμένο μέτρο (δεν ισχύει για τις περιπτώσεις των εθνικών δρυμών). Η παραχώρηση στον ΕΟΤ δεν πρέπει να περιλαμβάνει δάση ή δασικές εκτάσεις, που ανήκουν στο νομό Αττικής ή μέσα σε βιομηχανικές ζώνες.

Η παραχώρηση πραγματοποιείται με Απόφαση του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης, αφού τηρηθεί ο όρος για τη διατήρηση της δασικής μορφής των εκτάσεων που βρίσκονται υπό παραχώρηση. Παράλληλα, καθορίζονται οι υποχρεώσεις του ΕΟΤ ή αυτού που αναλαμβάνει μετά από σύμβαση με τον ΕΟΤ, για την τουριστική αξιοποίηση της περιοχής, για διαφύλαξη, προστασία και ενίσχυση της δασικής βλάστησης. Σε καμία περίπτωση ο αριθμός των χώρων που παραχωρούνται για οικοδόμηση δεν πρέπει να ξεπερνά το 10% του συνολικού δάσους. Επίσης, ο συντελεστής δόμησης υπολογισμένος με βάση των οικοδομήσιμο χώρο δεν πρέπει να ξεπερνά τη μονάδα.

Η κυριότητα των κτιρίων, εγκαταστάσεων που δημιουργούνται με τον τρόπο αυτό παραμένει πάντα στο Δημόσιο. Κατ' εξαίρεση, επιτρέπεται η παραχώρηση σε τρίτους όπου σύμφωνα με τη συγκεκριμένη μελέτη τουριστικής αξιοποίησης, καταλαμβάνονται από ξενοδοχεία, ξενώνες συνοδευμένα από απαγόρευση της μεταβολής της χρήσης των χώρων που παραχωρούνται.

Δ. Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης(ΠΟΤΑ)

Οι περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης αποτελούν πόλο έλξης τουριστών και επισκεπτών, κυρίως υψηλότερων απαιτήσεων και εισοδήματος από το μέσο όρο των επισκεπτών που ακολουθούν το πρότυπο του μαζικού τουρισμού και κατευθύνονται σε λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές. Πιο συγκεκριμένα, δυνατότητες δημιουργίας τουριστικών εγκαταστάσεων με υψηλές προδιαγραφές σε μια ενιαία έκταση μπορούν να υπάρξουν σε περιοχές απομακρυσμένες και όχι αξιοποιημένες. Συνεπώς με το σχέδιο για τις ΠΟΤΑ, περιγράφονται τα πλαίσια, οι στόχοι, η κατασκευή ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων, εστιατορίων, συμπληρωματικών εγκαταστάσεων εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε μια ενιαία περιοχή που να εξασφαλίζει και να ικανοποιεί τις προδιαγραφές του τουρισμού ποιότητας. Παράλληλα με όλα τα παραπάνω, η λειτουργία των ΠΟΤΑ είναι συνυφασμένη με την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

α. Έννοια-Καταγραφή της περιοχής

Αναφορικά με το νόμο 3334/94 που δημιούργησε τις ΠΟΤΑ, περιγράφονται « ως περιοχές που μπορούν να εγκατασταθούν ξενοδοχειακές μονάδες κάθε μορφής καθώς και επιχειρήσεις τουριστικών υπηρεσιών, οι οποίες θα συμβάλλουν στην τουριστική ανάπτυξη περιοχών που δε διαθέτουν ανεπτυγμένη τουριστική υποδομή».

Οι περιοχές αυτές, στοχεύουν στην τουριστική ανάπτυξη της χώρας και καθορίζονται με Προεδρικά Διατάγματα που εκδίδονται με συνύπαρξη του Υπουργείου Οικονομικών, Τουρισμού, Περιβάλλοντος και Χωροταξίας. Πριν από την έκδοση των Προεδρικών Διαταγμάτων, κρίνεται επιβεβλημένη η εκπόνηση μελέτης για την ανάπτυξη και αξιοποίηση της περιοχής, η οποία με τη σειρά της θα εγκριθεί από το Υπουργείο Τουρισμού. Πιο συγκεκριμένα, στη μελέτη αυτή πρέπει να αναφέρονται ο αριθμός και το είδος των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, ο χώρος πρασίνου και οι ελεύθεροι χώροι. Απώτερο στόχο της μελέτης αυτής αποτελεί η προστασία του περιβάλλοντος και η αποφυγή δυσμενών επιπτώσεων σε αυτό από την άναρχη υπερσυγκέντρωση τουριστικών μονάδων σε μια περιορισμένη περιοχή.

Μια περιοχή θεωρείται ως «κατάλληλη για ολοκληρωμένη τουριστική ανάπτυξη», όταν διαθέτει τους αναγκαίους αξιολογούς φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους. Η καταλληλότητα αυτή, αξιολογείται σε επίπεδο νομού ή νησιού και κατά δεύτερο λόγο σε επίπεδο γεωγραφικής περιφέρειας. Η ιδιόκτητη έκταση που προτείνεται για δημιουργία ΠΟΤΑ, δεν πρέπει να διαθέτει επιφάνεια μικρότερη από 800.000 τετραγωνικά μέτρα η οποία επιπρόσθετα πρέπει να είναι ενιαία σε ποσοστό 85%. Επίσης η έκταση πρέπει να βρίσκεται σε απόσταση 90 λεπτών από το αεροδρόμιο της περιοχής.

β. Στοιχεία του επενδυτικού σχεδίου

Το επενδυτικό σχέδιο για τη δημιουργία ΠΟΤΑ συνοδεύεται με ελάχιστο συνολικό κόστος 60.000.000 ευρώ και περιλαμβάνει τα ακόλουθα στοιχεία:

- Τουριστικά καταλύματα(ξενοδοχεία διαφόρων μορφών 5 ή 4 αστέρων)
- Κέντρα εστίασης και αναψυχής
- Συνεδριακό κέντρο
- Αθλητικό κέντρο
- Εμπορικό κέντρο
- Εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής αναψυχής(γήπεδα γκολφ, χιονοδρομικές εγκαταστάσεις)

Ενδεικτικά επενδυτικό σχέδιο που περιλαμβάνει ανάμεσα στις προαιρετικές εγκαταστάσεις του καζίνο, δε γίνεται δεκτό από την επιτροπή αξιολόγησης.

γ. Απαραίτητα στοιχεία για την υποβολή εκδήλωσης ενδιαφέροντος

Τα στοιχεία αυτά είναι τα ακόλουθα και πρέπει να περιλαμβάνονται μέσα στο φάκελο για την υποβολή για την εκδήλωση ενδιαφέροντος:

- Παρουσίαση της φυσιογνωμίας της περιοχής και του ευρύτερου χώρου. Περιγράφονται το κλίμα, η γεωμορφολογία, το φυσικό και πολεοδομικό περιβάλλον, η συγκοινωνιακή πολιτική, τα δημογραφικά και οικονομικά δεδομένα.
- Αναλυτική παρουσίαση της υπάρχουσας κατάστασης στον τουριστικό τομέα, δηλαδή την τουριστική προσφορά και ζήτηση, την τωρινή κατάσταση των υποδομών και τις δυνατότητες περαιτέρω βελτίωσής τους, τους φυσικούς και ανθρώπινους πόρους.
- Συνοπτική παρουσίαση του προγράμματος τουριστικής αξιοποίησης της περιοχής με αναφορά στις χρήσεις των εγκαταστάσεων και των χρήσεων γης, στους όρους και περιορισμούς δόμησης καθώς και στα έργα υποδομής με τα απαραίτητα χρονοδιαγράμματά τους.
- Μελέτη και αξιολόγηση των περιβαλλοντικών και χωροταξικών επιπτώσεων του προγράμματος με περιεχόμενο στις επιπτώσεις στον πληθυσμό από δημογραφική, οικονομική και κοινωνική άποψη.
- Μελέτη των επιπτώσεων στο φυσικό περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζονται οι πιθανές δυσμενείς επιπτώσεις της ανάπτυξης στο έδαφος, στον αέρα, στη χλωρίδα, στην πανίδα, στους φυσικούς πόρους και στη γενικότερη αισθητική του τοπίου. Επιπρόσθετα συνυπολογίζεται η υποβάθμιση του περιβάλλοντος από την προσβασιμότητα της περιοχής.
- Εντοπισμός και εξέταση των επιπτώσεων στο πολιτιστικό περιβάλλον. Πραγματοποιείται έλεγχος για τη συνύπαρξη της ανάπτυξης με τη διαφύλαξη της παραδοσιακής ταυτότητας(παραδοσιακοί οικισμοί, αρχαιολογικοί χώροι)

Τέλος, μετά απ' όλα τα προαναφερθέντα, συντάσσεται μια καθοριστικής σημασίας εξαγωγή συνθετικών συμπερασμάτων, δηλαδή περιγραφή των έργων-μέτρων που κρίνονται ως υποχρεωτικά από την πλευρά του δημοσίου τομέα για την ενίσχυση των υποδομών της ευρύτερης περιοχής, που θα συνοδεύεται από μια αρχική εκτίμηση του απαιτούμενου κόστους.

Κεφάλαιο Γ

Προστασία του περιβάλλοντος από έργα και δραστηριότητες

Τα δημόσια ή ιδιωτικά έργα και οι δραστηριότητες κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες, ανάλογα με τις επιπτώσεις στο περιβάλλον. Για την επιτυχημένη επίτευξη των στόχων του, ο νομοθέτης συγκεκριμενοποιεί τις ανθρώπινες δραστηριότητες σε τρεις κατηγορίες. Για την ποιοτικότερη τμηματοποίηση είναι απαραίτητα: α) Το μέγεθος και το είδος του έργου, β) Η ποσότητα καθώς και το είδος των ρύπων που αυτό εκπέμπει, γ) Η δυνατότητα να αποφευχθεί η δημιουργία ρυπογόνων ουσιών κατά την παραγωγική διαδικασία, δ) Ο κίνδυνος ατυχήματος και η επιβολή προστατευτικών μέτρων. Καθοριστικής σημασίας παράμετρος για την έγκριση και παραλαβή της άδειας κατασκευής, λειτουργίας, εγκατάστασης, τροποποίησης και εκσυγχρονισμού των εγκαταστάσεων αποτελεί η Έγκριση Όρων για την προστασία του περιβάλλοντος.

Η σύνταξη Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ), καθορίζει πως για την πραγματοποίηση νέων έργων και δραστηριοτήτων καθώς και για την επέκταση των υφιστάμενων, απαιτείται η έγκριση όρων για την προστασία του περιβάλλοντος ώστε να χορηγηθεί ειδική άδεια.

Τα έργα διακρίνονται (με βάση τα κοινά τους γνωρίσματα) σε 10 ομάδες:

- Έργα οδοποιίας
- Υδραυλικά έργα
- Λιμενικά έργα
- Συστήματα υποδομών
- Εξορυκτικές και συναφείς δραστηριότητες
- Τουριστικές εγκαταστάσεις-εργασίες πολεοδομίας
- Κτηνοτροφικές και πτηνοτροφικές εγκαταστάσεις
- Υδατοκαλλιέργειες
- Βιομηχανικές εγκαταστάσεις και εργασίες διαρρύθμισης βιομηχανικών ζωνών
- Ειδικά έργα

A. Κατηγορίες έργων και δραστηριοτήτων

Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τα έργα και τις δραστηριότητες που λόγω της φύσης και του μεγέθους είναι πιθανό να προκαλέσουν σοβαρούς κινδύνους για το περιβάλλον. Στα έργα και τις δραστηριότητες της συγκεκριμένης κατηγορίας επιβάλλονται ανεξάρτητα από τις γενικές προδιαγραφές και ειδικοί όροι για τη διαφύλαξη του περιβάλλοντος.

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει έργα και δραστηριότητες, που πρέπει να υποβάλλονται σε γενικούς περιορισμούς και προδιαγραφές, αν και δεν προκαλούν σημαντικούς κινδύνους για το περιβάλλον.

Τέλος, η Τρίτη κατηγορία, περιλαμβάνει έργα και δραστηριότητες που είναι υπεύθυνα για τη δημιουργία ιδιαίτερα μικρού κινδύνου ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος.

α. Α' κατηγορία

Η κατηγορία αυτή αποτυπώνει κατασκευές και ανθρώπινες δραστηριότητες, οι οποίες εξαιτίας της φύσης, του μεγέθους ή της έκτασής τους ενδέχεται να δημιουργήσουν αρνητικά αποτελέσματα στην ποιότητα του περιβάλλοντος. Συνεπώς, επιβάλλονται ανάλογα με τις απαιτήσεις της επιμέρους περίπτωσης παράλληλα με την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων, ειδικοί όροι και περιορισμοί για την προστασία του περιβάλλοντος πέρα από τους γενικούς. Για την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων αυτού του είδους δραστηριοτήτων είναι απαραίτητη η κατάθεση συγκεκριμένης Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων.

Το Συμβούλιο της Επικρατείας επέβαλε μέσω της αντίστοιχης νομοθεσίας την πραγματοποίηση της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, πριν την εκτέλεση ενός έργου με στόχο την περιβαλλοντική προστασία. Η υποχρέωση αυτή ορίζεται ως εφαρμογή της αρχής της πρόληψης, μέσω της οποίας καταβάλλονται όλες οι δυνατές ενέργειες για την αποφυγή της ζημίας στο περιβάλλον. Είναι παρατηρημένο πως διάφορα έργα και κατασκευές καθυστερούσαν διότι δεν διέθεταν τις ανάλογες Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων.

β. Β' Κατηγορία

Η συγκεκριμένη κατηγορία περιγράφει έργα και δραστηριότητες, οι οποίες δεν προκαλούν δυσμενείς επιπτώσεις στην ποιότητα του περιβάλλοντος, κρίνεται σκόπιμο να υπόκεινται σε γενικές προδιαγραφές, όρους και περιορισμούς που προβλέπονται από τις κανονιστικές διατάξεις. Για κατασκευές και δραστηριότητες αυτού του είδους, κρίνεται επιβεβλημένη η παράθεση Περιβαλλοντικής Έκθεσης, με την οποία τεκμηριώνεται η συμμόρφωση με τους όρους που μεριμνούν για την προστασία του περιβάλλοντος ή Προκαταρκτικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και Αξιολόγησης.

γ. Γ' Κατηγορία

Η τελευταία κατηγορία αποτυπώνει κατασκευές και ανθρώπινες δραστηριότητες που ευθύνονται για την πρόκληση μικρής κλίμακας κινδύνου και υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Γι' αυτό το λόγο απαιτείται η παράθεση των απαραίτητων δικαιολογητικών εγγράφων που αποσαφηνίζουν τη συνύπαρξη με τις διατάξεις σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος.

Ταυτόχρονα με όλα τα προαναφερθέντα, στο άρθρο 24 κατοχυρώνονται οι περιοχές οργανωμένης ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων (Π.Ο.Α.Π.Δ.). Οι περιοχές αυτές παρουσιάζουν τα εξής γνωρίσματα: Είναι θαλάσσιες εκτάσεις και χερσαίες περιοχές, που χαρακτηρίζονται ιδανικές για την ίδρυση-ανάπτυξη παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του πρωτογενούς, δευτερογενούς ή τριτογενούς τομέα. Οι περιοχές αυτές διαχωρίζονται αναφορικά με τον τομέα δραστηριότητας, παραγωγής, με το σκοπό λειτουργίας ενώ επιπρόσθετα ταξινομούνται σε περιοχές αποκλειστικής χρήσης, στις οποίες απαγορεύεται κάθε άλλη δραστηριότητα πέρα από της βασικής και σε περιοχές κύριας χρήσης, όπου επιτρέπονται και συναφείς με την κύρια δραστηριότητες (κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις). Η έγκριση για τις Π.Ο.Α.Π.Δ. λαμβάνεται με γνώμονα τις κατευθύνσεις Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και με βάση την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης.

Αναφορικά με τη δημοσιότητα των ΜΠΕ, προβλέπονται δυο στάδια:

- Πριν από τη χορήγηση της εγκρίσεως των περιβαλλοντικών όρων, οπότε η αρμόδια αρχή ξεκινά τη διαδικασία δημοσιοποίησης με τη διαβίβαση του σχετικού φακέλου με την ΜΠΕ, τα συνοδευτικά της στοιχεία και τη γνωμοδότηση της Διοικήσεως στο Νομαρχιακό Συμβούλιο. Εκείνο, πριν γνωμοδοτήσει για το περιεχόμενο του ως άνω φακέλου και της ΜΠΕ, είναι υποχρεωμένο να θέτει στη διάθεση του κοινού και των φορέων εκπροσωπήσεως του το φάκελο για να λάβουν γνώση και να εκφράσουν τις απόψεις τους.
- Μετά την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων, για τα έργα της Α και Β κατηγορίας οι αποφάσεις εγκρίσεως τους διαβιβάζονται στο οικείο Νομαρχιακό Συμβούλιο προκειμένου να λάβουν γνώση και να ενημερώσουν τους πολίτες και τους φορείς που τους εκπροσωπούν. Οι ως άνω διαδικασίες και φορείς καθορίζονται από την ΚΥΑ 75308/5512/90 «Καθορισμός τρόπου ενημέρωσης των πολιτών και φορέων εκπροσώπησης τους για το περιεχόμενο της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων των έργων και δραστηριοτήτων σύμφωνα με την παρ.2 του ν. 1650/86».

Με το άρθρο 4 του νόμου 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε από το νόμο 3010/2002, καθορίζεται πως «σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα που προκαλούν οποιαδήποτε ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος ή παραβαίνουν τις διατάξεις του νόμου αυτού, ανεξάρτητα από την αστική ή ποινική ευθύνη, επιβάλλεται, ως διοικητική κύρωση πρόστιμο από 50.000 ευρώ ως 500.000, κατόπιν εισήγησης, είτε των υπηρεσιών, είτε των κλιμακίων Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος, ανάλογα με τη σοβαρότητα της παράβασης.

B. Περιβαλλοντικές μελέτες

Η Ευρωπαϊκή Ένωση συνδέει την ανάπτυξη της με την προστασία του περιβάλλοντος. Το 1985 μια Οδηγία της ΕΟΚ επέβαλε την ανάγκη εκπόνησης περιβαλλοντικών μελετών για διάφορα επενδυτικά έργα. Στην Ελλάδα ο νόμος 1650/86 για την προστασία του περιβάλλοντος παρέχει το νομικό πλαίσιο για τις μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Ενσωματωμένη μέσα στο νόμο για την προστασία του περιβάλλοντος βρίσκεται η υποχρέωση σύνταξης μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, προκειμένου να εγκριθεί η άδεια για τη λειτουργία ενός μεγάλου αριθμού επιχειρήσεων που προκαλούν δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον. Με την αρμόδια Υπουργική απόφαση, κατατάσσονται τα έργα και οι δραστηριότητες σε κατηγορίες και καθορίζεται το περιεχόμενο των περιβαλλοντικών μελετών.

Οι περιβαλλοντικές μελέτες διερευνούν και αξιολογούν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Αρχικά, το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον καταγράφονται με τη βοήθεια χαρτών και κατόπιν περιγράφονται με τη βοήθεια εκθέσεων. Παράλληλα, περιγράφεται αναλυτικά η δραστηριότητα και αξιολογούνται οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις (άμεσες, έμμεσες, βραχυχρόνιες, μακροχρόνιες) στην περιοχή. Η αξιολόγηση αυτή αναφέρεται σε οικολογικές επιπτώσεις και ηχορύπανση.

Αναφορικά με τις οικολογικές επιπτώσεις, είναι επιβεβλημένο να αναλυθούν οι επιπτώσεις που προκαλούνται στην ατμόσφαιρα, στα ύδατα, το έδαφος καθώς και στην χλωρίδα και πανίδα. Όσον αφορά την ηχορύπανση, διερευνάται η πιθανή επίδραση θορύβου από τη λειτουργία της εγκατάστασης στην περιοχή. Συμπληρωματικά με τα παραπάνω, εξετάζονται και οι ανάγκες για την κατασκευή συμπληρωματικών κρατικών εγκαταστάσεων, όπως οδικά δίκτυα, πυροπροστασία δασών.

α. Οι γενικοί στόχοι

Ο ευρύτερος στόχος της μελέτης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων είναι η εξασφάλιση πως το επενδυτικό σχέδιο σε όλη τη διάρκεια της ζωής του δε θα λειτουργεί παρασιτικά ως προς το περιβάλλον (φυσικό, πολιτισμικό και κοινωνικοοικονομικό).

Η άμεση αλλά και η μακροπρόθεσμη επίπτωση στην υγεία και την ποιότητα ζωής του πληθυσμού είναι συνυφασμένη με το περιβάλλον, ως ενιαίο σύνολο. Συνεπώς κρίνεται σκόπιμη η ενημέρωση του κοινού από τα αρχικά στάδια της ανάπτυξης του κύκλου του επενδυτικού σχεδίου.

β. Οι ειδικοί στόχοι

Οι πιο μεμπτοί στόχοι μιας μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων είναι:

- Η προώθηση μιας εμπεριστατωμένης και πλήρους μελέτης για τις πιθανές περιβαλλοντικές συνέπειες του επενδυτικού σχεδίου καθώς και των εναλλακτικών λύσεων για το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

- Η ενσωμάτωση κάθε είδους νομικής υπόστασης στο περιβαλλοντικό σχέδιο αναφορικά με το περιβάλλον.
- Η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά.
- Ο καθορισμός ειδικών πολιτικών και δράσεων για την αντιμετώπιση των δυσμενών περιβαλλοντικών επιπτώσεων καθώς και η ενίσχυση των ωφελειών.

Τα ουσιαστικά στοιχεία για τέτοιες μελέτες πρέπει να εμπεριέχουν όλα όσα είναι διαθέσιμα μέχρι εκείνη τη στιγμή και πιο συγκεκριμένα τα αποτελέσματα υπολογισμών από πανεπιστημιακά ιδρύματα, μονάδες συλλογής περιφερειακών και αστικών στοιχείων, στοιχεία από στατιστικές υπηρεσίες, στατιστικά στοιχεία που δημοσιεύονται από την ΕΕ, τον ΟΟΣΑ, τον ΟΗΕ και λοιπούς οργανισμούς. Σε πολλές περιπτώσεις, η συγκέντρωση πληροφοριών και στοιχείων για την πραγμάτωση μιας μελέτης αποτελεί μια δαπανηρή και χρονοβόρα διαδικασία.

Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις πρέπει να εκτιμώνται με βάση τις νομικές διατάξεις καθώς και τις οδηγίες που έχουν εκδοθεί σε κάθε χώρα που λαμβάνει χώρα το επενδυτικό σχέδιο. Σε περιοχές που δεν υπάρχουν κανονισμοί ή είναι λίγο ασαφείς, συνιστάται να λαμβάνονται μέτρα με την προοπτική πως οι κανονισμοί θα γίνουν πιο αυστηροί και σαφέστεροι, ιδίως στην περίπτωση μακροπρόθεσμων σχεδίων.

Για την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, εφαρμόζονται οι διατάξεις του ν. 4014/11 «*Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος*».

Με τον νέο νόμο, εισάγονται εκτός των άλλων και οι εξής καινοτομίες:

- Απλοποιούνται οι διαδικασίες για την περιβαλλοντική αδειοδότηση των έργων και δραστηριοτήτων και μειώνεται ο απαιτούμενος χρόνος για την έκδοση των σχετικών αποφάσεων.
- Μειώνεται ο αριθμός των έργων και δραστηριοτήτων για τα οποία απαιτείται υποβολή και αξιολόγηση Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) προκειμένου να αδειοδοτηθούν περιβαλλοντικά.
- Θεσπίζονται υποχρεωτικοί περιοδικοί τακτικοί και έκτακτοι έλεγχοι από αρμόδιες υπηρεσίες και ιδιώτες επιθεωρητές με στόχο την πραγματική διασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος.
- Καταργείται η υποχρέωση υποβολής προμελέτης Περιβαλλοντικών επιπτώσεων, και καθίσταται πλέον η υποβολή της προαιρετική.
- Για την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων εντός του δικτύου «*Natura 2000*», προβλέπεται η υποβολή και αξιολόγηση «*Ειδικής Οικολογικής Αξιολόγησης*»
- Προβλέπεται η δημιουργία Ηλεκτρονικού περιβαλλοντικού μητρώου και Ηλεκτρονική υποβολή της ΜΠΕ και παρακολούθηση της διαδικασίας έκδοσης ΑΕΠΟ ή τροποποίησης/ανανέωσης κλπ.
- Δημιουργείται η Περιβαλλοντική Ταυτότητα Έργου, που θα περιλαμβάνει κάθε περιβαλλοντική πληροφορία για το έργο.

Κεφάλαιο Δ

Η περιβαλλοντική πληροφόρηση

Η πρόσβαση των πολιτών στην περιβαλλοντική πληροφορία αποτελεί θεσμό που προέρχεται από το κοινοτικό δίκαιο και είναι άριστα συνδεδεμένος με τα δικονομικά δικαιώματα τους σε σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος: Από τη μία συμμετοχή τους στην εκπόνηση του περιβαλλοντικού σχεδιασμού και τη λήψη αποφάσεων με αυξημένη περιβαλλοντική σημασία. Από την άλλη, τη δυνατότητα προσφυγής του στη δικαιοσύνη για την τήρηση των διαδικαστικών εγγυήσεων και τον έλεγχο της συμβατότητας των πράξεων των δημοσίων αρχών με τους κανόνες της περιβαλλοντικής σημασίας. Είναι καινοτομία που οδηγεί στην περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των πολιτών και στο δημοκρατικό έλεγχο των διοικητικών αποφάσεων αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος.

α. Το δικαίωμα στην περιβαλλοντική πληροφόρηση

Η Κ.Υ.Α 77921/1440/1995 με την οποία η πρόσβαση του πολίτη στα περιβαλλοντικά θέματα ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η οδηγία 30/313/ΕΟΚ, αποτελεί το πρώτο καθοριστικό βήμα σχετικά με τη θέσπιση ενός γενικού δικαιώματος στην περιβαλλοντική πληροφόρηση. Σύμφωνα με το άρθρο 3 της Κ.Υ.Α 77921/1440/1995 κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο έχει το δικαίωμα κατόπιν αίτησής του στις δημόσιες αρχές να ζητά τη χορήγηση περιβαλλοντικών πληροφοριών. Αναφορικά με το άρθρο 2 παράγραφος 2 Κ.Υ.Α 77921/1440/1995 πληροφορία σχετικά με το περιβάλλον είναι « *κάθε διαθέσιμο από τις δημόσιες αρχές στοιχείο, σε γραπτή, οπτική, ακουστική, μηχανογραφική μορφή για την κατάσταση των νερών, του αέρα, του εδάφους, της πανίδας, των βιοτόπων και των οικοτόπων καθώς και για τις δραστηριότητες που επηρεάζουν δυσμενώς τους φυσικούς αποδέκτες και για μέτρα που αποσκοπούν στην προστασία τους που ορίζονται στο άρθρο 16 παράγραφος 1 του νόμου 1599/1986*».

Για την προβολή της αξίωσης πρόσβασης στις πληροφορίες δεν είναι απαραίτητη η θεμελίωση κανενός είδους εννόμου συμφέροντος. Δέκτης της σχετικής αίτησης είναι «κάθε διοικητική υπηρεσία του δημοσίου τομέα σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένων των ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ, που έχει αρμοδιότητες και κατέχει πληροφορίες σχετικά με το περιβάλλον». Σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 2α και 2β Κ.Υ.Α 77921/1440/1995, το δικαίωμα της πρόσβασης σε πληροφορίες για το περιβάλλον ασκείται είτε με επιτόπια μελέτη είτε με χορήγηση αντιγράφου, εκτός αν η αναπαραγωγή του μπορεί να βλάψει τα στοιχεία.

Η διοίκηση έχει τη δυνατότητα να αρνηθεί τη χορήγηση των ζητούμενων πληροφοριών στα περιπτώσεις του άρθρου 4 Κ.Υ.Α 77921/1440/1995. Αποτελεί διακριτική ευχέρεια της διοίκησης. Πιο συγκεκριμένα, οι δημόσιες αρχές διατηρούν τη δυνατότητα να απαρνηθούν την ικανοποίηση του δικαιώματος του άρθρου 3ωστις ακόλουθες περιπτώσεις: α)Όταν παραβλέπεται ο εμπιστευτικός χαρακτήρας και το απόρρητο των συνόδων του Υπουργικού Συμβουλίου και των λοιπών κυβερνητικών οργάνων, β)Όταν δυσχεραίνεται η έρευνα

δικαστικών, αστυνομικών, διοικητικών αρχών σε υποθέσεις που εκκρεμούν στις δικαστικές αίθουσες ή διενεργείται ανάκριση-προανάκριση, γ) Όταν αιτούνται στοιχεία που δόθηκαν στις αρχές από τρίτο που δεν είχε τη νομική υποχρέωση να τα χορηγήσει ή όταν αποκαλυφθούν θα έχουν ως αποτέλεσμα να επηρεάσουν δυσμενώς το περιβάλλον στο οποίο αναφέρονται (άρθρο 4 παράγραφος 1 Κ.Υ.Α 77921/1440/1995). Παράλληλα, οι δημόσιες αρχές είναι δυνατό να μην χορηγήσουν πληροφορίες όταν αυτό συνεπάγεται με την παράδοση ημιτελών εγγράφων ή στοιχείων (άρθρο 4 παράγραφος 4 Κ.Υ.Α 77921/1440/1995).

β. De lege ferenda

Με τον σχετικά ευρύ ορισμό για την περιβαλλοντική πληροφορία στην Κ.Υ.Α 77921/1440/1995 «για την ελεύθερη πρόσβαση του κοινού στις δημόσιες αρχές για πληροφορίες σχετικά με το περιβάλλον» επιδιώκεται η διαφάνεια της διοικητικής δράσης αναφορικά με περιβαλλοντικά θέματα. Ο πολίτης είναι σε θέση να αξιολογήσει το έργο της διοίκησης στον περιβαλλοντικό κλάδο.

Η συμμόρφωση της Ελλάδας στις κοινοτικές υποχρεώσεις με την αυτολεξεί μεταφορά της Οδηγίας 90/313/ΕΟΚ καθιστά τον ελπιδοφόρο θεσμό της περιβαλλοντικής πληροφόρησης κατά βάση ανενεργό. Με το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο δεν αντιμετωπίζεται το ζήτημα ανάπτυξης της περιβαλλοντικής διοίκησης. Ο πολίτης που ζητά πληροφορίες βάση του δικαιώματος του πάντα, δε λαμβάνει την έννομη προστασία, όπως τη σχεδίασε ο έννομος νομοθέτης. Η συμμετοχή του πολίτη λειτουργεί προληπτικά για την αποτροπή ενδεχομένων παρανομιών. Επίσης, δεν προβλέπεται η συνεργασία των αρμόδιων αρχών σε επίπεδο συλλογής και διάθεσης πληροφοριών προς τους πολίτες.

Η Οδηγία 2003/4/ΕΚ αντικατέστησε την Οδηγία 90/313 στις 14.2.2005. Η Οδηγία αυτή διατυπώνει με πιο λεπτομερή ορισμό την έννοια της περιβαλλοντικής πληροφορίας ώστε να αποφευχθούν ερμηνευτικές αμφιβολίες. Παράλληλα, διευρύνει την έννοια της δημόσιας αρχής που έχει την υποχρέωση πληροφόρησης χρησιμοποιώντας ένα πιο ευρύ ορισμό που περιλαμβάνει νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και ιδιώτες. Επιβάλλει τη γνωστοποίηση πληροφοριών που δε βρίσκονται στην κατοχή των δημοσίων αρχών αλλά στην κατοχή τρίτου για χρήση της δημόσιας αρχής. Η ικανοποίηση του αιτήματος για την παροχή πληροφοριών πρέπει να δίνεται εντός δύο μηνών. Στην περίπτωση που το δικαίωμα του πολίτη απορριφθεί, έχει τη δυνατότητα να ασκήσει προσφυγή ενώπιον της διοικητικής αρχής για επανεξέταση του ζητήματος του καθώς και προσφυγή ενώπιον του δικαστηρίου ή άλλης ανεξάρτητης αρχής.

γ. Η περιβαλλοντική πληροφόρηση και οι συμμετοχικές διαδικασίες

Σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο η κοινή γνώμη κατανοώντας την αδυναμία ή ακόμη και την απροθυμία αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών προβλημάτων από τις εκάστοτε κυβερνήσεις, αποφασίζει να δράσει αποφασιστικά και αποτελεσματικά μέσα από συγκροτημένες ομάδες ευαισθητοποιημένων πολιτών διαφορετικής αφετηρίας. Πρόκειται για τις μη κυβερνητικές περιβαλλοντικές οργανώσεις μέσα από τις οποίες εκφράζεται ένα μέρος της κοινωνίας των πολιτών. Με τον όρο «κοινωνία των πολιτών», αναφέρεται κάθε

είδους μορφή συλλογικής δράσης που εξελίσσεται σε εθελοντική βάση, δημιουργώντας μία κοινωνική διάσταση του ατομικού.

Σύμφωνα με την υπουργική διακήρυξη για το περιβάλλον του Μάλμο (ΟΗΕ, UNEP, 29-31 Μάη 2000) ο «ρόλος της κοινωνίας των πολιτών είναι πολύ σημαντικός στα περιβαλλοντικά ζητήματα. Ο ρόλος της κοινωνίας των πολιτών πρέπει να ενδυναμωθεί σε όλα τα επίπεδα μέσω της πρόσβασης στην περιβαλλοντική πληροφόρηση, της ευαισθητοποίησης του κοινού, της ευρείας συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και της πρόσβασης σε θέματα δικαίου. Οι κυβερνήσεις πρέπει να δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες ώστε να διευκολύνουν την ικανότητα όλων των πολιτών να λένε την άποψη τους και να διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία ενός βιώσιμου μοντέλου ανάπτυξης».

Η πρόσβαση στην περιβαλλοντική πληροφόρηση είναι άμεσα συνδεδεμένη με:

- Τα θέματα της περιβαλλοντικής ενημέρωσης στο επίπεδο των σχολείων
- Τα θέματα της περιβαλλοντικής ενημέρωσης των πολιτών
- Την ενεργό συμμετοχή των πολιτών

Από τα τρία παραπάνω θέματα πολύ σημαντικό είναι το ζήτημα της ενεργού συμμετοχής των πολιτών, δεδομένου ότι η ενεργητική συμμετοχή των πολιτών μπορεί να φέρει πολύ σημαντικά αποτελέσματα για την προστασία του περιβάλλοντος. Προς αυτή την κατεύθυνση κινούνται οι μη κυβερνητικές οργανώσεις.

Οι ΜΚΟ δεν είναι αποδεκτοί ως διεθνή νομικά πρόσωπα. Αυτός ο περιορισμός φαίνεται να περιορίζει τη συμμετοχή τους στα διεθνή περιβαλλοντικά ζητήματα. Παρόλο αυτά στην πράξη οι περιβαλλοντικές ΜΚΟ συμμετέχουν ενεργά στη διαπραγμάτευση περιβαλλοντικών συνθηκών και σε άλλες διεθνείς συναντήσεις δρώντας ως μέλη επίσημων κρατικών αντιπροσωπειών, ως επίσημοι παρατηρητές ή απλά ως ιδιωτικοί συμμετέχοντες.

Αξίζει να αναφερθεί πως οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις δεν υποκαθιστούν την κρατική λειτουργία, εντούτοις παρέχουν χρήσιμες υπηρεσίες και γνώσεις σε τομείς που η κρατική λειτουργία δεν τους καλύπτει επαρκώς. Ο ρόλος τους διαμορφώνεται σε άμεσα ενημερωτικό και οργανωτικό για τους πολίτες, μέσα από τις ενημερωτικές και οργανωτικές δράσεις που αναπτύσσουν οι συγκεκριμένες οργανώσεις και έμμεσα γνωμοδοτικό για τους κρατικούς φορείς, καθώς οι ίδιες οργανώσεις δύναται να ενημερώνουν το κράτος και να γνωμοδοτούν σχετικά με λύσεις αντιμετώπισης προβλημάτων. Ο χαρακτήρας τους δεν επιτρέπει την παροχή υπηρεσιών ή προϊόντων με στόχο το κέρδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε

Οι Ευρωπαϊκές Οδηγίες και η Ευρωπαϊκή Πολιτική Περιβάλλοντος

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει μεριμνήσει ιδιαίτερα για την εφαρμογή μιας ενιαίας πολιτικής για την προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος από όλα τα κράτη – μέλη της ανεξαιρέτως. Για το συγκεκριμένο σκοπό, έχει προβεί στην υιοθέτηση ποικίλων οδηγιών για την προστασία του φυσικού, πολιτιστικού και δομημένου περιβάλλοντος. Η επιβεβλημένη υιοθέτηση των οδηγιών αυτών από όλες τις χώρες της αποτελεί αναπόσπαστο συστατικό της ευρύτερης πολιτικής της. Τα μέλη της Κοινότητας είναι υποχρεωμένα για την εφαρμογή μέτρων με στόχο την προστασία της ατμόσφαιρας, των υδάτων, των δασών, της χλωρίδας, της πανίδας, των ορεινών όγκων, της διαχείρισης των αποβλήτων, και της προστασίας από το θόρυβο. Επιπρόσθετα, λαμβάνονται μέτρα για τα φυσικά οικοσυστήματα και παραδοσιακά τοπία λόγω της οικολογικής, γεωμορφολογικής, βιολογικής και αισθητικής τους σημασίας.

Καθοριστικό παράγοντα αποτελεί η αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών δυσμενών επιπτώσεων που προκαλούνται από την ανθρώπινη δραστηριότητα (συμπεριλαμβανομένης και της τουριστικής). Σε αυτό το δύσκολο εγχείρημα σημαντικό βοήθημα αποτελεί η Μελέτη των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, η αποκτά νομική υφή το 1969 και κατέγραφε τη μελέτη των επιπτώσεων στο περιβάλλον πριν από οποιαδήποτε έργο-κατασκευή.

α. Οι Ευρωπαϊκές οδηγίες

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει προβεί στην έκδοση της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ αναφορικά με την *«εκτίμηση των επιπτώσεων ιδιωτικών και δημοσίων έργων στο περιβάλλον»*, στην οποία γίνεται ευρέως κατανοητό πως *«η καλύτερη πολιτική περιβάλλοντος συνίσταται στην πρόληψη της πηγής δημιουργίας ρυπάνσεων, οχλήσεων και όχι στην καταπολέμηση των αρνητικών επιπτώσεων ετεροχρονισμένα»*. Πραγματοποιείται ουσιαστικά αναφορά στην αρχή της προληπτικής δράσης. Η προαναφερθείσα οδηγία τροποποιήθηκε με την μετέπειτα οδηγία 97/11/ΕΟΚ.

Η οδηγία 96/61/ΕΟΚ αναφέρεται στη συγκεντρωτική διαδικασία για την πρόληψη της ρύπανσης, η οποία με τη σειρά της τροποποιήθηκε με την οδηγία 2003/87/ΕΚ. Παράλληλα, με την οδηγία 90/313/ΕΟΚ που καταγράφει *«τη ρύθμιση της ελεύθερης πληροφόρησης σε περιβαλλοντικά θέματα»*, συμπληρώνεται το ευρύτερο νομοθετικό πλαίσιο που ελέγχει τις δυσμενείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις με αποκλειστικό υπαίτιο την ανθρώπινη δραστηριότητα.

Τη σημερινή εποχή το φάσμα των κανόνων έχει αναπτυχθεί και εξελιχθεί, διότι συμπεριλαμβάνονται σε αυτό η οδηγία 2001/42/ΕΚ για τη διαδικασία των *«Στρατηγικών Περιβαλλοντικών Εκτιμήσεων με τη χρήση της Στρατηγικής Μελέτης των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων»*. Η τελευταία καθιστά ως υποχρεωτικά: α) Τον υπολογισμό των επιπτώσεων όχι μόνο πριν από ένα μεμονωμένο έργο, αλλά πριν από την έγκριση ενός νέου

Προγράμματος Έργων, β)Την ενεργό συμμετοχή της κοινωνίας στη μελέτη των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ενός Προγράμματος.

Η νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με απώτερο στόχο τη συνύπαρξη μεταξύ της περιβαλλοντικής προστασίας και της οικονομικής ανάπτυξης, επιτάσσει κανόνες δικαίου οι οποίοι πρέπει να εφαρμόζονται με τον πλέον βέλτιστο τρόπο από τα κράτη – μέλη της. Ωστόσο, για την πετυχημένη έκβαση του παραπάνω στόχου η περιβαλλοντική προστασία τοποθετείται ως βασική προϋπόθεση κατά τις διαδικασίες σχεδίασης των υπολοίπων πολιτικών της (οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών).

β. Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Περιβάλλοντος

Η προστασία του περιβάλλοντος και η ενσωμάτωσή του στις επί μέρους πολιτικές αποτελεί βασική υποχρέωση των κρατών μελών της ΕΕ βάσει του άρθρου 2 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Επιπρόσθετα, στο άρθρο 6 της Συνθήκης αναφέρεται πως *«οι απαιτήσεις της περιβαλλοντικής προστασίας πρέπει να ενταχθούν στον καθορισμό και την εφαρμογή των κοινοτικών πολιτικών και δράσεων ώστε να προωθηθεί η αειφόρος ανάπτυξη»*.

Παράλληλα, η κοινοτική νομοθεσία αποτελείται από οδηγίες και κανονισμούς που διέπουν κρίσιμα ζητήματα όπως το φυσικό περιβάλλον, οι υδάτινοι πόροι, η ατμοσφαιρική ρύπανση, η κλιματική αλλαγή, ο θόρυβος, τα απόβλητα, τα χημικά, οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων, το δικαίωμα πρόσβασης στην περιβαλλοντική πληροφόρηση και η βιομηχανική ρύπανση. Η δικαιοδοσία της ΕΕ για τη δημιουργία περιβαλλοντικής νομοθεσίας προκύπτει από τα άρθρα 174-176 της Συνθήκης για την ΕΕ.

Το περιβάλλον εκ φύσεως υπερβαίνει τα πολιτικά, νομικά και ανθρωπογενή όρια. Η συνεργασία μεταξύ των μελών της Ε.Ε καθώς και μεταξύ της Ε.Ε και του υπόλοιπου κόσμου έχει καθοριστική σημασία, για την αντιμετώπιση κινδύνων που απειλούν το φυσικό περιβάλλον και τη βιοποικιλότητα της Ευρώπης. Βασικοί στόχοι της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ αποτελούν η ενίσχυση του φυσικού κεφαλαίου, η προώθηση μιας οικονομίας που χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τους πόρους της και η διαφύλαξη της υγείας των πολιτών. Μια συντονισμένη περιβαλλοντική στρατηγική σε όλη την Ένωση διασφαλίζει τη συνεργασία από κοινού όλων των πολιτικών της ΕΕ.

Το περιβάλλον δεν σταματά στα σύνορα της Ένωσης. Ο αέρας, το νερό, οι θάλασσες και η άγρια πανίδα και χλωρίδα δεν γνωρίζουν σύνορα. Όσο περισσότερο μπορεί η ΕΕ να ενθαρρύνει τις γειτονικές χώρες και, στην ιδανική περίπτωση, ολόκληρο τον κόσμο, να υιοθετήσουν υψηλά πρότυπα, τόσο καλύτερη θα είναι η ποιότητα του περιβάλλοντος. Η Ένωση φροντίζει ώστε να διασφαλίσει ότι οι χώρες που επιθυμούν να προσχωρήσουν στην ΕΕ θα προσαρμόσουν την περιβαλλοντική τους νομοθεσία σε αυτά τα πρότυπα. Η ΕΕ συνεργάζεται στενά με τις γειτονικές χώρες για να τις ενθαρρύνει να ακολουθήσουν το παράδειγμά της και διαδραματίζει ενεργό ρόλο στις διεθνείς διαπραγματεύσεις για την αειφόρο ανάπτυξη, τη βιοποικιλότητα και την αλλαγή του κλίματος.

Από το 1970 η ΕΕ έχει εγκρίνει περισσότερες από 200 νομοθετικές πράξεις για την προστασία του περιβάλλοντος. Η νομοθεσία όμως από μόνη της δεν έχει αξία αν δεν εφαρμόζεται και δεν επιβάλλεται με τον κατάλληλο και ουσιαστικό τρόπο. Ωστόσο, κάτι τέτοιο αποτελεί μια πολύπλοκη διαδικασία, δεδομένου ότι πολλές διαφορετικές δραστηριότητες αναλαμβάνονται από διαφορετικές ομάδες. Η μη εφαρμογή της νομοθεσίας έχει πολλές αρνητικές συνέπειες. Μπορεί να υπονομεύσει θεμελιώδεις περιβαλλοντικούς στόχους, να βλάψει την υγεία του ανθρώπου και να προκαλέσει στη βιομηχανία αβεβαιότητα ως προς το ρυθμιστικό πλαίσιο, καθώς τα συμφωνηθέντα πρότυπα δεν εφαρμόζονται με τον ίδιο τρόπο σε όλη την Ένωση. Αντίθετα, η ορθή εφαρμογή της νομοθεσίας μπορεί να αποφέρει οικονομικά οφέλη. Τα κράτη μέλη είναι υπεύθυνα για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της ΕΕ. Έτσι, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορεί, μέσω του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, να κινήσει νομική διαδικασία κατά των κρατών μελών που δεν εφαρμόζουν σωστά τη νομοθεσία.

Επίσημα στο Συμβούλιο κορυφής των Παρισίων το 1972 χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά σε επίπεδο Κοινότητας αποφάσεις για την καθιέρωση περιβαλλοντικών αρχών. Ουσιαστική όμως εξέλιξη πραγματοποιήθηκε με την Ψήφιση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξεως το 1986, με την οποία τα μέλη της τροποποίησαν τη Συνθήκη της Ρώμης (η συγκεκριμένη πράξη κυρώθηκε στην Ελλάδα με το νόμο 1681/1987). Από εκείνο το σημείο και έπειτα το περιβάλλον ξεκίνησε να θεωρείται ως αγαθό και η έννομη τάξη πρέπει να προστατεύει. Πλέον η προστασία του είναι συνώνυμο της αειφόρου ανάπτυξης.

Κατά την αναθεώρηση της Συνθήκης του Άμστερνταμ επιδιώχθηκε αρμονική και αειφόρο ανάπτυξη, γεγονός που επισημαίνει τη ανάγκη για περιβαλλοντική προστασία. Η διατύπωση αυτή περιλαμβάνεται στο άρθρο 2 της ΣΕΚ. Η προστασία της αειφορίας δε συγκρούεται με τις υπόλοιπες διατάξεις για την ευρύτερη προστασία του περιβάλλοντος. Η αειφορία είναι μια έννοια γενική, μέσα στην οποία συμπεριλαμβάνεται και αυτή του περιβάλλοντος.

Το βάρος της περιβαλλοντικής πολιτικής επικεντρώνεται στην ανάγκη για συνεχή προστασία του περιβάλλοντος. Επιπρόσθετα υπενθυμίζεται η ανάγκη για σταδιακή βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης της ποιότητας του περιβάλλοντος. Με τα άρθρα 174 και 175 αναγνωρίζεται σε θεσμικό πλαίσιο των συνθηκών η ανάγκη της περιβαλλοντικής προστασίας.

Το άρθρο 174 στην παράγραφο 1 αναφέρει: *«Η πολιτική της Κοινότητας στον τομέα του περιβάλλοντος συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων»:*

- Διατήρηση, προστασία και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος
- Προστασία στην υγεία
- Ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων
- Διεθνής πολιτική για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών ζητημάτων

Βάση της παραγράφου 2 του άρθρου 174 : *«Η πολιτική της Κοινότητας στο περιβάλλον στοχεύει σε ένα υψηλό επίπεδο προστασίας και συμπεριλαμβάνει την ποικιλομορφία των καταστάσεων στις διάφορες περιοχές».* Η συγκεκριμένη πολιτική πρέπει να έχει τις βάσεις

της στην αρχή της προφύλαξης, της προληπτικής δράσεως, της επανόρθωσης των βλαβών και τέλος ο ρυπαίνων πληρώνει.

Τον Ιούνιο του 1988 αποφασίσθηκε η ενέργεια για αναδιάρθρωση των καθυστερημένων περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βασικό γνώρισμα των περιοχών αυτών αποτελούσε η περιβαλλοντική υποβάθμιση. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης είχε δαπανήσει μεγάλα ποσά για την περιβαλλοντική αναβάθμιση των περιοχών αυτών. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η δράση των προγραμμάτων *Envireg* και *Medspra*. Το πρώτο έχει ως σκοπό την αντιμετώπιση της ρύπανσης στις λιγότερο ανεπτυγμένες παράκτιες περιοχές της Κοινότητας, ενώ το δεύτερο την περιβαλλοντική κάλυψη των παράκτιων περιοχών στη Μεσόγειο. Πιο συγκεκριμένα, 250 παράκτιες τουριστικές περιοχές καλύπτονται από το πρόγραμμα *Envireg* που συντελεί στην εγκατάσταση συστημάτων καθαρισμού για την αντιμετώπιση της ρύπανσης από την τουριστική και βιομηχανική δραστηριότητα. Εξίσου σημαντικό πρόγραμμα είναι και το *Ace*, το οποίο επιδιώκει: α) δράσεις για την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών για την παρακολούθηση της ποιότητας του φυσικού περιβάλλοντος και β) δράσεις για την αποκατάσταση απειλούμενων βιοτόπων με απειλούμενα είδη(Οδηγία 79/409).

Ωστόσο, ένα ιδιαίτερο μειονέκτημα για την αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί πως η περιβαλλοντική πολιτική σε σύγκριση με τις υπόλοιπες(οικονομική, βιομηχανική) δε διαθέτει πολλούς υπερασπιστές πλην της εκάστοτε Δημόσιας Διοίκησης, Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, πολιτικών κομμάτων και μεμονωμένων πολιτών. Από το 1990 η Επιτροπή έχει καθιερώσει τη διενέργεια συνεδριάσεως “δέσμη θεμάτων” με τις εθνικές διοικήσεις για τη σωστή εφαρμογή των Οδηγιών για το περιβάλλον. Σε περίπτωση που τα μέλη δεν τηρούν τη σχετική νομοθεσία για την ποιοτικότερη προστασία του περιβάλλοντος, τότε ενεργοποιείται το άρθρο 226ΣΕΚ. Η διαδικασία περιλαμβάνει: α) Προειδοποιητική επιστολή, β) Αιτιολογημένη γνώμη, γ) Προσφυγή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. Βέβαια, πέρα από τις προσπάθειες που πραγματοποιούνται από την Επιτροπή και το Συμβούλιο για αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος, οι περιπτώσεις της μη συμφωνίας των εθνικών διατάξεων προς τις κοινοτικές διατάξεις είναι πάρα πολλές.

Το Πέμπτο Πρόγραμμα Δράσης για την περιβαλλοντική προστασία στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα με αποκλειστικό σκοπό την αειφορία ολοκληρώθηκε και στηρίχτηκε στα ακόλουθα:

- I. Εστίασε την προσοχή του στις ουσίες και τις δραστηριότητες που εξαντλούν τους φυσικούς πόρους
- II. Επεδίωκε αλλαγές στις υφιστάμενες τάσεις στην περιοχή που προκαλούνται η προσβολή και υποβάθμιση στο περιβάλλον
- III. Επεδίωκε μεταβολή στη συμπεριφορά των πολιτών μέσω της υιοθέτησης από μέρους τους πνεύματος περιβαλλοντικής ευαισθησίας
- IV. Αντιμετώπιζε τα περιβαλλοντικά ζητήματα ως αποτελέσματα καταχρηστικής διαχειρίσεως

Στην αξιολόγηση του Προγράμματος επισημάνθηκε ο καθοριστικός ρόλος της αειφόρου ανάπτυξης ως αντικειμενικού στόχου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατέληξαν στη συμφωνία πως η αειφόρος ανάπτυξη δεν μπορεί να επιτευχθεί με αποκλειστική την περιβαλλοντική πολιτική. Απαιτείται αφύπνιση όλων των αρμόδιων φορέων με τη δημιουργία πολιτικών, συμπεριλαμβανομένου και του περιβάλλοντος σε όλο το φάσμα των πολιτικών της Ε.Ε με στόχο την επίτευξη άριστης ισορροπίας ανάμεσα στους οικονομικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς στόχους.

Το περιβάλλον δεν θεωρείται σαν κάτι ξεχωριστό από την ευρύτερη κοινωνία. Η οικονομία της Ευρώπης πρέπει να αντλεί περισσότερα από λιγότερους διαθέσιμους πόρους. Παράλληλα πρέπει να αλλάξουν τα καταναλωτικά και τουριστικά πρότυπα. Οι πολιτικές για έρευνα σε συνδυασμό με την ευαισθητοποίηση των καταναλωτών-τουριστών συμβάλλουν στην επίτευξη του άνωθεν στόχου. Η ουσιαστική εφαρμογή της νομοθεσίας και των πολιτικών για το περιβάλλον σε εθνικό και τοπικό επίπεδο θα προσφέρει σταθερότητα και αειφόρο ανάπτυξη.

Το νέο πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον που προτάθηκε από την Επιτροπή χαράσσει μια μακροπρόθεσμη περιβαλλοντική στρατηγική, η οποία είναι προσαρμοσμένη στις μελλοντικές απειλές και προκλήσεις. Παρέχει μια συνολική προσέγγιση για την προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος, χαράσσοντας μια πορεία που θα διαφυλάσσει τους φυσικούς πόρους και την υγεία της σημερινής και των μελλοντικών γενεών. Δίνει έμφαση στην προστασία του φυσικού κεφαλαίου και των οικοσυστημάτων της Ευρώπης, καθώς και στην αποτελεσματικότερη χρήση αυτών. Στόχος όλων αυτών των δράσεων είναι η εξασφάλιση ότι οι πολίτες της ΕΕ θα είναι σε θέση να ζουν σε ένα ασφαλές και υγιεινό φυσικό περιβάλλον η διαχείριση του οποίου θα πραγματοποιείται κατά τρόπο που να εγγυάται τον σεβασμό των περιβαλλοντικών ορίων και να διασφαλίζει την οικολογική ανθεκτικότητα.

γ. Το Δίκτυο “ Natura 2000”

Το “Natura 2000” αποτελεί ένα δίκτυο ζωνών διατήρησης της φύσης που απλώνεται στα πλαίσια της ΕΕ και αποσκοπεί στην επιβίωση των σπανιότερων και πολυτιμότερων ειδών και οικοτόπων της Ευρώπης. Βασική του αρχή είναι πως δεν εγκλωβίζεται στις προστατευόμενες φυσικές περιοχές, αλλά στηρίζεται στην αρχή της αειφόρου διατήρησης και χρήσης, σύμφωνα με την οποία η φύση και οι άνθρωποι είναι σε θέση ώστε να συνυπάρξουν αρμονικά. Επιτρέπει στις χώρες – μέλη της ΕΕ να συνεργαστούν για την επίτευξη της προστασίας των σπανιότερων ειδών και οικοτόπων σε ολόκληρη την Ευρώπη δίχως να υπολογίζουν τα σύνορα.

Καθοριστικής σημασίας μέλημα του “Natura 2000” δεν αποτελεί η παύση των οικονομικών δραστηριοτήτων αλλά μελέτη και περιγραφή των κριτηρίων με την υιοθέτηση των οποίων οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να αναπτυχθούν και να συνυπάρξουν με τη βιοποικιλότητα της Ευρώπης. Πιο συγκεκριμένα, δεν αποκλείει κάθε είδους ανθρώπινης δραστηριότητας(συμπεριλαμβανομένου και της τουριστικής) διότι αναγνωρίζει την ανθρώπινη ύπαρξη ως αναπόσπαστο κομμάτι του φυσικού περιβάλλοντος. Το δίκτυο αυτό,

εφαρμόζεται σύμφωνα με την Οδηγία του Συμβουλίου 92/43/EEC της 21^{ης} Μαΐου 1992 αναφορικά με τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας πανίδας και χλωρίδας καθώς και με την Οδηγία του Συμβουλίου 79/409/EEC της 2^{ας} Απριλίου 1979 αναφορικά με την προστασία των άγριων πτηνών.

Μέσα από το “Natura” 2000 επιδιώκονται τα ακόλουθα:

- Καταγραφή των αναγκών για την προστασία των φυσικών οικοτόπων
- Ανάλυση της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης της περιοχής
- Άμεση συμμετοχή όλων των αρμόδιων φορέων(ιδιωτικού και δημόσιου τομέα)
- Αναζήτηση αειφορικών λύσεων

Η επιτακτική ανάγκη για προστασία και διατήρηση της χλωρίδας και πανίδας οδήγησε στη δημιουργία προστατευόμενων φυσικών περιοχών-περιοχών “Natura 2000” με την ταυτόχρονη υιοθέτηση και εφαρμογή νομοθετικών, χρηματοδοτικών και διοικητικών μέτρων. Στην Ελλάδα, 480 περιοχές ανήκουν στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών με απώτερο στόχο τη βιώσιμη διατήρηση και ανάπτυξή τους. Το χερσαίο τμήμα της έκτασης του δικτύου περιλαμβάνει το 21% της χερσαίας ελληνικής έκτασης και το θαλάσσιο τμήμα το 5,5% των χωρικών υδάτων. Μέσω της ανάπτυξης των Προστατευόμενων Περιοχών, επιχειρείται ενίσχυση των τοπικών εισοδημάτων διότι πλέον οι περιοχές αυτές θα αποτελούν πόλο έλξης χιλιάδων επισκεπτών και πηγές βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.

Οι προστατευόμενες περιοχές βρίσκονται υπό τη διαχείριση δημόσιων υπηρεσιών, Φορέων Διαχείρισης και ειδικών υπηρεσιών ή φορέων που υπογράφουν συμβάσεις διαχείρισης(ν. 2742/1999). Επιπρόσθετα, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ) χρηματοδοτεί μέσω μακροπρόθεσμων δανείων την κατασκευή δημοσίων έργων για την προστασία του περιβάλλοντος(έργα διαχείρισης υδάτων, επεξεργασίας αποβλήτων και ανάπλασης αστικών περιοχών).

δ. Οικολογικά Σήματα(Ecolabel) σε τουριστικά καταλύματα

Με την Απόφαση 2003/287/ΕΚ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θέσπισε τα κριτήρια για την απονομή του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Σήματος (Ecolabel) στις υπηρεσίες παροχής τουριστικών καταλυμάτων και έχει σαν σκοπό να κατευθύνει τον πελάτη που αναζητά τουριστικές υπηρεσίες, με πιστοποιημένη περιβαλλοντική επίδοση, οι οποίες έμπρακτα αποδεικνύουν το σεβασμό τους προς το περιβάλλον.

Το Ευρωπαϊκό Οικολογικό Σήμα για τις υπηρεσίες τουριστικών καταλυμάτων στοχεύει στους ιδιοκτήτες αλυσίδων ξενοδοχείων ή ξενοδοχείων πολυτελείας, ορεινών ξενώνων, πανσιόν ή αγροτουριστικών καταλυμάτων, οι οποίοι καλούνται να ενταχθούν στο σήμα, αφού προηγουμένως ικανοποιούν τα συγκεκριμένα οικολογικά κριτήρια. Τη σημερινή εποχή είναι ολοένα και πιο έντονη η απαίτηση για καθαρό περιβάλλον. Οι τουρίστες είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένοι για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των τουριστικών

καταλυμάτων και κυρίως αυτών που είναι εγκατεστημένα σε οικολογικά ευαίσθητες περιοχές.

Η τουριστική προσφορά πρέπει να αντιλαμβάνεται τις δυσμενείς επιπτώσεις στην κλιματική αλλαγή, την έλλειψη νερού και ενέργειας, τις πιέσεις στη βιοποικιλότητα καθώς και στην πολιτιστική κληρονομιά. Κρίνεται πλέον επιβεβλημένο, οι τουριστικές επιχειρήσεις να μειώσουν την κατανάλωση πόσιμου ύδατος, τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου και γενικότερα το περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα.

Το Ευρωπαϊκό Οικολογικό Σήμα επιβραβεύει τα τουριστικά καταλύματα που σέβονται και μεριμνούν για την προστασία του περιβάλλοντος. Παράλληλα, παρέχει μια μοναδική ευκαιρία για την ικανοποίηση των προσδοκιών των τουριστών με περιβαλλοντικά ενδιαφέροντα και συνάπτει στην προσθήκη ποιοτικής αξίας για την επιχείρηση.

Η ύπαρξη του Οικολογικού Σήματος για τα τουριστικά καταλύματα συνδυάζεται με τα παρακάτω:

- Διαφοροποίηση -διεθνώς αναγνωρίσιμη- της παρεχόμενης υπηρεσίας από τις λοιπές του κλάδου. Αποτελεί ένα επίσημο εμπορικό σήμα, καταξιωμένο στη βάση ισχυρών και αξιόπιστων κριτηρίων στα οποία στηρίζεται η εφαρμογή του.
- Προσέλκυση κοινού, το οποίο επιλέγει τη διαμονή του με οικολογικά κριτήρια, το κοινό αυτό είναι «πιστό» στις επιλογές του και άρα πιθανότατα θα επαναλάβει την διαμονή του. Στα περιβαλλοντικά φιλικά καταλύματα χρησιμοποιούνται μη τοξικά οικοδομικά υλικά, αποφεύγεται η χρήση επικίνδυνων για την υγεία χημικών ουσιών, τα κλινοσκεπάσματα καθαρίζονται με φιλικά προς το περιβάλλον απορρυπαντικά.
- Δικτύωση σε ιστοσελίδες προώθησης οικολογικών προϊόντων και υπηρεσιών (www.eco-label.com/default.htm, σε θεματικές οικολογικές εκθέσεις, εκδηλώσεις με θεματικό περιεχόμενο την οικολογική σήμανση-Flower Week). Με αυτό τον τρόπο παρέχεται δωρεάν αναγνωρισιμότητα και θεμελιώνεται η ύπαρξη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος συγκριτικά με τους ανταγωνιστές.
- Μείωση στα λειτουργικά κόστη της επιχείρησης σε όλα τα επίπεδα. Η μείωση της κατανάλωσης φυσικών πόρων όπως η ενέργεια και το νερό, που επιζητά το Οικολογικό Σήμα, μέσω της υιοθέτησης απλών διαχειριστικών πρακτικών συντελεί στον περιορισμό των δαπανών της επιχείρησης.
- Ανάπτυξη ενός περιβαλλοντικού προφίλ με θετικό αντίκτυπο και στην τοπική κοινωνία. Προωθούνται τα τοπικά προϊόντα διατροφής και πληροφορούνται οι επισκέπτες για τα οφέλη της τοπικής φύσης.

Για τη σήμανση με το Οικολογικό Σήμα πρέπει να ικανοποιούνται συγκεκριμένα οικολογικά κριτήρια, με τα οποία το τουριστικό κατάλυμα επιτυγχάνει τη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τη λειτουργία του. Οι απαιτήσεις για την απόκτηση του οικολογικού σήματος είναι οι ακόλουθες:

- Μείωση της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας, νερού και χημικών.
- Μείωση των αποβλήτων.
- Περιβαλλοντική πληροφόρηση των επισκεπτών.

- Καλή γενική διαχείριση της λειτουργίας & συντήρησης του τουριστικού καταλύματος.

Τα οικολογικά κριτήρια χωρίζονται σε υποχρεωτικά και προαιρετικά. Τα συγκεκριμένα κριτήρια μπορούν να ικανοποιούνται με την ύπαρξη συγκεκριμένης ενημέρωσης. Ενδεικτικά, ορισμένα από τα 37 υποχρεωτικά οικολογικά κριτήρια είναι τα εξής:

- Το 60% ή και 80% των λαμπτήρων να είναι υψηλής ενεργειακής απόδοσης.
- Παρουσία συστήματος επεξεργασίας υγρών αποβλήτων ή σύνδεση με το αποχετευτικό δίκτυο.
- Αλλαγή των πετσετών και των σεντονιών μία ή δύο φορές την εβδομάδα.
- Κατάργηση προϊόντων μιας χρήσης (σαπούνια, σαμπουάν κλπ).
- Εκπαίδευση προσωπικού σε περιβαλλοντικά θέματα.
- Πληροφόρηση των επισκεπτών, για να κλείνουν φώτα & κλιματισμό όταν αποχωρούν από τα δωμάτια (ή χρήση κλειδιού με αντίστοιχη αυτοματοποιημένη λειτουργία), να χρησιμοποιούν τους κάδους απορριμμάτων στα αποχωρητήρια κ.α.

Για κάθε κριτήριο που ικανοποιείται από τα παραπάνω το τουριστικό κατάλυμα «κερδίζει» κάποιους βαθμούς. Όταν συγκεντρώσει τους απαιτούμενους βαθμούς τότε μπορεί να λάβει το Ecolabel. Επιπρόσθετα είναι στην ευχέρεια του καταλύματος εφόσον δεν συγκεντρώσει τους απαιτούμενους βαθμούς από τα υποχρεωτικά κριτήρια, να συγκεντρώσει επιπλέον βαθμούς με την ικανοποίηση κάποιων προαιρετικών οικολογικών κριτηρίων, που αριθμούνται σε 47 και για παράδειγμα αναφέρονται τα ακόλουθα:

- Τουλάχιστον 2 τοπικά προϊόντα από τρόφιμα τοπικής παραγωγής προσφέρονται σε κάθε γεύμα.
- Χρήση βρόχινου νερού ή ανακυκλωμένου
- Παραχώρηση ποδηλάτων στους πελάτες

Για να απονεμηθεί το Οικολογικό Σήμα στο τουριστικό κατάλυμα, θα πρέπει να υποβληθεί φάκελος αίτησης, στον οποίο θα περιλαμβάνονται αποδεικτικά της εκπλήρωσης των απαιτήσεων των κριτηρίων, στο ΑΣΑΟΣ (Αρμόδιος Φορέας του ΥΠΕΧΩΔΕ). Στη συνέχεια, το ΑΣΑΟΣ διεξάγει τον απαραίτητο έλεγχο ικανοποίησης των κριτηρίων και έπειτα το Οικολογικό Σήμα απονέμεται στο τουριστικό κατάλυμα. Επισημαίνεται ότι τα τουριστικά καταλύματα τα οποία έχουν πιστοποιηθεί με EMAS ή/και με ISO 14001, κερδίζουν έκπτωση 20% από τα ετήσια τέλη χρήσης.

Στην Ελλάδα τα ξενοδοχεία που διαθέτουν το Ευρωπαϊκό Οικολογικό Σήμα είναι τα ακόλουθα:

- Alexander Beach Hotel and Convention Center, Αλεξανδρούπολη
- Apollonia Beach Resort and Spa, Ηράκλειο Κρήτης
- Daphne's Club Hotel Apartment, Ξυλόκαστρο
- Eagles Palace Hotel and Spa, Χαλκιδική
- Grecotel Pella Beach, Χαλκιδική
- Sun garden Rhodes, Ρόδος

- Sun wing Resort, Καλλιθέα, Ρόδος
- Sun wing Resort Makrighalos, Κρήτη

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση το Οικολογικό Σήμα έχει απονεμηθεί μέχρι σήμερα σε 190 τουριστικά καταλύματα (Ιταλία 91, Γαλλία 40, Αυστρία 24). Τα περισσότερα Κράτη Μέλη διέθεταν, πολύ πριν την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Σήματος, τα δικά τους εθνικά σήματα, τα οποία είναι πολύ δημοφιλή και προτιμώνται από τα ξενοδοχεία τους δεδομένου πως είναι καθιερωμένα για μεγάλο χρονικό διάστημα (π.χ. Nordic Swan για τις Σκανδιναβικές χώρες, Blau Angel για την Γερμανία, κ.α.)

Πάνω από 100 ετικέτες και συστήματα πιστοποίησης έχουν συνταχθεί ειδικά για τον τομέα του τουρισμού. Μερικά από τα σήματα που προσεγγίστηκαν σε αυτό το πρόγραμμα είναι τα εξής:⁴⁹

- Το σήμα «*Travelife*», που αναπτύχθηκε με χρηματοδότηση από το πρόγραμμα LIFE της ΕΕ, έχει συσταθεί για να υποστηρίξει μια αποτελεσματική και οικονομικά αποδοτική εισαγωγή των αρχών της αειφορίας στον τομέα των ταξιδιωτικών πρακτορείων στη Γερμανία, το Βέλγιο, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ολλανδία.
- Το σήμα «*BIO-Hotels*» είναι μια γερμανική ένωση ανεξάρτητων ξενοδοχείων που στοχεύει στους καταναλωτές που προτιμούν τα βιολογικά προϊόντα. Το 2001 ιδρύθηκε μια ένωση ξενοδοχείων με το σήμα «*BIO-Hotels*», η οποία έχει ως στόχο να φέρει την οικολογική συνείδηση στους πελάτες. Τα μέλη της ένωσης πρέπει να ακολουθούν αυστηρά τις κατευθυντήριες γραμμές και ένα ελάχιστο αριθμό πρότυπων για τρόφιμα, και ποτά.
- Το «*Green Key*», ένα διεθνές οικολογικό σήμα με βάση ένα Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης. Είναι διαθέσιμο σε όλο τον κόσμο και απονέμεται σε οργανώσεις αναψυχής, συμπεριλαμβανομένου ξενοδοχεία, ξενώνες νεότητας, κέντρα συνεδρίων και διακοπών, κάμπινγκ, εξοχικές κατοικίες και εγκαταστάσεις αναψυχής.
- Το «*CSR Reporting in Tourism*», αναπτύχθηκε από το Κέντρο Οικολογίας και Ανάπτυξης KATE. Η πρωτοβουλία αυτή ανέπτυξε απλές και ενιαίες κατευθυντήριες γραμμές για την υποβολή εκθέσεων αειφορίας (CSR) στον τομέα του τουρισμού.
- Το «*Green Globe*» έχει τεθεί στην αγορά ως το διεθνές πρότυπο για τη διαχείριση της αειφορίας στον τομέα του τουρισμού.
- Το «*Green Lodge*» είναι ένα πιστοποιητικό που εκδίδεται για ξενώνες και μικρά ξενοδοχεία που αντιστοιχούν στο σήμα αειφορικού τουρισμού ECEAT και τα πρότυπα ποιότητας «*Eurogîtes*».

⁴⁹ www.move-it.eu

Κεφάλαιο ΣΤ

Η διαφήμιση ως εργαλείο παρέμβασης για την προστασία του περιβάλλοντος στην Ελλάδα

Στη σημερινή εποχή η διαφήμιση κατέχει σημαντικό ρόλο και κυριαρχεί σε όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Βρίσκεται παρών στις καθημερινές δραστηριότητες και τα βιώματα όλων των ανθρώπων σε όλες τις αναπτυγμένες χώρες. Τα παιδιά θεωρούνται ιδιαίτερα ευάλωτα στον καταϊγισμό των διαφημιστικών μηνυμάτων καθώς η διαφήμιση στις μέρες μας εκτός από την προώθηση προϊόντων στοχεύει και στην υιοθέτηση από μέρους των καταναλωτών, συμπεριφορών, αντιλήψεων και αξιών ώστε να οργανώνουν τις σκέψεις τους και να κατανοούν τον κόσμο μέσα στον οποίο ζουν.

Συχνή είναι η αναφορά που γίνεται στο περιβάλλον με στόχο την εκμετάλλευση των περιβαλλοντικών ανησυχιών των καταναλωτών για την προώθηση των προϊόντων τους. Γι' αυτό είναι αναγκαίο στις μέρες μας τα παιδιά να αποκτήσουν κριτική στάση απέναντι στις πληροφορίες που δίνουν οι διαφημίσεις και να κατανοήσουν έννοιες και όρους που συνδέονται με αυτές. Όμως μέσω των διαφημίσεων προωθούνται και φιλικά μηνύματα για το περιβάλλον με στόχο να ενημερώσουν, να ευαισθητοποιήσουν και να διαμορφώσουν στάσεις και συμπεριφορές συμβατές και μη επιβλαβείς για το περιβάλλον. Επίσης διαφημίσεις, προτείνουν στάσεις ζωής και επηρεάζουν τον καταναλωτή προς την αναζήτηση των φιλικότερων προς το περιβάλλον προϊόντων συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο έμμεσα, στην προστασία του περιβάλλοντος.

Το περιβάλλον όμως και τα περιβαλλοντικά προβλήματα καθώς και η υιοθέτηση από μέρους των καταναλωτών φιλικότερων περιβαλλοντικών συμπεριφορών αποτελούν κυρίαρχα θέματα των περιβαλλοντικών διαφημίσεων. Παραδείγματα τέτοιων διαφημίσεων είναι, για παράδειγμα, η προτροπή από δημόσιους φορείς για οικονομία στην κατανάλωση του νερού και ηλεκτρικού ρεύματος, εξοικονόμηση ενέργειας, εξοικονόμηση πόρων, μείωση ρύπων, ανακύκλωση η προτροπή για ενίσχυση της δράσης οικολογικών και ανθρωπιστικών οργανώσεων. Οι περιβαλλοντικές διαφημίσεις, προβάλλουν τα προβλήματα που αφορούν το περιβάλλον και κατά συνέπεια την ποιότητα της ζωής όλων των έμβιων οργανισμών, προτείνουν στάσεις ζωής, επηρεάζουν τον καταναλωτή προς την αναζήτηση και χρησιμοποίηση προϊόντων που είναι φιλικά προς το περιβάλλον και με αυτόν το έμμεσο τρόπο συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος.

Η «πράσινη» ή «οικολογική» διαφήμιση, δηλαδή η προώθηση βιώσιμων προτύπων παραγωγής και ανάπτυξης, είναι δεδομένο πως ασκεί μεγάλη επιρροή στον καταναλωτή για την αναζήτηση φιλικότερων προς το περιβάλλον προϊόντων -τουριστικών και μη- καθώς και προορισμών και συνεπώς με τον παραπάνω τρόπο συμμετέχει έμμεσα στην προστασία του περιβάλλοντος. Στην Ελλάδα η περιβαλλοντική διαφήμιση είναι μια νέα έννοια. Γι' αυτό το λόγο σε επίπεδο δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου εμφανίζονται διατάξεις και θεσμοί που έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν την περαιτέρω ανάπτυξη του συγκεκριμένου τομέα.

A. Η περιβαλλοντική διαφήμιση από τη σκοπιά του δημοσίου δικαίου

Οι οικολογικές διαφημίσεις εκμεταλλεύονται τις περιβαλλοντικές ανησυχίες των καταναλωτών, και προβάλλοντας τα οικολογικά χαρακτηριστικά ενός προϊόντος πετυχαίνουν την αύξηση των πωλήσεών του. Πολλές φορές όμως οι πληροφορίες που δίνουν για το προϊόν μπορεί να μην είναι αληθινές, καθώς προβάλλουν ένα μόνο περιβαλλοντικό πλεονέκτημα που έχει αφήνοντας να εννοηθεί ότι το προϊόν είναι συνολικά φιλικό προς το περιβάλλον.

Το περιβάλλον όμως και τα περιβαλλοντικά προβλήματα καθώς και η υιοθέτηση από μέρους των καταναλωτών φιλικότερων περιβαλλοντικών συμπεριφορών αποτελούν κυρίαρχα θέματα των περιβαλλοντικών διαφημίσεων. Παραδείγματα τέτοιων διαφημίσεων είναι, για παράδειγμα, η προτροπή από δημόσιους φορείς για οικονομία στην κατανάλωση του νερού και ηλεκτρικού ρεύματος, εξοικονόμηση ενέργειας, εξοικονόμηση πόρων, μείωση ρύπων, ανακύκλωση η προτροπή για ενίσχυση της δράσης οικολογικών και ανθρωπιστικών οργανώσεων. Οι περιβαλλοντικές διαφημίσεις, προβάλλουν τα προβλήματα που αφορούν το περιβάλλον και κατά συνέπεια την ποιότητα της ζωής όλων των έμβιων οργανισμών, προτείνουν στάσεις ζωής, επηρεάζουν τον καταναλωτή προς την αναζήτηση και χρησιμοποίηση προϊόντων που είναι φιλικά προς το περιβάλλον και με αυτόν το έμμεσο τρόπο συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος.

Οι διαφημίσεις των περιβαλλοντικών οργανώσεων έχουν αυξηθεί κατά πολύ στις μέρες μας, καθώς οι παγκόσμιες οικολογικές οργανώσεις στην προσπάθειά τους να ενημερώσουν και να ευαισθητοποιήσουν την παγκόσμια κοινή γνώμη και ειδικά μετά τη Συνθήκη του Κιότο, όπου φάνηκε η αδυναμία εύρεσης κοινής λύσης για θέματα που αφορούν το περιβάλλον, άρχισαν και χρησιμοποιούν τόσο την τηλεόραση και τον έντυπο τύπο όσο και ψηφιακά μέσα όπως είναι το διαδίκτυο.

Κύριος στόχος τους δεν είναι να προωθήσουν προϊόντα φιλικά προς το περιβάλλον αλλά να ενημερώσουν, να ευαισθητοποιήσουν και να διαμορφώσουν στάσεις και συμπεριφορές συμβατές και μη επιβλαβείς για το περιβάλλον. Παράλληλα προωθεί τη χρήση των εναλλακτικών πηγών ενέργειας και προϊόντων που είναι φιλικά προς το περιβάλλον, την πράσινη και αειφόρα ανάπτυξη. Κύρια επιδίωξή τους είναι η ευαισθητοποίηση όλων των πολιτών στα περιβαλλοντικά προβλήματα, η κατανόηση ότι οι καθημερινές επιλογές όλων έχουν επίπτωση και η ενεργή συμμετοχή τους στην αντιμετώπισή τους.

α. Το οικολογικό σήμα

Το οικολογικό σήμα (Eco-Label) διέπεται από τον Κανονισμό με αριθμό 1980/2000 του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17^{ης} Ιουλίου 2000, περί αναθεωρημένου κοινοτικού συστήματος απονομής οικολογικού σήματος, ο οποίος αντικατέστησε τον Κανονισμό ΕΟΚ 880/92. Συνδέεται, βάση του άρθρου 1 της παραγράφου 1 του Κανονισμού με προϊόντα «...τα οποία σε σύγκριση με άλλα προϊόντα της ίδιας κατηγορίας, συμβάλλουν στον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον». Το Οικολογικό Σήμα απονέμεται σε προϊόντα που διατίθενται στο εσωτερικό της Κοινότητας όταν βέβαια αυτά

ανταποκρίνονται στα ειδικά κριτήρια που θέτει και αναθεωρεί το Συμβούλιο Οικολογικής Σήμανσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΥΕΒ) και τα οποία δημοσιεύονται στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Τη σχετική αίτηση παραλαμβάνει ο αρμόδιος φορέας στο κράτος –μέλος και είναι αυτός που αποφασίζει υπέρ ή εναντίον της απονομής του Σήματος (άρθρο 7 του Κανονισμού). Στην περίπτωση που απονεμηθεί το Οικολογικό Σήμα, συνάπτεται με τον αιτούντα αναφορικά με τη χρήση του (άρθρο 9 παράγραφος 1 του Κανονισμού). Η χρήση του Οικολογικού Σήματος συνεπάγεται την καταβολή συνοδεύεται με την καταβολή ετήσιου τέλους (άρθρο 12 του Κανονισμού), ενώ οποιοδήποτε προϊόν που κατέχει το Οικολογικό Σήμα αναγνωρίζεται από ειδικό σήμα.

β. Το κοινοτικό Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου

Το Κοινοτικό Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου (EMAS) διέπεται από τον Κανονισμό (ΕΚ) με αριθμό 761/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, της 19^{ης} Μαρτίου 2001, για την εκούσια συμμετοχή οργανισμών σε κοινοτικό σύστημα οικολογικής διαχείρισης και ελέγχου (EMAS), ο οποίος αντικατέστησε τον Κανονισμό (ΕΟΚ) 1836/93. Είναι ένας θεσμός που έχει ως σκοπό την αξιολόγηση και την προώθηση της συνεχούς βελτίωσης της περιβαλλοντικής επίδοσης των εταιριών, ενώσεων, επιχειρήσεων, αρχών, ιδρυμάτων, με ή χωρίς νομική προσωπικότητα, του δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα καθώς και την παροχή πληροφοριών στους πολίτες.

Προϋπόθεση συμμετοχής κάθε οργανισμού στο σύστημα αποτελεί η υιοθέτηση περιβαλλοντικής πολιτικής, δηλαδή ο καθορισμός των στόχων και αρχών που διέπουν τη δράση του αναφορικά με το περιβάλλον, η περιβαλλοντική ανάλυση των δραστηριοτήτων, προϊόντων και υπηρεσιών του, η εφαρμογή συστήματος οικολογικής διαχείρισης, η τακτική διενέργεια οικολογικού ελέγχου και η σύνταξη περιβαλλοντικής δήλωσης. Η περιβαλλοντική δήλωση πρέπει να διαβιβάζεται στον αρμόδιο κρατικό φορέα και στη συνέχεια να δημοσιοποιείται. Για να συνεχίσει την παραμονή του ένας οργανισμός στο EMAS, είναι υποχρεωμένος να επαληθεύει τα στοιχεία που απαιτούνται και πιο συγκεκριμένα αυτά που εμπεριέχονται στην περιβαλλοντική δήλωση, να διαβιβάζει στον αρμόδιο φορέα τις επικυρωμένες ενημερώσεις της περιβαλλοντικής δήλωσης και αν τις δημοσιοποιεί. Παράλληλα με το Οικολογικό Σήμα απονέμεται ειδικό λογότυπο που φανερώνει τη συμμετοχή στο EMAS.

B. Η περιβαλλοντική διαφήμιση από τη σκοπιά του ιδιωτικού δικαίου

Ο κίνδυνος επικράτησης πρακτικών μετάδοσης αναληθών διαφημιστικών μηνυμάτων είναι πλέον έκδηλος. Πιο συγκεκριμένα, ο κατασκευαστής πολλές φορές ισχυρίζεται πως «το διαφημιζόμενο προϊόν είναι φιλικό προς το περιβάλλον» ή «οικολογικό» ή «ευγενικό προς το περιβάλλον». Άλλοτε, η μορφή που παίρνει η διαφήμιση είναι χωρίς άδεια χρησιμοποίησης του συμβόλου ECO ή ΟΙΚΟ στο προϊόν.

Στο ιδιωτικό δίκαιο δεν εμφανίζονται συγκεκριμένες διατάξεις σχετικά με την «πράσινη» διαφήμιση. Ωστόσο, υπάρχουν διάφορες διατάξεις στο προστατευτικό κομμάτι των οποίων εντάσσεται και αυτό το είδος της διαφήμισης. Τέτοιες διατάξεις είναι οι διατάξεις του νόμου 146/1914 για τον αθέμιτο ανταγωνισμό, οι διατάξεις του νόμου 2251/1994 για την προστασία των καταναλωτών, οι διατάξεις των άρθρων 914 επ. ΑΚ για τις αδικοπραξίες, το άρθρο 57 ΑΚ για την προστασία της προσωπικότητας και οι διατάξεις των άρθρων 140 επ. ΑΚ για το ακυρώσιμο των δικαιοπραξιών.

α. Οι ρυθμίσεις του νόμου 146/1914

Οι διατάξεις του νόμου 146/1914 αναφέρονται αρχικά στις σχέσεις μεταξύ των ανταγωνιστών. Ωστόσο, γίνεται αποδεκτό πως οι διατάξεις των άρθρων 1 και 3 του νόμου 146/1914, στην περίπτωση που αναφέρονται στην αθέμιτη και παραπλανητική διαφήμιση, λειτουργούν υπέρ των ανταγωνιστών και των καταναλωτών. Με τα παραπάνω δεδομένα οι διατάξεις των άρθρων 1 και 3 του νόμου 146/1914 σχετικά με την «οικολογική διαφήμιση» περιγράφουν τα ακόλουθα.

Η «πράσινη διαφήμιση» είναι αθέμιτη σύμφωνα με το άρθρο 1 του νόμου 146/1914 εφόσον γίνεται με σκοπό ανταγωνισμού και είναι αντίθετη στα χρηστά ήθη. Από τα άρθρα 1 και 10 του νόμου 146/1914 προκύπτει πως ο καταναλωτής δεν νομιμοποιείται να ζητήσει τη δικαστική απαγόρευση της αθέμιτης διαφήμισης, εντούτοις, όλοι οι ανταγωνιστές, τα εμπορικά επιμελητήρια, καθώς και οι επαγγελματικοί σύλλογοι μπορούν να αξιώνουν την παράλειψη της αθέμιτης διαφήμισης καθώς και αποζημίωση.

Η διάταξη του άρθρου 3 του νόμου 146/1914 δεν αξιώνει σκοπό ανταγωνισμού όπως το άρθρο 1 του ίδιου νόμου. Σκοπός είναι να αντιμετωπίσει την παραπλανητική διαφήμιση και συνεπώς να επιβάλλει στην «οικολογική διαφήμιση» την αλήθεια. Βάση των άρθρων 3 και 10 του νόμου, κάθε ανταγωνιστής, τα εμπορικά επιμελητήρια, οι επαγγελματικοί σύλλογοι καθώς και ο μεμονωμένος καταναλωτής μπορούν να αξιώνουν την παράλειψη της παραπλανητικής διαφήμισης καθώς και αποζημίωση. Η σχέση της διάταξης του άρθρου 3 του νόμου 146/1914 προς εκείνη του άρθρου 1 είναι σχέση ειδικής διάταξης προς γενική.

β. Οι ρυθμίσεις του νόμου 2251/1994

Ο νόμος 2251/1994 αναφέρεται στις εμπορικές συναλλαγές και στοχεύει στην προστασία του καταναλωτή. Συγκριτικά με το νόμο 146/1914 γίνεται αποδεκτό πως ο νόμος 2251/1994 αποτελεί συγγενικό σύστημα που εφαρμόζεται παράλληλα με το νόμο για τον αθέμιτο ανταγωνισμό. Στο άρθρο 9 του νόμου 2251/1994 που αναφέρεται στη διαφήμιση καθορίζονται τα αντίθετα συμφέροντα του διαφημιζόμενου και του καταναλωτή στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου. Αναφορικά με την οικολογική διαφήμιση, οι διατάξεις του νόμου 2251/1994 και το άρθρο 9 αναφέρονται στα ακόλουθα.

Το άρθρο 9 αποσκοπεί στην προστασία του καταναλωτή από πιθανή πλάνη εξαιτίας παραπλανητικής διαφήμισης. Στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου εμπεριέχεται και η «πράσινη διαφήμιση». Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 9 παράγραφο 1, διαφήμιση είναι «...κάθε ανακοίνωση που γίνεται στα πλαίσια εμπορικής, βιομηχανικής, βιοτεχνικής ή επαγγελματικής δραστηριότητας με στόχο τη διάθεση και προώθηση προϊόντων ή υπηρεσιών». Αναφορικά με την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου «Απαγορεύεται κάθε διαφήμιση το περιεχόμενη ή η μορφή της οποίας προκαλεί ή ενδέχεται να προκαλέσει πλάνη στα πρόσωπα τα οποία απευθύνεται και εξαιτίας της πλάνης αυτής επηρεάζεται η οικονομική τους συμπεριφορά». Σύμφωνα με τη παράγραφο 5 του άρθρου 9 απαγορεύεται η αθέμιτη διαφήμιση, δηλαδή «...κάθε διαφήμιση που προσβάλλει τα χρηστά ήθη..», ενώ η παράγραφος 6 του ίδιου άρθρου απαριθμεί περιπτώσεις αθέμιτης και παραπλανητικής διαφήμισης.

Η διαφήμιση οικολογικών προϊόντων αποτελεί διαφήμιση που προβάλλει ένα γεγονός πολύ αόριστο. Συχνά περιλαμβάνει και μήνυμα προκειμένου ο καταναλωτής να πεισθεί πως το συγκεκριμένο προϊόν είναι οικολογικό. Το βαθμό στον οποίο μια διαφήμιση μπορεί να προκαλέσει πλάνη στον καταναλωτή δεν κρίνεται μόνο από αντικειμενικά κριτήρια. Σύμφωνα με το άρθρο 9 παράγραφος 2, δεν είναι μόνο η αντικειμενικά ανακριβής διαφήμιση αλλά και η αντικειμενικά ακριβής διαφήμιση που αντιλαμβάνεται λανθασμένα από τον αποδέκτη της. Η κρίση για την ανακρίβεια προϋποθέτει ανακοίνωση που επιδέχεται έλεγχο.

Ως ανακοίνωση θεωρείται και η παράλειψη παροχής πληροφοριών που θα επηρεάζουν τον καταναλωτή στην απόφασή του. Η διαπίστωση της παραπλάνησης γίνεται με βάση την εντύπωση που δημιουργεί το διαφημιστικό μήνυμα στην ομάδα των καταναλωτών στην οποία απευθύνεται. Το ποσοστό της ομάδας που πρέπει να εκλαμβάνει μια ανακοίνωση ως ανακριβή για να στοιχειοθετείται παραπλάνηση δεν είναι απόλυτα σαφές, αν και η γερμανική νομολογία το προσδιορίζει στο 10% της σχετικής ομάδας. Το ποσοστό αυτό αυξάνεται στις περιπτώσεις αντικειμενικά ακριβών ανακοινώσεων που λαμβάνονται λανθασμένα από τους καταναλωτές, ενώ μειώνεται όταν η διαφήμιση απευθύνεται στην υγεία.

Πέρα από την πλάνη, η παράγραφος 2 του άρθρου 9 απαιτεί η πλάνη να επηρεάζει την οικονομική συμπεριφορά του καταναλωτή. Δεν είναι υποχρεωτική η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ παραπλάνησης και απόφασης του καταναλωτή να προβεί σε αγορά. Οι

προϋποθέσεις του συγκεκριμένου άρθρου πληρούνται στην περίπτωση που και εφόσον η διαφήμιση απλά προσελκύει τον καταναλωτή.

Ο μεμονωμένος καταναλωτής έχει τη δυνατότητα να ασκήσει αγωγή για αποζημίωση και χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης που υπέστη από παράνομη περιβαλλοντική διαφήμιση με βάση το άρθρο 9 νόμου 2251/1994 σε συνδυασμό με τα άρθρα 914,932 ΑΚ. Σύμφωνα με το άρθρο 9 παράγραφος 2, παρέχεται από το νόμο αξίωση για παράλειψη απαγορευμένης διαφήμισης α) στις ενώσεις καταναλωτών, β) στα επαγγελματικά επιμελητήρια. Μπορεί να ζητηθεί και προληπτική προστασία, δηλαδή παράλειψη παράνομης διαφήμισης που δεν έχει εκδηλωθεί ακόμη. Παράλληλα, μπορεί να ζητηθεί η επανόρθωση παραπλανητικής διαφήμισης, κυρίως με επανορθωτική διαφήμιση με έξοδα του διαφημιζόμενου (άρθρο 10, παράγραφος 9 του νόμου 2251/1994).

Η συλλογική αγωγή πρέπει να ασκηθεί μέσα σε 6 μήνες από την τελευταία εκδήλωση της παράνομης συμπεριφοράς (άρθρο 10 παράγραφος 10 νόμος 2251/1994). Αρμοδιότητα έχει το πολυμελές πρωτοδικείο της κατοικίας ή της έδρας του εναγόμενου. Στην περίπτωση που το αντικείμενο της συλλογικής αγωγής είναι ραδιοτηλεοπτική διαφήμιση, αποκλειστική αρμοδιότητα διαθέτει το πολυμελές πρωτοδικείο της κύριας έδρας του τηλεοπτικού/ραδιοφωνικού σταθμού (άρθρο 10 παράγραφος 11 νόμου 2251/1994). Το βάρος της απόδειξης το φέρει ο ενάγων.

γ. Τα έννομα βοηθήματα του ΑΚ

Ο καταναλωτής βάσει του άρθρου 14 παρ. 5 νόμου 2251/1994 να αξιώσει παράλειψη της περιβαλλοντικής διαφήμισης που προσβάλλει την προσωπικότητά του σύμφωνα με το άρθρο 57 ΑΚ σε συνδυασμό με το άρθρο 9 ν. 2251/1994. Επίσης ο καταναλωτής βάσει του άρθρου 14 παρ. 5 νόμου 2251/1994 μπορεί να ζητήσει ακύρωση της διαφήμισης λόγω πλάνης ή απάτης σύμφωνα με το άρθρο 140 επ. ΑΚ σε συνδυασμό με το άρθρο 9 νόμου 2251/1994.

Συμπεράσματα

Οι σχέσεις του ανθρώπου με το περιβάλλον έχουν περάσει μέσα από διάφορες φάσεις. Από την πρώτη φάση της ανακάλυψης της φύσης και της χάραξης των ορίων δράσης σε σχέση με το περιβάλλον του, ο άνθρωπος πέρασε στο στάδιο της ήπιας εκμετάλλευσης. Ωστόσο, στο επόμενο στάδιο ο άνθρωπος επιχειρεί τη βίαιη εκμετάλλευση του και την αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων. Μόνο τότε λοιπόν, αναπτύχθηκαν οι πρώτες αποφάσεις για την επιστροφή στην ήπια εκμετάλλευση και τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Η προσβολή του περιβάλλοντος υπό τη μορφή της υποβάθμισης και της ρύπανσης, επιφέρει διοικητικές ποινές και συνοδεύεται με φορολογικά βάρη και ποινικές κυρώσεις. Από την άλλη πλευρά, η υιοθέτηση πολιτικών και δράσεων φιλικών προς το περιβάλλον, συνοδεύεται από προνόμια φορολογικά, διευκολύνσεις και ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα.

Ο νόμος 1650/1986 δεν αποτελεί τον μοναδικό που θεσπίζει την αστική ευθύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα. Υπάρχουν ειδικοί νόμοι(κυρίως Διεθνών Συμβάσεων) που επιτελούν την ίδια ακριβώς λειτουργία. Επιπρόσθετα, νόμοι που δεν έχουν ως πρωταρχικό τους στόχο την προστασία του περιβάλλοντος, όπως ο νόμος για την προστασία του καταναλωτή(νόμος 2251/1994), μπορούν μέσα από την κατάλληλη ερμηνεία να ενισχύσουν την προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος.

Η θάλασσα και ο αέρας που αποτελούν τα μοναδικά κοινά σε όλους τους πολίτες αγαθά, δεν θεωρούνται πλέον ούτε απρόσβλητα ούτε ανεξάντλητα. Για τη συγκεκριμένη αιτία λοιπόν, κρίνεται σκόπιμη η έννομη προστασία τους μέσω διατάξεων. Τα κοινά σε όλους τους πολίτες αγαθά, όπως οι αρχαιολογικοί χώροι, πολιτισμικά στοιχεία, αποτελούν απαραίτητα κριτήρια για την εξασφάλιση της ποιότητας ζωής ώστε να αναπτύσσεται η προσωπικότητα των ανθρώπων. Συνεπώς, προσβολή της κοινόχρηστης ωφέλειας συνοδεύεται με προσβολή του δικαιώματος της ανάπτυξης της προσωπικότητας σύμφωνα με τον ΑΚ.

Το εθνικό δίκαιο της Ελλάδας για την προστασία του περιβάλλοντος, το οποίο θεμελιώνεται πάνω σε κανονιστικούς κανόνες δικαίου και σε διεθνείς υποχρεώσεις-συμβάσεις, κρίνεται από αρκετά ως πολύ επαρκές. Ωστόσο, βασικό μέλημα αποτελεί η ορθή ερμηνεία και εφαρμογή του από την Ανώτατη Διοίκηση και τους πολίτες. Πιο συγκεκριμένα, τα Δικαστήρια και το Συμβούλιο της Επικρατείας, με τις αποφάσεις που έλαβαν πραγματοποιήσαν βελτίωση ή ακόμη και τροποποίηση του νομοθετικού πλαισίου. Η κάθε απόφαση είναι πλήρως συνυφασμένη με την απονομή ουσιαστικής προστασίας στα περιβαλλοντικά ζητήματα, είτε αυτά αφορούν το φυσικό είτε το δομημένο περιβάλλον.

Στην εντατικότερη περιβαλλοντική προστασία καλείται να συμμετάσχει και το διεθνές δίκαιο. Κάτι τέτοιο θεωρείται ιδιαίτερα χρήσιμο, αν αναλογιστεί κανείς πως στην περίπτωση ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος τα αποτελέσματα της ζημιόγону πράξης διαθέτουν υπερσυννοριακό χαρακτήρα. Η οικουμενικότητα του περιβαλλοντικού ζητήματος δραστηριοποίησε τους επιμέρους κρατικούς μηχανισμούς και τους διεθνείς οργανισμούς ώστε να δείξουν ιδιαίτερη μέριμνα και φροντίδα για την αντιμετώπισή τους σε διεθνές επίπεδο μέσω της σύναψης Διεθνών Συμβάσεων.

Τέταρτο Μέρος

Μελέτη Περίπτωσης-Διερεύνηση των προοπτικών με στόχο την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη στο Δήμο Πρεσπών

Είναι παρατηρημένο πως τα τελευταία έτη, ο τουρισμός έχει αλλάξει μορφή και στρέφεται πλέον σε νέες και εναλλακτικές μορφές. Η αυξημένη ζήτηση των μορφών αυτών από τους τουρίστες οι οποίοι επιθυμούν νέους τρόπους διασκέδασης και ψυχαγωγίας, οδήγησε τους αρμόδιους φορείς στο σχεδιασμό και την προώθηση μη κορεσμένων τουριστικών προϊόντων. Στην Ελλάδα, οι περιοχές αυτές είναι κυρίως ορεινές, αγροτικές και νησιωτικές και διακρίνονται για τα χαμηλά εισοδήματα, την εποχικότητα, τις μικρές επενδύσεις και τους αργούς ρυθμούς ανάπτυξης.

Στην περίπτωση του Δήμου Πρεσπών, κάνουν την εμφάνισή τους οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα. Πιο συγκεκριμένα, τα εισοδήματα των κατοίκων είναι περιορισμένα, οι όροι διαβίωσης αρκετά σκληροί με αποτέλεσμα την εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση. Έτσι καταγράφεται πληθυσμιακή συρρίκνωση, γήρανση του πληθυσμού, χαμηλό μορφωτικό επίπεδο.

Από τα προαναφερθέντα και με δεδομένο πως η τουριστική δραστηριότητα στο Δήμο Πρεσπών αυξάνεται σταδιακά, κρίνεται επιτακτική η ανάγκη για δημιουργία ενός σχεδίου αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης. Γίνεται λοιπόν σαφές πως ο κατάλληλος σχεδιασμός του τουριστικού προϊόντος θα πρέπει να εμπεριέχει όλες τις δράσεις που στοχεύουν:

- Στην προβολή του Δήμου Πρεσπών, ως υψηλής περιβαλλοντικής και πολιτιστικής αξίας τουριστικό προορισμό.
- Στην ευαισθητοποίηση των ντόπιων κατοίκων για τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα του τόπου τους.
- Στην προσέλκυση νέων επενδυτών καθώς και στην κατασκευή παραγωγικών επιχειρήσεων που θα αξιοποιούν τους φυσικούς πόρους της περιοχής.
- Στην αναζήτηση μεθόδων για την αύξηση του αριθμού των επισκεπτών της περιοχής καθώς και της διάρκειας παραμονής τους.
- Στην ανάπτυξη νέων μορφών ήπιου τουρισμού που θα μετατρέπει την περιοχή σε ξεχωριστό τουριστικό προορισμό και παράλληλα θα ενισχύσει την ευρύτερη ανάπτυξη του τόπου.

Κεφάλαιο 1

Ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης

Η Ελλάδα είναι μια χώρα που καλύπτεται στο μεγαλύτερο μέρος της από ορεινούς όγκους. Οι ορεινές περιοχές εξαιτίας των φυσικών και πολιτισμικών τους χαρακτηριστικών χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας και μέριμνας από τη μεριά της πολιτείας με σκοπό την ανάδειξη και προώθηση των ανταγωνιστικών τους πλεονεκτημάτων. Η τουριστική δραστηριότητα σε τέτοιου είδους περιοχές, εφόσον αναπτυχθεί μέσα στα πλαίσια της αειφορίας βρίσκεται σε θέση να προσφέρει ιδιαίτερα οφέλη στην τοπική κοινωνία.

Η ιστορία του τουρισμού, έχει αποδείξει πως μειονεκτικές ορεινές περιοχές που αναπτύχθηκαν υπό το πρίσμα μιας βιώσιμης πολιτικής, παρουσίασαν αυξανόμενη οικονομική ευημερία. Με αυτό τον τρόπο αποτέλεσαν πόλο έλξης τόσο για επισκέπτες όσο και για κατοίκους άλλων περιοχών, οι οποίοι αναζητούσαν νέο τρόπο ζωής.

Στην περίπτωση μελέτης, ο Δήμος Πρεσπών είναι μια ορεινή περιοχή που έρχεται αντιμέτωπη με διάφορα ζητήματα τα οποία περιορίζουν τις δυνατότητες ανάπτυξής της. Μπορεί να φιλοξενήσει επισκέπτες με ποικίλα ενδιαφέροντα και κίνητρα: α) κωπηλασία, β) πεζοπορία, γ) ψάρεμα, δ) ορειβασία κα. Επιπρόσθετα στην περιοχή υπάρχουν πολλές εκκλησίες και μουσεία, στα οποία αναπαριστάται κυρίως η αγροτική ζωή και στοιχεία της παράδοσης. Διεξάγονται πολιτιστικές εκδηλώσεις σε όλη τη διάρκεια του έτους, κυρίως το καλοκαίρι και τις μεγάλες γιορτές.

Από την άλλη πλευρά όμως, ιδιαίτερα ανησυχητικό φαινόμενο για την τουριστική ζήτηση στο Δήμο αποτελεί η εποχικότητα. Οι ιδιοκτήτες τουριστικών επιχειρήσεων εμφανίζονται προβληματισμένοι, διότι καταγράφεται κυρίως τουριστική κίνηση τα σαββατοκύριακα καθώς και τις διακοπές των Χριστουγέννων. Το γεγονός αυτό, να μεν αποτελεί κερδοσκοπικό παράγοντα, ωστόσο βρίσκεται ενάντια στο χαρακτήρα της αειφόρου ανάπτυξης του τουρισμού.

Η άποψη που κυριαρχεί είναι ότι τελικά δεν υπάρχει μορφή τουρισμού χωρίς αρνητικές συνέπειες για το περιβάλλον. Υπάρχουν ωστόσο ορισμένοι που υποστηρίζουν ότι ο μαζικός τουρισμός είναι αναπόφευκτος εξαιτίας της μεγάλης τουριστικής ζήτησης και λόγω των τεραστίων επενδύσεων σε μαζικού τύπου τουριστικά καταλύματα. Εξάλλου, αλλοιώσεις τόσο του φυσικού όσο και του πολιτιστικού και δομημένου περιβάλλοντος μπορούν να μειώσουν την ελκυστικότητα του τόπου προορισμού και να επιδράσουν αυξητικά σε τάσεις όπως εκείνες του μαζικού οργανωμένου παραθεριστικού τουρισμού σε βάρος του εξατομικευμένου και εναλλακτικού. Όμως, ακόμη κι αν όλοι οι τουριστικοί προορισμοί επιτύχουν να μειώσουν τον αριθμό των τουριστών που τους επισκέπτονται, αυτό δεν θα αποτελέσει λύση, αφού η ενεργή τουριστική ζήτηση θα ξεπεράσει την προσφορά. Συνεπώς, αυτό που απαιτείται είναι να καταβληθούν προσπάθειες ώστε να γίνει το συμβατικό πιο βιώσιμο. Όμως υπάρχουν προορισμοί, όπως ο Δήμος Πρεσπών που έχουν μεγάλες προοπτικές για την προώθηση εναλλακτικών προτύπων τουριστικής ανάπτυξης και πρέπει να καταβάλλουν υπέρογκες προσπάθειες για να αποφύγουν τη μαζικοποίηση της τουριστικής βιομηχανίας και τις αρνητικές της συνέπειες.

1.1 Φυσικό Περιβάλλον

Το φυσικό περιβάλλον του Δήμου Πρεσπών είναι ιδιαίτερα πλούσιο, γεγονός που αποδεικνύεται και από τα πλούσια κοιτάσματα λιγνίτη που εμφανίζει. Παρατηρούνται πολλές και ποικίλες μορφές ζωής που εκφράζονται με τον όρο βιοποικιλότητα. Ο συνδυασμός χλωρίδας και πανίδας είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με το γεωλογικό υπόβαθρο, τη γεωγραφική θέση και το κλίμα της περιοχής.

1.1.1 Γεωγραφικός προσδιορισμός και γεωφυσικά χαρακτηριστικά του δήμου Πρεσπών

Ο Δήμος Πρεσπών βρίσκεται στην βορειοδυτική άκρη της Ελλάδας, στα σύνορα με την Αλβανία και τα Σκόπια. Η απόστασή του από τη Φλώρινα είναι 50 χιλιόμετρα και από την Καστοριά 55 χιλιόμετρα. Με έκταση 413.513 στρέμματα και πληθυσμό 1560 κατοίκους - βάση της απογραφής του 2011, καταγράφεται ως ένας από τους μεγαλύτερους σε έκταση αλλά και πιο αραιοκατοικημένους δήμους της Ελλάδας. Η πυκνότητα του μόνιμου πληθυσμού ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο είναι 3,03. Τα όρια του Δήμου περιλαμβάνουν το ελληνικό τμήμα του λεκανοπεδίου στο οποίο βρίσκονται, σε υψόμετρο περίπου 800 μέτρων, οι δύο γειτονικές λίμνες, η Μικρή και Μεγάλη Πρέσπα, τους γύρω ορεινούς όγκους, με κορυφές που ξεπερνούν τα 2000 μέτρα, (Βαρνούντας, Τρικλάρι, Βίγλα) καθώς και τμήμα της κοιλάδας των Κορεστειών. Η πλειοψηφία των κατοίκων της περιοχής ασχολείται με τη καλλιέργεια των τοπικών ποικιλιών φασολιού στον παραλίμνιο κάμπο, ενώ ένα μικρότερο ποσοστό έχει ως απασχόληση τη κτηνοτροφία και την αλιεία στις λίμνες. Την τελευταία δεκαετία ανοδική τάση παρουσιάζουν οι ασχολίες που αναφέρονται στον τουρισμό (παραδοσιακοί ξενώνες, αγροτουριστικές δραστηριότητες και προϊόντα).

Τα γνωρίσματα του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής μελέτης προσδιορίζουν τις δυνατότητες ανάπτυξης του αειφόρου τουρισμού στο Δήμο Πρεσπών. Με την παραδοχή ότι οι σύγχρονες τάσεις του τουρισμού διαμορφώνουν προτεραιότητες προς την κατεύθυνση της σύνδεσης των διακοπών του επισκέπτη με τα γνωρίσματα της περιοχής υποδοχής, καθίσταται αναγκαία η μετατόπιση της λογικής του τουριστικού σχεδιασμού από το «κατάλυμα» στη «δραστηριότητα». Κατά συνέπεια, το φυσικό περιβάλλον περιγράφεται και αξιολογείται με βασικό γνώμονα τη δυνατότητα υποστήριξης δραστηριοτήτων στο φυσικό χώρο. Επιπλέον, θεωρείται ότι η επέκταση δραστηριοτήτων και εκτός περιοχής μελέτης ενισχύει και τους τουριστικούς πόρους της περιοχής αλλά και λειτουργικά αναπτύσσει διαύλους επικοινωνίας του δήμου με τις ευρύτερες υποδομές, τους πόρους και τις ευκαιρίες του Νομού Φλώρινας.

Πίνακας 1**Κάλυψη εδάφους ανά κατηγορίες χρήσης της γης του Δήμου Πρεσπών**

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΣΥΝΟΛΟ(ΣΤΡ)	ΚΑΛ.ΕΚΤΑΣΕΙΣ	ΒΟΣΚΟΤΟΠΙΑ	ΔΑΣΗ	ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΜΕ ΝΕΡΑ	ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΟΙΚΙΣΜΩΝ
Δήμος Πρεσπών	413.700	24.700	161.800	163.100	58.900	3.900
Λαιμού	30.500	5.500	11.100	11.150	13.200	500
Αγ.Αχίλλειου	39.400	1.000	2.000	24.000	12.000	200
Αγ.Γερμανού	60.500	1.400	47.500	10.500	600	300
Ανταρτικού	44.800	1.700	26.900	15.300	500	400
Βροντερού	56.100	2.000	25.200	28.500	150	300
Καλλιθέας	13.400	2.300	6.600	40.000	200	200
Καρυών	39.900	3.200	18.200	16.100	1.800	600
Λευκώνας	15.300	2.600	1.200	7.500	3.700	200
Μικρολίμνης	31.900	1.300	4.800	24.900	300	400
Πισοδερίου	18.300	500	4.600	13.000	100	100
Πλατέος	6.700	2.200	3.600	100	300	400
Πρασίνου	15.800	800	7.700	6.800	200	200
Ψαράδων	41.100	200	2.400	12.400	26.000	100

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

1.1.2 Γεωμορφολογία και κλίμα της περιοχής

Η γεωμορφολογία της περιοχής είναι ιδιαίτερη. Ο χαρακτήρας της περιλαμβάνει τη Μικρή και Μεγάλη Πρέσπα καθώς και ορεινούς όγκους που περιτριγυρίζουν σε κοντινή απόσταση τις όχθες των λιμνών. Οι οροσειρές αυτές είναι οι εξής: Βαρνούντας, Τρικλάριο, Pelister, Galichitsa, Mali i Thate).

Το κλίμα στην ευρύτερη περιοχή είναι καθαρά ηπειρωτικό με ιδιαίτερα μεσογειακά χαρακτηριστικά, με ψυχρούς χειμώνες, πολλές βροχοπτώσεις και χιονοπτώσεις. Το ετήσιο καταγεγραμμένο ύψος βροχοπτώσεων είναι τοποθετημένο μεταξύ 600 και 900 mm στο μέσο όρο τους ενώ η υγρή περίοδος ξεκινά τον Οκτώβριο και διαρκεί μέχρι τον Μάιο. Παράλληλα, η περίοδος των χιονοπτώσεων κάνει την εμφάνισή της το Δεκέμβριο και διαρκεί μέχρι τον Απρίλιο. Η μέση θερμοκρασία κυμαίνεται μεταξύ 9-11 βαθμών Κελσίου ωστόσο οι ταχύτητες των ανέμων είναι σχετικά χαμηλές σε όλη τη διάρκεια του έτους.

Πίνακας 2

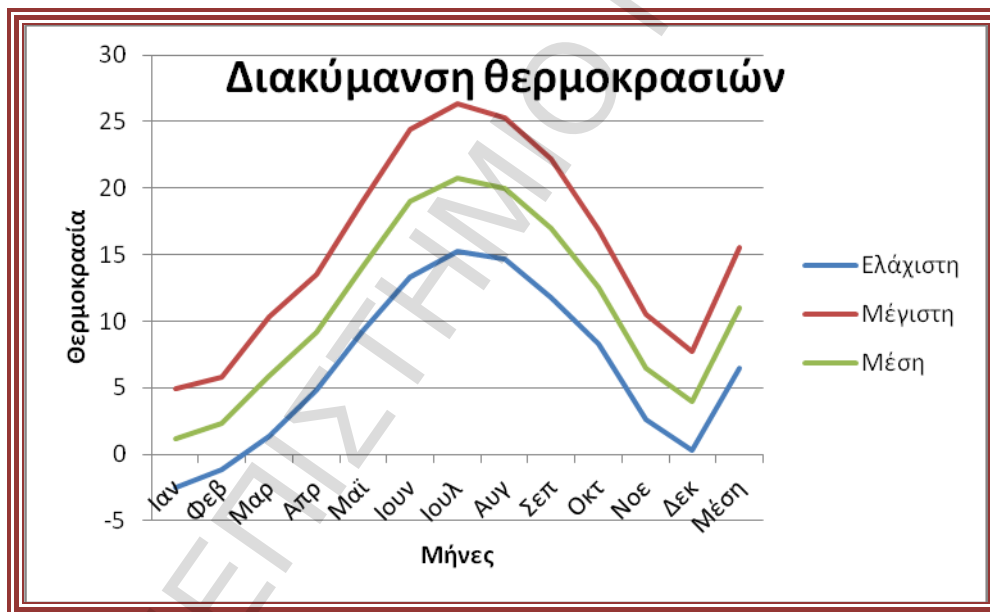
Μέσες μηνιαίες θερμοκρασίες στους σταθμούς Κούλας

ΜΗΝΕΣ	Ιαν	Φεβ	Μαρ	Απρ	Μαΐ	Ιουν	Ιουλ	Αυγ	Σεπ	Οκτ	Νοε	Δεκ	Μέση
ΕΛΑΧΙΣΤΗ	-2,5	-1,1	1,4	4,8	9,3	13,3	15,3	14,7	11,8	8,3	2,6	0,3	6,5
ΜΕΓΙΣΤΗ	4,9	5,8	10,3	13,5	19	24,4	26,3	25,3	22,2	16,9	10,5	7,7	15,5
ΜΕΣΗ	1,2	2,3	5,9	9,2	14,1	19	20,8	20	17	12,6	6,5	4	11,05

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

Διάγραμμα 1

Διακύμανση των θερμοκρασιών στους σταθμούς Κούλας

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

1.1.3 Παρουσίαση των δημοτικών διαμερισμάτων του Δήμου Πρεσπών

Ο Δήμος Πρεσπών συγκροτήθηκε με τον νόμο Ν.3852/2010 - "Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης» και περιλαμβάνει την Δημοτική Ενότητα Πρεσπών και την Δημοτική Ενότητα Κρυσταλλοπηγής.

Παρακάτω παρατίθενται τα δημοτικά διαμερίσματα καθώς και οι οικισμοί του υπό μελέτη Δήμου Πρεσπών:

Πίνακας 3
Καταγραφή των 13 δημοτικών διαμερισμάτων

<i>ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΟΣ</i>	<i>ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΤΟΙΚΩΝ</i>
Λαιμός	300
Άγιος Αχίλλειος	144
Άγιος Γερμανός	231
Ανταρτικό	165
Βροντερό	183
Καλλιθέα	160
Καρυές	94
Λεύκωνα	155
Μικρολίμνη	71
Πισοδέρι	68
Πλατύ	108
Πράσινο	14
Ψαράδες	158

Πηγή: www.prespes.gr

Πίνακας 4
Καταγραφή 4 οικισμών

<i>ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΟΙΚΙΣΜΟΥ</i>
Μηλιώνα
Πύλη
Οξυά
Τρίγωνο

Πηγή: www.prespes.gr

Διάγραμμα 2

Απεικόνιση των δημοτικών διαμερισμάτων του Δήμου Πρεσπών

Πηγή: www.prespes.gr

• Άγιος Αχίλλειος

Στο Δήμο Πρεσπών υπάγεται το νησάκι του Αγίου Αχίλλειου, που βρίσκεται 60 χιλιομέτρων από τη Φλώρινα, 65 χιλιομέτρων από την Καστοριά και ο ομώνυμος οικισμός είναι χτισμένος σε υψόμετρο 853 μέτρων. Οι 130 μόνιμοι κάτοικοι ασχολούνται με την αλιεία, την κτηνοτροφία, τη γεωργία και τον τουρισμό. Κοντά στο χωριό είναι η Μικρή Πρέσπα, η οποία έχει πλούσια ορνιθοπανίδα, ιχθυοπανίδα και χλωρίδα. Στην περιοχή δεσπόζουν δάση βελανιδιάς, όπου διαβιούν αρκούδες, αγριογούρουνα, λύκοι, ζαρκάδια, λαγοί, αλεπούδες. Επίσης, κάνουν αισθητή την παρουσία τους αετοί, γεράκια, κίσσες, δρυοκολάπτες, αηδόνια κ.ά. Υπάρχουν σπήλαια, τα οποία όμως παραμένουν ανεξερεύνητα. Αξιόλογο θρησκευτικό μνημείο αποτελεί επίσης ο ναός του Αγίου Αχίλλειου και το μοναστήρι της Παναγίας Πορφύρας (αρχές 16ου αι.). Ξεχωριστή εμπειρία για τον επισκέπτη αποτελούν οι πολιτιστικές εκδηλώσεις «Πρέσπες» μία από τις σημαντικότερες εκδηλώσεις πανελλαδικά, που λαμβάνουν χώρα στο νησί του Αγίου Αχίλλειου.

• Άγιος Γερμανός

Το κεφαλοχώρι Άγιος Γερμανός απέχει 48 χιλιόμετρα από τη Φλώρινα και 54 χιλιόμετρα από την Καστοριά, ενώ είναι χτισμένος σε υψόμετρο 1.050μ. Οι σημερινοί κάτοικοι του Αγίου Γερμανού μεταφέρθηκαν στην περιοχή, που είχε ερημώσει από τον εμφύλιο πόλεμο, το 1952-54. Πριν τον Εμφύλιο, το χωριό αριθμούσε 3.500 κατοίκους. Σήμερα όμως κατοικούν περίπου 250 άτομα όλο το χρόνο. Οι κύριες ασχολίες τους είναι η γεωργία, η κτηνοτροφία και ο τουρισμός. Στο χωριό λειτουργεί και παραδοσιακό αποστακτήριο για την παρασκευή τσίπουρου. Ολόκληρος ο οικισμός παρουσιάζει μεγάλο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον. Πολλά από τα αξιόλογα σωζόμενα πέτρινα σπίτια χτίστηκαν στον οικισμό μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Στο χωριό λειτουργεί Παιδική Δανειστική βιβλιοθήκη. Σημαντικές υπηρεσίες στην ανάπτυξη του τόπου προσφέρουν ο Πολιτιστικός Σύλλογος και

η Εταιρεία Προστασίας Πρεσπών. Εδώ λειτουργεί, επίσης, Κέντρο Πληροφόρησης, με στοιχεία για το φυσικό περιβάλλον, τα πουλιά της περιοχής, τις ανθρώπινες δραστηριότητες και οργανωμένες ξεναγήσεις στην περιοχή με ειδικευμένους ξεναγούς. Μεγάλες δασικές εκτάσεις με έλατα και οξιές απλώνονται γύρω από το χωριό.

• **Ανταρτικό**

Βρίσκεται στον οδικό άξονα Φλώρινας-Κρυσταλλοπηγής. Παρουσιάζει μοναδικό ενδιαφέρον, καθώς είναι εξ ολοκλήρου πλινθόκτιστο. Στο παρελθόν η κοινότητα Ανταρτικού λειτουργούσε ως εμπορικό κέντρο διακίνησης και ως σταθμός ανάπαυσης για τους οδοιπόρους. Το Ανταρτικό είναι χτισμένο σε υψόμετρο 1.050μ. και κατοικείται το χειμώνα από 110 άτομα και το καλοκαίρι από 120. Οι μόνιμοι κάτοικοι του ασχολούνται κατά κύριο λόγο με την κτηνοτροφία. Οι όχθες του είναι κατάφυτες με φουντουκιές και ιτιές. Οι δασικές εκτάσεις γύρω από τον οικισμό είναι κατάφυτες με δρύες και οξιές. Εκεί βρίσκουν καταφύγιο αρκούδες, λύκοι, αλεπούδες, αγριογούρουνα, ζαρκάδια, λαγοί. Στο χωριό βυζαντινά μνημεία αποτελούν οι εκκλησίες του Αγ. Νικολάου και του Αγ. Αθανασίου με ξυλόγλυπτο τέμπλο. Το Ανταρτικό, ως παλιό κεφαλοχώρι, διαθέτει αρχοντικά σπίτια, που διακρίνονται για την αξιόλογη Μακεδονική αρχιτεκτονική τους.

• **Βατοχώρι**

Παλιός οικισμός που συγκροτήθηκε από διάσπαρτους οικισμούς γεωργών και κτηνοτρόφων. Το Βατοχώρι χτισμένο σε υψόμετρο 900 μέτρων ανήκει στην κοινότητα Κρυσταλλοπηγής και απέχει 43 χιλιόμετρα από τη Φλώρινα και 7 χιλιόμετρα από την Κρυσταλλοπηγή. Οι κάτοικοί του, 15 το χειμώνα και 30 το καλοκαίρι, είναι κτηνοτρόφοι και συνταξιούχοι. Η κορυφή «Ανεμοδαρμένη» (Μπούτσι) βρίσκεται σε υψόμετρο 1.779 μ. Προσφέρει θέα προς Γράμμο, Βίτσι, Μοράβα και προς τις λίμνες των Πρεσπών. Η άλλη κορυφή, «Σφήκα» ή «Μ. Αλέξανδρος» βρίσκεται σε υψόμετρο 1.749 μ. με πλούσια χλωρίδα και πανίδα. Στην περιοχή του Βατοχωρίου υπάρχουν δάση με οξιές, βελανιδιές, γαύρους, φουντουκιές και ψευδοπλατάνους. Αξιόλογα μνημεία της περιοχής είναι οι ναοί της Αγ. Παρασκευής (1850) και του Αγ. Αντωνίου.

• **Βροντερό**

Σε ύψος 1050 μέτρων είναι χτισμένο το Βροντερό. Απέχει 62 χιλιόμετρα από τη Φλώρινα και 70 χιλιόμετρα από την Καστοριά και κατοικείται από 130 άτομα το χειμώνα και 200 το καλοκαίρι, με κύρια ασχολία τους την κτηνοτροφία (αιγοπρόβατα). Το χωριό περιβάλλεται από διάφορες κορυφές βουνών και υψώματα, όπως: Τσουτσούλι, Κρουνέρι, Άγιος Αθανάσιος, Άγιος Θωμάς, Μπλατσιώτης. Η βελανιδιά επικρατεί στη γύρω περιοχή, όπου βρίσκουν καταφύγιο αγριογούρουνα, αρκούδες, λύκοι αλεπούδες, λαγοί, πέρδικες. Υπάρχουν πάρα πολλές ανεξερεύνητες σπηλιές με σταλακτίτες και σταλαγμίτες, που παλιότερα οι κάτοικοι τα νόμιζαν για χρυσό. Στο Βροντερό φύεται το ενδημικό είδος της χλωρίδας της Πρέσπας, η *Centaurea prespana*. Υπάρχει μεγάλη ποικιλία στη χλωρίδα (τσάι, αγριορίγανη, πολλά βότανα) και στην πανίδα.

- **Λαιμός**

Είναι η έδρα του Δήμου Πρεσπών, απέχει 50 χιλιόμετρα από τη Φλώρινα και 60 χιλιόμετρα από την Καστοριά, ενώ είναι χτισμένος σε υψόμετρο 900 μέτρων. Το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων ασχολείται με την καλλιέργεια φασολιών και οι υπόλοιποι με την κτηνοτροφία (πρόβατα), την αλιεία, τον τουρισμό και το εμπόριο. Στη δεκαετία του '60 υπήρξε εμπορικό κέντρο της περιοχής λόγω της τελωνειακής σύνδεσης με την πρώην Γιουγκοσλαβία. Ο λόφος του Αγ. Ιωάννη είναι κατάφυτος με βελανιδιές και προσφέρει ιδιαίτερη θέα. Αξιόλογα θρησκευτικά μνημεία αποτελούν οι εκκλησίες των: Αγ. Παρασκευής (1896, στην πλατεία του χωριού), Αγ. Ιωάννη (στον ομώνυμο λόφο), Υπαπαντής του Κυρίου (15ος αι., κοντά στην πλατεία) και Αγ. Νικολάου (1925, στον οικισμό Μηλεώνα).

- **Καλλιθέα**

Στο Δήμο Πρεσπών υπάγεται η Καλλιθέα, που απέχει 42 χιλιόμετρα από τη Φλώρινα και 45 χιλιόμετρα από την Καστοριά. Η Καλλιθέα είναι χτισμένη σε υψόμετρο 1.100μ. και οι μόνιμοι κάτοικοί της ασχολούνται με την κτηνοτροφία, τη γεωργία και την αλιεία. Από την Καλλιθέα μπορεί κανείς να απολαύσει τη θέα των δύο Πρεσπών και την οροσειρά Βαρνούντα (2.334 μ). Η οξιά και η βελανιδιά επικρατούν στα δάση της περιοχής, όπου βρίσκουν καταφύγιο αρκούδες, λύκοι, αλεπούδες, ζαρκάδια, αγριογούρουνα, γεράκια, φάσες, τσίχλες, κίσσες κ.ά. Αξιόλογο βυζαντινό μνημείο αποτελεί η εκκλησία της Αγ. Παρασκευής (1867) με ξυλόγλυπτο τέμπλο, όπου παλιότερα υπήρχε μικρό εκκλησάκι με τάφο προύχοντα από το Πρεμέτι. Άλλες εκκλησίες είναι των: Αγ. Αθανασίου (19ος αι.), Αγ. Γεωργίου (1817) και Προφ. Ηλία. Το Βαλκανικό Άσυλο Ποιητών στην πλατεία του χωριού προσδίδει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των σπιτιών της εποχής.

- **Καρυές**

Οι Καρυές απέχουν 39 χιλιόμετρα από τη Φλώρινα και 41 χιλιόμετρα από την Καστοριά. Βρίσκονται σε υψόμετρο 900 μέτρων και το 95% του πληθυσμού της αποτελείται από πρόσφυγες, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στο χωριό το 1952. Το χειμώνα μένουν 35 άτομα και το καλοκαίρι 70. Αντλούν το εισόδημά τους από την αλιεία, την καλλιέργεια φασολιών και την κτηνοτροφία. Περιβάλλεται από δάση δρυός, οξιάς και κέδρου, ενώ στην περιοχή φυτρώνει πολύς νάρκισσος.

- **Λευκώνα**

Ανήκει στο Δήμο Πρεσπών και απέχει 42 χιλιόμετρα από τη Φλώρινα. Το χωριό είναι χτισμένο σε υψόμετρο 880 μέτρων. Κατοικείται από 150 άτομα περίπου όλο το χρόνο, που ασχολούνται με την καλλιέργεια φασολιών, την κτηνοτροφία και την αλιεία. Η κορυφή «Μάζι» και οι λόφοι «Καλέ» και «Γκόριτσα» προσφέρουν ωραία θέα της περιοχής της Μικρής Πρέσπας με τα νησάκια της. Εδώ βρίσκεται το αντλιοστάσιο του αρδευτικού δικτύου Πρεσπών, που αρδεύει 10.000 στρεμμάτων φασόλια. Μικτό δάσος δρυός και οξιάς περιβάλλει το χωριό.

- **Μικρολίμνη**

Στις όχθες της Μικρής Πρέσπας, 37 χιλιόμετρα από τη Φλώρινα και 45 χιλιόμετρα από την Καστοριά συναντάμε τη Μικρολίμνη. Είναι χτισμένη σε υψόμετρο 854 μέτρων και κατοικείται το χειμώνα από 60 άτομα και το καλοκαίρι από 80, με εισόδημα προερχόμενο από τη γεωργία (καλλιέργεια φασολιών), αλιεία και κτηνοτροφία. Στη γύρω περιοχή υπάρχουν μικτά δάση οξιάς, γάβρου, βελανιδιάς και κέδρου.

- **Πισοδέρι**

Το Πισοδέρι βρίσκεται σε απόσταση 22 χιλιομέτρων από τη Φλώρινα, στο δρόμο Φλώρινας - Πρεσπών. Το χωριό είναι χτισμένο σε υψόμετρο 1.450 μέτρων σε πλαγιά του όρους Ανθοβούνιο. Υπάγεται στο Δήμο Πρεσπών και κατοικείται από 25 άτομα το χειμώνα και 50 το καλοκαίρι, τα οποία ασχολούνται κυρίως με τη δασοπονία, την ξυλεία και τον τουρισμό το χειμώνα, λόγω του Χιονοδρομικού Κέντρου στη Βίγλα. Αξιοθέατα είναι το μοναστήρι της Αγ. Τριάδας (1050) στα Β.Δ. του χωριού, ο Βυζαντινός Ναός της Αγ. Παρασκευής και το κτήριο της Μοδέστειας Σχολής (1903) που αναπαλαιώθηκε και λειτουργεί σήμερα ως ξενώνας.

Η περιοχή είναι γνωστή για τις πηγές: Παύλος Μελάς και Προφ. Ηλίας (Ντιλίνα) στον Εθνικό Δρόμο Φλώρινας - Πισοδερίου. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της περιοχής είναι η οροσειρά Βαρνούντας με το περίφημο δάσος οξιάς (35.000 στρ.), που περιβάλλει το χωριό, όπου διαβιούν αγριογούρουνα, λύκοι, αλεπούδες, αρκούδες κ.ά. Επίσης στην περιοχή υπάρχουν οι πηγές του Αλιάκμονα με την τοπική ονομασία «Μάνα του Νερού».

- **Πλατύ**

Το Πλατύ βρίσκεται 44 χιλιόμετρα από τη Φλώρινα και 47 χιλιόμετρα από την Καστοριά. Η παλιά του ονομασία, Στέρκο, σημαίνει πελαργός. Είναι χτισμένο σε υψόμετρο 880 μέτρων και κατοικείται το χειμώνα από 80 άτομα και το καλοκαίρι από 110, με εισόδημα προερχόμενο από τη γεωργία, τον αγροτουρισμό και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις.

- **Πράσινο**

Η περιδιάβαση στο Δήμο Πρεσπών συνεχίζεται με το χωριό Πράσινο, το οποίο απέχει 33 χιλιόμετρα από τη Φλώρινα. Καθαρά κτηνοτροφικό χωριό, χτισμένο σε 930 μέτρα υψόμετρο. Εδώ διαμένουν, χειμώνα - καλοκαίρι, 15 μόνον άτομα, μερικά από τα οποία ασχολούνται και με τη μελισσοκομία. Πηγή ζωής για τους κατοίκους του χωριού αποτελούν τα δάση βελανιδιάς και οξιάς. Αξιόλογα θρησκευτικά μνημεία είναι οι εκκλησίες των Αγ. Αρσενίου και Αγ. Γεωργίου (1830) του οποίου παλιότερα η μνήμη γιορταζόταν μέσα σε εορταστική ατμόσφαιρα με μεγάλη συμμετοχή του κόσμου, υπό το άκουσμα παραδοσιακών τραγουδιών και χορών.

- **Ψαράδες**

Σε απόσταση 60 χιλιομέτρων από τη Φλώρινα συναντάμε το χωριό Ψαράδες, που είναι χτισμένο σε υψόμετρο 850 μέτρων. Τους χειμερινούς μήνες κατοικείται από 100 άτομα, ενώ το καλοκαίρι από 120. Κύρια πηγή του εισοδήματός τους είναι η αλιεία η κτηνοτροφία (σπάνια ράτσα αγελάδων βραχυκερατικής φυλής) και ο τουρισμός. Είναι το μοναδικό

ελληνικό χωριό στις όχθες της Μεγάλης Πρέσπας και είναι ανακηρυγμένος παραδοσιακός οικισμός. Η ιχθυοπανίδα της περιοχής είναι πλούσια και περιλαμβάνει 18 είδη, από τα οποία τα σπουδαιότερα είναι: κυπρίνος, μπράνα, τσιρόνι, σκουμπούζι, πεταλούδα, χέλια, κέφαλος, πλατίκα κ.ά. Όλα τα σπίτια του οικισμού είναι παραδοσιακά και διατηρούν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των αντίστοιχων σπιτιών της εποχής που χτίστηκαν.

1.1.4 Παρουσίαση της χλωρίδας και πανίδας

Τα στοιχεία που καταγράφουν τη χλωρίδα και πανίδα της περιοχής περιορίζονται μόνο στην περιοχή του Εθνικού Δρυμού Πρεσπών, διότι στην περιοχή περιμετρικά των λιμνών είναι παρατηρημένη η μεγαλύτερη βιοποικιλότητα.

I. Χλωρίδα

Η χλωρίδα του Εθνικού Δρυμού είναι ιδιαίτερος πλούσια. Έχουν καταγραφεί 1249 αυτοφυή είδη. Επιπρόσθετα εμπεριέχονται 24 ενδημικά, 31 μη ενδημικά και 36 είδη που διέπονται από καθεστώς διεθνούς προστασίας «Red Data IJEN (1982)» και προστατεύονται από τη νομοθεσία (Π.Δ. 67/1981). Τα προαναφερθέντα είδη κατατάσσονται στις παρακάτω κατηγορίες:

1. Είδη ευπρόσβλητα, υπό απειλή εξαφάνισης (2)
2. Είδη σπάνια, υπό προστασία (11)
3. Είδη σε σχετική επάρκεια, μη απειλούμενος προς το παρόν (5)
4. Είδη προστατευμένα, χωρίς διαβάθμιση απειλής (17)

Με βάση τα στοιχεία της «Ειδικής Περιβαλλοντικής Μελέτης Της Περιοχής Πρεσπών» και του «Χωροταξικού Σχεδίου Της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας», στην περιοχή του δρυμού παρατηρούνται δυο ανεξάρτητα μεταξύ τους οικοσυστήματα, τα υδάτινα και χερσαία, καθένα από τα οποία διαθέτει τη δική του ξεχωριστή βλάστηση.

- **Φυτογεωγραφικά στοιχεία.** Οι περιοχές υδρόβιας βλάστησης έχουν ειδική σημασία για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Η χερσαία βλάστηση εμφανίζει μεγάλη ποικιλία μορφών και χαρακτηρίζεται από δασικές εκτάσεις, νανώδους θάμνους και αλπικά λιβάδια.
- **Σπάνια και απειλούμενα είδη χλωρίδας.** Παρατηρούνται διάφορα ενδημικά και μη είδη που περιλαμβάνονται στους φυτοκαταλόγους προστατευόμενων ειδών.

Πίνακας 5

Καταγραφή των υδάτινων οικοσυστημάτων

ΥΔΑΤΙΝΑ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΑ
Βλάστηση υδρόβιων πλευστόφυτων
Διάπλαση βενθικών υδροφύτων
Διαπλάσεις ελοφύτων

Πίνακας 6
Καταγραφή των χερσαίων οικοσυστημάτων

ΧΕΡΣΑΙΑ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΑ
Διαπλάσεις φυλλοβόλων, αειθαλών και κωνοφόρων δασών
Λιβαδικές διαπλάσεις

II. Πανίδα

Ο Εθνικός Δρυμός της Πρέσπας αποτελεί ένα από τους σπουδαιότερους με διεθνή σημασία υδροβιότοπο της Ελλάδας. Στο οικοσύστημά του φιλοξενούνται αποικίες από ερωδιούς, κορμοράνους κ.α., όπως π.χ. λαγγόνες (*Phalacrocorax pygmaeus*), πλαταλέες (*Platalea leucorodia*). Αποτελεί τη μοναδική περιοχή στην Ελλάδα όπου φωλιάζουν μαζί τα δύο ευρωπαϊκά είδη πελεκάνων, ο αργυροπελεκάνος (*Pelecanus crispus*) και ο ροδοπελεκάνος (*Pelecanus onocrotalus*), η σταχτόχηνα (*Anser anser*) και ο χηνοπρίστης (*Mergus merganser*). Παράλληλα, βρίσκουν καταφύγιο διάφορα είδη πάπιας, παρυδάτιων κ.α., ενώ τα γειτονικά δάση και τα βουνά φιλοξενούν μια εξίσου ποικιλόμορφη ορνιθοπανίδα που περικλείεται από αρπακτικά, δρυοκόλαπτες κ.α. Στα δάση αυτά ζει επίσης και ικανός αριθμός θηλαστικών, με κυριότερα την αρκούδα (*Ursus arctos*) και το λύκο (*Canis lupus*). Συν τις άλλους, περιοχή φιλοξενεί επίσης σημαντική ποικιλία από ψάρια, ερπετά, αμφίβια.

Η μεγαλύτερη αξία του εθνικού δρυμού των Πρεσπών περιλαμβάνεται στο γεγονός πως αποτελεί καταφύγιο και τόπο αναπαραγωγής για σπάνια και υπό εξαφάνιση πουλιά. Είναι καταγεγραμμένα 250 είδη πουλιών, από τα οποία τα 65 απειλούνται προς εξαφάνιση.

Πίνακας 7
Καταγραφή της χλωρίδας του Εθνικού Δρυμού των Πρεσπών

ΧΛΩΡΙΔΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΡΥΜΟΥ ΠΡΕΣΠΩΝ
<i>Ασπόνδυλα:</i> Είναι καταγεγραμμένα 16 ενδημικά είδη.
<i>Ιχθυοπανίδα:</i> Είναι καταγεγραμμένα 23 είδη ψαριών
<i>Αμφίβια:</i> Είναι καταγεγραμμένα 11 είδη αμφιβίων
<i>Ερπετά:</i> Είναι καταγεγραμμένα 22 είδη ερπετών
<i>Πουλιά:</i> Παρατηρούνται σπάνια είδη (αργυροπελεκάνος και ροδοπελεκάνος). Τα 183 από τα 261 είδη πουλιών προστατεύονται βάση Κοινοτικής νομοθεσίας & Διεθνών Συμβάσεων
<i>Θηλαστικά:</i> Ανάμεσα στα θηλαστικά της λίμνης, ο λύκος, η αρκούδα, το αγριόγιδο και η βίδρα έχουν ανάγκη από άμεση φροντίδα.

1.1.5 Απεικόνιση του πάρκου των Πρεσπών στην ευρύτερη περιοχή

Η συνολική έκταση της λεκάνης του πάρκου Πρεσπών ανέρχεται σε 2.519 km². Πιο συγκεκριμένα η Μικρή Πρέσπα με συνολική επιφάνεια 47,4 km² εκτείνεται κατά το μεγαλύτερο κομμάτι της στην Ελλαδικό χώρο με 43,5 Km² ενώ ένα πολύ μικρότερό της στην Αλβανία με 4 km². Η Μεγάλη Πρέσπα με συνολική επιφάνεια 259,4 Km² είναι τοποθετημένη ανάμεσα σε τρεις χώρες: Ελλάδα, Αλβανία, Σκόπια. Το μέσο υψόμετρο των λιμνών ανέρχεται στα 850 μέτρα, ενώ είναι τοποθετημένες ανάμεσα σε ορεινούς όγκους ύψους 2.000 μέτρων. Παράλληλα, η πιο ψηλή κορυφή καταγράφεται στο όρος Pelister με 2.601 μέτρα. Στην επιφάνεια της λίμνης βρίσκονται τέσσερα νησιά: ο Άγιος Αχίλλειος και το Βιδρονήσι στην Ελλάδα, τα Mali Grad και Golem Grad στην Αλβανία και τα Σκόπια αντίστοιχα.

Η Πρέσπα είναι μια λεκάνη που περικλείεται από διαβάσεις που διασχίζουν τους ορεινούς όγκους. Από την ανατολική πλευρά, συνορεύει με την πεδιάδα της Πελαγονίας, η οποία εκτείνεται από τα Σκόπια και καταλήγει στη Φλώρινα και την Καστοριά. Στα δυτικά, η κοιλάδα της Billisht διακρίνει την περιοχή της Πρέσπας από την Κορυτσά(Αλβανία). Στο βορειοδυτικό τμήμα, η Πρέσπα συνορεύει με τη λίμνη Αχρίδα ενώ στα βορειοανατολικά με την περιοχή των Σκοπίων Demir Hisar.

1.1.6 Εθνικοί, Κοινοτικοί και Διεθνείς Κανόνες για την προστασία και τη διαχείριση των Πρεσπών

Το Πάρκο των Πρεσπών σε συνδυασμό με τη λεκάνη απορροής του προστατεύονται από εθνικούς, κοινοτικούς και διεθνείς κανόνες. Στην ελληνική και την αλβανική πλευρά η λεκάνη της Πρέσπας καλύπτεται από μια προστατευόμενη περιοχή με τη μορφή Εθνικού Δρυμού. Από την άλλη, στην πλευρά των Σκοπίων, η λεκάνη της Πρέσπας διακατέχεται από τρεις ξεχωριστές προστατευόμενες περιοχές.

Πίνακας 8

<i>Η ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΕΣΠΩΝ</i>
Από το θεσμικό πλαίσιο του Εθνικού Δρυμού Πρεσπών, με έκταση 194,7 km ² , που θεσμοθετήθηκε το 1971 και συμπληρώθηκε με την ίδρυση του Φορέα Διαχείρισης της Πρέσπας, τον Ιούνιο 2003. Ο Εθνικός Δρυμός Πρεσπών ανακηρύχτηκε ως «τοποθεσία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους», συνεπώς έχει θεσπιστεί ένα ευρύτερο καθήκον διατήρησης .
Από πλευρά της ευρωπαϊκής νομοθεσίας, σύμφωνα με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ για τη διατήρηση των άγριων πτηνών, η Μικρή Πρέσπα χαρακτηρίζεται ως Περιοχή Ειδικής Προστασίας. Παράλληλα, σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ για τη διατήρηση της άγριας χλωρίδας και πανίδας, δυο Ειδικές Ζώνες Διατήρησης έχουν θεσπιστεί στην Πρέσπα, ο Εθνικός Δρυμός Πρεσπών και το όρος Βαρνούντας. Οι άνωθεν περιοχές σε συνδυασμό με την Περιοχή Ειδικής Προστασίας της Πρέσπας συγκαταλέγονται στον εθνικό κατάλογο Φύση 2000.
Από τη σκοπιά του διεθνούς δικαίου, η Πρέσπα συμπεριλαμβάνεται στη Σύμβαση Ramsar,

ως υγρότοπος διεθνούς βεληνεκούς. Είδη χλωρίδας και πανίδας συγκαταλέγονται στα Παραρτήματα της Σύμβασης της Βέρνης για τη Διατήρηση της Ευρωπαϊκής Άγριας Ζωής- Ωστόσο δεν έχουν ληφθεί ιδιαίτερα μέτρα προστασίας από το ελληνικό κράτος.

Το ευρύτερο νομικό πλαίσιο.

Οι λίμνες των Πρεσπών και το περιβάλλον τους αποτελούν μοναδική φυσική περιοχή μεγάλης οικολογικής σημασίας, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Αναγνωρίζοντας ότι οι λίμνες των Πρεσπών και το περιβάλλον τους αποτελούν μοναδική φυσική περιοχή μεγάλης οικολογικής σημασίας, πρότεινε σήμερα την κύρωση, από την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), της συμφωνίας για την προάσπιση της αειφόρου ανάπτυξης της περιοχής του πάρκου των Πρεσπών. Τη σύναψη της συγκεκριμένης συμφωνίας διαπραγματεύθηκαν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ελλάδα, η Αλβανία και τα Σκόπια.

Η συμφωνία συνιστά αναβάθμιση των υφιστάμενων ρυθμίσεων τοπικής συνεργασίας και αναμένεται να διευκολύνει την επίτευξη των στόχων της οδηγίας-πλασίου για τα ύδατα στη συγκεκριμένη περιοχή. Η περιοχή του πάρκου Πρεσπών ανακηρύχθηκε διασυνοριακή προστατευόμενη περιοχή από την Ελλάδα, την Αλβανία και τα Σκόπια και είναι το πρώτο παράδειγμα διασυνοριακής προστατευόμενης περιοχής στη νοτιοανατολική Ευρώπη. Βάσει της συμφωνίας, τα συμβαλλόμενα μέρη οφείλουν να διαχειρίζονται με σύνεση τις λίμνες, αποδίδοντας ιδιαίτερη προσοχή στη στάθμη των υδάτων. Πρέπει επίσης να προλαμβάνεται η ρύπανση και να προστατεύεται και να διατηρείται η βιοποικιλότητα.

Ο Επίτροπος Γιάνεζ Ποτόσνικ, αρμόδιος για το περιβάλλον, δήλωσε τα εξής⁵⁰: «Με χαροποιεί η σύναψη της συμφωνίας για τις Πρέσπες και ευελπιστώ ότι το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο θα εγκρίνουν σύντομα την κύρωσή της ώστε να μπορεί να τεθεί σε ισχύ. Η λεκάνη των λιμνών των Πρεσπών αποτελεί οικολογικό και πολιτιστικό τοπίο διεθνούς σημασίας και φιλοξενεί μοναδικά ενδιαιτήματα και είδη χλωρίδας και πανίδας. Η ενισχυμένη συνεργασία μέσω διεθνών συμφωνιών, όπως αυτή, υποστηρίζει τις προσπάθειές των κρατών-μελών για πλήρη και αποτελεσματική εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ για τα ύδατα και συμβάλλει σε κοινή αντίληψη και κοινές προτεραιότητες με τρίτες χώρες, σύμφωνα με τις πολιτικές μας για τη γειτονία και τη διεύρυνση».

⁵⁰ www.kathimerini.gr, www.ethemis.gr/kirosi-simfonias-gia-tin-prostasia-ton-prespon-apo-tin-e-e/

Κεφάλαιο 1.2 Ανθρωπογενές περιβάλλον

Ο πληθυσμός στο Δήμο Πρεσπών παρουσιάζει μείωση τα τελευταία χρόνια. Οι κοινωνικοί παράγοντες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην απόφαση των κατοίκων για μετανάστευση από την περιοχή. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η έλλειψη ευκαιριών και υποδομών, κυρίως τις νεαρές ηλικίες, στην επιλογή της εγκατάστασης και εύρεσης εργασίας.

Οι υποδομές στην υγεία και την ψυχαγωγία χαρακτηρίζονται ως ανεπαρκείς. Οι υποδομές που διαθέτει η περιοχή καλύπτουν τις βασικές ανάγκες των ντόπιων κατοίκων. Οι υποδομές υγείας είναι στοιχειώδης και περιορίζονται στα αγροτικά ιατρεία καθώς και στο Πολυιατρείο του Δήμου Πρεσπών. Τα κοντινότερα νοσοκομεία είναι της Φλώρινας και της Καστοριάς.

Στην περιοχή δεν εφαρμόζεται η χρησιμοποίηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και ούτε η αξιοποίηση της αιολικής ενέργειας δεν είναι ιδιαίτερα ελκυστική λόγω του χαμηλού δυναμικού των αέριων της περιοχής, σε σύγκριση με την ηλιακή ενέργεια που είναι ικανό να αξιοποιηθεί. Παράλληλα, είναι επιθυμητή η αξιοποίηση της βιομάζας από γεωργικά, δασικά και κτηνοτροφικά υπολείμματα. Αρνητικός παράγοντας είναι η έλλειψη μονάδας για την επεξεργασία λυμάτων και απορριμμάτων.

Πίνακας 9
Κατανομή πληθυσμού κατά φύλλο

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
Δ.Δ Λαιμού	300	180	120
Δ.Δ Αγίου Αχιλλείου	130	79	51
Δ.Δ Αγίου Γερμανού	250	130	120
Δ.Δ Ανταρτικού	120	82	38
Δ.Δ Βατοχωρίου	30	18	12
Δ.Δ Βροντερού	200	120	80
Δ.Δ Καλλιθέας	150	80	70
Δ.Δ Καρυών	70	45	25
Δ.Δ Λευκώνας	80	35	45
Δ.Δ Μικρολίμνης	70	37	33
Δ.Δ Πισοδερίου	50	24	26
Δ.Δ Πλατέος	110	61	49
Δ.Δ Πρασίνου	15	8	7
Δ.Δ Ψαράδων	120	65	55

1.2.1 Κοινωνικά στοιχεία

Στην κοινωνική εξέλιξη των τελευταίων δεκαετιών η ουσιαστική τάση που παρατηρήθηκε είναι η «εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση». Η συνεχής μείωση του πληθυσμού έπλασε στους κατοίκους της περιοχής ένα αίσθημα εγκατάλειψης και κοινωνικής απομόνωσης. Παρατηρείται αυξημένη γήρανση του πληθυσμού διότι οι ευκαιρίες κοινωνικής ανάπτυξης είναι σαφώς περιορισμένες για τις νεαρότερες ηλικίες. Παράγοντες όπου συγκρατούν και προσελκύουν κατά κάποιο τρόπο τους επισκέπτες και τις νεαρές ηλικίες είναι οι τοπικές γιορτές και τα έθιμα. Επιπρόσθετα, ένας εξίσου σημαντικός παράγοντας είναι η ζωή μέσα στο φυσικό περιβάλλον.

Ακόμη η βελτίωση του οδικού δικτύου και των συγκοινωνιών επιτρέπουν τις συχνές επισκέψεις των κατοίκων της περιοχής στην Καστοριά και τη Φλώρινα δίνοντάς τους τη δυνατότητα πρόσβασης στα εμπορικά καταστήματα των πόλεων αυτών όπου πρακτικά μπορούν να προμηθευθούν όλα τα αγαθά που απολαμβάνει ο μέσος Έλληνας.

Την τελευταία δεκαετία προστέθηκαν άλλοι τρεις παράγοντες στην κοινωνική αναζωπύρωση της περιοχής:

- Η αύξηση της «φυσιολατρικής» τουριστικής ζήτησης για την περιοχή των Πρεσπών. Η τάση αυτή αποτέλεσε πηγή εσόδων και περιόρισε σημαντικά το αίσθημα της κοινωνικής απομόνωσης.
- Η ανάπτυξη του χιονοδρομικού κέντρου του Πισοδερίου αποτέλεσε πόλο έλξης για χιλιάδες επισκέπτες που λατρεύουν το χειμερινό τουρισμό και ταυτόχρονα λειτούργησε ως σημείο αναψυχής για τους ντόπιους κατοίκους.
- Η υιοθέτηση και καθιέρωση ετήσιων εορταστικών εκδηλώσεων, όπως τα Πρέσπεια, προσελκύουν κόσμο από όλη την Ελλάδα.

Στην ενίσχυση των κοινωνικών συνθηκών του Δήμου Πρεσπών καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισαν οι παρεμβάσεις της δεύτερης και τρίτης προγραμματικής περιόδου, οι οποίες αφορούσαν την κατασκευή έργων και τουριστικών υποδομών (χιονοδρομικό κέντρο Πισοδερίου, στερεώσεις - αναπαλαιώσεις βυζαντινών μνημείων, ανάδειξη ιστορικών μνημείων, κατασκευή ξενώνων). Επίσης, ξεχωριστές παρεμβάσεις έλαβαν δράση στο περιβάλλον, που στοχεύουν στην αισθητική ανάδειξη της περιοχής, στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των επισκεπτών.

1.2.2 Οικονομικά Στοιχεία⁵¹

Η οικονομία της ευρύτερης περιοχής παρουσιάζει σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα αστικά κέντρα και τις μικρότερες αγροτικές κοινότητες. Ενδεικτικά αξίζει να αναφερθεί πως η Νομαρχία της Φλώρινας παρουσιάζει τα χαμηλότερα ποσοστά στην Ελλάδα. Στην περίπτωση του Δήμου Πρεσπών, η οικονομία χαρακτηρίζεται κατά βάση ως πρωτογενής. Πιο συγκεκριμένα, το 68,33% της οικονομικής δραστηριότητας του πληθυσμού ασχολείται

⁵¹ www.prespes.gr

με τη γεωργία, το 11,76% ασχολείται με το δευτερογενή τομέα ενώ το 19,91% απασχολείται στον τριτογενή.

1.2.2.1 Πρωτογενής Τομέας

Ο πρωτογενής τομέας έχει ως αντικείμενο την απόκτηση ή απόσπαση αγαθών άμεσης ή έμμεσης κατανάλωσης, απευθείας από τη φύση. Ο τομέας αυτός της απασχόλησης αποτελεί τη βασικότερη πηγή εισοδήματος για μεγάλο τμήμα του παγκόσμιου πληθυσμού και στην προκειμένη περίπτωση για τους κατοίκους του Δήμου Πρεσπών.

• Γεωργία

Βασικό συστατικό της οικονομικής δραστηριότητας του Δήμου Πρεσπών αποτελεί ο πρωτογενής τομέας. Κυριαρχεί η καλλιέργεια φασολιών που χαρακτηρίζεται ως ουσιαστική πηγή εισοδήματος της περιοχής με δυνατότητα χαρακτηρισμού ως ΠΟΠ, η δενδροκομία, η καλλιέργεια κηπευτικών, τεύτλων και πατάτας. Η γεωργική γη στην περιοχή ανέρχεται σε 28.900 στρέμματα ή 5,6% της συνολικής της έκτασης. Η αγροτική δραστηριότητα στην περιοχή ασκείται, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή, από 341 εκμεταλλεύσεις που καλλιεργούν 17 χιλ. στρ. περίπου.

Η βασική απασχόληση των κατοίκων, είναι η καλλιέργεια των φασολιών. Τα φασόλια της Πρέσπας είναι πασίγνωστα και θεωρούνται από τα πιο νόστιμα στην Ευρώπη. Η εντατική καλλιέργεια τους που είναι αποκλειστικά αρδεύσιμη, εμφανίζει αρκετά υψηλές οικονομικές αποδόσεις και ξεκίνησε πριν από το 1985. Το 1994, το υπουργείο, αναγνώρισε τα φασόλια Πρεσπών ως «Προϊόν Προστατευμένης Ονομασίας Προέλευσης». Η αρμόδια επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα αναγνώρισε ως «Προϊόν Προστατευμένης Γεωγραφικής Ένδειξης». Για την προαναφερθέντα αιτία, οι καλλιεργητές φασολιών της περιοχής δημιούργησαν μια ομάδα παραγωγών, με στόχο τη διασφάλιση της μοναδικότητας του προϊόντος. Απώτερος στόχος της ομάδας αποτελεί η μελλοντική δημιουργία ενός συνεταιρισμού παραγωγών για την προώθηση αποκλειστικά και μόνο τοπικών προϊόντων.

Οι γεωργοκτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις αντιπροσωπεύουν την επικρατούσα παραγωγική κατεύθυνση στις περιοχές, έτσι έχουν απογραφεί στην περιοχή 214 εκμεταλλεύσεις μέσου μεγέθους που καλλιεργούν περίπου 10 χιλ. στρ. Η εκμετάλλευση έχει τη προοπτική ανάπτυξης με την αύξηση του αρδευόμενου εδάφους, του αριθμού των εκτρεφόμενων ζώων και τη βελτίωση της οργάνωσης της εμπορίας των εισροών και των παραγομένων προϊόντων.

Οι αμιγείς γεωργικές εκμεταλλεύσεις μέσω των οποίων καλλιεργούνται 7 χιλ. στρ. καλλιεργούμενης έκτασης αποτελούν και αυτές σημαντική παραγωγική κατεύθυνση. Η ανάπτυξη των εκμεταλλεύσεων αυτών εξαρτάται από τις δυνατότητες που υπάρχουν για περαιτέρω διαφοροποίηση της παραγωγικής τους κατεύθυνσης (καλλιέργειες που προτείνονται: πατάτες, όσπρια, κάστανα, καρύδια, τεύτλα, φράουλες, δενδροκομικά είδη, κηπευτικά, πιπεριά).

- **Κτηνοτροφία**

Αναφορικά με την κτηνοτροφία, κατά πλειοψηφία καταγράφονται μονάδες αιγοπροβάτων και βοοειδών λόγω της ιδιαίτερης γεωμορφολογίας της περιοχής. Παράλληλα, εκτρέφεται ένα σπάνιο είδος βοδιών ελευθέρως τα οποία παράγουν κρέας υψηλής ποιότητας και αποτελούν ένα από τα επώνυμα τοπικά προϊόντα που χαρακτηρίζονται ως ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα για το Δήμο Πρεσπών. Το ζωικό κεφάλαιο της περιοχής αποτελείται κυρίως από: α)βοοειδή, β)αιγοπρόβατα, γ)κυψέλες, δ)πουλερικά. Επιπρόσθετα, ο κλάδος της μελισσοκομίας είναι εξίσου σημαντικός για την ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής καθώς παράγει τοπικό, επώνυμο μέλι και παρεμφερή προϊόντα.

- **Δασοπονία**

Η περιοχή των Πρεσπών χαρακτηρίζεται από μεγάλες δασικές εκτάσεις. Σε σύνολο έκτασης 413.700 στρεμμάτων τα 181.2 καλύπτονται από δάση. Το άνωθεν γεγονός χαρακτηρίζει την ορεινότητα της περιοχής. Συνολικά, το 39,42% της έκτασης του Δήμου Πρεσπών καλύπτεται από δασικές εκτάσεις. Οι μεγαλύτερες δασικές εκτάσεις εκτείνονται στις ακόλουθες περιοχές: α) Αγίου Αχιλλείου (24.000 στρέμματα), β)Αγίου Γερμανού (10.500 στρέμματα), γ)Ανταρτικού (15.300 στρέμματα), δ)Βροντερού (28.500 στρέμματα), ε)Καρυών (16.100 στρέμματα),στ)Μικρολίμνης(24.900 στρέμματα), ζ)Ψαράδων(12.400 στρέμματα), Πισοδερίου (13.000 στρέμματα). Τα προβλήματα που έχουν αντιμετωπίσει τα δάση συνδέονται με αποψιλωτικές υλοτομίες και αυθαίρετες υλοτομίες για την κοπή καυσόξυλων.

Πίνακας 10

Καταγραφή των δασικών συμπλεγμάτων

<i>ΔΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΠΡΕΣΠΩΝ</i>
Δασικό Σύμπλεγμα «Ανατολικό Πρεσπών»
Δασικό Σύμπλεγμα «Δυτικό Πρεσπών»
Δάσος Αγίου Γερμανού
Δάσος «Σέλτσα» Αντάρτικου
Δάσος «Ορόβνικ» και Δασύλλιο Αγίου Αθανασίου Καρυών
Δάσος Βροντερού

- **Αλιεία**

Ο κλάδος της αλιείας κατέχει ξεχωριστή σημασία και θέση στην οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων του Δήμου Πρεσπών. Αποτελεί την κύρια απασχόληση των κατοίκων του χωριού Ψαράδες. Στην περιοχή υπάρχει ο Αλιευτικός Συνεταιρισμός Ψαράδων με 55 μέλη ενώ τα επαγγελματικά σκάφη στη Μικρή και τη Μεγάλη Πρέσπα είναι 55. Δεν υπάρχει μεταποιητική δραστηριότητα στον τομέα αυτό, καθώς επίσης δεν υπάρχει και η ανάλογη υποδομή όσον αφορά τα αλιευτικά σκάφη. Το αρνητικό στοιχείο στην αλιεία είναι πως οι ψαράδες του Δήμου δεν δύναται να αποκτήσουν άδειες επαγγελματικών σκαφών εσωτερικών υδάτων καθώς το μικρό μέγεθος των σκαφών δεν επιτρέπει την εγκατάσταση του απαιτούμενου από την νομοθεσία εξοπλισμού. Απώχος του γεγονότος αυτού είναι οι ψαράδες να μη μπορούν να αναπτύξουν τη δραστηριότητά τους.

Το τσιρόνι είναι το πιο αναγνωρίσιμο είδος της περιοχής και αλιεύεται κυρίως χειμώνα. Κατά το παρελθόν το τσιρόνι είχε ιδιαίτερη εμπορική αξία και σε αυτό οφείλεται η λειτουργία συσκευαστηρίου στο δήμο, το οποίο πραγματοποιούσε εξαγωγές τσιρονιών σε κονσέρβες στη Γαλλία.

1.2.2.2 Δευτερογενής Τομέας

Στο Δήμο Πρεσπών, στο δευτερογενή τομέα απασχολούνται συνολικά 78 άτομα, ποσοστό 11,76% της συνολικής απασχόλησης. Την μεγαλύτερη συμμετοχή την έχει ο Άγιος Γερμανός όπου στον δευτερογενή τομέα απασχολούνται 22 άτομα. Από το σύνολο των Δημοτικών Διαμερισμάτων την μεγαλύτερη ποσοστιαία αναλογία δραστηριοποίησης στον β' γενή τομέα την έχει το Δ.Δ. των Καρυών όπου το ¼ (ποσοστό 25,72%) του πληθυσμού απασχολείται σε σχετικές δραστηριότητες του τομέα.

Από τα στοιχεία που έχουν παρατεθεί επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι η περιοχή, όπως άλλωστε και ο νομός στο σύνολό του, χαρακτηρίζεται ως γεωργοκτηνοτροφικός, καθώς η κύρια απασχόληση συγκεντρώνεται κυρίως στον πρωτογενή τομέα, 65% του συνόλου της δραστηριότητας, ενώ στον δευτερογενή τομέα το ποσοστό είναι μόλις 11,76%.

1.2.2.3 Τριτογενής τομέας

Ο τριτογενής τομέας περιλαμβάνει την παροχή υπηρεσιών. Αποτελεί το τελευταίο στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας και περιλαμβάνει ενέργειες που φέρνουν τα τελικά προϊόντα στον καταναλωτή. Τα τελευταία έτη με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών στην παραγωγή έχει αυξηθεί ραγδαία ο αριθμός των απασχολούμενων στον τομέα αυτό. Αναφέρεται σε παρεχόμενες υπηρεσίες όπως το εμπόριο, η υγεία, η εκπαίδευση, ο τουρισμός, οι επικοινωνίες, από τις δραστηριότητες των οποίων αυξάνεται η χρησιμότητα των παραγόμενων αγαθών της πρωτογενούς και δευτερογενούς παραγωγής.

Υφιστάμενη Κατάσταση

Ο τριτογενής τομέας επεκτείνεται σε συγκεκριμένες βασικές υπηρεσίες και εμπορικές δραστηριότητες ωστόσο την τελευταία δεκαετία παρατηρείται σταδιακή αύξηση του τουριστικού κλάδου. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι οικισμοί Άγιος Γερμανός, Λαιμός, Ανταρτικό, Ψαράδες και Πισοδέρι, οι οποίοι ως τουριστικοί πόλοι παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά απασχόλησης στον τριτογενή τομέα. Πιο συγκεκριμένα, το υψηλότερο ποσοστό καταγράφεται στην Κοινότητα Πισοδερίου με 72,73% του εργατικού δυναμικού, λόγω του χιονοδρομικού κέντρου.

Οι δημόσιες υπηρεσίες που λειτουργούν στο Δήμο Πρεσπών διακρίνονται σε αγροτικά ιατρεία, υποδομές Α' και Β' Βαθμίδας εκπαίδευσης, 1 βιβλιοθήκη και 1 πολιτιστικό κέντρο. Ειδικότερα υπάρχουν:

- 4 Αγροτικά Ιατρεία: στον Άγιο Αχίλλειο, στο Ανταρτικό, στον Λαιμό και στον Λευκώνα
- 1 Βιβλιοθήκη στον Λαιμό
- 1 Πολιτιστικό Κέντρο στον Άγιο Γερμανό
- Αστυνομικοί Σταθμοί: 1 στον Άγιο Γερμανό και 1 στους Ψαράδες

- 1 Ταχυδρομικό Κατάστημα: στον Άγιο Γερμανό
- Παιδικοί Σταθμοί - Νηπιαγωγεία.
- 1 Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών
- 1 μονάδα Βοήθεια στο Σπίτι

Σημαντικότερο πρόβλημα για την περιοχή των Πρεσπών αποτελεί η απουσία τραπεζικών υποκαταστημάτων. Η πλειοψηφία των εμπορικών καταστημάτων δραστηριοποιείται στο Λαιμό και τον Άγιο Γερμανό.

Από τις έρευνες του Επαγγελματικού Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου (ΕΒΕ) Φλώρινας εξάγεται το συμπέρασμα πως οι εμπορικές επιχειρήσεις του Δήμου Πρεσπών καλύπτουν βασικές ανάγκες και ο ντόπιος πληθυσμός εξυπηρετείται κατά βάση από την αγορά της Φλώρινας και της Καστοριάς. Ενδεικτικά αναφέρεται πως στο Δήμο Πρεσπών λειτουργούν 7 παντοπωλεία και 2 πρατήρια υγρών καυσίμων.

Τουρισμός-Αγροτουριστική Δραστηριότητα

Στην ελληνική λίμνη, ο τριτογενής τομέας κατέχει το 20% του εργατικού δυναμικού. Οι εμπορικές δραστηριότητες έχουν κατασκευάσει ορισμένες υποδομές για την ικανοποίηση των βασικών αναγκών του ντόπιου πληθυσμού. Οι προσφερόμενες υπηρεσίες είναι σχετικές με τον τουρισμό και εμφανίζουν αυξητική πορεία. Η ευρύτερη περιοχή διαθέτει πλούσια φυσικά και πολιτιστικά γνωρίσματα, αρχαιολογικούς χώρους, παραδοσιακούς οικισμούς και περιοχές με οικολογικό περιεχόμενο. Μέσα σε όλα τα προαναφερθέντα όμως, οι τουριστικοί πόλοι έλξης της λίμνης χαρακτηρίζονται αναξιόπιστοι και δίχως ιδιαίτερη φροντίδα. Είναι επιβεβλημένη η προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού που μπορούν να συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής με την ταυτόχρονη διατήρηση της πολιτιστικής, κοινωνικής, οικολογικής και ιστορικής ακεραιότητας. Η λίμνη Πρέσπα διαθέτει πλούσια ιστορική και πολιτιστική αξία, που καταγράφει ιστορικούς οικισμούς, μνημεία της βυζαντινής περιόδου καθώς και τοπική αρχιτεκτονική.

Τα ιδιαίτερα φυσικογεωγραφικά χαρακτηριστικά σε συνδυασμό με τα παραδοσιακά στοιχεία της περιοχής διαθέτουν την ικανότητα να ενισχύσουν την ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού, όπως ο αγροτουρισμός. Παράλληλα με τον αγροτουρισμό, η περιοχή ενδείκνυται για την ανάπτυξη του πολιτιστικού, περιηγητικού, φυσιολατρικού, , αθλητικού, ιστορικού και τουρισμού περιπέτειας.

Η τουριστική ανάπτυξη στο χιονοδρομικό κέντρο της Βίγλας και τις λίμνες των Πρεσπών είναι επιβεβλημένο να συμπληρωθεί με τις απαραίτητες υποδομές. Ευρέως διαδεδομένο είναι το χιονοδρομικό κέντρο Πισοδερίου.

Διαδρομές που προσελκύουν πλήθος επισκεπτών είναι η παραλιακή διαδρομή, από το χωριό Ψαράδες στο Βροντερό και η διαδρομή που συνδέει τον Άγιο Γερμανό με το χωριό Κρατερό μέσω του όρους Βαρνούνα. Είναι παρατηρημένο πως η τουριστική ζήτηση στην περιοχή αυξάνεται την τελευταία δεκαετία. Η τουριστική κίνηση αυξάνεται στο μέγιστο βαθμό της γύρω στα τέλη Αυγούστου, κατά τη διάρκεια του φεστιβάλ «Πρέσπεια», που χαρακτηρίζεται ως πηγή αναζωογόνησης για ολόκληρη την περιοχή.

1.2.3 Η ιστορία, ο πολιτισμός και η αρχιτεκτονική του Δήμου Πρεσπών

Η ευρύτερη περιοχή της Φλώρινας ήταν ένα αυτόνομο κρατίδιο που κατοικούσαν ελληνικά φύλα των μακεδόνων, δωρικής καταγωγής. Επί βασιλείας Φιλίππου Β΄ ενσωματώθηκε στο βασίλειο της Μακεδονίας. Καταγράφεται ένας αρχαίος οικισμός που κατοικούταν από τον 16ο έως τον 6ο αιώνα π.Χ. και από τον 4ο μέχρι και τον 1ο αιώνα π.Χ. όπου καταστράφηκε από πυρκαγιά, μάλλον ως αποτέλεσμα εχθρικής εισβολής.

Ο Δήμος Πρεσπών χαρακτηρίζεται από βυζαντινές τεχνοτροπίες και μνημεία, χωρίς ωστόσο αυτό να σημαίνει ότι απουσιάζουν μνημεία από την Εποχή του Χαλκού, την Ελληνιστική Περίοδο, τη Ρωμαϊκή και την Παλαιοχριστιανική εποχή. Η έντονη Βυζαντινή παρουσία δικαιολογείται από τη στρατηγική γεωγραφική τοποθεσία των Πρεσπών. Η περιοχή αποτελούσε στρατιωτικό και εμπορικό πέρασμα γεγονός που η βυζαντινή υψηλή στρατηγική δε μπορούσε να παραβλέψει.

Στον Δήμο Πρεσπών σήμερα διασώζονται οικισμοί με κτίσματα ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού ύφους που χαρακτηρίζονται αρκετά ως διατηρητέα και μαρτυρούν την ιστορία του τόπου. Τέτοια δείγματα ο επισκέπτης μπορεί να συναντήσει στις κοινότητες Αγίου Γερμανού, στους Ψαράδες, στον Μηλιώνα, στην Καλλιθέα, στην Οξυά, στον Λαιμό, στο Πλατύ καθώς και στο Πισοδέρι και την Δροσοπηγή.

1.2.3.1 ιστορική Αναδρομή

Ενδείξεις που παραπέμπουν σε κατοίκηση στην περιοχή των Πρεσπών εντοπίζονται ήδη από τη Νεολιθική εποχή, ενώ παράλληλα έχουν καταγραφεί και αρχαιολογικά ευρήματα που χρονολογούνται στις εποχές του Χαλκού και του Σιδήρου. Τα αρχιτεκτονικά μνημεία που είναι τοποθετημένα στο νησάκι του Αγίου Αχίλλειου καθώς και επιγραφές, μαρτυρούν την ύπαρξη οικισμού της ελληνιστικής-ρωμαϊκής εποχής, κατά πάσα πιθανότητα με την ονομασία "Λύκα". Οι δύο λίμνες, που στην αρχαιότητα διατηρούσαν την ονομασία «Μικρή και Μεγάλη Βρυγηίς» αποτελούσαν από τον 5ο αιώνα π. Χ. κομμάτι του Μακεδονικού κράτους ενώ αργότερα αποτέλεσαν έδαφος της ρωμαϊκής επαρχίας του Ιλλυρικού.

Από τον 9ο αιώνα μ. Χ. οι Πρέσπες διεκδικούνται ανελλιπώς από τους Βούλγαρους και τους Βυζαντινούς. Το 10^ο αιώνα ο Βούλγαρος Τσάρος Σαμουήλ μετέτρεψε την Πρέσπα ως επίκεντρο της εξουσίας του, επιλέγοντάς τη για έδρα των ανακτόρων του και ιδρύοντας τη Βασιλική του Αγίου Αχίλλειου. Ο Βασίλειος ο Β΄ απώθησε τον Σαμουήλ επαναφέροντας μετέπειτα τη βυζαντινή κυριαρχία.

Μετά από μια περίοδο κατά την οποία η περιοχή γνώρισε διάφορους επιδρομείς και κατακτητές (Βούλγαρους, Νορμανδούς, Αλαμάνους, Φράγκους και Σέρβους), στα τέλη του 14ου αιώνα πέρασε, όπως και το σύνολο της Δυτικής Μακεδονίας στην επικράτεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Διοικητικά η Πρέσπα ανήκε αρχικά στο σαντζάκι και αργότερα βιλαέτι του Μοναστηρίου (Μπίτολα) ενώ στις αρχές του 19ου αιώνα πέρασε στην επικράτεια του Αλή Πασά. Καθώς ωστόσο, η παρουσία της κεντρικής οθωμανικής εξουσίας δεν υπήρξε ιδιαίτερα αισθητή την κυριαρχία ασκούσαν οι τοπικοί άρχοντες ενώ

ταυτόχρονα αναπτύχθηκε μια μακρόχρονη μοναστική παράδοση η οποία αποτυπώθηκε στις μονές και τους ναούς περιμετρικά των λιμνών.

Από τα μέσα 19ου αιώνα, ταυτόχρονα με τον αγώνα κατά της Οθωμανικής Κυριαρχίας, αναπτύσσονται τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα και ο ελληνοβουλγαρικός ανταγωνισμός για τη Μακεδονία. Στην επανάσταση κατά των Τούρκων το 1878 αλλά και κατά τον Μακεδονικό αγώνα αναδείχθηκαν αγωνιστές από τη περιοχή όπως οι Νίκος και Στέφανος Νταλίπης από το ορεινό χωριό της Σφήκας, ο Καπετάν Κώττας από τη κοιλάδα των Κορεστίων Κορέστια. Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου η περιοχή βρέθηκε υπό τον έλεγχο Γαλλικών στρατευμάτων. Με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου το 1913, το νότιο τμήμα των λιμνών κατοχυρώθηκε στην Ελλάδα ενώ τα σημερινά σύνορα οριστικοποιήθηκαν το 1924. Την ίδια περίοδο (1923-1924) τέσσερα χωριά της Πρέσπας (Λευκώνας, Λαιμός, Άγιος Γερμανός, Πύλη) δέχτηκαν οικογένειες προσφύγων από τον Πόντο. Λόγω των εμπορικών συναλλαγών με τα αστικά κέντρα αλλά και των εισοδημάτων τα οποία προέρχονταν από τους μετανάστες, κατά τον Μεσοπόλεμο η Πρέσπα γνώρισε μια σχετική ακμή, η οποία και δικαιολογεί το κτίσιμο πολλών σπιτιών αστικού τύπου κυρίως στον οικισμό του Άγιου Γερμανού.

Κατά τη δεκαετία του 40 η Πρέσπα γνώρισε τις δραματικές συνέπειες όχι τόσο της Κατοχής αλλά κυρίως του ελληνικού εμφυλίου κατά τον οποίο η περιοχή ελεγχόταν από τους αντάρτες του Δημοκρατικού Στρατού. Μετά το πέρας του εμφυλίου, πολλά χωριά ερήμωσαν ενώ πολλοί κάτοικοι εγκατέλειψαν τη περιοχή. Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ πριν από τον πόλεμο στα γύρω χωριά κατοικούσαν σχεδόν 7000 (6880 κατά την απογραφή του 1940) Πρεσπιώτες, κατά την απογραφή του 1951 καταγράφονται μόλις 1500 κάτοικοι. Ο εποικισμός κάποιων χωριών από Βλάχους κτηνοτρόφους της Ηπείρου, της Μακεδονίας και της Θεσσαλίας που έγινε το 1953 τόνωσε δημογραφικά τη περιοχή μόνο παροδικά καθώς δεν ήταν αρκετός για να αναστρέψει τις τάσεις μετανάστευσης και γήρανσης του πληθυσμού.

Ωστόσο, την τελευταία δεκαετία η Πρέσπα έχει αναδειχθεί σε περιοχή διεθνούς ενδιαφέροντος, ενισχύοντας με αυτό τον τρόπο την ανάπτυξη εναλλακτικών οικονομικών δραστηριοτήτων και μορφών τουρισμού. και προσελκύοντας όλο και περισσότερους επισκέπτες, υπάρχουν κάποιες πρώτες ενδείξεις δημογραφικής ανάκαμψης.

1.2.3.2 Τοπική αρχιτεκτονική

Ο Δήμος Πρεσπών περιλαμβάνει 17 κατοικημένους και 6 εγκαταλειμμένους οικισμούς. Οι περισσότεροι οικισμοί είναι εγκαταστημένοι περιμετρικά των λιμνών και έχουν αναπτυχθεί είτε παραλίμνια (Μικρολίμνη, Άγιος Αχίλλειος, Ψαράδες) είτε στους πρόποδες του Βαρνούντα (όπως η Καλλιθέα ή ο Άγιος Γερμανός) με εξαίρεση το αποκλειστικά ορεινό Βροντερό και το Πισοδέρι. Στην κοιλάδα των Κορεστίων εμφανίζονται οι οικισμοί Πράσινο και Τρίγωνο.

Η περιοχή των Πρεσπών είναι ευρέως γνωστή για την ιδιαίτερη αρχιτεκτονική των οικισμών της. Ο συγκεκριμένος τύπος αρχιτεκτονικής που διατηρείται στην περιοχή των Πρεσπών παρατηρήθηκε από τα προπολεμικά χρόνια και αξίζει να δοθεί έμφαση στη διατήρησή του

τη σημερινή εποχή διότι αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες για τη διατήρηση της παράδοσης στην περιοχή. Έχουν καταγραφεί τρεις τύποι σπιτιών με κοινό χαρακτηριστικό της δομής τους το χαγιάτι ή τσαρδάκι(ο ανοιχτός ημι-υπαίθριος χώρος του ορόφου). Επιπρόσθετο κοινό χαρακτηριστικό αποτελούν τα κάγκελα στα παράθυρα των σπιτιών. Στο ισόγειο και τον πρώτο όροφο τα κάγκελα αποσκοπούσαν στην προφύλαξη από κλέφτες και έβρισκαν εφαρμογή σε ολόκληρη την επιφάνεια του παραθύρου. Στους ψηλότερους ορόφους τα κάγκελα κάλυπταν τα 3/4 του παραθύρου και η χρήση τους ήταν αποκλειστικά διακοσμητική.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα που αποδεικνύει την πολυπληθής εγκατάσταση κατοίκων στην ευρύτερη λεκάνη των Πρεσπών, αποτελεί η ομολογία του Γάλλου περιηγητή Πουκεβίλ πως στις αρχές του 19ου αιώνα υπήρχαν 46 κατοικημένα χωριά από 2500 οικογένειες ή 11500 άτομα. Οικοδομική δραστηριότητα παρουσιάστηκε επίσης μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους και κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου κυρίως λόγω της οικονομικής ενίσχυσης που προερχόταν από τους απόδημους Πρεσπιώτες που είχαν μεταναστεύσει στο εξωτερικό (κυρίως στην Αμερική).

Μετά τον εμφύλιο πόλεμο πολλά χωριά εγκαταλείφθηκαν. Η ατμόσφαιρα εγκατάλειψης των επόμενων δεκαετιών επέφερε ως αποτέλεσμα τη διατήρηση ορισμένων αρχιτεκτονικών στοιχείων στην αυθεντική τους μορφή αλλά και τον κίνδυνο κατάρρευσης για πολλά από αυτά. Παρ' όλα αυτά τα τελευταία χρόνια επιχειρείται μια προσπάθεια για την ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Προς αυτή την κατεύθυνση συντελεί η αναπαλαίωση σπιτιών δίχως να αλλοιώνονται τα ξεχωριστά τους γνωρίσματα και η μετατροπή τους σε παραδοσιακούς ξενώνες.

Η έντονη αστικοποίηση απουσιάζει από την περιοχή. Σήμερα, δύο οικισμοί των Πρεσπών έχουν αναγνωριστεί ως παραδοσιακοί οικισμοί και βρίσκονται υπό καθεστώς σχετικής προστασίας ως προς την αρχιτεκτονική τους φυσιογνωμία: οι Ψαράδες στις όχθες της Μεγάλης Πρέσπας και ο Άγιος Γερμανός στους πρόποδες του ορεινού όγκου του Βαρνούντα. Ωστόσο, τα περισσότερα χωριά της περιοχής εμφανίζουν έντονα αρχιτεκτονικά στοιχεία και τεχνικές κτισίματος.

Τα σπίτια των Πρεσπών παρουσιάζουν διάφορους συνδυασμούς υλικών και τεχνοτροπιών κτισίματος. Στις περισσότερες περιπτώσεις το ισόγειο προοριζόταν για στάβλος και αποθηκευτικός χώρος. Τα υλικά που χρησιμοποιούσαν ως επίχρυσμα στους τοίχους ήταν στεγνωμένα στον ήλιο πλιθιά και λάσπη, πέτρα για τα θεμέλια και ξυλεία σε όλο το σκελετό του σπιτιού. Στα δάπεδα και τις στέγες χρησιμοποιούσαν ιδιαίτερα καλάμια και κλαδιά. Βασικό συστατικό που διαφοροποιούσε τα λιθόχτιστα διώροφα σπίτια "αστικού" τύπου από τα υπόλοιπα, ήταν η πλούσια ξυλόγλυπτη διακόσμηση.

1.2.3.3 Πολιτιστικές Δραστηριότητες

Στους περισσότερους οικισμούς δραστηριοποιούνται πολιτιστικοί σύλλογοι οι οποίοι έρχονται σε συνεργασία με τα πνευματικά κέντρα του δήμου Πρεσπών για τη διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων. Οι χορευτικές ομάδες των συλλόγων αποτελούν βασικό

εργαλείο για τη διατήρηση της παράδοσης και των εθίμων. Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις διοργανώνονται κάθε χρονιά στην ευρύτερη περιοχή και αποτελούν θεσμό για την αναβίωση της παράδοσης.

Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στα όρια του Δήμου Πρεσπών είναι οι ακόλουθες:

- **Τα Πρέσπεια, 21-31 Αυγούστου**

Αποτελούν ετήσιες πολιτιστικές εκδηλώσεις του απόδημου ελληνισμού και πραγματοποιούνται στον Άγιο Αχίλλειο.

- **Η Γιορτή της φασολάδας**

Λαμβάνει χώρα κάθε χρόνο στο Δήμο Πρεσπών με απώτερο στόχο την ανάδειξη και προώθηση της τοπικής φασολάδας.

- **Γιορτή του τσιρονιού**

Πραγματοποιείται κάθε χρόνο στο Δήμο Πρεσπών για την ανάδειξη του τοπικού τσιρονιού.

- **Πανηγύρια κατά τη διάρκεια όλου του έτους. Οι οικισμό τιμούν τον τοπικό άγιο προστάτη τους και προς τιμήν του διοργανώνουν πανηγυρικές εκδηλώσεις.**

Πίνακας 11

ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ ΔΗΜΟΥ ΠΡΕΣΠΩΝ
Λαιμός - 4 η μέρα μετά από το ορθόδοξο Πάσχα
Άγιος Γερμανός – 12 ^η Μαΐου
Άγιος Αχίλλειος – 15 ^η Μαΐου
Τρίγωνο - 21 ^η Μαΐου
Καρυές - 1 ^η Ιουνίου
Ανταρτικό – 12 ^η Ιουνίου
Καλλιθέα – 26 ^η Ιουλίου
Βροντερό – 26 ^η Ιουλίου
Πλατύ – 6 ^η Αυγούστου
Ψαράδες – 15 ^η Αυγούστου
Λευκώνας – 26 ^η Οκτωβρίου

1.2.3.4 Τοπικοί Φορείς Ανάπτυξης και Συνεταιρισμοί⁵²

Στο νομό Φλώρινας την τελευταία εικοσαετία έχουν ιδρυθεί με πρωτοβουλία φορέων του δημοσίου αλλά και του ιδιωτικού τομέα επιχειρήσεις οι οποίες έχουν ως αποκλειστικό στόχο την ανάληψη αναπτυξιακών πρωτοβουλιών, την προβολή καθώς και την ενίσχυση της περιοχής.

⁵² Μελέτη για τη Διεύρυνση Δυνατοτήτων Δημιουργίας Κατασκήνωσης στην περιοχή των Πρεσπών

I. Αναπτυξιακή Φλώρινας

Η Αναπτυξιακή Φλώρινας ιδρύθηκε το 1994 και στη διοίκησή της συμμετέχουν η Ν.Α Φλώρινας(10%), το ΕΒΕ Φλώρινας (5,4%), Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (70,47%), Συνεταιρισμοί (4,05%), Πολιτιστικοί Σύλλογοι (4,2%) και Ιδιώτες (5,88 %).

Βασικοί στόχοι της ΑΝ. ΦΛΩ Α.Ε είναι οι εξής:

- Η συστηματική αξιοποίηση των δυνατοτήτων του Νομού
- Η τουριστική, πολιτιστική, κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη
- Η διαχείριση, συντήρηση και προστασία των φυσικών πόρων
- Η μεγιστοποίηση της παραγωγής τοπικών αγαθών
- Η συμμετοχή στην ευρύτερη ανάπτυξη του Νομού

II. Εταιρία Τουρισμού Δυτικής Μακεδονίας

Ιδρύθηκε το 1999 έπειτα από πρωτοβουλία της περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας. Απώτερο επιδιωκόμενο αποτέλεσμα που επιθυμεί να επιτύχει είναι:

- Η συμβολή στην τουριστική ανάπτυξη και προβολή της Δυτικής Μακεδονίας
- Ο συντονισμός των αρμόδιων φορέων που ασκούν αναπτυξιακή πολιτική

III. In Florina Κέντρο Οργάνωσης και Προώθησης Τουρισμού

Η επένδυση για τη δημιουργία του κέντρου εντάχθηκε στο τοπικό πρόγραμμα Leader + της Φλώρινας. Επιδιωκόμενοι στόχοι του είναι οι ακόλουθοι:

- Η ποιοτική και ποσοτική ανάπτυξη του τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή
- Αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών
- Ανάπτυξη νέων καινοτόμων υπηρεσιών
- Ενθάρρυνση και ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στον τουριστικό τομέα
- Προβολή της ευρύτερης περιοχής

IV. Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Ψαράδων

Στο παραδοσιακό χωριό Ψαράδες το 1990 με πρωτοβουλία της νομαρχίας Φλώρινας χτίστηκε ένα κτίριο με σκοπό να λειτουργήσει ως ξενοδοχείο. Το συγκεκριμένο κτίριο ήταν εγκαταλελειμμένο μέχρι που μια ομάδα γυναικών αποφάσισε να του δώσει πνοή. Το 1994 ιδρύθηκε ο Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Ψαράδων που αριθμεί 15 μέλη. Οι γυναίκες ζήτησαν να τους παραχωρηθεί το οίκημα ώστε να προχωρήσουν στην έναρξη της λειτουργίας του. Στο ξεκίνημά του ο ξενώνας ήταν μοναδικός στην περιοχή. Οι γυναίκες του Συνεταιρισμού επιμελούνταν οι ίδιες το φαγητό, τις μαρμελάδες και τα τοπικά εδέσματα. Παράλληλα στον παραδοσιακό ξενώνα διατίθεται αίθουσα για τη διοργάνωση συνεδρίων.

V. Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Αγίου Γερμανού

Το 1985 ο γυναικείος πληθυσμός του Χωριού Αγίου Γερμανού και Λαιμού ίδρυσαν το δικό τους Συνεταιρισμό. Το αντικείμενό του κατά τα πρώτα χρόνια ήταν η υφαντική, η οποία ωστόσο δεν απέδωσε τα επιθυμητά οικονομικά αποτελέσματα. Το 1987 με τη βοήθεια της νομαρχίας Φλώρινας και μεσογειακών επιχορηγήσεων, τα μέλη του Συνεταιρισμού

προχώρησαν στην αγορά παλαιών κτιρίων με στόχο τη μετατροπή τους σε αγροτουριστικά καταλύματα. Παρ' όλα αυτά, σήμερα βρίσκεται σε λειτουργία μόνο ένα κτίριο από τα συνολικά τέσσερα.

VI. Εταιρίας Προστασίας Πρεσπών

Από το 1991 η ΕΠΠ συμβάλλει συστηματικά και αποτελεσματικά με πολλαπλές δράσεις στην προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς σε όλη τη λεκάνη της Πρέσπας προωθώντας παράλληλα την αρμονική συνύπαρξη Ανθρώπου και Φύσης και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η δράση της αποσκοπεί στην επίτευξη ορθής διαχείρισης των φυσικών πόρων, στην ήπια ανάπτυξη, στην προστασία απειλούμενων ειδών καθώς και στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού. Πολύ νωρίς στην πορεία της η ΕΠΠ διείδε ότι η διαφύλαξη των πολύτιμων στοιχείων και η βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής απαιτεί την αρμονική συνεργασία και τη συμμετοχή και των τριών κρατών που μοιράζονται την Πρέσπα (ΠΓΔΜ, Αλβανία, Ελλάδα) και προσανατόλισε σταδιακά τις δράσεις της προς την αρχή αυτή, επιδιώκοντας να τους προσδίδει, όπου αυτό είναι δυνατόν, διασυνοριακό χαρακτήρα.

Αποστολή της ΕΠΠ είναι η διαφύλαξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς σε όλη τη λεκάνη της Πρέσπας προς όφελος των κατοίκων της, τόσο των σημερινών όσο και των μελλοντικών. Η προώθηση ήπιων μορφών ανάπτυξης αποτελεί βασική αρχή στο σχεδιασμό των δράσεων της Εταιρίας Προστασίας Πρεσπών (ΕΠΠ). Από την αρχή της ίδρυσής της, η ΕΠΠ προωθεί δράσεις με σκοπό την ανάπτυξη σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος. Έτσι λοιπόν η ΕΠΠ ήταν η πρώτη που εισήγαγε την έννοια της βιολογικής καλλιέργειας στην Πρέσπα, το 1992 με την παροχή συμβουλών σε θέματα καλλιέργειας και πιστοποίησης, ενώ το 2009 ολοκληρώθηκε πρόγραμμα για τη δημιουργία σήμανσης «*Προϊόντων Προστατευόμενης Περιοχής Πάρκου Πρεσπών*» (ΟΕΜΝ). Επιπλέον στα πλαίσια της προώθησης της αειφόρου οικιστικής ανάπτυξης, η ΕΠΠ ανέλαβε την πραγματοποίηση της μελέτης «*Σχέδιο Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης ΣΧΟΟΑΠ*», η οποία παραδόθηκε δωρεάν στο Δήμο Πρεσπών και έχει επίσης εκδώσει δύο ενημερωτικούς οδηγούς για τη σωστή αναστήλωση των παραδοσιακών κτηρίων (1993-1994).

Βασικές αρχές που διέπουν τη λειτουργία της ΕΠΠ:

- **Διασυνοριακή δράση:** Η προστασία και η βιώσιμη ανάπτυξη της Πρέσπας απαιτεί τη συμμετοχή και την αρμονική συνεργασία και των 3 κρατών που μοιράζονται την περιοχή (Ελλάδα, ΠΓΔΜ, Αλβανία), έτσι όλα τα ζητήματα πρέπει να αντιμετωπίζονται από τη διασυνοριακή, την περιβαλλοντική, την κοινωνική και την αναπτυξιακή τους σκοπιά και οι δράσεις να αναπτύσσονται σε διασυνοριακό επίπεδο.
- **Συνεργασία με πρόσωπα και φορείς:** Η στενή συνεργασία με τους κατοίκους της Πρέσπας και τους φορείς σε τοπικό, εθνικό και διασυνοριακό επίπεδο, οδηγεί στην κοινή αντίληψη των προβλημάτων και στην από κοινού εξεύρεση βιώσιμων λύσεων.

Οι Τομείς Δράσης της ΕΠΠ:

- **Προστασία της βιοποικιλότητας και των ενδιαιτημάτων της άγριας ζωής** (έρευνα και παρακολούθηση, διαχείριση και διατήρηση υγροτόπου, προστασία απειλούμενων ειδών και οικοτόπων)
- **Προώθηση ήπιων μορφών ανάπτυξης** (προώθηση αειφόρου οικιστικής ανάπτυξης, προώθηση φιλικών προς το περιβάλλον μεθόδων καλλιέργειας)
- **Διασυνοριακό Πάρκο Πρεσπών** (συμμετοχή στη Συντονιστική Επιτροπή Πάρκου Πρεσπών, γραμματεία Πάρκου Πρεσπών και υποστήριξη της λειτουργίας του Πάρκου)
- **Υποστήριξη δημόσιων ή ιδιωτικών φορέων** σε όλη τη λεκάνη της Πρέσπας, σε θέματα προστασίας της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς
- **Ευαισθητοποίηση/Ενημέρωση** (περιβαλλοντική εκπαίδευση, ίδρυση και λειτουργία διασυνοριακών κέντρων πληροφόρησης, δράσεις ενημέρωσης και κινητοποίησης της τοπικής κοινωνίας)

VII. Πολιτιστικό Τρίγωνο Πρεσπών

Με στόχο την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής των Πρεσπών μια ομάδα εθελοντών έχει ξεκινήσει εδώ και οχτώ χρόνια μια προσπάθεια προκειμένου να καταστήσει τις Πρέσπες ελκυστικό τουριστικό προορισμό τεσσάρων εποχών με υποδομές, δραστηριότητες και πεδίο διασυνοριακής συνεργασίας. Η παρουσία των λιμνών στην περιοχή, τις οποίες μοιράζονται τρία διαφορετικά κράτη καθιστά ανέφικτη την τουριστική ανάπτυξη μέσα από μεμονωμένα σχέδια.

Το τελευταίο διάστημα οι Πρέσπες βελτίωσαν την τουριστική τους υποδομή και αύξησαν τις κλίνες, ωστόσο δεν επαρκεί μόνο η υποδομή, χρειάζεται και ο μύθος. Ο επισκέπτης όταν πηγαίνει σ' ένα μέρος θέλει να νοιώσει κομμάτι του τόπου που επισκέπτεται, να ακούσει ιστορίες, να δει τις συνήθειες των κατοίκων, να δοκιμάσει την παραδοσιακή κουζίνα και να επιχειρήσει να ζήσει έστω και για λίγο τον τρόπο ζωής των κατοίκων. Αν η τοπική κοινωνία στέκεται μακριά από τον επισκέπτη, η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη δεν μπορεί να επιτευχθεί.

Το Πολιτιστικό Τρίγωνο Πρεσπών αποτελεί μια ανεξάρτητη, τοπική ΜΚΟ στην περιοχή των συνόρων της Ελλάδας με την Αλβανία και τα Σκόπια. Είναι μια πρωτοβουλία που λειτουργεί σε τοπικό, διασυνοριακό και ευρωπαϊκό επίπεδο και υλοποιεί δράσεις στους τομείς: α) Νεολαία, β) Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και γ) Οικονομική Ανάπτυξη.

1.3 Κοινωνική Υποδομή

Οι βασικές υποδομές του Δήμου Πρεσπών χαρακτηρίζονται ελλιπείς αν και τα τελευταία χρόνια έχουν σημειωθεί ουσιαστικές προσπάθειες για την αναστροφή του κλίματος, ωστόσο είναι κατά κύριο λόγο σπασμωδικές και δεν υλοποιούνται με βάση ένα ενιαίο πρόγραμμα σχεδιασμού.

1.3.1 Εκπαίδευση

Στο δημοτικό διαμέρισμα των Πρεσπών λειτουργούν δυο νηπιαγωγεία και δυο δημοτικά σχολεία, στον Άγιο Γερμανό και το Ανταρτικό. Συνεπώς οι οικισμοί που εξυπηρετούνται από το Δημοτικό Σχολείο Αγίου Γερμανού είναι ο Άγιος Γερμανός, ο Λαιμός, το Πλατύ, ο Άγιος Αχίλλειος, το Βροντερό, η Μικρολίμνη, οι Καρυές, η Καλλιθέα, ο Λευκώνας, ο Μηλεώνας, οι Ψαράδες και η Πύλη. Από την άλλη πλευρά, στο Δημοτικό Σχολείο Ανταρτικού εξυπηρετούνται το Πράσινο, το Ανταρτικό, το Πισοδέρι και το Τρίγωνο. Στην περιοχή λειτουργεί αποκλειστικά ένα Γυμνάσιο και Λύκειο, το οποίο βρίσκεται στην περιοχή του Λαιμού και σε αυτό εξυπηρετείται το σύνολο του Δήμου. Όλες οι σχολικές μονάδες είναι στεγασμένες σε κτίρια της δημόσιας περιουσίας. Μείζον πρόβλημα που χρήζει άμεσης αντιμετώπισης αποτελεί η μετακίνηση των μαθητών κυρίως κατά τη διάρκεια του χειμώνα, η θέρμανση και η συντήρηση των κτιρίων.

Το «Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών» (ΚΔΑΠ) λειτουργεί με χρηματικά κονδύλια από το ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας σε όλη τη διάρκεια του έτους πέντε μέρες ανά εβδομάδα. Τα παιδιά διδάσκονται στη μονάδα αυτή μαθήματα όπως η περιβαλλοντική αγωγή, η εκμάθηση μουσικών οργάνων, η γυμναστική και η πληροφορική. Το ΚΔΑΠ παρέχει ποιοτικές εκπαιδευτικές υπηρεσίες στα παιδιά ολόκληρης της περιοχής του Δήμου Πρεσπών.

1.3.2 Υγεία

Αναφορικά με τον τομέα της υγείας, οι ανάγκες των κατοίκων για νοσοκομειακή περίθαλψη και ιατρικές εξετάσεις καλύπτονται από το Νοσοκομείο Φλώρινας. Η μεταφορά των ασθενών από/προς το γενικό νοσοκομείο Φλώρινας πραγματοποιείται με ασθενοφόρο. Παράλληλα, λειτουργούν καθημερινά Αγροτικά Ιατρεία σε 4 Δημοτικά Διαμερίσματα τα οποία καλύπτουν εν μέρει τις ανάγκες των υπολοίπων περιοχών του Δήμου. Τα Αγροτικά αυτά Ιατρεία βρίσκονται: α) Στο Ανταρτικό, β) Στην Πύλη, γ) Στο Λαιμό, δ) Στη Λευκώνα.

Στο κομμάτι της υγείας δραστηριοποιείται και η μονάδα «Βοήθεια στο Σπίτι», η οποία προσφέρει υπηρεσίες στους ηλικιωμένους και ανήμπορους δημότες. Μεταξύ των υπηρεσιών που προσφέρει η μονάδα είναι η κατ' οίκον φροντίδα των ηλικιωμένων, η ψυχολογική υποστήριξη, η νοσηλευτική φροντίδα και η διεκπεραίωση διαφόρων μικρών εξυπηρετήσεων που αδυνατούν να φέρουν εις πέρας οι ηλικιωμένοι.

1.3.3 Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών

Στο Δήμο Πρεσπών λειτουργεί Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών στον οικισμό του Λαιμού, το οποίο παρέχει πληροφορίες για θέματα της Δημόσιας Διοίκησης. Με αυτό τον τρόπο εξυπηρετούνται σε πολύ μεγάλο βαθμό οι δημότες της περιοχής, διότι δεν είναι αναγκασμένοι να προσφεύγουν στη Φλώρινα για να επιλύσουν προσωπικές του υποθέσεις και ταυτόχρονα δεν αντιμετωπίζουν έντονα φαινόμενα γραφειοκρατίας. Το ΚΕΠ συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και εντάσσεται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινωνία της Πληροφορίας.

Επιπρόσθετα με τη λειτουργία του ΚΕΠ, στο Δήμο Πρεσπών λειτουργούν τρία Θεματικά Γραφεία(Βροντερό, Πύλη, Άγιο Γερμανό) που αποσκοπούν στην άμεση και ταχεία πληροφόρηση κατοίκων και επισκεπτών πάνω σε περιβαλλοντικά ζητήματα. Η χρηματοδότηση της διαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου των Θεματικών Γραφείων πραγματοποιείται από την Κοινοτική Πρωτοβουλία Interreg III.

1.3.4 Προσβασιμότητα

Στο Δήμο Πρεσπών μπορεί να μεταβεί κανείς οδικώς από την Αθήνα μέσω Λάρισας, Ελασσόνας, Κοζάνης, Καστοριάς, από τη Θεσσαλονίκη μέσω Εγνατίας, Καστοριάς. Η Εγνατία Οδός έχει παίξει σημαντικό ρόλο για την προσβασιμότητας της ευρύτερης περιοχής αφού έχει κάνει σχετικά εύκολη την επισκεψιμότητά της από Δυτικά (Ιωάννινα), ανατολικά (Θεσσαλονίκη) αλλά και νότια (Αθήνα). Στην περιοχή μπορεί να μεταβεί ο επισκέπτης και αεροπορικώς μέσω του αεροδρομίου Αριστοτέλης της Καστοριάς.

Ωστόσο, η πρόσβαση στην περιοχή των Πρεσπών πραγματοποιείται αποκλειστικά από τους οδικούς άξονες της Φλώρινας και της Καστοριάς. Οι Πρέσπες απέχουν από τη Φλώρινα 50 και από την Καστοριά 55 χιλιόμετρα αντίστοιχα. Το οδικό δίκτυο είναι σαφέστατα βελτιωμένο συγκριτικά με προηγούμενες δεκαετίες λόγω της πραγμάτωσης της Εγνατίας οδού. Με τον παραπάνω τρόπο ενισχύθηκε η ανάπτυξη και η «κίνηση» προς την περιοχή διότι περιορίστηκε σε μεγάλο βαθμό ο χρόνος ταξιδιού από και προς το δήμο.

Από την άλλη, η κάλυψη των συγκοινωνιακών αναγκών της περιοχής με τη χρήση μέσων μαζικής μεταφοράς είναι ιδιαίτερα ελλιπής και εν τέλει αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για τους δυνητικούς επισκέπτες της περιοχής που δε διαθέτουν ή δεν επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν ιδιωτικής χρήσεως αυτοκίνητο.

1.3.5 Συλλογή Απορριμμάτων

Η συγκομιδή των απορριμμάτων δεν εφαρμόζεται με όρους αναπτυγμένης τουριστικής περιοχής δημιουργώντας σε πολλές περιπτώσεις σορούς από αυτά ιδιαιτέρως σε περιόδους έντονης τουριστικής ζήτησης. Χώρος Υγειονομικής Ταφής των απορριμμάτων δεν υπάρχει και συνεπώς απορρίπτονται σε χωματερές. Μέσα στα άμεσα βραχυπρόθεσμα σχέδια της δημοτικής αρχής είναι η συνεργασία του Δήμου με την Εταιρία Διαχείρισης Απορριμμάτων Δυτικής Μακεδονίας.

Κεφάλαιο 2

Το τουριστικό προφίλ του Δήμου Πρεσπών

Η ανάπτυξη της τουριστικής υποδομής από τους αρμόδιους εθνικούς, περιφερειακούς και τοπικούς φορείς δεν αποτελούσε στο παρελθόν προτεραιότητα υψίστης σημασίας. Ωστόσο, τις τελευταίες δεκαετίες καταγράφεται ένα σταδιακό αυξανόμενο ενδιαφέρον και τουριστική ζήτηση στην ευρύτερη περιοχή που αποτελεί έναν ιδιαίτερα ελκυστικό προορισμό της Δυτικής Μακεδονίας. Η πλειοψηφία των επισκεπτών εκδηλώνει ζωηρό ενδιαφέρον για τον εθνικό δρυμό των Πρεσπών και το χιονοδρομικό κέντρο του Πισοδερίου.

2.1 Το προφίλ των επισκεπτών

Η ηλικία του επισκέπτη στην περιοχή των Πρεσπών είναι μεταξύ 25 με 55 ετών και την επισκέπτεται κατά κανόνα πρώτη φορά. Η συντριπτική πλειοψηφία των επισκεπτών, περίπου το 85%, πραγματοποιεί μια τουλάχιστον διανυκτέρευση στην περιοχή, διότι έρχεται από μεγάλη απόσταση(150 χιλιόμετρα και άνω). Οι παραδοσιακοί ξενώνες αποτελούν τη βασική επιλογή για τη διαμονή ενώ η πηγή που αντλούνται οι πληροφορίες για την περιοχή και τα καταλύματα είναι το διαδίκτυο. Η κακή ποιότητα του οδικού δικτύου αποτελεί μια αδυναμία της περιοχής που μπορεί να εξελιχθεί σε μια ουσιαστική απειλή για την περαιτέρω ανάπτυξή της στο μέλλον, ωστόσο δεν είναι ικανή από μόνη της να αποτρέψει τους δυνητικούς επισκέπτες να καλύψουν μεγάλες αποστάσεις. Οι περισσότεροι από τους επισκέπτες δεν κατάγονται από τη Δυτική Μακεδονία.

Η τουριστική κίνηση είναι ιδιαίτερα αυξημένη σε περιόδους αργιών, εορτών και τον Αύγουστο, λόγω των εκδηλώσεων «Πρέσπεια». Τα Σαββατοκύριακα πραγματοποιείται αύξηση της τουριστικής κίνησης, με την πληρότητα των καταλυμάτων να ξεπερνά το 50%.

2.2 Αποτύπωση της δυναμικότητας των τουριστικών εγκαταστάσεων

Στην ευρύτερη περιοχή της Πρέσπας δραστηριοποιούνται 31 τουριστικές επιχειρήσεις που προσφέρουν διαμονή στους επισκέπτες με συνολική δυναμικότητα 584 κλινών.⁵³ Η δυναμικότητα της περιοχής συνεχώς αυξάνεται λόγω της έντονης τουριστικής ζήτησης των τελευταίων ετών. Όλα τα καταλύματα της περιοχής δε λειτουργούν σε όλη τη διάρκεια του έτους. Ορισμένα παραμένουν ανοιχτά μόνο τα Σαββατοκύριακα και τις γιορτές, εκτός αν έχει πραγματοποιηθεί ξεχωριστή κράτηση από μεγάλο αριθμό επισκεπτών οργανωμένων σε ομάδα(group) οπότε σε αυτή την περίπτωση λειτουργούν όλες τις μέρες κατά τις οποίες φιλοξενούν την εκάστοτε ομάδα.

⁵³ Μελέτη του EOT www.prespes.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=111&Itemid=604

Είναι επιβεβλημένο όμως να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της ασύμμετρης και ανεξέλεγκτης τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής με μοναδική επένδυση στην προσφορά καταλύματος χωρίς την ανάπτυξη συμπληρωματικών υποδομών και δραστηριοτήτων. Είναι φανερό πως στην περιοχή απουσιάζουν επιχειρήσεις και φορείς που να προσφέρουν συμπληρωματικές δραστηριότητες όπως περιηγήσεις, εκδρομές με άλογα, δραστηριότητες στο νερό, οικολογικά παρατηρητήρια που να έχουν την ικανότητα να αυξήσουν την παραμονή του επισκέπτη για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

2.2.1 Κατανομή των καταλυμάτων σε κλίνες στην περιοχή του Δήμου Πρεσπών

Στον πίνακα που παρατίθεται παρακάτω, παρουσιάζεται η δυναμικότητα των τουριστικών καταλυμάτων-παραδοσιακών ξενώνων στο Δήμο Πρεσπών.

Πίνακας 12
Κατανομή καταλυμάτων σε κλίνες

<i>ΟΝΟΜΑΣΙΑ</i>	<i>ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΛΙΝΩΝ</i>	<i>ΠΕΡΙΟΧΗ</i>
Αρχοντικό	35	Άγιος Αχίλλειος
Άγιος Αχίλλειος	18	Άγιος Αχίλλειος
Οι Πρέσπες	12	Άγιος Γερμανός
Η Παράδοση	10	Άγιος Γερμανός
Το Πέτρινο	8	Άγιος Γερμανός
Το σούρινο	19	Άγιος Γερμανός
Βάρνους	24	Άγιος Γερμανός
Ο πελεκάνος	22	Άγιος Γερμανός
Αντάρτικο	35	Αντάρτικο
Villa Rosa	21	Αντάρτικο
Frida	16	Αντάρτικο
Larry Rooms	15	Πύλη
Λιακοτό	22	Λαιμός

Αριάδνη	32	Λαιμός
Μύλος	16	Λαιμός
Ζάρος	18	Λαιμός
Το πέτρινο	12	Πρέσπες
Ελένη	18	Πισοδέρι
Κάπα	14	Πισοδέρι
Μιράντα	18	Πισοδέρι
Μοδέστιος	41	Πισοδέρι
Μούσες	24	Πισοδέρι
Παπαδάμου	14	Πισοδέρι
Δημήτριος	36	Πισοδέρι
Συντροφιά	8	Ψαράδες
Αρχοντικό	35	Ψαράδες
Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Ψαράδων	37	Ψαράδες
Χαγιάτι	16	Ψαράδες

Πηγή : www.prespes.gr

2.3 Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού

Ο εναλλακτικός τουρισμός συνδέεται με την ήπια τουριστική ανάπτυξη και τη φιλικότητα προς το περιβάλλον. Με αφετηρία την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη η εξέλιξη του τουρισμού θα πρέπει να σέβεται και να συμβαδίζει με τις εθνικές, τοπικές, πολιτισμικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές ιδιαιτερότητες και συνθήκες. Η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού αποδίδει διάφορα πλεονεκτήματα για την προστασία του περιβάλλοντος, την ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη και την παραμονή του πληθυσμού σε μία συγκεκριμένη περιοχή. Ουσιαστικά ερμηνεύεται ως φιλοξενία σε ένα περιβάλλον λιτό με τοπικό χαρακτήρα, επαφή του επισκέπτη με την αγροτική ζωή, τη φύση, τη χλωρίδα και την πανίδα.

Επιπρόσθετα παρέχει την ευκαιρία στον επισκέπτη να γνωρίσει τα ήθη και τις παραδόσεις μιας περιοχής με αυθεντικό τρόπο. Ο επισκέπτης έρχεται σε άμεση επαφή με το περιβάλλον και υιοθετεί περιβαλλοντική συναίσθηση και ευαισθησία. Δείχνει ξεχωριστό ενδιαφέρον για αγροτικές δραστηριότητες, για την παρατήρηση της πανίδας και χλωρίδας, πραγματοποιεί επισκέψεις σε υγροβιότοπους, συμμετέχει σε αθλήματα περιπέτειας (ράφτινγκ, πεζοπορία) , σε πολιτιστικές εξορμήσεις (εκκλησίες, μονές, μνημεία, παραδοσιακά κτίρια), στη γευσιγνωσία, (οινοποιεία, βιολογικά, τοπικά προϊόντα, παραγωγή μελιού) καθώς και σε μαθήματα παραδοσιακών δραστηριοτήτων.

Η ευρύτερη περιοχή των Πρεσπών μπορεί να αναδειχτεί σε κέντρο ανάπτυξης των ήπιων μορφών τουρισμού για τη χώρα λόγω του πλούσιου φυσικού και πολιτισμικού της πλούτου. Πρέπει όμως να υπάρξει συντονισμένη δράση από όλους τους φορείς που εμπλέκονται στην τουριστική δραστηριότητα ώστε να επέλθει συνολικότερη οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη.

2.3.1 Αγροτουρισμός

Ο αγροτουρισμός συνέβαλε με πολύ αποφασιστικό τρόπο στην προσέλκυση επισκεπτών καθώς αποτελεί έναν ελκυστικό πόλο έλξης για την περιοχή. Παράλληλα διαμόρφωσε ένα νέο μοντέλο οικονομικής δραστηριότητας για τον πληθυσμό, διότι αποφέρει ικανοποιητικό εισόδημα με σχετικά μικρό κόστος επένδυσης. Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού είναι σημαντική αλλά πρέπει να συνδυαστεί με συμπληρωματικές αγροτικές δραστηριότητες, όπως: η παραγωγή και προσφορά στους επισκέπτες παραδοσιακών προϊόντων και υπηρεσιών που οι ίδιοι δημιουργούν. Κάτι ανάλογο πραγματοποιείται στους γυναικείους συνεταιρισμούς Πρεσπών, Ψαράδων και Αγίου Γερμανού.

2.3.2 Θρησκευτικός τουρισμός

Η περιοχή διαθέτει μοναστήρια, εκκλησίες και μνημεία που σε συνδυασμό με την παράλληλη διοργάνωση εκδηλώσεων θρησκευτικού περιεχομένου βρίσκονται σε θέση να προσελκύσουν πλήθος πιστών, αναπτύσσοντας με αυτό τον τρόπο τη μορφή του θρησκευτικού τουρισμού. Η ανασύλωση των Σηπλαιοεκκλησιών στις Πρέσπες μπορούν να

προσελκύσουν και να διαμορφώσουν ένα θρησκευτικού χαρακτήρα τουριστικό προϊόν με ιδιαίτερα μεγάλη κλίμακα.

2.3.3 Εκπαιδευτικός Τουρισμός

Η περιοχή είναι ωφέλιμη για την ανάπτυξη του εκπαιδευτικού τουρισμού και πιο στοχευόμενα με τη μορφή του Σχολικού και Επιστημονικού τουρισμού. Οι επισκέψεις σχολείων, ανώτερων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων όπως και ειδικών επιστημόνων στην περιοχή είναι ιδανική εξαιτίας του φυσικού πλούτου των οικοσυστημάτων και της βιοποικιλότητας.

2.3.4 Ιστορικός – Πολιτιστικός Τουρισμός

Η περιοχή κατέχει τη δυνατότητα και ευκαιρία να αναπτύξει τον πολιτιστικό τουρισμό μέσα από τα ήθη και έθιμα, τις παραδόσεις που διατηρούνται ζωντανές. Σε αυτό το κομμάτι μπορούν να συνεισφέρουν από την πλευρά τους και οι νεότερες δραστηριότητες όπως οι Απόκριες, τα τοπικά φεστιβάλ και οι γιορτές. Οι επισκέψεις στα μουσεία της περιοχής με την ταυτόχρονη χρονική κατανομή των εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων ώστε να αποφευχθεί πιθανή επικάλυψη εορτών οδηγούν στην ολοένα και αυξανόμενη προσέλκυση επισκεπτών.

2.3.5 Περιηγητικός τουρισμός

Οι προϋποθέσεις ενίσχυσης του ορεινού και παραλίμνιου περιηγητικού τουρισμού είναι σημαντικές, καθώς πέρα από τα διεθνή μονοπάτια που διέρχονται από την περιοχή υπάρχουν διαδρομές και μονοπάτια με την εφαρμογή μικρών παρεμβάσεων (παρατηρητήρια, ενημερωτικές πινακίδες, φωτισμός, κλπ) να συνδράμουν προς αυτή την κατεύθυνση. Τέτοιες περιοχές είναι όλοι οι ορεινοί όγκοι που περιτριγυρίζουν τη λίμνη Πρέσπα καθώς και οι παραλίμνιες εκτάσεις.

2.3.6 Φυσιολατρικός και οικολογικός τουρισμός

Η περιοχή διαθέτει τεράστιο οικολογικό και φυσικό πλούτο. Η ανάπτυξή του θα συνεισφέρει στην ευρύτερη τουριστική ανάπτυξη διότι πλήθος επισκεπτών προσελκύνονται από το φυσικό περιβάλλον και τα οικοσυστήματα. Παρόλα αυτά πρέπει να υιοθετηθούν και να εφαρμοστούν καθοριστικής σημασίας παρεμβάσεις όπως η βελτίωση της πρόσβασης προς τις περιοχές φυσικού ενδιαφέροντος (Εθνικοί Δρυμοί, περιοχές NATURA 2000, περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλους) και η διαμόρφωση χώρων υποδοχής επισκεπτών.

2.3.7 Χειμερινός Ορεινός τουρισμός

Ο χειμερινός τουρισμός είναι η τουριστική δραστηριότητα που συνδέεται με τα χιονοδρομικά κέντρα καθώς και με το πλήθος των δραστηριοτήτων που διεξάγονται την περίοδο του χειμώνα. Παράλληλα ο ορειβατικός τουρισμός και οι διακοπές στα ορεινά θέρετρα εκδηλώνονται στις ορεινές περιοχές, διεξάγονται καθόλα τη διάρκεια του έτους και έχουν ως φυσικό επακόλουθο τη συνεχή προσέλκυση τουριστών. Η περιοχή

παρουσιάζει την δυνατότητα σταδιακής ανάπτυξης της συγκεκριμένης μορφής τουρισμού λόγω της ύπαρξης του χιονοδρομικού κέντρου Βίγλας – Πισοδερίου.

2.3.8 Αθλητικός τουρισμός και τουρισμός περιπέτειας

Η περιοχή προσφέρει τη δυνατότητα για την ανάπτυξη αθλητικών δραστηριοτήτων όπως κωπηλασία, ιστιοπλοΐα λόγω των ξεχωριστών κλιματολογικών και γεωμορφολογικών της συνθηκών. Επιπλέον, το Πατουλίδειο Αθλητικό Κέντρο συνεισφέρει στην ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού μέσω της διοργάνωσης αγώνων με γειτονικές χώρες, εν τούτοις τα τελευταία χρόνια η χρησιμοποίησή του είναι πολλή μικρή αναφορικά με τις δυνατότητες και τις παροχές του.

Επιπρόσθετα ο τουρισμός περιπέτειας όπως θηραματικός τουρισμός, η υπαίθρια χειμερινή διαβίωση, η εξερεύνηση σπηλαίων (Σπήλαιο Αποστόλου Πέτρου και Αγ. Αθανασίου στους Ψαράδες, Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στις Πρέσπες, Αγίας Παρασκευής Φλώρινας) και η αναρρίχηση διαθέτουν τις κατάλληλες φυσικές υποδομές ώστε να αποτελέσουν αναπόσπαστο κομμάτι του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος.

2.3.9 Τουρισμός Τρίτης ηλικίας

Ο τουρισμός της τρίτης ηλικίας περιλαμβάνει επισκέψεις ηλικιωμένων – συνταξιούχων με την μορφή εκδρομικών ομάδων (ΚΑΠΗ-group). Η συγκεκριμένη μορφή συνδυάζεται με το θρησκευτικό ή τον τουρισμό υγείας. Η περιοχή διαθέτει μεγάλο εύρος σε μνημεία θρησκευτικού ενδιαφέροντος και δύναται να αναπτύξει σε υψηλή κλίμακα τον συγκεκριμένο τύπο τουριστικού προϊόντος.

2.3.10 Κοινωνικός Τουρισμός

Ο κοινωνικός τουρισμός με την μορφή των εισιτηρίων κοινωνικού προσφέρει την ευκαιρία σε αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές να επιμηκύνουν τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου τους και να ενισχύσουν την τουριστική τους ζήτηση. Αξίζει να σημειωθεί πως η παραπάνω μορφή εναλλακτικού τουρισμού είναι ελάχιστα αναπτυγμένη στην περιοχή και δυστυχώς δεν είναι ευρέως αποδεκτό από τους ντόπιους επιχειρηματίες πως θα αυξήσει σε αξιόλογο βαθμό τη διάρκεια της τουριστικής παραμονής κυρίως σε μέρες εντός της εβδομάδας όπου η τουριστική κίνηση είναι μηδαμινή.

2.3.11 Κατασκηνωτικός Τουρισμός

Ο κατασκηνωτικός τουρισμός μπορεί με ελάχιστο κόστος και έξοδα να αναπτυχθεί στην περιοχή. Οι υποδομές και οι παρεμβάσεις που απαιτούνται είναι πολύ λίγες και δεν απαιτούν υψηλά χρηματικά κεφάλαια. Είναι επιβεβλημένη όμως η συνύπαρξη με πολιτιστικές εκδηλώσεις ή φεστιβάλ. Παράδειγμα τέτοιου τύπου τουρισμού είναι το Νεστόριο της Καστοριάς, το φεστιβάλ του Νέστου στη Δράμα και το φεστιβάλ του Άρδα στον Έβρο.

2.4 Βιοτουριστικές Διαδρομές

Ο Δήμος Πρεσπών είναι μια τουριστική περιοχή πλούσια σε χλωρίδα και πανίδα, μονοπάτια και φυσικές δραστηριότητες για κάθε είδους επισκέπτη. Οι επιλογές ποικίλουν και κυμαίνονται από πεζοπορία και διαδρομές με 4x4 έως πλήρη απομόνωση και ηρεμία. Η ανάπτυξη του τουρισμού σε αρμονία με την φύση μπορεί να δημιουργήσει μια οργανωμένη και βιώσιμη τουριστική βιομηχανία. Καθοριστικής σημασίας κριτήριο για το σχεδιασμό ενός βιώσιμου τουρισμού αποτελεί ο καθορισμός των ευαίσθητων περιοχών, που ενδέχεται να απειληθούν από την τουριστική δραστηριότητα. Το σχέδιο δράσης θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να συμπεριλαμβάνει παράγοντες όπως η κατανάλωση νερού, η αλιευτική πίεση, η διαχείριση των αποβλήτων και η διατάραξη των οικοτόπων από τουρίστες.

2.4.1 Παρατήρηση των πτηνών

Πάνω από 260 είδη πτηνών έχουν παρατηρηθεί στο λεκανοπέδιο της Πρέσπας. Αρκετοί διεθνείς οργανισμοί αναγνωρίζουν και στηρίζουν την προστασία της περιοχής ως σημείο υψηλής συγκέντρωσης ορνιθοπανίδας. Για το λόγο αυτό, οι τουρίστες πρέπει να είναι ενημερωμένοι για τον ορθό τρόπο προσέγγισης και παρατήρησης των πτηνών. Για να αποφευχθεί η διατάραξη του περιβάλλοντος των πτηνών και η ηχορρύπανση, κρίνεται απαραίτητο οι επισκέπτες και οι κάτοικοι να κινούνται στις καθορισμένες περιοχές, αποφεύγοντας την άμεση επαφή με τα πτηνά. Περιοχές όπως ο Άγιος Αχίλλειος, η Κούλα, το Ρότι και ο λόφος Καλέ (ανάμεσα στα χωριά Καρυές και Λευκώνας στην ανατολική όχθη της μικρής Πρέσπας), είναι οι ιδανικότερες τοποθεσίες για παρατήρηση των πελεκάνων.

Σχεδόν όλα τα είδη πάπιας της Ελλάδας επισκέπτονται την Πρέσπα τον χειμώνα. Ζουν σε παρόμοιες περιοχές υγροτόπων με αυτές των πελεκάνων. Από την τοποθεσία της Μικρολίμνης, μπορούν να παρατηρηθούν επτά είδη Ερωδιών την άνοιξη. Στις δασικές εκτάσεις καταγράφονται σπάνια είδη πτηνών. Όλη η νότια όχθη του ποταμού του Αγίου Γερμανού είναι προτεινόμενη ως Ζώνη Ειδικής Προστασίας για τα πτηνά.

Οι επισκέπτες διαθέτουν τη δυνατότητα να παρατηρήσουν σπάνια είδη πτηνών και έρχονται σε άμεση επαφή με τα φυσικά τους οικοσυστήματα, δίχως την παραμικρή επιπρόσθετη οικονομική επιβάρυνση.

2.4.2 Ανακάλυψη της Χλωρίδας⁵⁴

Η χλωρίδα των Πρεσπών περιλαμβάνει το μοναδικό ενδημικό λουλούδι *Centaurea prespansis* (Κενταύρια της Πρέσπας) και το φυλλοβόλο δέντρο Σημύδα (*Betula pendula*), το οποίο παρατηρείται σε λίγες μόνο περιοχές της Βόρειας Ελλάδας, διότι είναι χαρακτηριστικό δέντρο σε περιοχές της Βόρειας Ευρώπης. Επίσης, υπάρχουν αιωνόβια δέντρα (κάποια πάνω από 400 ετών) σε μεγάλο υψόμετρο, όπως η Άρκευθος (Κέδροι ή Άρκευθοι), τα οποία προστατεύονται από την εθνική νομοθεσία ως Βιογενετικά Αποθέματα, στο υψηλότερο

⁵⁴ www.cbc-biotourism-portal.eu

σημείο του δρόμου Κούλα-Ψαράδες. Οι δενδρικές μορφές των *Juniperus foetidissima* (Άρκευθος η δυσοσμότατη) και *Juniperus excelsa* (Άρκευθος η υψηλή) είναι σπάνιες στην Ευρώπη και συνήθως απαντώνται σε θαμνώδεις σχηματισμούς. Για αυτό το λόγο, το 1974, το Δάσος Κέδρων συμπεριλήφθηκε στον Πυρήνα του Πάρκου του Εθνικού Δρυμού Πρεσπών. Παρόμοιες συστάδες αιωνόβιων κέδρων υπάρχουν στο λόφο του Αγίου Αθανασίου στο Βροντερό και στα νότια του χωριού Αγκαθωτό.

Οι κλιματικές συνθήκες στην περιοχή της Πρέσπας ευνοούν την ύπαρξη σπάνιων υδρόβιων φυτών, όπως νούφαρα, καστανιές νερού, νάρκισσους και κρίνο του βάλτου/ άγρια ορχιδέα από τις ρίζες του οποίου παράγεται το σαλέπι. Ταυτόχρονα, η Πρέσπα είναι το μόνο μέρος στην Ελλάδα (και το δεύτερο στα Βαλκάνια), όπου αναπτύσσεται το παράσιτο *Phelyraea boissieri*.

2.4.3 Μονοπάτια και διαδρομές

Η φυσική ομορφιά και το «παρθένο» τοπίο της περιοχής έχουν συντελέσει στη δημιουργία διαδρομών για πεζοπορία στην περιοχή. Η Εταιρία Προστασίας Πρεσπών προωθεί τις πεζοπορικές διαδρομές και έχει συμπεριλάβει στις δραστηριότητες της την προσέγγιση του ανθρώπου και της φύσης μέσω του Προγράμματος Ενημέρωσης και Ευαισθητοποίησης – «Στο διάβα των μυστικών της φύσης και του ανθρώπου».

- **Μονοπάτι Μικρολίμνη - Κρασιά**

Ο παλιός εμπορικός δρόμος, που κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα συνέδεε την Μπίτολα (Μοναστήρι) με την Κορυτσά. Ξεκινά από την νοτιοανατολική ακτή της Μικρής Πρέσπας στο χωριό Μικρολίμνη και καταλήγει στο εγκαταλελειμμένο χωριό Κρασιά. Το ταξίδι διαρκεί περίπου 4 ώρες με ενδιάμεσες στάσεις για ξεκούραση και παρατήρηση των πτηνών.

- **Διαδρομή Άγιος Γερμανός- Δέλτα Ποταμού - Κούλα**

Η διαδρομή εξοικειώνει τους επισκέπτες με την ιστορία και τις παραδόσεις της περιοχής. Η διαδρομή συνοδεύεται από ήχους αηδονιών, πελεκάνων και κορμοράνων. Περιπατώντας κατά μήκος του παραλίμιου δάσους, οι επισκέπτες φθάνουν στην Κούλα (το σημείο συναντήσεως των δύο λιμνών) παρατηρώντας τον εκσυγχρονισμένο υδατοφράχτη.

- **Μονοπάτι Πύλη - Δασερή**

Η πεζοπορία ξεκινά από το χωριό Πύλη προς τα ανατολικά της Μικρής Πρέσπας και καταλήγει στο εγκαταλελειμμένο χωριό Δασερή στην όχθη της Μικρής Πρέσπας. Οι πεζοπόροι σύντομα συναντούν τα ερείπια του παλιού οικισμού της Πύλης και τη βυζαντινή εκκλησία του Αγίου Νικολάου(13ος αιώνας). Το μονοπάτι διασχίζει καλλιέργειες και διαρκεί μια ώρα.

- **Διαδρομή Άγιος Αχίλλειος - Λόφος Κρίνα - Άγιος Αχίλλειος**

Η περιήγηση στο νησί του Αγίου Αχίλλειου πραγματοποιείται μέσα από ένα μονοπάτι, η διάβαση του οποίου χρειάζεται περίπου 4 ώρες . Η διαδρομή ξεκινά με ανάβαση στο λόφο Κρίνα, όπου οι περιπατητές μπορούν να παρατηρήσουν τις αποικίες των πελεκάνων κι άλλα υδρόβια πτηνά με τηλεσκόπιο και στη συνέχεια πλησιάζει την πλωτή εξέδρα 800 μέτρων,

που οδηγεί στο νησί της λίμνης, Άγιο Αχίλλειο. Η γέφυρα είναι στολισμένη με καλάμια στη δεξιά κι αριστερή πλευρά, προστατευόμενα είδη εμφανίζονται κατά τη διέλευση της.

- **Βίγλα - Άγιος Γερμανός**

Η ορεινή διαδρομή Βίγλα- Άγιος Γερμανός καλύπτει μια απόσταση 16 χιλιομέτρων και η διάβαση της διαρκεί περίπου 6 ώρες. Το χαμηλότερο σημείο βρίσκεται στα 1.000 μέτρα και το υψηλότερο στα 2.156 μέτρα. Ξεκινά από τη Βίγλα Πισοδερίου και καταλήγει στο χωριό Άγιος Γερμανός.

- **Ορεινή πεζοπορία στον Βόρα (Ρουμάνικο σχολείο - Προφήτης Ηλίας)**

Η διαδρομή καλύπτει 12 χιλιόμετρα και η διάρκεια διέλευσής της υπολογίζεται στις 7 ώρες. Το χαμηλότερο σημείο υπολογίζεται στα 1.147 μέτρα ενώ το υψηλότερο στα 2.524 μέτρα. Στο όρος Βόρας, οι επισκέπτες συναντούν το μαυσωλείο της μάχης του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου.

- **Περιήγηση της Μικρής Πρέσπας (τοπικό μονοπάτι)**

Η περιήγηση της Μικρής Πρέσπας διαρκεί 6 ώρες και εκτείνεται σε 18 χιλιόμετρα. Το χαμηλότερο σημείο βρίσκεται στα 850 μέτρα ενώ το υψηλότερο στα 1332 μέτρα. Κατά μήκος της διαδρομής κάνουν την εμφάνισή τους δρυς και κέδροι.

- **Ποδηλατικές Διαδρομές**

Στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Πρεσπών εκτείνονται 8 ποδηλατικές διαδρομές που απευθύνονται σε επισκέπτες, που επιθυμούν να εξερευνήσουν και να βιώσουν μια αξέχαστη εμπειρία στην περιοχή. Μέσω των παραπάνω διαδρομών, ο επισκέπτης μπορεί να γνωρίσει καλύτερα το πλούσιο πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον.

- **Φυσικά σημεία ενδιαφέροντος**

Πολύ σημαντικό σημείο ενδιαφέροντος αποτελεί ένα σύμπλεγμα σπηλαίων κοντά στο χωριό Βροντερό. Πιο γνωστή είναι η σπηλιά «Κόκκαλη». Υπάρχει επίσης η σπηλιά Ζαχαριάδη στην περιοχή των Πρεσπών, το σπήλαιο στο Μάλι Μάδι και η σπηλιά του Δράκου.

Κεφάλαιο 3

Αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης

Η ύπαρξη τουριστικών πόρων αποτελεί βασικό στοιχείο ανάπτυξης και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τις περιοχές που επιδιώκουν να αναπτυχθούν τουριστικά. Διάφορες τουριστικές περιοχές ανά τον κόσμο βρίσκονται αντιμέτωπες με θέματα ανάπτυξης που σε ορισμένες φορές τα επίλυσαν με επιτυχή τρόπο και εξελίχθηκαν, ενώ σε άλλες περιπτώσεις τα ζητήματα αυτά οδήγησαν τις περιοχές αυτές στην υποβάθμιση της περιβαλλοντικής τους ποιότητας. Οι αρμόδιοι εθνικοί και τοπικοί είναι επιβεβλημένο να υιοθετήσουν και να εφαρμόσουν τον κατάλληλο στρατηγικό σχεδιασμό που θα αναπτύξει τον τουρισμό με άξονα την προστασία του περιβάλλοντος.

Με τη διαδικασία της αξιολόγησης της υφιστάμενης κατάστασης, διαλευκάζεται το πλαίσιο μέσα στο οποίο πρέπει να εφαρμοστεί ο στρατηγικός σχεδιασμός για την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής. Παράλληλα, εντοπίζονται οι τυχόν δυνάμεις, αδυναμίες, ευκαιρίες και απειλές προγενέστερων σχεδιασμών ώστε να υιοθετηθεί με το βέλτιστο δυνατό τρόπο η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη για την ευρύτερη περιοχή.

Ο Δήμος Πρεσπών διαθέτει μια ξεχωριστή και πλούσια φυσική κληρονομιά. Για το λόγο αυτό αποτελεί ζήτημα υψίστης σημασίας ο στρατηγικός σχεδιασμός της διαχείρισης των οικοσυστημάτων, των τοπίων, της αρχιτεκτονικής καθώς και της παράδοσης της περιοχής τοποθετημένος πάντα μέσα στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης. Ο τουρισμός διαθέτει την ικανότητα να αποτελέσει τον κινητήριο μοχλό οικονομικής και βιοτικής ανάπτυξης των πολιτών, ωστόσο η ανάπτυξη αυτή πρέπει να είναι συνυφασμένη με τη διατήρηση περιβάλλοντος.

Η περιοχή του Δήμου Ζαγοράς αποτελεί μια από τις πιο προνομιακές σε φυσικά τοπία και φυσικά οικοσυστήματα στην Ελλάδα περιοχές. Είναι επομένως επιβεβλημένη η ανάγκη για σωστή διαχείριση των τοπίων της περιοχής μελέτης, διαχείριση ή ανάπτυξη που θα προκύπτει μέσα από εφαρμογή πολιτικών που θα εντάσσονται στο πλαίσιο ενός ευρύτερου στρατηγικού σχεδιασμού. Ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει τον κινητήριο μοχλό οικονομικής και βιοτικής ανάπτυξης των πολιτών, αλλά είναι απαραίτητο η ανάπτυξη αυτή να είναι εναρμονισμένη με τη διατήρηση του φυσικού τοπίου.

Η ύπαρξη σημαντικών τουριστικών πόρων αποτελεί καθοριστικό παράγοντα και συγκριτικό πλεονέκτημα για το Δήμο Πρεσπών που επιδιώκει να αναπτυχθεί τουριστικά. Συνεπώς, οι τοπικές αρχές είναι υποχρεωμένες να επιλέξουν την κατάλληλη στρατηγική που θα προσδιορίζει το ρόλο που θα διαδραματίσει ο τουρισμός αναφορικά με το περιβάλλον. Επίσης ο σχεδιασμός και η διαχείριση του τουρισμού, στην προοπτική της βιώσιμης ανάπτυξης της περιοχής, θα πρέπει να γίνεται με τρόπο, ώστε τα κοινωνικό - οικονομικά οφέλη να διαχέονται κατά το δυνατό περισσότερο σε όλη την κοινωνία και να προϋποθέτει τη διατήρηση του τοπίου που αποτελεί κεντρικό άξονα ανάπτυξής του.

3.1 Ανάλυση PESTLE

Η ανάλυση PESTEL αποτελεί ένα εργαλείο για το Δήμο Πρεσπών, προκειμένου να αναλύσει το Μακροπεριβάλλον. Μέσω της παρακάτω διαδικασίας αξιολογείται η επίδραση των παραγόντων αυτών στην τουριστική ανάπτυξη των ΟΤΑ. Η υιοθέτηση ενός υγιούς στρατηγικού σχεδιασμού άρτια εναρμονισμένου ανάμεσα στα στοιχεία του περιβάλλοντος και τους στόχους που τίθενται, εξασφαλίζει την επιτυχημένη πορεία του τουριστικού φαινομένου στο συνεχώς μεταβαλλόμενο εξωτερικό περιβάλλον. Απώτερος στόχος της συγκεκριμένης ανάλυσης είναι η δημιουργία των προϋποθέσεων για τον σχεδιασμό και εφαρμογή ενός σχεδίου αειφόρου τουρισμού για την περιοχή.

3.1.1 Πολιτικό(Political)

Το Σύνταγμα κατοχυρώνει το αυτοδιοίκητο των ΟΤΑ, μέσω του οποίου το Διοικητικό Συμβούλιο διαθέτει την εξουσία για να αποφασίσει επί τοπικών θεμάτων, πάντοτε βέβαια μέσα στα πλαίσια που θέτουν οι νόμοι του κράτους. Με το «Πρόγραμμα Καλλικράτης» επαναπροσδιορίσθηκε και ενισχύθηκε ο ρόλος και οι αρμοδιότητες των ΟΤΑ.

Την περίοδο αυτή οι πολιτικές και οικονομικές αποφάσεις τίθενται εντός του στενού πλαισίου που καθορίζεται από την Ε.Ε, το Ε.Κ.Τ και το Δ.Ν.Τ. Μέσα σε αυτή την ανατρεπτική κατάσταση προωθείται η συνένωση και κατάργηση των δημοσίων φορέων με τον τομέα του πολιτισμού να κλονίζεται ιδιαίτερα.

3.1.2 Οικονομικό(Economical)

Το αυτοδιοίκητο ισχύει και στον οικονομικό τομέα. Οι ΟΤΑ έχουν τη δυνατότητα να διαθέσουν τους οικονομικούς πόρους εκεί που επιθυμούν, πάντοτε βέβαια μέσα στα όρια της νομοθεσίας του κράτους. Αν και αρχικά οι ΟΤΑ ενισχύθηκαν μέσω του «Προγράμματος Καλλικράτης», η περικοπή του Προγράμματος των Δημοσίων Επενδύσεων περιόρισε τη χρηματοδότησή τους. Το συγκεκριμένο γεγονός περιόρισε δραστικά τις δράσεις-πολιτικές για την τουριστική ανάπτυξη των ΟΤΑ.

3.1.3 Κοινωνικό(Social)

Λόγω της δύσκολης οικονομικής κατάστασης ενισχύονται τα ποσοστά ανεργίας και η κοινωνική δυσφορία αναφορικά με την κρατική λειτουργία. Χαρακτηριστικό κοινωνικό γνώρισμα της περιοχής κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών αποτελεί η τάση εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης, κάτι που αιτιολογήθηκε από την κοινωνική απομόνωση και τις περιορισμένες δυνατότητες απασχόλησης. Ο πληθυσμός που έχει παραμείνει στην περιοχή είναι σχετικά γερασμένος και οι ευκαιρίες κοινωνικής ανάπτυξης για τους νέους σε συνδυασμό με την ιδιωτική πρωτοβουλία είναι πολύ περιορισμένες. Από την άλλη πλευρά, παρατηρούνται οι ισχυρές πολιτιστικές παραδόσεις του τόπου, οι τοπικές γιορτές, οι παραδοσιακοί σύλλογοι και η ασύγκριτη φυσική ομορφιά του τοπίου. Σημαντικό ρόλο, διαδραματίζουν τα Τοπικά Σχέδια Απασχόλησης που στοχεύουν στη μείωση της ανεργίας ανάμεσα στους ντόπιους κατοίκους.

3.1.4 Τεχνολογικό(Technological)

Η έλλειψη κονδυλίων για έρευνα δεν επιτρέπει στη χώρα να αναπτυχθεί σε ζητήματα τεχνολογίας με αποτέλεσμα τη μείωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και την επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης.

3.1.5 Νομικό(Legal)

Το νομικό πλαίσιο διακρίνεται για την πολυνομία του και την έμφαση στη γραφειοκρατία. Παρέχει τη δυνατότητα στους ΟΤΑ να αποφασίζουν με κανονιστικές διατάξεις για ορισμένα ζητήματα. Οι περιοχές που χαρακτηρίζονται ως δρυμοί ή παραδοσιακοί οικισμοί προστατεύονται από την ανάλογη νομοθεσία. Η Πρέσπα είναι η μοναδική περιοχή στην Ελλάδα που προστατεύεται από τόσες πολλές ελληνικές, ευρωπαϊκές, διεθνείς συμβάσεις και νόμους. Σχεδόν ολόκληρη η περιοχή κηρύχθηκε Εθνικός Δρυμός το 1974 και λίγο αργότερα η λίμνη Μικρή Πρέσπα αναγνωρίστηκε ως ένας από τους σημαντικότερους υγροτόπους του κόσμου και ανακηρύχθηκε Υγρότοπος Διεθνούς Σημασίας στο πλαίσιο της Σύμβασης Ραμσάρ (1974, ενώ είναι «Τόπος Ιδιαιτέρου Φυσικού Κάλλους», καθώς και Περιοχή Σημαντική για τα Πουλιά (Οδηγία 79/409 ΕΟΚ). Το 1999, το ελληνικό δίκαιο ενσωμάτωσε την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ που αφορά τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγρια πανίδας και χλωρίδας και εν συνεχεία η Πρέσπα εντάχθηκε στο Εθνικό Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών Natura 2000.

3.1.6 Οικολογικό(Ecological)

Σε περιοχές που έχουν χαρακτηριστεί ως δρυμοί ή περιοχές NATURA υπάρχει μεγαλύτερη ευαισθησία και προσοχή σε θέματα περιφερειακής ανάπτυξης με όρους βιωσιμότητας. Ταυτόχρονα ιδιαίτερα ευνοϊκή συγκυρία αποτελεί η μεταστροφή των προτύπων κατανάλωσης προς «πράσινα» και τοπικά προϊόντα και η μεταβολή του προφίλ των τουριστών, οι οποίοι αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στην απόκτηση εμπειριών επιλέγοντας πιο «αυθεντικούς» προορισμούς.

3.2 S.W.O.T Ανάλυση

Ο σχεδιασμός για μια αειφόρο πολιτική τουριστικής ανάπτυξης για το Δήμο Πρεσπών, προϋποθέτει την μελέτη του Μάκρο καθώς και του Μίκρο περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής. Μια αντικειμενική τεχνική για την αξιολόγηση των προαναφερθέντων παραγόντων αποτελεί η ανάλυση S.W.O.T, η οποία καταγράφει τις Εσωτερικές Δυνάμεις(Strengths)και Αδυναμίες(Weaknesses) καθώς και τις Ευκαιρίες(Opportunities) και Απειλές(Threats).

Απώτερο στόχο του σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης για την περιοχή της Πρέσπας αποτελεί η προώθηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Η περιοχή παρουσιάζει δυνατά και αδύνατα σημεία, ευκαιρίες και απειλές για την ανάπτυξή της.

3.2.1 Δυνάμεις(Strengths)

Οι Δυνάμεις(Strengths) του Δήμου Πρεσπών που του προσδίδουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα συγκριτικά με τους ανταγωνιστές του είναι οι εξής:

- Ο φυσικός πλούτος και η φυσική ομορφιά του τοπίου(χλωρίδα-πανίδα)
- Ξεχωριστή μορφολογία και ανάγλυφο
- Η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων(φασόλια)
- Η διατήρηση του υδάτινου όγκου σε συνδυασμό με τα σπάνια είδη ψαριών
- Η πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά
- Η ιστορία της περιοχής
- Το ήπιο κλίμα
- Οι γραφικοί οικισμοί
- Συνδυασμός λίμνης και βουνού

Περιγραφή Δυνάμεων

Ο Δήμος πρεσπών διαθέτει πλούσια ποικιλία πόρων(φυσικών και πολιτισμικών), γεγονός που ενισχύει την επισκεψιμότητα σε αυτόν από διαφορετικές ομάδες τουριστών, με διαφορετικά κίνητρα και επιθυμίες. Οι οικισμοί και το φυσικό τοπίο διαθέτουν μια ποικιλία χαρακτηριστικών που επιτρέπουν τη σύνθεση μιας τουριστικής ταυτότητας που θα στοχεύει σε διάφορες τουριστικές προτιμήσεις.

Οι κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν τη χειμερινή περίοδο ευνοούν τις τουριστικές δραστηριότητες που είναι συνυφασμένες με τα χιονοδρομικά κέντρα και την παραγωγή και διάθεση τοπικών προϊόντων. Δηλαδή, ο Δήμος συνδυάζει την ύπαρξη λίμνης και βουνού. Παράλληλα, η σχετική απομόνωση που υφίσταται η περιοχή εδώ και αρκετά χρόνια από την εντατική τουριστική δραστηριότητα, έχει συμβάλει θετικά στη διατήρηση της ιστορικής της ταυτότητας.

3.2.2 Αδυναμίες(Weaknesses)

Οι Αδυναμίες(Weaknesses) του Δήμου που συνδράμουν στον περιορισμό της αποτελεσματικότητας της τοπικής οικονομίας είναι οι ακόλουθοι:

- Ανεπαρκής αξιοποίηση διαθέσιμων φυσικών πόρων
- Η ελλιπής σιδηροδρομική σύνδεση που καλύπτει μόνο το ένα κομμάτι της
- Η ανεπάρκεια των δρομολογίων προς/από τη λίμνη με τα μέσα μαζικής μεταφοράς
- Η αποτυχημένη προσπάθεια σύνδεσης του φυσικού περιβάλλοντος, της τοπικής γαστρονομίας και του πολιτισμού με την τουριστική προσφορά
- Ο ανεπαρκής τρόπος αποκομιδής των απορριμμάτων
- Οι αρχιτεκτονικές αυθαιρεσίες και νεωτερικές παρεμβάσεις στο παραδοσιακό στυλ
- Ελλείψεις σε επενδύσεις (μειωμένες τουριστικές επενδύσεις και έλλειψη κεφαλαίων από πλευράς ιδιωτών και δημοσίου) και προβολής (αδυναμίες στις προσπάθειες βελτίωσης και καλύτερης παρουσίασης της εικόνας του προορισμού)
- Ανεπαρκής ενημέρωση των επισκεπτών για την αξία της περιοχής
- Μειωμένη προστασία και διαφύλαξη
- Χαμηλό επίπεδο τεχνογνωσίας, εξυπηρέτησης επισκεπτών και παροχής υπηρεσιών
- Λανθασμένη σύνδεση φυσικού και πολιτιστικού χώρου

Περιγραφή Αδυναμιών

Στο Δήμο πρεσπών, παρατηρούνται αρκετά συχνά προβλήματα ηλεκτροδότησης συνήθως τους χειμερινούς μήνες όταν παθαίνουν βλάβες οι πυλώνες της ΔΕΗ. Ένα σημαντικό πρόβλημα της ευρύτερης περιοχής είναι η γήρανση του πληθυσμού, διότι οι νεαρότερες ηλικίες αναζητούν ευκαιρίες εργασίας και διαβίωσης στις μεγαλουπόλεις, εγκαταλείποντας με αυτό τον τρόπο τη γενέτειρά τους.

Η τουριστική ζήτηση εμφανίζει έντονα στοιχεία εποχικότητας, διότι προβάλλονται κυρίως τα Χριστούγεννα-Πρωτοχρονιά και μετέπειτα οι εξορμήσεις Σαββατοκύριακου ως αντικείμενο της τουριστικής προσφοράς τους. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού τουριστικής ανάπτυξης και τις αποσπασματικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες, κωλυσιεργούν την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

Παράλληλα με όλα τα προαναφερθέντα, η ανειδίκευτη απασχόληση στις τουριστικές επιχειρήσεις και η παροχή μη ποιοτικών υπηρεσιών σε συνάρτηση με την ανεπαρκή ενημέρωση των επισκεπτών για τη φυσική και πολιτιστική αξία της περιοχής δεν προμηνύουν τις προοπτικές για περαιτέρω ανάπτυξη.

Τέλος, ανασταλτικό παράγοντα για την ενίσχυση της τουριστικής ανάπτυξης του Δήμου Πρεσπών αποτελεί η ελλιπής σιδηροδρομική σύνδεση καθώς και η μεταφορά των επισκεπτών προς/από τη λίμνη με τα μέσα μαζικής μεταφοράς.

3.2.3 Ευκαιρίες(Opportunities)

Οι Ευκαιρίες(Opportunities) του Μίκρο-περιβάλλοντος που θα λειτουργήσουν ευεργετικά στην ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος του Δήμου Πρεσπών παρατίθενται παρακάτω:

- Η βελτίωση των οδικών δικτύων
- Ολοκλήρωση της Εγνατίας Οδού
- Μεταστροφή των καταναλωτικών προτύπων για παραδοσιακά προϊόντα
- Η σύγχρονη τάση για αναζήτηση χειμερινών προορισμών και επιστροφή στην ύπαιθρο
- Οι καινούργιες ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις που είναι συνυφασμένες με τα κίνητρα των επισκεπτών
- Ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας
- Διαχείριση, ανάδειξη και προστασία των φυσικών, παραγωγικών, πολιτιστικών πόρων της περιοχής
- Ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες για νέες καλλιέργειες
- Αύξηση της επενδυτικής δραστηριότητας και της επιχειρηματικότητας μέσω της επιδότησης των επιχειρήσεων
- Σύγχρονο τηλεπικοινωνιακό δίκτυο
- Διεύρυνση χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας

Περιγραφή Ευκαιριών

Η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού που βασίζονται σε τοπικούς πόρους(φυσικοί, πολιτιστικοί, παράδοση) θα ενισχύσει τη σύνδεση του τουρισμού με την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής. Επιπρόσθετα, η ενίσχυση της τουριστικής ζήτησης, θα λειτουργήσει με θετικό πρόσημο στους τομείς παραγωγής τοπικών προϊόντων που θα απευθύνονται κατά κύριο λόγο σε τουρίστες.

Η ανάπτυξη του τουρισμού θα προσφέρει νέες θέσεις εργασίας στους ντόπιους κατοίκους, με αποτέλεσμα να μην παρατηρείται γήρανση του πληθυσμού και ερήμωση της περιοχής. Παράλληλα η κατασκευή συμπληρωματικών υποδομών θα διευκολύνει την άφιξη των επισκεπτών και θα ενισχύσει οικονομικά το Δήμο.

Επίσης, η σχεδιασμένη εκμετάλλευση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων του δήμου Πρεσπών θα προωθήσει την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού με αποτέλεσμα την άρση της εποχικότητας. Φυσικό επακόλουθο της συνεργασίας ανάμεσα στους τοπικούς παραγωγούς και τους ξενοδόχους θα αποτελέσει η ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και η προσφορά ποιοτικών προϊόντων στους επισκέπτες.

3.2.4 Απειλές(Threats)

Οι Απειλές (Threats) του Μίκρο-περιβάλλοντος που θα λειτουργήσουν με δυσμενείς συνέπειες στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής είναι οι παρακάτω:

- Η αντιμετώπιση της αύξησης της τουριστικής ζήτησης ως πηγή εύκολου και γρήγορου πλουτισμού
- Η οικονομική και κοινωνική κρίση
- Η συμμετοχή μικρού αριθμού τοπικών φορέων και αρχών στο σχεδιασμό της τουριστικής πολιτικής
- Αύξηση του ανταγωνισμού από τις γειτονικές χώρες

- Το ελληνικό κομμάτι της λίμνης θεωρείται από τους επισκέπτες πιο ακριβός προορισμός συγκριτικά με τους ανταγωνιστές
- Το φαινόμενο του ευτροφισμού των υδάτων
- Η πτώση της στάθμης της λίμνης
- Η ένταση με τα Σκόπια για το όνομα Μακεδονία
- Η κατασκευή έργων δίχως ορθολογική χρονική σειρά
- Η Υποβάθμιση της εικόνας της Ελλάδας
- Ελλιπής ενημέρωση και αποσπασματικές ενέργειες για την τουριστική ανάπτυξη
- Υποβάθμιση των ανανεώσιμων φυσικών πόρων από τη μη προστασία τους

Περιγραφή Απειλών

Η πιο σημαντική απειλή για το φυσικό περιβάλλον της περιοχής αποτελεί η υψηλή συγκέντρωση επισκεπτών σε μικρές εδαφικές εκτάσεις. Επιπρόσθετα, η προσφορά τουριστικών υπηρεσιών υποβαθμισμένης ποιότητας, τοποθετεί σε κίνδυνο την ανταγωνιστικότητα του τουριστικού προϊόντος, το οποίο ήδη απειλείται από τις γειτονικές χώρες.

Η λανθασμένη και αργοπορημένη μέριμνα για τη φροντίδα της λίμνης από τους αρμόδιους φορείς, δύναται να προκαλέσει πτώση στη στάθμη των υδάτων της καθώς και φαινόμενα ευτροφισμού.

3.3 Αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης

Φτάνοντας σε ένα τελικό συμπέρασμα συνυπολογίζοντας την παραπάνω ανάλυση, κρίνεται αναγκαίο για το δήμο Πρεσπών ο σχεδιασμός, η υιοθέτηση και η εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης. Μόνο με αυτό τον τρόπο, οι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι της περιοχής, τα τοπικά προϊόντα και η παράδοση θα μπορέσουν να ευδοκιμήσουν αναπτύσσοντας παράλληλα την τουριστική δραστηριότητα. Η οικονομική ευμάρεια που θα υπάρξει στην περιοχή θα προσελκύσει νέους επενδυτές οι οποίοι με τη σειρά τους πρέπει να στοχεύσουν στην προσφορά ποιοτικών υπηρεσιών.

Άμεσο επακόλουθο όλων των παραπάνω, είναι η αιεφόρος ανάπτυξη του τουρισμού. Οι σχεδιασμένες και όχι άναρχες επιχειρηματικές δραστηριότητες που θα εκμεταλλευτούν με τον πλέον κατάλληλο τρόπο τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της περιοχής θα οδηγήσουν στη δημιουργία ενός βιώσιμου τουριστικού προϊόντος. Σημαντικό μέρος στην επιτυχή έκβαση του σχεδίου για την αιεφόρο ανάπτυξη του τουρισμού διαδραματίζουν οι τοπικοί φορείς και οι ντόπιοι κάτοικοι.

Εν κατακλείδι, υπό το πρίσμα ενός ενιαίου στρατηγικού σχεδιασμού η τοπική κοινωνία σε άμεση συνάρτηση με το δημοτικό συμβούλιο, μπορούν να αντιμετωπίσουν τις πιθανές αδυναμίες και απειλές, αξιοποιώντας ταυτόχρονα τις δυνάμεις και ευκαιρίες με αποκλειστικό γνώμονα την αιεφόρο τουριστική ανάπτυξη του δήμου Πρεσπών.

Κεφάλαιο 4

Πολιτική και Στόχοι - Δράσεις για την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη του Δήμου Πρεσπών

Ο Δήμος Πρεσπών πολιτισμικά, γεωμορφολογικά και ιστορικά παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Εξαιτίας της ορεινής του ιδιότητας εμφανίζει πλούσια ποικιλομορφία σχετικά με τα φυσικά και πολιτισμικά γνωρίσματα και επομένως χρήζει ιδιαίτερης προστασίας και διατήρησης. Υπολογίζοντας το πρόβλημα της δημογραφικής γήρανσης και τη φθίνουσα πορεία του πρωτογενούς τομέα, θεωρείται ως αναγκαίο μέτρο τόνωσης της τοπικής οικονομίας η προώθηση του τουριστικού φαινομένου. Η αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, στοιχείων που αποτελούν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της περιοχής, θεωρείται απαραίτητη για την προώθηση του αειφόρου τουρισμού.

Η Μεγάλη και Μικρή Πρέσπα, αποτελούν τα τελευταία χρόνια έναν από τους σημαντικότερους τουριστικούς προορισμούς στη Δυτική Μακεδονία και κατά επέκταση σε όλη την Ελλάδα. Οι οικισμοί περιμετρικά της λίμνης, ενδείκνυνται για ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού μακριά από τα πρότυπα του μαζικού τουρισμού. Η τουριστική δραστηριότητα αναπτύσσεται παράλληλα με τον πρωτογενή τομέα και κυρίως με την παραγωγή φασολιών, τη γεωργία και την αλιεία. Ο τουρισμός, προκαλεί την αύξηση του εισοδήματος των ντόπιων κατοίκων ενώ παράλληλα προσφέρει θέσεις εργασίας, αντιμετωπίζοντας έτσι το πρόβλημα της ανεργίας και της εγκατάλειψης της εν λόγω περιοχής.

Οι ντόπιοι κάτοικοι, που σε πολλές περιπτώσεις είναι και κάτοχοι των παραδοσιακών ξενώνων έχουν ξεκινήσει να κατανοούν τη σημασία του αειφόρου τουρισμού για την περιοχή τους και σε συνεργασία με τις αρμόδιες αρχές είναι πρόθυμοι να συνεισφέρουν προς αυτή την κατεύθυνση.

Εν κατακλείδι, οι δυο πιο καθοριστικοί στόχοι στο περιεχόμενο των οποίων θα καταρτιστεί ένα στρατηγικό πλαίσιο για τον αειφόρο τουρισμό στην περιοχή μελέτης είναι οι εξής:

- Η αναβάθμιση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος, με κριτήριο την αειφορία και τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού.
- Η τουριστική ανάπτυξη να διέπεται από ένα αυτόνομο δίκτυο τοπικής οικονομίας και παραγωγής, φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Για να χαρακτηριστεί η τουριστική ανάπτυξη του Δήμου Πρεσπών ως αειφόρος, θεωρείται επιβεβλημένο να διέπεται από κίνητρα ανάπτυξης της τοπικής οικονομίας και παραγωγής, από αρχές προστασίας και προβολής του περιβάλλοντος(φυσικού και δομημένου) σε συνδυασμό με την τοπικότητα, από σεβασμό στις κοινωνικές ιδιαιτερότητες.

4.1 Σχεδιασμός του μίγματος μάρκετινγκ

Η διαμόρφωση μιας στρατηγικής αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης για το Δήμο Πρεσπών, θα επέλθει εφόσον προηγουμένως έχουν καταγραφεί και μελετηθεί οι φυσικοί, πολιτισμικοί και ανθρωπίνι πόροι της περιοχής. Είναι επιβεβλημένη ανάγκη να τονιστούν οι δυνάμεις του δήμου με την ταυτόχρονη εκμετάλλευση των ευκαιριών του Μικρο – περιβάλλοντος ώστε να μετατραπούν από ένα απλό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε διατηρήσιμο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Ο ανταγωνισμός δεν περιορίζεται μόνο σε ελληνικό επίπεδο, αλλά επεκτείνεται στην Αλβανία και τα Σκόπια. Ταυτόχρονα όμως πρέπει να αντιμετωπιστούν από τους αρμόδιους εθνικούς και τοπικούς φορείς οι αδυναμίες της περιοχής με αποτελεσματική και σχεδιασμένη προσέγγιση ώστε να μην αλλοιωθεί ο παραδοσιακός χαρακτήρας και φυσιογνωμία του δήμου.

Η τουριστική εικόνα διαμορφώνεται από το τουριστικό προϊόν μιας περιοχής και αποτελείται πέρα από την πρωτογενή τουριστική προσφορά, από τις τουριστικές εγκαταστάσεις, εξοπλισμούς, υποδομές μεταφορών και πληροφόρησης κ.λπ. Η τουριστική εικόνα του Δήμου Πρεσπών είναι αναγκαίο να αναπτυχθεί με βάση τα ιδιαίτερα γνωρίσματα και χαρακτηριστικά της, τα οποία τη διαφοροποιούν από τις ανταγωνίστριες περιοχές. Το φυσικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον της περιοχής αποτελούν ανταγωνιστικά της πλεονεκτήματα. Ωστόσο δεν είναι η μοναδική προϋπόθεση η ύπαρξη φυσικού και πολιτιστικού πλούτου για την αειφόρο ανάπτυξη μιας περιοχής. Είναι απαραίτητη η ανάδειξη τους μέσα από μέσω της ανάπτυξης νέων τουριστικών προϊόντων που δεν είναι κορεσμένα και έρχονται σε σύγκρουση με το περιβάλλον.

Είναι ευρέως αποδεκτό πως η εικόνα αποτελεί το άθροισμα των στοιχείων και των μηνυμάτων που αποστέλλεται από το τουριστικό προϊόν προς τους υποψήφιους επισκέπτες. Συνεπώς μέσα από τη συνεργασία των αρμόδιων φορέων πρέπει να υιοθετηθεί και σχεδιαστεί μια εικόνα του Δήμου Πρεσπών που θα προσελκύει ολοένα και μεγαλύτερο αριθμό τουριστών(είτε από την Ελλάδα είτε από το εξωτερικό). Για τον καθορισμό της τουριστικής εικόνας αποτελεί καθοριστικής σημασίας η υιοθέτηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού καθώς και ο προσδιορισμός των επισκεπτών στους οποίους απευθύνεται. Με βάση όλα τα προαναφερθέντα ο τουρισμός του Δήμου Πρεσπών πρέπει να εμφανίζει τα εξής χαρακτηριστικά:

- Να αποτελεί βασικό πυλώνα της τοπικής οικονομίας που θα αποτελεί τροχοπέδη για περαιτέρω οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη
- Να επικεντρώνεται και να προωθεί τα τοπικά αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα
- Να αξιοποιεί το τοπικό ανθρώπινο δυναμικό στις θέσεις εργασίας, αφού προηγουμένως το έχει εκπαιδέψει και καταρτίσει κατάλληλα
- Να συμβάλει στη διατήρηση της παράδοσης και της αρχιτεκτονικής της περιοχής
- Να προστατεύει το περιβάλλον
- Να προσφέρει ποιοτικές υπηρεσίες με γνώμονα την άμεση εξυπηρέτηση του επισκέπτη και όχι και το γρήγορο-εύκολο πλουτισμό

Το τουριστικό προϊόν του Δήμου Πρεσπών πρέπει να απευθύνεται σε τουρίστες που επιλέγουν με βάση την ικανοποίηση των ενδιαφερόντων και κριτηρίων τους και όχι τη χαμηλή τιμή. Παράλληλα είναι απαραίτητο να στοχεύει πέρα από τα οργανωμένα ταξίδια μέσω tour operators, στον μεμονωμένο επισκέπτη που θα επισκεφθεί την περιοχή με στόχο την ανακάλυψή της. Οι πόροι που μπορούν να αξιοποιηθούν μέσα από την ανάπτυξη του αειφορικού τουρισμού περιλαμβάνουν διάφορους τομείς, από την αναπαλαίωση υφιστάμενων οικημάτων για την δημιουργία παραδοσιακών ξενώνων, μέχρι τη διεύρυνση της τοπικής αγοράς δια μέσου της ανακάλυψης τοπικών συνταγών.

Ο τουρισμός στο Δήμο Πρεσπών πρέπει να στηρίζεται στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Είναι αυτός που θα φέρει τον επισκέπτη σε άμεση επαφή με τα φυσικά οικοσυστήματα, την παράδοση και τον πολιτισμό, με παραστάσεις από τις οποίες ο άνθρωπος του 21 αιώνα και της σύγχρονης εποχής έχει αποξενωθεί. Συνεπώς, οι δυνητικοί επισκέπτες της περιοχής των Πρεσπών δύναται να ταξινομηθούν στις ακόλουθες κατηγορίες:

- I. Ανάλογα με την περιοχή προέλευσής τους
- II. Ανάλογα με το είδος του τουρισμού που επιθυμούν

4.1.1 Προϊόν (Product)

Το προϊόν που παρέχεται στους δυνητικούς επισκέπτες είναι ο Δήμος Πρεσπών με την ευρύτερη έννοια, συμπεριλαμβανομένου των υπηρεσιών και συνθηκών διαβίωσης που παρέχει, των περιβαλλοντικών και πολιτιστικών πόρων καθώς και της συνολικής εμπειρίας που αυτοί αποκομίζουν στο τέλος. Επομένως κρίνεται σκόπιμο ο σχεδιασμός ενός ενιαίου τουριστικού προϊόντος που θα επικεντρώνεται στην ανάπτυξη εναλλακτικών εμπειριών με τη δημιουργία οικοτουριστικών και πολιτιστικών πακέτων. Σε επίπεδο φιλοξενίας βασικά στοιχεία θα αποτελέσουν η αρχιτεκτονική ελκυστικότητα του προορισμού (διαμονή - παραδοσιακοί ξενώνες) και η ποιοτική διατροφή (εστίαση - παραδοσιακά προϊόντα).

4.1.2 Προώθηση (Promotion)

Κρίνεται σκόπιμο να παρατεθούν όλες οι δραστηριότητες σε περιοδικά και ιστοσελίδες που αναφέρονται στον τουρισμό και τη φύση. Παράλληλα, η δημιουργία συνεργασιών με οργανωμένα καταλύματα του νομού Φλώρινας και η από κοινού διοργάνωση εκδηλώσεων (συνέδρια, σεμινάρια) και πολιτιστικών γεγονότων θα περιορίσει δραστικά την έντονη εποχικότητα. Επιπρόσθετα, μέσω της υιοθέτησης επικοινωνιακών εκστρατειών (κοινωνικές-περιβαλλοντικές-εκστρατείες υγείας) που θα απευθύνονται σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες με ιδιαίτερα κίνητρα, θα προσδώσει στην τουριστική δραστηριότητα της περιοχής το χαρακτήρα της διαφοροποίησης και του εναλλακτικού προορισμού.

4.1.3 Τιμή (Price)

Ο καθορισμός της τιμής, πρέπει στο πρώτο στάδιο να πραγματοποιηθεί με γνώμονα την κάλυψη του κόστους και όχι της δημιουργίας κέρδους και αισχροκέρδειας. Με αυτό τον τρόπο θα περιοριστεί και ο έντονος εγχώριος και εξωτερικός ανταγωνισμός. Έτσι οι τιμές θα

καθοριστούν βάσει των επιπέδων τιμών των ανταγωνιστικών προορισμών, με παράλληλη προώθηση εκπαιδευτικών πακέτων και προσφορών που θα απευθύνονται σε οικονομικά και κοινωνικά ευπαθείς ομάδες(τρίτη ηλικία, φοιτητές, πολύτεκνοι, συνταξιούχοι).

4.1.4 Κανάλια Διανομής (Place)

Τόπο κατανάλωσης του τουριστικού προϊόντος αποτελεί η τοποθεσία του Δήμου Πρεσπών, ωστόσο η προώθησή του ως προορισμού τεσσάρων εποχών απαιτεί την ανεύρεση κατάλληλων διοργανωτών, που εξειδικεύονται σε οργανωμένα ταξίδια περιηγήσεων, κουλτούρας, οικολογίας, με σκοπό τη μεγιστοποίηση των καναλιών διανομής. Βασικό στόχο αποτελούν συγκεκριμένοι τουριστικοί πράκτορες(tour operators), σημαντικά εθνικά τουριστικά πρακτορεία και μικρότεροι συνεργάτες εξειδικευμένης μορφής (τουριστικά γραφεία). Για την προσέλκυση τους θα πρέπει να προβλεφθεί συμμετοχή σε εξειδικευμένες κλαδικές εκθέσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό και να καταρτιστεί συγκεκριμένη πολιτική προμηθειών(bonus).

4.1.5 Προσωπικό(Personnel)

Προσωπικό είναι όλοι οι ανθρώπινοι παράγοντες που διαδραματίζουν έναν οποιοδήποτε ρόλο στην παραγωγική διαδικασία και μπορούν άμεσα ή έμμεσα με τη συμπεριφορά τους να επηρεάσουν την αντίληψη του πελάτη για του τουριστικό προϊόν. Το προσωπικό στην περίπτωση που εξετάζεται είναι ο τοπικός πληθυσμός, οι υπάλληλοι των τουριστικών επιχειρήσεων, οι τοπικοί φορείς και οργανισμοί, οι επισκέπτες - τουρίστες. Οι ενέργειες «ανάπτυξης» των ατόμων θα πρέπει να εστιάσουν στην εκπαίδευση των τοπικών επιχειρηματιών και υπαλλήλων, στην καλλιέργεια τουριστικής κουλτούρας στους κατοίκους και τη δημιουργία περιβαλλοντικής συνείδησης στους επισκέπτες

4.1.6 Διαδικασίες (Processes)

Διαδικασίες ονομάζονται οι δραστηριότητες, λειτουργίες και μηχανισμοί με τη βοήθεια των οποίων μια υπηρεσία συμπράττεται από τους ανθρώπους που εμπλέκονται σε αυτήν. Η διαδικασία προσφοράς της υπηρεσίας παρέχει το δικαίωμα στον επισκέπτη να αξιολογήσει και την ίδια την υπηρεσία. Πιο συγκεκριμένα, το προσωπικό στο ΚΕΠ του δήμου, στο ιατρείο, στους παραδοσιακούς ξενώνες και στις λοιπές επιχειρήσεις πρέπει να παρέχει ποιοτικές υπηρεσίες ώστε να διευκολύνεται ο επισκέπτης, δίχως να ταλαιπωρείται.

4.1.7 Φυσική Μαρτυρία (Physical Evidence)

Φυσική μαρτυρία είναι το περιβάλλον, ο τόπος μέσα στον οποίο οι άνθρωποι εμπλέκονται επιτελώντας τις απαραίτητες διαδικασίες συμπαραγωγής με πιθανή χρήση και αλληλεπίδραση υλικών αγαθών. Η φυσική μαρτυρία παρέχει τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις της υπό μελέτης περιοχής να αποστέλλουν ένα συνεχές και διακριτικό μήνυμα του σκοπού της ύπαρξής τους, της προσφερόμενης υπηρεσίας καθώς και της αγοράς-στόχου τους. Συνεπώς, τα χρώματα των παραδοσιακών ξενώνων, τα έπιπλα, η αρχιτεκτονική πρέπει να είναι εναρμονισμένα με το περιβάλλον της περιοχής και να αποφεύγονται οι υπερβολές.

4.2 Καθορισμός Στόχων και διαμόρφωση πολιτικής-δράσης

Ο στρατηγικός σχεδιασμός πρέπει να συνοψίζεται στη φράση: «*προώθηση ενός βιώσιμου, ποιοτικού και ανταγωνιστικού τουρισμού*». Επικεντρώνεται στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, τη διαφοροποίηση και την ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος και κατά επέκταση του τουριστικού κλάδου.

Οι επιμέρους στρατηγικοί στόχοι αναφέρονται:

- Στην επέκταση και διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος με γνώμονα τη βιωσιμότητα
- Στην ενδυνάμωση της τοπικότητας ως βασικού κριτηρίου για την τουριστική ανάπτυξη
- Στην πρόληψη, μείωση και αντιμετώπιση των επιπτώσεων του τουρισμού στο περιβάλλον
- Στη βελτίωση της ποιότητας και ανταγωνιστικότητας των παρεχόμενων τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών
- Στην προώθηση ενός κοινωνικά, περιβαλλοντικά και πολιτιστικά υπεύθυνου τουρισμού

Τα μέτρα που θα πρέπει να εφαρμοστούν ώστε να επιτευχθεί βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής περιλαμβάνονται στους ακόλουθους στόχους :

4.2.1 Στόχος 1 : *Αμβλυνση των μειονεξιών που πηγάζουν από την περιθωριοποίηση- Ανάπτυξη και βελτίωση άλλων υποδομών.*

Πιο συγκεκριμένα μέτρα στον παραπάνω στόχο είναι : α) Η βελτίωση της σύνδεσης της περιοχής με την υπόλοιπη χώρα και β) Η ενίσχυση των υποδομών

- ***Η βελτίωση της σύνδεσης της περιοχής με την υπόλοιπη χώρα.***

Ένα από τα πλεονεκτήματα που δημιουργούνται από την υιοθέτηση ενός προτύπου βιώσιμου τουρισμού είναι η άρση της εποχικότητας της τουριστικής ζήτησης και η επιμήκυνσή της. Συνεπώς, πρέπει να βελτιωθεί η αεροπορική σύνδεση με τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας μέσω των κοντινότερων αεροδρομίων όπως και η σύνδεση μέσω του οδικού δικτύου που βέβαια πραγματοποιήθηκε σταδιακά μέσω της Εγνατίας οδού.

- ***Ενίσχυση των υποδομών.***

Το συγκεκριμένο κομμάτι αφορά σε κύρια βάση τους ντόπιους κατοίκους. Αναφορικά με την υγεία είναι αναγκαία η στελέχωση και ο εκσυγχρονισμός του Κέντρου Υγείας. Παράλληλα, είναι αναγκαία η δημιουργία περισσότερων τραπεζικών καταστημάτων ή η τοποθέτηση μηχανημάτων αυτόματης ανάληψης χρημάτων. Τα προβλήματα που προκαλούνται στους πυλώνες ηλεκτρικού ρεύματος θα μπορούσαν να αντιμετωπισθούν με

τη δημιουργία αυτόνομων σταθμών της Δ.Ε.Η. Σε επίπεδο εκπαίδευσης οι υπάρχουσες υποδομές καλύπτουν τις ανάγκες τη δεδομένη χρονική στιγμή.

4.2.2 Στόχος 2: Ενίσχυση της υπαίθρου και των τομέων της παραγωγικής διαδικασίας που είναι λιγότερο ανεπτυγμένοι.

Ο πρωτογενής τομέας της παραγωγής τοποθετείται στην πρώτη θέση της οικονομικής δραστηριότητας των κατοίκων της περιοχής μελέτης. Το υψηλότερο ποσοστό των κατοίκων ασχολείται με τη γεωργία που αποτελεί τη βασική οικονομική δραστηριότητα. Η ανάπτυξη και εκμετάλλευση των αγροτικών περιοχών πρέπει να γίνεται με σχεδιασμένο και συγχρονισμένο τρόπο και μέθοδο. Η παραγωγή γεωργικών προϊόντων που θα καλύπτει τις ανάγκες των ντόπιων και των επισκεπτών, είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη σωστή λειτουργία του αυτόνομου και αλληλοτροφοδοτούμενου δικτύου στο επίπεδο της τοπικής οικονομίας και παραγωγής.

Πιο συγκεκριμένα μέτρα στον προαναφερθέντα στόχο είναι: α) Η αξιοποίηση της τοπικής παραγωγής και β) Δημιουργία και εκσυγχρονισμός των επιχειρήσεων

- **Αξιοποίηση της τοπικής παραγωγής**

Είναι επιβεβλημένη η ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών που δεν διαθέτουν ισχυρή οικονομική δραστηριότητα. Τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (ΟΠΑΑΧ) δαπανούν υψηλά χρηματικά κεφάλαια με στόχο την ανάπτυξη, σχετικά με έργα βελτίωσης των υποδομών με παράλληλη ενίσχυση της επιχειρηματικής δραστηριότητας του ντόπιου πληθυσμού. Με αυτό τον τρόπο δημιουργούνται οι κατάλληλες προϋποθέσεις και υποδομές που είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγής.

Για την ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγής είναι υποχρεωτική η εξασφάλιση των απαραίτητων υδάτινων πόρων. Οι υδάτινοι πόροι της περιοχής χαρακτηρίζονται από στενότητα διότι κάνουν την εμφάνισή τους διάφορα προβλήματα στο τοπικό δίκτυο ύδρευσης. Για την επίλυση του ζητήματος αυτού ενδείκνυται η κατασκευή δεξαμενών αποθήκευσης νερού για την αντιμετώπιση της υπερκατανάλωσης. Ωστόσο βασικό μέλημα αποτελεί ο επαναπροσδιορισμός του δικτύου ύδρευσης διότι σε αρκετά σημεία σπαταλούνται άσκοπα πολλά κυβικά μέτρα νερού που είναι απαραίτητα στις αγροτικές καλλιέργειες και στους παραδοσιακούς ξενώνες.

Μέσα σε όλα τα προαναφερθέντα όμως πρέπει να υπογραμμιστεί πως η στήριξη της τοπικής οικονομίας αποκλειστικά στον τουρισμό θα αποτελούσε λανθασμένη κίνηση. Η ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας καθίσταται ως μια ενδεδειγμένη λύση για περαιτέρω ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας, ωστόσο περιέχει υψηλό ποσοστό ρίσκου, διότι το τουριστικό προϊόν είναι ευπαθές. Πρέπει να διατηρηθούν τα ποσοστά συμμετοχής και των υπολοίπων τομέων στην τοπική οικονομία ειδάλλως η οικονομία θα χαρακτηριζόταν σχετικά ασταθής. Προκειμένου να επιτευχθεί διασύνδεση, προτείνεται η προώθηση των παραδοσιακών και τοπικών προϊόντων μέσω αγροτουριστικών

προγραμμάτων επειδή τα τοπικά προϊόντα είναι σε θέση να ενισχύσουν την ανάπτυξη της περιοχής.

Η άρση των περιορισμών του παγκόσμιου εμπορίου, η διεύρυνση της Ε.Ε. και η αναθεωρημένη Κ.Α.Π. (Κοινή Αγροτική Πολιτική) σηματοδοτούν μια αλλαγή πολιτικής από την ενίσχυση της γεωργικής παραγωγής στην ενίσχυση της ανάπτυξης της υπαίθρου και κάνουν επιτακτική την ανάγκη διαφοροποίησης των αγροτικών δραστηριοτήτων. Η διαφοροποίηση αυτή μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ανάπτυξης του αγροτουρισμού και της προώθησης των τοπικών προϊόντων. Η σύνδεση του τουρισμού με την τοπική οικονομία μπορεί να επιτευχθεί μέσω της επικοινωνίας και δικτύου μεταξύ τοπικών αγροτικών μονάδων, ξενοδοχείων και εστιατορίων με κριτήριο τη χρήση τοπικών προϊόντων. Ο αγροτουρισμός είναι άρτια συνδεδεμένος με τα τοπικά χαρακτηριστικά, την κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον.

- **Δημιουργία και εκσυγχρονισμός των επιχειρήσεων**

Είναι γεγονός πως η επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή είναι ιδιαίτερα περιορισμένη. Γι' αυτό το λόγο θα τονιστεί η ουσιαστική ενίσχυση των υφιστάμενων επιχειρήσεων σε συνδυασμό με τη δημιουργία νέων. Οι δημόσιες επενδύσεις δεν θα επιφέρουν το ανάλογο αποτέλεσμα εφόσον δε συνοδεύονται με επενδύσεις της τοπικής κοινωνίας. Ιδιαίτερη μέριμνα πρέπει να δοθεί στην ίδρυση νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στην περιοχή. Αποτελεί ιδανικό σενάριο η είσοδος στην τουριστική και όχι μόνο αγορά επιχειρήσεων που υιοθετούν καινοτόμες μεθόδους στον τρόπο παραγωγής, συντήρησης, προώθησης των τοπικών προϊόντων.

4.2.3 Στόχος 3: Προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος σε συνάρτηση με τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων.

Ο Δήμος Πρεσπών στα πλαίσια του Διακριτικού Έργου «Πράσινο Σκάφος» και τίτλο «Από το Παρελθόν στο Μέλλον: Η προώθηση όλων των ομορφιών της φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς των λιμνών των Πρεσπών Με τη Χρήση της τεχνολογίας του Μέλλοντος-Ηλιακά Σκάφη» προχώρησε στη διάθεση των πρώτων ηλιακών σκαφών στην Ελλάδα και την περιοχή των Βαλκανίων. Πρωταρχικό μέλημα αποτελεί καθίσταται η διοργάνωση εναλλακτικών διαδρομών αναψυχής στις προστατευόμενες περιοχές της Μικρής και Μεγάλης Πρέσπας με φιλικά προς το περιβάλλον μέσα μεταφοράς.⁵⁵

Το έργο «Πράσινο Σκάφος» είναι το πρώτο έργο του Προγράμματος Ελλάδα-Αλβανία 2007-2013 που εφαρμόζεται με τη λειτουργία ηλιακών σκαφών για περιηγητικές διαδρομές. Τα σκάφη αυτά με τη σειρά τους θα εξυπηρετήσουν τόσο τους κατοίκους όσο και τους επισκέπτες της περιοχής των Πρεσπών. Βασική επιδίωξη του έργου είναι η συνολική

⁵⁵ Δήμος Πρεσπών, Γραφείο Τύπου

ανάπτυξη της περιοχής των Πρεσπών, μέσω της βελτίωσης του τουριστικού προϊόντος και ενίσχυσης της σαν ένα ελκυστικό προορισμό εναλλακτικού τουρισμού.

Οι δυνατότητες της ηλιακής ενέργειας στην Ελλάδα είναι απεριόριστη. Η αξιοποίηση της ηλιακής ενέργειας για την οργάνωση περιηγητικών διαδρομών με φιλικά προς το περιβάλλον μέσα αποτελεί έναν ιδιαίτερο τρόπο για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη παραλίμνιων περιοχών σε όλο τον κόσμο. Η κίνηση των ηλιακών σκαφών πραγματοποιείται με τη βοήθεια ηλιακών πάνελ, αθόρυβων κινητήρων, μπαταριών και φορτιστών. Είναι εντελώς φιλικά προς το περιβάλλον, δεν εκπέμπουν ρύπους, εμφανίζουν ελάχιστο λειτουργικό και κόστος συντήρησης και ταυτόχρονα εξοικειώνουν το κοινό με την έννοια της Πράσινης και Βιώσιμης ανάπτυξης.

Πιο συγκεκριμένα μέτρα στον παραπάνω στόχο είναι τα εξής: α) Διαμόρφωση της περιβαλλοντικής συνείδησης, β) Προστασία και ανάδειξη των φυσικών οικοσυστημάτων, γ) Αντιμετώπιση της ρύπανσης και δ) Ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

- **Διαμόρφωση της περιβαλλοντικής συνείδησης**

Η διαμόρφωση περιβαλλοντικής κουλτούρας στους αρμόδιους τοπικούς φορείς, πολίτες και επισκέπτες αποτελεί πρωταρχικό παράγοντα για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Προς αυτή την κατεύθυνση θα συντελέσει η εκπαίδευση του προσωπικού των τουριστικών επιχειρήσεων σε περιβαλλοντικά θέματα, η παρακολούθηση σεμιναρίων από τους ντόπιους με σκοπό την περιβαλλοντική φροντίδα, η ενημέρωση των επισκεπτών κατά την άφιξη και παραμονή τους ώστε να επιδεικνύουν σεβασμό στη φύση και το περιβάλλον καθώς και η καθιέρωση μαθημάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στα σχολεία της περιοχής.

- **Προστασία και ανάδειξη των φυσικών οικοσυστημάτων**

Η ευρύτερη περιοχή ανήκει στο δίκτυο προστασίας Natura 2000. Για την προστασία των φυσικών της οικοσυστημάτων είναι απαραίτητη η καταπολέμηση της αυθαίρετης δόμησης. Οι αρμόδιοι φορείς είναι υπεύθυνοι για τη δόμηση του τοπίου.

- **Αντιμετώπιση της ρύπανσης**

Κρίνεται απαραίτητη η εγκατάσταση ενός ΧΥΤΑ όπου θα καλύπτει τις συνολικές ανάγκες της περιοχής. Εκεί θα μεταφέρονται τα απορρίμματα και με αυτό τον τρόπο θα τερματιστεί η υποτυπώδης ταφή και καύση των απορριμμάτων στη χωματερή που διαθέτει ο δήμος, γεγονός που θα αποφορτίσει την επιβάρυνση του υδροφόρου ορίζοντα. Επίσης πρέπει να λειτουργήσει ένα οργανωμένο δίκτυο αποχέτευσης κυρίως για τους παραδοσιακούς ξενώνες που θα μεταφέρει τα λύματα σε ειδικές εγκαταστάσεις επεξεργασίας τους.

- **Ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς**

Η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού αναφέρεται στη διατήρηση και αναβίωση ηθών, εθίμων και παραδόσεων. Ο πλούσιος πολιτιστικός θησαυρός της περιοχής πρέπει να

ενισχυθεί μέσα από δραστηριότητες που έχουν τη δυνατότητα να προσελκύσουν μεγάλο πλήθος επισκεπτών. Επιπρόσθετα, οι ήπιες αναπλάσεις περιμετρικά των περιοχών με ιστορικό ενδιαφέρον θα συμβάλλουν στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής. Σημαντική παράμετρος είναι η κατασκευή μουσείων με ξεχωριστές θεματικές ενότητες: τη μουσική παράδοση συνδυασμένη με την καθημερινή ζωή, τα πανηγύρια, την εκκλησιαστική παράδοση και τέχνη.

4.2.4 Στόχος 4: Προώθηση των εναλλακτικών μορφών τουριστικής ανάπτυξης

Πιο συγκεκριμένα μέτρα στον παραπάνω στόχο είναι τα εξής: α)Ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού και δραστηριοτήτων, β)Εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού, γ)Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, δ)Συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας, ε)Εκσυγχρονισμός της φέρουσας τουριστικής υποδομής και ποιοτικότερη προσφορά υπηρεσιών.

- ***Ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού και δραστηριοτήτων***

Για τη σταδιακή τουριστική ανάπτυξη είναι επιβεβλημένη η επέκταση και βελτίωση της υφιστάμενης τουριστικής υποδομής. Προς αυτή την κατεύθυνση θα συντελέσουν η δημιουργία νέων και ο εκσυγχρονισμός των υπάρχοντων παραδοσιακών ξενώνων, η αναπαλαίωση εγκαταλελειμμένων κτιρίων με αποκλειστικό στόχο τη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων με παραδοσιακό περιεχόμενο, η δημιουργία χώρων μαζικής εστίασης και αναψυχής καθώς και ορεινών καταφυγίων.

Μέσα σε όλες τις μορφές των υποδομών που θα δημιουργηθούν όμως πρέπει να διατηρηθούν ορισμένα χαρακτηριστικά. Πιο συγκεκριμένα, οι παραδοσιακές ταβέρνες και καφενεία με την ιδιότητά τους να προσφέρουν αποκλειστικά τοπικά προϊόντα θα προσέλκυαν πλήθος επισκεπτών. Η αρχιτεκτονική των κτιρίων, ο εξοπλισμός και η διακόσμηση τους πρέπει να είναι συνυφασμένες με το ευρύτερο περιβάλλον και την παράδοση. Ωστόσο, ο αριθμός των παραπάνω επιχειρήσεων δεν θα πρέπει να ξεπερνά κατά πολύ τη φέρουσα ικανότητα της περιοχής διότι ελλοχεύει ο κίνδυνος να μην εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα τους.

Επιπρόσθετα, η δημιουργία αγροκτημάτων βιολογικής κτηνοτροφίας και γεωργίας θα προσδώσει μεγαλύτερη επισκεψιμότητα στην ευρύτερη περιοχή. Με την παράλληλη χρήση των κατάλληλων υποδομών, εγκαταστάσεων και εξοπλισμού θα αυξηθεί η καλλιέργεια τοπικών προϊόντων τα οποία θα διατίθενται προς πώληση στην τοπική αγορά. Σημαντική θα είναι η ψυχαγωγία των επισκεπτών στα αγροκτήματα καθώς και η ενεργή συμμετοχή τους στην παραγωγή των προϊόντων. Η κατασκευή αγροκτημάτων σε συνδυασμό με κέντρα εστίασης και διαμονής των επισκεπτών, θα ενισχύσουν την τουριστική κίνηση.

- ***Εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού***

Το ανθρώπινο δυναμικό ενδείκνυται να δεχτεί την κατάλληλη εκπαίδευση και εξειδίκευση ώστε να ανταποκρίνεται με τον πλέον ποιοτικότερο τρόπο στις ανάγκες, προτιμήσεις των επισκεπτών αλλά και των μόνιμων κατοίκων. Η εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού

πρέπει να υφίσταται πάνω σε θέματα πολιτισμού, τουρισμού, περιβάλλοντος, παραγωγής προϊόντων.

- **Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου**

Μέσω της ανάπτυξης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, θα περιοριστεί η εποχικότητα και ταυτόχρονα θα επιμηκυνθεί η τουριστική περίοδος. Απώτερη επιδίωξη είναι η παραμονή των επισκεπτών στην περιοχή κατά τη διάρκεια της εβδομάδας και όχι μόνο εντός του Σαββατοκύριακου καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

- **Συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας**

Για την επίτευξη των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων και της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης κρίνεται αναγκαία η ενεργός συμμετοχή των τοπικών κατοίκων και φορέων. Για το λόγο αυτό είναι απαραίτητη η υιοθέτηση και εφαρμογή των αρχών από το δημοτικό συμβούλιο που θα συντελέσουν στην ισχυροποίηση της τουριστικής ανάπτυξης μέσα στα πλαίσια της συνολικής ανάπτυξής της. Σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση αποτελεί η δημιουργία τοπικών επιτροπών από κατοίκους που θα ασχολούνται με θέματα πολιτισμού, τουρισμού, περιβάλλοντος, εκπαίδευσης, παράδοσης και θα έρχονται σε συνεννόηση με τη δημοτική αρχή για την από κοινού ορθότερη εφαρμογή των πολιτικών.

- **Εκσυγχρονισμός της φέρουσας τουριστικής υποδομής και ποιοτικότερη προσφορά υπηρεσιών**

Για την βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής θεωρείται σκόπιμος ο εκσυγχρονισμός των τουριστικών καταλυμάτων που είναι συνήθως οικογενειακού χαρακτήρα, καθώς και η αναπαλαίωση των εγκαταλελειμμένων κτιρίων για την κατασκευή παραδοσιακών ξενώνων. Το προσωπικό των τουριστικών καταλυμάτων θα παρέχει πλέον ποιοτικότερες υπηρεσίες λόγω των προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Συνοψίζοντας όλα τα προαναφερθέντα, οι στόχοι της στρατηγικής πρέπει να κατηγοριοποιούνται σε:

- I. Βραχυχρόνιους**

Βασική προϋπόθεση αποτελεί η ανάπτυξη της υποδομής με φυσικά και πολιτιστικά κίνητρα για την αυξανόμενη προσέλευση τουριστών σε συνδυασμό με την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και των δυνατοτήτων που παρουσιάζει ο δήμος σαν τουριστικός προορισμός.

- II. Μεσοπρόθεσμους**

Απώτερο στόχο πρέπει να αποτελέσει η αύξηση του αριθμού των διανυκτερεύσεων, των συνολικών αφίξεων καθώς και της κατά κεφαλή δαπάνης.

- III. Μακροχρόνιους**

Σε βάθος χρονικού ορίζοντα, οι αρμόδιοι φορείς πρέπει να επιδιώξουν τη σταθεροποίηση της τουριστικής ζήτησης για την περιοχή τους σε υψηλότερα επίπεδα από τους ανταγωνιστές τους καθώς και στην προσέλκυση υψηλού επιπέδου τουριστών με ειδικά κίνητρα και αυξημένες απαιτήσεις.

Ο κυρίαρχος στρατηγικός στόχος του Δήμου Πρεσπών ως τουριστικός προορισμός πρέπει να είναι ο εξής: « Η δημιουργία ενός *Branded* τουριστικού προϊόντος με ξεχωριστά χαρακτηριστικά, που θα σέβεται και θα αξιοποιεί το φυσικό περιβάλλον και την πολιτισμική του ταυτότητα και παράλληλα θα προσφέρει τις δυνατότητες για την ανάπτυξη και διατήρηση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος συγκριτικά με τους ανταγωνιστικούς τουριστικούς προορισμούς».

Είναι ευρύτατα αποδεκτό ότι η «τουριστικότητα» μιας περιοχής, δηλαδή η ικανότητα της να προσελκύει επισκέπτες, δεν εξαρτάται μόνο από τη ποιότητα του προσφερόμενου προϊόντος, αλλά κυρίως από την εικόνα που έχει δημιουργηθεί για τη συγκεκριμένη περιοχή. Η εικόνα αυτή πρέπει πρώτα να είναι έντονη έτσι ώστε να ξεχωρίζει από τις ανταγωνίστριες περιοχές και δεύτερο να στηρίζεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της.

Η λέξη «Ελλάδα» σημαίνει ήπιο κλίμα, ήλιος, θάλασσα, αρχαιότητες και ακόμη ελληνική σαλάτα και σουβλάκι. Και ενώ ορισμένοι ελληνικά δημοφιλείς προορισμοί διακοπών όπως - η Ρόδος, η Κέρκυρα, η Κρήτη, η Μύκονος- ξεχωρίζουν και έχουν αυτόνομη ζήτηση, τα υπόλοιπα βρίσκονται κυριολεκτικά στριμωγμένα στις σελίδες των πρακτορείων ανάμεσα σε πολλούς άλλους προορισμούς που απευθύνονται στην ίδια πελατεία αφού προσφέρουν ανάλογα προϊόντα. Στη περίπτωση αυτή κυρίως οι τιμές διαμορφώνουν την τελική επιλογή του καταναλωτή και δευτερευόντως η ποιότητα του προϊόντος.

Ο Δήμος Ζαγοράς συγκαταλέγεται μεταξύ των προορισμών της τελευταίας κατηγορίας. Στα διάφορα ταξιδιωτικά έντυπα αναφέρεται ως ένας ήσυχος παραδοσιακός προορισμός, που προσφέρεται για ήσυχες και οικογενειακές διακοπές. Ένας τόπος ο οποίος δεν έχει αλλοιωθεί από το μαζικό τουρισμό.

Η ανάγκη δημιουργίας της εικόνας είναι ακόμη μεγαλύτερη δεδομένου του γεγονότος ότι η περιοχή μελέτης έχει να ανταγωνιστεί περιοχές με καλύτερη προσβασιμότητα και μικρότερο κόστος πρόσβασης. Ακόμη θα πρέπει να ανταγωνιστεί περιοχές που είναι περισσότερο «ονομαστές» στην τουριστική αγορά. Η έλλειψη φόβου αποκλεισμού από τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες σε συνδυασμό με το υψηλό κόστος μετακίνησης αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα στην άμεση επιλογή του Δήμου Πρεσπών ως πρωταρχικό προορισμό όσον αφορά την εγχώρια τουριστική αγορά.

Κεφάλαιο 5

Δημιουργία Τουριστικών Καταλυμάτων στο Δήμο Πρεσπών

Πολλά παραδοσιακά κτίσματα μπορούν να λειτουργήσουν ως τουριστικά καταλύματα, αφού προηγουμένως τους έχει απονεμηθεί το απαραίτητο σήμα λειτουργίας. Τα κτίρια αυτά μπορεί να είναι είτε μεμονωμένα είτε να είναι να είναι τοποθετημένα σε παραδοσιακούς οικισμούς(διατηρητέους και μη), όπως συμβαίνει και με τους οικισμούς του Δήμου Πρεσπών. Ο αρχιτεκτονικός τους χαρακτήρας θα πρέπει να συναντιέται σε διάφορες περιοχές της χώρας, σύμφωνα με την παράδοση. Σε διαφορετική περίπτωση, πρέπει το κτίριο αυτό να έχει ανακηρυχτεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο που χρήζει κρατικής προστασίας.

5.1 Χορήγηση Σήματος λειτουργίας

Το σήμα λειτουργίας τουριστικών καταλυμάτων σε παραδοσιακά κτίσματα χορηγείται από το γενικό γραμματέα του ΕΟΤ. Τα συγκεκριμένα καταλύματα μπορούν να εμφανίζουν οποιαδήποτε λειτουργική μορφή ξενοδοχειακής επιχείρησης(λειτουργία ως ξενοδοχεία, επιπλωμένα διαμερίσματα ή και περισσότερων μορφών).

Ωστόσο, για τη χορήγηση της άδειας λειτουργίας απαιτούνται προηγούμενες εγκρίσεις. Πιο συγκεκριμένα, πρέπει να υπάρχει έγκριση καταλληλότητας του κτιρίου, έγκριση της αρχιτεκτονικής μελέτης καθώς και έγκριση της επίπλωσης και του κινητού εξοπλισμού.

5.2 Έγκριση καταλληλότητας του κτιρίου

Η έγκριση παρέχεται από την αρμόδια υπηρεσία του ΕΟΤ και πρέπει να εμπεριέχει τα παρακάτω κριτήρια:

- Αξιόλογη αρχιτεκτονική σκοπιά του κτιρίου
- Συμμετοχή στην ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής του Δήμου Πρεσπών
- Ύπαρξη πρόβλεψης στο πρόγραμμα τουριστικής ανάπτυξης
- Ανάγκες περιφερειακής ανάπτυξης του νομού Φλώρινας και της δυτικής Μακεδονίας
- Βιωσιμότητα της τουριστικής εγκατάστασης
- Σκοπιμότητα διάσωσης του κτιρίου με τη μετατροπή του σε τουριστική εγκατάσταση

5.3 Έγκριση αρχιτεκτονικής μελέτης και προμελετών

Η αρχιτεκτονική μελέτη είναι απαραίτητη για τη στερέωση ή επισκευή ή έστω συντήρηση του κτιρίου και τη μετατροπή του σε τουριστική εγκατάσταση. Συγκεκριμένες προδιαγραφές δεν υπάρχουν. Πρέπει να περιλαμβάνονται οι στοιχειώδεις ανέσεις(λουτρά, WC, εγκαταστάσεις ηλεκτρισμού κ.ά).

Οι προμελέτες κρίνονται σκόπιμες ανάλογα με την ευρύτερη κατάσταση του κτιρίου. Αφορούν τη στατική στερέωση και τις ηλεκτρομηχανολογικές και υδραυλικές εγκαταστάσεις.

5.4 Έγκριση της επίπλωσης και του λοιπού εξοπλισμού

Πριν από τη χορήγηση της άδειας λειτουργίας τουριστικών καταλυμάτων στα παραδοσιακά κτίσματα του Δήμου Πρεσπών, απαιτείται η έγκριση της επίπλωσης και του λοιπού κινητού εξοπλισμού από την αρμόδια υπηρεσία του ΕΟΤ.

Απαραίτητο κριτήριο, αποτελεί η χρήση επίπλωσης που να αρμόζει με το κτίριο και την εσωτερική του διαμόρφωση. Παράλληλα πρέπει να είναι συνυφασμένη με την τοπική παράδοση και κληρονομιά του Δήμου Πρεσπών, ώστε να μην αλλοιώνεται η πολιτιστική ταυτότητα και η αισθητική του κτιρίου. Οι κατευθυντήριες γραμμές που παρέχονται από τον ΕΟΤ και αφορούν την επίπλωση και τον κινητό εξοπλισμό, δεν αποκλείουν τη χρήση μεθόδων, τρόπων που χρησιμοποιούνται στη σύγχρονη αρχιτεκτονική.

5.5 Αυτοψία

Πριν από τη χορήγηση της άδειας λειτουργίας, ο ΕΟΤ πραγματοποιεί αυτοψία με σκοπό την εξακρίβωση και την πιστή εφαρμογή των μελετών και του εξοπλισμού που εγκρίθηκαν.

Συμπεράσματα

Σήμερα είναι ευρέως αποδεκτό πως οι περιβαλλοντικοί και πολιτιστικοί πόροι μιας περιοχής μπορούν να αποτελέσουν τον κινητήριο μοχλό για την ανάπτυξη της μέσα από κατάλληλο σχεδιασμό, που θα στηρίζεται στην προώθηση ευέλικτων και καινοτόμων μέτρων, στην επιλογή ενός μοντέλου βιώσιμης ανάπτυξης με βάση τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Ο Δήμος Πρεσπών αποτελεί μια περιοχή με πλούσιο φυσικό, πολιτισμικό και ιστορικό πλούτο. Διαθέτει όλες τις απαραίτητες πρώτες ύλες ώστε να αναπτύξει έναν αειφορικό τουριστικό προϊόν που θα συμβάλει καθοριστικά στην αύξηση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της. Η ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας στην περιοχή δεν θα αποφέρει αποκλειστικά κέρδη μόνο στους τουριστικούς επιχειρηματίες αλλά και στην ευρύτερη τοπική κοινωνία σαν ένα ενιαίο σύνολο.

Τα οφέλη που θα αποκομίσει ο δήμος θα είναι ποικίλα και πολύπλευρα. Οι επενδύσεις κάθε είδους θα δημιουργήσουν θέσεις εργασίας, τόσο κατά την διάρκεια της κατασκευής όσο και κατά τη διάρκεια της λειτουργίας των επιχειρήσεων. Επιπρόσθετα η ανάγκη για εστίαση θα αποφέρει ζήτηση για προσωπικό και παραγωγή τοπικών προϊόντων (φασόλια, πιπεριές και λιμναία ψάρια θα περιλαμβάνονται στο μενού πράγμα που θα δημιουργεί και αυξημένη ζήτηση για αυτά τα αγαθά).

Επιπρόσθετα, η συνεργασία ανάμεσα στους τοπικούς φορείς, πολιτιστικούς συλλόγους και οργανισμούς (Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, Πολιτιστικό Τρίγωνο Πρεσπών, Αγροτουριστικοί Γυναικείοι Συνεταιρισμοί) για την υλοποίηση δράσεων και πολιτικών θα περιορίσει το επενδυτικό κόστος. Ουσιαστικό μέλημα αποτελεί η ανάπτυξη συμπληρωματικών δραστηριοτήτων. Σήμερα, η περιοχή προσφέρει κατάλυμα σε πλήθος επισκεπτών οι οποίοι όμως δεν δύναται να αξιοποιήσουν το χρόνο τους πέρα από τις επισκέψεις σε χώρους αρχαιολογικού και οικολογικού ενδιαφέροντος. Αποτέλεσμα του γεγονότος αυτού είναι η μη επανάληψη της επίσκεψης στην περιοχή από τον ίδιο τουρίστα. Το στοίχημα για το Δήμο Πρεσπών αποτελεί η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού

Από την πλευρά της αυτοδιοίκησης, η τοπική κοινωνία και φορείς πρέπει να απαιτήσουν την υιοθέτηση σεμιναρίων τουριστικής εκπαίδευσης για επιχειρηματιών της περιοχής. Είναι γεγονός πως η τουριστική δραστηριότητα αποτελεί συμπληρωματικό εισόδημα στο γεωργικό, λόγω της επικερδούς καλλιέργειας φασολιών. Η εκμετάλλευση των χρηματοδοτικών κονδυλίων είναι ο βασικός μοχλός ανάπτυξης για την περιοχή.

Επιβεβλημένη είναι η σύνδεση των προσφερόμενων υπηρεσιών στα ορεινά του δήμου, (χιονοδρομικό κέντρο και ορεινός τουρισμός) με την παραλίμνια τουριστική δραστηριότητα (οικολογικός τουρισμός κ.α.). Η γεωμορφολογική διαφοροποίηση της περιοχής σε μικρές αποστάσεις ευνοεί την ανάπτυξη διαφόρων μορφών τουρισμού. Η επικοινωνία και σύνδεση μεταξύ των επιχειρηματιών που δραστηριοποιούνται στα ορεινά και παραλίμνια μέρη για την ανάπτυξη συμπληρωματικών υπηρεσιών απέναντι στις προσφερόμενες είναι ικανές να ενισχύσουν την τουριστική ζήτηση. Οι εξορμήσεις σε ορεινά μονοπάτια μπορούν

να συνδυάζονται με διατροφή και διανυκτέρευση σε παραδοσιακούς ξενώνες. Επίσης, οι εξορμήσεις στην ορεινή περιοχή μπορούν να συνδυαστούν με σίτιση, επίσκεψη στους αρχαιολογικούς χώρους, παραδοσιακούς οικισμούς καθώς και την αγορά τοπικών προϊόντων στις παραλίμνιες περιοχές.

Απώτερο στόχο όλων των ενεργειών πρέπει να αποτελεί η ανάδειξη, προβολή και προώθηση ενός νέου, ποιοτικού και ολοκληρωμένου τουριστικού προϊόντος. Βασική προτεραιότητα κρίνεται η δημιουργία και υιοθέτηση ισχυρής τουριστικής ταυτότητας, η προβολή και η ολοκλήρωση των υποδομών που θα προσελκύσουν νέες επενδύσεις σε συνδυασμό με την ενεργό συμμετοχή φορέων και επαγγελματιών του κλάδου. Την ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου τουριστικού προϊόντος πρέπει να ακολουθήσει η σχεδιασμένη και στοχευόμενη προβολή ώστε η ευρύτερη περιοχή να αποκτήσει το δικό της ισχυρό *“brand name”*.

Σύμφωνα με όλα τα προαναφερθέντα, εξάγεται το συμπέρασμα πως η δημιουργία μιας τουριστικής εικόνας για την περιοχή θα πρέπει να περιλαμβάνει και την ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας, διότι η περιοχή μελέτης δεν είναι αρκετά διαδεδομένη στο τουριστικό γίγνεσθαι. Η νέα τουριστική εικόνα κρίνεται απαραίτητο να αντλεί τα ιδιαίτερα γνωρίσματά της μέσα από τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της περιοχής, το περιβάλλον και τον πολιτισμό, ώστε να διαφοροποιείται από τους λοιπούς ανταγωνιστές.

Συνοψίζοντας λοιπόν, η τουριστική ανάπτυξη στο Δήμο Πρεσπών προκειμένου να χαρακτηριστεί ως αειφόρος πρέπει να εμφανίζει τα ακόλουθα γνωρίσματα:

- Να αποτελεί ένα από τα βασικά στηρίγματα της τοπικής οικονομίας με στόχο τη σφαιρική κοινωνικό-οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη.
- Να αξιοποιεί τοπικούς πόρους και προϊόντα.
- Να ενσωματώνεται στον κοινωνικό - οικονομικό ιστό του τόπου, ενεργοποιώντας το τοπικό δυναμικό.
- Να συντελεί στην διατήρηση της αυθεντικότητας και της ιδιαιτερότητας του τόπου, να προστατεύει το περιβάλλον και γενικά την αρμονία του, ως στοιχεία πολύτιμα για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.
- Να στηρίζεται στην υψηλή ποιότητα του τουριστικού προϊόντος και όχι στη ποσοτική αύξηση των τουριστών.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Βαρβαρέσσος Σ., Τουριστική ανάπτυξη και διοικητική αποκέντρωση, Εκδόσεις προπομπός, Αθήνα 1999

Βαρβαρέσσος Στέλιος, Τουρισμός: έννοιες, μεγέθη, δομές, Προπομπός 1998

Ηγουμενάκης Γ. Νίκος, 2000, Τουρισμός και Ανάπτυξη, Interbooks

Χ. Κοκκώσης-Π. Τσάρτας, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2001

Τσάρτας Π., Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 1996, σελ.159-164

Καράκωστας Ιωάννης, Περιβάλλον και Δίκαιο-Δίκαιο Διαχείρισης και Προστασίας των Περιβαλλοντικών Αγαθών, Δεύτερη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 2006

Κοκκώσης Χ. και Μέξα Α., Τουρισμός και περιβάλλον-η αναζήτηση ισορροπίας, στο Βιώσιμη ανάπτυξη με την περιβαλλοντική αγωγή, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αιτωλοακαρνανίας, Μεσολόγγι 1997

Κοκκώσης Χ., Πολιτική περιβάλλοντος, κοινωνικό κράτος και κοινωνική πολιτική: Η σύγχρονη προβληματική, επιμέλεια Π. Γετίμης-Δ. Γράβαρης, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1993, σελ. 361-382

Πανεπιστήμιο Αιγαίου(1995), Διαχείριση Ακτών-Επιπτώσεις τουρισμού, Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων

Ξενόγλωσση

Burton R., Travel geography, Pitman, London 1995

Buchholz R., Principles of Environmental Management. The Greeting of business, Prentice Hal, Inc, London 1998

Coccosis H, Nijkamp P, Planning for our Cultural heritage, Avebury Press, London 1994

Coccosis H., Parpairis A., Tourism and carrying capacity in Coastal Areas-Myconos, Greece, Sustainable Tourism, European Experiences

Doswell R, Case studies in Tourism, Barrien & Jenkis, London 1978, σελ. 30-40

Gee Y.C.-Makens J.C-Choy D.J.L, The travel industry, Van Nostrand Reinhold, New York

Harrison D(επιμ), Tourism and the less developed countries, J. Wiley and Sons, London 1995

Inskeep E., Tourism Planning-an integrated and sustainable development approach, J. Wiley and Sons, New York 1991

Pearce D, Tourist Development, Longman, London 1992, Chapter 1, σελ.25-52

Pearce D, Tourism Today-a geographical analysis, Longman, London 1991

Pearce D, Tourist Organizations, Longman, London 1992, σελ. 1-22, 182-202

Mathieson A.- Wall G. Tourism –Economic, Physical and Social Impact, Longman, London 1981

Wallace R., Sanders G, Ferl R, Biology-the science of life, Harper Collins Publishers, USA 1990

WTO, National and Regional Tourism Planning, Routledge, London 1994

WTO/UNCTAD, Year book of tourism statistics

Ιστοσελίδες

www.sete.gr

www.grhotels.gr

www.eot.gr

www.prespes.gr

Νομαρχία Φλώρινας: www.florina.gr

Αναπτυξιακή Εταιρία Φλώρινας : www.anflo.gr

ΕΣΥΕ : www.statistics.gr

www.inflorina.gr

www.agrotravel.gr

Πολιτιστικό Τρίγωνο Πρεσπών : www.ctp.gr

Διαδραστικός Χάρτης Πρεσπών:www.prespes.gr/i-map.swf

www.itep.gr

www.traveldailynews.com

www.world-tourism.org

www.greeceun.org

www.antagonistikotita.gr

Η περίπτωση του Κάβο Σίδερο-www.imis.gr

Η περίπτωση του Άσπεν-www.parnassos-ski.gr/page.aspx?itemID=SPG49

www.adventure.com

whc.unesco.org/en/list/333

el.wikipedia.org

http://www.spp.gr/spp/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1&lang=el

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ